



201
5 G
24

L

T

RACCOLTA
DELLE
OPERE MINORI
DI
LUDOVICO ANTONIO MURATORI
BIBLIOTECARIO
DEL SERENISSIMO SIGNOR
DUCA DI MODENA.
EDIZIONE PRIMA.
TOMO VIGESIMOSECONDO.



IN NAPOLI MDCCLXIV.

NELLA STAMPERIA DEGLI EREDI DI TOMMASO ALFANO,
ED A SPESE DE' MEDESIMI.

CON LICENZA DE' SUPERIORI.

Questo Tomo XXII. contiene

- I. Anecdota Græca.
- II. Lettera di Lamindo Britanio ad uno degli Autori del Giornale d'Italia.
- III. Alcuni Sonetti dell'Autore.
- IV. Un Catalogo, o sia Indice delle Opere, e Trattati dell'Autore, colla distinzione delli Tomi, ne' quali si trovano collocati in questa Raccolta, ec.

A N E C D O T A
G R Æ C A.

QUÆ EX MSS. CODICIBUS

*Nunc primum eruit, Latio donat, Notis,
& Disquisitionibus auget*

LUDOVICUS ANTONIUS MURATORIUS

S E R E N I S S I M I

D U C I S M U T I N Æ

B I B L I O T H E C Æ P R Æ F E C T U S.



IN ANECDOTA GRÆCO-LATINA

P R Æ F A T I O.



AMPUDUM¹ circumspicienti mihi, quod instituendum esset iter, ut ad literarum commodum aliquid & ego conferrem, obtulerunt sese nonnulla Veterum scripta, luce adhuc, & publico destituta. Duos jam ex iis Tomos sub *Anecdotorum* nomine eruditi Viri ex prelo acceperunt, reliquos accepturi (*), ubi literis in Italia languentibus & libertatem, & vires Pax tamdiu exoptata restituet. Interim ad Græca quædam *Avia* curam omnem converti, quæ neque minus utilia, neque minus grata fore confido. Atque utinam conatus nostros tenues superarent, aut imitarentur alii eruditionis in Italia cultores. Sunt adhuc & multa id genus nostris in Bibliothecis latentia, quæ finire diutius cum pulvere, teneisque conficiari, aut probrum, aut certe illaudabilis mihi videtur solertia.

Quid enim (dicere liceat) cordatiores, solertioresque viros ab exteris provinciis expectamus, ut nostros accipiamus thesauros ex aliorum dono? Atque æterna illi quidem commendatione digni, quod nullis parcant, laboribus, aut itineribus, ut bene de literis quocumque pacto mereri pergant. Quin etiam præstat, quando tam lente Italici eruditi in hoc studio procedunt, nos eorum diligentiam nostra concedere, quam tot divitiis male tumultatis per summam ignaviam indormire. Fatendum tamen est, quo major, & justior laus illis debetur, eo gravius, & æquius inensandos nos esse, qui tantis frustra sollicitati exemplis, nostrorumque Majorum quodammodo immemores, dignitati nostræ satis consultum putamus, si alienis pro re literaria conatibus plausum tantummodo conferamus, dulcissimo interea jacentes in otio. Sed Eruditorum Reipublicæ incrementa amantibus nunquam deerunt uberes in excusationem querelæ, quoniam si nihil aliud occurrat, id fere semper occinatur,

(*) Qui postea annis 1713. in lucem prodierunt, & in hac Collectione in antecedenti Tomo XXI. positi.

cinatur, desiderari Mæcenates, quorum liberalitate incitentur ad cursum Ingenia cunctantia.

Hæc tamen querulis hominibus objiciam ego, atque ante oculos fixam unum præ cæteris amplissimum Cardinalem Georgium Cornelium Episcopum Patavinum, cujus opera jam factum est, fietque uberius in posterum, ut neque veteribus invidere debeamus, neque nostris possimus succedere temporibus. Scilicet in illum confluxere cum reliquæ virtutes, & decora nobilissimæ, ac vetustissimæ Cornelie gentis, tum præcipue erga literas, earumque studiosos præstantissimus amor. Et me quidem in primis testem magnanimæ hujusce indolis dabo; quippe ubi recessit Eminentissimus Cardinalis, ob stare mihi Græcorum typorum inopiam, quominus ista vulgarentur, jussit ille continuo celebris Seminarii sui officinam hæc omnia Græcis, Latinisque formis describere, quæ diu forsitan hujusmodi beneficium aliunde expectassent. Verum Principi ad juvandas literas nato longe etiam majora in animo versantur. Reliquis enim Eruditis palam vidimus oblatas, ipso jubente, ejusdem Seminarii operas, quibus eorum Opuscula nondum edita tandem luci reddantur. Quamobrem optandum est, ut his, aliisque Mæcenatis eximii consiliis bene deinceps respondeat doctorum hominum ardor, non in procuendis solum optimis Libris, verum etiam in vetustis e situ Bibliothecarum eruendis. Interim vero ex illius munificentia accipiat mea hæc, qualiacumque sint, literatus Orbis, ejusque virtuti fausta omnia precetur, unde majora in dies speranda sunt nobis.

Nunc illa juvat præfari, quæ benevolis Lectoribus opportuna arbitror, antequam ad hæc merces evolvendas accedant. Et primo quod est ad Gregorii Nazianzeni Carmina, quibus primas in Libro destinavimus, ita poscente Clarissimo, & Sanctissimo Scriptore, inutilem operam luderem, si quicquam adferrem in eorum laudem. Satis eximia commendatio erit. Nazianzenum audire illorum parentem, nempe virum eminentissimæ inter Græcos Patres eloquentiæ, & sapientiæ singularis, & cui post Joannem Apostolum pro peculiari Panegyrico, & *κατ' ἑξῆς*. Theologi cognomen adhæsit. Quam multa ex illius ingenio, & calamo Carmina fluxerint, alter ejus Operum a Billio editorum Tomus abunde ostendit. Neque tamen huc referenda sunt, quæ de illo S. Hieronymus in Catalogo Script. Eccl. in hæc verba conscripsit: *Ad triginta millia versuum omnia Opera sua composuit, e quibus illa sunt de morte fratris Cæsarii* Sc. Nomine enim *versuum* non *Carmina* designantur, sed *εἴδη*, idest integræ periodi, in quas Libros suos dividere censuerunt Veteres, ne cuiquam (quod tum facile contingere poterat) describenti aliquid minuire, aut addere liceret. Quare Sophronius Græcus Hieronymiani Catalogi Interpres ita hæc reddidit: *αὐτὸν μὲν ὅλην τὴν γραμμάτων αὐτοῦ συλλογὴν ἐποίησεν*. Ipse autem Hieronymus in Apologia prima adversus Rufinum, *Hilarium quadraginta millia versuum Origenis in Job, & Psalmos transfussisse* affirmat. Idem consulendus

Iendus in Præf. ad Danielelem , & Gennadium , qui in Lib. de Vir. Illustr. Theodorum Antiochenæ Ecclesiæ Presbyterum Libros *ad XV. millia versuum* scripsisse refert . Quibus omnibus locis non *Carminum* , sed *Præfæ* orationis scriptores laudantur , uti etiam videre est apud Galenum Tom. 1. Lib. 1. Anatom. pag. 119. edit. Basil. & apud Diogenem Laertium in Demetrio Magnifico , Xenocrate , Aristotele , Theophrasto , ac Demetrio Peripatetico , ubi Stichometriæ veterum habetur mentio .

Quamquam vero ingentem Nazianzeni Carminum copiam Billius Iu- ce donasset , alia tamen nondum evulgata , in Bibliothecis latere , jam- diu exploratum erat . Nam , doctissimo Lambecio testante , varia continetur partim edita , & partim inedita in Bibliothecæ Vindobonensis Codice MS. CL. a folio primo usque ad folium 115. Ejusdem illius Co- dicis beneficio , inter *Insignia Itinerarii Italici* paucis ab hinc annis Jacobus Tollius publici juris fecit XX. Nazianzeni Carmina cum hac inscrip- tione *Αἷματα κύγνων* , hoc est *Carmina Cygnea* , tamquam novissima , ac dulcissima sacri Poetæ monumenta . Sub eo tamen nomige non venire po- to , quæ in Episcopos eorum temporum scriptis Nazianzenus tam a- cri , atque irarum pleno stylo , quamquam ea a Tollo edita sciam . Vi- rum enim ad beatam mortem grandibus gressibus , animoque tranquillo tendentem tam graves querelæ non produnt , sed potius exasperatum e- recenti vulnere contracto ob depositas insulas Constantinopolitani Throni . Carmina reliqua , utpote dulcia consummatæ pietatis argumenta , & miram suavitatem spirantia , eidem ad postremas vitæ lines propo- ranti æquius adscribas . Sed hæc edita habemus , quamvis Librum Tol- lii mihi videre nondum contigerit .

Alia loci nondum reddita , monet C. V. Guilielmus Cave in Script. Ecclef. Historia literaria par. 2. asseruari in Bibliotheca Bodleiana inter- Codices Baroccianos , nempe Cod. XLVIII. pag. 40. Carmen *ad Animam suam* . Incipit *Ὡχὴ βελόων αἰὲν ἡρώων ἰταλὸν πάρος* . Item Cod. LVI. pag. 105. Carmina tria in Cæsarium , quæ ego proferam , & aliud in *Nobilem de- generem* . Cod. XXXVI. Tetraſtieba aliquot , pleraque inedita , haberi ait , uti etiam Codice CXXXIII. pag. 158. Poemata aliquot *ἀνιδνεα* .

Mihi autem contigit longe plura offendere olim in Ambrosianæ Biblio- thecæ MS. Codice , nemini hucusque evulgata . Ætatem Codicis e char- acterum forma , atque ex antiquitate membranarum excedere ultra se- ptingentos annos conjiciebam . Ibi inter inedita habebantur etiam edita . Sed quaterniones nonnulli hinc inde avulsi , ac deperditi maximam Co- dici labem , & mihi plura desideranti majorem intulere molestiam . Præbant nonnulla folia , sed mutila , ad Librum S. Maximi Confesso- ris spectantia cum hoc titulo : *Μαξίμου ταντινὸς Μοναχὸς τοῦ διαφόρου αἵος ἁγίου Δα- νιὸς καὶ Γρηγορίου , ἐπὶ Θωμᾶν αἰὲν ἡγούμενον* . Hoc est : *Maximi humilis Monachi de diversis ambiguis SS. Dionysii , & Gregorii ad Thomam virum sanctissimum* . Fortasse legendum est *ἡγούμενος* , *Hegumenum* . Deinde sequitur : Τῶ ἡγού-
 μιν

μὴν δὲ αὖτὴ τὴν αὐτὴν ἀναμνησθῆναι, καὶ διδασκᾶν κατὰ Θεοῦ Μάξιμον τῶν τοιούτων, καὶ ἀναμνησθῆναι, καὶ διδασκᾶν δὲ αὖτὴν, καὶ μαθεύειν. *Sanctissimo Dei famulo, patri in spiritu, & Magistro, Domino Thomae, Maximus humilis, & peccator, indignus famulus, & discipulus.* Tum ita incipit Liber: ΑΠΑΛΟΤΣ ΘΕΩΡΕΙΑΣ ΕΞΕΜΜΕΛΟΤΣ &c. Ipsum hoc Opus (quod ad Gregorium Nazianzenum editum Oxonii Anno 1681. Graece, & Latine arbitror cum hoc titulo: *S. Maximi ambigua, seu Scholia in Gregorii Theologi locos difficiles.* Commentationes autem in Dionysium, vulgo Arcopagitam, jampridem inter hujus Opera prodierant. Subsequebantur in Codice Ambrosiano aliae latinis, seu fragmenta Graeca perantiqui Scriptoris sacri. Quam nequaquam contemnenda forent, & vix edita censeam, doleo me illorum specimen in schedas meas non retulisse.

Porro quae in censum nostrum ex illo MS. Codice *abundata* transiere, quin omnibus venerandae antiquitatis cultoribus grata futura sint, nullus dubito. Multa enim heic deprehendas ad illorum temporum Historiam illustrandam perutilia, multa de praeclaris hominibus Nazianzeno aut sanguine, aut pietate, aut amore conjunctis, quae alibi frustra quaeras. Nam quod est ad Poeticas Christiani Scriptoris Veneres, quamquam non paucae sint, pretio tamen, ac utilitate vincantur ab aliis horum Carminum dotibus. Vel hinc discas, quam vividum, fortunatumque Ingenium illi esset, cui non Ecclesiasticae curae, non melioris Philosophiae perpetua meditatio, non ingravescentis aetas, eripere umquam potuit gravissimi styli usum, adhibito quoque in pie vitae condimentum Molarum contubernio. Igitur in posterum habebimus & tanti viri Schola non exiguum emortualium Carminum sylvam, quam hucusque ex iis unum tantummodo produisset in *Basilium Magnum*.

Fortasse vero petant Eruditi, cur unam, eandemque rem tot diversis Epigrammatis versaverit Nazianzenus, quod potissimum prodant Carmina in *Patrem*, ac *Matrem*, in *Sepulcrorum effractores*, & in *Synesis* seu *Agapetos* elocubrata. Equidem arbitror, amorem in illos, zelum, & legitimam iracundiam in istos, tam variae Carminum copiae causam dedisse, quum nunquam satis videretur argumento fecisse, qui tam cara capita laudanda, aut tam impia exagitanda sibi proposuisset. Accedit secunda Scriptoris vena, ex qua fluere nullo negotio poterans tam diversa Poemata. Et postremo non male forsitan calcalos ponemus conjiciendo, pleraque ex his Carminibus non in eum finem composita, ut omnia vulgarentur; sed qualia ex opulento Ingenio tumultuarie excitarent, in tabellas relata ad nos pervenisse.

Nam heic & incondita quaedam, & ipsaemet phrasae, ipsaemet interdum sensa tum Heroicis, tum Elegis, & Jambicis etiam versibus tentata, ac reddita sunt, non alio, ut videtur, consilio, quam ut meliora et tot experimentis subinde eligerentur. Quaecumque tamen sint, neque Nazianzenum pudebit singula posteris reliquisse, neque nos poenitebit legisse. Quod si quaedam paullo incultiora videbuntur, id nemi-

ni mirum esse debet, qui funebrium Epigrammatum rationem noverit. Non solent ii, qui parentum, & familiarum suorum mortem dolent, sectari Poeticas elegantias. Scitum illud videlicet, non oportere esse ambitiosum in luctu. Hac ratione, ut opinor, Ausonius, qui quoties voluit, bonos versus fecit, in iis, quos de obitu suorum scripsit, sequutus est illud simplex, & inornatum genus versificandi, quo etiam in didacticis, & aliis quibusdam Poematibus sciens, prudensque usus est. Quod autem attinet ad ea Carmina, quæ in immodestos Martyrum cultores composita sunt, ea Gregorius Nazianzenus, si scripsit, juvenis adhuc scripsisse videtur. Nam puerilem venam sapiunt, & prosæ, quam versibus similiora, ne apud Poetam quidem Comicum, vel Satyricum facile tolerentur. Attamen, quia ad illius ævi, quo scripta sunt notitiam pertinent, hoc ipso digna sunt, quæ ad reliqua adjungantur.

Quomodo vero sit animi honesti, & grati, per quos profeceris, candidissime profiteri, publicæ heic mihi habendæ sunt gratiæ Joanni Boivinio Regiæ Parisiensis Bibliothecæ Custodi. Jam quanta sit Clarissimi hujus Viri non rara tantum in Græcis literis, sed etiam in omni disciplinarum genere exquisita eruditio, præter alia illius monumenta, satis testantur Nicephori Gregoræ universæ Historiæ Latio non ita pridem donatæ. At quanta quoque sit illius humanitas, nullo luculentiorum testimonio dabo, quam nemet ipsum. Siquidem ubi is intellexit, me in congerendis Nazianzeni versibus Anecdotis non exiguum posuisse operam, quos ille jam e Regiæ Bibliothecæ Codicibus descriperat, liberalissima humanitate votis meis obtulit, imo ad me protinus Anno 1698. misit, uberiori meæ collectioni adjungendos. Præterea, ne quid muneri deesset, Carmina e duobus MSS. Codicibus, nempe ex 2891. & 2945. descripta cum veteri MS. Scholiaste contulit, variasque lectiones in margine adnotavit. Quod heic tamen præmonitum Lectorem velim, erunt aliqua e Boivinii penu in meum translata, quæ fortasse Nazianzeno tribuenda minime videantur. Neque idcirco supprimenda censui, quippe saltem antiquissimum Auctorem redolentia, & certe spectantia ad Nazianzeni, aut ejus conjunctorum, Historiam.

Doctissimo Boivinio humanitate non concessit C.V. Antonius Maria Salvini in Florentino Lyceæ publicus Eloquentiæ Professor, cui in Græcæ Linguae scientia paucos pares, neminem superiorem Italia nunc ostendat. Et ille pariter opem consiliis meis collaturus, ad celeberrimæ Bibliothecæ Medicæ MSS. Codices totum se convertit, facta illi clementissime venia a Cosmo III. Magno Etruriæ Duce, inter cujus virtutes, ac laudes non ea postrema est, qua suos Majores æmulatus, rem literariam, ejusque cultores, tum favore, ac benevolentia, tum amplissimis præmiis perpetuo prosequitur. Itaque gloriosissimi illius Principis munere, & accuratissimi Salvini cura factum est, ut alia etiam Carmina in Ambrosiano, & Regiis Codicibus desiderata, in Medicis reperirentur, quæ pro

suo erga me studio doctissimus ille vir mihi descripta suppeditavit . Qualia hæc sint , suo perspicitur loco . Interim monuisse sufficiat , Codicem MS. Medicum eundem esse , qui Tollio non ignotus fuit , mihiq; Carminum spicilegium præbuit adhuc luce carentium , quum ea Tollius præ festinatione describere nequaquam potuerit . Præterea variantes lectiones ex aliis MSS. Salvinus collegit , per quas Ambrosiano Codici subsidium non leve possit adferri ; nullumq; , uno verbo , prætermisit officium , quo suum in me , remq; literariam confirmaret amorem .

Paria quoque præstiturus fuisset C. V. Pater Joannes Baptista del Miro Benedictinus Abbas , si desiderio suo respondissent uberius Vaticanæ Bibliothecæ , cui præest , MSS. Codices . Quare pauca illa operi meo contulit , sed non pauca illi a me debentur gratiæ ; in censum enim beneficii venit & optima voluntas . Gratam denique mentionem non omitam Hieronymi Tagliazuechi nostratis , quippe & ex ipsius labore accuratio prodibit ista editio . Utque ille est non unius tantum Linguae Græcæ , sed aliarum bonarum Artium amantissimus , & studiosissimus , dummodo ejus erga literas ardor non deservcat , sperare juvat , nos aliquando habituros ex illius ingenio monumenta , sibi certe , si quidquam divinare possum , & patriæ nostræ non parum laudis allatura .

Quum autem in illustrandis Nazianzeni Carminibus interdum adhibuerim fidem , & verba Anonymi cujusdam Scholiastæ Græci , prædocendi sunt Lectores , eum profecto antiquitatis causa magni esse faciendum . Ante quingentos annos scriptus videtur membranaceus ille Codex Ambrosianus , ubi hujusmodi Scholia leguntur , quorum unicus est scopos diversis reddere verbis , & paraphrasticæ , sacri Poetæ verba . In Ludovici Magni Bibliotheca alterum similem videre est , uti Clar. Boivinius mihi significavit . Quæ autem se gerat hic Auctor , Arte , ut videtur , Grammaticus in exponendis S. Gregorii Carminibus , illic innotescet , ubi integra proferam Scholia ex ejus Opere descripta .

Post Nazianeni versus collocavimus Epistolas Firmi Cæsariensis Episcopi , qui seculo Æræ Christianæ quinto floruit . Earum pretium in quodam elegantiae flore præcipue situm est . Antiquus plane est membranaceus Codex , unde illas edoxi , at non omnino a Librariorum erroribus immunis . Longe præstitisset , si Literas illas , quas Firmus de magnis negotiis , ac potissimum de Eutychiana , & Nestoriana controversia conscripsit , nobis servassent Majores nostri . At quando amarunt ii potius quiesquilas , ut ita dicam , illius ad posteros transmittere , non ita de eorum consilio , aut negligentia dolendum est , ut hæc pauca celebri viri monumenta suo non donemus honore . Ex his etiam aliquid lucis illorum temporum Historiæ , ac moribus accedit ; & saltem juvabit , Firmum aliunde cognitum , ex ejus ingenio , & verbis melius dignoscere .

Nonnullæ Juliani Imperatoris Epistolæ succedant , ex eodem Codice Am-

Ambrosiano depromta, unde superiores. Jamque rei literariæ interesse, ut hæc quoque ederentur, in suo Diario Italico scripsit C.V. Bernardus de Montfaucon Monachus Benedictinus e Congregatione S. Mauri, cui olim legendas dedi. Optandum quoque esset, ut alia illius scripta superessent; nam etiam si ejus impietatem detestemur, certe eruditionem non contemnimus; mirumque in modum Ecclesiasticæ, & profanæ Historiæ conducunt vel inimicorum Libri.

Opus nostrum denique claudet famosa illa, quæ seculo Christianorum quinto supposita est Julio I. Romano Pontifici, Epistola. Illius mentionem Gennadius olim fecerat in Lib. de Viris Illustribus. Verum ut erat ille Criticæ Artis non admodum gnarus, sibi imponi ab Hæreticis passus est, atque alia ratione, quam par erat, sœtum hunc excusavit, ac rejecit. At sequenti seculo Facundus Hermianensis inter Latinos, & postea Leontius Byzantinus inter Græcos, aliique, deprehensis hujusce Epistolæ germanis architectis, focum, frandemque Hæreticorum ita aperuere, ut calumniæ nullus amplius relinqueretur locus. Centuriatores tamen Magdeburgenses, nescio utrum ignorantia ducti, an vesano illo furore, quo sibi Romanam Ecclesiam, ejusque Pontifices vel sanctissimos divexandos, & mordendos unice proposuisse videntur, licet adhuc instaurare sunt ausi. Nimirum Julio I. stramineam hanc Epistolam rursus tribuere non dubitarunt. Sed nullo negotio Baronius, Binius, Bellarminus, Petavii, aliique non pauci Orthodoxæ communionis viri, tandem veritatem locum fecere, atque armis fortissimis prostravere pertinacem imposturam. Nulli vero melius, quam mihi facile erit ab hujusmodi calumnia Julium Romanum Pontificem vindicare. Et quamquam id præstare vel sola nuda Epistola possit, quæ tam supina, atque incauta fraude supposita est, ut continuo se prodatur, nihilominus Disquisitionem adjungere placuit, qualem, (quantum quidem mihi persuadeo) dirimendæ penitus controversiæ parem, & aptam pascere vel præfracta possint ingenia.

Fortè autem delicatoli, quorum nunquam erit inopia, petant a nobis, cur hanc Epistolam impie confictam, indignam olim quæ ederetur, & beneficio temporis subinde oblivioni traditam, iterum nos e tenebris revocemus. Neque id necessarium, addent, neque utile. Imo contra, si eis credendum sit, periculo non careat hujusmodi consilium, quippe tela in Catholicæ Religionis perniciem procusa, nihil umquam prodesse; multum vero interdum nocere possunt, aut infirmis objecta, aut a fortibus inimicis rursus intorta. Quibus, si ita forte loquantur, responsum velim, necessum esse, ut nunquam excesserint pueritiam finibus, & angustissimis tyronum pomæiis. Nam qui sese jam dederunt in amplios, beatosque eruditionis campos, tantum abest, ut pericula heic sonnent, ut contra non medioeris beneficii loco reputent hujusmodi evulgare monumenta.

Quis enim tam bardus, stupidusque sit, ut heic ad errorem incitamenta reperiatur? Quis a veneno sibi timeat, cujus vim penitus exarmavit vicinum,

cinum, & conjunctum antidotum? Hujus autem Epistolæ totum virus fustulisse est, ejus Auctores, & fraudem prodidisse. Deinde ex re Orthodoxæ Religionis est inspicere, quam malis artibus Catholicas sententias olim impugnare conati sint Hæretici. Et denique non Historiæ solum Ecclesiasticæ splendori conferre multum hæc possunt, ac solent, sed etiam ipsos Romani Antistitis famam, ac sanctitatem liberant ab omni suspitione labis, & culpæ. Quod si exemplis agendum est, cui adhuc in mentem venit succensere Clarissimis iis viris, quorum cura evulgatos habemus virulentos Juliani, aut Libanii, aut Symmachi, aut Zozimi in Christianam Religionem Libros? Passim, nemine conquerente, reeoduntur Juliani Pelagianorum primipili scripta in S. Angustinum, eodemque beneficio donantur reliqua Semipelagiani gregis Opera. Quid? quod tot Libri in Romana Synodo sub Gelasio Pontifice damnati, aut sine legentium querela prostant, aut sine periculo ubique legantur. Et non ita pridem lubentissime accepimus a Montfauconio V.C. Commentarios Eusebii Cæsariensis, qui cum Arianis fecisse, aliisque erroribus laborasse non obscure cognoscitur. In Actis autem Conciliorum quot Epistolæ ab Hæreticis conscriptas contineantur, nemo est nescius; & ipse Annalium parens Baronius quandoque in suas derivat Historias Opuscula a Christiani nominis, aut Catholicæ Fidei hostibus scripta, & ad nostram usque ætatem servata. Quid multa? Sexcenta hujusmodi exempla ab antiquitate petere possum, & plura etiam e recentioribus rei literariæ Scriptoribus. Sed omnium vice mihi demum erit, commemorare Apollinaris Hæretici sententias una cum S. Gregorii Nysseni Responsionibus e Vaticana Bibliotheca ante paucos annos descriptas, quas Græcæ, & Latine publici juris fecit C. V. Laurentius Alexander Zacagnius ejusdem Bibliothecæ Præfatus. Quamobrem desinant, si qui sunt adeo delicati, ac morosi Lectores, instituto nostro obices opponere, neque se temere immisceant eruditæ Reipublicæ negotiis, quom nondum intelligant, unde tinuendum, unde gratulandum sit nobis, & illic timeant, ubi non est timor.

Restat, ut aliquid de ratione dicamus, quam sequuti sumus in his Opusculis Latio donandis. Et heic non tam facile est æquis placere Lectioribus, quam displicere fastidiosis. Equidem novi, quanta, & qualia in optimo Interprete requirantur; quo suas partes cum laude implere possit, & eruditorum gratiam inire. Præter intimam utriusque Linguae peritiam exigi scio cum amplissimam eruditionis, & verborum copiam, tum subactum judicium, & ingenium, cui liceat non ipsas tantum res, & Græcos sensus Latine reddere, sed per interpretationem exprimere varios Scriptoris colores; elegantiam nempe, aut austeritatem, aut obscuritatem, aut majestatem, aut humilitatem alieni sermonis, ac styli. Denique mihi obversantur, quæ in hanc rem commentatus est Clariss. & eruditissimus vir Petrus Daniel Huetius. præceptis non minus, quam exemplo locuples istius argumenti magister. Sed quom Interpretum albo nomen meum dare sum ausus Anno 1697. (eo enim tempore hæc Opuscula convertebam, quamquam

quam difficillima tempora in hunc usque diem eorum editionem distulerint) id unum mihi statutum fuerat, in omnium Literatorum commodum Latina facere, quæ Græce dumtaxat edita rarum sibi poterant polliceri lectorem, relicta aliis præstantissimi Interpretis laude. An istud, quod meum erat, tolerabili successu præstiterim, aliorum esto iudicium.

Non dissimulabo tamen, me aliam insistere potuisse interpretandi viam si in animum indixissem, observatum a me iter posse in eruditorum indignationem incurrere. Ubi enim assequutus es Græci Auctoris sensa, tum arduum non est, si alteram Linguam perspectam habeas, aliquo splendore Latinitatis reddere Græca. At quis nescit, interpretantibus utrinque duo stare incommoda, nempe quamdam jejunitatis speciem, si nimis presso pede ubique Scriptorem consecrari velint; & fidei periculum, si nimis libero gressu indulgere sibi malint, quam alteri infervire? Ex his autem offendiculis secundum, quam primum, longe accuratius evitandum nemo diffiteatur, imo non pauci sentiant, ne vitii quidem nomen primo deberi. Quamobrem si a nimie libertatis periculo mihi timens, quandoque in oppositum deflexisse forte videar, morosi nimium sint, qui veniam mihi negent, & mediocribus non contenti, summa, & optima desiderare pergant.

Atque hæc dicta velim de Opusculis Græcis prosa oratione conscriptis, quæ in Latinum sermonem transtuli. Quod enim attinet ad Nazianzeni Carmina, ni mea me fallit opinio, moleste nemo feret, quod tam religiose insisterim Græcis vestigiis. Non aliter hucusque fecere tot egregii viri, quorum opera plerosque Græcorum Poetarum habemus Latine loquentes. Et quidem improbare non ausim consilium Jacobi Billii V.C. cui placuit totidem Latinis versibus reliquos reddere S. Gregorii versus. Attamen dicere liceat, fecisse metri necessitatem, quam ille sibi imposuit, ut ego ibi Nazianzenum querens, interdum non inveniam; certe ejus ubertatem, ac vim non raro desiderem. Tattior proinde nemini non videatur ratio interpretationis nostræ, præsertim quum anxie nimis Græca verba sequuti non simus, & quæ obscura occurrunt, non Notis solum, sed etiam Disquisitionibus nonnullis illustraverimus. Utcumque tamen se res habeat, operi meo satis gratulabor, si Lectores humanissimi condonent errores, & mihi fortasse meos, & Typographis suos, si quos nec mea, nec illorum industria cavere prorsus potuit, tametsi voluit.

Finem Præfationi faciam asserendo Tetraſtichon olim in laudem Nazianzeni compositum a Scipione Fordeguerra, viro perquam erudito, & Angeli Politiani amico, qui Scipionis Carteromachi nomen assumerat pro sui seculi more. Ejus etiam versionem a Salvinio factam dabo.

Γρηγόριε Μίσεας τοῦ ἀπὸ τοῦ Ὁμοῦ

Θεοῦ τοῦ ἐν τῷ ὁμοῦ ὁμοῦ.

H. M.

Ἦ μάλα πρὸς τοὺς Μουσῶν ὅσα ληξὺς Ὀμηροῦ.

Γρηγόριον Ἰ' ἵκανα τιθεῖν' ἀπὸ Διόσκου.

Gregorius Mufas, melius quam dius Homerus.

Divini ostendit carminis artifices.

ſeu potius, Muſis cecinit dictantibus ille.

Gregorio afflavit ſanctior aura ſinum.

Præfatōis Finis.

INDEX EORUM.

Quæ in hoc Libro continentur.

C Armina, five Epigrammata CCXXVIII. S. Gregorii Nazianzeni	1
pag.	
Disquisitio I. De <i>Synisactis</i> , & <i>Agapetis</i> .	122
Disquisitio II. De <i>Agapis</i> sublati.	138
Disquisitio III. De antiquis Christianorum Sepulcris.	141
Firmi Episcopi Cæsareæ Epistolæ XLV.	150
Juliani Imperatoris Epistolæ IV.	174
Epistola Julio I. Romano Pontifici supposita ad Dionysium.	182
Disquisitio IV. in Epistolam sub Julii I. nomine editam.	186

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

Επιγράμματα.

GREGORII THEOLOGI

Epigrammata.

Εἰς Προφρέσιον Σοφίστην.

MΗδὲ Κεκροπὶς μεγάλ' ἀΐχου· ἡ δὲ δὴμὸς ἱερῶν
 Ἡδὲ τὸν ἐνδὺν αἶψα γέρων δαΐδα,
 Οὐδὲ Προφρέσιον γέρων βροτῶν ἀπὸς ἰσχύος,
 Ὅς ποτ' ἀπαιτῆται πλοῦτος δαΐς λόγους.
 Βροντῶν Ἀνδρὶς ἰσχυρὸς νίκης τῶν· ἀπὸ Σοφιστῶν
 Πᾶν γὰρ ἐλάττωεν ἡκε Προφρέσιον.
 Ἐξέμειν· ἀλλὰ μὴ ἔχει μὲν ὄφρα· οὐκ ἔστιν Ἀδύμῳ
 Κούφοις· ἡ εὐνοῖα, φάτορ Κερατῶν.

In Prohresium Sophistam.

C A R M E N I.

NE posthac Cecropia magnum gloriare. Nefas est
 Soli tantillam opponere facem,
 Aut cum Prohresii eloquentia mortalem alitem contendere,
 Qui nuperis Mundum concubiebat Orationibus.
 Tonitru Attica recens streperum tulit: Sophistarum vero
 Univerfum genus magniloquorum cedebat Prohresio.
 Cessit quidem. Sed illum vicit invidum satum. Non amplius Athenæ
 Illustres erunt. O juvenus, fugite Cecropiam.

N O T Æ.

Quis quantusque vir Prohresius fuerit, quem heic Nazianzenus satis sanctum laudat, quantaque eloquentia præditus, Eunapius Sardinus illorum temporum æqualis luculente scriptum reliquit in Libro de Vitis Philosophorum, & Sophistarum, ubi ejus vitam, & res gestas memoriz mandavit. Inter cætera illius encomia fortasse id altius eminet, quod illi Populus Romanus constituit. Nam, sunt Eunapii verba, ἐν πολλοῖς ἀγαθῶσι, καὶ τυχόντι ἰσχύϊ, ἀδμήτῳ κατὰ ἀνέκδοτον χάριν ἰσχυρότερον ἀνέδεικναι, ἐπιγράμματα· ἡ βραχὺ δαΐς αἶψα τὸν ἐνδὺν λόγους. Quam valde, atque ob plurima (Romani per Prohresium) admirationi fuissent, & encomiis ab eo ornari: statum illi ex æte pari magnitudine exere cum hac inscriptione REGINA ROMA REGI ELOQUENTIÆ. Solemne fuit olim Sophistarum argumentum, Urbium præclarissimarum laus. Encomium Romæ Prohresius tacerat, quemadmodum & Aristides fecit, ejus extat hoc titulo nobilissima Oratio. Hinc Prohresio statim publice decreta, atque erecta, cum insigni Inscriptione. Sub Juliano Augusto Prohresium floruisse, & quinque post ejus mortem annis vivere desisse, auctor est idem Eunapius, qui hæc etiam de illo refert: τὸν γὰρ, ὃς τοῖς γὰρ, ὃς διακρίσεις τῶν ἰσχυρῶν λόγους, καὶ ἀνέκδοτον πλοῦτον ἀνέδεικναι. Tantis, ac talis vir, qui totum terrarum orbem orationum suarum, & auditorum copia implevit. Quare circiter Annum Christi 363. hoc Epigramma Nazianzenus elucubrasset videtur. Christianorum autem albo Prohresium inscriptum fuisse, e Hieronymo facile intelligas in Chronico ad Annum primum Juliani, ubi hæc habet: Prohresius Sophista Atheniensis lege data, ne Christiani liberalium Artium Doctores essent, quam sibi specialiter Julianus concederet, ut Christianos doceret, scholam sponte deseruit. Hæc ille de Prohresio, quem etiam magnum Sophistam in voce Γλαυκῆς Suidas appellat. Carum auxie illius obitum Gregorius deploraret, in causa fuit, quod ex præceptore usus olim fuerat; ejusque rei testem habemus Sozomenum lib. 6. c. 16. de SS. Basilio, & Gregorio nostro ita scribentem. Quam adhuc adolescentes essent, Himerio, & Prohresio Sophistis id temporis præstantissimis se in disciplinam tradidere Athenis.

Anecd. Gr.

A

Σα.

Σοφιστῶν. *Sophistam*. Quamquam antiquis temporibus Sophistarum nomen in deteriorem partem accipi solet, & possimum dum Socrates in vivis ageret, ut Cicero testis est Acad. Quæst. lib. 2. & Plato Sophistarum sui temporis *μαρτί* appellatus fuerit; atamen, Romano Imperio in senium vergente, honorificum esse cepit. Rhetores fere omnes, qui publicis in Scholis eloquentiæ præceptis juvenes imbuabant, ita compellari amabant, quum laudis, non dedecoris, jam argumentum id esset. Seculum a Christo nato quartum plura hac in re exempla suppeditat. Primas autem eo tempore inter Sophistas tolerant Libanias, & Prohæresius. Qui de Sophistis uberiora capit, adeat Eunapium, & Philostratum in eorum Vitis, & Petrum Fabrum in Comment. ad leg. 1. de Just. & Jure.

Κεκροπία. *Cecropia*. Sunt verba Plinii lib. 7. cap. 56. *Oppidum Athenas Cecrops a se appellavit Cecropiam*. Pluribus autem narrat Eunapius, quomodo Athenas accitus fuerit Prohæresius, ut ibi Eloquentiam profiteretur; non enim erat ille Atheniensis, sed ex Armenia.

Μυῖα δ' ὧς. *Magnum gloriari*. In MS. Cod. Ambrosiano legitur *ὧς*, quod retineri potest; sed melior mihi visa est lectio, quam suppeditavit Cl. Salvinus e Cod. Med. Fortassis etiam legendum *μυῖα δ' ὧς*.

Εὐχῶν. Cod. Med. *ἐπιχῶν*.

Βορρῶν. *Tenitra*. Quatuor sequentes versus forsitan a superioribus sejungendi, ut alterum Epigramma constituent. Julianus Augustus ὁ παραβῆτες Epistolam ad Prohæresium istum scripsit. Illum autem appellat *ἀνδρα ὄντα τοῖς λόγῳ*, ὅτι οἱ πολλοὶ τοῖς τοῖς ἑταίροις καὶ ἰδίοις, καὶ ζῶντα τῷ Ποσειδῶνι κατὰ τοὺς λόγους. *Hominem in dicendo copiosum, velut flumina, quum in patentes campos influunt; hominem Pericli omnino parem eloquentia*. Periclis æmulum, imo alterum Periclem, eundem Prohæresium simili sententia hec facit Nazianzenus. Nam ut Periclem *τονέσσει*, & fulgurasse Eupolis vetus Poeta dixit, ita & Prohæresium Gregorius *Tenitra novum* appellat.

Ἄρτα πίπτει. In Ambr. Cod. videtur scriptum *ἀρτα πίπτει*. Sed facile α in ω conversum. In Mediceo habetur *πῶτα*, quod non abluat ab αω. Hoc autem verbum Poeticum est, & Homericum; atque Homericus in primis Nazianzenus.

Ὡς ῥέπει. In Ambr. legitur ὁ ῥέπει. Metrum, & sensus emendationem exigebant.

Εἰς Θεσπίων Γραμματικῶν.

Αἱ καὶ σὺ θανε, θνήσκῃ δὲ σε μοῖρ ἐκάλει,
Θεσπίες: εἵματα δ' ἄρτα πῶτα κείνῃ.
Ἀρτίτοις ἴησαι πῶτα ῥέπει, ὃ δ' ὧς
Ἀρτῶ: εἰς πῶτα ὧς ἔχου σοφίαι;

In Thesepium Grammaticum.

C A R M E N II.

HEu hen & tu mortuus es, invidum vero isatum te tumulavit,
Thespesti: tibi autem mortuo perenne est decus.
Nuper verbis taneus manabas: exclamavit autem
Attica: Quisnam me decus possidet sapientia?

N O T E.

ET hic Thespesius inter clarissimos sui temporis Rhetores effulsit. Ei operam Cæsareæ in usbe Palæstinæ Theologus dedit. Audi Hieronymum in Lib. de Script. Eccles. hæc de Euzojo scribentem. *Euzojus apud Thesepium Rhetorem cum Gregorio Nazianzeno Episcopo adulescens Cæsareæ eruditus est*. Cur tamen Grammaticus tantum a Gregorio, non Rhetor, aut Sophista appelletur, quemadmodum Prohæresius, divinare nescio; nisi ea forsitan sit causa, quod Grammatici antiquis temporibus appellabantur, qui absolute docti, variarumque artium professores erant.

Εκάλει. Cod. Med. habet *ἰδύματα*.

Εἰς Μαρτυρίαν.

Εἰ καὶ Τάσκαλοι εἰν ἐν ὧσιν αἱ ἀπίστοι,
Εἰ καὶ οἱ ὑπὲρ κεφαλῆς πύργῳ αἱ πόλιναι;
Δαπτόμενοι τ' ἔστιν ἀγῶνι ἑκαρ ἀντὶν,

Καί:

Καὶ πύρις πρῶτος, ἢ ζῆρ' ἀδύνατον.
 Ταρταροὶ τε μέγχοι, ἢ δαίμονες ἀγρίοι,
 Ἄλκιμα κτερόεντα δάκν' ὡς αἶψα:
 Οὐκ ἴσθ' Ἄρπυριον ἐγκλήσια δολιχάων
 Τύμβον ἀσχελίζον, δέμας πύριον ὄρεον.

In Martinianum.

C A R M E N III.

SI quis Tantalus est inter infidas aquas siccis labiis,
 Si quis super caput lapis semper terrens;
 Seu laceratum ab avibus æternum jecor impij,
 Et igneum flumen, & nox perpetua;
 Tartareique recessus, & Dæmones crudelissimi,
 Aliæque vexatorum pœnæ in Inferis:
 Quicumque Martiniano glorioso nocere voluerit;
 Sepulcrum submovent, hos timores universos fubeat.

N O T E.

Martinianos clarissimam Seculo Christi quarto gentem fuisse, plura monumenta, ex eisdem petita temporibus, nunc etiam tellantur. Sub Constantio Magno Martinianus quidam Præf. Urbi, & Præf. Provinciæ Norici Mediterranei floruit, cujus memoria in Inscriptione Gruteriana extat pag. CCLXXXIII. num. 5. ubi sic legitur:

D. N. FL. CONSTANTINO
 CLEMENTISSIMO. ATQ. VICT. AUG.

MARTINIANUS. V. P. PRÆSES
 PROVINC. NORICI MEDITERR.

D. N. M. EJUS.

Ante hunc Martinianum alter longe clarior vixerat, quem ἡγεμόνα τῶν ἐν τῇ αὐτῇ αἰσίων ἐπέων (Μάγιστρος τῶν ἀρχαίων καλῶν Πυμάων) quum Ordinem Palatinorum Dux esset (Magistrum Officiorum Romani vocant) Cæsarem Licinius creaverat, Zosimo teste lib. 2. Hist. At illum, Licinio profugitum, Constantinus M. satellitibus suis occidendum tradidit. Præterea sub Valente, ac Valentiniano in Africa Martinianum alium, quem aliquo illustri munere ibi summum arbitror, Theodosius Augustorum nomine interimendum jussit. Sane verba Ammiani Marcellini lib. 29. Hist. Per Casariensis Mauritania oppida reversus Theodosius Sitisim, Cassorem, & Martinianum rapinarum, fugitionumque Romani participes ad interitum totos incendit. Extant denique in Codice Theodosiano tria Constantii Augusti rescripta ad Martinianum Africæ Vicariam A. C. 358. missa lib. 44. 45. & 46. C. de Decurion. Ad hunc Martinianum, dum alter sit a nuper memorato, referenda esse Nazianzeni Carmina, conjicere possumus, quippe de illo infra canit Poeta:

Δεν δὲ Σικελίῳ κτεῖνον, ἤνι Αἰθίῳ.

Armis vero Siciliam tenuisti, atque Africam.

Et quum extremam attigerit senectam, ad Gregorii nostri clariora tempora procul dubio vixit. Quod igitur Nazianzenus nos docet, en paucis. Martinianus Cappadociam patriam habuit, aut saltem rexit; illum enim vocat Poeta Κερραιῶνος μὲν ἄνθρωπος, Cappadocium magnum decus, & infra Cappadocem aperte appellare videtur. Siciliam, atque Africam, ut supra significavi, summa cum virtute, & aequitate, ac armorum gloria moderatus est. Tandem felicem ad senectutem perducto vitæ curriculo, in Imperatoris aula diem supremum sine morbo obiit. Reliquas ejus virtutes, ac laudes singulatim descripias illic habes.

Πρῶτος αἰὶ γαστῆρ. Λίπς semper terrens. Præter alia tormenta, quæ cæca, & fabulosa Ethnicorum gens Tantalò ad Inferos damnato affinxit, scilicet, ut Ovidius ait, quod

Quærat aquas in aquis, & poma fugacia captes,

alterum veteres somniant, nempe quod ejus capiti ingens immineret saxum, semper terribile, quia semper casurum. Cicero lib. 4. Tuscul. Quærit hæc de illo habet Poeta impendere apud Inferos saxum Tantalò faciunt ob scelera, animique impotentiam, & superbiloquentiam. Eandem rem his quoque carminibus describebat Lucretius:

Nec miset impendens magnum timet ære saxum

Tantalus (ut perhibent) cossa feruidine torpens.

Et Euripides fabulæ hujus memoriam in Orestæ reliquit, ita canens:

Αὐτὸς νεκρὸς (*de lignis*) Τάνταλος.

Καὶ οὕτως ὑπερβόρως διακρίνεται.

Notus, ut ferunt, Jovis Tantalus.

Saxum timens, quod imminet capiti.

Vide & apud Pindarum Oda VIII. lapidis hujus mentionem.

Tantalus. Venetorum. In Cod. Ambr. legitur *αδελφίμων*, corrupte, precul dubio. Quare substitui meliorem vocem, quæ bis occurrit in ejusdem Nazianzeni Carmine de Vita sua.

Λ' α.

Ὅ Τῶς σοι, καὶ αὐτὸς, ἀνέδρατ, καὶ σέλιον
 Τῶς πυροφόρε, πυραυίδας εἰ ἄνδρας.
 Καὶ χροῖς σέλιον, καὶ ἄνδρ, δ' ἰγνὺς σε
 Λέει, καὶ Σέρου τῶς ἀνέδρατ,
 Πᾶσαν βίαν ζῶντος· λίθος δ' ἄνδρως σέλιον
 Τοῖς ὀδυνῶν, σὺ δὲ μοι καὶ δάδα χεῖρα φέρε;
 Οὐδὲν αἰσῶμαι, τῶς, πᾶσαν τοῖς δυνάμεν
 Λ' α., οἷα τῶς, χεῖρα δυνάμεν.

ALIUD IV.

Mortes tibi sunt, & pontus, improbe; & campis
 Fructus fragiferis, quadrupedumque gregibus.
 Et auri talenta, ac argentum, nobilesque
 Lapidēs, & Serum tantia fila
 Omnia viventibus vita suppeditat. Lapidēs vero pauci, & cari
 Sunt mortuis tantum. At tu mihi & heic manum infere.
 Tantum quoque sepulcrum, o miser, non veritus aliquis perdas
 Alius, legibus quidem tuis, sed manibus justioribus.

NOTE.

CUs geminis hisce Epigrammaticis Nazianzenus utitur, ut & Martiniani tumultu inimicas ruinas avertat, temporum illorum notitia prodit. Eo autem improborum impietas vanoratur, ut nulla sepulcrorum haberetur religio. Quis tumultu avertiebatur, eorumque e spoliis, ac marmoribus alpoensis lucrum sibi nonnulli quærebant. Hinc Imperator Constantius contra sepulcrum violatores, quos Græci *συμβολοῦχοι* appellabant, leges promulgavit A. C. 340. & 349. Constantius quoque Augustus, eumque imitatus Julianus legibus latis perditæ gentis audaciam compescere. Has leges videre aut. in Codicibus Theodos. & Justinian. Tit. de Sepulcr. viol. Is autem honor apud veteres sepulcris erat, qualis apud nos Christianos, qui non animabus tantum ad immortalitatem transiitis, verum etiam offibus, ac cineribus pacem in terris optantes. Propterea in antiquis Inscriptionibus hujusmodi tumulorum contractoribus poenæ, terrores, minasque inflicti legimus. Unicam a schedis meis MSS. producimus, quæ Athenis ante annos 150. habebatur, descriptaque reperitur in egregio Codice Ambrosianæ Bibliothecæ.

ΠΑΡΑΔΙΔΩΜΙ ΤΟΙΣ ΚΑΤΑΧΘΟΝΙΟΙΣ ΘΕΟΙΣ
 ΤΟΤΤΟ ΤΟ ΗΡΩΝ ΦΤΑΛΑΣΣΕΙΝ
 ΠΛΟΤΤΩΝΗ ΚΑΙ ΔΗΜΗΤΡΙ ΚΑΙ ΠΕΡΣΕΦΟΝΗ
 ΚΑΙ ΕΡΤΝΤΣΙ ΚΑΙ ΠΑΣΙ ΤΟΙΣ ΚΑΤΑΧΘΟΝΙΟΙΣ ΘΕΟΙΣ
 ΕΙ ΤΙΣ ΑΠΟΚΟΣΜΗΣΕΙ ΤΟΤΤΟ ΤΟ ΗΡΩΝ
 Η ΑΝΑΣΤΟΜΩΣΕΙ ΗΤΙ ΚΑΙ ΕΤΕΡΟΝ
 ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΕΙ Η ΑΤΤΟΣ Η ΔΙ ΑΛΛΟΤ
 ΜΗ ΓΗ ΒΑΤΗ ΜΗ ΘΑΛΑΣΣΗ ΠΛΩΗ
 ΑΛΛΑ ΕΚΡΙΖΩΘΗΣΕΤΑΙ ΠΑΝΤΕΝΕΙ
 ΠΑΣΙ ΤΟΙΣ ΚΑΚΟΙΣ ΠΕΙΡΑΝ ΔΩΣΕΙ ΚΑΙ ΦΡΙΚΗ
 ΚΑΙ ΠΥΡΕΤΩΙ ΚΑΙ ΤΕΤΑΡΤΑΙΡΙ ΚΑΙ ΕΛΕΦΑΝΤΙ
 ΚΑΙ ΟΣΑ ΚΑΚΑ ΑΝΘΡΩΠΟΙΣ ΓΙΓΝΕΤΑΙ
 ΤΑΤΤΑ ΓΕΝΕΣΤΩ ΤΩΙ ΤΟΛΜΗΣΑΝΤΙ
 ΕΚ ΤΟΤΤΟ ΤΟΥ ΗΡΩΤ ΜΕΤΑΚΙΝΕΙΣΘΑΙ ΤΙ.

Quæ ita latine reddidi. *Trado Inferis Diis hoc sepulcrum custodiendum, Plotoni, Cereri, Proserpine, & Furiis, & omnibus Inferis Diis. Si quis spoliaverit hoc sepulcrum, vel aperiet,*

ALIUD VI.

Qui Christum fertis, audite, quique jura
Novistis vivarum, & mortuis debitam reverentiam.
Omnia reliqui, Palatia, patriam, genus, gloriam, imperans
Heu heu omnibus, nihilominus nunc sum cunis exiguus.
Martinianus cunctis honoratus. Sed tumulto
Nostræ lacrymæ, non manus, injicite.

NOTE.

Οὗ Χριστὸν φορτῶντες. *Qui Christum fertis.* Quum interdum Nazianzenus hoc nomine Sacerdotes significet, sapius tamen Christianos omnes intelligit, idque heic valuisse mihi videtur.

Ἵπάρχων. *Imperans.* Commode etiam cum **Ὠχρῶ** conjungi poterat hoc verbum, ut esset sensus *gloriam Præfectorum.* Certe infra Martinianus appellatur **κάρῳ ὑπάρχων**, *robore Præfectorum.*

Βάλλει. *Injicite.* Pro **βάλλειν** usurpatum reor, quod interdum Poetæ faciunt. Sensus autem hic est. Lacrymis quidem sepulcrum nostrum spargite hoc decet, Ne vero manus inferte, nam hoc impium. Epigramma eo tendit, ut misericordiam, timoremque mortis, tumulorum effractoribus inculciat.

A'ao.

ΜΟΤσοτόδης, βούτῃα, διασκούδης, ἄκρον ἄπατος,
Τύμβῳ δὲ Ὀγαντίῳ Μαρτινιανῶν ἔχω,
Ναυμάχων ἐν πελάγεσσιν, ἄριστος ἐν πύλινον.
Α'Α' ἀποτίλα σῆμα, πρὶν ἢ καλῶς ταύτην.

ALIUD VII.

Poetam, Rhetorem, Judicem, summum in omnibus,
Tumulus, quem videtis, Martinianum teneo,
Navali prælio aptum in mari, bellicosum in terris.
Quare procul este a tumulo, ne quid mali patiamini.

A'ao.

ΜΗ' πάλινος φθιμένους (ἄλλι ζῶντες ἀντὶ τοῦ)
Μὴ πάλινος φθιμένους Μαρτινιανὸν ἔχω,
Πᾶσι σὺς ζῶντι ἐντολίμαται· ὃ δίδωμι ἐν
Τῷ δαίμονι φθονίῳ σὺς φθιμένους λίδων.

ALIUD VIII.

Ne bellum mortuis infer (sat impiorum vivit) quibus scilicet inferas bellum
Ne, inquam, bellum infer mortuis. Martinianus ego.
Hæc iis, qui superfont, mando: nefas est
Exiguos lapides mortuis invidere.

NOTE.

ΜΗ' πάλινος. *Non bellum.* Subaudio **πεντοίκα**, nempe: *non bellum mortuis intuli, mori.* Quæ ait, ut violantes a sepulcris arceat, exemplo sui. Pro **ἐγὼ** legi posset **ἔχω**. Posset etiam subintelligi **πῶποτε**, hoc est, *ne inferre bellum.* Ego sum Martinianus. Pro **πᾶσι σὺς**. Cod. Med. habet **ταῖς ταῖς**.

A'as.

Ω Θμι, τῇ πολίῳ ποτ' ἔγὼ νόμισα. σὺλασθαι,
 ὦ παρὰ λυχρὸν μαίνας ἔχ' ὄμιον:
 Οὐτ' ἡμῶς λίδοις φέρον τὸν ἄνθρωπον σίδερον,
 Οὐτ' ἡμῶς φέ' φέ': πῦρ δὲ λίδ' Σίσυφον;

A L I U D IX.

O Themis, qua Duce olim ego Urbem agitavi lances,
 O terribilia impiarum animarum flagella:
 Ille in meos lapides fert lacrymabile ferrum.
 Ille in me: Hen, heu. Ubi nunc lapis Sisyphi?

N O T Æ.

V Enustissimam heic habes Protopopojam contra sepulcrorum violatores. Postquam omnia Inferorum, Themidisque flagella invocavit: *en*, inquit, *hic tumulto meo bellum ferro armatus inferi. Hic, inquam, pendens homo in me grassatur. heu heu. Ubinam Sisyphi lapis nunc est? Cur in hunc impium non ruit?* Pro πολίῳ in Cod. Med. legitur πολὺς multorum, quod minus andax videri potest. Tria vero superiora Epigrammata unum tantummodo continuabant in Ambr. Cod. Dividere placuit; sensus enim in singulis completus.

A'as.

Ο Ἀβιθ', ἀγῶνος ἀνδρῶν δάσος, ἐν Βασιλῆῳ
 Πρῶτα φέρον, ἱππὶ ἀνδρῶν ἔχων σοφίαν:
 Εἰ ποτ' Μαρτινιανὸς ἄνθρωπος, ἐν' ἀνδρῶν τάμῳ
 Μὲν εἰς πῖπον ἐν' ἡμῶν δυσμενίας ἐκλάμψαι.

A L I U D X.

B Eatus, in-senectute felici, sine morbo desii vivere, in Aula
 Primas ferens, sacre culmen habens Sapientie.
 Si forte quemdam audistis Martinianum, sed a sepulcro,
 Ne contra me inferre hostiles manus.

N O T Æ.

E'N Βασιλῆῳ. Idest ἐν τῷ Βασιλῆῳ, in Aula Imperatoris. Hoc elegantius in Cod. Med. quam in Ambrosiano, ubi legitur ἐν Βασιλῶνι.
 Ἀκούσας. Audistis. Et heic sequutus sum Codicem Medicum. Hoc autem pro ἀκούσας positum est. In Ambr. Cod. scriptum est ἀκούσας, quæ vox etiam occurrit alibi. In utraque tamen voce est aliqua licentia contra leges Prologiz.

A'as.

X Ἀχίλῃ, χαλκὸς πῖπος: πικρὸν, τὸν ἀνδρῶν ἡγῶνα,
 Λαὸς ἀρεχλίζων, καὶ σὺν ἡμῶν.
 Χαλκὸς. Μαρτινιανὸς ἡμῶν καὶ Συσίφου ἡγῶνα,
 Καὶ πῖπος οὐκ ἀνδρῶν ἀνδρῶν κατὰ ἔχον.

A L I U D XL.

D Ifcede, discede procul hinc: malum certamen excitas,
 Lapidem submovens, nostrumque tumulum.
 Discede. Martinianus ego & vivis utilitatem tuli,
 Et mortuus non exiguas heic vires habeo.

A'as.

A'as.

KΑρεῖς μὴ' ἀσπὴν ποιεῖν Μαρτυρίαν,
 Ζῆν, θεὸν γὰρ, οὐκ αἶψα αἰδέσθαι.
 Οὐ γὰρ ἐν Βασιλίδι ἐπὶ τοῖς κατὰ ὑμῶν,
 Δεῖ δὲ Σικελίαν κτεῖναι, καὶ Αἴψαν.

A L I U D . XII.

CAppodocum magnum deus, splendidissime Martiane,
 Tuum quoque tumulum nos mortalium genus veneramur.
 Qui quondam Imperatoris in arcibus robor Praefectorum eras,
 Armis vero Siciliam tenuisti, atque Afsicam.

N O T E .

Hoc Epigramma a superiori sejungendum esse monuit MS. Codex, apposita de more lines. Ceterum nihil aliud esse videtur, quam responso ad superiores versus per dialogismum. Ibi Martinianus loquens inducitur, ut sepulcrorum violatores absterreat. Heic li respondet. Sed commodissime stat, ac sonat unum sine altero. Ex his autem discimus, Martinianum Afsicæ, & Siciliæ Vicarium fuisse. κατὰ ὑμῶν possis etiam interpretari robor Legatorum, seu vires Imperatoris in exercitu gerentium.

A'as.

OΜῦθος ἰδανόσι θεῶ κατὰ ὑμῶν ἡλπίσας,
 Καὶ λυγρὰ πικρὰ, νόστιμα, αὐτὰ γε γὰρ;
 Μὴ γὰρ, Μαρτυρίαν, τοῖς ἐν κατὰ ὑμῶν
 Ζῆν, καὶ ἐπὶ αὐτῶν, οὐδὲ γὰρ αὐτὸ ἴσους.

A L I U D . XIII.

JUramus per immortalis Dei potentiam alte regnantis,
 Mortuorumque animas, tuumque cinerem, o gloriose;
 Numquam nos, Martiane, tuis manus illatas
 Columnæ, ac tumulo: neque enim facis.

N O T E .

Στὴν Columna. Hoc nomine etiam arbitror significari cippos. Columnis tamen exornari quoque solebant mortuorum monumenta, non sive solum Nazianzeni, sed etiam Plinii senioris, & Ciceronis, ut in lib. 6. cap. 28. Hist. Nat., hic vero lib. 5. Tuscul. & lib. 2. de Legib. scribere. Imo & de istis sepulcralibus Columnis mentionem Theocritus facit in Dioscoris prope finem. Hinc Servius in XI. Æneid. ait: Apud majores, nobiles aut sub montibus alris, aut in ipsis montibus sepeliebantur, unde natus est, ut super cadavera pyramides ficerent, aut ingentes collocarentur Columnæ. Calliodorus quoque lib. 6. Variar. Epist. 8. in formula Comit. rer. privat. hæc habet: Ne quis vestita marmoribus sepulcra nudaret, ne quis Columnarum decorem irreligiosa temeritate dimovere presumeret. Videndus & C. V. Joannes Vignolius in Dissert. de Columna Antonini. Pil cap. 4. Patet igitur, cur non semel harum Columnarum Poeta noster mentionem injiciat. Leges etiam nonnullæ Codicis Theodosiani, & Paulus in l. Sent. tit. de sepulcris, aliique hujus rei fidem faciunt. Tu horum sepulcrorum aliquot inveni vides apud Aringham lib. 2. cap. 10. Romæ subterri.

Οὐδὲ γὰρ αὐτὸ ἴσους. Neque enim facis. Subintellige manus inferenda sunt, aut inferimus, aut umquam intulimus. Perinde enim, ajuat, eil tuo tumulo majores inferre, ac rebus facis. Manes enim tuos, tuumque sepulcrum rem sacram arbitramur.

A'as.

Pῶς, καὶ Βασιλίδι ἡμῶν, καὶ τῇ κατὰ ὑμῶν
 Στάδι Μαρτυρίαν, οὐ κατὰ ὑμῶν.

A'as.

Α'Α' ἵπτοι δὲ ἢ περιπόδια, μὴ τι πάσσοι,
Τῶν τὸν σὺν: πολλὸν ἔχ' ὡς αὖ τοδὸμα.

A L I U D XIV.

Roma, & mei Reges, & fines terrarum
Monumenta sunt Martiniano, quæ tempus non tollet.
Sed tamen exiguo huic valde timeo, ne quid patiatur,
Sepulcro. Multorum non sanctæ manus.

N O T Æ.

BΑΣΙΛΕΥΣ *Regem*. Nomine Regum quidam Imperatores heic designantur, incertum. Valentinianos tamen, & Valentem Augustos significari, temporum habita ratione, conjicio.
Στόμα. *Monumenta*, seu *columnæ*. MS. Ambr. habet στόμα. Ego στόμα scripsi, quoniam sequatur οὐ plurali numero. Similem autem loquendi ornam ufurpat Nazianzenus in Oratione X. de funere Cæsarii fratris, ubi ait: *Omnes Orientalis, & Occidentalis ora, & denique omnes ea regiones, quas postea peragravit, insignes ipsius doctrinæ Columnæ sunt, ac monumenta.* ἐπίσταντο στόμα οὐ ἰκάνη τοῦδ' αὖτοι. Cæterum in secundo verba pes videtur superfluere. Fortasse scribendum: στόμα Μαρτινίου ἀς χεῖρ' ἔδε. πάσσοι. Ita MS. Codex Ambros. MS. Medicus τοδὸμα. Sphalma est utrobique, & forte legendum, μὴ τι πάσσοι, vel τὰδ' αὖτοι, aut τὰδ' αὖτοι.

Πολλὸν. *Multorum non sanctæ manus*. Hoc est, multi sunt impii; quare timeo sepulcro huic. Mihi fixit crucem Codex Ambr. ubi scriptum est στόμα. Medicus emendationem me docuit.

Α'Α.

MΑΡΤΙΝΙΑΝΟΥ σῆμα μεγαλὺ, ὃ τῷ ἀκόντι,
Καππαδοκίᾳ Φώμας πρόδρομος ὀνόματι,
Πασινοῖς ἀνέστη νεκασμένη: ἀλλὰ καὶ σὺν
Αἰζήνῃ, τάλῳ καὶ τῷ σὺν ἀμεινῷ.

A L I U D XV.

Martiniani monumentum iuclyti, si forte quem audis
Cappadocum Romæ nobilium Præsidem,
Omniæ ornatum virtutibus. Attamen, cinerem licet,
Venerantes, ejus cippum, ac tumulum complectamini.

N O T Æ.

ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ. *Præsidem*. Ex his verbis Martinianus Magistratum quempiam Romæ gessisse videtur, aut solum significatur prælatas Romanis nobilibus.

Αἰζήνῃ. *Venerantes*. MS. Ambr. habet Αἰζήνῃ. Aptiorem vocem ego ex conjectura substitui, ut melior verbis esset sensus.

Αμεινῷ. *Complectamini*. Heic est infinitivus pro imperativo. Sive fabintelligitur ὁπώστε, aut αὐτῷ, vel quid simile. Exemplum apud ipsum Nazianzenum passim obvia.

Α'Α.

ΟΤ' οὐκ ἔχ' ὁδμήσεισιν ἐνέχρας, οὐδ' ἀπὸ τῶμας
Εργὸν ἴμαρ; Ἐπὶ δὲ ὁμῶς, καὶ ὁδμήσει
Τῶμα καὶ ἐπ' αὐτοῖς φέροις λαίσει σιδῆροι:
Εἰ δὲ φέροι, τίς οὐκ ἐκ κεφαλῆς τρέσσει.
Μαρτινιανὸς ἔχ' τάλῳ λίσσεται. ὃ τις αὖτις
Κεῖναι ἐπὶ χεῖρ' αὐτῶν αὐτῶν.

A L I U D XVI.

Numquam ego cum mortalis lustratus sum, neque de tumulis
Lacrum feci & Justitiam juro, & mortuos,
Ambr. Gr. B

Præ-

Propterea ne ferum in meos lapides infer;
 Sin autem inferas, tuum in caput cadat.
 Martinianus ego hæc rogo. Si qua meæ
 Gloriæ est gratia, sepulcrum semper maneat.

NOTÆ.

EΨορ ἔφαρ. *Lucrum feci.* Quod supra significavimus, sepulcra cuius lucri causa confuevere violari; marmorum enim, ac ornamentorum pondus mæno nonnumquam constabat. Quare Constantius Augustus A. C. 357. huc respexit l. 3. C. Theodos. de sepulcr. violatis. Quosdam, ait, lucri nimium cupidas sepulcra subvertere, & substantiam fabricandi causa ad proprias ades transferre. Hi detestæ scelere animadversionem præcis legibus definitam subire debent. Item in sequenti Lege idem Augustus hæc habet: Si quis de sepulcro abstulerit saxa, vel marmora, vel columnas, aliamve quamcumque materiam fabrica gratia, sive id seceris venditurus, decem pondo auri cogatur inferre Fisco &c.

Eic Αἰθίας.

Eτα δὲ μὲν, αἰὲν ἱερὰ τὰ πατρὶς, καὶ δὲ τὰ δὲ θεῶν
 Τὰ μὲν δὲ θεῶν, αἰὲν ἱερὰ τὰ πατρὶς, καὶ δὲ τὰ δὲ θεῶν
 Καὶ οἱ μὲν γὰρ αἰὲν ἱερὰ τὰ πατρὶς, καὶ δὲ τὰ δὲ θεῶν
 Ὡς οὖν μάλα δὲ θεῶν Αἰθίας Αἰθίας,
 Κάλας δὲ θεῶν Εὐφροῦς. τὰ δὲ τὰ πατρὶς,
 Μάρτυρος ἀντιπρὸς, τὰ δὲ τὰ πατρὶς.

In Liviam, XVII.

UNa domus, sed inferiori parte sepulcrum, superiori Templum:
 Tumulus iis, qui ædificaverunt, Templum Martyribus.
 Et illi quidem dulci jam pulvere contexti,
 Ut & tu beata Amphilochei uxor Livia,
 Et tu filiorum pulcherrime Euphemi. Suscipite autem,
 O vetitatis Telles, eos, qui adhuc supersunt.

NOTÆ.

Amphilochei uxor Livia fuit, eique filios aliquot ex thalamo suo procreavit. Ex his Euphemius unus, Amphilocheus alter appellati. Illum quoque satis functum Gregorius carmine laudavit, uti infra videbis. Sed quis Amphilocheus maritus fuit? Ne celebrem Iconii Episcopum suspicere; sed illam, quam funebri Carmine infra Nazianzenus exornat. Ibi de hoc viro nobis erit sermo. Cæterum Livie singularem formam, virtutesque eleganter commendatas infra habebis. Non *Libiam*, quod est in Græco, sed *Liviam* nomen fuisse mulieris arbitror. Græcis enim in more fuit V consonans Latinum reddere per B ut Βαλίας, Βεπς, Βαλίας, Βεπς, &c.

Καὶ δὲ τὰ δὲ θεῶν. Superiori vero Templum. Particulam δὲ interpolavi; ut claudicantem versum sibi restituerem, aberat enim a Codice MS. Quidnam vero heic significare Gregorius voluerit, non omnes consilium intelligant. Germanum sensum ego hunc esse arbitror. Ut Dissert. XVII. ad S. Paulini Poemata Tom. I. Anecd. animadverti, antiquis etiam Christianis familiare fuit, mortuorum cadavera sacris inferre Templis, ibique prope Martyrum tumulos eorum eadem componere. Quam rem fufius pertractatam itetum invenies nova disquisitione in hoc eodem Libro legenda. Non igitur male me opinari credam, si Livie corpus in aliqua Martyrum Basilica tumulo mandatum pronunciem. Templo superior ædificii pars inserviebat, inferiori sepulcro. In illo ἀνδράποδοι, id est victores, sive palmæ, & præmia reportantes (quo nomine SS. Martyres donabantur) quiescebant; in hoc δὲ τὰ δὲ θεῶν, hoc est ii, qui Templum ædificaverunt, sive ædificandum curaverunt. Infra in Carmine de Nicomede Gregorius eodem sensu vocabulum istud usurpat. Sacrificium autem incurrentum quotannis saltem solebat offerri pro defunctis eo in loco, ubi ipsorum ossa condebantur. Quapropter idem Nazianzenus in Orat. X. postquam Cæsario fratri supremis honoribus parentaverat, hæc addidit: Καὶ οἱ μὲν ἀποδιδόμενοι, οἱ δὲ δέουσι, αἱ δὲ ἡμεῖς ἀποδιδόμενοι. τιμὰς τε, καὶ μίμναι, οἷα τῇ βίᾳ ἀνελανθάνουσι. Et hæc quidem persolvimus, alia vero dabimus, ænervatioris honores, & commemorationes effertentes, si quidem certe, qui supersites erunt. Atque hoc per-

perituere arbitror S. Ambrosii verba lib. 7. Expof. in Lucæ cap. 9. Ait ille: *Eſt & ille Prophetica oblatio, ut ſupra ſepulcra majorum quædam ponamus, qua Lector agnoſcit, Infidelis intelligere non debet; non quod cibis imperetur, aut potus, ſed ſacra oblationis veneranda communio reveletur.* Quibus verbis ſacroſanctum Miſſæ Sacrificium designari, quod ſuper Chriſtianorum ſepulcra peragebatur, facile intelligas. Adeo tremendum Myſterium Lectoribus tantum, ſcilicet Chriſtianis, non Infidelibus, cognitum, atque intellectum, ex diſciplina arcani ajebat S. Ambroſius.

Καὶ οἱ μὲν. Et illi quidem. Accipio καὶ pro χρί, & ῥα conjunctione expletiva. Designatur autem ii, qui ædificaverunt Templum, atque ibidem ſepulcrum invenerant apud SS. Martyres una cum Livia, & ejus filio Euphemio. *Ἀμφιλόχιον* habet Cod. Med.

Εὐφῆμιον. Euphemi. Hic ille idem eſt adoleſcens, quem e vivis ſublatus ſequentibus Carminibus Gregorius laudavit. Marri ſuperſitem non fuiſſe, ex his conſpicere licet.

Τὰς δ' ὑποχρῖς. Hos autem ſuſcipite. Ita ſcripſi fidem ſequutus Codicis Medicei, quum in Ambroſiano habetur *ὑποχρῖς*. Rogat autem Sanctos Martyres, ut eos etiam, qui ſuperſunt, ſinu ſuo excipiant. Quod ſi in altero verſu legere placeret, *αὐτὸν δ' ὅτι λατρεύεις*, Poeta Martyres, ſive *Teſtes veritatis* rogaret, ut non ſolum mortuos apud ſe contumelatos, ſed etiam ſuperſtites aliquando ſuſciperent.

Ἄλσ.

Ὡφθαλμοὶ, ὦ Λιβία, ζῶντες τίκτεσσι φάσμα,
Ὡφθαλμοὶ ἄχρη πύλαι γῆρας ἡμετέρας.
Ναὺ δ' εἰ μοῖρ ἰδέσθαι θέσσι πάρος ὄντι καλῶν,
Εἰσὶν κρηδὺς ἀδελφὸν λευκαῖνόν.
Αἶψ' ἂν Ἀμφιλόχῳ δὲ τοῖς πάρος ὄντι δάμαρτος
Εὐδαίμῳ καὶ πικρῶν τελέων τύμβῳ ἔχρη.

ALIUD XVIII.

UTinam viveres, o Livia, dilectis cum natls,
Utinam uſque ad portas ſenectutis perveniſſes.
Nunc vero te mors rapit immaturam, adhuc formoſam,
Adhuc juvenili flore coruſcam.
Heu, heu. Amphiloſchius vero tuus conjux pro uxore
Egregia, prudentique infelicem urnam habet.

N O T E.

ΑΓ' ἂν Ἀμφιλόχῳ. Heu, heu Amphiloſchius &c. Venuſtiſſimus ſane ſenſus, cui ſimilem apud Lucanum invenio lib. 9. ubi Cornelia Pompeii conjugis ſui mortem deplorans *Perſtruitur lacrymis, & amat pro conjuge luctum.* Sanctus Auguſtinus lib. 4. cap. 5. & ſeq. Conſeſ. minime diverſa de morte cujuſdam amici ſcripſit.

Ἄλσ.

ΑΓ' ἂν καὶ Λιβίαν κατὰ γῆν κείνην. Ὄψον' ἰδὼν
Ὡφθαλμὸν θνητῶν ἡμετέρων, ὀφθαλμῶν
Εἶδ' ὁ μακρὸν τε, σαρκοφάγον τε γυναικῆ,
Τοῦ φίλου πάρος κρηδὺν διδυμῶν.
Τάχα καὶ τοῖς σε πάρος κῆρυς δαδύσαν
Σὺν τοῖς τελέων τελέων, καὶ πάρος Ἀμφιλόχῳ.

ALIUD XIX.

HEu, heu. Et Liviam detinet pulvis. Numquam ego
Putavi mortalem eſſe, quum inſpicerem
Formam, & manſuetudinem, & pudicitiam mulieris,
Quæ omniū ſæminarum genus ſuperavit.
Propterea te quoque tali tumulo extinctam illuſtravit
Tuorum filiorum trias, & maritus Amphiloſchius.

B 2

Et

Εἰς Εὐφώνιον.

Ἦν δὴς, ὡς ἔφη, ἰσχυρὸν μῖα, σέμετα διὰ δὲ,
 Πᾶντα καὶ ἔχοντα, ὅσα, καὶ δὲ, σέμετα,
 Τὴν Ἀμφιλόχου Εὐφώνιον, Ἀμφιλόχου τε,
 Πᾶντα καὶ ἔχοντα ἀντιπροσέτις.
 Δαίμων δ' ἀποστόλων ὅσων ἵππων, τὸν μὲν ἀποστόλων
 Ζῆν, τὸν δ' ὁσίων καὶ τὸν Ἀμφιλόχου.

In Euphemium XX.

ERat binarius, erat sacer, anima una, corpora gemina,
 In omnibus fratres, sanguine, gloria, sapientia,
 Filii Amphilochoii Euphemius, & Amphilochoius,
 Omnibus Cappadocibus astra splendentia.
 Utrumque autem torve aspexit fatum invidum. Et hunc quidem
 Sustulit, illum reliquit dimidium Amphilochoii.

NOTÆ.

Livix, de qua egimus, & Amphilochoii, de quo nobis infra sermo erit, filius; Amphilochoii vero alterius frater fuit Euphemius, cujus morem elegantibus hinc Carminibus Poeta noster illustrat. Rhetorices, Musicæque studiis imbutus, Græcis, Latinisque literis eruditus, dum se ad nuptias parat, vixit tantum annos natus vivere desinit. Ejus mentionem habes in Epist. 114. Nazianzeni ipsius ad Theodorum, cujus filiam Euphemio uxorem tradendam Gregorius significat. Illum autem appellat *παυλῶτα* ὡς ἡμῶν Εὐφώνιον, *dulcissimum filium nostrum Euphemium*. Idem repetit in Epist. 149. ad Alympium; diversus enim illos esse Euphemios minime reor. Quod superest, multa Carminibus istis elegantia inest, atque venustas.

Ἦν δὴς. *Erat binarius*. Ut amorem, qui inter Euphemium, & Amphilochoium juniorem intercedebat, Poeta noster explicet, animam unam in duobus vixisse corporibus ingeniose fingit.

Φθὶν ὥσπερ. *Fatum invidum aspexit*. Cod. Med. habet ὥσπερ hoc est *graviter utroque affectis*. De vocabulo *φθὶν*, quo saepe usus est in hinc Carminibus Gregorius, infra agetur.

Ἦμῶν. *Dimidium*. Mortuo Euphemio, quam unice Amphilochoius frater amabat, dimidium Amphilochoii supervivisse Gregorius ait, quippe una in utrisque erat anima. Hoc est, non integer, sed dimidiatus, ut ita dicam, sublato Euphemio, superstiti Amphilochoio. Hæc autem loquendi ratio ab antiquioribus usurpata. Horatius Virgilio naviganti secundos ventos precatus lib. 1. Carm. Od. 3. ita canit.

*Navis, qua tibi creditum
 Debes Virgilium finibus Atticis,
 Reddas incolumen, precor,
 Et servas anima dimidium mea.*

S. Augustinus lib. 4. cap. 6. Confess. Amici casualam sui mortem his verbis deplorat: *Bene quidam dixit de amico suo: dimidium anima mea. Nam ego sensi animam meam, & animam illius unam fuisse animam in duobus corporibus; & ideo mihi horrori erat vita, quia volebam dimidium vivere*. Pythagoras autem dicere solebat, amicitiam æqualitatem esse, & eandem animam; & amicum, alterum ipsum. Aristoteles quoque auctor est, quoties perfectum amicum vocare volumus, dici: *una anima & mea, & hujus*. Juvat etiam addere illum Regnum 1. cap. 18. ubi dicitur: *Animæ Jonathanæ conglutinata est anima David, & dilexit eam Jonathan quasi animam suam*.

A'as.

Ἦν δὴς ὡς ἔφη, ἰσχυρὸν μῖα, σέμετα διὰ δὲ,
 Κῆρ ὡς πᾶντα, καὶ δὲ ὡς πᾶντα.
 Ἀρετὴ γυναικὸς Εὐφώνιον, ἀρετὴ δ' ἵππων
 Ἐξ ἀλάμης καλῆς, ἀρετὴ δ' ἵππων.
 Ἀνδρὶ δὲ παρθενικῆς σέμετα διὰ δὲ, ἢ δ' ὁσίων
 Ἦμῶν γυναικὸς ὡς ἔφη ἰσχυρὸν μῖα.

ALIUD

A L I U D XXI.

Rhetor inter Rhatores ; Cantorque inter Cantores ,
 Sux decus patriæ, suorum gloria parentum ,
 Nuper pubescens Euphemius, nuperque Amores
 Ad thalamos invitans, periit : Proh dolor.
 Pro virgine vero tumultum invenit ; & Hymenæorum
 Diebus sponsalium, dies supervenit luctus.

N O T Æ.

I N priori versu fidem sequutus Codicis Medicei addidi conjunctionem et, quæ deerat in Ambrosiano. In quinto etiam, & sexto longe potior mihi visa est Medicei lectio, quam in nostro habeatur : & *εἰ δ' ἡμεῖς πομπήν*.

A'as.

E *Ἰννοκέντιος τὸν αὐτὸν Εὐφῆμιον, ὡς μὲν ἔστι,
 Ἐλπίδα, καὶ Ἀνδρόνικον Μίανον ἱερουργήσαντα,
 Στρατὸν ἀρχαῖον τε, καὶ ἰδιώτην, ἑλδ' ὅτι γέννηται.
 Αἰ μὲν τὸν ἀρχαῖον οἱ πόδες αὐτοῦ :*

A L I U D XXII.

Viginti annos ætæus Euphemius universam, quod nemo aliis fecit,
 Græcam, Latinamque Musam pervolans,
 Splendens & gratia, & moribus, hæmo traditus est.
 Hæc, hæc. Quam fabula est bonorum Invidia !

N O T Æ.

P Riorum versuum huiusmodi est sensus. Admiratione dignus fuit Euphemius, qui annos natus vixit elegantia Carmina tum Græce, tum Latine pangeret, quo tempore vix alii tantum possint in una Lingua. In tercio versu pro *γέννηται* Cod. Med. legit *γίνεται*.

¶ *Dir.* Invidia. Inquit Poeta : oh quam cito Invidia, sive satum invidum rapit homines bonos, ac iustos ! In Ambrosiano Codice legabatur *πεῖρα*. At resistendum *πεῖρα* monebat sensus, & consuetudo Nazianzenæ, qui sæpe alibi, & in hisce etiam Carminibus, ea utitur voce, ut *Invidiam*, sive *satum invidum* significet. Supra quoque memorata ab ipso fuit *πόδες πομπῆς*, quod idem sonat. Quæ in re notandum est, inter alias opiniones malefanz vetustatis hanc etiam transiisse ad Poetas, & Scriptores Christianos, quæ Gentiles *Invidia* Deorum omnia sua infortunia tribuebant, quemadmodum & *Fato invidio*. Hinc est, quod Theologus tum in suis Carminibus, tum in Orationibus, atque Epistolis mortes carorum suorum, & omnia adversa, accepta fert *τῷ πόσει*. Quod quamquam interpretari possimus *Diaboli invidiam*, sateri tamen cogimur, virum sanctum, quam probe sentiret, minus probam loquutionem usurpasse. Est locus Casauboni in S. Gregorii Nysseni Epistolam ad Eustathiam, Ambrosiam, & Basilidam, ut mihi significavit Clariss. Salvinus, qui miri sic facit ad illustrandas voces *Invidiæ*, & *invidi Fati* a SS. Patribus in carorum capitum saneribus usurpatis ; ibi enim congecta leguntur hujus licentiz exempla complura.

A'as.

X *Ποῦδος γέννη Εὐφῆμιον ὡς ἔστι τὸν ποῖον
 Ἀνδρόνικον, καὶ Ἰερώνικον ἰδιώτην, καὶ ἱερουργήσαντα,
 Μίανον τε, καὶ ἰδιώτην, ἑλδ' ὅτι Χριστιανὸν ἦν.
 Τὰ ποῖα καὶ πομπῆς οὐκ ἔστι δὲ ποῖον.*

A L I U D XXIII.

A Ureæ ætatis Euphemius erat adhuc exigæ
 Reliquiæ, generosus moribus, atque consiliis,

Mm

Manfuetus, suaviloquus, formaque Gratiis similis.
Idcirco neque cum mortalibus diutius versatus est.

N O T A E.

P R o in τοῦδ' Cod. Med. habet ἐν τοῦδ', hoc est *ad exiguum tempus*, quæ lectio nihil vitiat elegantiam sensus, & repetitur in sequenti Carmine.

A'as.

Στράβ' μὴ' ἀδρόσκει Εὐφείην, ἀλλ' ἐν' τοῦδ'.
Καὶ γὰρ ἀερίππ' ἢ μακρὴν ἐς σέλας.
Στράβ' οὐ σέγιται, καὶ ἄλλ' ἢ, ἢ προτίδωσι.
Τὰ πρὶν Καππαδοκίαι βλάστη, καὶ δὲ γὰρ.

A L I U D XXIV.

V Alde iuter homines micuit Euphemius, sed exiguo tempore;
Etenim fulguris non diu datat lumen.
Fulsit sapientia simul, forma, & consiliis.
Quæ prius Cappadocibus laudis, nunc iustus causa.

N O T A E.

F Ulguris comparatione Euphemii eloriam Poeta describit. Ego addidi καὶ ante προτίδωσι, versu poscente, quom a Cod. MS. abesset.

A'as.

Τ' ἐστ' ἄνθρωπος; Ἀμφιλόχῃ Εὐφείην ἐνδοῦ καῖται,
Οὐτ' ὁ Καππαδοκίαι πάσι διὰ σέλας.
Οὐτ', ὅτε αἱ Χάριτες Μίσσας δίδουσι, οἱ δ' ὦν τρέφουσι
Ἀμφὶ δόξας. ἐλθὺν δ' ὁ φθὼν ὁκνέται.

A L I U D XXV.

Q Uis cajuus? Amphiloichi Euphemius heic jacet,
Ille, qui Cappadocibus omniibus per ora.
Is ipse, quem Gratia Musis desere. Hymenæi vero
Præ foribus. Venit autem Invidia celerior.

A'as.

Ε'στ' ἀνθρώπος, Μίσσας σέλας, ὅτε ἐταίρων,
Καὶ χροῖται Χάρων ἀλόχῃ ἰσχυρόν,
Ὅχιον ἐκ μετόπων Εὐφείην, οὐδ' ἄνδρα
Αἰεὶ αἰὲν θαλάσσης ποταμῶν, ὅτε ἔλθῃ Ἐρως.

A L I U D XXVI.

G Ermen irreprehensibile, Musarum proles, sodalium ver,
Et aureus Gratiarum violis coronatarum nexus,
Abiit e vivis Euphemius, neque extoluit
Hen hen thalamis facem, quam Amor accendarat.

N O T A E.

Π Ἀήμα ἰσχυρόν. Ita Ambr. Cod. In Mediceo ἀήμα ἰσχυρόν. Hæc autem videtur ποταμώτερος; & illud ἰσχυρόν locum αὐτῶν ἰσχυρόν, tamquam ipsius declaratio, usurpasse videtur.

Ἀρίχῃ. Extulit. Quod in MS. habebatur, retinuit. Sed ut retinerem, necesse fuit pro
αὐτῶν

οἷς θαλάμοις πυρσὺς, quod item erat in MS., legere accusandi casu οἷς θαλάμοις πυρσὺς ; & illud sibi emendare. Codex Medicus lectionem postea suppediavit potiore, nempe ὡς ἀείξειν ἂν αἱ οἷς θαλάμοις πυρσὺς. *Neque exorta est eheu thalamis fax.* Alludit autem ad facies, sive uzdas, quas in nuptiis adhibere Ethnicis mos fuit.

A'as.

A Γ' Χαρίτες Μῶσαι· αἱ μέλαιναί ; οὐκ ἔστ' ἀγκυρα
Χερσὶν ἡμετέων Εὐφραίμῳ ἐν μερίτεσσιν.
X' αἱ Μῶσαι Χαρίτεσσιν : ἰσθ' ῥῶσθ' ἱσθ' ἀλιτρῶν,
Τέσσαρ' ἔχει. ἡμῖν δὲ τίδ' ὄρκιος ἡμετέων ἔστω,
Μακίτ' ἀναστῆσαι οἷον μερίτεσσιν ἀγκυρα.

A L I U D XXVII.

G Ratix Mōsis : quid faciemus? Non amplius simulacrum
Manuum nostrarum Euphemius inter homines.
Et Musæ Gratiis : Quoniam Fatum est impium,
Hoc tantum habeat. Nobis vero firmum hoc sit iurandum,
Numquam excitandam apud homines similem imaginem.

N O T Æ.

E St hoc elegantissimum Poetæ nostri Epigramma, veterumque Græcorum ingenio plane dignissimum, in quo Gratiarum, Mularumque Dialogus propter Euphemii morteum exhibetur. Legant eruditi, & fruantur. Non abimili forma Epigramma Platonis adscriptum habetur apud Diogenem Laertium in ejus vita. Pro Μῶσαι, quod est in MS. scripsi Μῶσῃ Jonice, ac Poetice.

A'as.

K Ρῶσαι, καὶ ποταμοὶ, καὶ ἄλσασα, καὶ παλαιγενέστες
Ὀρείδες λιγυροὶ καλὴν ἐν ἀκρομήνῳ,
Ἀδραὶ σὺ μαλακῆς συνήγησαι κόμην φέρουσα,
Καὶ κῆτοι Χαρίτων αἱ ἐν ἀκρομήνῳ
Κλαίοντες : ὃ χροῖσθ' Εὐφραίμῳ, ὡς σὺ δαίμων τις
Εὐφραίμῳ κλαυθὺν δέκατ' ἐπανομήσω.
Κάλλιμ' ἐνδὺν Εὐφραίμῳ, ὅσοντ' ἰσχυρῶς :
Κάλλιμ' ἐν χερσὶν χερσὶν ἰδ' ἀλυσθῶ.
Τυττεῖν αἱ ἐν ἀκρομήνῳ, ἐνὶ ζυγῶν μετ' ἡμῶν,
Ὀύνομα δ' αὖ χερσὶν καλῶν ἀναστῆσαι.

A L I U D XXVIII.

F Ontes, & fluvii, & nemora, & sonori
Volucres, suaviter in ramis canentes,
Et auræ placidum susurrus soporem ferentes,
Et hori Gratiarum una congregatarum,
Lugete. O venvula Euphemias ; nam te motiens
Euphemius ineluctam reddidit cognomigē.
Pulcher inter adolescentes Euphemius, si quis nunquam :
Pulcher inter agros ager hic Elysius.
Quamobrem una congregatæ (Gratiæ). Postquam vitam reliquit,
Nomen loco reliquit divino.

N O T Æ.

F Loridum Epigramma, sed non sine aliqua ambage. Prioris versus expediti, simileque dicendi formas habemus in aliis Nazianzeni Carminibus, & potissimum in Carm. de Vita humana. In secundo versu pro ἐν ἀκρομήνῳ Cod. Med. habet ἀνακρομήνῳ. In quarto pro κῆτοι χαρίτων legitur ibidem κῆτοι χαρίων, quasi *aura* superius memoratæ hortum ferrent. Sed

Sed libenter huic prætuli Codicis Ambr. lectionem. In quinto pro *κλίσματα* Ambr. Cod. habet *κλίσματα*.

Ω *χαριστὲς Εὐφημίου. Ο* venusta *Euphemia*. Crucem mihi fixit Ambr. Cod. in quo Εὐφημία pro Εὐφημίας. Nam qui tum ten'as? Medicus opem tulit. Nimbrum agros, & flamina, & hortos illos, quos supra audimus, ait Gregorius *terram Euphemiada* cognominari a mortuo Euphemio, inclytamque, ac celebrem ab ipsa redditam regionem illam.

Τίτλος δὲ ἐν ἑρμείῳ. *Quamobrem una congregata, supple, fuerunt Gratia in istum locum.* Ita Interpretari necessarium puto, ut ad quartum versam superiorem alludatur, quamquam non ita facile appareat, quomodo illa cum superioribus, & subsequenter apertè colligantur.

Εἰς Ἀμφιλόχιον.

Ἡ Ἄοδε κ' Ἀμφιλόχου φίλος δίκαις ἐν μήνῃ εἶμα.
 Ψυχὴ δ' ἐν γαῖᾳ κ' ἔχον ἀποπαιῖον.
 Πότι πάντα τίτλοιο, μακάριον. Ὁ δὲ ἐν ἑρμείῳ
 Πότι ἐν θανάτῳ, κ' ἔναι ἑρμείῳ.
 Τηρόμεν φίλος ἑταίρος χόρον, σέλιον, κ' ὀδόν.
 Κρίσσεια γ' ἄκτιον τὸ πάλιν ὁ μακάριον.

In *Amphilochium* XXIX.

Venit & *Amphilochii* carum corpus in magnum sepulcrum,
 Anima vero in Beatorum sedes evolans abiit.
 Necessariis omnia comparasti, beatissime. Librum explicuisti
 Omnem, quicumque de mortalibus, ac cœlestibus agit.
 Senex-amicam subisti hominum. Filios reliquisti
 Præstantiores quoque parentibus, quod ut plurimum mortalibus non contingit.

NOTÆ.

Livix maritus, *Euphemii*, & *Amphilochii* pater, *Amphilochius* fuit, cæcis tumulto *Carmina* hæc *Nazianzenus* inscripsit. Ab *Amphilochio* *Iconiensi* Episcopo plane diversus hic fuit; etenim ille Concilio *Constantinopolitano*, quod contra *Agapum*, & *Bagadium* A. C. 394. celebratum est, interfuit, ut patet ex illius Synodi Actis Tom. 2. Collect. Labbeæ. S. vero *Hieronymus* in lib. de Script. Eccles., quem Anno 392. vel 393. locubrauit, hæc de eodem habet: *Amphilochius Iconii Episcopus nuper mihi librum legi de Spiritu Sancto*. Quare certissimum est, Gregorio *Nazianzeno*, qui A. C. 389. vel 391. ut contendit in *Critica* *Baroniana* *Pagius*, e vivis abiit, superstitem fuisse *Amphilochium* *Iconientem*, neque propterea *Carminibus* ejus laudari potuisse. Ad hæc nusquam legimus, *Amphilochio* Episcopo uxorem, liberosque fuisse, quales revera *Amphilochius* iste habuit. Fuit autem is, ut hinc patet, nostri Poetæ præceptor, magnaque vir eloquentia præditus, unde singularem sibi gloriam quæsit.

Πότις, *Necessariis* &c. Obscurus sensus. Ita vero explicandum reor. Profanas, sacræque literas volumina mortalium, ac supercœlestia appellat, & inquit: Tu libros de humanis, cœlestibusque rebus agentes explicuisti amicis, & affinis tuis, eisque bona omnia doctrinis tuis comparasti. His autem verbis sacram quoque Scripturam ab *Amphilochio* explicari solitam innuit *Gregorius*. Pro *χρὶς δ' αἶ*, quod erat in MS., legi *κ' δ' αἶ*, ut sibi constaret verus sequens.

Κρίσσεια χρ' ἄκτιον. *Præstantiores quoque parentibus*. In MS. Cod. scriptum est *τῶν*, pro quo conjecti legendam *τῶν*. Sequentium autem verborum sensus hic esse potest. Tu filios reliquisti parentibus præstantiores: quod plerumque non est mortalium, h. e. quod plerumque mortalibus non contingit.

Ἄοδε.

Ἄοδε ἐν δίκαιον, γ' ἔναι τὰν φίλον σῶμα
 Ἀμφιλόχου, κατὰ γὰρ ἀνάγκην.
 Σέλιον, ἑρμείον, μὲν καὶ ἀκτιον, ἀκτιον ἀνάγκην,
 Πότι, ἀκτιον, ἑρμείον, ἀκτιον, ἀκτιον
 Καὶ μὲν δὲν ἀκτιον, ἀκτιον, ἀκτιον
 Σὺν ἑταίρῳ, ὁ φίλος, γὰρ ἐν τῷ τῷ τῷ.

α.

Σ' μέγας, ὃ ἐνὶ πνεύματι ἄκθ', ὃ περιεργάζετο
 Μῶσιν, καὶ πρὸ πάντων ἀποστάτην.
 Ἀσθματι πάσαι ληταὶ τυμάται, καὶ δ' ἡμ' ἴσαντο μῶν,
 Ἐνδὲν αἰσθημάτων καὶ οἱ θαλάσσης.
 Γρηγόριος πρὸς ἱεροῦσα λόγῳ λόγος, ὃν παρὰ οὐκ
 Ἀμφιλόχ' ἐξέδωκεν, ἀντιχαρίζεσθαι.

A L I U D XXX.

Lubenter sane uxori, liberisque commendavit corpus
 Amphilocheus, beatam senectutem adeptus.
 Beatus, nobilis, sermone potens, tutela omnium,
 Necessariorum, piorum, nobilium, literatorum.
 Et divini verbi præco sanctissimus fuit. Vide ab uno
 Ex amicis tuis, o amicissime, elogium super tumulum.
 O beate, o commune paupertatis remedium, o alta
 Verba, & fons omnibus haustus.
 Spiritu omnia reliquisti extremo. Te vero hoc unum sequutum est,
 Quod tibi hinc sublato est gloria semper virens.
 Gregorius hæc scripsi, orationem oratione, quam a te.
 O Amphiloche, edidici, mutam rependens gloriam.

N O T Æ.

Aσμησθ' ἔτι. Lubenter sane. In Ambr. Cod. ἔτι, in Med. ἔτι legitur. Et primum quidem respondere potest quinto versui, in quo iterum ἔτι occurrit. Sed parum elegans initium Epigrammatis mihi videtur, quum verendum foret: *Facilis quoque erga uxorem fuit.* Quamobrem scripsi ἔτι, ut sit sensus: Lubenti sane suumo e vita Amphilocheum decessisse, quum jam attingisset beatissimam senectutem.

Περὶ τοῦ σώματος. Commendavit corpus. Hoc sensu non raro verbum παραδίδωμι usurpatum invenio apud sacros Scriptores, ut illud Lucæ in Act. Apost. cap. 29. παραδίδωμι ὑμᾶς τῷ θεῷ. Commendo vos Deo.

Ἀσθματι τυμάται. Spiritu extremo. In Ambr. Cod. erat ἀσθματα. Cod. Med. meliorem suppeditavit lectionem.

Eis Ἀμφιλόχῳ ἄλλο.

Aμφοτέρωθεν ἀνδρες, ἀπόστολοι καὶ τι λίαν το
 Καλὸν ἡ ἀνδράσιν ἡρωϊκῇ σίμῳ.
 Καὶ Χάριτος Μισοῖσι μιμηταί, ἔργα δ' αὖ σε
 Ἡ Διοκασαρίου μύροιο πάτρα φίλα.

In Amphilocheum alium XXXI.

Amphilocheus obiit: ereptum est si quod supererat
 Pulchrum inter homines Rhetoricæ delubrum.
 Et Gratia cum Musis permixta, præcipue vero te
 Dioctariensis luxit patria cara.

N O T Æ.

Alter Amphilocheus, ab Iconiensi certe Episcopo, nescio & an a supra laudato alius, nobis occurrat. Nil de illo adferam, nisi quod Nazianzeus heic, & in sequentibus Carminibus habet, nempe Constantinopoli Rhetoricæ artis illum fuisse professorem, ubi peregrinum quoque famam sibi comparaverat. Quum autem natus foret Dioctares in humili Cappadociæ oppido, quæ in provincia tunc egregia florebat virorum ingenia, Amphilocheum tamen non dubitat noster omnibus Cappadociæ incolis eloquentia præferre. Quod heic præfertim animadvertendum est, Philatili, & Gorgontæ filius hic Amphilocheus appellatur in sequentibus Carminibus. Ne tamen arbitrare, Gorgontiam Nazianzenī sororem significari; non enim illa Philatio, sed Alypio nupsit, ut postea videbimus. Gregorius noster in Epist. 106. & 110. Amphilocheum quemdam τιμωτάτου καὶ ἡμῶν, carissimum filium nostrum Cassario, Anec. Gr.

& Sophronio commendat. Quam se ibi Gregorius senem, ac Sacerdotem, h. e. Episcopum appelles, nequaquam ejus dicta ad Iconientem Amphilocho, Episcopum scilicet, ac ætate non inferiorem, pertinere posse credendum. Nam ad Amphilocho, quo de nunc agitur, spectant ea verba? Quod si quis hæc eadem Carmina ad Amphilochoium unum aliis verbis supra laudatum referenda suscipietur, titulumque legat hujus Epigrammatis: *ὁς Ἀμφιλόχου*. Ἄλλο, quod a Grammaticis præitari solet ante Carmina ejusdem argumenti male fortasse non conjiciat, eritque titulus: *Ἰν Ἀμφιλόχου*. Aliud Epigramma. Certe eadem eloquentiæ laus in omnibus hisce Carminibus tribuitur Amphilocho.

Καὶ Χάρις. *Et gratia* &c. Referentia hæc sunt ad sequens *μήνην*, ut dicat, Gratiæ, ac Musas in Amphilochoii morte fleuisse. Liberum tamen sit, referre etiam ad *ἐπώνυμ*, ut una cum Amphilocho Gratiz, & Musæ periisse dicantur, quæ formæ dicendi *χρηματικαί* apud Poetas sunt familiares.

Ἐρχομαι δ' αὖ ἐγώ. *Præcipue vero te*. Ita Col. Med. & rectius, quam in Ambr. ubi *δὲν ἐγώ* legebam.

Ἡ Διοκασαρίων πατρίς. *Diocæsariensium patria*. Amphilochoii patriam habemus, nempe Diocæsaream, parvam quidem urbem Nazianzeni ætate, sed olim illustrem, & a Scriptoris minime neglectam. Plinius lib. 6. cap. 3. de Cappadociæ urbibus loquens, istas commemorat: *Reliquia sui parte Cappadocia Melitæ a Semiramide conditam habet haud procul Euphrate, Diocæsaream, Tyana, Castabula* &c. Porro Nazianzenus in Epist. 49. ad Olympium multa de hac Civitate refert, atque inter cætera: *Πολλὰ δὲ θυνέτηται πόλιν ἀνδραγῶν, ἡ Βασίλειος ἱερὸν, ἡ Χρὶστὸς οὐνεκίτης, καὶ ἀσκαδία μετὰ διερύχτην. ὑπὲρ αὐτῆς Διοκασαρίων ὁ λόγος, αὐτὴ ποτὶ πόλιν, τῶν δὲ ἡ πόλις &c.* Insulto autem acerbius est urbis interitus, quam Imperator condidit, tempus constituit, & longa annorum series conservavit. De Diocæsarea loquor quondam Civitate, nunc autem e Crisatium albo expuncta &c. Quod Provincie Præfecto obtemperat Diocæsarienses reculissent, eorum Patriæ Civitatis nomen ablatum jussu Imperatoris fuerat. Intercessit Gregorius, qui & ibi Templum D. Q. M. se existimasse, atque adorasse ait.

Ἀλσ.

Τὸ δὲν μὲν πολλὰ ἔδραται ὑπὲρ πολλῶν ἀνδρῶν δῶκε
Βάμας Ἰουδίων ἢ Διοκασαρίων
Ἀμφοδόχοι. φημὶν δὲ οὐκ ὀλίγοις ἢ πλείοσι
Πύρρι, ἢ πατρὶς ὡς ἔχῃ ἀνέστηκεν.

A L I U D XXXII.

Parvum quidem sum Oppidum, at magnum virum dedi
Tribunalibus Juris Diocæsareæ
Amphilochoium. Simul vero mortuo commortua & ignea
Dicendi vis, patriæque decus, quæ optimum pepererat.

N O T E.

Diocæsaream Amphilochoii patriam loquentem inducit, nisi cum Col. Med. legere malimus δῶκε, quod & rectum facit sensum, ut sit tertia persona: *Parvum quidem Oppidum est, sed magnum virum dedi*. Urbem hanc non ego prius dimittam, quam singularem de ea observationem a Cl. Annalium parente Baronio factam retulerim. Hic in Vita Nazianzeni a Cl. P. Papebrochio in Actis Sanctor. die 9. Maji impressa animadvertit, Diocæsaream non aliam urbem, quam Nazianzum, fuisse. Inditum quippe huic nomen duplex; sive, ut melius dicam, antiqua, & clara urbs Diocæsareæ ad exiguum oppidum redacta fuerat, cui Nazianzum nomen. Certe Gregorius, ut idem Baronius animadvertit, in Capm. V. ubi de suis calamitatibus conqueritur, ait de se ipso:

Γρηγορίου μνήματα, αὐτὴν ἔπειρα Καταβύσσου

Ἡ Διοκασαρίων ὡς ἔχῃ πόλις

Gregorii meminerit, quem nutrit Diocæsariensium urbs parva. Si Diocæsaream suam nutricem appellat, ergo & matrem; nam antiquitas eadem nutrices, & matres. An sit ista conjectura sat ponderis, judicent Eruditi.

Ἀλσ.

Α'λο.

Τὸς ῥέτραι πυρίσσαν ἐπ' ἀντιπαλοῖσι φέροντα
 Τὸν μέλιτ' ὀλοκίῳ ἔδρα, καὶ πραπίδας,
 Ἀμφιλόχον κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἑταροὶ πατέρι,
 Τίνα Φιλτάτι, Ὀργονίῳ τε μέγα.

A L I U D XXXIII.

Eum, qui igneam dicendi vim contra adversarios ferebat,
 Et qui melle dulcior erat moribus, & cogitationibus,
 Amphilocho teneo exiguis cinis extra patriam,
 Filium Philatii, & Gorgoniz magnum.

N O T E.

SEpulcrum loquitur, atque Amphilochoi virtutem, & parentes breviter recenset. Pro γλοκίῳ Cod. Med. habet γλοκίῳ, sed retinenda lectio Codicis Ambr. ita enim Attice pro γλοκίῳ. Pro τὸν αὐτὸν λόγον alicui fortasse legere placeat τὸν αὐτὸν λόγον, exiguum cinerem; non enim concinne Amphilocho teneo cinis videatur. Sed, veteri lectione retenta, major verbis vis inest. Significant autem: Ego parvus cinis teneo, comprimo, coarcto Amphilochoium illum prestantem vitam.

Α'λο.

Ρῥήτορι φέγγουσι. Μυμνήσκω χάρις στήθε
 Ἀμφιλόχῳ μέγα τὸν αὐτὸν λόγον ἑταροὶ ἰχθῳ.

A L I U D XXXIV.

O Ratores loquimini. Conniventia labra silentio
 Amphilochoi magni ego tumulus contineo.

N O T E.

Tumulus ad loquendum Oratores invitatur, quasi, dum Amphilochois in vivis esset, tacere alii propter nimiam ejus eloquentiam cogerentur.

Α'λο.

ΗΨίος Ἀμφιλόχῳ μελέρον, ὡς ποιεῖ ῥέτρῳ
 Πῶσις Καππαδοκίας καί τινος, καὶ πραπίδας.

A L I U D XXXV.

SEpulcrum Amphilochoi melliti, qui olim eloquentia,
 Et consilio omnes Cappadocas superavit.

Εἰς Νικομήδην.

Οΐχισσα, ὦ Νικομήδει, ἡμῶν κλέος ὃ δὲ συνεστῆ
 Σὺν καδάρσιν οὐκίῳ πῶς βέει ἱερῶσι;
 Τίς δὲ τὸν αὐτὸν τερπικλῆϊ χῶρ ἐνδύσῃ;
 Τίς δὲ διὰ τὴν αὐτὴν ὁρὴν ταλῶν δουλείῃ;
 Σὺν, μέγα, μεχλὶν τὸν αὐτὸν λόγον ἑταροὶ στήθε
 ὡς γὰρ στήθεος εἰς πᾶσι μετέειπεν.

In Nicomedem. XXXVI.

Decessisti, o Nicomedes, decus meum: pura autem biga
 Tuorum filiorum quæ vitam ad exitum ducet?
 Quæ vero suam splendidissimo Templo manus imponet?
 Quæve mens Deo perfectam offeret hostiam?
 Te, beate, cœlicolis citissime immixto,
 O misera stirps mortalium, qualia mala passa es!

N O T E.

Presbyterum saltem fuisse Nicomedem, quem heic vivis ereptum Gregorius laudat, vox
ἱερός, hoc est *Sacerdos*, quæ voce in sequenti Epigrammate illum indigitat, satis signifi-
 ficare videtur. *Sacerdotis* autem titulo quom & Episcopi eo tempore donarentur, sacris quo-
 que insulis ipsum fuisse decoratum, merito quispiam arbitretur. Cui conjecturæ consert,
 quod de Poetæ nostri sententia Nicomedes e Cœlo populum suum adhuc regere dicatur. Pau-
 ca de hoc præclaro viro possent referri, nisi ejus mentionem alibi Gregorius reliquisset. In
 Carmine ad Hellenium ita inquit:

Φύλο γὰρ μέγαλον Νικομήδης, ὃ πρ' αἰών,
 ὅς ἐστιν ἱερεῖον δῶκεν ἱερουργῶν.
 Καὶ δυνάμει μεγάλῃ πατρὸς ἱλάσας παλαιῶν
 Ἀβραάμ, ὀργισσας αὖν πάλιν δυνάμει.
 Parce etiam magno Nicomedi, si quem forte audis,
 Qui vitam mortalem cœlesti dedit.
 Et sacrificium vetus magoi patris Abraham
 Emulatus est, sanctificans duos filios.

Pergit autem Nazianzenus commemorare, atque extollere pium Nicomedis consilium, qui
 Deo filios suos dicaverat, quamquam ex ephebis ii nondum excessissent. Postremo Nicome-
 dem sibi, aut, ut melius dicam, patri suo conjunctum sanguine fuisse prodit. Quæ cum his
 Carminibus consongant.

A'Λ.

Δ Επειὶ καὶ τούτοις Νικομήδης, ὃ πρ' αἰών,
 ὅς ἐστιν Χρῆς, δυνάμει μέγαν.
 Αὐτὸν μὲν πρῶτον ἵναμι δι' τῶν περιούτων
 Δῶκεν ὅλον δυνάμει πατριῶν τεκνῶν,
 Φίπτερον οὖν ἔχον ἱερός, γένει τε φίλῳ.
 Τῶν καὶ μέγαν ἀνα μίσην πρῶτον.

A L I U D XXXVIII.

Nicomedis quoque tumulos cerne, si quem audis,
 Qui quom Templum Christo magno extruxisset,
 Ipsam quidem ædem primo, postea vero solemnem illam
 Dedit, puramque hostiam, filiorum virginitatem.
 Nihil præstantius habens, Sacerdos, genitorque optimus,
 Idcirco & magnæ cito mixtus est Triadi.

N O T E.

A Τὸν. *Ipsam ædem*. Ita sum interpretatus, commodiore sensu prælato. Si quis legere
 malit *se ipsum*, non obilabo. Tum enim intelligas, Nicomedem post ædificatum Tem-
 plum sese Deo dicasse, Sacerdotio suscepto, ad quod filios deinde instruxit.

Πατριῶν. Virginitatem. Præter Templum Deo dicatum, filiorum quoque duorum virgini-
 tatem Nicomedes Christo voverat. Hoc autem Nazianzenus celeberrimam hostiam, quam Tem-
 pli dedicationem appellat, *περίουτον* *δυνάμει* pro *τιοβίστην* usurpans. De hac pia Christianorum
 consuetudine ego aliqua ad verum 262. Nat. XIII. S. Paulini Tom. I. Aneecd.

Φίπτερον. *Præstantius*. Idelt: quom post ædem, se, liberoſque suos Deo sacratos, nihil præ-
 stantius haberet, quod offerret, mortem exoptavit, seque Maximo rerum omnium parenti,
 non expectata senectute, conjunxit.

A'Λ.

AΛO.

Ἦσαν ἐν βίῳ ἡδὺς αἰδῶμος ἡ ἀδ' ἀρχὴ
 Ἐνδὲν ἀνείρδεις, αἷς οὐδ' ἰσχυρὸς δίκης;
 Χερσὶς ἀπᾶς, Νικημένης, ὅπως σὺ λαὸν ἀνδρῶν
 Ἰδῶναι σκεῖται σὺν ἐμῇ δυνάμει.

A L I U D XXXVIII.

T Amdem ad vitam evolasti æternam: sed nimis cito
 Hinc sublatus es. Quæ vero iustitia hoc permisit?
 Christus Rex, o Nicomedes, ut populum tuum e Cælo
 Regas una cum sacris duobus filiis tuis.

N O T E.

A Νείρδεις. Sublatus es. Quod erat in MS. retinui. Sequentium verborum ita se habet sensus. Quæ vero iustitia permisit, ut tam cito a nobis avolares? Hoc permisit Christus omnium Rex, ut simul tu in Cælo, tui autem filii in terris populum hunc regeretis. Pro δυνάμει Cod. Med. habet σφραῖδι, sed ad marginem eadem manu notatum est δυνάμει.

Εἰς Καρτίου.

Πῆ μὲ λειπὼν πολὺμυχθον ἐπὶ χροῖ, φίλων' ἐσόμεν,
 Ἡλῶναι ἀρσενίως, κλέμει Καρτίου;
 Πῆ ποτ' ἦναι, πύκτοις ἡμῶς οἷον ταμῶν,
 Ἢ μοι ἐπ' ἄλλωδ' αὐτῶν μῶδον ἐματρεῖν;
 Οἱ βέτρ' μ' ἰδῶσαι ἀσπικῶν ἐπ' ἐσόμεν
 Χερσὶς ἀπᾶς πάντων φίλων, ὅν τιν' ἔχας.
 Ἀγροῦν Χερσὶν μεγακλῶν, ἔρως ἀρσεν
 Ἡδῶναι, ζῶναι ἐν ἡμῶν ἀσπικῶν.
 Μένει Γρηγορίου, ὅν ἰσχυρὸς ἦναι κλέμει
 Ἢν δὲ ἦν, ἀρσεν κλέμει, Καρτίου.

In Carterium XXXIX.

Q Uo, me relinquens laboribus oppressum humi, o amicorum
 Amicissime, raptim abiisti, ululans Carteri?
 Quoniam abiisti, quæ adolescentiæ meæ gubernacula regebas,
 Quando in aliena regione verba admetiebar?
 Qui vitæ me incorporeæ alligasti. Certe tibi
 Christus Rex, omnium carissimus, quem nunc habes.
 O fulgur Christi gloriosissimi, optima totela
 Adolescentum, vitæque moderator meæ,
 Memento Gregorii, quem probis formati moribus
 Jampridem, virtutis rector, ac princeps, Carteri.

N O T E.

G Regorio nostro magna familiaritate, ac forsan etiam sanguine Carterius conjunctus fuit, vir probus, Sacerdos & ipse, quantum quidem ego conicio, quippe ejus manus purissimis hostiis Christum placare solebant, uti Poeta fidem facit. An Episcoporum quoque albo fuerit inscriptus, divinare nescias. Quod certum est, Nazianzenum moribus optimis instituerat, eique adolescenti adhuc, & a patria absenti, veluti curator, vitæque, atque eloquentiæ Magister, adhiberat. Neque heic solum Carterii mentionem Poeta noster fecit, sed in Carmine etiam ad Hellenum pro Monachis, quod consulere potes.

Μηδιδνας. Me alligasti. Hunc esse arbitror sensum. Qui me spiritali, seu Ecclesiastica vitæ alligasti, scilicet ad sacrum ministerium instituiti, aut perduxisti. Forsitan Ecclesiasticæ vitæ amplectendæ Carterius Nazianzeno fuerat auctor, ipsumque etiam sacris fortasse initiaverat.

A.C.



Α' ἑστὸν. *Fulgor*. Quatuor isti postremi versus a superioribus forsitan sejungendi erant, & ex his alterum Epigramma efformandum. In MS. legebatur *μὴν καὶ* sejunctum. Ego conjunctum legere malui, ne *Fulgor* nudum remaneret, si *magnum Christi* decus convertere oportuisset.

It' ἔρ' *ins. Jampridem*. Debeo istius formæ sensum Cl. Salvinio, qui & monuit in Gregorii Carm. *ὡς* *Επισκόποι* haberi duo illius exempla.

A'as.

Ω' Πνεῦμα δακρύων, ὃ γύναι, ὃ θύλακι
(a) Ἀγροσμίαι παλάμαι Χρὸς ἀρροσμίαι
Χερσὶν, πῶς λυγρὰ, θύει πάντας βροτοὺς.
H' δὲ αὖτ' ἑμπεδὸν κἀκεῖ χροσάσῃ.

A L I U D XL

O Fontes lacrymarum, o genua, o palmæ,
Pntissimis Deum quæ placabatis hostis,
Carterii, quomodo cessastis, non secus ac reliqui homines?
Sacrum Cantorem voluit cœlestis chorus.

N O T Æ.

Ω' Πνεῦμα. *O fontes*. Piam vitæ institutionem, qua Carterius Cœlo placebat, hec Poeta significat; solebat enim quotidie lacrymas ante Deum profundere, se prosternere, atque incruento sacrificio Numinis jam placare. Hæc omnia cum ejus morte cessarant.

Θύλακι. *Hyliis*. Sub *hostiarum* nomine, quibus Carterii manus Christum placabant, nil æquius intelligendum videtur, quam sacrosanctum Missæ sacrificium, in quo incruentam hostiam quotidie summo Numini offerimus. Apud veteres Patres ita appellari magnum illud Mysterium constat & Chrysostemi verbis in Hom. 17. in Epist. ad Heb. & e Cyrillo Alexandrino in explicat. Anathematismi XI. atque ex Clemente in cap. X. ad Heb. & aliis. Quidam tamen Heterodoxi hunc loquendi morem fugillant, a Catholicæ Ecclesiæ alumnis Missam *Sacrificiū* nomine donari, moleste ferentes. Qua in re videant, quantum a Sanctis Patribus longe abeat, qui certe nobis in hujusmodi sententia præverunt. Porro Nazianzenus alibi eodem vocabulo est usus: etenim Carmen XI. ad Episcopos ita exorditur.

Ω' θύλακι πύκνωται ἀραιώκεται ἱπὸς.

O *Sacerdotes*, qui *hostias* incruentas offertis.

Similiter etiam in Orat. 1. & 2. contra Julianum incruentum *Sacrificium* *τὸν ἀραιώκετον θυόν* appellat.

Οἷος πάντας βροτοὺς. *Non secus ac omnes homines*. In Ambr. Cord. *ἑμὸς* legitur, h. e. *verumtamen*, quod cum sequentibus obscurum plane sensum reddere mihi videbatur. Quare *ἑμὸς* legere placuit, ut sit sensus: Quomodo, reliquorum hominum more, vivere desit Carterius, vir tanta pietate spectabilis? Tunc rationem Poeta reddit: illum enim Angeli Cantorem in cœlestibus choris voluere. Par dicendi forma infra occurret in Cæsarium.

A'as.

H' Ραπισται, ὃ Νικημέδεις, ἡμῶν κίον, ἡρπασαι ὅκας
Καρτερίου αἰς οὐ σὺ λυγρὸν ἀεὶ βίαις.

A L I U D XLI

R Apuisti, o Nicomedes, mena cor, rapuisti celerrime
Carterium tuæ pietatis socium.

A'as.

Ω' Ἐλάν Ζαδίου ἱπὸν πύλον, αἶν ἡρπασμα,
Σταυροφόρος καλῶς Καρτερίου, κατήχαι.

ALIUD

(a) ἀγροσμίαι. Ita MS. Codex. fort. ἀγοστάται.

A L I U D XLII.

O Xolorum sacrorum patria sancta, quae firmamentum,
Crucem ferens vocato ad te Carterio, tenes!

N O T A.

Ωλωρ. *Xolorum.* Ita in Codicibus Ambr. & Med. Voce autem *Xolorum*, sive *Xolarum*, aut locum aliquem, aut populos ita appellatos puto, in quorum agro sepultus fuerat Carterius. Infra in Epig. αὐτῷ Εὐθείῳ hęc eadem vox repetita occurrit. Beatum igitur, & sacrum vocat locum illum, in quo Carterii ossa quiescebant. Pro *Ωλωρ* autem fortasse legendam *Ζηλωρ*. Zela Urbs Cappadocię olim apud Nenciesaream.

Εἰς Βάσσαν.

B Ἀσσε, εὐχῇ Χριστοῦ μεμνημένος ἔσχον ἄλυσιν,
Τὸν τοῖς πάτρῃσι λείποντα χροὶ δαμάσθαι,
Οὐδὲ σὺ τίμιον ἔχῃ πατρὶός: ἀλλ' ἡμεῖς
Πᾶσαν Καππαδοκίαν μὲν ὄνομα σὸν λήλατται,
Καὶ εὐλατῶμεν μὲν ἡμῖνοις, αὐτῷ ἐν γράφῃ σου.
Γρηγορίῳ τὸδε σὺ μεμνήσῃ, ὃν φιλοῖσθα.

In Bassum. XLIII.

BASSE, amice Christo gratissime supra alios,
Procul a patria tua prædonum manu morti traditus es,
Neque te tumulus habet patrius. Sed tamen
Cunctis Cappadocibus magnum tui nomen relictum est,
Et cippus infixus longe præstantior, cui inscriptus es.
Hoc tibi a Gregorio monumentum est, quem amabas.

N O T A.

BASSUM, quem prædones in longinquis regionibus interfecerant, Nazianzenus laudat. Carterii supra memorati patrem *spiritalem* infra appellat, Cappadoceque natione fuisse prodit.

Μὲν ὄνομα. Magnum nomen. In Ambr. erat ἡμεῖς ὄνομα.

Καὶ εὐλατῶμεν αὐτοῖς. Et cippus præstantior, sive columna præstantiores. MS. Codicem supplementi, in quo vitiose legitur ἡμῖνοις. Inquit autem Gregorius: Quamquam, Basse, te morte extra patriam inveniit, & a paterno sepulcro exclusit, tuum tamen decus, & nomen apud Cappadoces æternum manebit, & præstantius tibi monumentum erunt corda civium, in quibus vivis. Aut, si malumus ita legere, cippus tibi nobilior erunt hęc mea Carmina, quam cippi marmorei in agnis fixi, quibus tuum nomen inscriptum fuit.

Ἀλλο.

Ως Ἀβραάμ κλητὸς τοῖς ὀνόμασιν, Βάσσε,
Σὲν τιμῇ ἀνταμῖνι τιμήμας Καρτίου.
Αὐτῷ ἐγὼ, ὡς καὶ με πατὴρ σὸν πατεὶ καλῶμαι,
Οἶστος ἀπ' ἡμετέρης γένεσιν ἀμειβόμενος.

A L I U D XLIV.

TAMquam Abraham tuo sinu suscepisti, o Basse,
Tuum vere filium spiritu Carterium.
Atqui ego, etsi me unum cum patre sepulcrum claudat,
Numquam a vestro absistam fodalitio.

Εἰς Φιλτάτιον.

Ἡ^{ῶς} μετ' ὅλῳ μῦθῳ κοσμήματα λαῷ
 Χθόν' ὑπὸ κλέῳ Φιλτάτιοιο δέμας.

In Philatium. XLV.

A Dolefcentem magnam magni moderatorem populi
 Tellus sacra teo Philatii corpus.

N O T Æ.

Q Uid de hoc Philatio dicam, non occurrit, nisi veri simillimum videri, necessarios Nazianzeni fuisse Philatios; quippe Nonna, hujus parens, Philatii cujusdam filia fuit, uti infra videbitur, Amphiloichium in superioribus Carminibus Poeta noster appellavit:

Τία Φιλτάτιο Γοργίου τε μῦθος.

Filium Philatii, & Gorgonia magnam.

Sed quom Philatios iste dicatur εἰδὼς *adolescens*, nihil ipsum commune habere cum altero Amphiloichii patre suspicor.

Εἰς Εὐθείον, καὶ Βασίλισσαν.

Ε^{ὐθείῳ}, Βασίλισσα, μεγακλῆες ἐνθάδε κῆνται,
 Ξολὸν ἡγαθίων δῖμματα Χερσεφῆρα,
 Καὶ Νόννη ζαδὺς ἡνὶ δέμας, ὅτε κίμῳ
 Τάδε σῆμα, Ξολὸν μῦθος τῶν μεγαλῶν.

In Eusebium, & Basilissam XLVI.

E Usebicus, & Basilissa illustres heic siti sunt,
 Colorum divinatorum alumni, Christifera,
 Et Nonnæ eximie sacrum corpus. Quicumque praterveheris
 Hæc sepulcra, animarum memento magnarum.

N O T Æ.

U Na cum Nonna, ut arbitror, Poetæ nostri parente, sepulti fuerant Eusebius, & Basilissa. Horum nulla alia se mihi offert mentio. Infra damtaxat Georgius Sacerdos suæbri Carmine per Nazianzenum commendatus, Basilissæ frater appellatur, & cum illa tumulatus dicitur. Et hoc ideo sanguine conjunctos Gregorio opinor. De nomine *Xolorum* supra egi in postremo Carmine sive Ἀμφοδότη.

Εἰς Ἑλλάδιον.

Α^{ἰὲ} σοι εἶδ' ἦν ἐν δὲ δρανὸν, οὐδ' ἐπὶ γάλας
 Ἡρῶδες χαμαὶ κλῖν' ἔχουσιν οὐδ' ἀλγόν.
 Τὴνκεν εἰς αἰχλὴν ἔλθει ἀπὸ χθονὸς. Εὐλάλιε
 Σὺν κόνι ἀμείβεαι σὺς κασι, Εὐλάλιε.

In Helladium. XLVII.

T Ua semper mens versabatur in Cælo, neque vel paululum
 In terra humili firmabas vestigia.
 Quamobrem celerissime a tellure abiisti, Eulalins vero
 Frater tuus cinerem tuum, Helladi, curat.

N O T Æ.

D E Helladio, & Eulalio fratribus mentionem Poeta noster sibi fecit, hoc est in Carmine ad Hellenium pro Monachis; ibique etiam significat, Equilium Helladio superstitem fuisse.

fuisse. Neque hic Helladius ille esse videtur Basilii Magi in Episcopatu successor, ad quem leguntur adhuc Nazianzeni literæ quædam, scilicet 53. 94. & 216. cum duabus sequentibus, quique in Vitis Patrum, & apud S. Joannem Damascenam in Orat. 1. de I magin. memoratur. Billius, cui Carmina ignota erunt, quæ nunc evalgimus, in notis ad Nazianzeni Opera, tam primum, quam alterum Helladium unum hominem facit. Verum quom Helladius noster, memoratus etiam in Carm. ad Hellenium vivere desisse *παρὰ τοῦτον* dicatur, nullumque Episcopalis muneris iudicium Carminis ista illi tribuat, diversos homines fuisse opinari juvat. Quod est ad Eulaliū, is Monachice vitæ institutum seſtitus est. Superſant etiam nunc Nazianzeni ad eundem Epistolæ quinque, videlicet 99. & tres sequentes, itemque 232. in quibus solitudini, jejuniisque operam dare ts dicitur. Neque vero male conſiciamus, si hunc ipsam Eulaliū Ecclesiæ Nazianzenæ Episcopum postea creatum censebimus. Etenim quom certum sit, opera possiſſimum Gregorii nostri Eulaliū quemdam ibi constitutum fuisse Episcopum: quid probabilius, quam Eulaliū, de quo heic sermo, familiarem, tmo consanguineum suum, a Gregorio ad sacrum magus fuisse delectum? Et quidem quod nostro Postz sanguine conjunctus hic fuerit, patet ex Epistola 182. ad Lollianum, ubi Gregorius memorat *οὗτος καὶ ἡμεῖς μετὰ τοῖς ἀδελφοῖς Ἑλλάδιος, καὶ Ἐδάλιον, dominus consobrinus meus Helladius, ac Eulalius*. Memoratur a Rufino Presbytero lib. 3. de Vitis Patrum cap. 29. quidam Eulalius Monachus; at eum a nostro alium puto; nam etū iisdem temporibus ambo vixerint, provinciz tamen eorum diversæ fuerit.

A'as.

Τ'Ον νεκρὸν, Χρῆσθ' δὲ μὴν, ποτὶς το τόμα,
 Χρῆσθ' δ' ἀδελφόν Εὐλάδιον κατίζω.
 Οὐ Νίμισσι. καίτοι γὰρ ἡμεῖς αὐτῷ ἀνέτα,
 Σίμεν ἀντιπάλῳ τῷ φθονερῷ μέδω.

A L I U D XLVIII.

A Doleſcentem, Christo magnum, consilioque senem,
 Martyrum locus, quem videtis, Helladium complector.
 Nec mirum. Illis enim similem dolorem sustinuit,
 Extinguent invidi adversarii paguam.

NOTÆ.

A Θελόφρων. *Martyrum*. In Carm. superiori in *Livian* vocem ἀδελφόν pro *Martyribus* sumiſſi, apud quorum tumulos Christiani non in Occidente solum, sed etiam in Oriente sepulcti quietem quærere solebant. Idem nunc repeto, *χρῆσθ' ἀδελφόν*, *Martyrum locum* interpretatus. In Carm. αἱ Γαργύριον *Martyres* ἀδελφόν aperte appellantur, uti videbitur. Alium sane sensum hæc verba non patiuntur, diciturque Helladius, non secus ac Martyres, paguam, ac tormenta a Diabolo sustinuisse. Verum vide, quæ etiam adnotavi ad Carmen πρὸς αὐτὸν ἐν Μαρτυρίῳ προστάσις, ad eos, qui in *Martyrum Basilici* delinquant, ubi vocabulo hoc expresse designantur Martyres.

Οὐ Νίμισσι. *Nec mirum*, sive *nec indignandum*. Dictum est ex figura, quæ Homerus de Helena in *Iliade* Lib. 3.

Α'έντα. *Sustinuit*. Cod. Ambr. habet *ἀνέτα* sustinuisse. Hanc emendationem sensus perscete videbatur.

A'as.

Μ Ἰατὴ μὲν πνέσκει ἐν' χθονὶ σαρκὶ ἀσκήρ,
 Πλάσσει δὲ ζωὴς ὕδατι μοῖραν ἔχει,
 Ἑλλάδι, Χρῆστο μὴν κλῖθ'· αἱ δὲ σπῆλαι
 Δορὰν ἐξέλωσι, σὺν γέρας καμώτων.

A L I U D XLIX.

P Arum quidem super terram catnis necessitate spirasti;
 Majorem vero vitæ sortem in Cælis nunc habes,

Anecd. Gr.

D

Hel-

Helladi, Christi magnum decus. Quod vero celerrime
Vinculis solutus es, præclum hoc laborum fuit.

Εἰς Γεωργίον.

ΚΑὶ σὺ Γεωργίου φίλον δῖμας ἐνθάδε κἀνά,
Ὅς πολλὰς Χριστῷ πέμψαι ἀγάπας θύσαι.
Σὺ δὲ κασιγνήτην σῶμα φρίκας ἢ Βασιλίσσαν
Ἐμὴν ἔχον μεγάλην καὶ πόρον, οὐκ ὀλίγη

In Georgium. L.

TU quoque Georgii amatam corpus heic jaces.
Qui multas Christo obtulisti puras hostias.
Una vero tecum tua & corpore, & animo germana Basilissa
Magna commune sepulcrum habet, ut vitam.

NOTÆ.

I Nter Presbyteros Georgium hunc repono, siquidem, ut Gregorius ait:

Sape per illum

Immenso oblata est hostia pura Deo.

Erat autem Basilissæ frater, illius ipsius mulieris, ut arbitror, quam supra Nazianzeni Car-
mine una cum Eusebio laudatam vidimus. Ad hunc eundem Georgium fortasse conscripta
fuit Poetæ nostri Epistola 122.

Πέμψαι. Obtulisti. Ita scriptum in Cod. Mediceo. Ambrosianus vero habet πέμψαι obtu-
lit. Recte utrumque. Georgii corpus heic idem est, ac Georgius, cui propterea ὁς sequens
convenit.

Ὁς ὀλίγη. Ut vitam. Basilissam ait commune cum Georgio sepulcrum habere, & com-
munem in Cœlis vitam; seu mavis, ita post mortem fratri suo conjunctam in tumulo esse,
ut vivens illi mente conjuncta fuerat.

Εἰς Εὐπράξιον.

ΧΩρὸς τοῦδ' ἔρως Εὐπράξιον ἀρχιερεῖα
Ἡ δ' Ἀριανζαῖα χθὼν μεγάλη κασιγνήτη,
Γεωργίου φίλον, καὶ ἑλπίς, καὶ σωτὴρ ἴσως:
Τότῃ καὶ σὺ μέγα γέροντος ἐκώκυες.

In Eupraxium. LI.

H Ujus sacrae Provinciæ Eupraxiam Pontificem
Magna tellus Arianzæ complector,
Gregorii amicum, ætate parem, ac Synoditam:
Propterea tumulum etiam vicinum consequutus est.

NOTÆ.

G Regorio nostro, nisi malis Gregorio patri, intima familiaritate conjunctus fuerat
Eupraxius in quadam Cappadociæ Civitate Episcopus. Ætas eadem, & commune Mo-
nachicæ disciplinæ studium amborum animos tam arcta necessitudine devlaxerat. Quare quum
Eupraxius ruri cum Nazianzeno ageret, morbo correptus e vivis abiit. Mortuum amicum
Gregorius Arianzi in pago, ubi tam degebat, sepulcro donavit, ejusque tumulum his versibus
exornavit.

Ἀριανζαῖα. Arianzæ. Græcus Nazianzeni Scholiastes Nicetas hæc in Argum. Orat. XV.
ex versione Billii habet; *Tiberina regimnis, in qua natalitius ipsius (Gregorii Theologi)*
Arianzi pagus situs erat, fruges jam mature grandine percussa fuerant. Quum vero ex pluri-
bus vetulis Auctoribus, uti ex ipsius quoque Gregorii scriptis, manifestum sit, Poetam no-
strum Nazianzenæ Urbis civem fuisse, eamque ab ipso patriam suam appellari: *Arianzenum*
cum doctissimis viris Hermantio in Gregorii nostri Vita, & Daniele Papebrochio in Adnot.

ad ejus Vitam die 9. Maji, arbitror, pagum Nazianzo subjectum, ac pene suburbanum fuisse. Ibi forsitan Gregorius, & Nonna ejus parentes rusticabantur, quum Poeta noster natus est, atque idcirco *Arianzum* a quibusdam Nazianzeni patria nuncupatur: Certe ibidem pradium possidebat Gregorius, illudque in Testamento suo vocet *pradium Arianzenum*, quod ex Rhegini bonis ad se pervenit. Male in Græco hoc Testamento Brissonius lib. 7. de Formul. legit *καμὰ ἐν Νάζιαις*. pradium *Nazianzenum*, quum scribendum sit ex fide Codicum ἐν Ἀριανζῷ. Hæc autem omnia mire illustrantur ex iis, quæ referuntur in Synodo Œcum. V. seu Constantinopolitana II. Collat. V. ubi ex Epistola ad Theodorum Mopsuestensem a Gregorio nostro, ut nonnullorum opinio ferebat, hæc scripta leguntur. *Debes Sanctis Martyribus annualem honorem, quem in tuis Arianzis solemniter celebramus. Quæ verba ita ibi explicantur. Adhortatur ad Martyrum festivitatem pervenire, quæ in Arianziæ, pradio ejusdem S. Gregorii, celebratur, &c. Arianza vero pradium est sub Nazianzo. Infra hæc adduntur ab Euphrata Episcopo Tyanensi: Arianzus quidem pradium est, unde ortus fuit idem sanctæ memoriæ Gregorius sub Nazianzo constitutus. Ac tandem in hæc verba loquitur Theodosius Justinianopolitæ Episcopus: Sub mea gubernatione modo est Dohara, & Nazianzus, sub qua Nazianzo, & Arianzus pradium constitutum est. Non alium autem locum, quam Arianzum, selegit Nazianzenus, postquam Constantinopolitano Episcopatu se abdicavit, ut reliquum vitæ solitudini, rerumque cœlestium contemplationi sacret. Illio tumulo quum traditus fuisset Eupraxius, hinc magnam Poeta, seu illustrem appellat Arianzzam tellurem.*

Synoditus. Synoditus. Qui fuerit Gregorii Theologi ævo Synoditus, satis prodit Lex 57. lib. 11. Cod. Theodof. Tit. de Appellat. ab Imperatoribus Theodosio, Arcadio, ac Honorio promulgata Anno 398. Ea sic se habet: *Addictos supplicio, & pro criminum immanitate damnatos, nulli Clericorum, vel Monachorum (eorum etiam, quas Synoditas vocant) per vim, atque usurpationem vindicare liceat, ac tenere.* Pro hac voce in eodem Codice Theodosiano Leg. 16. lib. 9. Tit. de Pernis, ubi Lex eadem repetitur, *Canobitas* usurpari animadvertas. Horum etiam mentio habetur in Collect. Constit. Ecclesiast. ex lib. 1. Codicis Justiniani in Paratitlis ad Tit. 3. pag. 1266. & pag. 1270. Item Tit. 5. pag. 1273. quæ tamen omnia memoratæ Legis Theodosianæ sunt explicationes. Certum itaque est, Synoditas non alios fuisse, quam Monachos; ac propterea Gennadius in lib. de Script. Eccles. in Evagrio hæc scribit: *Composuit Canobitas, & Synoditis doctrinam aptam vitæ communi.* Socrates vero lib. 4. cap. 23. Hist. Eccles. memorat *ἐν τῷ κατωβίῳ, ἢ συνωδίῳ Μοναχῶν. Monachos Canobitas, aut Synoditas.* Igitur Canobitarum ac Synoditarum nomina, nisi unum, certe parum diversum Monachice vitæ genus designabant. Postremo autem nomine, ut arbitror, si donabantur, qui vitæ communis institutum amplexi in una, eademque domo, aut eremo, simul degabant. Reliqui vero proprie appellabantur *Monachi*, qui nulli forsitan Archimandritæ suberant. Accursius, & Pancirolus, alique Leguleji, vocabali hujus sensum minime sunt affectuati. Quibus ex rebus discimus, Eupraxium Episcopatus splendorem Monachismi gloria amplificasse.

Τίμβη γένους. Sepulcrum vicinum. Cor vicinum Eupraxii tumulum Gregorius vocet, eam fuisse causam arbitror, quod nempe sibi quoque eodem in loco sepulcrum paraverat, aut destinaverat. Id etiam significare vellet, quod sibi tunc in Arianzzo pago agenti, vicinæ semper Eupraxii tumulus erat.

Εἰς Χαισάρειον.

ΣΧΗΤΙΔΙΣ ἔστι τὸ τίμβη: ἵνα μὴ ἀποτ' ἰαλῶν.

Ἰσθὰ κατωβίῳ, ἢ τὸν πυμῶντος προτίους.

Αὐτὸ δὲ κατωβίον ἐκχυδία ἢ τὰ πύμῳ

Τὸν προτίους προτίους δὲ κατ' ποῖα δ' ἐκ;

Οὐκ ἔστι δὲ τὸ τίμβη: ἀποτ' μὴ κατωβίον:

Φέρεται τὸ δὲ ἔστι ἵνα. Πῶς δ' ἐπὶ τῶν δ' ἐκ.

Νῶν γὰρ τῶν κατωβίον ἐκχυδίων.

In Casarium. III.

Injunctus est hic tumulus. Equidem numquam timui, Ut natu posteriores heic a prioribus conderentur.

Sed iste Cæzarius valde illustrem filium parentibus

Prioribus prius excepit. Qualis hæc iustitia?

Non est tumulus in causa. Ne convitiis onera.

Sed Invidiæ facinus est. Quomodo vero ea sustinisset

Juvenem senibus cernere sapientiorum?

NOTÆ.

Cæsarium fratrem, celeberrimum in terris virum, at quod præstabilius est, Cœlitum alio inscriptum, Carmine isto, atque sequentibus commendat Gregorius, rebusque humanis defunctum luget. Publica Oratione, quæ inter ejus Opera est decima, dilectissimum fratrem laudasse non contentus Theologus, versibus etiam tumulum sepulchri exornat. Multus in his dolor, multa Cæsarii laus, multæque medio in luctu Charities. Nos singulatim omnia verba expendemus.

Σχίσμας. Injustus. In hoc primo Epigrammate Dialogus exhibetur inter Gregorium Episcopum, Cæsarii nempe, ac Theologi patrem, & Sepulcrum, ubi ejusdem Cæsarii ossa condita fuerant. Poetica venustate conqueritur Gregorius, quod *Cæsarium inclytum filium*, naturæ turbato ordine, sibi præmortuum tumulus injuste abscondat. Hic vero Iambicis versibus Gregorio respondet, seque excusat. Hoc enim, inquit, non meum, sed *Invidia*, seu *invidi Fati* facinus est, a quo ferri diutius non poterat adolescens ipsis sensibus præstantior.

Οὐκ ἐστ' ὁ τάφος ὤψος. Non est tumulus in causa. Metrum diversum indicare videtur Epigramma diversum. Sed quia imperfectum hoc foret, omnia conjungere placuit. Hæc autem verba si quisquam contendat, non a tumulo, sed ab alio quopiam pronunciata, me contradicentem non habebit.

A'as.

Γρηγορίε, θνητῶν μὲν ὑπέρτατος ἰσχυρεῖς ἦς
Καλῶ, καὶ σοφῶ, καὶ βασιλεὺς φίλος.
Κρίσσομα δ' οὐκ ἐν τάμῳ ἀπολαγῆς θανάτου
Οὐ μὲν ὤψου. Α'ὰ τί φες παῖδ';
Τί τῆλαδ' ἔκαστ' ἔστι; μὲν ἀπείθεις; ἀλλὰ μέγιστον
Τίθ' ὤχ' ἔχεις, ἣθ' ὥτι φίλος.

A L I U D LIII.

O Gregori, mortalium quidem fortitus es filium præstantissimum
Forma, & sapientia, & Imperatori carum.
Fortiorem vero crudeli morte profecto
Nequaquam arbitrabar. Sed quid ait Sepulcrum?
Sustine. Cæsarius quidem interit; sed maximam
Filii gloriam habes pro dilecto filio.

NOTÆ.

Patrem alloquitur Poeta, aut quisquam alius. Tum Cæsarii tumulum loquentem indicat.

Ἦ μὲν. Profecto. Particula jurandi, eadem ac ἀμήν. Amen & ipsa jurandi particula est, & idem ac μέγα τὸ ἀδύνατον. Et in Codicibus quidem Ambr. & Med. Ἦ μὲν legitur; at in Regio Parisiensi ἔ μὲν. Quæ lectio si magis placeat, referendum erit ad Gregorium patrem illud ἔ μὲν ὤψου, ut dicat: certe filium non arbitrabar morte validiorem. Tum respondet Sepulcrum, patrem solando, quod pro filio sublato ingentem ejus gloriam superfluitatem habeat.

A'as.

Ω τίς ἐς αἴρος ἔμεις, ἐν' ἐνθάδε τῶντων ἰδύκας;
Λῶντες ἱε' ἡμετέραν γῆναι λατρεύμεν.
Α'ὰ μὲν μὲν ἰδύκας. ἔχῃ δὲ μὲν ἔκαστ' ἡμέρας
Καταράμεν, σκίους ἡμετέρας σέμεται.
Ε' σπῆμιαι παύσσομαι, σίκ' ἔστι; ἀλλὰ σάχεσθαι
Δίξαι ἐς ἡμέτερον σίμβον ἡμερομήνους.

A L I U D LIV.

MAturi sepulcro eramus, quum heic posuere istum
Lapidem senectuti nostræ lapideæ.

Illust.

Illum nobis quidem posuere; sed ipsam, non ut decebat,
Habet Cæsarius filiorum nostrorum novissimus.
Miserrima toleravimus, fili, fili. Verum celerrime
Excipe in tumultum nostrum nos properantes.

N O T Æ.

SErmonem, gemitumque prosequuntur Gregorius, & Nonna, Cæsarii parentes grandavi.
Sibi adhuc viventibus tumultum paraverant. Verum premortuus Cæsarius in illo compo-
situs fuerat.

Πρώτος. Novissimus. Tres filios ante Episcopatum e conjuge Nonna susceperat Gregorius Nazianzi Episcopus, quos omnes sanctitas mira commendavit, Gregorium videlicet nostrum, cognomento *Theologum*, Cæsarium, de quo heic sermo, & Gorgonium, sive Gorgonium. Nemini dubium est, quin fratre Cæsario senior Theologus fuerit, siquidem illum Cæsarius veluti parentem colebat. Dubitatum porro est, Gorgonia forese senioresne, an juniores Gregorius, & Cæsarius fuerint. Et quidem Baronius in Theologi Vita Gorgonium fratribus ætate priorem opinari videtur, Papebrochius vero in Notis ad caput primum ejusdem Vitæ vel minimam natu fuisse, vel inter Gregorium, & Cæsarium medium scribit. Nunc saltem discimus, ultimum natorum, hoc est reliquis juniorem, Cæsarium fuisse. Id etiam e Gregorii Oratione X. in fine probari potest.

Επόμενος. Toleravimus. In Ambr. Cod. scriptum est *ἔτι μὲν*. Potior visa est Regil Codicis lectio, quæ utramque vocem conjungit. In illo tamen vox *οἶκός* semel tantum legitur, versu inde claudicante. At in nostro concinne repetitur, atque emphatice.

A'as.

TΟῦδε λῖθον τοῦτο μὲν ἐν οἴκῳ ἱστάμεν,
Ελπίσμενοι ζωῆς πολλῆς ἔχοντες ἁγίῳ.
Καὶ οὐκ ἔστιν οὐδὲν τοῦτο χρεὶς ἡμῶν
Δύναται, ἐν αὐτῷ πρὸς τὸν τοῦδε λῖθου βίον.

A L I U D LV.

Lapidem hunc parentes quidem sibi in sepulcrum constituerant,
Sperantes, se vitæ sortem habituros brevem.
Verum Cæsario filio acerbam gratiam, nolentes,
Præstitere; nam is prior ab hac vita solutus est.

N O T Æ.

INgemunt adhuc Cæsarii parentes, suamque sortem dolent; quod nempe nolentes, atque infelici filio tumultum pararint, in quo se brevi condendos esse sperabant.

Ελπίσμενοι. Solutus est. Corrupte in Cod. Ambr. legebatur *ἐλπίσμενοι*, nisi fortasse o cum θ connexionem parum attente legerim. Codicem Parisiensem sequutus sum. Codex Med. habet οἱ δὲ λῖθον.

A'as.

ΓΗρατὶ ἡμεῖς δίδωμεν ἐν τῷ χροῖ: ἅπτε δὲ πατὴρ
Λῖθον ἔχοντες, οὐκ ἔστιν οὐδὲν χρεὶς ἡμῶν.
Τίς ἡμεῖς; οὐκ ἔστιν; οὐκ ἔστιν δὲ, πᾶσι τοῖς ἡμεῖς;
Ὁ μακρὸς βίος, ὃ τυχόντες τρώμεν.

A L I U D LVI.

Senefectus mea diu mansit super terram. Pro patre vero
Sepulcrum habes, filiorum carissime Cæsari.
Quæ lex? qualis iustitia? o hominum Rex, qui hoc permisisi?
O longam vitam! o celerem mortem!

NOTÆ.

Gregorius Cæsarii pater præceptum sibi filium dolens inducitur. Poetica elegantia ad sapientiam rerum causam gemitus, & querimonias convertit, inde Epigramma ingeniosa ista exclamatione concludit: O longam vitam (scilicet meam) o celerem mortem (scilicet filii.)

Εἴχης. Habes. In Cod. Med. est *ἔχης*. Quod si placeat, sententia continuanda cum sequenti versu.

A'as.

O *Τὴν ἀγῶν, ἐν ἀγῶνι. Ἰδὼν τὴν τήνδε τήνδε ἰδέω*
Murus ap' hostes; Kαὶ τὴν, καὶ τὴν.
Γυμνάσιον τῶν τῶν τῶν τῶν. ὁ ὁ τῶν τῶν
Ἡδὴ τῶν. ὁ ζῶν τῶν τῶν μακροτέρως.

A L I U D LVII.

Non laudo, non probo. Donum hoc tumultum accepisti
 Unum e nostris, Cæsari, possessionibus.
 O senum parentum tristem lapidem! Ividia ira
 Voluit. O vitam propter calamitates diuturnam.

NOTÆ.

O *Τὴν ἀγῶν.* Non laudo. Horum versuum sensus talis mihi videtur. O Cæsari, inquit Gregorius pater, tumultum huic tibi dono dedi, quam unam rem post mortem possidere debebam. Non probo, non laudo munus. Nobis eripuisti, quod ipse nunc possidebamus, quod ossibus nostris brevi ante te possessuri eramus.

A'as.

Π *Αἴσας, ὅσον σοφίᾳ λατρεῖς οὐκ ἐν μέρει*
Αἴμρι γεωμετρίᾳ, καὶ τῶν ἀστρίων,
Καὶ λογικῶν τῶν τῶν τῶν τῶν, γεωμετρίᾳ τε,
Ἡδὴ τῶν τῶν, ἱστορίᾳ τε μὲν,
Καὶ τῶν τῶν τῶν τῶν τῶν, κατεμάρτυς,
Αἱ αἱ τῶν τῶν τῶν τῶν τῶν τῶν.

A L I U D LVIII.

Omnem, quæcumque est, sapientiam inter homines subtilis mentis,
 Omnem circa Geometriam, Cælorumque positaram,
 Et omnes Logicæ collēctationes, Grammaticamque,
 Aut Medicinam, Rhetoricæque vim,
 Cæsarius mente velocissima quam solus comprehendisset,
 Eheu æqua cum omnibus forte nunc cinis est exiguus.

NOTÆ.

Artes varias, & disciplinas, quibus operam Cæsarius dederat, heic habes. Et quod est ad Geometriam, ac Astronomiam, audi Gregorium ipsum in Orat. X. de funere Cæsarii in hæc verba loquentem *Γεωμετρίᾳ μὲν, καὶ ἀστρονομίᾳ, καὶ τῶν ἱστορίᾳ τῶν τῶν τῶν τῶν, ὅσον γρηγορὸς ἰατρονομίας &c.* Atque ex Geometria quidem, & Astronomia, & doctrina aliis periculosa quam quidquid utile erat collegisset &c. Prosequitur vtro in eadem Oratore Theologus, atque Arithmericam, Medicinamque Artes Cæsario ita perspectas fuisse affirmat, ut nemo ita ineptus, ac perversus foret, qui secundas illi daret, ac non bene secum agi duceret, si proximam numerum obtineret, primaque inter secundas ferret. Cæsarum sub Cæsarii nostri nomine circumferuntur publicis sæpe typis editi Dialogi quatuor,

in

in quæ abditissima Theologiæ arcana pertractantur. Non esse tamen hanc sortum S. Cæsario tribuendum, complurium eruditorum, puta Bollandi ad diem XXV. Februarii in ejus Vita, Dupinii, Cave &c. sententia est. Nam, inquit ii, cur Gregorius ejus frater singulas Cæsarii laudes, Artesque omnes, quibus instructus fuerat, diligenter enumerant, Theologiæ studiis vel leviter imbarum ipsum fuisse, numquam pronuntiavit? Quorsum Hieronymus in Lib. de Script. Eccles. Cæsarium omisisset, Nazianzeni præceptoris olim sui fratrem, siquidem is tam eruditi Operis Auctor fuisset? Quod igitur in reliquis Gregorii de Cæsario scriptis animadverterant doctissimi viri, id ego in his Carminibus clarius etiam considero. Geometriæ, Astronomiæ, Logicæ, Grammaticæ, Medicinæ, ac Rhetoricæ mentionem Gregorius facit, quibus Cæsarius vacaverat: cur, si Theologiæ quoque operam dedit, de illa ne verbum quidem habet? Quis ergo non videat, levibus illos argumentis niti, qui Cæsario nostro Dialogos hosce adjudicant? Dissimulandum tamen non est, Lambecium in Tom. IV. Bibliothecæ Cæsareæ Codice 107. eruditam hac de re disquisitionem instituisse, ubi non abjudicandos Cæsario Dialogos illos omnibus nervis contemnit. Porior fortasse ratio in iis Nazianzeni verbis est sita, quibus de Cæsario agens memorat *ὅτι περὶ ἀληθείας ἀγωνίαι, καὶ λόγος, καὶ πάλαι, καὶ πρὸς πολλὰ συνέστατο, ἡ λογικὴ μὲν, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐκτετατὴν ἦν, καὶ διεκρίνας* Certamina, *quæ pro Veritate* (hoc est pro fide Christi) *suscipit, & SERMONES, quos multos, & frequentes, & cum multis habuit, non argutos solum, sed etiam admodum pios, & ardentes.* Certe hæc ita quæstionem incertam, dubiamque faciunt, ut Cæsarium Dialogorum illorum Auctorem suspicari non temere quis possit.

A'as.

Π' ἄντα κασιγνήτοις τοῖς λίαν, ἀπὸ δὲ πάντων
 Τίμας ἔχεις ὄλον, κἀκεῖ κασιγνήτοι.
 Ἦ δ' ἢ Γεωμετρίαν, καὶ ἄλλας, ὅς θ' ἔστιν ἔργον,
 Ἦ δ' ὅ' ἱστορίαν, ὡς ἂν ἀπὸ δαιμόνων.

A L I U D LIX.

O Mnia fratribus tuis dereliquisti, & pro omnibus
 Tumulum habes exiguum, illustis Cæsari.
 Geometria vero, & Altra, quorum posituram novisti,
 Et Medicina, remedium nullum mortis atulere.

N O T Æ.

T^{EOIS. TUIS.} In Cod. Ambr. legebatur *τίμης*, h. e. *juvenibus*. Dia vox ista me torserat, quippe Cæsario senior erat Gregorius noster, & grandem jam attigerat ætatem. Opem tulit Codex Regius, in quo *τοῖς* habetur.

A'as.

Κ' ἄλλων ἐκ πάντων σε, μεγαλήν, πολυκλήν τε,
 Ἀπὸ φίλων πάντων, Κασάρι, σοφίης,
 Πύμληντες Βασίλει τὸν ἔχον ἱστορίαν,
 Φίλ' ὡς ἐν Βιβλίον διέξαιε' αὐτὸς σε πίδα.

A L I U D LX.

Pulchrum e patria te, ioclytum, conspicuumque,
 Omnis sapientiæ primas, Cæsari, ferentem,
 Quæ n' misissemus ad Imperatorem, Medicorum præstantissimum,
 Heu cinerem e Bithyniæ solo te rursus suscepimus.

N O T Æ.

T^{HLIPIV.} Conspicuum. Ita in Parisiensi Codice. In Ambr. habetur *ὡς δαιμόνων*, h. e. *procul a patria motuum*. Car priorem lectionem lubentius reinuerim, in causa fuit magis concinnus sensuum ordo. Non enim secussum e patria, tum obitum, deinde glo-

ploriam, iude Medici munus a Cæsario gestum, ac iterum ejus mortem commemorari satis eleganter arbitror. Cod. Med. habet *καταδύωμαι*, pro quo suspicatur Salvinius legendum *καταδύωμαι*.

Φέρωντας πάτερ. Quam circumflexum accentum amet dictio *πάτερ*, notavit Boivinius, metrum sibi non constare, ac legendum fortasse *ἀπα πάτερ πάτερ*, &c. ut sit constructio: *ὁ Κασάριος φέρων ἀπα πάτερ πάτερ, οὐ Κασάρι, qui culmen totius sapientie attigerat*. Attamen quum in omnibus Codicibus MSS. *φέρωντας* legatur, mutare non ausim, & præcipue quum superioribus accusandi casibus medius cōstare videatur. Græcorum autem Postarum quæ sit libertas in corripiendis vocalibus natura longis, sexcenta ostendunt exempla, & præcipue apud Gregorium, qui heic etiam corripit secundum in *Βιδύων* ab aliis productam. Gregorius quidem Hellenismi auctor conspicuus; sed quid vetat originis vitio nonnumquam ad aliquem Cappadocium trahi? Insignis hæc in rem est locus Philostrati lib. 2. de Vit. Sophist. Inquit enim de Pausania Sophista Cæsareæ Cappadociæ, ipsum Extemporaneæ loquentem producenda breviasse, brevianda produxisse, ita ut *κοινὸν* a multis appellaretur.

Εἰς ἕξ ἡμέρας. Medicorum præstantissimum. Constantius Imperator, ubi singulares ingenii dotes, quibus Cæsarius reliquis præstabit, animadvertit, illum in Aulam acceritum Medicis Palatinis accessit, suorumque amicorum in numero habuit. Hæc in Orat. X. narrat Gregorius: *Τέταρτον μὲν γὰρ τὸν πάτερ ἐν ἰατρικῇ μέτρῃ, πάλιν δὲ Βαρδύσιον ἄδιδον πρὸς αὐτὸν μετὰ περὶ τῶν κατὰ τὸν αὐτοῦ. Primum statim inter Medicos dignitatis locum obtinuit, atque in amicorum numero apud Imperatorem habitus, amplissimis honoribus affectus est.*

Ex *Βιδύων*. E *Bithynia* solo. Castigatus in MS. Ambr. habetur hic versus, quam in Regio, ubi legitur: *τὰ Βιδύων διεξῆλθεν οἱ πύλας*. Quæstoris manere, sive Thesaurorum Præfectura ornatus ab Imperatoribus Constantinopolitanis fuerat S. Cæsarius, atque ideo Bithyniam incolebat. Illic igitur degentem acerba mors rapuit. Inde vero asportati Nazianzum cineres. Quapropter a sententia Baronii discedendum videtur, qui in Annal. ad A. C. 163. ait: *Obiit vero Cæsarius in patria &c. Mortuus est, inquam, apud Sanctos parentes Gregorium Episcopum, atque Nonnam, eorumdemque pio funere sepultus*. Bollandus vero in S. Cæsarii Vita die 25. Febr. hæc scribit: *Ubi porro mortuus sit Cæsarius noster, nusquam exprimitur*. Carminum horum beneficio constare nunc potest, ubi e vivis Cæsarius excelleret, nempe dum in Bithynia ageret. Certe extra patriam id illi accidisse Gregorius ipsemet in Carm. de Vita sua significare videtur, quum ait de Cæsario: *ἐν ἀρχῇ μὲν διέσκη, ἐν μέσῳ μὲν ἐπορεύετο*. Quibus perceptis, Codicis Ambrosiani lectio superius neglecta, potius nunc censeri possit, ubi statem *ὡς Βιδύων, procul a patria extinctum*, verbis disertis refert.

Α'ας.

Σ Εὐμενὸς μὲν κρητὸν ἔργον τοῖς ἀνδράσι ἀποδόξ,
 Ἦνικα Νικαῖας ἀνὸν μὲν διέσκη.
 Νικαῖα δ' ἀνελκὺς ἔστω δίκαια. ὃ νικαῖα
 Σάπρον. ὃ σάπρον, καὶ καὶ Κασάριον.

ALIUD LXI.

Horridorum terræ motuum effugisti funestas minas,
 Quum Nicæna Civitas solo æquata fuit;
 Morbo vero crudeli vitam deseruisti (o juventutem
 Temperatam! o sapientiam!) optime Cæsari.

NOTE.

N *Ικαῖος ἀνὸν*. Civitas *Nicæna*. Auctor est idem Gregorius in Orat. X. Cæsarium feliciter evasisse ruinas, quibus Nicænam, præcipuam Bithyniæ urbem, ingens terræ motus impleverat. Eadem nunc repetit. Quo autem Anno urbis illius calamitas contigerit, a S. Hieronymo discimus, qui in Chronico ad Annum quintum Valentianum, ac Valentini hæc narrat: *Nicæa, qua sæpe ante corruerat, terræ motu est funditus eversa*. In eadem sententiam loquitur Socrates lib. 2. cap. 10. Hist. Eccles. *Valentiniano, inquit, ac Valente II. Cons. V. Id. Octobris terræ motus in Bithynia factus Nicæam urbem deturbavit*. Erat hic vulgaris Epochæ Annus 368. Quum vero addat Gregorius, Cæsariam ope divina tantæ cladi ereptum, vim postea ingruentis morbi sustinere non potuisse, veri videtur simile, ejus mortem A. C. 369. contigisse, ut Baronius, Bollandus, alique præclarissimi Scriptores opinantur.

Α'ας.

Λ'ας.

ΠΡῶτος, Νύκτι τε δαΐδ' ἰὼν ἔριον
 Τάβ' δ' δ' ἀγνίτω Κασσάρου κασίχῳ,
 Ἐτοχῇ ἐν λογιῶσι, ὑπέρχον ἐν Βασιλείῃ,
 Ἀγροσὶ γάμοι πύρρει λαμπρότητι.

A L I U D LXII.

Gregori, Nonneque plæ præstantissimum filium
 Tumulus, quem videtis, nobilem Cæsarium complector,
 Eximium in oratione, eminentem in Imperatoris Aula,
 Et fulgar ad terræ fines usque splendens.

N O T Ε.

ΠΡὸ κασίχῳ. Med. Cod. habet κασίχῳ. Pro ἐν λογιῶσι Parisiensis legit ἐν λογίῳ, καὶ ὑπέρχον.
 Εἰς Βασιλείῃ. In Imperatoris. In hac lectionem MSS. omnes consentiunt. Quamobrem subintelligo ἐν τῷ, In Aula.

Λ'ας.

Καίσαρις ἐθιμῶτος, κατάρσας Βασιλείῃ
 Αὐλά. Κατὰ δὴκα δ' ἡμῶσις ἔκρινε.
 Καὶ καλὸν ἢ π' ἔλεγετο μὲν ἀνδράσων, ἐλεγετο
 Οἱ δὲ λόγοι σὺν ἀμειβάσαντο τῷ.

A L I U D LXIII.

Cæsario extincto, dolore correpta est Imperatoris
 Aula. Cappadoces vero statim occidere animis.
 Et pulchrum si quid supererat inter homines, periit;
 Sermones vero silentii nube involati sunt.

N O T Ε.

Dolorem nimiam in fratris morte conceptum lugubribus hisce imaginibus exprimit Gregorius; dolentibus enim, omnia secum dolere videntur. Quam autem ait, sermones silentii nube involatos, Eloquentiam, sive Rhetoricam intellige, quæ una cum Cæsario viro eloquentissimo periisse videbatur.

Λ'ας.

Εἴ τίνα δίδουσι ὕδατι γῆ, καὶ ἢ τίνα πέτρῃ;
 Εἴ σι καὶ περὶ γῆσιν ἄδυρμον;
 Πέτρας, καὶ ποταμοὶ, καὶ δίδουσι λυτὰ τέλεισσι,
 Πάντες Καίσαρι γόντοι, ἢ δὲ φίλοι.
 Καὶ δὴ τῶσσι ποταμοὶ, ἔχον ἀνάκτων,
 Αἱ δὲ αὖν ἔχουσιν, ἐλυσιν αἱ εἴλω.

A L I U D LXIV.

Si quem in arborem, si quem in lapidem dolor commutavit;
 Et si quis suas lugens fluxit,
 Lapidet, & fluvii, & arbores mollæ facti essetis,
 Omnes quicunque Cæsario propinqui, & amici estis;
 Cæsarius, ab omnibus honoratus, Angustorumque votum,
 Heu, heu, prohi dolor, ivit ad inferos.

NOTÆ.

EΓ' *παι*. Si quem. Ad fabulas Poetarum alludit, inquam: Si quem hominem luctus effecit arborem. Si quis in lapides, si quis in fontes conversus est præ nimio dolore: Cæsarium legeat. Pro *πέρην* Cod. Med. habet *πέρην*. Pro *πυρή*, *πύρην*. Quod ultimum ita verti posset: Si qua in fontem fluxit tristitia.

A'ao.

XΕἰς αὐτὸν Γρηγορίου. καὶ οὐ ποδὶον ἐν ἁγίοις,
Καρύσσου δρυσὶς ποδὶον βίον τυγῆν.
Καυσιρὶς αἰς καλλὸν ἀνθρώπου; ἢ αἰς ἀνθρώπου
Τίσι δὲ τῶν αἰσάντων ἰσὺς καὶ σοφίαι;
Οὐκ ἔστιν ἱσχυρίων. ἀλλ' ἔστιν ἰσχυρὸν ἐν βύθιοις,
ὧς ῥῖον ἐξ ἀκαυδῶν, αἰς ῥῖον ἐκ ποταμῶν.

ALIUD LXV.

Manus hæc Gregorii. Fratrem optimum desiderans,
Denuncio mortalibus, ut hanc vitam odio habeant.
Cæsario quis forma par? quisve e cunctis hominibus,
Ea ætate, tantæ gloriæ sapientiæ obtinuit?
Nemo terrestrium. Nihilominus iste avolvit e vita,
Tamquam e spinis rosa, seu ros ex arborum foliis.

NOTÆ.

XΕἰς αὐτὸν Γρηγορίου. Manus hæc Gregorii, supple, scripsit. Ita & Theognis nomen suum versibus suis inseruit. Fecit iterum Gregorius ipse in Carm. ad *Sacerdotes Constantinopolis*, & alibi. Hæc autem exemplo Cæsarii singulis mortalibus suadet, ut vitæ hujus caducæ amore non ponant, quando corporis venustas, animique sapientiæ prohibere non potuerunt, quominus cito a morte Cæsarii surriperetur.

Ποδὶον. Desiderans. Ita legitur in Codicibus Ambr. & Med. Parisiensis habet *ποδίστρον* *ἀγίου*: quæ etiam lectio sustineri potest. Subsequitur *καρύσσου* in eodem Cod. Paris. melius profecto, quam in Ambr. ubi *καρύσσου*.

Εξ ἀκαυδῶν. E spinis. In Codicibus Ambr. & Regio legitur *ἐξ ἀνδῶν*, e floribus: quod parum elegantiz habet; nam reliqui ferme flores, non secus ac rosa, cito perennant. Placuit igitur lectio Codicis Medicei, ubi *ἐξ ἀκαυδῶν*, e spinis. Durum fortasse videtur, quod syllaba secunda hujus vocabuli brevietur; sed Græci plures quam Latini liquidas habent, & hujus licentiæ exempla non pauca occurrunt. Quod si legere malis *ἐξ ἀνδῶν*: Dic, Gregorium hoc loco significare tantum velle pulchritudinem Cæsarii comparatione Rosæ inter flores, si- mulque brevitatem ejus vitæ.

A'ao.

ΓΕΙΤΟΝΙΣ ἁγίοις τοῖς καὶ ἐν καὶ ποταμῶν δρυσὶν
Μάρτυρες ἁγίων ἀνδρῶν αἰς Γρηγορίου,
Γρηγορίου, Νόνου καὶ μετὰ τούτοις, καὶ τῶν
καὶ τῶν αἰσάντων αἰσάντων αἰς τῶν αἰσάντων.

ALIUD LXVI.

Propinqui Martyres sitis propitii, & sinu excipite,
Martyres, vestro, prolem Gregorii,
Gregorii, & Nonæ inclyræ, tum pietate,
Tum sacris tumulis in unum collectos.

NOTÆ.

SANCTOS Martyres Gregorius alloquitur, eosque rogat, ut Cæsarium benigne excipiant, & *se* *foveant*; ut enim alibi animadverimus, Christianorum cineres apud SS. Martyrum sepulchra perquam religiose componi solebant.

Tur

Gregorius. Vestris. Vitiatus heic aliquantulum est Ambr. Codex; nam pro *ἐντρίποις* habet *ἐντρίποις*; pro *ἐντρίποις* vero habet *ἐντρίποις*, Opem tulit Parisiensis Codex.

Αἰσχροῦτος. Collectos. In Ambr. & Regio Codicibus ita legitur. Quæ lectio si germana est, *αἰσχροῦτος* referendum erit ad *αἶμα Γρηγορίου*, *Νόνου* γὰρ, *sanguinem*, sive *prolem Gregorii*, & *Nonna*, ut sit pluralis participium cum nomine collectivo copulatum. Sed mihi parum arduum hæc dicendi formula, æque illius exempla desiderarem. Deinde cur plurali numero Poeta utatur? Num alios affines una cum Cæsario in eadem urna sepultos significat? At heic de Cæsario tantum est sermo, qui vere *Gregorii*, & *Nonna* proles erat. Quamobrem mihi placeret legere *αἰσχροῦτος*, *collecti*; quæ vox pertineret ad Martyres, & ad Cæsarium in unum collectos, sive coniuictos, tum propter pietatem, tum propter sacros tumulos. Nicolao Comneno videtur legendum *αἰσχροῦτος*, ut referatur ad *ἐντρίποις*, & Gregorius ac Nonna inclyti sint etiam ob collectos in unum tumulos sacros.

A. A.

ΚΑΘΙ, Αλεξάνδρην: Φιλάγριος ὅλως μορβὸν
Τῶν λογικῶν ψυχῶν ἐστὶ χριστοπλοῦ.
Καὶ οὕτως δι' αὐτῶν ἔρποντο: ἔσονται τὸ α
Πίπλιν δὲ πρὸς ἀνδρῶν Καππαδοκίαν.

A L I U D LXVII.

A Udi, Alexandria: Philagrius perdidit formam corporis
Anima ratione prædita minime deteriore.

Cæsarium vero juvenem Invidia rapuit. Numquam hujusmodi
Ad equestres Cappadoces flores mittes.

N O T E.

D Esiderantur in Cod. Regio hi quatuor vetus, quos in Ambrosiano infra repetitos aspicies, ubi ad Carmina in *Philagrium* veniemus. Inter intimos S. Gregorii amicos numerabatur iste Philagrius, cujus calamitates, aut mortem, una cum Cæsarii fato noster nunc jungit, ac deplorat. Cur vero Alexandriam alloquatur, illud in caussis est, quod Alexandriæ meliorum disciplinarum studio operam Cæsarius dederat, uti in Orat. X. auctor est Gregorius ipse. Ibi etiam hereticis institutum fuisse amicam Philagrium, verisimile est. Expropter inquit Poeta: O Alexandria, postquam Philagrius, & Cæsarius Cappadoces periere, nunquam similes, adeoque præstantes viros Cappadociæ restituere poteris.

Ὅστι χριστοπλοῦ. Minime deteriore. Egregias corporis dotes, quibus ornatus erat Philagrius, iis haudquaquam inferiores appellat, quibus ejus animus folgebat.

Εὐίππου. Equestres, h. e. equis præstantes. Cappadoces ab equorum præstantia celebres non Gregorius tantum, verum etiam alii Scriptores nominarunt. Dionysius Perieg. v. 973.

Τῆς δ' ἐστὶ μέσους μὲν ἐν' ἐντρίποις βαθείας

Καππαδοκίαν νοήσας, δὲ μὲν ἐντρίποις.

Atque ejus media penis regione repositi

Cappadoces funduntur, equos tractare periti.

Julius Solinus Polyhist. cap. 45. Cappadocia, inquit, ante alias terras altitrix equorum, & proventus equino accommodatissima est. Idcirco in Circensibus ab ea regione interdum nomina equis indebantur, Cappadocesque vocabantur. Habet etiam de Cappadociæ equis mentionem Opiarius lib. i. Cyoge. Idem Nazianzenus in Orat. XX. patriam suam τὸ μὲν ἐστὶν χριστοπλοῦ, ἢ εὐίππου, appellat, h. e. non minus juvenum, quam equorum bonam nutritionem. Scripsit Καππαδοκίαν, quum in Cod. Ambr. corrupte legeretur Καππαδοκίαν.

Eκ Γρηγορίου.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΟΝΝΑΥ ΓΕΝΕΤΕ ΤΗΝ ΕΝΤΡΙΠΟΙΣ ΚΑΙ ΤΗΝ
ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΖΗΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ.

In Gorgonium. LXVIII.

G Regorii, Nonnæque dilecta filia heic jacet
Gorgonium, celestis vitæ Sacerdos.

NOTE.

IN eximia Gregorii senioris Nazianzeni Episcopi familia non ultimum locum Gorgonia occupavit, Sanctorum Gregorii Theologi, ac Cæsarii, (quorum germana fuit) gloriam vitæ sanctitate æmulata. Atque eam quidem vivis ereptam eleganti Oratione Gregorius frater laudavit, quæ undecima numero est inter ejus Opera. Neque illa contentus, Carminibus etiam sonus, tamulmque sanctissimæ sororis prosequi voluit. Gorgonium Græci subinde, ac Latini Cœlestem Fastis addidere, ejusque memoriam die 9. Decembris colant.

Gorgonius. *Gorgonium*. Ita Græce, quod & Latine retinere placuit, quum hæc Lingua Græcarum mulierum nomina desinentia in ium immutare non soleat. Occurrunt igitur & apud Latinos *Phronesium*, *Glycerium*, *Sophronium*, *Eustochium*, *Philosium*, aliaque hujusmodi, uti ex Donato, & Prisciano docui Tom. I. Anecd. Disquis. IV. Idcirco pro *Melania* sæpe *Melanium* S. Paulinus scripsit. Sic *Palladium* Lucretio; *Cælia Palladium*. *Phronesium* vero, *Glycerium* sunt diminutiva a *Phronesis*, & *Glycera*. *Gorgonium* vero diminutivum est ἀνὶ τῇ Γοργωνί, a *Gorgone*. In priori versu pro *κίονα* Cod. Med. habet *κίονα*, *jacon*.

AΛα.

O Τῇς Γοργωνί: γὰρ ἄν' ἐν ὀία μῖον
Πῶτα δ' ἴδουσι ἅν' Μάρτυρι ἀδελφίον.

A L I U D LXIX.

GOrgonium nihil est: Terræ sola ossa reliquit.
Omnia vero in Cælum tulere Martyres victores..

NOTE.

ITa has versus interponctos habemus in Ambr. & Med. Codicibus. Sed eorum sensus est subobscurus. Quare Clarissimo Boivisio Græcus textus emendari posse videbatur, legendum:

Οὐδὲ σὺ Γοργόνιον γὰρ λῖται ὀία μῖον.

Πῶτα δ' ἴδουσι ἅν' Μάρτυρι ἀδελφίον.

Verum & hujusmodi emendatio suas habet difficultates. Nihil igitur mutando, ita primam lectionem interpretor: *Gorgonium mortuus est. Sola ossa reliquit humi. Reliqua*, h. e. ejus animam, *in Cælum tulere Martyres*. Posset retineri *λῖται*, & tunc legendum, *ἴδουσι ἅν' Μάρτυρι ἀδελφίον*.

AΛα.

KΤέον ἴον, σάρκα σι, καὶ ὅτι, πᾶσι ἀνδράσι
Γοργόνιον Χριστῷ, μῶτον ἀπὸς πᾶσι,
Οὐ μὲν ἴδ' ὅτι πᾶσι δὲ τὸν χρίστον. ἀλλ' ἅρα καὶ πᾶ
Ἡρακλεῖ ἐκείνῃς κἀμὲν Ἀλόντων.
Ὅλβον ἔλθεις ἀλῆχ' ὅτι, πᾶσι μὲν λουτροῖς
Λίαντ' ἀποσφαινοῖ, ζῶντι πνευματικῇ.

A L I U D LXX.

CEnsem suum, carnes, & ossa, omnia quum sacrasset
Gorgonium Christo, solum reliquerat sponsum,
Verumtamen non diu sponsum. Sed profecto & ipsum
Illustrem Alypium ex improviso rapuit.
Beatissimæ conjugis marite beate, in lavacro
Sordibus abjectis, vivite renati.

NOTE.

QUum Gorgonia opes, carnemque suam vivens, ossa vero post mortem Christo sacrasset, unum teris reliquerat Alypium, suum olim conjugem. At hæc etiam brevi ad Superos advocavit. Talem illorum carminum esse arbitror sensum.

AΛα.

Αλύπτος. Alypium. Baronius in Vita Nazianzeni, quam publici juris fecit Papebrochius die 9. Maji, cap. 15. brevem de propinquis S. Gregorii descriptionem texit, atque inter cetera ait: *De Vitaliano quod vir fuerit Gorgonia sororis*, invenies in Carm. ad ipsum Vitalianum inscripto &c. Verum felices hac in re Baronius sensisset, si nostra consulere potuisset. Non Vitalianus, sed Alypius Gorgoniz maritus fuit. Neque in Carm. filiorum ad Vitalianum quæ Baronius retulit, aliter funderet. Contra vero in Epist. 150. Alypium Gregorius ad se invitat, unaque cum illo Sororem, quo nomen Gorgoniam designatam fuisse nunc intelligimus. En verba: *ὦ φίλ' εἰ σὺ ἀδελφεὲς ἡμῶν εἶσθε ἡδὺν μὲ παραγρομένην: ἀλλ' ἐν τῷ ἑσπέρῳ κίχρηλ'· καὶ ἡμῶν, ἂ παραγρομένη. ἔσθ' ἡμῶν αὐτὸχθονεῖς ἡμεῶν.* De SARO&E autem, quodæ minime adveniet, nemo nos criminetur, quin potius & illam, & nos, si accedere voluerit (subintelligo invitata) Itaque ipsa sane ultro, ac sponte veniat. Nempe cum Alypio Gorgonia soror vivebat. Invitato Alypio, sororem Gregorius minime invitavit, etenim sponte illa ad paternam domum, non invitata, accedere poterat, imo debebat. Atque hic germanus est, ni mea me fallit opinio, Epistolæ illius sensus, a quo & nostra sententia clarius probatur. Accedit & aliud argumentum, quod videlicet S. Gorgoniz filia natu major *Alypiana* appellaretur. Hoc nomen a patre Alypio in filiam transierat. Ceterum existant adhuc S. Gregorii Epistolæ quedam ad Alypium nostrum, scilicet 148. & quatuor sequentes. Epistola quoque 80. ad eundem, & ad Aerium ejus fratrem perscripta est. In Epistola vero 146. τῶν καλῶν, καὶ ἁγῶν Αλύπτος, τὸν πόρον πᾶσις ἡμῶν περὶδ'· probum, atque honestum virum Alypium totius patriæ ornamentum appellat. Ubi etiam prodit, eum Simpliciz quondam fuisse maritum. Non diu mortuæ conjugii Gorgoniz superfuisse videtur Alypius, ut hinc discere licet. Tandem, nescio, an cum Alypio nostro convenire possit Alypius ille Cæsarii frater, ad quem Juliani Augusti Epistola exiit; vox enim ἀδελφεὲς ibi usurpata proximum etiam, & affinem significare potest.

Τὸς ἐν λουτρῷ. In lavacro. Cod. Med. ita monuit corrigendum Ambrosianam, in quo est *ἐν*. Sed quid hoc *lavacrum* sit, non nisi per conjecturam intelligas. Arbitror igitur Baptisimum heic designari, quo Gorgonia, atque Alypius, de more illorum temporum, dum supremo correpti morbo vicinam mortem opprimerentur, se purgandos curarunt. Certe Gorgonia salutare illud lavacrum sero acceperat, ut scribit in ejus funere Nazianzenus Orat. XI

Εἰς τὸν Πατέρα.

ΕΝΘ' ἡκατομῆτες ζωὴν σπῆντες καθ' ἑαυτοὺς
Πατέρα, καὶ διὰ πατερνομοσίης,
Μαίλῃ, δέντρει, λαμπρῇ Τριάδι ὑπερῶν,
Νόστορος ὑπὸν ἔχ' Γρηγορίου δέματος.
Ψυχὴ δὲ περισσὴ ὅσον λόγῳ. Ἀλλ' ἄρτι
Εἰζόμενοι καὶν καὶ σίμῳ ἀρίστῳ.

In Patrem. LXXI.

Hic super humanæ vitæ cursum centum annos habens,
Et quadraginta in Cathedra, & spiritu exaltos,
Dulcis, suaviloquus, clarus sacre Triadis interpres,
Corpore dulcem somnium carpo Gregorius.
Anima vero evolans Deum invenit. At Sacerdotes
Habentes illius sepulcrum colite.

NOTÆ.

Postquam Cæsario fratri, & Gorgoniz sorori Poeta noster parentavit, alioque tum necessitudine, tum sanguine sibi conjunctos laudavit, Patri quoque e viris sublato extrema persolvit officia. Erat hic, ut alibi significavimus, Gregorius, vir Ethnicis olim superstitionibus devotus, inde Christi sectator, Nazianzique Episcopus, & ob vitæ sanctitatem in Ecclesiasticis Fastis relictus. Desiit autem vivere Anno 372. ut Baronius censet, vel 373. ut Hermantus. Illum etiam, præfente Basilio Magno, laudaverat Gregorius filius singulari Oratioe, quæ inter ejus Opera est XIX. Quare, ut Gregorii res gestæ, ejusque præcipue virtutes percipiantur, illuc se conferant Eruditi. Nunc Græcis Gregorii hujus memoria colitur die prima Januarii, uti Mensæ testantur. Ceterum Gregorius ipse pater heic loquens inducitur. Pro ἔχ' tamen legere mallet ἔχ'· carpit.

Εκατομῆτες. Centum annos habens. Ultra communem vitæ cursum centum annorum etiam

tem Gregorius attigerat, quam ad Superos morte beatissima sublatus fuit. Idem iterum a Gregorio filio discas in Orat. XIX. ubi hæc habetur. *Ζῆμα δὲ χρίδης π πατρὶ καὶ ἐκείνῳ ἰν, πρὶν τὸν Δαυιδικὸν ἔσθαι, πρὶν τὸ κατ' ἡμέρας χρίδης, καὶ τὸν αὐτὸν ἰν τῇ ἰστορίᾳ εἶναι καὶ περὶ τὸν αὐτὸν. Quam autem centum ferme annos vixisset, hoc est ultra Davidicos de temporis nostri spatio terminos, ex iisque in Sacerdotio quinque, & quadraginta. Centum itaque annos vixit Gregorius pater, atque ex iis quinque, & quadraginta Ecclesiasticæ vitæ macipatus. Cui vero quadraginta solum in Carminibus hoc memorentur, nulla alia ratione id factum est, nisi ut abfolutus numerus poneretur. Ita divinarum Librorum Interpretes LXX. appellamus, tametsi omnium consensu LXXII. fuerint. Quod & aliis exemplis probari facile potest.*

Δίμας: Corpora. Vertendum erat: *Dukem somnum carpo Gregorii corpus.* Sed ut Latinis auribus satisfacerem, quibus male sonarent tot Nomina adjectiva masculini generis conjuncta cum *Δίμας* substantivo generis neutrius, verti *corpore*. Ceterum in syntaxi Græca neutrum genus interdum cum masculino componitur, respiciendo non ipsum nomen, sed id, quod per illud nomen signatur, quasi illud neutrum substantiam masculinam signando vim possideat masculini. Sic alibi est *κόρινθος καλλίστη, Nympha pulcherrima, τίκτων πῖλα, carē fili, & similia.*

Ἐξῆμας. Habentes. In Cod. Ambr. Ego libenter legissem *ἔξῆμας, tenerantes.*

Ἀμπίτετος. Colite. In Cod. Med. legitur *ἀμπίτετος.* Sed versus sibi non constat. Cl. Salvinus legendum putaret *ἀμπίτετος* infinitivum pro imperativo; nam *ἀμπίτετος* pro *ἀμπίτεται* dativusculum sibi videtur.

Λαο.

E^Kμα πικρὸς ἐκάλισσεν θεὸς μέγα ἀγρολαίης:
 Πόημα δὲ ἡμέμας διὰ τὸν οὐδ' αὖτις
 Ἐχασον. Ἐκ πλάτος δὲ βέβηκεν ἄλλος ἔσθαι.
 Γίγας ἐκ λειψῆς ἡμέμας ἀμπίτετος.
 Ἰνὸν ἡμέμας ἀγρολαίης. Εἰ δὲ τὸ κατὰ
 Ἐτὸν Γρηγόριον, ἡ μέγα: θεοῦ ἰν.

ALLIUD LXXII.

ME ex amaro oleastro Deus magnus vocavit:
 Gregis ductorem fecit, qui neque ovium
 Eram novissima. E colla vero pia felicitatem tribuit.
 In senectam beatam ambo devenimus.
 Deo sacer fuit e filiis meis intissimus. Quod si mortem
 Obiit ego Gregorius, nil mirum: mortalis eram.

NOTE.

E^Kμα πικρὸς. *Me ex amaro &c.* Verborum inversionem, Poetis concessam, pro *μὲ ἐκ πικρῆς*, hanc esse arbitror. Quid vero sit *amarum illud oleastro*, nobis idem Nazianzenus explicet. Auctor ille est in Oratione supra laudata, Patrem Gentilium superstitioni additum olim fuisse. *ἵζηται ἡ γὰρ, inquit de patre filius, βλάστημα οὐκ ἰτακοντὸν, οὐδὲ ἡρώς ἐκ δόξου.* *E radice prius est minime laudabili, nec ad pietatem recte comparata &c.* Prosequitur Gregorius, suamque parentem ostendit erroribus Sæctæ casuam fuisse devinctam, quæ ex duabus rebus maxime contrariis, hoc est ex Gentilium errore, & Hebræorum Ritibus constata erat. Sub *oleastri* nomine Sæcta hujusmodi significatur, a qua Deus arborem sibi carissimam, fructusque optimos eduxerat, casuamodi Gregorius pater, ejusque filii fuerunt. Hinc in Orat. XIX. patrem itidem *ἐκ τῆς ἡμέμας, ex oleastro* in olivam insertum Nazianzenus ait. Elius vero Cretensis in Comment. ad Orat. X. *Per agrestem*, inquit, *olivam Hypsillariorum hæresin significavit.* Hæc appetiis ab ipso Gregorio filio illustrantur in Carm. de rebus suis, ubi de Patre ait:

*Αὐτὸς ἐξ ἡμέμας ὡς ἡρώς πατρὶ ἰν
 Ζῶν: ἀλλ' ἐνέμα καλὸς οὐκ ἰτακοντὸν ἰδαίος.*

At vero ille antea Oleaster erat sub Idolis

Vivens: sed insitus est pulchra sub radice Olive.

Hanc autem Allegoriam, qua & alii Patres usi sunt ad significandum transitum e Gentilitate ad Christi Fidem, hausit ille ex Apostolo ad Rom. cap. 11. Cod. Med. habet *ἀγρολαίης*
 pro

pro ἀρχαίαις : quæ lectio respondet Paulino verbo, & reliquis supra allatis.

Εἰς τὴν ἐκκλησίαν. *Ecclesia*. Sub *ecclesia* vocabulo piam conjungam intelligit Gregorius pater, ad Heviam respiciens. Ejus autem uxor, ut alibi diximus, Nonna erat, mulier sanctitate clarissima, e cujus contubernio mirum in modum ille profecerat, quippe ejus monitis ex Ethnicismo in Christi gremium conversus, filius diutius, aique ideo summam consequens felicitatem. Uxorem *ecclesia* nomine Poeta noster significavit in Carm. ad Hellenismum, ita canens:

Πλάττει ἡ χαρίτων ἐν δόμας ἀμφοτέρωθεν ;

Οὐδὲ τις ταλὰν παρὶν ἱεροδομοῖσι.

Nempe, ut Billius veritit:

Qui ecclesiam haud querunt, sua quam cetero diligit ardens :

Nec sobolem, ejus sustineantur ope.

Ceterum videamus, quid Scholiastes Ambrosianus MS. in hos versus habeat. Sic ille interpretatur. Εἰς τὴν διακρίαν δὲ μὴ συζῆσαι πλεῖστον μὴ παρὶν τοιούτων, ὅς τὸ κεφάλαιον ὁ ἀρχαῖος, καὶ θαυμαστότατον πᾶσι Γρηγόριον. Αἰμώτιστον, δὲ, τὸ καὶ συζῆσαι γινώσκον καταπίπτειν. Εἰ δὲ δάκτω ὑπέκρινεν τὸν ὁ Γρηγόριον, ὡς διαμαρτυρεῖται : διπλοῦς γὰρ ὁ δόρυς τοῦ. Idem : Ex mea vero sanctissima conjuge thesaurum mihi praebeis (Deus) filiorum, summo honore dignum, quorum caput sacratissimum est, & maxime admirandus filius Gregorius. Ambro vero, ego, & uxor ad gratiam fenestram devenimus. Quid si ultimum ego Gregorius diem clausi, nil mirum: mortalis enim homo eram. Ita hic Scriptor, nondum evulgatus, cui debeo explicationem verborum illorum τὴν αὐτὴν ἵστω ἱερωτά, omnino non ulitiam, conjuncto Pentametro cum sequenti Hexametro.

Ἄλλο ἐν τῷ αὐτῷ.

Εἰς με ἔστι καθύπερθε ὁ γὰρ οὐκ ἔστιν ὁ μόνος
Μωσὴς, καὶ μεγάλῃ Γρηγορίου νόμῳ,
ὅς ποτε πάλαι ἴστω χάρις μὴν Ἀρχιμῆ
Θέω, καὶ δ' ἔστι τῷ ἱερῷ ἱερωτά.

Aliud in eundem. LXXIII.

SI quis super monte paræ vocis arcanæ auditor fuit
Moses, magni quoque Gregorii mens,
Quem olim, procul quum esset, Episcopum gratia
Fecit, nunc vero apud sacram Triadem tenet.

N O T Ἀ.

Εἰς με. *Si quis*. Ambrosianum Scholiasten sequens sum, ita hæc. explicantem : εἰς με ἔστι τὸ ὅτι Μωσὴς τῷ καθάρει τῷ θεῷ φέρει ἱερωτά. Hoc est : *Si quis in monte Moses putat Dei vocem audit*. At in his quoque obscuritas. Conspiciendo itaque interpretor : si quis, uti Moses, Dei vocem audit, audit quoque Gregorius ; idem, si quem Deus ad se vocavit, sacris initiavit, ducemque, & caput populi constituit, hoc quoque Gregorio contigit, qui e medio Ethnicismo ad Deum vocatus est, sacris initiatus, summusque Sacerdos, & ductor populi constitutus.

Ταλὰν ἵστω. *Quum procul esset*. Idem a Veritate, ac Fide Christi remotum, & alienum.

Ἄλλο ἐν τῷ αὐτῷ.

Αὐτὸς τοῦ ἱεροῦ θεοῦ, καὶ δὲ ἡμεῖς ἱερωτά
Γρηγόριον καθάρει καταπίπτειν Τριάδι,
Ἀγγέλου ἀρετῆς, ἱερωτά σωματὶ λαῶ,
Ἡμεῖς ὅτις ἀρετῆς ἀρετῆς ἀρετῆς.
Τίς τοις ἡμεῖς, οὐ μὴν ἄλλα παρὸς καὶ ἑτέρους ὅτις,
Τὸν δ' ἀγαποῦμεν ὡς θεόν. ὡς πλεον
Εἰς τοὺς θεοὺς ἡμεῖς. καὶ ἡμεῖς ἡμεῖς ἡμεῖς
Τοῖς κατὰ τὸν, ὁ μέγας, ἀρετῆς.

Aliud

Aliud in eundem. LXXIV.

Ipe Templum Deo ornavi, & Sacerdotem dedi
Gregorium illustrem puræ Triadi,
Nuncium veritatis, magnifonum Pastorem populo,
Adolescens Sapientiæ utriusque consiliarium.
Fili mi, in aliis patre quoque sis præstantior,
Manfuetudine par. Nec quicquam amplius
Precari fas est; & ad maturam senectutem,
Hac duce, felix pervenias.

N O T Æ.

Gregorius pater loquens inducitur, & laudes filii recensens. Hujus Carminis si auctor est Gregorius Theologus, mirum videri potest, qui semetipsum is laudet. Verum istam laudem ne vir quidem humilis sibi veget, & potissimum in alieno ore positam.

Εἰ-λα, *Ornavi*. Sequitur iam Scholiastes MS. qui hanc vocem ita reddit *κατασκευάσα*, h. e. *ornavi, instruxi, constitui*. Templum autem Deo O. M. excitatum a Patre, testis est Nazianzenus in Orat. XIX. Hinc ejus laudem arcessit.

Πατέρα λαὸν. *Pastorem populo*. Ita in Cod. Med. Ego, quam in Ambrosiano tantum *καμίνον* legeretur, addendum putabam *λαόν*, Homerum præ oculis habens sæpe hac phrasi usum. Inquit autem pater, se Gregorium Theologum procreasse, qui ad Salimensem Episcopatum ante evectus fuerat.

Σοφὸς ἀμφοτέρως. *Utriusque Sapiens*, divinæ scilicet, & profanæ, vel novi, & veteris testamenti.

Ἀγνοοροσάων. *Manfuetudine*. In sæpe laudata Orat. XIX. pluribus ostendit Nazianzenus, quanta in Gregorio patre manfuetudo fuerit. Scholiastes Ambr. Pentametrum cum Hexametro seguente coniungens, hæc scribit: Τὴν μὲν ἄλλα καὶ ὁ πατὴρ γένος βέλων, καὶ ὑψέληκον, τὴν δὲ πρῶτον πλὴν ἑαυτοῦ γένος οὐκ ἔχον οὐρανόν. Hoc est: *In aliis quidem utinam pater, & melior, & sublimior sis; at quod est ad manfuetudinem, ut illum superes, optare nefas est*.

Ἄλλο ὡς τὸν αἰῶνα.

O T x̄ dic, δὲ τὸν προφῆσαν, αὐτὸν ἔπαιον
Ποιῶν, ὡς πατὴρ, καὶ τοῖς τοῖς
Θεοῖς, ἀδελφῶν τοῖς δὲν μὴν οἱ δὲ ἀγίων,
Καὶ τὸν Γρηγόριον Γρηγόριον γένος.

Aliud in eundem. LXXV.

Non ovis, deinde inter oves prima, postea vero
Pastor, deinde Pater, & Pastor Pastorum,
Mortales, Deumque magnum immortalem in unum colligens,
Jaceo Gregorius, Gregorii genitor.

N O T Æ.

O T x̄ dic. *Non ovis*. Uti dictum est, studiis Ethnicismi olim addictus Gregorius senior ab ovili Christi aberat, ideoque *ovis* nomine indignus. Duos hosce versus isdem repetitos verbis invenias in Carm. de calamitat. suis.

Καὶ τοῖς τοῖς. *Et Pastor Pastorum*. Ita egomet scripsi, quam in Ambr. Cod. legere-tur καὶ τοῖς τοῖς. Scholiastes vertit: καὶ τοῖς τοῖς. Codex autem Med. habet καὶ τοῖς τοῖς.

Εἰ δὲ ἀγίων. *In unum colligens*. Hoc est: Mortales ad amicitiam, cultumque Dei veri adducens διὰ τὸν τιμῶν μου δοκῶν, per hostias, quas offerebam, ut explicat laudatus Scholiastes. In Carm. de Vita sua hic idem versus repetitus occurrat: quod sæpe facere Nazianzenus solet, ut legentibus ejus Carmina constet.

Ἄλλο.

O Ἄδιδ, ἀγίων, ὡς πατὴρ, ὡς ἀγίων
Ἀγχιρῶς τὸ πατὴρ Γρηγόριον, καὶ πλὴν;

Οὐκ

Οὐκ μὲν ἐς πολλὰ κερτα ἀλάτῃ ὄρμηθ' ἰλδον,
Ἐμνα δὲ τῶν προτέρων πλάνα μισθὸν ἔχον.

A L I U D LXXVI.

Beatas, senectute bona, bonis Filiis donatus, mortuus sum Pontifice
Pater, Pontifex & ego Gregorius. Quid ultra?
Non quidem frugiferam in vineam matutinus veni,
Attamen mercedem prioribus majorem nunc habeo.

N O T Æ.

O*Αβιθ*. *Beatus*. Hanc ipsam versum in Poematio de calamitatibus suis
reperit Poeta noster.

Λ'αβιν. *Vineam*. Ad sacri Evangelii Parabolam alludit Matthzi 20.

Α'α.

ΓΡηγῆθ*, παρὶς τε καλὸς, καὶ πλεονα πείρασθ
Χριστῷ ἀναδρῆσαι ἔδωκε μνηστῆρις,
Οὐχ ὥςιν μίξας μιν ἰγὰ βάλθ*, δι' αὐθ* δὲ
Συζυγίῃσι κεράλῃ, καὶ ταῖσι πειρῇθ*,
Ποίμνῃσι ἡμεροδύσαι ἡμεροθ*, ἵδεν ἀνὰ δὲ
Πόρῃσι καὶ χθονίῃσι, καὶ ὑπερίσιν ἵδεν.

A L I U D LXXVII.

Gregorius, Pastor egregius, qui potiorum gregis partem
Christo quam educaissem moribus dulcibus,
Non ego quidem sanctæ radicis germen, sed sanctissimi
Conjugii, triumque liberorum caput,
Gregem quem unanimem gubernaissem, hinc abii
Plenus & terrestrium, & celestium sanctorum.

N O T Æ.

A*Νυδρῆθ*. *Quam educaissem*. Legebatur in Ambr. Cod. ἀναδρῆθ*. Ut commodior sen-
sus evaderet, emendavi.

Οὐχ ὥςιν μίξας. *Non sanctæ radicis*. Hoc est: non de Christianis parentibus natus,
quam paternos errores sequutus olim in Ethnicorum castris militavit.

Ἡμεροδύσαι. *Quam gubernaissem*. Ita malui scribere. Erat in MS. ἡμεροδύσαι.

Ε'πίου. *Annorum*. Hoc est, diu vixi mundo, & diu Cælo, Ecclesiasticam, sanctam-
que vitam ducens.

Α'α.

ΓΡηγῆθ* (τὰ δὲ δαῖμα) χαῖν, καὶ πειρῆθ* αἰθῆ
Ε'πίου αἰρῆθ* μίλ' ἐπὶ πειρῇ θῆθ*.

A L I U D LXXVIII.

Gregorius (mirabile!) gratiam, & splendorem spiritus,
Hinc sublatu effudit in carum Filium.

N O T Æ.

Distichon istud minime Gregoria Theologo ascribendum, erant qui suspicentur; sunt
enim laudes efferre videtur. Suspicio & ego; & præcipue quoniam a Scholiaste sæpius
memorato prætermisissim animadvertimus.

Πρόμνηθ* αἰθῆ. *Splendorem spiritus*. Helix more, qui in discipulum Heliseum gra-
tiam, spiritumque suum effudit.

Anecd. Gr.

F

Α'α.

A^{do}.

Τὴν δὲ μάργαρον ἴεν, ἀπὸρ διδάσσειν ἀνάσσει:
 Τὴν δὲ καὶ Βεθλέμ, ἡμῶν δὲ Χριστοῦ.
 Ὡς γ' ὁ ἴστω μὲν ἡμῶν τοῦτον λαόν, ἀλλὰ σὺ δὲ
 Γρηγόριε. Τὴν σὺ, καὶ φίλος, λίσσομαι ἔγης.

A L I U D LXXIX.

P Ullula quidem est margarita, sed omnibus gem-nis præt:
 Pusilla quoque Bethleem, atramen fert Chnithum.
 Ita ego parvum quidem sortitus sum gregem, sed optimum.
 Gregorius. Hunc tu, dilecte fili, precor regas.

N O T Æ.

Ο' Ἀγίω πατέρα. *Parvum gregem.* Urbs quidem in Cappadociæ provincia Nazianzum, fuit, sed nullius pene dominis. Quare ejus mentionem frustra apud veteres Geographos, alioque Scriptores requiras. Gregorii, pater, ac filius gloriam loco quævivere, quem populi paucitas ad ea usque tempora ignobilem fecerat, nisi idem sit Nazianzum, ac Diocæsarea, de qua supra egimus. In Orat. autem XIX. Nazianzenam Ecclesiam iterum Civitatem Bethleem comparat Nazianzenus, sed, inquit, ἡ δὲ ἐκώλυται ἡ μικρὰ ἐνὰ πόλει, ἡ σὺς οἰκιστὴς μητρόπολις, ὡς Χρὸς ἡ πόλις, ἡ μητέρα. *Quam urbem (Bethleem) nulla res prohibuit, quo minus simul & parva Civitas esset, & totius terra metropolis, utpote Christi nutricem, atque parentem.* Idem in Carm. ad Hellenium repetit, de sua Nazianzo loquens. Pro Βεθλέμ Cod. Med. heic habet Βεθλέμ.

Τὴν σὺ. Hunc tu. Sequuntur sum eundem Codicem Medicum, quum in Ambr. legitur σὺ σοί.

A^{do}.

Π Ομοῦν στήριγμα πάλιν ἐν χερσὶν ἰδὼκα,
 Γρηγόριε: σὺ δὲ μοι στήριγμα ἐπικρατῆς
 Στοιχίζου: ζῶντι δὲ θύραις πνευματικαῖς:
 Εἰς δὲ πνευ πατέρ' ὁρίε' ἀνάσσεις.

A L I U D LXXX.

P Allostrium lituum tuis in manibus deposui,
 Gregorius. Tu vero, fili mi, scite.
 Impers, vitæque portas omnibus aperi;
 In paterum autem sepulcrum mature veni.

N O T Æ.

Q Uod fortasse, atequam supremum diem clauderet, sibi ingeminabat Gregorius pater heic reperit Poeta noster. Nempe Nazianzenam Ecclesiam filio commendabat, eumque rogabat, ut ab hoc infelici mortalium exilio sese expediret.

Ποιμῆνιον στήριγμα. *Pastorium lituum*, sive melius dixerim, *filium pastorem*. ποιμῆνιον habet Cod. Med. Ex his erunt, qui conjiciant, Patris successorem in Ecclesia Nazianzena fuisse Theologum. Certe non desunt vel inter vetustissimos Scriptores, qui ipsam ejusdem Ecclesiæ Episcopum fuisse arbitrentur. Ipsemet S. Hieronymus, eo præceptore olim in liberalibus studiis usus, hæc de illo habet in Catal. Script. Ecclesiast. *Gregorius primum Sessimorum, deinde Nazianzenus Episcopus, vir eloquentissimus, præceptor meus &c.* Cui consentiant Rufinus in Præf. ad Orat. 49. Gregori, quam de Græco transtulit, Socrates lib. 7. cap. 35. Hist. Ecclef. & Sozomenus lib. 6. cap. 17. Hist. Eccl. Idem e superiori etiam Epigrammate probari posse videtur. Extra omnem tamen dubitationis aleam positum nunc est, nomquam Gregorium nostrum revera Nazianzenæ Ecclesiæ constitutum fuisse Episcopum. Hoc ille tum in Carm. de Vita sua, tum alibi affirmat. Patri quidem, viventi adhuc, sed gravi ætate jam fesso, opem laturus, Episcopalis ministerii pondus non recusat; sed tamquam col-

collega, patrisque vices gerens, Ecclesiae curam cum illo partitus est. Patre humanis rebus defuncto, numquam adigi filius potuit, ut patris Episcopatum se constitui sineret. Vide, quae infra adnotavi in Epigramma CXXVI.

A'as.

Στράβος, ἐν οἷς περιήλθες ἐν ἡμεῖς Χρὶς ἀμύρτος
 Στράβος δὲ Γρηγορίου αὐτὸν καθάρεις νύμφη,
 Τίμω δ' αὖτὶς εὐδύναις ἑσθλὰ ζῆσιν : αἶν δὲ καθάρεις
 Ἦν ἐν θυετοῖσι, λαὸν δ' ἐν ἡμέρᾳ ὄντα.

A L I U D LXXXI.

Rufusle eis, inter quos Christus in monte transfiguratus est.
 Rufusle pari etiam Gregorii intellectui,
 Tunc quom Idolorum fugit noctem. Ex quo vero purificatus est
 Suis sacrificiis, populum suum nunc quoque regit.

Εἰς τοὺς μυστήρια καὶ οὐ θυετοῖσιν προσλατρεύοντες.

Π Ἀντὶς σοὶ μύθους, καὶ ἔργων ἡμεῖς ἱερῶμα
 Ἦν μὲν Κορυμβίος : πινδοὶ πινδοῦ ὄψαν,
 Μῦθον ἱμῶν, αἶσα, μῦθον ἰσχυρῶς ἰσχυρῶς
 Εὐφροσύνης, ἡχίας. ἴσως νύμφη ἔστι.
 Χρὶς δ' αὖτὶς δάκρυα αὐτῶν ἀρραγίζων, μῦθον
 Μῦθον δὲ καὶ αὐτῶν ἐνὶ δάκρυον καὶ δάκρυον.
 Οὐ ποτε οὐδὲ πρὸς τὴν δυνάμιν ἡμεῖς ἔσται
 Οὐδὲ δὲ διὰ τοῦτον ἡμεῖς δυνάμιν ἔσται.
 Οὐδὲ δὲ γὰρ μαλακῶν ἡμεῖς ἔσται, μῦθον, πρὸς τὴν.
 Στράβος πρὸς τὴν, μῦθον, πρὸς τὴν.
 Καὶ οὐ μὲν ἔσται : πρὸς δ' ἡμεῖς πρὸς τὴν.
 Τίμω καὶ δὲ ὅσον οὐ μὲν ἔσται ἡμεῖς.

In Matrem ex Altari assumptam. LXXXII.

O Moïs tibi verbi, & operis firmamentum erat
 Dies Dominicus. Luctu luctum omnem,
 Mater mea, honorans, solis cedebas diebus Festis.
 Lætitiz, & dolorum testem habebas Templum.
 Omnis locus lacrymis tuis signatus est, mater :
 Sola vero Croce confgebantur & lacrymar.
 Numquam tua vidit terga mensa Sacrificii,
 Neque per ora venit profanus sermo.
 Neque rufus mollibus, o sacris loitata, inſedit genis.
 Occultos tuos, o beata, ſilebo labores.
 Et hæc quidem iurus. Quæ vero foris, omnibus perſpicua ſunt.
 Quare & divino corpus reliquisti Templo.

N O T Æ.

Gregorii senioris Nazianzeni Episcopi uxor, Theologi mater Nanna fuit, ſcæmina tot virtutibus ornata, quot in ejus ſanctiſſimis liberis, ac in ejus marito Græcia tota miratur. Ipſi, veloti ſanctitatis fonti, ſumma reliquæ familie pietas attribuenda viderat; quippe & Gregorium conjugem ab Ethnicismi tenebris, & ab Hypſiſtariorum erroribus ad germanam Chriſti Fidem revocavit; filios vero optimis formatos moribus exemplo ſuo ſanctitatem ſequi non tam docuit, quàm (ſi licet dicere) coegit. Tantæ mulieris memoriam Cælitum albo inſcriptam Græci æque, & Latini recolunt die V. Auguſti. Qui laudes illius ſæpe enarratas colligere vellet, Orationes adeat, quas in funere Patris, Cæſarii, & Gorgoniæ elucubravit Poeta noſter; itemque conſulat Carmina de Vita ſua, aliæque Gregorii Poemata, quæis, Nonnæ virtutes referuntur. In his autem Carminibus joculenter quoque deſcriptis habeat. Anno fortæſſe, ut Hermantus arbitrat, 373. vel 374. a Chriſto nato ultimum illa

diem clausit, jam ætate, sanctisque operibus plena. Certe fuisse illam Cæsariæ, & Gorgoniæ filiorum, & Gregorii viri tui tueribus supernitum, nemo dubitat. Eradite vero de more animadvertit Baronius in Notis ad Martyrol. Rom. die V. Augusti, olim Sanctimonialis Nonnas confusivè appellari, uti eum notaverat ante Cælius Rhodigius Lect. antiqu. lib. 7. cap. 13. Huc refepit procul dubio S. Hieronymus in Epist. 22. ad Eustochium, ubi hæc habet: *Ille interim, quæ Sacerdotes suos viderint indigere presilio, eriguntur in superbiam; & quia maritorum experta dominantur, viduæque præstant libertatem, Caste vocantur, & Nonna &c.* Vide Rosweidum in Onomast. ad Vitas Patrum, & Du-Fresne in Glossario med. & infim. Latin.

Ex ætate nonna. Ex Altari. Dum in Templo oraret Nonna, improvisa morte correpta fuit. Hoc infra sæpe repetitum videbis. Matrem idcirco assumptam, seu elatam ex Altari Gregorius pronunciat. Cæterum Carmina, quæ ex Ambrosiano Codice damus, Scholiastes MS. omittit; quare ejus ope tum solimmodo uti incipiemus, quum ad versus & Codice Parisiensis descriptio ventum erit. Heic autem nonnulla occurrunt, quæ Delto natatore mihi videntur indigere.

Πίστις. Luctu. In Cod. Med. hæc ita interpunguntur, & distinguuntur, ut posui. Quum plerumque in Cod. Ambr. desiderentur comenata, & puncta, nihil inde opis mihi venit. Fortasse *ὁ Ἀποστόλος* conjugendum cum *ἱσχυαίς*. Utcumque se res habeat, consilio hæc ita posse intelligi. O mater mea, luctum omnem, hoc est, dies minime Festos, sive dies jejuni, luctu honorans, solis cedebas Festis, idest, remittebas de luctu. Deinde gaudendi, & fendi tempora & Templo fumebis, sive omnibus diebus in Templo orabas, tum inquam diebus penitentiae, tum etiam lætitiæ.

Τελύξαι. Cessisti. Ut secunda persona hoc etiam in loco servaretur, addidi Sigma, quum in Cod. Ambr. legatur *τελύξαι*.

Μία. O sacris initiata. Cur matrem suam Gregorius *μία*, hoc est, *sacris initiata* appellet, summa consideratione dignum est. A vero fortasse non aberet, qui Nonnam in Viduarum numero cooptatam fuisse arbitretur, quum erat munus Altari sacro inservire. Diaconissa illæ nuncupabantur, nomen, ac munus antiquis Patribus, Ecclesiisque notissimum. Quod igitur Bellarminus, alique eruditissimi viri, atque ego Tom. I. Anecd. pag. 93. animadverti, ubi quis ad Episcopatum evesctus fuerat, carnis commercia ejurare cogebatur, quamquam legitima uxor nondum fuisset & visis sublata. Hinc S. Hieronymus in Epist. ad Pammachium: *Episcopi, inquit, Presbyteri, Diaconi, aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certe post Sacerdotium in æternum pudici.* Idcirco Presbyterorum, aut Episcoporum uxores, non conjugis amplius appellationem retinere solebant, sed *sororis*. Therasiam S. Paulini Episcopi Nolan de conjug. *sororem scilicet* scribat in Chronico ad Annum Honorii XXX. Gregorius autem noster in Epist. 95. S. Gregorium Nyssenum consolatur in morte Theosebæ sororis, quam appellat *τὴν ὁσίου πατρός, καὶ ἁγίου συζύγου, καὶ ὁμολίτου, καὶ τῶν μεγάλων προνομιῶν ὀψίας*, idest, *vere sacram, & Sacerdotis conjugem, & honore potem, & magnis Mysteriis dignam.* De sancta hac muliere nobis infra sermo erit. Nunc vides, aliter hæc verba explicari non posse, nisi affirmando, Diaconissarum munus a Theosebæ gestum fuisse, quæ propterea *ἁγία, sacra, & honore par* Gregorio marito, & magnis Diaconatus mysteriis digna pronuncietur. Gorgoniam quoque sororem suam *μία*, hoc est, *sacris initiata* Poeta noster Carm. LXVIII. supra appellavit. Quæ vox ab alio ejusdem loco in Orat. XI. lucem accipit, ubi hæc de Gorgonia reitet: *Ἀλλ' ὅλην καταργήσαντα κτήν, καὶ φόνον, καὶ βούρδον σὺν σαρκεὶ ἰσθύνοντο, μέλας δὲ ὁ πρὸς σαρκὶ πάντα τοποθετοῖται, ὅτι τοῦ πᾶσι κοινῶν ἀνδρισμοῦ. Sed quum mundo, & naturæ aliquantulum ministrasset, & quantum carnis lex volebat, seu potius qui istam carni legem induxit, totam sese Deo consecravit.* En ut Gorgonia & ipsa, vivente marito, carnis commercia scidit, ac matrimonio sancta se Deo consecravit, Diaconissarum, ut reor, numero addita. Nonna igitur, ubi ejus vir Gregorius Sacerdotum, & Episcoporum Nazianzenum consequutus est, castitatem Deo voverat, sacraque Diaconissarum militiæ nomen dederat. Illæ vero unius viri uxores deligebantur, ut his verbis Coisili. Apollonic. lib. 6. cap. 17. probatur. *Διακόνισσα δὲ γυνὴν παρθεῖαν ἢ ὀψίαν, ἢ δὲ μίαν, καὶ χυρὰ μακάριον.* Idest, *Diaconissa vero eligatur virgo pudica: sin minus, saltem vidua, uni viro nupta.* Infra eandem suam parentem alioquens Gregorius, *ὁ δὲ, inquit, ἰθαυὸς σὺν βίᾳ.* Tu vero castam Deo vivisti vitam. Altari quoque istam ministrasse, non semel scribit Gregorius, ut infra patebit, quemadmodum Diaconissæ solebant. Quum vero per manuum impositionem hæc mulieres sacraentur, hinc *sacris initiata*, ac *μία* appellabantur.

Ὁ ἅγιος. Numquam &c. A sacro Altari numquam dimoveri Nonna poterat; non enim ejus pietas ferebat, ut alio in loco, quam in Templo, cuius ministerio se addixerat, moraretur. Similia de eadem parente sua habet Gregorius in Orat. XIX. *Πᾶς, inquit, καὶ καὶ πᾶς ἅγιος καὶ ὁ μὴ ποτε τῆς ἁγίας τῆς ἐκκλησίας πρᾶξις;* Cur non illi quoque ad laudem magnam sit, quod venerant mensæ numquam terga obvertent?

Ἀλλο.

Α'α.

Πῶς ἰδὺθ' Ἰάνης καλὰ γένηται; πῶς δὲ μέμνηται
 Χάριτα; πῶς ὄσων ἢ προχὺν λιβαῖνας;
 Αἶμα δ' αὖ βόλῃσι παρ' ἵππων; ἔτι πρῶτον;
 Οὐκίτ' ἔχῃ καρτὰ πῶς μεγάλα παλάμαι.
 Χάρη δ' ἴσ' ἱερῶς ἀγρὸν ποδῶν; εἰ δ' ἵππων
 Οὐκίτ' ἐπὶ τροχίσθῳ κρατὶ βαλῶσι χεῖρα.
 Χῆρῃ δ' ἄφρατοι οὐκ εἰ μέντοι παρδινίδι,
 Καὶ γὰρ αὖ δ' ἑλγυῖται κίρῃσι τὸ πλοκάμινον.
 Τῶν τε ἀγρολαφῶν, κάρησι γὰρ πάντα χαμάδι,
 Τῶν τε δὲ τῶν ἐν τῷ μὲν ἀφῶν δέμας.

A L I U D LXXXIII.

Quæ soluta sunt Nonne bona genæ? Quæi oculis
 Ejus labia? Quæi ab oculis non fundit lacrymas?
 Alii vero clamant circa tumulum: Mensa ista
 Non habet amplius dexteræ magnæ fructus.
 Locus ille puro pede caret. Hi vero Sacerdotes
 Non amplius ad ejus caput tremulam admovent manum.
 Viduæ autem, & orphanæ, quid facietis? Virginitas quoque,
 Et proborum conjugum nuptiæ sibi comas totonderunt.
 His illa ornata erat, sed omnia in terram tulit,
 Tunc quum in Templo rugosum corpus reliquit.

N O T Æ.

Πῶς ἰδὺθ' *Quæi soluta sunt.* Phrasis ex Homero petita, apud quem in usu. αὐτὸ γὰρ ὡς καὶ ὁμοῦ ἔστω. Horatius contra: *Dumque vident genæ.* Sed proptio quodam modo Nonne genæ soluta sunt; nam genibus flexis genæ.

Προχὺν. *Fundit.* Ita scripti, quum in Ambr. MS. esset προχὺν, & in Med. προχὺν. Ἡ δὲ πρῶτον. *Mensa ista.* Vennitioris sensus gratia placuit conjugere ἢ πρ. *Mensa* autem per Autononiam est Altare sacrum, quod Nonne ministerio, & oblationibus, non amplius fruebatur.

Οἱ δ' ἱερεῖς. *Hi vero Sacerdotes.* Sepe, ut arbitror, Sacerdotes hanc sanctæ mulieri benedicere solebant. Hinc ait Gregorius, non amplius eos tremulam Nonne capiti nanum admovent. *Tremulam* autem vocat Sacerdotum manum, vel ὅς ἐστιν aetatem, vel quia in benedicendo mulieri ideo pie, illorum dextra pie reverentia tremeret.

Κίρῃσι τὸ πλοκάμινον. *Totonderunt.* Anastrophe Poetis Græcis non raro usurpata pro ἀντικείμενο Poetica item elegantia dictum est, Virginitatem, ac Nuptias in funere Noane sibi comas totondisse, ut significetur luctus, in quo cum Virgines, tunc nuptæ mulieres versabuntur, quum ab hac luce sublata est Nonna. Crinem vero in luctu ab antiquis deponi solitum, supra ostendimus ad Carmina in *Martinianum*.

Τῶν τε ἀγρολαφῶν. *His ornata erat.* In Cod. Ambr. hæc ita distinguuntur, ut possint. Τὸ κάρησι, quod in versu subsequitur, habetur in Mediceo, pro quo Ambr. Codex habet κάρησι. Sed qui sit hoc in loco hujus verbi usus, intelligere nescio; nam aut est capitis, aut vis, potentia, imperium, & hujusmodi, quorum nullum reddere potest commodam sensum, nisi intelligatur potentia Mortis. Neque conjugere aulim κάρησι cum τῶν τε.

Α'αο.

Σ' ἄρ' ἐστὶν ἀπὸ τοῦ ἑλίου τῶν τε ἀλλὰ ἐν μῆτι
 Πρῶτον Χριστιανῶν, ὡς ἴδωμι μέγας
 Σὺν πᾶσι ἰσχυρὸν ὄψας ἀνίστασθαι φωνὴ ἰσχυρὰ.
 Ἄρ' ἐστὶν αὖ δ' ἡ φωνὴ καὶ τῶν δ' ἑλίου,
 Καὶ τῶν μὲν ὄψας ἀγρὸν ἀνίστασθαι Σαμὺν.
 Ἡ δ' ἴσως κίρῃσι Χρῆσι ἰδὺθαι μέγας.
 Νῆρῃ δ' ἀποστῆναι ἑλίου κίρῃσι: ὅς ἐστιν δὲ
 Νῆρ' ἀποστῆναι τῶν τε ἀπὸ τοῦ ἑλίου.

ALIUD

A L I U D LXXXIV.

Sara sapiens dilectum coluit maritum. Sed tu, mater,
 Primo Christianum, deinde Sacerdotem magnum
 Tum sponsum bonum effecisti, quum procul esset a lumine.
 Anna tu per preces filium carum peperisti,
 Eumque Templo dedisti parum famulum, Samuelem.
 Altera vero Christum magnum suum complexa est.
 At Nonna utriusque sortita est decus. Postremo autem,
 Dum oraret, Templo dilectum corpus commendavit.

N O T Æ.

Inter matrem suam, Saram Abrahami conjugem, duasque celebres in sacris literis Aanas, comparationem Gregorius insinuat. Et Saræ quidem Nonnam præferre videtur, illa enim ex amore tantum, quo maritum prosequeretur, famam consequata est; hæc autem Gregorium conjugem suum e Gentiliam tenebris ad Christi Religionem transtulit.

Prior. Sponsum. Habebatur in MS. Ambr. ubi vitiose, ut arbitror.

Alter. Anna. Samuelem matrem Annam significat, quæ filium precibus a Deo impetratum sacro destinavit Altari, ut habetur 1. Reg. cap. 1.

Samuel. Pro hoc nomine, quod in Cod. Med. legitur, habet Ambrosianus γαμια, hoc est nuptia.

H' δ' ἰσρα. Altera vero. Scilicet altera Anna, Prophetissa, Phannelis filia, quæ Christum Dominum infantem in Templo suis complexa est ulnis. Vide Evang. Lucæ cap. 3.

Nonna. Nonna. Quum prole careret Nonna, a Deo enixe petit, vovitque, se Templo masculum, si impetrasset, dicaturam. Nato Gregorio nostro, votum complevit. Hæc Poeta noster in Carm. de Vita sua memorat.

A. A.

EΜπεδοκλῆς σὶ μὲν αὐτῇ ἐνὶ τῷ θυμῷ
 καὶ βροτῶν Αἰτναίου πυρὶς κρατὶς ἵδεν.
 Νύκτα δ' ἔκρητις ἰσάων· καὶ δὲ τρανὴ
 Τῆς ποτ' ὠχρῶσαι, καθάπερ διὸς, ἰδὼς ἰδρῶς.
 Καὶ τοὺς δακρυγῖνοις παταγεῖν εὐσιβέσσι
 Σωάσθαι, Μαρ' ἔμ' ἐν, καὶ Αἰτναί, ἵστα γυναικῶν.

A L I U D LXXXV.

Empedocles, te quidem improvise frustra superbientem
 Ætnæ ignis crateres mortalem ostenderunt.
 Nonna vero crateres non insiluit. Sed Altari
 Huic olim supplicans, pura hostia, hinc sublata est.
 Et nunc inter muliere^s piæ excellit,
 Susanam, Mariamque, & Anas, columen mulierum.

N O T Æ.

EΜπεδοκλῆς. Empedocles. Prioris hos duos versos iterum legas in Poemate LXI. ad Nemeium inter Gregorii Opera edita, ac iisdem plane verbis, nisi quod in MS. Ambr. legebatur, Αἰτναί, pro quo posui, ut in editis, Αἰτναίου. Empedocles autem hoc in loco memorati mors notissima est, qui, ut pro Deo haberetur, in Ætnæ caminum se precipitem dedit, ne quod corporis vestigium superesset. Verum ferreus illius crepidæ, per flammam rejectæ, dementis Philosophi fraudem prodidere. Hinc Horatius ad Pisones:

Deus immortalis haberi
 Dum putas Empedocles, ardentem frigidus Ætnam
 Insiluit.

Nonna igitur, non Empedoclem imitata est, ut inanem, & sistant apud homines divinitatis famam sibi compararet, neque per huiusmodi illusionem hominibus imposuit; sed in Coelum, vere & ipsa coelestis, ex Altari assumpta est.

Κρα.

Κρατήρας. Crateres. Hoc præcipuo nomine donabatur caminus, sive montis *Ætnæ* foramina, per quæ ignis, ac cinis evomi solent. Plinius lib. 3. cap. 8. Mons, inquit, *Ætna* nocturnis mirus incendit. Crater ejus patet ambitu stadium viginti. Hæc Latinus Scripser, cui consonat & Græcos, nempe Strabo lib. 6. Τῶν κρατῆρας δὲ μέγιστος τῶν καμίνων ἡ *Æτνα*, καὶ τὰς περὶ τὴν κρατήρας παρὸν πᾶσι τοῖς κεινῶν. Maxime Catana superne imminet Mons *Ætna*, & urbs ea maximam partem eorum motuum sentit, quæ circa crateras *Ætnæ* efficiuntur. In Orat. III. quæ est prima in Julianum, Empedoclem Gregorius memorat, qui οἷς Σικελικῶν κρατήρων, Siculis crateribus, ut divinitatem consequeretur, se tradidit. Cæterum laudatus Strabo eodem in libro ad fabulas hanc de Empedocle narrationem amandat. Vid., si lubet.

Μαρίμην. Ita Hebræorum ad iustar. In Cod. Med. est *Μαρίμην*.

Α'ΑΣ.

ΗΡΑΚΛΗΣ, Εμπεδοκῆμα, Τροφόνιη, λῆξαι μῦθον,
καὶ σὺν Ἀριστῶν κυνέωχ' ὅρῳ ἀπὶς :
Τῶν μὲν θνητῶν, καὶ ἡ μέγας παθίσσιν.
Θομὸν δ' ἔστιν Νόνα βίη τμήσασιν κλάδον.
Χριστῆρα, ταυρὸν λάτρε, κόσμον περιβρεν,
Ἡλ' ἐκταρῶν ἡς ἄστυα, αἱ παθίσσιν.
Τῶν μέγας ἐν τῷ σὺν ἀποδύσασιν.

A L I U D LXXXVI.

Hercules, Empedotime, ac Trophonie, fabulis temperate,
Tuque Aristi vana jactantis supercilium infidum :
Vos quidem mortales, & nequaquam beari ob animi morbos.
Masculo autem animo Nonna vitæ secans viam,
Christifera, Crucis cultrix, mundi contemtrix,
Insiluit celestem in currum, quemadmodum optabat,
Ter beata, in Templo corpore exuta.

N O T E.

Fraudulentam nonnullorum Gentilium dementiam, qui se Cælo redditos credulo populo venditarunt, cum vera Nonæ parentis suæ felicitate comparat Gregorius. Illos mortales, imo infelicissimos mortalium appellat; hanc vero beatissimam revera deprecatur. Qui fuerint hi Ethnici, inspiciamus.

ΗΡΑΚΛΗΣ. Hercules. Verus hic una cum duobus sequentibus in supra laudato Poemate ad Nemesium rursus legitur. Herculeum porro in monte Oeta, veste veneno illita coopertum, miserissime interiisse, nemo est in antiquitate adeo hospes, qui nesciat. Creditus tamen vulgo ille Heros in Cælum raptus, Superisque immixtus. Fabellam hanc ridet Gregorius.

Εμπεδοκῆμα. Empedotime. In Cod. Ambr. legebatur *Εμπεδοκῆμα*. De Empedocle, Trophonio, Aristæ, ac Empedorimo alibi mentionem fecit Theologus, nempe in Orat. III. quæ est prima in Julianum, ubi gloriæ cupiditatem, stultitiamque Ethnicis exprobat, inquit: Τῶν μὲν παθίσσιν τὰς ἰσχυρὰς Εμπεδοκῆμα, καὶ Ἀριστῶν, καὶ Τροφόνιη, καὶ μέγας δυνάμει ἀνδρῶν. Hæc sane apud illos (Ethnicos) veluti lusus causæ faciente Empedocle, & Aristæ, Empedotimi quidam, ac Trophonii, atque hujusmodi miserarum hominum chorus. Tum notata Empedoclis dementia, reliquos aut in abditissimos quosdam specus se recepisse, ut Cælum petisse crederentur, sed fraude poëta deprehensa non plus honoris ex hujusmodi fortivo secessu retulisse, quam constameliz ob contemptam fraudem. Rem clarius prodit Elias Cretensis in Comment. ad eandem Nazianzeni Orationem. Hos perditissimos homines patria Thebanos, arte vates fuisse primo affirmat. Deinde ait: Quam igitur hi quoque divinitatis famam apud mortales quærent, atque in eam opinionem venire, ut in Cælum rapti esse exillarentur, in subterraneos quosdam specus sese injecerunt, & illic fame oppressi, atque extincti sunt. Nonnisi itidem Græcis Gregorii Scholiasτες Trophonium, Aristæam, ac Empedotimam *Lebadia* Bæotia urbe ortos esse, atque varicinandi exercitum tradit. Nescio an idem cum hoc Empedotimo fuerit ille; quem Snidas veluti Physicæ cultorem refert, uti & alter ejusdem nominis vir, quem Clemens Alexandrinus in Adhort. ad Gentes vitiis accenset, patriæque Syraculium fuisse testatur. Sed cur hoc hominum genus parentis suæ Epitaphio Gregorius immiscet? Quia illis temporibus nebulones illi apud Ethnicos magno in pretio erant,

erant, & Herodibus Christianis fortasse præferebantur. Audi Julianum Apostatam in fragmento Orationis, Epistolæ ejusdem: Ἀρ' οὐκ ἰδὲντες ἡρώες ἀνέστησαν πολλοί, καθ' ἑκάστην Σωκράτη, καὶ Δίωνα, καὶ τὸν μὴν Ἐμπεδοκλήν; Hoc est. An non multi viros bonos interfecerunt, velut Socratem, & Dionem, & magnam illum Empedotimum? En quæ Juliani de Empedotimi virtute ac morte foret opinio. Suidas autem in voce Ἰαλίας hanc de Empedotimo ejusdem Juliani sententiam refert. καὶ τὴν Ἐμπεδοκλήν λέγει ὁ παραδίδωμι ὅτις ἐν οἷς ἐνταφίσσονται Κόρινθος: ἵνα δὲ Ἐμπεδοκλήν, καὶ Πυθαγόραν περὶ λυτῶν. De Empedotimo in Saturnaliis sic scribit Apostatæ Nos Empedotimo, & Pythagora fidem adhibentes &c.

Τροφόνιος. Trophonie. Quis hic impostor fuerit, jam adnotavimus. Celebre adagium est *espectu Trophonii redire*, uti etiam *in Trophonio micantem*, in Trophonio autem vasicinatus est. Aristophanes in Nubibus, Herodotus lib. 1. Cic. lib. 3. de Nat. Deorum, Euripides in Ione, Lucianus in Dialogis mortuorum, alique Trophonium commemorant. Ejus tamen historia, seu fabula, diversimode a Scriptoribus refertur. Vide Erasinum in Adagiis, & Nonnum in Scholiis ad Nazianzenī Orat. III.

Λύσαν μῦθος. Fabulis temperate. Cl. Salvinus legendum censet μῦθος; nam λέγω semper cum genitivo.

Ἀριστὸν. *Aristei*. Corrupte in MS. Ambr. *Aristei* scriptum est. Quisam hic Aristus fuerit, in superioribus notis diximus. *Aristum* quemdam *Cyrenæum* cum falsis Ethicorum vatibus connumerat Clemens Alexandr. in Adhort. ad Gentes. Eundem cum hoc impostore illum fuisse, credere par est.

Κάλανον. *Viam*. Ita scribere malui, quam κάλανον, uti habet Ambr. Codex.

Χριστοφόρος. *Christifera*. Quandoquidem sepe hujusmodi voce utitur Gregorius, exploremus quid per illam significetur. Pro *Christiano*, seu *Christi sectatore* veteres usurpant, & præsertim Poetæ, vocabulum nempe communius carmini. Solebant autem Christiani non *Χριστοφόροι* tantum, sive *Christiferi*, sed etiam *θεοφόροι*, sive *Deiferi*, ac *πνευματώδεις*, *Spiritophori* interdum nuncupari. Quum, ut Apollolus aiebat, Christi sectatores *Templum Dei* sint, hinc *Deum* portare, ac *θεοφόροι* dicebantur. Pari quoque ratione, quod *Christum* ferrent, *Χριστοφόροι* poterant appellari. A S. Ignatio Martyre Ephesii vocantur *Χριστοφόροι*. Phileas vetustissimus Scriptor, apud Eusebium lib. 10. cap. 8. in Epist. ad Thymotheum: Αἰὲ, inquit, ζυλῶσαντες οἱ μνηστὴρα χριστιανισμοῦ οἱ Χριστοφόροι Μάρτυρες. Proinde Christiani Martyres meliora christiana sentientes. Pro voce *Χριστοφόροι* Gregorius in Carm. VI. *de Marianarum* usurpavit *αἱ Χριστὸν φέρουσαι; qui Christum feris*. Vide & Cyrillum Hierosolymitanum Catech. Mystag. 4. docentem, quo sensu Christiani appellantur *Christiferi*, nempe quod Corpus, & Sanguinem Christi gustent.

Σὺν ἀνδραγαθίᾳ. *Corpus exuta*. Ita C. Ambr. in quo tamen per unicum Sigma scriptum est ἀνδραγαθίᾳ. Codex Medicus habet πάντ' ἀνδραγαθίᾳ, omnibus rebus expedita.

A A.

Γρηγόριον βοῶσα παρ' ἀνδραγαθίᾳ ἀνῆλθε
 Ἦντο μύρον καὶ ζῆλον ἀπὸ εὐσεβείας,
 Χάρει ἀνταπόδωσαν φίλους πενήτας
 Γρηγόριον βοῶσα. τὸ δ' ἦν ἄνθρωπος πενήτης
 Ἀμφοτέρους ἐπὶ πασὶ, μάστιγι δὲ βριμμένῃ-βαλῆν.
 Τῶκα καὶ οἱ πότος ἐνταφίσσονται μὲντε ἴππου.

A L I U D LXXXVII.

GRegorium inclamans per vineas floribus ornatas
 Occurrerebas, mater mea, peregre redeuntibus,
 Et manus extendens dilectas ad dilectos filios,
 Gregorium clamore vocans. Fluxit vero maternus sanguis
 Super utrumque filium, & potissimum super quem lactasti.
 Idecirco te his quoque carminibus, mater honoravi.

N O T Æ.

Somnium fortasse Gregorius narrat, quo sibi visus est matrem intueri, filios ad Cælum invitentem. Aut illam potius exhibet adhuc vivam, eodemque filios, Gregorium præsertim majorem natu, ab hujus mundi ærumnis secum advocantem ad Cælum. Fortitan etiam heic latet aliquod mendum. In Ambr. Cod. non satis apparebat, num ἄνθρωπος ἢ ἵππος μὲντε

scriptam foret. Ego legendum potius censui *ἔπος*. In eodem Codice, ac eodem versu legitur *ἔπος αὖτε ποσειδάωνος*. Sequutus sum Codicem Medicum, ubi *ἔπος* ἀπὸ *ποισιδάωνος*.

Ἐρμαι. Fluxit. In MSS. tam Ambr. quam Medic. erat *ἔπος*: quæ vox quid heic significet, non video, nam *ἔπος* significat *passus, expulsiis*. Aliud itaque vocabulum vicinum per conjecturam adhibui, ut quis sensus esset verbis. Attamen quæ hæc cum superioribus apte consentiant, difficile apparet. *Ἐπὶ γραμμασι* scriptum erat in MS. Ambr. Rectius Codex Medicus coniunxit.

A'as.

TΕἶπες ἔμμεν δούλῃ, ἡγὼν βάλῃ, ὡς σὺ ποδῶσα
Οἰχόμεναι ἐν ζυγαί, Γρηγορί ἡρώδην.
Καὶ γὰρ πολλὰ ὑπέσπασαι ἡμῶν κοίμῃς πατρίῃ τε
Τῆραι, ἃ καὶ Χρυσὸν βίβλῃ ἔχον μεγάλην.
Ἀλλὰ φίλῃ σπύσσουσιν ὀπίσσω, καὶ σὺ πύχιστα
Διόχομόν· ἡμετέρους ὅποισι προφρονέει.

A L I U D LXXXVIII.

Fili mei uberis, sacrum germen, quantum te desiderans
Abeo in vitam, Gregori, coelestem.
Etenim multa tolerasti, meam curans, patriſque
Senectutem: quæ omnia Christi magnus liber habet.
Verum, dilecte, parentes sequere, teque statim
Excipiemus in lucem nostram libentissime.

N O T Æ.

TΕἶπες ἔμμεν δούλῃ. *Fili mei uberis.* Hoc est, quem ego laſtavi. Unum fortasse Gregorium lacte suo paverat Nonna; Gorgoniam vero, ac Cæſarium nutricibus laſtandos dederat. Quare illum etiam supra cæteros diligebat. Idem quoque in superiori Epigrammate innui videtur.

A'as.

AΛΛΗ Μὲν ΚΛΗΘὺ ΣΙ ΕΝ ΟΙΚΙΔΙΟΥΣΙ ΠΟΙΟΣΙΝ,
ΑΛΛΗ Δ' ΕΝ ΧΑΡΙΤΩΝ ἢ ΔΕ ΣΟΦΟΡΩΣΙΝ.
ΑΛΛΗ Δ' ΕΝ ΣΕΒΙΝΙ ἸΠΠΟΙΣ ΚΑΙ ΣΑΡΚΙΣ ΑΙΩΝΙΣ
ΔΑΚΡΥΣΙΝ, ΕΧΧΗΛΑΙΣ, ΧΕΡΣΙ ΠΕΝΘΕΛΟΙΣ.
ΝῆΡΑ Δ' ΕΝ ΕΛΠΙΣΙΝ ΑΙΩΔΙΜΟΙΣ. ΕΙ ΔΕ ΠΑΛΑΤΙΟΝ
ΤΥΝΟ ΘΕΜΙΣ ΚΑΛΙΩΝ, ΚΑΤ' ΑΝΤΙΣ ΕΧΧΟΙΩΝ.

A L I U D LXXXIX.

Illa domum pulchro veneranda labore gubernat;
Hæc dulci Charitum flore pudica nitet.
Carnis tormentis, lacrymis, prece nobilis illa est,
Et qua larga inopes cutat amica manu.
Una hisce in cunctis Nonna immortalis: & orans,
Si fas mortem illud dicere, mortem habuit.

N O T Æ.

Carmen istud, & reliqua in *Matrem*, desiderantur in Ambrosiano Codice, pagellis aliquot inde abstractis. Desiderabatur & postremus præcedentis Carminis versus. Sed Cl. V. Antonius Maria Salvinius, cujus humanitati, ac eruditioni me plurimum debere fateor, cum illum versiculum, tum alia Carmina in S. Nonnam usque ad numerum CVII. e Codicibus Medicæ Bibliothecæ descripta suppeditavit. Duo autem præ cæteris Nazianzenis Codicibus MSS. in insigni illa Bibliotheca habentur. Horum unus e conjectura Cl. V. P. Bernardi Montfalconi sæculo Christi XII. conscriptus fuit, alter XI. Carminebus primi Codicis, quem olim pertinuisse ad Manuelem Chrysoloram eius nomen præfixum testatur, Græcæ Paraphrasis adnectitur. In fronte Libri legitur hic Jambicus *Εἶπος αὖτε αὖ σὺν Θεοδωρῷ. Carmina divina sapientis Theologi.* Ejusdem Salvinii est metrica hujus Epigrammatis versio, uti & aliz, quæ interdum occurrunt.

Anecd. Gr.

G

A'as.

Ἄλλο.

N Onnam interpositis agnoscimus hæsisin,
 Καὶ εἶχεν ἱερὸν ἀντίβου ἀνδάλια,
 Γρηγορίου ἱερὸν ἐκείνην, καὶ πρωτοῦσιν,
 Εὐαγγελίου αἰνῶς μητέρα στήθε' ἔχον.

A L I U D XC.

N Onnam exultantem cœlestis luminis imbre,
 Sacre & radice germen inocciduum,
 Gregorii & menti consortem Antiditis, atque
 Sacratæ prolis matrem, habeo Tumulus.

Ἄλλο.

E Τχὼν τε γαστράν τε φίλων, καὶ νύκτες αἴπυται.
 Καὶ τοῦτο πῖνον δάκρυσι δέχουσαι,
 Σοὶ, Nonna ζῆλον, σπῆν βίοντι τελευτῶν
 Ὡς πᾶσαι ἐν τῷ ἵερῳ ἴδον θανάτου.

A L I U D XCI.

Pervigiles noctes, cari gemitusque, precesque,
 Atque solum Templi, fletibus irriguum;
 Nonna, tibi talem vitæ, divina, tulere
 Finem; atque in Templo fors tibi mortis iit.

Ἄλλο.

Τ Τχὼν μὲν παρῶσα πρὸς ὡπὴν ἔδωκε Νόννη,
 Σῶμα δ' ἄρ' ἐκ τοῦ Μάρτυρος παρδύμεθα.
 Μάρτυρι δὲν ὑποσχεθὶς δούλῳ μίση, τὸν πολέμωχθῃ
 Σάρκα, καὶ ἡμετέροις αἵματι ἐσπερίων.
 Ἀμασι ἡμετέροις, ἐν τῷ ἱερῷ ἀνέστη
 Δυναμίσι πῖνον κάρτε' ἔπεισε μίση.
 Οὐδ' ἔχοντες δύσιν σκισμῶν, εἰς χιμαρίων,
 Οὐδ' ἡρωϊκῶν, Νόνν' αἰνῶς ἐν τῷ.
 Ταῦτα ἡμῶι προύροισιν, ἐν τῷ αἵματι. ἢ ἀνέστη
 Δύναμις ἡν βίοντι, μάρτυρι, καὶ θανάτῳ.

A L I U D XCII.

N Onnæ spiritus evolans in Cœlum ascendit,
 Ejus vero corpus e Templo Martyribus apponitur.
 Igitur, Martyres, magnam hostiam suscipite, & fatigatam
 Corpus vestro sanguini sociatum.
 Vestro, inquam, sanguini; nam autmarum perditoria
 Vires ingentes illa perpetuis laboribus repressit.
 Non ombratilem vitulorum victimam, neque hircorutæ,
 Neque primogenitorum Nonna obtulit Deo.
 Hæc prima sub lege fiebant, tamquam figuræ. Sed seipsam
 Nonna dedit (discite) in tota vita, & morte.

Ἄλλο.

A Ἄλλο μὲν Νόννη τις ἀγῶν ἐσθλῶν ἐπέχει,
 Εὐχαλῶς δὲ μέτρησι τοῦ ἱερῷ ἐν τῷ.
 Τίμαρ καὶ βίοντι πᾶσι, καὶ ἀνέστη
 Ὡς τῶν χῶν δάκρυον τε καὶ ἡνέχων μολύβδον:

Ἄλλο.

Ἐ Νόννη Ζαΐνη τετράμακρον γὰρ πόνοις.
Πὶ ποτ' ἔν, τοῖς μέλλουσιν γῆρας ἀκαμάτων.

A L I U D XCIII.

Nonne quidem virtutes aliquis probus amplectitur,
Sed ejus precum æmulari mensuram nequeat.
Quum metam, exitumque vitæ inter precandum attigerit.
O suspiria, & lacrymæ, curaque nocturnæ!
O admirandæ Nonnæ atrata laboribus membra!
Templam, ubi tunc erat, solvit senectutem laborum patientissimam.

N O T Æ.

Pro ἄλλῃ fortasse legendum εἶναι, ut sit sensus: Alias quidem Nonnæ virtutes æmulari aliquis poterit, at non ejus in oratione fervorem, atque constantiam.

A. A.

Ἐ Τυχὼν βροῦσα παρ' ἀγοστήσας πρακτίζας
Νόννα κῶδον, φωνὴ δ' ἰδέσθαι, καὶ χρίσας καλὰ
Γραμμάς. Τί τὸ θαῦμα; Ζεὺς δὲ καὶ ἀντιθέρας
Γλῶσσας ἐν' ὤφθαλμοις λόγους καὶ δακρυόεντας.
Καὶ τῷ ὕμνῳ δὲ μὲν ἐπιτίχεται ἡμῶν ποίησι.
Εὐχολοῖται καὶ πόττον ἰκοίμην Νόννα διαδῶς.
Οἱ τεκίησαι φίλοι, καὶ ἐν τῇ πόλει σάουζοντες
Ἀντολίῃς δούσι τι μεγαλίας, ἢ δοκίοντες
Μιστρὲ ἱεροί, τοῖς τε πικρὸν ἀποίχοντες ἀδελφεῖς.
Λισσομένης, τὸ δὲ θαῦμα, λίαν βίον ἰδέσθαι τῷ.

A L I U D XCIV.

Orans, exclamans apud mensam sacram
Nonna dissoluta est. Vox vero in annis honestis labiis
Devincta est. Quid mirum? Vultu Deus hymnis deditam
Lingnam post sanctos sermones obsequare.
Et nunc in Cælo multum illa pro nostris orat.
Et precibus pontum sedavit Nonna pia
Suis caris liberis. Eos e filiis Orientis, atque Occidentis
Fama claros, & nil tale expectantes congregavit
Matris amor; & a conjuge suo difficilem averit morbum.
Orans vero (mirum) in Templo vitam reliquit.

N O T Æ.

Πὸς τὸν ἰκοίμην. Pontum sedavit. Se, dum adolescens Athenas peteret, gravissima tempestate maris agitatum, atque ex illa evasisset, non uno in loco Nazianzenus commemorat, & præsertim in Carm. de Vita sua. Hoc autem precibus Nonnæ matris impetratum, heic ipse affirmat, & fusiis in ea Oratione, quam habuit in funere Patris sui. Id etiam in ipsius Gregorii Vita enarrat Gregorius Presbyter. Quum enim filium in vitæ discrimen adductum per somnium Nonna intellexisset, orationibus, & lacrymis ejus salutem a Deo poscere sibi videbatur.

Οἱ τεκίησαι. In MS. legitur αἱ τεκίησαι. Visum est scribere οἱ ut sensus constet.

Ἐκ ποίητων. E finibus. Peractis Athenis studiornum curriculo, se Constantinopolim navi contulit Nazianzenus, eodemque tempore illuc ab Alexandria imperato per minorem Asiam venit Cæsarius illius frater. Ambo exinde patriam repetentes parentibus suis duplicatum attulere gaudium. Contigisse id non fortuito Nazianzenus ipse opinatur Orat. in funere Cæsarii fratris.

Νύσθαι τὸ. Et morbum. De hoc patris morbo prodigiose sublato mentionem facit ipsemet Gregorius in Oratione habita in illius funere. Ibi populi, heic vero S. Nonnæ precibus miraculum adscribitur. Et quidem par est credere, a piissimæ potissimum parentis orationibus impetratam fuisse laborantis viri salutem.

Λισσομένη. Videtur legendum vel λισσομένη λίαν βίον: vel λισσομένης λίαν βίον.

G 2

A. A.

A'α.

Π Ως δύνει, ἢ περιβύτων ἡμῶς σὺλ' ἴτατος μητρὸς;
Εὐχόμενος ψυχὴν πρὸς δὲν ἔλατ' ἄνω.

A L I U D XCV.

Q Uomodo obliit? vel expletus est clarus meæ parentis exitus?
Orantis anima ad Deum avolvit.

A'α.

Ε Νῶα ποτ' εὐχόμενος ψυχὴν δίμας ἔλατ' ἄνω.
Εὐδὼν ἀντὶ τοῦ Νῶα ληψάσα δίμας.

A L I U D XCVI.

Η Εἰς olim orantis Nonnæ spiritus corpus deferalt;
Hinc, deferens corpus, Nonna sublata est.

A'α.

Π Οὐλόκις ἐκ με εἴσων τὰ καὶ ἀργαλῶς ὀρυμαζδῶν
Συμῶντος προῖον καὶ ἄρμα κορυμνίστον
Οὐμνῶν ὑψώσας, ἐπὶ δὲν ἔλατ' ἄνω.
Ἀλλὰ σὺ καὶ τῶμος πάτερ, μετῶλες λιτῶσι,
Καὶ σὺ, τεκνὸν μάκαρ, ἐν ἐνχολοῖσι θανάτου.

A L I U D XCVII.

M E sæpe e morbis, gravibusque turbis,
Et horribilibus teræ motibus, & immane undantibus
Procellis liberasti, quoniam placasti Deum.
Igitur & nunc me salva, pater, potenti prece,
Tuque, mater beata, inter precandum mortua.

A'α.

Ν Οἶσα, σοὶ ποτὲ περιλάττω, Νόννα φανῶ,
Πᾶς' ἄνωθεν λαοῖς ἐδιδόμην μεγάλους,
Ἐκ καθαρῶν κραδίος ἄγνῳ δῶθ'. ὦλλ' ἄνω καὶ τῶ
Τεσσῶν ἐπὶ λαοῖς ἀντὶ τῶν.

A L I U D XCVIII.

N Onna, tibi vox superfuera, Nonna illustis,
Omnia promiscue lacubus imponens magnis,
E puro corde puram boiliam. Sed tandem hanc etiam
Ultimam Templo reliquisti, inde sublata.

N O T Æ:

Λ Ηρώς μεγάλαις. *Lacubus magnis.* Ἀνώθ' est lacus torcularis præll, ubi mustum exprimitur. Ita allegorice in sacris Literis vocari Ἐκκλησίαν, auctor est Suidas. Vox Nazianzeno familiaris ad significandam plerumque cœlestem beatitudinem. Ἀνώθ' ὀρυμνίστον, *Lacubus*, seu *torcularium cœlestium* meminit ille in Carm. ad Hellenium, & in Carm. de diversis vitarum Beatitudinibus. Eodem sensu vocabulum usurpatum heic videtur, quasi dicat, Nonnam obrolisse, & sacrasse Deo omnia, & ut ita dicam, in cœlestes lacus inculisse. Potest & intelligi sacrum Templum.

A'α.

A^Δο.

ΟΤΤ' ἴδμεν τοῦτο θυόθεν ἰκασθὶ Νόννα,
 Φυλὴ δὲ προτίπλω ἔρπασε Χρὶς ἀναξ
 Λίσσασθαι: πόθον γὰρ ἐν εὐχαρίσσι τίλλεσθαι
 Τόδε βίη πάσης ἀγέστερος θυοῖν.

A L I U D XCIX.

Extra odoratum templum non obiit Nonna,
 Vocem vero prius rapuit Rex Christus
 Orantis: optavit enim illa, ut inter preces deficeret
 Vita tibi, omni purior sacrificio.

N O T Ἐ.

Præfens Epigramma a superiore dividendum sum arbitratus. Cl. Salvinus pro Νόννα pri-
 ma illius voce legendum suspicatur Μυρ. In isto pro ἴδμεν dubitat an legendum ἴδμεν,
 & consequenter pro πόθον πόνον. Utrumque autem Epigramma conjunctum ita ille reddidit
 Latinis verbis.

Sermo tibi tantum superaverat, inclita Nonna,
 Imponens magno cuncta premenda lacu,
 Puro e corde sacrum. Liquefisti sedula tandem
 Sermonem, in templo rapta; nec ipsa tamen
 Mortua, Nonna, extra templi pia limina odori.
 Orantis Christus fess Dominus rapuit
 Verba prius; namque optabas finire precando
 Hanc vitam, cunctis qua mage sancta sacris.

A^Δο.

ΝΟΝ' ἰσθὲ, σὺ δὲ πάντα διὰ βίης ἀντίσταντα
 Τράτιον θυχλὸν δάνας ἀγέλω θυοῖν.
 Τὸδ' γὰρ ἀχομένη ζῆλὸν λήπεις: ἡ δὲ τραπέζα,
 Μήτηρ ἡμῶν τῇ σὴ δάνας κλίσθ' ἀναστήρ.
 Τίοςδ' πατήρ μιν ἡμῶν λήπεις μίγας ἡ τραπέζης,
 Μήτηρ δ' εὐχαρίσθαι πᾶσι λήξαι βίη.

A L I U D C.

Nonna religiosa, tu quam totam Deo vitam obtulisses,
 Spiritum tandem ei dedisti puram hostiam.
 Heic autem orans vivendi finem fecisti; mensa vero sacra
 Tux, mater mea, gloriam dedit morti.
 Hujus sacre mensæ magnus cultor fuit meus parens,
 Mater vero apud conjugem orans vivere desit.

N O T Ἐ.

Postremi duo versus a superioribus sejungendi videntur. Pro τὸδ', quod erat in Cod.
 MS. scripsi πόσι, i. e. πόσι.

A^Δο.

ΓΡΑΓΓΟΝ Νόννα τι μηχανήσιν. Εἰδομένη ἀνακτα,
 Τίος μιν ζῆλὸν ἡμῶν εὐλὸν ἀπαύσσει.

A L I U D C I.

Gregorius, & Nonna celebres. Deum rogo,
Ut mihi talis vita, & mors contingant.

A'as.

ΠΟἷα πρῶτα φῶν Νόννη καὶ Γάβρι ἰδίῃ,
Δείχουσ' καὶ ψυχὴν τὴν πομπῶν δαίμων.
Εἰ σὺ, καὶ ἐν μέλειν κίερ ἴσμεν, ἢ δ' ἄρα μέγας
Παῦ' ἐπὶ τοῦ τακίον τὸν ἵτι λατόμενον.

A L I U D C II.

Purima tu Nonnæ, & lacrymas, pia mensa, tulisti;
Nunc animam, extremum tu-cape, mensa, sacrum.
Dixit, & e membris aufugit spiritus: unum
In voto, gnatus nempe superstes erat.

N O T Æ.

Priores versus Nonnam loquentem indicunt. In sequentibus inquit Poeta, matrem e vita discedentem hoc unum exoptasse, ut secum traheret superstitem filium, Gregorium videlicet ipsum, qui unus e reliquis Nonnæ filiis superstes erat.

A'as.

ΕΝδὲ πῶρ' ὠχρύνει φῶσος τῶν ἴσμεν Νόννη
Μίση' ἵτι καὶ ψυχὴ ἴσμεν δαίμων.
Εὐχόμεν δὲ σὺν ἰσὺ παλαιῶν πρῶτα,
Γράψας' ὑπερχύνει δαίμων τὸν νοσέοντα.

A L I U D C III.

Hæc olim orantis Nonnæ mens tantum volavit,
Ut mentem vita quoque sequuta fuerit.
Orans autem mortua ante sacram jacet mensam.
Ad posteros scitibis monstrum hoc, homines pii.

A'as.

Τὶ δαίμων, οἱ δαίμων Νόννη, παρ' ὠχρύνει πρῶτα
Τὸν ἵτι σάνδων χερσὶν παλαιῶν:
Τὶς λόγος ὠχρύνει Νόννη, τὸν ἵτι, οἱ ἰσμεν
Ἡδὲν ἰδὼν μένος καὶ σὺν νοσέοντα.

A L I U D C IV.

Quis mortuus est, ut Nonna, apud piam mensam
Sacras manibus contingens tabulas?
Quis orantis Nonnæ formam dissolvit? perinde ac diu
Voluerit hæc manere, & mortua pietati vacare.

A'as.

ΕΝδὲ πῶρ' ὠχρύνει Νόννη δὲ δαίμων ἀνδρῶν.
Ερχο. ἢ δ' ἰδὼν σωματὶ ἀσπασίως.
Χερσὶν ἀσπασίως τὸ μὲν κατὰ πρῶτα,
Τὸ δ' ἰσμεν νοσέοντα. ἰδὼν Χρῆσι δαίμων.

ALIUD

A L I U D C V.

Hic ollum oranti Nonne Deus inest, ab axe?
Sponsa veni, & membris illa soluta libens.
Ambarum mantum mensam tenet altera sacram;
A Christo Rege aut altera poscit opem.

A. A.

Σ Ἄλλῃ φ' ἂν τοῖς τὸν σὺν Ἰωάνῃ λ' ἔτι, ἢ τοδίῳ
Τῶν Ἀβραμὰ κἀπαρ, οἱ πατρὶς, ἀνάστα,
Νόννα Γρηγορίου διδραστῶ; ἢ μήνα δαμα
Μερί βασιλῆος τοῦ ἐκδοῦ καὶ δούλου.
Μάρτυρες ὁλοκαῖ, μὲν μὲν, ἐὰν χερσίν
Νόννα εἶδῃ, κρατῆρ' ἀποφάδις πολέμου.
Τίτρε καὶ τοῖς κύρσι βίβας ἐκταύται,
Εὐχὰς καὶ ζῶν ἐν σὺν ἐκταύται.

A L I U D C VI.

Dilecta Sara, quomodo tuum liquisti Ihsae, cupiens
Quam celerrime in Abrahamum deseri,
Nonna Gregorii Sacerdotis? ingens certe prodigium,
Ne extra quidem templum, & sacra mori.
Pareite, Martyres: ægre quidem dicam: non vobis inferior
Dilecta Nonna, propter occulta, & patetia bella.
Ideirco talem etiam vivendi finem sortita est,
Unum precis, & vitæ exitum inveniens.

N O T Æ.

Non male forsitan Epigramma hoc in duo distinctissimum, alteri ptiores quatuor versus,
alteri subsequeutes tribuens.

Λ' ἔτι. *Liquisti.* Ita scripsi, quoniam in MS. esset λ' ἔτι. Si quis concludere malit sensum priore disticho, neque in sequentem differre, ego non contendam. Ita quoque bene erit. *Μὲν μὲν.* *Ægre quidem.* Obscura mihi istius versus verba. Ego supplervi dicam, & vobis. Pro his fortasse legendum *μεγίστα*, aut quid simile, suspicatur Cl. Salvinus.

Κρατῆρ'. Propter occulta &c. Hoc est, quia tum pntentes, tum occultas victorias retolit de Christiani hominis hostibus, ideoque virtute; ac merito non concedit vobis, o Martyres.

Τοῖς κύρσι βίβας. videtur legendum *τοῖς*, ut respondeat *βίβας*.

A. A.

Π' ἔτι τὸν σὺν Ἰωάνῃ, καὶ τῶν πατρὶς,
Καὶ μὲν. Χρὲς σὺν, βίβας, δ' ἔτι.
Π' ἔτι τὸν σὺν Ἰωάνῃ. καὶ τῶν πατρὶς,
Νόννα γαβλὶος Νόννα λ' ἔτι δ' ἔτι.

A L I U D C VII.

E Radice pia sum orta, & earo Sacerdotis fui,
Ac mater. Christo corpus, vitam, lacrymas,
Omnia offerens, exhausi. Postremo hinc sublata sum,
Templo amosum Nonna relinquens corpus.

N O T Æ.

Carmen hoc, & quæ sequuntur ad numerum usque CXXXIX. impetravi a Cl. V. Joanne Boivino. Depremit ille e MSS. Codicibus Regiz Parisiensis Bibliothecæ, cui præest. Ut superioribus atterem, fecit idem argumentum. Est idem titulus in Regio Codice 2891.

2891. ac in Ambrosiano, scilicet αὐτὴν μὲν ἐκ τοῦ θυγατρικοῦ προσηγορεύσας : i. e. in matrem ex alteri assumptam. Neque vero humanissimo Boivinio sat fuit hos mecum versus communicasse; sed & Latinam ille nonnullorum interpretationem a se elaboratam addidit una cum brevibus Scholiis & MSS. Codicum margine descriptis. Reperta sunt postea ab accuratissimo Salvinio eadem Carmina in Codice Mediceo, cujus variantes lectiones subinde attexam.

Ῥῆς ὠκεῖα. *E radice pia.* Hoc est, e Christianis parentibus, quod & in Carm. de Vita sua Gregorius noster repetit, matrem appellans ἢ εὐπειθῶν πατρὸς ἐνισφίρας, *progenitam sanctis sanctiorem parentibus.* Codex Med. habet Ῥῆς ὠκεῖα.

Καὶ σῶζ. *Et caro.* I. e. uxor Gregorii senioris, uti etiam interpretatur, Boivinio caele, Parisiensis Scholiastes MS. scribens: καὶ σῶζ. ἡμία, *et uxor Sacerdotis.*

Ἀῖδω. *Sublata sum.* In Cod. Med. legitur ἀῖδω, sed parum congrue cum superioribus.

Νεῖ. *Templo.* Regius Codex nūc præfert, quod explicare posses: *templum annosum*, i. e. *corpus*, quoniam revera *Templum Dei* sint Christi fideles. At longe nimis petita solutio; proptereaque legendum νεῖ. Lectionem huiusmodi firmat MS. Scholium ita se habens: ὡς ἡ τῆς νεῖ: in hoc sancto Templo.

A'as.

Π' ἦς Εὐχὴ μετῴδου, καὶ Ἡλίας: ὃ δὲ γυναιξί.
Μητὴρ ἡμῶν πρώτην. αὐτὴν κρατεῖς τῶς,
Εἰδὼ (a) ἀνωμάκτους ἡμῶν δύσινον αἰδῶ
Εἰς ταῦτα λασσομένη σύμψυκτο, Νόννα φίλῳ.

A L I U D CIIII.

Fides Enochum transfudit, & Eliam: inter mulieres autem
Matrem meam primam. Novit hoc Mens,
Unde incrementis cum victimis sublata est
Adhuc orans corpore, Nonna dilecta.

N O T Æ.

Π' ἦς. *Fides &c.* Quomodo prima inter mulieres, Enochum, & Eliam imitata, ab humanis Nonna translata abierit, non facile intelligas; illi siquidem una cum corpore viventium oculis erepti sunt, quod S. Nonne profecto non contigit. Hanc tamen Sanctissimis illis Prophetis ea fortasse ratione comparat Gregorius, quod cum hæc, tum illi sine morbo, & orantes, inter vivos apparere desierunt.

Ἀῖδω. *Sublata est.* In Regio Codice scriptum erat αἰδῶ. Ut contextus, ac tertia persona servetur, αἰδῶ legendam censui. Non aliter Scholiastes ipse legit, sic interpretans: ἰενύδω γὰρ τι λυμῶν τῶν ἡμῶν δύσινον ἀνέκω πρὸς ἡμῶν. Hinc enim factis completis in Calum anelavit. Pro ἀνωμάκτους Salvinio legendum videtur ἀνωμάκτους.

A'as.

Ο' τῶς, αὐτὴ σε γῆρας ἡμῶν, ἢ σὶ γ' αὐτῇ
Καὶ σο γυναιξί, μητὴρ ἡμῶν, δάμασιν.
Α'η ἀντὶ αἰματῶ ἡμῶν ὑπὲρ τοσούτ' κρατεῖς
Εὐχόμεν, Χεσῶ, Νόν', ἀνέκωκες ὅσα.

A L I U D CIX.

Non morbus, non te senectus alter morbus, non te mæros
Quamquam longævam, o mater mea, domuit.
Sed illixa, neque curvata, sanctæ sub pedibus Mensæ
Orans, Christo, Nonna, reddidisti vocem.

NOTE.

O *Morbo.* Alter morbus. Scholiastes hanc vocem interpretatur *ἀνδράστιον*, hoc est *hominis*, respiciendo ad τὸ ἄνθρωπος generis neutrius. Mihi videretur Poeta senectutem appellare similem morbo, atque adeo morbum alterum. *Senectus ipsa est morbus.*

Τραπέζης. Mensa. Ubicumque hoc nomen, vel sine adjuncto *σάρα*, apud Maxianzenum occurrit, Altare sacrum significari scito, ut alias notavimus. Quod non ab hoc tantum Scriptore, sed ab aliis non paucis Patribus usurpatum invenias.

AΛΛΟ.

Δ *Ὅτι τῶν θυγῶν Ἀβραάμ παῖς, οἱ δὲ θυγατὲς*
Κλαρίε Ἰσθῆς, ἀμφότεροι μεγάλοι.

Μήτηρ ἰσθῆ, αὐτὴ δ' Ἰσθῆς θυγατὲς ἱσθῆ, ὑπῆσαν δὲ
Ψυχῶν ἀρχαίαι, Νόννα, φῶλον ἀρχαίαν.

ALIUD CX.

O *Btulit Deo Abrahamus filium: ita & filiam*
Inclytus Jephthes; ambo magnum sacrificium.
Tu vero, mater mea, obtulisti castam vitam, & novissime
Animam precis, Nonna, gratam hostiam.

NOTE.

I *Ερδία Jephthes.* Ita quoque legitur in MS. Med. Forſitan ſcriptum olim fuit Ἰερδῶν, vel Ἰερδῶν. Immutare tamen non ſum aſus.

Eὐχολίε. Precis. Habebatur in Cod. Regio *εὐχολίαι*. Conjectura locum emendavit doctissimus Boivinſius, movens legendum ſortas *εὐχολίαι φῶλον ἀρχαίαν*, i. e. *precum suarum victimarum*, nempe victimarum, quae semetipsam per proprias preces Deo obtulit. Sic infra legitur φῶλον *εὐχολίαι ἱερῆς, sua precis victimarum*. Certe apud Poetas φῶλον idem non raro significat atque *ἱερὸν* *juus, proprius*. In Cod. Medic. reipsa scriptum *εὐχολίαι*, postea deprehendi.

AΛΛΟ.

H *Τρίτις, ἢ τοδίσκας, ἡμῶν σῖτας, ἢ τε σῖτασμα,*
Εὐχολίαι μεγάλοι σὶ πρὸς ἱερῶν ἱερῶν, Νόννα,
Εὐχολίαι, ζῶσι δὲ τῶν καθαρῶν ἀρχαίαι.

ALIUD CXI.

T *Trinitas illa, quam desiderabas, unum jubar, & una majestas,*
E Templo sublime ad Coelum te rapuit, Nonna,
Orantem; vitæ autem exitum priorum nacta es.

NOTE.

O *Μὴν σῖτας. Unum jubar.* Scholiastes Ambrosianus MS. ita hæc verba interpretatur: τὸ ἱερῶν σῖτας, τὸ ἵν, καὶ ἡμῶν σῖτασμα, i. e. *consubstantiale lumen, unitas, & ejusdem honoris majestas*. Similem dicendi formam habemus in tribus illis versibus, quos Tullius a Gregorio nostro animam effluente pronuntios opinatur. Juvat ipsos rursus referre, quippe non satis recte ab eodem Tullio Latine redditos.

Ἀγγέλοι ἀρχαίαι ἀπὸ τοῦτον κατὰ κῶλον
Τρισσοῦν δίδωσι, ὃ μὴν σῖτας, ἀμυγδαλοῦ,
Γρηγορίου δὲ κατὰ ἀρχαίαν, ἀλλ' ἱερῶν.

Ita vertit ille:

Angeli fulgentes in immenso Cæli gyro,
Trilucide Trinitatis, quod meum jubar est, ministri,
Recipite Gregorium, indignum quidem, attamen Sacerdotem.

Ubi vides, male Tullium partiti in duo verbum unum, nempe ἡμῶν in ὃ μὴν Vertendum igitur

Anecd. Gr.

H

igitur: *Triluminis Deitatis unum jubar*. In priore etiam versu pro *in immensa Cali gyro* libentius verterem *immensum in gyrum*, vel *immensa in orbe*.

A'As.

Οὐρανὸν χεῖρας μίχας ἀνέγνω χεῖρας ὄντα,
Οὐδ' ἀδὴρ παλαιῶν καθάρων χεῖρα μίχας ἀνέγνω,
Μῦστρον μὲν, μισθὸς δὲ λίαν βίαν ἐν βούσσοι.

A L I U D CXII.

N Unquam labra miscuisti incestis labiis casta,
Neque impiæ manui puram manum usque ad cibum,
Omater mea: merces autem hiquille vitam inter Sacra.

N O T Æ.

A Ustor est Gregorius ipse in Orat. XIX. quam in Patris funere habuit, adeo S. Nonnam ab Ethnicorum consuetudine, & commusione abhorruisse, ut nullius omnquam Gentilis feminae, tametsi honestissimæ, & sanguine propinquissimæ, manibus manum junxerit, aut labra labris miscuerit. Eadem in Carmine hoc repetit. Præmium vero tam eximii zeli Nonnam retulisse air, quod in Templo, Sacris peractis, finem vivendi fecerit.

A'dip Impia, sive Infedeli, & ἀπίστῃ, uti Scholiastes interpretatur. In supra laudata Oratione S. Gregorius affirmat, numquam cum impura, ac profana Ethnicorum mensa Nonnam communicare voluisse, ita ut ne illorum quidem domos ingredi, aut conspiciere sultineret.

Λίαν. Liquisse. Cod. Medic. habet λίαν, pro quo fortasse scribendum λίαν. Ibidem etiam in priore versu pro μίχας ἀνέγνω, scriptum est μίχας ἀνέγνω. Quæ lectio si magis placeat, Epigramma hoc a superiori sejungendum forsitan non videatur.

A'As.

A Ἐγὼ δ' ἀγλῆς σε καὶ ἀνὰ τὸν ἔρποντα, Νόννα,
Ἐνθα ποτ' Ὀρχομένη καθάρων μελίσσοι νύξαι,
Καὶ τὸ μὲν ἔρποντα σῶς: τὸ δ' ἐνθάδε κάλλιπαι νύξαι.

A L I U D CXIII.

A Ngelus radians lucidissimus te rapuit, o Nonna,
Heic quondam orantem pare membris, ac mente:
Et hoc quidem Tui rapuit, illud autem reliquit Templo.

N O T Æ.

K Αθάρα. Pute. Verti per adverbium. Fortasse legendum καθάρων. i. e. putam. Καὶ τὸ μὲν Et hoc quidem. Ad νύξαι præcedens relictur hæc particula, hoc est ad mentem, quod nomen pro ψυχῇ, seu anima heic usurparum est. Τὸ δὲ vero ad μελίσσοι, qua voce corpus heic significatur. Anima ab Angelo ad Cælum rapta; Corpus vero relictum in Templo. Quod & in sequenti Carmine repetitur.

A'As.

N Ηἵς δὲ, ἢ γὰρ ὅλῳ Νόνναν δίχως ἐν ἱερῷ,
Ψυχῇ οὐχ ὀρχομένη μὲν ἐπὶ τῇ δέσμῃ.
Ὡς παλιν ἱερῷ μὲν καθάρων τῶν ἐνθα ἀνέγνω,
Σύμματ' ἢ μοι γὰρ δέχαι ἱερῶς μελίσσοι.

A L I U D CXIV.

Templum hoc, non enim, totam Nonnam fas erat retinere,
Anima egressa, solum retinuit corpus.
Ut rursus excirata purius inde atrollatur,
Corpore laborum consorte gloriâ inderuta.

N O T E.

Nonna corpus in Templo, ubi animæ supremam vale dixerat, fuisse relictum, atque humarum, ex his versibus erui potest, nâ me fallit opinio. Quare, ut in Disquisitione infra poneuda probabo, hinc etiam discimus, Christianorum cadavera intra ædes sacras consuevisse componi.

Οὐχόμνη. *Egressa.* Cod. Medic. habet Φυχὴν τὴν οὐχόμνην, & pro ἱερῶσμιν legitur ibi ἱεροσμίνα.

Ἐργμίνη. *Excitata.* Ita cum doctissimo Boivinio scribendum; non autem ἐργμίνη, ut Patzif. Codex præferbat. Est Syncope pro ἱεροσμίνα.

A^{aa}.

Nὄνη Φιλότης. Καὶ τὰ θάνατ' αὐτῆς ἐν τῷ
Καὶ ποῦς; Ὀχόμνην - πυρὰς; γοηδίαν.
Ὡ καλὴ θύσις, καὶ ὠχρόν θάνατον!

A L I U D CXV.

Nonna Philatii. Et ubinam obiit? Hoc in Templo.
Quomodo? orans. Quando? anus.
O pulchram vitam, & piam mortem!

N O T E.

Neqne breviori, neque elegantiori Epitaphio parentare matri suæ Gregorius poterat.
Nōνη Φιλότης. Nonna Philatii. *Nōνη* legitur in Cod. Mediceb. Supple, *filia heic jacet.* Supra edidimus quoddam Gregorii Carmen in *Philatium*. At is adolescens erat, neque propterea Nonnæ parens. Alterum Philatium in Carm. XXXIII. Nazianzenus memorat, eumque Amphilocho patrem, & Gorgoniz ejuſdem (non enim Gregorii nostri sororem illam affirmare ausim) virum appellat. Sed ne is quidem cum Philatio Nonnæ parente confundendus, nisi aliqua gravis conjectura succurrat. Cæterum cum Philatios alibi Gregorius laudarit, ex hoc versu intelligere possumus; ejus enim necessarii erant, quippe suæ matri sanguinis communione proximi.

A^{aa}.

1. Ἀρματὴν μὲν πυρίαν πρὸς ἄρσεν' Ἡλίας ἀδύει
Νόννην δ' Ὀχόμνην πειρὰν διέειπε μέγα.

A L I A CXVL

1. **C**urru quidem igneo in Cælum Elias abiit;
Nonnam vero orantem Spiritus suscepit magnus.

2. Ἐν δόξῃ Νόννη εἶλα κοιμήσατο ἐν βασιλῇ ὄντων,
Γλαῶ ἱστομίνη ὃ ποῖς Γρηγορίῳ.

2. Heic Nonna cara obdormivit profundum somnum,
Labeus sequuta virum suum Gregorium.

3. Τάρος ὁμοῦ, καὶ χάρις: πρὸς ἑαυτὸν ἰδὼς, ἄρδῃ
Εὐχὴ ἢ μισῶσι Νόννα λιπύσα βίωσιν.
3. Terror simul, & gaudium: in Cœlum hinc sublata est
Prece e media Nonna, vitam deferentis.
4. Εὐχὴ καὶ βίωσι Νόννα πάλιν: ἡ δὲ πρὸς τὴν
Μάρτυρ, ἀπ' ἢ ἰδὼς αὐτοῦ ἔκστασις.
4. Precis una & vitæ finis fuit Nonna: facta hæc Mensis
Testis, unde sublata est repente exanimis.

NOTÆ.

Pro Ἀχὺς Cod. Paris. habet Ἀχὺς: quod. & saluiri potest. Sed præferre placuit lectio-
nem Codicis Medicei.

5. Νόννα ἡρώς ἀπ' ἑαυτὸς ποτὶ, ἢ ἢ πάλιν
Εὐχὴ καὶ ἀκατα, πρὸς βίωσι καὶ βίῃ.
5. Nonnae tamolus pudice, quæ ad fores
Appulit celestes, antequam vita soluta esset.
6. Δακρύων θανάτῳ, θανάτῳ γινώσκῃ: ἢ δὲ πρὸς τὴν
Νόννα καὶ χάρις καὶ βίωσι, ἢ δὲ πάλιν.
6. Reliquos mortales desicce, mortalium genus: ego vero, si quis,
Ut Nonna, orans obijt, non desico.

NOTÆ.

A Liquid simile huic habet Ennianum Epitaphium.
Nemo me lacrymis decoret, nec fudera fletu
Farit. Cur t' volito vitæ per ora vitæ.

7. Νόννα Ἀχὺς ἀπὸς βίωσι, ἢ δὲ πάλιν
Καὶ πάλιν. Εὐχὴ καὶ βίωσι καὶ βίῃ.
7. Nonna venerans castam vitam, venerare magis
Est obitum. In Templo mortuus est orans.
8. Εἶδα πρὸς Ἀχὺς πρὸς δὲ Νόννα γαυρῇ.
Νόννα δ' ἢ πρὸς Ἀχὺς καὶ βίωσι καὶ βίῃ.
8. Hæc quondam orans prona occubuit Nonna illustis.
Nunc autem ipse pios stans precatur.
9. Στάδα πρὸς δὲ πάλιν καὶ βίωσι καὶ βίῃ.
Νόννα, καὶ ἢ δὲ πάλιν καὶ βίωσι καὶ βίῃ.
9. Cippus tibi mellitæ mortis hæc Mensis,
O Nonna, juxta quam exsoluta es postremam orant.

NOTÆ.

ΠΑρ δὲ δὲ δὲ. In Regio Cod. legebatur πρὸς ἢ καὶ καὶ καὶ. Germanam lectionem restituit
Boivinius, sensu verborum poscente. Pro πάλιν habet Cod. Medic. πάλιν.

10. Μισὸς ἢ δὲ πάλιν καὶ βίωσι καὶ βίῃ.
Νόννα, καὶ ἢ δὲ πάλιν καὶ βίωσι καὶ βίῃ.

10. Exiguus reſtabat animæ ſpiritus; ſed & illam
Nonna Deo reddidit, heic olim orans.
11. Πίμλετε ἐν τῇ θουδίᾳ Νόννα ἀπαντες,
Προσβαρετ' ἀνὰ τὴν ἑσπέρην ἀνιχνεύετε.
11. Proſequimini e Templo divinam Nonnam omnes,
Patronam magnam proſequimini ſarſum ſublata.
12. Ἐκ τοῦ καθαροῦ πρὸς ἡμῶν ἔρχεται τῷ
Νόννα ἐντοναίῳ ἡρώδης πλάσσει.
12. Me Deus e puro ad Cœlum rapuit Templo
Nonnam properantem ad cœleſtes accedere.
13. Νόν' ἀπαρτίσθη τῷ μεγάλῳ τῷ ἱερῷ:
Τῶν τοῦτο καμάντων μέγιστον μισθὸν ἔχου.
13. Nonna ſarſum ſublata e Templo magno, hoc dixit
Multis laboribus majorem mercedem habeo.
14. Νόν' αἶδαι ὡχρὲν ἡρώδης ἐνθάδε κατὰ.
Νόν' αὐτὸ ὡχρῶνται τὰς δαῖδας βίδου.
14. Nonna, ſux precis victima, heic jacet.
Nonna quondam orans ex hac vita evaſit.

N O T E.

V Idelicet Nonna, quæ ſemelſpſam per continuas preces victimam Deo obtulit, hoc in tumulto ſita eſt. Vide Carmen CX. Pro τὰς δαῖδας Cod. Medic. legit, τὰς λῦδας, quod

συντακτικόν.

15. Ἐκ τοῦ μεγάλου τοῦ μέγα Νόν' ἀπαρτίσθη.
Νόν' Νόν' ἰδοὺ. χαίρειτε ὡς βίδαι.
15. E Templo magno, victima magna, Nonna ſarſum ſublata eſt.
Ia Templo Nonna ſoluta eſt. Gaudete pii.
16. Ἡ δὲ τράπεζα τοῦ θουδίου Νόννας ἐπιμύει.
16. Hæc ſacra Menſa divinam Nonnam ad Deum tranſmiſit.

Parentum mortuorum Προσφορὰς .CXVII.

E Γὰρ σὺ βίῃ ἐνθάδε ἐν ὁλοκάτω ἀνάσσεις,
Οσαύτως πατέρων ὡς τοῦτο καμάντων.
Καὶ χίρην βίδου, τυχὴν, ὡς οἱ τιλλοῦται,
Οἷον ἐπὶ τῇ τράπεζῃ δίδως ἀνάξ.

Ἡ δὲ τράπεζα, λογίῳ σε μέγα κατὰ, ἐν ἡρώδῃ,
Καὶ τοῦτο σκέπεις, Γρηγόρι, ἐμνήστῃς.

S It tibi vita proſpera per omnes benedictiones,
Quæcumque a parentibus ſunt filiis ſenectutem coſulentibus.
Et commodum ſortiaris, & ſanctum vitæ finem,
Qualem ſenectuti noſtræ dedit Rex.
Javenum, & ernditorum ingens prædium, & Sacerdotum,
Et canitiei noſtræ colamen, o Gregori.

N O T E.

Gregorium filium, Poetam nempe nostrum, alloquantur Gregorius, ac Novus, illius parentes, sat saltem S. Nonna. Hoc autem Epigramma una cum sequenti asit Nazianzeno tribuendum, dubitat Cl. Boivinius. Neque immerito: si quidem verissime nequaquam videretur, virum piura, in quo cum reliquis virtatibus Modestia certabat, se ipsum appellasse *μικρὸν, ἄγριον τε, πρὶν ἀπὸ τοῦ, juvenem, ac crudelitum ingens praefundum*. Animadvertendum tamen est, id Gregorio nostro in mare fuisse, ut neque suis parceret laudibus, modo alios loquentes induceret. In Carm. ad Vitalianum ita filii patrem alloquentes de Nazianzeno ajunt.

Γραγορίῳ πρῶτον ὁμολογίῃ τε, βίῃ τε
 Σουλῶν κομίσσεται ἰσχυρίῳ, βίοντι.

Συζυγία κομμάτισαν άρτυμαίτην, βίοντες.

Hoc est: *Gregorio primum vitæque, & nomine talem,*

Qui Triadem sancto cruciat firmissimus ore.

Supra vero in Carm. *ex tō patris*, in *Patrem*, inquit Gregorius, parentem suum in se gratiam, splendoremque spiritus sui transfudisse. Imo ita enim loquentem facit:

2004 年 12 月 10 日

Γαγγύειον καὶ ἀπὸ λαμπύμενον, Τεχάδι.

I. e. Et dedi Sacerdotem Gregorium illustrem pura Triadi.

Quare mirum fortasse heic non videbitur, si se iustis efferat laudibus Nazianzeus, alieno
us ore. Nisi igitur alia accedant argumenta, non deerunt qui arbitrentur, abjudicanda ipsi
non esse semina hęc Epigrammata.

Ὁσαύτιμ. Quasiutque &c. Scholiafles Ambrof. ita hxc vertit: ὅσα γίνονται παρὰ τὴν γάρρην
i. e. quæ a parentibus præstantur &c.

Képes. Commodum. Mihi legere placeret xpus. Tunc sensus foret: ut commodam vitam
fortiaris. & sanctam mortem.

Aναξ. Rex. Videlicet *Deus*, vel *Christus*. Alibi vocem hanc pro *Christo* Nazianzenus usurpat, quemadmodum & veteres pro *Iesu*. Apud alios antiquos Patres per eandem *σωτήρα* *Salvatore*m significari videas.

Kaì πολίτις ἀρχὴν . Et civitatis columen . Nos Itali communiter vernaculo sermone dicimus *Ballata della mia Vecchiaja* . Similem dicendi formam habemus in Carm. de Vita sua .

А.А.А.

Α' Στάσεις χθόνια τινός εἶλαι ὑπὸ χερσὶ παιδός

Εισαγωγὴ εἰς τὰς Γρηγορίας παλίας

[illegible]

Ημεῖς τε, καὶ πᾶσι ἀγαπίοις υἱοῖς.

ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΣΜΟΣ ΚΑΝΟΝΩΝ, ΜΕΤΑ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΤΩΝ

Γαργίλ. Δαγίλ. Μάρτυρ παρδίμα

အချက်အလက် - မြန်မာနိုင်ငံ၏ အခြေခံဥပဒေနှင့် ပတ်သက်၍

ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ ΤΟ ΤΟΥΤΟ ΕΥΣΕΒΙΟΥΣ ΤΙΧΙΝ

A L I U D C VIII.

▲ Lacres terram hanc caris caris sub manibus filii

Induimus, nos pii parentes Gregorii

Oni & senectutem reddidit suis laboribus levem

Notram, & nunc prosequitur nos sacrificiis.

Respira a laboribus feneſtrentem ſuſtinentibus, filiorum præſtantiffime

Gregorius Martyribus apponens

Gregori, pios Martiribus apponitur.
Parentes tuos: Merces autem: magnam Patrem propitium tibi esse,

Spiritalismo tibi obtingere nios liberos.

N O T E.

Gregorius, & Nonna filium Theologum alloqui pergunt. Labores ab eodem devoratos, ut parentum senectuti opem ferret, commemorant, eique Deum propitium, & pregem precantur. Codex Medicus titulum hujus Carminis præfert *capitulum 100. in h. e. ex persona parentum.* Ibi etiam in secundo versu pro *vestris* legitur *vestre.*

Εσσημιδ'. Induimus. Simile apud Homerum λείπει ἴσσο χεῖρας, ubi lapideam induere tu-

Tis πρώτῳ, καὶ αἱ μετέπειτα παῖρες.

Π Πρῶτῳ Καίσαρ, καὶ τῷ ἄλλῳ. αὐτῷ ἴσον
Γοργόνιον, μετέπειτα πᾶσι τοῖς καὶ μετὰ ἑαυτοῦ
Ματρί. ὃ καὶ πάλαι, καὶ ῥαγίστως αἰνῶ
Γρηγορίου. ῥαβδὸν καὶ ἑαυτὸν μέγαν ὄναστον περ.

Quis primus, & quis postea & viris abierit. CXX.

Primus Cæsius, communis dolor. Ast deinde
Gorgonium. Tum postea, Pater, care. Et longe post
Mater. O tristem manum, & scripturam acerbam
Gregorii! Scribam & meam mortem, ultimi licet.

NOTE.

Ordinem, quo parentes, frater, ac foris sublati sunt & vivis, describit Poeta. Nempe
Cæsius, primus, tum Gorgonia, deinde Gregorius pater, ac tandem Nonna mater
vivendi finem fecere: Posthæc ipse unus & familia sua superest Epitaphium sibi confert.
Hoc autem Epigramma, cujus Nazianzenus certissimus Auditor videtur, argumento esse potest,
ut eidem superius quoque Carmen tribuatur.

Πρῶτῳ ἄλλῳ. Communis dolor. Id est, quum ante alios Cæsium Libitina rapuerit, ejus mor-
tem communi dolore, ac luctu prosequuta est universa Gregorii familia.

Πᾶσι τοῖς. Pater care. Codex Medic. habet in nominandi casu πατέρησιν: quæ lectio mihi
magis arridet. Pro καὶ μετὰ ἑαυτοῦ habet idem Codex ἢ μετὰ ἑαυτοῦ, h. e. pro & longe post, sen-
tentia contraria habet nec longe post. Cum Mediceo consentit, alter Codex Regius 1945. Si quid
heic opinari fas est, præferenda est postrema, hæc lectio: non enim diu post Gregorii viri sui
mortem; quæ Anno, ut alibi diximus, 373. vel 379. contigit, Nonna supervivente videtur.

Ματρί. Acerbam. In laudato Codice Paris. 2945. & in Mediceo pro hac voce habetur κατὰ
quæ pulchra repetitio est, vim addens sententiæ. Pater heic subjungere metricam hujus Car-
minis versionem eleganter a Salvino factam.

*Primus Cæsius, communis luctus; & inde
Gorgonium; dein care pater; nec tempore longo
Post, mater. Manus o tristicque, & litera tristic?
Gregorii tandem mox facta novissima scribam.*

Eis ἰσών.

Π ὅτι μὲν ἑκάστης με διὰ τὴν μητέρα φανῶ.
Ἀδελφῶν ἐν μητρὶ δῶρον ἴσων φίλων.
Τὸ πρῶτον αὖ θνητῶν με ἀπὸ τοῦτον ἀνέστη.
Τὸ δεύτερον ἀπὸ τοῦτον μετὰ τὴν κατὰ τὸν.
Πρώτον πατέρα με φίλῳ προσπαθεῖν ὄντοισι.
Ἐκτοῦ Βασίλειον σὺν τοῖς ἐν τῷ οἴκῳ.
Ἐβλῶν ἐν τοῖς μετὰ τὴν ἑαυτοῦ ἰσών.
Ὅτι δὲ αὖ εὐνοῖα ἑκάστης χρίται.
Εἰς τὸν ὅλον τὸν Τριῶν ἑαυτοῦ, ὃ καὶ τὸν, Πάτερ.
Βίβλῳ δὲ καὶ κατὰ τὸν μετὰ τὸν φίλων.

In se ipsum. CXXI.

Primo quidem me Deus oranti concessit matri inclytæ.
Secundo a matre donum accepit gratum.
Tertio deinde morientem me sacra servavit Mens.
Quarto incipitem sermonem dedit Eloquentia.
Quinto Virginitas me amicis complexa est somniis.
Sexto cum Basilio concorditer lucta tibi.
Septimo & profundis me Vitz Dator eripuit gurgitibus.
Ostendo deinde morbis purificavit meas manus.

Εἰς τὴν Νέαν. Constantinopolim, quam *Romam juniorem* appellat, ingressus Gregorius, ita illam ab Hæreticis occupatam reperit, ut nullum Orthodoxi Templum præter S. Anastasæ pateret. Hinc Ariani, illinc Macedoniani, aliaque teterrimæ pestes veram ab Urbe Regia Fidem pene exulare coegerant. Quam vero Gregorii nostri predicatione factum fuerit, ut Catholica Religio ibi restitueretur, merito nunc ait, se Trinitatem, scilicet germanam de Trinitate sententiam, in Constantinopolim intulisse.

Ἡ γὰρ. *Adveni.* Ita legitur in Paris. Cod. 1995. jure potiori, quam *ἦν γὰρ*, quod habetur in altero Codice. Heic enim retinenda prima persona. Scholiastes MS. τὴν Τριάδα φέρει παρίστα τῇ ἑορτῇ Πάσχα. Trinitatem ferens Roma juniori exposui.

Βιβλῆμα. *Percussus sum.* Ab eodem Scholiaste hæc ita explicatur. *Διακονοῦντες βιβλῆμα διὰ τοῦ πόνου.* Decimo percussus sum lapidibus, percussus sum vero & ab amicis. In Carm. de Vita sua postquam Gregorius se Constantinopolim adventisse narravit, quanta invidia, quantoque Hæreticorum odio fuerit excetus, describit. Tum addit:

Λίθος παρὶν τὴν ἑλὴν τὰ δάκρυα.

Imbres tarco saxos, opulas meas.

Hæc eadem repetit in Orat. ad 150. Episcopos, & in alia concione Arianos alloquens.

De se ipso. CXXI.

Εἰς τὴν Νέαν, εἰς τὴν τε φίλην, καὶ ὅσα πατρίδι,
καὶ δίδωται, ὡς Χριστὸς ἤσκει προπορεύει.
Εἰ δ' ἄρτι φίλος με δὴν εἶπ' ἡμεῖς εὐχὴ,
καὶ πατὴρ παλάμη, τὴν εὐχὴν; ἀλλὰ μάκαρ
Σοὶ με Χριστὸς χοροὶ δίδωται, καὶ καὶ τὸ ὅπλῳ
Τῇ Τριάδι τῇ λατρίᾳ Γρηγορίου.

Gracia mea, & juvenus cara, & quæcumque possedi,
Et corpus, ut Christo cessitis alacriter!
Quod si Sacerdotem carum me Deo statuit matris supplicatio,
Et patris manus, æqua invidia? At o beate
Tuis me Christo Choris accipe, & gloriam prælia
Filio Gregorii servo tuo. Gregorio.

NOTE.

Invidios suos alloqui Gregorius videtur, qui se de Cathedra Constantinopolitana deturbaverant. Tum ad Christum Regem Regum se convertit, atque ut moriem sibi mature largiatur, gloriamque cœlestem donet, precatur.

A'as.

Γρηγορίου Νόνου τὴν φίλην καὶ τὴν ἐνδὴν καὶ τὴν
τὴν ἡμεῖς τὴν εὐχὴν Γρηγορίου δίδωται,
καὶ σοὶ σοὶ δίδωται, ὡς Χριστὸς ἤσκει
Ὅτις πλεονεχίαν ἔχει ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ.

A L I U D CXXIII.

Gregorii, Nonnamque carus filius heic jacet,
Sacrae Triadis Gregorius famulus,
Et qui sapientia sapientiam apprehendit, & adolescens
Solus divitias habens spem cœlestem.

NOTE.

Non esse Gregorio nostro Epigramma hoc adscribendum, & ego valde suspicor, imo pene certum habeo; non enim mihi videtur simile esse veri, Nazianzenum has sibi tribuisse laudes, quamquam a vero abhorreat, ipsum sibi met parasse Epitaphium suum. Me confirmat in ista sententia Epigramma sequens, quod alium certe a Nazianzeno Auctorem habet. Si pro ἐνδὴν καὶ τὴν scribere placeret ἐνδὴν ἰδὼν, ita versus foret vertendus: Gregorium, & Nonnam carus filius composuit heic &c. & haberemus Epitaphium parentibus suis

a Gregorio factum. Sed præterquam quod emendatio temeritatem saperet, credibile non est, Nazianzenum, dimissis laudibus parentum, unice postea in sua excurrisset.

Ἠΐδῃ, Adolefcens. Ita quidem verti; sed ut commodus sensus fiat, præstat vertere *innuptus, virgo*, seu ut melius dicam, *caelebs*: quæ omnia hoc vocabulo significari possunt.

Οὐλ. *Soles* &c. Id est, qui omnem suam felicitatem collocavit in spe Regni cœlestis. Poterat & scribi per accentum asperam, ut admirantis specie inueneret Poeta, qualis, quantæque beatitas Gregorio contingit in Cœlis.

A'Λο.

Τὴν δὲ ζώνοντι χθονί. πῶς δὲ Χερσὶ
Δάκναι ἰσὺν, αὐτὸ τοῖς π' ἀγρίων λόγων.
Ναὺ δ' ἄρ' ἔστι μίγαν σι, καὶ φανερὰ χερσὶν.
Οὐρανὸς ἑνὸς ἔχον, αὐτὸς Γρηγόριον.

A L I U D CXXIV.

Paulisper vivisti in terra. Omnia autem Christo
Obtulisti, & cum his volucre eloquium.
Nunc autem Sacerdotem magnum te, & intra cœlestem
Chorem Cœli habet, inclyte Gregori.

N O T E.

Est Epitaphium Nazianzeni, simile superiori, atque ab alio, ut veri videtur simillimum, quam ab ipso Nazianzeno compositum.

Μίγαν σι. Ita in Regio Codice 2945. In altero pronomen *σι* desideratur.
Περὶ λόγων. *Volucre eloquium.* Id est, rapidum, torrens, aut quid simile. Significat, Nazianzenum divinis rebus enarrandis consecrassè eloquentiam suam.

A'Λο.

Εκ μὲν βροχῆς ἐκλάσσει τὰς πυλῶνας οὐρανῶν.
Ἠλὺδες δὲ σοφίης πύρρα. σάρκα λέγῃ
Ἠγύσθη, καὶ πρὸς ἡμῶν. κόσμος φλόγῃ γομφίου ἀνέβη.
Εἴς τιν' ἀσπαστὸν Γρηγόριον χερσίν.

A L I U D CXXV.

Apuero me vocavit Deus nocturnis somniis.
Pervenì ad sapientiæ metas. Carnem verbo
Purificavi, & cor. Mundi flammam nudus effugi.
Steti Coadjutor cum Gregoriò genitore.

N O T E.

DE hoc etiam Carmine dictum velim, quod de duobus superioribus, quamquam heic repetantur, quæ in aliis certe suis versibus non semel de se ipso Nazianzenus cecinit.

Εἰς τιν' ἀσπαστὸν. *Steti Coadjutor.* Sejunctis vocibus legitur in Regio-Codice *αὐτὸς Ἀσπαστὸν.* Codex Medic. habet *ἰσὺν αὐτὸ Ἀσπαστὸν.* Placuit autem Coadjutoris vocabulo uti ad explicandum illud *Co-Aσπαστὸν*, quod est in Græco. Vocem *Ασπαστὸν* pro Pontifice sæpe usurpavit noster. Quam ejus pater Gregorius, jam grandævus muneri Episcopali satis non posset facere, filio Theologo, quem Presbyterum constituerat, Ecclesiæ Nazianzenæ curam commendavit. Præ animi demissione onus ille resugiebat, vincique tandem vix potuit, ut parenti morem gereret. Hinc, ut ita dicam, *Coadjutor*, seu *Co-Aσπαστὸν*, & Vicarius parentis est factus. Vide ejus Vitam a Gregorio Presbytero conscriptam, & ipsum Nazianzenum multis in locis.

A'Λο.

Π Ἀσπὸς ἰσὺν ζῶντος καὶ ἰσμεν, καὶ θρόνον ἔχον,
καὶ παρὸν. ἀλλὰ φῶς μέγιστον Γρηγόριον,
I 2

Γρηγόριε, πὸς μητρὶ θεοδότησιν ἄνωκε Χριστὲ.
Φάσμασιν ἰσχυροῖς θύκας ἔχον σοφίης.

A L I U D CXXVI.

Patris ego inclyti & nomen, & thronum habui,
Et tumulum. Tu, amice, memento Gregorii,
Gregorii, quem Matri divino manere concessit Christus.
Nocturnis visis tradidit amorem sapientiae.

N O T Æ.

Codex Regius 2945. hoc Epigramma cum superiore conjungit Scholiastes vero Ambrosianus disjungit. Hæc nihil habetur, quod Nazianzenum dedecet, si ipsum Carminis Auctorem velimus. Imo quoniam nulla fiat mentio Throni Constantinopolitani, Gregorium ipsum suspicari quis potest Auctorem.

Οἶκον. Thronum. Hoc est: eandem Nazianzenam Ecclesiam rexi. His aptem verbis significari videtur, Gregorium nostrum ejusdem Ecclesiae Episcopum olim fuisse. Hæc idem arbitratu sunt S. Hieronymus, Rufinus, Socrates, Sozomenus, atque alii non pauci, ut supra adnotavimus ad Carmen LXXX. in *Patriem*. Verum Emin. Barcetus in *Vita ejusdem Theologi*, edita Tomo II. Maji a Cl. P. Papebrochio, cap. 9. luculenter ostendit, nunquam Gregorium nostrum Ecclesiae Nazianzenae revera ut Episcopum praefuisse, sed ut *Coadjutorem*, seu *Vicarium*; quod & in Epigrammate superiori vidimus. Certe omnem hac de re dubitandi causam tollit illud, quod ipse ad Gregorium Nyssenum Epist. 42. scribit. Audiamus: *Πατερ, inquit, δίδως, ὅτι μὲν Ναζιανζῶ, Σασίμων δὲ προεβήκαμεν, ἃ καὶ πρὸς δόξαν αἰδοὶ τῷ πατρὶς, καὶ τῶν ἐκτελέσαντων, οἱ εἶναι τῶν προεργίας κατεβήκαμεν.* H. e. Inter omnes constat, me non Nazianzi, sed Sasimerum Antistitem creatum fuisse, tametsi in patris reverentiam, & eorum, qui supplexerunt hoc a me contenderunt, ac per breve tempus, praefecturam quasi hospites suscepimus. Alia sunt hujus veritatis argumenta, quibus patet, non Ecclesiae Nazianzenae Antistitem, sed patris sui Episcopi vices tantummodo Gregorium tenuisse. Itaque mirus vox illa *Οἶκον thronum*, accipienda est, ut id significet, quod reipsa Gregorius egit, nempe Ecclesiam illam ab ipso quidem, non Episcopo constituto, sed Vicario administratam fuisse.

Ὁ πᾶσι. &c. Ur posui, ita legitur in Regio Codice 2945. & in Mediceo. Aliter interpretungitur in altero Codice Regio, videlicet:

ὁ πᾶσι Χρυσὸν
Φάσμασιν ἰσχυροῖς: θύκας δ' ἔχον σοφίης.

Certe aliqua particula conjunctiva in priori lectione desiderari videtur.

Εἰς Ναυκρατίον πρὸς ἀδελφὸν τὸ μὲν ἄλλο Βασιλῆον.

IΧθυόβλην ποτ' ἔδωκε λίον βούδιος ἀπὸ πέτρης
Ναυκράτι®, τῖναίς ἐν ποταμῷ βράχῃ®,
Καὶ τὸ μὲν οὐκ ἔδωκεν ὁ δ' ἔλατο, καὶ αἰὶνὰ
Εἰρσιν αὖτ' ἄλλος δάκτυλος, ἐπὶ λίθῃ.
Ναυκρατίον, καθάρσιον βίᾳ νόμου, ὅστις ἴσκει,
Καὶ χάρις ἐκλάμαται καὶ μέρον ἐξ ὕδατος.

In Naucratiium Magni Basilii fratrem. CXXVII.

Piscatorium rete dum profundo e scopulo solvere
Naucratus velle, in aquarum vorticibus mersus
Et rete non expedit, & ipse est captus. Quomodo
Pro plicatione piscatorem rete traxit, dicit sermo.
Naucratus, puræ vitæ norma, uti conjicio,
Tum beneficium, tum mortem ab aquis traxit.

N O T Æ.

Adhuc de Carmina e Regiæ Parisiensis Bibliothecæ Codicibus deprompta. Hæc autem habentur in Cod. 2945. Prioris quatuor versus specie interrogantis effertur; reliqui duo respondentis. Illos ita Latine reddidit V. Cl. Boivinius.

Roriz

*Retia Naucratis scopulis herentia dunt vult
Solvare, fluminis dum caput ablit aquis,
Nec fila expulsi, neque se. Deus optime, quæ sit,
Ut dominum illo retia pisce trahant?*

Ad argumentum Epigrammatis veniamus. Vitæ sanctitas, quæ totam Nazianzeni familiam non tantum posteris commendavit, sed illustrem, beatamque Cælis reddidit, Basilii quoque magni domum ingressa, fecit, ut virtutes nua cum sanguine propagari posse videretur. Et sine dixisses, Virtutem duas hæcæ familias elegisse, ut Cappadociam sanctissimis animabus, Orientem vero optimis Episcopis impleat. Basilium Magnus Cæsarex, Gregorius Nyssæ, & Petrus Sebaſtes, Episcopi omnes, fratresque germani fuerunt, eosque Cœlitum Fatis Ecclesia Christi addidit. Horum parentes Basilii, ac Emmelia in Martyrologio Romano die 30. Maji coluntur. Paterna quoque Basilii Magni avia, Macrina nomine, mulier sanctissima, eidem Martyrologio inscripta, die 14. Januarii honoratur. Accessere ejusdem Basilii magni sorores duæ, prima quarum Macrina, eximii laudibus a S. Gregorio Nysseno fratre commendata, die 19. Julii in Ecclesia Catholica quotannis colitur. Ut autem & de Naucratio loquar, fuit is quoque Magni Basilii frater, ad eandem fortasse nominis, ac sanctitatis gloriam perventurus, nisi immature, hoc est in ætatis flore vivi ereptus fuisset. Quum enim retia piscibus posuisset, etque latentibus implicita scopulis liberare vellet, in altum gurgitem delapsus, ac merſus, vivere desit. Nunc audiamus, quid de illo ferat Gregorius Nyssenus frater in Vita S. Macrinæ Virginis, quæ apud Sarium die 19. Julii legitur. *Ex quatuor*, inquit, *fratribus, qui secundum Basilium natu maximus, vocabatur Naucratis, juvenis enimis, tum ingeni, tum corporis dotibus præditus.* Inde narrare pergit, illum vix duos, & viginti annos natum, mundi curis valedixisse, atque ad solitariam, inopemque vitam juxta fluvium Irim in Pontica Provincia se contulisse, ut ibi Deo, sibi que vacaret. Quibus enarratis, hæc addit: *Quum in ea solitudine quintum annum exegisset, repente adolescens vita eripitur, non morbo aliquo, aut solita ulla ratione, immatura morte sublati.* Sed quum ad venationem profectus esset, quæ industria senio confectis illis (nempe Monachis, quibuscum solitariam vitam agebat) vicini suppedibat necessaria, mortuus domum reportatur. Nemo erit, qui in ipsa veneratione, aut a tera aliqua bellua interfecit, aut ex aliqua rupe delapsum, his auditis non arbitretur Naucrati. Verum nunc Nazianzenus nos docet, quæ mortis genere, quoque infortunio ereptus fuerit pius ille adolescens. Quin ego in suspicionem adducor, non bene a Francisco Ziuo, qui S. Macrinæ vitam in Latinum sermonem convertit, Græca verba reddita fuisse. Fortasse verbum *ἀπὸ τοῦ* usurpavit Nyssenus, quo non *venari* tantum, sed etiam *piscari* significant Græci. Interpretes vero priorem sine culpa significationem retinuit, veriore relicta. Reliqua de Naucrati pete et laudato Nysseni Opusculo.

Περὶ *ἡμῶν*. Codex Medic. habet *πέρ* *ἡμῶν*, rectius fortasse, nam sequitur *ἀνδρῶν*.

Καθύπερ *ἥν*. Vita pura &c. Cum iis, quæ de Naucrati Nyssenus tradit in S. Macrinæ Vita, ista plane consentiunt. Ut enim is auctor est, *Duplici studio recte vitam instituerat, ut & labore ferocem ætatis exstingeret, & obsequendo matri viam ad Deum per divina mandata contenderet.* En peram Naucrati vitam brevibus designatam. Apertius tamen verbo unice illam pingit Philostorgius, Arianius alioqui Sæculi a Christo nato quinquies Historiarum scriptor, apud Suidam verbo *Βασίλειος*, ubi hæc ait: *Ὁ μὲν Βασίλειος ἀδελφὸς ἦν τῶν τε Γρηγορίου τοῦ Νέσου Ἐπισκόπου, καὶ Πέτρου καὶ Ἀντωνίου, καὶ ἱππὸς τοῦ μοναχισμοῦ.* Id. e. Basilium Magni quatuor sortitus est fratres, Gregorium nempe Nyssenum Episcopum, & Petrum eidem Episcopum, & alios duos Monasticam vitam professos. Naucrati Nonachum fuisse, Nicephorus etiam lib. 11. cap. 19. affirmavit.

Ἐκλήθη. *Trahere*. Ita legendum putat Cl. Boivinians, quum in Cod. MS. habeatur *ἐκλήθη*. Hanc tamen postremam lectionem exhibet etiam Codex Medicus.

A. A.

N *Αὐκράτης* *εὐρησάμενος* *τὴν* *ἐξορῆν* *ποταμίου*;
διαπορεύων *ἐν* *ἡμέρᾳ* *ἡγεμονίᾳ*.
Ὡς *καὶ* *μακάρι* *αὐτῷ* *ἔσται* *ὡς* *παύσει* *τοῦ* *βίου*;
Ἐρῶν *ἀντιπερὶ* *τοῦ* *ὅ* *ἀπὸ* *τῆς* *ἡμέρας*.

A L I U D CXXVII.

N *Naucratis* obijt vortice invidi fluvii implicitus,
Et vinculis demersis retis captus.

Ur

Ut tu discas, caducas esse delicias hujus vitæ,
Ex qua sublatas est pullos hic velox.

Α'αο.

N *Αυκράτιος πλεμπώ λίην διαμοίσειθ' ἐλευθέρῳ,
Δαρμὴν τῷ βίῳ ἔχει δὲ καὶ δαΐδου.*

ALIUD CXXIX

N *Aucratus torti lini vinculis involutus
Dum piscium prædæ inhiet, e vinetis hujus vitæ abiit.*

Idem ex versione Boivinii.

I *mplicitum sub aquas quem linea vincula trahebant,
Corporis abruptit vincula Naucratus.*

Εἰς Εμμελίαν τῷ μυστρί τῷ μεγάλῳ Βασιλεῖ.

E *Μυρίατον ἄδρην. τίς ἱερῶν; ἦγε πού τις
Καὶ πῶν πάλιν δῶκε φάει βίον;
Τίνας, ὧς δύναταις ὁμολογῆσαι ἄλλους ἐπὶ
Εἶσαι καὶ πολλοὺς ἴδω μοῖν μυστρίων.
Τρεῖς μὲν τῶν ἱερῶν ἀγκλῆς. ὁ δ' ἑκτὸς
Σίλινθος. Οἱ δὲ πάλιν ὡς τραπὶς ἱερῶν.
Θάμβῃ ἔχῃ μυστρίων τῶν γόνων Εμμελίον;
Καὶ τοῖον, μεγάλης τοῦτο ἔδωκε δόρον.
Ὡς ἔστω τῶν φρασμάτων Χρυσὸν πῶν καὶ δῶκε δῶκε
Εμμελίον, τὸ δ' ἱερὸν ἂν μεγάρον ἔχῃ τῶν.
Τέσσαρ' ἄλλους ἱερῶν γόνων, ὡς παρὰ τῶν
Τῶν τῶν πῶν, ὡς πῶν ἄλλοι ἴδω.*

In Emmeliam. CXXX.

O *Bit Emmelium (Quis dixisset?) illa, quæ tot
Ac talium uatorum dedit orbi jubar,
Filios & filias nuptas, innuptasque,
Sola hæc mortalium fecunda simul, & felix.
Tres quidem huic Sacerdotes celebres. Atque ipsa Sacerdotis
Uxor. Affines vero velut cælestium exercitus.
Me stupor habet, ubi tantam Emmelii sobolem cerno,
Ac talem, gloriosi uteri integrum opulentiam.
Ut vero ipsam appellavi Christi possessionem, pium sanguinem,
Emmelium, hoc dixi haud magnam: tanta est radix.
Hoc tibi sit pietatis præmium, o quam optima,
Filiorum honor, quibuscum unum desiderium habuisti.*

NOTE.

S *Andræ hujus mulieris mentionem supra fecimus, ejusque memoriam in Martyrologio Romano die 30. Maji recolimus. In Orat. XX. quæ est in S. Basilium, illum Nazianzenus encomiis multis, pluribus vero Gregorius Nyssenus ejus filius in Vita S. Marcinæ exornant. Cl. Papebrochio, ut in reliquis, ita & heic multum debemus, quippe Tomo VII. Maji præclarissimæ hujus familiæ res gestas consuta eruditione, ac diligentia literis mandavit. Nos singula persequemur, quæ heic animadversione digna videbuntur.*

Εμμελίαν. Emmelium. Ita Emmeliæ nomen in versu posuit Nazianzenus, nempe sue gentis ac Latinorum exempla sequutus, quibus *Glycerium, Melaniam, Sophronium*, ac hujusmodi nomina famini generis usurpantur terminatione neutra. Infra etiam nobis occurret *Θορσίβιον, Θεοφείβιον*, pro *Theosibia*. Vide quæ adnotavi ad Carmen in *Gorgoniam*, quam etiam *Gorgoniam* appellant. Titulus autem hujus Carminis præter *Εμμελίαν, Emmeliam*. An satis

ad mentem Poetæ, nescio, quon in reliquis locis non Εμμελία, sed Εμμελιος dicitur. Certe in Cod. Medic. titulus ita se habet: *de Εμμελιος μυστηρι Βασιλίου, in Emmelium Basilii matrem.* Titulus. Natorum. In MS. Codice *τοκίων, parentum*, vitio apertissimo scriptum est. Quare emendavi.

Οὐρανός. Filios. Liberos decem luci dedit S. Emmelia. Ex iis masculos quinque novimus, nempe S. Basilium Magnum, Naucratiū, S. Gregorium Nyssenum, & S. Petrum Sebaste-nam Episcopum, hoc ordine natos. Quinti nomen a Philostorgio, ut supra vidimus, memorati, & Monasticam vitam professi, nobis latet. Una dumtaxat soror istorum comperta nobis est, videlicet S. Macrina. Reliquarum nomen nulla monumenta, quod sciam, nos docent. Non duas autem, ut Possiveus in Apparatu sacro censuit, sed plures illas fuisse, certissimum arbitror. Quippe *filias Emmeliez nuptas, innuptasque* non heic solum, sed etiam in Oratione XX. de laudibus S. Basilii, Nazianzenus memorat, sanctamque Basilii senioris, ac Emmeliez familiam veluti omnium felicissimam extollens, hæc ait: *Βασίλει δὲ ὁ μακαριώτερος τῶν ἁγίων, καὶ τῶν πατέρων ἁγίων, καὶ τῶν ἐν γυναικί.* Quod quidem liquido demonstrat ille felicitatis nomine *prædicandus Sacerdotum, & Virginum numerus*, atque eorum, quæ matrimonio se addixerunt. Ut igitur etiam opinatur doctissimus Papebrochius, quamquam utius Macrinæ nomen nobis sit co-gitum, alias tamen Emmeliez filias existisse constat, quarum quædam virginitatem amplexæ Christo se dicant, aliz nuptis sese obligant. Non affirmarem tamen, tres nupti datas, tres vero virginitatem servasse, quod existimare videtur Papebrochius. Si enim decem tantum liberos Emmelia genuit, ut certissimum ponitur, sique masculi quinque fuere, ut supra Philostorgius nos docuit, superest, ut totidem etiam fuerint Basilii M. sorores. Vide quæ infra notavi ad Carmen in Theophilum.

Εὖ πατρ. In laudata Orat. XX. Nazianzenus Basilii Magni parentes *πολύτιδες, καὶ καὶ λιπαρὰς* appellat, h. e. *qui simul & multos, & probos, seu bonissos filios habebant.* Idem heic repetit.

Υἱοὶ. Sacerdotes. Nempe, ut supra commemoravimus, Basilium Magnum Cæsareæ, Grego-rius Nyssæ, ac Petrus Sebastes Episcopi. At non deerant, qui vocem *Υἱοὶ* hic in loco non pro Episcopis, ut ego, sed pro Presbyteris accipiant; verisimile quippe est, tempore illo, quo Emmelia vitam cum morte mutavit, nondum Episcopatus insignia Petro fuisse collata. Ut ad diem 30. Maii arbitratur Papebrochius, S. Emmelia Anno 372. ex humanis abiit. At Petrus Cathedrali Sebaste-næ n. anno quidem 381. fortasse obtinuerat, quemadmodum in ejus Vita Bollandus, & Henschenius Tom. I. Januæ. ad diem 9. suspiciant, levibus quidem argumentis nixi, sed non improbabilis conjectura. Longe igitur post Emmeliez paren-tis obitum, si vera hæc forent, S. Petro Episcopalis dignitas ubi-gisset. Verum, perspectis omnibus, nihil obflare video, quin Anno etiam 372. Petrus Episcoporum numero adscriptus foret. Quæstionem altius explorare nunc non juvat. Nunc dicere satis est, Sacerdotio saltem donatum fuisse Petrum, atqueam mater-e vivis discederet; nam Anno eodem, quo S. Basilium Episcopatum obtinuit, videlicet A. C. 370. Petrum quoque suum fratrem inter Presbyteros cooptavit. Hoc e S. Macrinæ Vita discimus. Quod si Græcum ejusdem Vitæ exemplar nobis esset, fortasse non Presbyteru solum, sed Episcopatu etiam a Basilio fratre donatum fuisse Petrum intelligeremus. Ibi fortasse legitur *ἁγίου*, aut *ἱερατῆς*, aut *ἱερατικός*, quibus vocibus non Presbyteratus tantummodo, ut dicebamus, sed etiam Episcopatus signifi-catur. Fortasse vero ex hoc Epigrammate discas, longe antequam opinentur doctissimi illi Scriptores, Episcopatum Petri crepisse, nisi dicatur multis post Emmeliez mortem annis idem Epigramma a Nazianzeno elucubratum.

Ἦ δ' ἡ πόσις. Atque ipsa Sacerdotis &c. Basilium Basilii Magni patrem, ac Emmeliez vi-ram, postquam plures annos in carnis communionem cum uxore egisset, Episcopali munere auctum fuisse, tradiderant quidem Possiveus in Apparatu sacro Verbo *Basilium*, Labbeus de Scriptor. Eccles. in Addend. ad Tom. I. alique Eradit; nullo tamen hucusque firmo docu-mento sententiam hujusmodi tutabantur. Quamobrem Guiljelmus Cave in Hist. Literar. de Scriptor. Eccles. illis subscribere omnino recusavit. At nunc certa veritatis hujus fundamen-ta tenes, appellante Nazianzeno Emmeliam τὴν ἁγίαν: *αἱ ἁγία, Sacerdotis uxorem*, Basilio nem-pe seniori, qui postea Sacerdos, seu Episcopus fuit, olim matrimonio conjunctam. Quod si per vocem *ἡ πόσις* minime Episcopatum heic, sed Presbyteratum significari contendas, id tibi licet. Attamen quum alibi Episcopos, & in hoc eodem Caimine Basilium Magnum, Gre-gorium Nyssenum, (& fortasse etiam Petrum) *ἱερεῖς* Nazianzenus nuncuparit, qui procul dubio Episcopi tunc erant, probabile nimis videretur, Basilium quoque eorum parentem per idem vocabulum Antistitem designari.

Οὐρανός. Cælestium. Codex Medic. habet *οὐρανίου*.

Οὐρανός. Affines, seu ut melius dicam, *propinqui sanguine.* Qui fuerint Emmeliez sangui-ne juncti, vix discas abunde. Significari tamen heic arbitror susceptos & filiabus nepotes; qualem enim Emmeliez filias matrimonio sese addixisse, animadvertimus supra. Ex his fortasse nepo-ribus

tibus Gregorius ille fuit, cujus infra sermo erit. Neptes vero memovantur a S. Gaudenzio Episcopo Brixienti in Serm. de Dedicat. Basilicæ XL. Martyrum, ubi hæc leguntur : *In ipsa maxima Civitate Cappadocia, quæ appellatur Casarea, reperimus quasdam Dei famulas, Monasterii Sanctarum Virginum dignissimas matres, presus Maria, & Martha consimiles, quæ merita diligit Jesus, natura, fide, & studio, & castitatis integritate germanas, quibus ab otuiculo suo Confessore, & Sacerdote Basilio (en Sacerdotem, h. e. Episcopum, appellat) olim tradita fuerunt horum Martyrum veneranda Reliquiæ.* Hæc ille eorum temporum Scriptores.

Φρασίμω. Appellavi. Pro φρασμω, quod in MS. legebatur, ita scribendum Boivinius notavit. Οἱ πόδες ἀγίου. Quidam unum desiderium habuisse. Ita verto, subintelligens *vita celestis*. Supra in Carm. CXIX. memoratur ζωὴ ἡ ἀθάνατος. i. e. *Vita celestis unus amor, seu unicum desiderium.*

Εἰς Μακρίαν τὴν ἀδελφὴν τῆς ἁγίας Βασίλειας.

Π Ἀρτίστον ἀνέγνωσκον ἔχον καίτοι, ἢ παρ' ἀπαι-
Μακρίαν Ἐμμελίαν πρωτότοκον μεγάλαν.
Ἡ πάντων ἀνδρῶν καὶ δὲ ἡμεῶν, τοῦ δ' ἡγίου πατρὸς
Γλωσσο, καὶ πάντων εἰρηνοῦ Εὐχὴ ἔχον.

In Macrinam S. Basilii sororem. CXXXI.

V Itginem nobilem tumulus contineo, si quam audis
Macrinam Emmelii magnæ primogenitam.
Quæ omnium virorum oculis latuit, nunc veto in omnium
Ocie fertur, & omnium optimam gloriam habet.

NOTÆ.

S Anctæ hujus Virginis laudes, quæ die 19. Julii quotannis in Martyrologio recurring, omittere in præsentia, quam vel breviter delineare prælat; quippe luculenter easdem prosecutus est S. Gregorius Nyssenus ejus frater in Epistola, ut titulus præfert, ad Olympium Monachum, quæ apud Surium legitur ad diem 19. Julii. Satis igitur ad operis propositum fuerit, si cursum monemus, illam SS. Basilii, & Emmelie filiam, Basilii Magni, Gregoriique Nysseni sororem fuisse. Inter Emmelie liberos prima lucem vidit: quod & aliunde noveramus. Illi a parentibus impositum nomen est Macrinæ, quam ejus avia pater-na, mulier præstantissima, quæ sub Tyrannorum Regno pro Christi confessione pugnaverat, Macrina appellaretur. Anno vulgaris Epochæ 380. S. Virginis animam ad immortalem patriam e terris abiisse constat. Ejus quoque mentionem fecit Nicephorus Callist. lib. 11. cap. 19. Fectunt & alii, quos compendii gratia prætermitto.

Εἰς Θεοφείαν ἀδελφὴν τῆς μεγάλης Βασίλειας,

Κ Αἱ σύγα Θεοφείαν κλητὴς ἀπὸς Ἐμμελίου,
Γνωστὴν μεγάλῃ σὺζυγα ἀφροδίτης,
Ἐνδύει τὴν ἀπὸ τοῦδε χόδον, ἡμῶν ἡμεῶν
Εὐδοκίαν, ὅτι δ' ἀπὸς ἱερῶν.

In Theosebiam Magni Basilii sororem. CXXXII.

T U quoque, Theosebiam, inclytæ Emmelii filia,
Gregorii magni vere conjux,
Hele sacram subisti hominum, colamen foeminarum
Piarum; e vita vero mature excessisti.

NOTÆ.

C Reditum hucusque, Theosebiam, seu Theosebium, Gregorio Magni Basilii fratri, ac postea Episcopo Nysseno, fuisse matrimonio conjunctam; eaque in sententia fuere Baronius in Annalibus, Henschenius, & Papebrochius in Vita ejusdem Nysseni die 9. Martii, imo reliqui Scriptores, quos ego viderim de Theosebia scribentes. Singulos in hanc opinionem pertraxit una Gregorii Nazianzeni Epistola XCV. ubi dolorem a Nysseno in Theosebia mor-

te conceptum amoliri contendit. At nunc, si fidem habere volumus hujus Epigrammatis Auctori (qui vetustus quidem esse potest, alius tamen est a Nazianzeno) aliter sentiendum erit. Hec enim Theosebiam Emmeliz filia, Basilique soror dicitur, atque ideo non uxor, sed soror Gregorii Nysseni fuerit. Præterea quum dicatur *Gregorii Magni conjux*; nullusque tum esset Gregorius, cui *Magni* titulus conveniret, præter Nazianzenum, atque Nyssenum; Nysseni autem, ut posuimus, Theosebiam soror sit: superest ut eam Gregorio nostro nupsisse dicamus. Verum curiam facile persuadebitur, Nazianzenum conjugio operam dedisse, quum nullum hujusce facti vestigium habeatur apud Historicos tum antiquos, tum recentes, qui ejus vitam literis mandarunt? Quin imo pluribus in locis testatur ipsamet vir sanctus, impensum sibi ab adolescentia fuisse Virginitatis studium. Quare miraber olim quum maxime confidentiam Guilielmi Beveregii, viri aliquin eruditissimi, qui in Notis ad Can. V. Apostol. in hæc verba scripsit: *Et quidem post Nicænum Concilium Spiridionem, Gregorium Nyssenum, ut & Nazianzenum tam patrem, quam filium Theologum, matrimonio copulatos fuisse, nemo in antiquitate versatus nescit*. Imo, æbham tum ego, nemo in antiquitate versatus, præter unum Beveregium, quod sciam, adhuc affirmavit, Nazianzenum filium umquam sese matrimonio obstrinxisse. Nihilominus amamus verum, & quandoquidem nobis oblatum est hoc Epigramma, suspicari saltem in posterum cogemur, Beveregii sententiam cum veritate consentire, ac Theosibiam Gregorii Nysseni sororem, Theologi vero conjugem fuisse. Hujus autem Carminis fidem sustinere videtur eadem illa Epistola XCV. Nazianzeni, quam Baronius, cæterique Eruditi hucusque pro contrariæ opinionis fundamento posuere. Scilicet inquit ibi Gregorius nostris, ad Nyssenum scribens: *Te adiuvo et eam tolerantiam, ac philosophiam, quam in discessu beata, sanctæque SORORIS vestre (sive tuæ) adhibes, cum ejus adæquus quæ, uti Nazianzenus*. Quæ verba interpretans Baronius, Theosibiam ideo Sororem Nysseni appellatam conjicit, quod illa castitatem Deo voverit, ac inter Diaconissas egerit, viro quoque Sacerdotium, & castitatem amplexo. At nunc non spirituales, sed germanam Sororem Nysseni piam hanc forinam fuisse, ex hac etiam Epistola intelligeremus. Infra addit Nazianzenus: *Sed quid faciemus adversus Dei legem ab antiquis temporibus dominantem, qua Theosibiam meam habet (meam enim eam voco, quæ secundum Deum vixit; quandoquidem spiritalis cognatio corporem antecellit) Theosibiam Ecclesie decus, atatis nostræ utilitatem (ut potius familie, ac prosopie nostræ, siquidem Græce scriptum est οὐκ ἔστιν ἡμεῖς τὴν γυναικα) seminatum fiduciam; Theosibiam in tanta fratrum pulchritudine formosissimam, & clarissimam; Theosibiam vere sacram, & Sacerdotis conjugem, & honore parem, & magnis Mysterijs dignam*. Deinde singulari dolore ob ejus mortem se affectum Nazianzenus testatur, adiciens sibi illius memoriam nunquam esse deponendam. Ex his igitur, nuptam quoque eidem Gregorio Theologo Theosibiam aliquando fuisse, apparet. Eam autem *juam* Gregorius appellat, tum quod sibi corporea cognatione adstricta fuerit, tum multo magis quod secundum Deum vixerit, *uxorem dei Θεοσβια*. Hoc est, ut explicare possumus, quod illa cum viro Nazianzeno castitatem potius, quam thori conjunctionem, servare voluerit. Quæ si vera sunt, hinc discimus, non diu constitisse carnis communione inter Nazianzenum, ac Theosibiam, sed utrumque castitatem jampridem elegisse, ut Sacerdotium ille iniret, ut inter Diaconissas ista cooptaretur. Ad hæc Theosebiam dicitur in tanta fratrum pulchritudine formosissima: quæ recte illi conveniunt, si Emmeliz filiam statuimus, cui quinque filii masculi contigerant. Theosebiam vero paternam domum repetiisse, solito matrimonio, ibique reliquum vitæ videtur egisse, a Nazianzeno corpore stans, aumo vero ac spiritu conjunctior, quam ante. Posset etiam recenti huic opinioni suffragari versus ille Theologi ita scribentis in Carm. IV. de Anima sua Celesti.

Αὐτὸς ἵππον γάμος βαρὺν ἔχοντι δύνει.

Deinde vera jugum matrimonii a me seposui.

Nihilominus hæc ita se habere, affirmare pro certo non ausim. Car enim Gregorius, qui tam sæpe, ac tot verbis vel minuta vitæ suæ monumenta versibus clausit, hoc unum non levis momenti aut præterisset, aut tam jejunus commemorasset? Documenta quoque produci possunt, quibus probetur, nunquam Nazianzenum fuisse conjugatum, ac præcipue quod legitur in editis Carm. I.

Οὐκ ἔστιν ἦ' ἰδιώτης, ἴσιν ἴσθ' ἕκ.

Non me conjugium ligavit, vita fluxus.

Quum tamen & hoc, & omnia, quæ proferre liceret, æquivoca videri, & ætrique sententiz conformari possint, placet in re dubia reliquis potestatem facere judicandi. Mihi sit satis, pro certo affirmare non esse Gregorio nostro hujusmodi Epigramma tribuendum. Aut nunc Theosebiam Nysseni conjux, non soror, fuit: & error palmaris in eo continetur. Aut Nazianzeno nupsit (quod similissimum vero arbitror) sequæ Nazianzenus *Gregorium Magnum* numquam appellasset.

Auct. Gr.

K

Ef

Εἰς Γρηγόριον.

Γρηγόριος μῆτραι, ἡρώς μῆτραι, ἐνδὸν Ἰδαν,
 Γρηγόριος, καθάρσι Μάρτυρι παρδύμνῳ,
 Ἡΐδον, δακιδόντα, εἰςχρον. αἱ δὲ πᾶσι
 Τὸν γυροτροφῆς ἡλικίᾳ αἰσι κίσι.

In Gregorium. CXXXIII.

Gregorium avunculus, Sacerdos magnus, heic composuit
 Gregorius, juxta patros Martyres collocans
 Adolescentem, florentem, impubem. Antea vero
 Conceptæ senum alendorum spes sunt civis.

NOTE.

SI Nazianzenum postrema hæc Epigrammata Auctorem haberent, quis iste Gregorius fuerit, nullo negotio dignosceretur. Materius enim avunculus heic nominatus alius non esset, quam Gregorius Nyssenus, Basilii Magni frater, qui μῆτραι ἡρώδῃ i. e. magnus Sacerdos, seu Episcopus dicitur. Supra enim animadvertimus, quasdam ex hujus Sororibus legibus conjugit sese adstrinxisse; ideoque ex harum una prodiisset. Gregoriōs iste adolescentulus, quem in ætatis flore fato supremo correptum Nyssenus avunculus tamulo mandasset, sepultum Nazianzenus elogio exornasset. At quoniam superius Epigramma fecit, ut de illius etiam Auctore dubitare debeamus, incertum est mihi, an Nazianzeni potius, quam Nysseni, Gregorius hic adolescens fuerit nepos. Scilicet Gorgoniz filius is esse potuit, atque Αλγυῖ. In Cod. Medic. hunc titulum præfert Epigramma. εἰς Γρηγόριον αἰσι μῆτραι cum linea supposita ἀδελφῶν h. e. in Gregorium matris fratrem.

Παρδύμνος. Collocans. Juvenis Gregoriī ossa ab avunculo Gregorio juxta SS. Martyrum tumulos condita fuisse, intelligimus. De hujusmodi consuetudine superius nonnulla adnotavi in Carmen XVII. plura vero in Dissert. XVII. ad S. Paulinum Tom. I. Anecd. Vide in hoc eodem Libro Disquisitionem III.

Γυροτροφίας. Senum alendorum. H. e. in cinerem redacta est spes, quam Gregoriī adolescentis parentes, ac majores conceperant, suam ab isto nepote senectutem aliquando alendam, aut ut melius dicam, esse sustentandam.

In priori versu pro ἐνδὸν Ἰδαν, quod legitur in Cod. Medic. habet Parisiensis ἐνδὸν Ἰδαν. In postremo pro αἰσι κίσι, Cod. Medic. habet αἱ δὲ. Fortasse ἰδῶ.

Εἰς Μαξιμῶν.

Αἰματὸς Ὀχρίδῃ γὰρ ἡμῶν. Βασίλῃς ἰς αὐλῆς
 Ἐστῶ. Ὅρρω ἀπὸ κατάρρεα. πάντα σκίτα σκιδάσαι
 Χρὸς ἐνὶ μ' ἡλῆσαι. βῆ πολλὰς ἀταρπῆς
 Γυρῶ ἑώρα σκιδῶν ἀσχημασί. ἄχρῃ ἀνέβην
 Τὸν καθύπερ. Χρὸς τῆς δέμας ἀχρὶς πολλοῖς,
 Καὶ οὐ κίρῃ αὐτῷ Μαξιμῶν ἰδῶν αἰσάν.

In Maxentium. CXXXIV.
 Boivinio vertente.

C Lara stirpe satus, Regalem admittor in Aulam.
 Grande supercilium attollo; mox omnia Christus
 Dissipat, etrantem revocans. Vestigia flecto
 Per varias incerta vias, jactantibus autis
 Votorum, donec Vitæ via certa reperta est.
 Ærumnis corpus variis tibi Christe subegi.
 Nunc levis alit super redeo Maxentius alit.

NOTÆ.

Illiſtri ſanguine natus Maxentius ad Aulam Conſtantinopolitanam ſe contulit, ubi ſummo in honore apud Auguſtus ſuit. Verum fortunæ favor, & publici alicujus muneris amplitudo, ut aſu venit, ſuperbum effecerant. Impotentiam hominis diu non tulit Cælum. Quare ab alto deſectus, ſibi vivere, meliorique vitæ inſtitutam amplecti coactus ſuit. Inde Chriſto ſe dicaus, ſelicem ad mortem venit, qui antea inter felicitatis fructus computare potuerat, quod Nazianzenum amicum haberet. Hæc ab hiſce verſibus diſcas; nihil enim aliud in veterum monumentis de hoc non iſtmi ſubſelli viro offendi.

Pro *ἐκείνου*, Cod. Medic. habet *κείνου*. In quarto verſu *ἀνὴρ* potius legendum eſſe cenſuerat Boivinrus, quam *ἄν ἄν*, uti Regius Codex præſerebat. Ejus conjecturæ conſentit Codex Medicæus. In utriſque vero Codicibus ſcriptum eſt *ἀνὴρ*, pro quo *ἀνὴρ* ſcribere placuit, ſenſu poſcente.

Ἄλλο αἰς τὸ αὐτὸν.

Π Ἄντ' ἰμοὶ κραδίη, Μαζίηται, οὐκ ᾤραμαι
 Οὐτομα, ἢ ευχαλῶ ἰδοὶ αἶψά βίοντι
 Ἀμβροσι, ἀνείκελ, ἀντρία. Ζῶν ἰσχυρῶ
 Ἀντρίμ' εἰς πᾶν Χριστιανὸς πλάσσει.

Aliud in eundem, CXXXV.

Palpirat mihi cor, Maxenti, tuum ſcribeus
 Nomen, qui duram vitæ viam conſeciſti
 Mortalibus inviam, excelsam, injucundam. Ad tuum, optime,
 Sepulcrum Chriſtianus ſine tremore non accedet.

NOTÆ.

A *Μόρμυρ. Mortalibus inviam. Vitæ genus, quod Maxentius elegerat, & heic Nazianzenus deſcribit, Monasticum ſuiſſe videtur.*
Ἄντρίμ. Sine tremore. Aut ſignificat Poeta, non ſine reverentia, ac timore, accedere Chriſtianos debere ad ſepulcrum viri tam pii; aut potius timorem iis incutit, quibus religio non erat aliqua exilare, aut frangere ſepulcra: Nazianzeni xpo impius iſte mos præcipue obſtinebat, ut alibi vidimus, & infra uberius patebit.

Πρὸς τὴν ψυχὴν.

A Ἄλλο μὲν χροσὶ, οἱ δ' ἄργυρον, οἱ δὲ πρᾶξις
 Τιμᾶσι λιπαρῶν, πάγχια οὐδὲ βίη.
 Ἄλλοι δ' αὖ Σερῶν καλὰ τιμᾶται, καὶ γῶναι ἄλλοι
 Πυροφόροι, ἄλλοι εὐναντιῶν ἀνέλοι.
 Ἀντρίμ' ἰμοὶ Χρεὶς πλὴν μίγμαι, ἢ πᾶν ἰδομα
 Νῦν γομῶν καθαρίαι: τ' ἄλλο δὲ πᾶν ἰχθῶ.

Ad animam ſuam. CXXXVI.

Ex verſione Boivinii.

Argentum hic, ille argento pretioſius aurum,
 Hic lautas iohiat, gaudia vana, dapes.
 Eſt quem ſila juvat deſpectere Serica: ſulcos
 Laudat frugiferos hic magis, ille greges.
 Divitix in, Chriſte, mez, quem ceruere pura
 Mente nūnam liceat: cætera Mundus amet.

NOTÆ.

Hic Epigrammati ſimilia habes in reliquis Nazianzeni Carminibus, & potiſſimum in Carm. de Vita ſua. Aldus hoc idem evulgaverat. Billius prætermiſerat. Iterum igitur datus e Regio Codice 1891. deſcriptum.

Καδαρῶν. *Pure* H. e. sine nube uisum aliquando Christum conspiciam; non enim id homini corporeis vinculis adstricto licet.

Εἴχῃ. *Habeat*. Ita Boivinius scripsit, quum corrupte in MS. Codice glossema αὐτῇ εἴχῃ irrepererat, ut patet, in textum.

Εἰς τοὺς ἀσπύκτους οὖρους ἀπὸ τῆς Μαρτύρου.

Τρισθενεῖς, πρῶτον μὲν ἡμῶν σῶματ' ἀσπύκτους
 Ἀσπύκτους. τιμῆς δὲ θυπλῆς ἀπὸ εἴχῃς.
 Δέκτον αὖτ' ἐπὶ τοῖς μὲν δακτύλοις ἀσπύκτους,
 Ἀπὸ σῶματ' ἔχοντες ἡμῶν. αὐτὸ δ' ἀσπύκτους,
 Πόλιν καὶ δὲ ἱκασεν. ὃ δὲ πρῶτον, ἀσπύκτους
 Μάρτυρας, εἰ γὰρ ἡμῶν. Σοδόμιον δὲ ἔχοντες πύλιν.

In effodientes sepulcra prætenti Martyrum . CXXXVII.

ΤEr morte digni, primam miscuistis corpora profanorum
 Martyribus, & sepulcra Sacerdotem utrinque habent.
 Deinde autem tumulos, alios quidem evertistis nefarie,
 Ipsi sepulcra habentes similia; alios autem vendidistis
 Scæpe, & bis unumquemque; aliquis & ter. Sacerlegio! Iudis
 Martyras, quos amas. Sodomitici cedite fontes.

NOTE.

E MS. Codice Regio 2891. fol. 140. depremti sunt hi versas. Eorum titulus apud Ambrosianum Scholiastem MS. diversus est, nempe κατὰ τιμῆς τοῦ σώματος, contra sepulcrorum efflores. Quinam fuerint hi perditii homines, infra discas e Disquisitione, quam de Christianorum Sepulcris institui, ubi Epigramma istud illustravi; neque enim Scholius, ac notis uberem explicationem commendare, atque includere, commodum videbatur. Ceterum nunc monendus est Lector, eosdem hunc versas ab eruditissimo Boivinio ante aliquot annos mihi humanissime communicatos, anno subinde MDCCV. proxime præterito publici juris factos fuisse a Cl. V. Joanne Mabillonio in nova editione insignis Opusculi, cui titulus *Eusebii Romani ad Theophilum Gallum Epistola de cultu SS. Ignororum*. Quam autem ipse appellet *versus Græcos Anonymi ejusdem Poetæ*, satis indicat, neque sibi, neque Boivinio eorum Auctorem Nazianzenum videri. Et revera in iis frustra requiras consuetam Gregorii nostri elegantiam. Quisquis tamen Auctor sit, certe vetustus est; eos enim explicat memoratus Scholiastes satis antiquus, ipsique Nazianzeno tribuere videntur. Nos heic annotabimus tantum pauca in Græcum textum.

Ἀσπύκτους. Apud Cl. Mabillonium, qui & a Boivinio accepit hos versas, legitur αὐτῶν.

Σῶματ' ἔχοντες. Fortasse legendum σῶματ' ἔχοντες.

Δίς. Ita per conjecturam scribendum censuit Boivinius, quum in MS. Cod. habeatur τρίς, quod sequentibus non bene respondet.

Εἴχῃς πύλιν. *Cedite fontes*. Ita quoque, legitur in Cod. Medic. Mihi placet conjectura Salvini eruditissimi, cui scribendum videtur ἔχοντες, h. e. *venite; proficite*, sulphurei fontes, qui Sodomam evertistis, & istorum scelus expiate.

Α' α.

Παῖδες Χριστιανῶν, αὐτὸν ἀσπύκτους. ἰδίῃ δὲ τιμῇ.
 Πῶς αὖτ' ὑμῶν τὸν χρόνον ἀσπύκτους;
 Α' α. ἰδίῃ καὶ τῶν χρόνων τοῦ σώματος, μὴ τῶν χρόνων
 Βόλιν ἀσπύκτους δυνάμεις τῶν χρόνων.
 Εἰ δ' ὅτι μὴ τοῦ σώματος αὐτῶν, αὐτὸν ἀσπύκτους,
 Πόλιν, καὶ δὲ ἱκασεν, ἀσπύκτους, ἀσπύκτους,
 Σοδόμιον, γὰρ ἡμῶν, ἱκασεν, ἀσπύκτους,
 Μάρτυρας αὐτῶν τῶν χρόνων ἀσπύκτους,
 Τῶν χρόνων αὐτῶν αὐτῶν τῶν χρόνων ἀσπύκτους.
 Καὶ αὐτὸν τῶν χρόνων ἀσπύκτους ἡμῶν τῶν χρόνων.
 Τῶν χρόνων αὐτῶν αὐτῶν τῶν χρόνων ἀσπύκτους.

Α' α.

Αἶματ' ὑπὲρ τοῦ μνηστεύειν μεγάλην.
 Τάμβον δὲ φημίεντι. δι' βίωσιν δ' αἶμαν ὑπὲρ
 Α' ποτρίνοι λίδον, μηδὲ ποιο τὸ χροί.
 Μάρτυρες αἶμα δὲρ μεγάλην ἐκπύουσι λαβόν.
 Καὶ μὴ οὐ δόδον ἔξω δόξ' ἔχοντι,
 Βίωσιν δ' ὑπὲρ, λαὸν, λυγρὸν σῶσαι. αὐ' ἀπὸ τάμβον
 Φύγειτε μικροκάτοι Μάρτυροι πειθόμενοι.

A L I U D CXXXVIII.

Ex interpretatione Boetii. Est autem Dialogus. Interloquuntur A. Poeta.

B. Sepulcrorum violatores. C. Martyres.

A. **F**ilii Christianorum, hoc audite. B. Nihil est Tumulus.

A. Quare igitur vestros tumulatis insignes?

B. At est etiam omnibus (commune) hoc præmium. A. Item ue (liceat) Tumulis
 Ilicere alienis hostiles manus.

Quod fideo, quia non novit mortuus, quæ heic sunt, id inultum (credis).

Credo (tibi) si tu feras patris ignominiam mortui.

Compositores, ventri dediti, quorum vita vomitus est, homines lato dorso,

Uiquequo Tumulis Martyras alienis

Honoratis, pii quatenus non licet? Compescite gulas,

Et tunc credam vos Martyribus gratificari.

C. Honos est Martyribus (gratus) semper mori vitæ,

Sanguinis celestis memores, magni (inquam, sanguinis.)

Sepulcra autem mortuis (honori sunt). Qui autem suggesta nobis exstruit

Alienis lapidibus, is nec sepulcrum consequatur.

A. Martyres, cruorem Deo magnam libastis libationem,

Et quidem a Deo digna præmia habetis,

Suggesta, hymnos, conventus, animarum reverentiam. Sed a Tumulis

Fugite, mortuorum curatores, Martyribus obedientes.

N O T E.

Idem ac superius argumentum pertractatur. Aliquid etiam innuitur de Cœnis ad sepulcra
 Martyrum. Utramque materiem persequutus sum ego in geminis Disquisitionibus, quæ
 ad calcem hujus Libri legentur. Horum Auctorem non ausim dicere Nazianzenum.

Παῖδες Χριστιανῶν. Filii Christianorum. Hoc est, Christiani, Græca paraphrasi, ut *ἱερὰν παῖ-
 δειν, σωτῆρας παῖδας, Medici, Rhetores.*

Μάρτυρες αἶματι. Item *ne Tumulis*. Addidi particulam ei, quæ in Codice MS. desideratur,
 & excidisse videtur propter similis syllabæ vicinitatem in voce *αἶματι*. Quam sepulcrorum
 violator dixisset *αλλ' ἔπειτα καὶ τὰς γῆρας αἶμα*, quod ad illud Homericum alludit, exequias ac
 funeralia, honorem esse, ac præmium mortuorum: *ὃ γὰρ γῆρας ἐπὶ ταύροις*. Poeta, quasi
 sermonem continuaret, subiicit: *μὴ ἐπὶ αἶματι*, i. e. Similiter præmium est achonos mortuo-
 rum, sepulcris alienis violentas non inferre manus.

Συμβολήτων. *Compositores*. MS. Cod. Medic. habet *συμβολήτων, tumulorum confectores*: quæ
 vox alibi a Gregorio usurpatur. At heic de ingluvie, & ebrietate epulorum in Basilicis
 Martyrum loquitur. Quare prima lectio præstat.

Εμυζάβη. Codex Medic. habet *εμυζάβη*. Pro *περὶ* ibidem legitur *περὶ*. Pro
ἀμμι scriptum est *ἐμμι* accentu acuto: tum prima tum ibi, tum in Cod. Regio. Ego *ἀμμι*
 reponendum censui.

Αἶματι. *Sanguinis*. H. e. sanguinis Christi, quem idcirco *magnam* appellat. Honor est
 Christianis imitari suum caput, a quo sanguis effusus est, & vitam dare pro Fide. Atque
 hætenus Carmina e Regiis Codicibus descripta.

Κατὰ τυμβυρῶν.

MΗΔΕ ΠΑΚΕΙΝ ΑΝΤΡΩΠΩΝ ΑΝΤΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ,
 ΜΗ ΤΙΛΕΥΘΕ ΠΛΑΙΟΙ, ΑΛΛ' ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
 ΑΛΛ' ΕΠΙ ΤΩΝ ΣΑΥΑΝΩΝ ΤΕ ΚΑΙ ΑΝΤΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
 ΕΣ ΤΑΜΒΟΝ ΠΑΤΡΩΝ, ΧΡΕΙΟΝ ΑΙ ΤΟΔΙΩΝ.

Ὅπποτε καὶ αὐτὸν περὶ ἐμὸν τιμαλὴν τῆρατον
 Στάλιν ἀποδαλῶν, ὅσπερ καρδοσύναις.

In Sepulcrorum efflores. CXXXIX.

NE quis amplius compaſſibile aratrum in terram agit,
 Ne mari naviget, neque bellicam haſtam capiat;
 Sed ligonem ferens, truceſque corde animum
 In patrum tumulos, aurum ibi quaerit.
 Quandoquidem neſcio quis hoc meum ſplendidum ſepulcrum
 Effodit, injuſte agens, lucri cauſa.

NOTÆ.

Carmen hoc una cum ſubſequentibus ad numerum uſque CXCVIII. accepi e MS. Codice Mediceæ Bibliothecæ S. Laurentii. Cl. Antonius Maria Salvinus deſcripſit, & mihi ſuppeditavit. Uti vero fuſius in Notis ad Carmina in *Martinianum* animadvertimus, Gregorii tempore crudelis conſuetudo invaluerat, ut deſicerentur tumuli vel ſplendiſſimi, non alla de cauſa, quam quod ibi theſauri crederentur reconditi. Qui hoc auſi ſunt, *τομώμυχοι*, i. e. *ſepulcrorum efflores* appellabantur. Nonnulla in eos Nazianzenſi Carmina produxit Billius Tom. 2. Jambico. XVI. pag. 102. Longe plura nos damus. At unde tanta Nazianzenſi Carminum copia in noſum idemque argumentum? Ex eo factum arbitror, quod complures Epigramma ſuo tumulo inſcribendum poſcerent, arbitrati forte, ſe per illud miſericordiam terroremve incuſſuros impiis tumulorum effraſionibus. Unicuique ſecundiffima Nazianzenſi Muſa opem tulit; & certe ſuſpeſe, quantam, & quam varie, atque eleganter, ſe in eodem themate Gregorius exercuerit. Si quis tamen contendat, hæc omnia ſere Carmina in unum aliquod illuſtre inter Cappadocas ſepulcrum conſcripta fuiſſe, quod auri conquirendi cauſa impii homines proſtraverint; ego non moror.

Μηκία. &c. Ironice hæc dicit. Si aurum quaeritis, o homines, ab arando, navigando, belloque gerendo abſtinere. Citius, & commodius in ſepulcra evertendis divitias comparabitis.

Ἄλλο.

Επὶ βίῳ πῶτα αἰεὶ δαίμων. τῆχ', ὄψαμα,
 Κῆποι, πυραμίδες, τῆς, ὄψαμα, αὐτοῦ.
 Ὅρδον ἵστω ἔγωγε πάλαι, ἐν δαίμονι τῶμας
 Τ' ἑταίρους, σκοπῶν αἰεὶ ἀπὸ τοῦ δῖου.
 Πρῶτα δ' ἐν ἐνδύμασιν αἰῶμα, ἔγωγε ἑταίρων
 Τῶν οὐκ ἀδρόφους μανθάνει πάλαι.

ALIUD. CXL.

SEPTem in orbe terrarum hæc ſunt miracula: *Μετρία*, Simulacrum,
 Horti, Pyramides, Templum, Simulacrum, Sepulcrum.
 OCTavum ſum ego vaſtus heic tumulus
 Sublime compaſtus, ab hiſce rupibus longe procurrent.
 Sed qui primus inter mortuos decantabar, non ſum opus
 Inſatiabile tuæ, o homicida, ſurentis manus.

NOTÆ.

IN illuſtre aliquod ſepulcrum videntur hæc ſcripta. Alibi vero animadvertimus e Servio, conſueviſſe veteres in montibus, collibus, aliſque editis locis, ſua collocare monumenta. Inſra pluries id ſignificabit Poeta noſter; atque erit repetendum, ubi *σκοπῶν*, *σκοπιῶν*, *λόγους*, i. e. *ſcopulorum*, *rupium*, & *ſublimium locorum* mentionem reperies.

Ἄλλο.

Η'Ν δὲν ἐν ἀνδράσιν ἐγὼ αἰεὶ ἔγωγε ἀνδρῶν
 Πάλαι ὑπερτάτους πολέμους σκοπῶν.

Ναὶ

Νῶς δὲ με θῆρ ἰσχυρὸν ἐπίτε^{ος} ἔσκα χυσοῦ.
 ὦς δ' ἐντάχθην γένε^{ος} ἐν παλάμαις.

A L I U D CXLI.

J Am olim inconcussum esse sepulcrum montis e vertice
 Plurimum supereminens, longe lateque conspicua moles.
 Nunc autem bellua me domestica evertit auri causa,
 Atque ita vicini manibus concussum perii.

A'ho.

Τοῦ τύμβου τόσον λαίλαρα ἐν πύρι πάντῃ
 Λόαν περιπαῶσαν ἀφαιδία τρεφού^{σα}.
 Ἄχνη αὐτὴ ἐν αὐτῇ ἐν σήματι θύναται
 Αὐδῇ ἐπικλύσας χάσματος δυσσιβί^{ας}.

A L I U D CXLII.

P Rædonem tanti sepulcri, quod circum undique
 Quadratorum lapidum obit corona,
 Æquum statim fuit, ipsum in idem sepulcrum deponentes,
 Hiatum super impio rursus clandestere.

N O T Æ.

T ^{ου}. Tanti. In MS. Cod. habetur τῶν^{ος}. Emendationem poscere sensus visus est mihi.

A'ho.

Ε'ργον ἀνθρώπων ὄψασι κεχρησμένον τύμβου ἰδύ^{ου}.
 Χυσοῦ πῶτος τέλει ἔργματος αἰ δολύ^{ου}.
 Εἰ με γυνὴν ἔχει, δ' ἔστι κακὴν. ἢ δ' ἄρα κακὴς
 Ἐνδον ἴδης, κακὴν μύσας δυσσιβί^{ας}.

A L I U D CXLIII.

S Celeratam facinus inspexi, tumulum hiantem, iter faciens.
 Hujusmodi sunt fraudulenti auri opera.
 Si tibi aurum contigit, malum reperisti. Sin vacuus
 Hinc recessisti, inutilem impietatem es molitus.

A'ho.

Ὁ Σάκκος περιήμιστα βροτῶν βίον. ἰδ' ἄρ' ἡμελλόν
 Ἐκρυβέντο παλάμαις γυνὴν^{ος} ἀνομῶν.
 Ὅς με π' αἰπῶν ὄντα χαμαὶ βέλεται πλεῖ^{ον} θυμῷ,
 Οὐδὲ διὰ δόσας, ἰδ' ὅσον φθιμύων.

A L I U D CLXIV.

Q Uot præteriti hominum ætates? Neque potui,
 Effugere manus perniciosi vicini?
 Qui me licet sublime positum ferro animo disjecit,
 Neque Deum, neque mortuorum sanctitatem veritus.

N O T Æ.

Ὁ Σάκκος. Quot &c. Tumulus loquitur, ut alibi sæpe. Inquit autem: Intastus per tot tempora fui, & tandem ab impio vicino mihi indictum est bellum.

A'ho.

A'as.

Tὸν πύβον κακέρχον ἀλόγοι φά'ντο πάντες,
 Εἰ δὲ τόσων σκοπῶν ῥήξας ῥηΐδιαι,
 Οὐ μὲν ῥηΐδιαι ἱστῶντο. ἀλλ' ἀσπράδαι
 Χάζιεντα. φημῖνοι δὲ ἄς (*) ἀσπράδαι.

A L I U D CXIV.

Tumalorum depopulatorem perditissimum fugite omnes;
 Qui quum facile tantum raperit scopulum,
 Non & ipse facile disruptus est. Verum hinc procul
 Abscedite. Mortuis ita rem gratam faciemus.

A'as.

A Γὰρ δὲ σὶ κακὸν προτίσσομαι ἔχοντες ἰδὼ
 Τεῖσι ἐν συμβούχοις, οἷς ἐν περικτίσιν,
 Σήματ' ὠφιδίοντ' ὁμιλῶντ', ἀλλὰ τὸν ἐχθρὸν
 Οὐδὲ δῖον. δακρύον δ' ἡμῖνον φημῖνοι.

A L I U D CXV.

HEn, heu, quale malum jam appropinquare præsentio
 Tum sepulcrorum perfossoribus, tum conterminis,
 In altum excurrente perditio monumento! Sed inimicam
 Novit Poena. Mortuis illaerymare nostrum est.

A'as.

M Αὐτὰρ ἐπεὶ δὲ τιναίοντ', ἀλλὰ Κάρισσας
 Τίμω. ὅτι ἐν συμβολίῳ παλάμῃ.
 Καταδάσσειν ἔγνω μὲν ἔρχεσθ'. ἀλλὰ δ' ὠδύρα
 Οἷα πῶδες. εἰς γὰρ ῥά' ἔστιν τεκμήριον.

A L I U D CXLVII.

M Aufoli sepulcrum ingens, sed Caribus
 Verendum. Nulla illis tumalorum perditrix palma.
 Enimvero inter Cappadoces valde emineus ego. Verum aspexidi
 Qualia passum. Cippo inscribite cadavericidam.

A'as.

TΕχθρὸν ἐν προτίσσει, καὶ ἑρδῶ ἰδὼν ἔκστα
 ἴππεσ' ἐκ λαγῶν αἰετὶν ἀγρομένους
 Τίμωσιν, καθύπερθε λόφου λόφου. ἀλλὰ σὶ ταύτας
 Οὐδὲν (**) χρωσθῆναι, εἰ μὲν ταύτας ἴδω.

A L I U D CXLVIII.

M Uras in montis radicibus erectus hinc deinceps
 Supiens e lateribus in unum aggestis
 Tumulus eram, collis supra collem. Sed quid hoc?
 Nihil auri cupidis, qui me totum excusserunt.

(*) fort. ἀσπράδαι.
 (**) habet χρωσθῆναι.

A'ho.

ΝΕκρὸν τιτὰ τίθη καὶ μνημεῖον. δι' αὐτοῖς
 Τόμβον ἀνιστρέψαι σὺ κύν, οὐκ ἔστι.
 Οὐ γὰρ ἂν (*) εἴθε αὐτὸν τοῦ ἱεροῦ τοῦ ἐκλάσσειν,
 Εἰ μὴ χρυσὸν ἔχον ἔλπειν ἐκ τοῦ αἵματος.

A L I U D CXLIX.

Μ'Ortuorum mortuā quoque sunt monumenta. Qui vero excitat
 Cineri magnificum basium, talia patiat. *Qui vero excitat*
 Non enim ille vir memum vastasset sepulcrum,
 Nisi e mortuis aurum se habiturum sperasset.

A'ho.

Τ'ἰς αὐτὸν; ἢ κατὰ τοῦτο. ἀπὸ γὰρ αὐτοῦ τὸ μνημεῖον.
 Τὴν χρυσὴν; ἀρχαίαν ἱερὰν ἡλικίαν.
 Τὴν δὲ ἱερὰν, ἀπὸ, ὅθεν αὐτὸν; χρυσὸν ἀνιστρέψαι
 ἴσμεν. οὐκ ἔστι λάσπη; χρυσὸν ἔχον σκοπῶν.

A L I U D CL.

Q'Uis ejus? Non inanis cippus: ante enim tumulum everfus est.
 Quodam tempore? Antiqua est monumenti (str) aura.
 Quis livor, dicito, hoc prostravit? Manus scelestæ
 Vicini. Ut quid caperet? Ut aurum tenebrionem haberet.

N O T Æ.

D'Islogismus est inter viatorem, & fortasse Poetam. Sed corrupta non nna in loco Græca
 verba divinationibus locum dedere. In priore versu MS. Codex habet αὐτὸν; ἢ κατὰ
 τοῦτο. Salvinius κατὰ legens, hanc esse verborum sensum suspicatur. *Quis ejus?* i. e. quis,
 & cujus filius, heic temulatus est. *Non inanis cippus*, h. e. cippus literatus humi jacet; ibi
 legere poteris. *Ant* fortasse: *Quis ejus?* ἢ κατὰ τοῦτο. Non, i. e. nescio. Inanis est cippus.
 Vel ἢ κατὰ τοῦτο, non profecto inest in columna, disjecta enim est ante sepulcrum, adeo-
 que in ea nec sepulti nomen apparet, nec patris ejus. Mihi legere placeret: τὸν ἱερὸν,
 i. e. ἱερὸν, non inest cippo. In altero versu pro ἀρχαίαν ἱερὰν, quod est in MS. Salvi-
 nius scribendum putat, ἀρχαίαν ἱερὰν, ut sit responsio ad interrogationem. Hic est sensus.
 Quando conditum fuit hoc sepulcrum? Antiquitas. In ultimo versu Codex MS. habet ἔχον,
 pro quo scribendum censui ἔχον. Aurum tenebrionem σκοπῶν vocat, h. e. aurum in tene-
 bris conditum.

A'ho.

Ο'Στοι ἱεροὶ παρὰ σῆμα(**) θέρμειν αὐτὸν, ἵσμεν τὰς αἰ-
 τὰς τοῦ ἐκλάσσειν χρυσὸν παρὰ τὸν αἵμα.
 Οὐ γὰρ ἔχον χρυσὸν αὐτὸν καὶ ἀργύρον, ἀλλ' ἰδὸν αὐτὸν
 Κἀλλὶ μαρτυρεῖται ποσὸν αὐτὸν λαγόνων.

A L I U D CLI.

Q'Uemcumque memum ad sepulcrum pedes ferunt, scito me hæc
 Injuste pati novi heredis manibus.
 Non enim aurum habebam & argenium; sed visus sum (habere)
 Tantorum parietum revidens pulchritudine.

Anted. Gr.

(*) MS. habet αὐτὸν.

(**) MS. habet θέρμειν.

L

A'ho.

A'as.

ΣΤῆθε σίλπε, καὶ κλαῖοντες ἰδὲ τῆδε σῆμα θανάτου,
 Εἶπον' ἰὼν. καὶ δὲ σῶν δαίμων* ὠδρεῖ
 Σῆμα πάλω. μὴ τύμβον ἱέρους βροτῶ ἀλλ'·
 Τ'· πάλιν, ὃ παλαίῃσι φιλοχρήσταις ἐλάτω.

A L I U D CLII.

GRadium propius histe, & lege intus hoc monumentum mortui,
 Quandocumque fui; nunc autem sepulcri miseri viri
 Monumentum iam. Ne tumulum erigat alius mortalis.
 Quod operæ pretium faciet, nisi quod a manibus auri cupidis destruetur?

N O T Æ.

L Oquitur Tumbas, & inquit: se olim viri mortui fuisse monumentum; at nunc se esse infelicis tantum sepulcri monumentum. In secundo versu MS. Codex habet σάρη, pro quo posui σῶν. Quod si τὸ δαίμων* interpretaris perditissimum, ac nefarium viri, sensus erit: olim testabar, heic hominem jacere sepultum; nunc dejectas viatores moneo de execrabili effossoris facinore.

A'as.

Αἶψα, καὶ κλαῖοντες ἀμαρτύνει θανάτω,
 Καὶ λήδινε σκοτίῃς βένδων, καὶ ρίνας,
 Πῶς ὅτλη τύμβος τις ἱμῶν ὑπὸ χερσὶ ἀνέγκει;
 Πῶς ὅτλη; φθιμῶν καὶ τῶν ἰδ' ὅσων.

A L I U D CLIII.

Æ Viternitas, & claustra toræ Mortis,
 Et lathes tenebrose profunda, & vita functi,
 Quo pacto ausus quis est meo tumulo manus violentus inferre?
 Quo pacto ausus est? Neque sanctitas mortuos defendit?

A'as.

Τ' ἔτρωμαι πληγῇσι ἀπαλῆσιν ὁ τύμβος*.
 Τίτρωμαι, (*) ὡς τίς ἀνὴρ ἐν δαὶ λυγῶν.
 Ταῦτα φίλα θνητοῖσι; τὸ δ' αἶψιν ἀν' ἀδύμωτον!
 Τὸν ρίαν, οὐκ ἔχων χρυσῶν, ἀπὸ τῆς ἡμέρας.

A L I U D CLIV.

P Lgis indignis sauciatus sum Tumbas,
 Sum sauciatus, non secus ac vir in funesta pagna.
 Hæc grata mortalibus? Causa vero quam nefaria!
 Mortuum, velut auro, habens, effringor.

A'as.

ΠΡὸς σὲ διὸ ξενίᾳ σε λισσόμεναι, ὅτε ἀμείβων
 Τύμβον ἱμῶν, φράζων: πῶς πάδων ὁ δρῶναι.

A L I U D CLV.

P Er Deum hospitem te rogo, quicumque pertransis
 Meum tumulum, dic: talia patiari, qui hæc perpetrasti.

A'as.

(*) MS. habet ξενίᾳ.

Αἶα.

Πᾶσι λατὼν, γαίῃ σε μυχῷ, καὶ πάσαις πύλαις,
 Ἡλθεῖ ἔχων ποδῶν χρυσὸν ἑμὲ τίνας.
 Νεκρὸν ἔχω καὶ μὲν θαλάσῃ. ἔν τις ἐπὶ δὲρ,
 Ταῦτα λαλαμὲν δόσημεν ἀνθρώποις.

A L I U D CLVI.

Omnia relinquens, & terræ abdita, & fines maris,
 Venisti, aurum e busto meo appetens.
 Mortuum habeo, & iram extincti. Si quis adoriatur,
 Hæc dabimus, desideranti, libenter.

Αἶα.

Εἴ σοι χρυσὸν ἴδωκα μόνη μὲν, καὶ ἐρύκασσι
 Τὰς ὑπὲρ αἰθέρας; ἢ κακοὶ πόδες σου ἄγαν.
 Εἰ δὲ πάρος σκέπτης εἶν αἰδίσιμον παραδίδωκεν,
 Καὶ τὸ ἐνὶ χροῶ, ἔστιν ἔτι τίς;

A L I U D CLVII.

Si tibi aurum tradidiffem soli solos, nonne servares
 Hoc quod accepiffes? aut scelestus nimium esses.
 Si vero sepulcrum perfodis verendum depositum:
 Idque auri causa: quid commerniffi, edicito.

Ἄλλο.

Τὸν ζῶντα κατέρωσσι. τί γὰρ νεκρὸν κατέρωσσι;
 Ἀέτι αἰεὶ σπῶν, εἰ σε ζῆν ἄριστον ἔσται,
 Τὸν αἶν εἰχομένον ὕβριτος, καὶ φολέχρυσον.

A L I U D CLVIII.

Videntes sepelito. Quid enim mortuos tumulas?
 Digni sunt qui sepeliantur, il qui te sic vivere passi sunt;
 Te, inquam, in mortuos contumeliosum, auremque inhiantem.

Αἶα.

Καὶ σὺ, αἶαν, καλέμεσι τοῖς ἢ μίσις ἰσοδῶν
 Δίῃ βαρκαλίῃ, ἢ θεῷ ἀγκυλίῃ
 Χάρουσι, αἱ δειρούαι ἑμὲν αἶον; ἢ γὰρ δίκαιον
 Οὐδὲν ἔχουσι πλέον, ἢ σὺ πᾶντα φέρουσι,
 Φοβεὶ δίκαι. τίς αἰεὶ, ἐν ᾗ ὤλεσαν οὐ λεγόντες
 Σπῶν ἴδωκα τίνας, γαίῃ φέου, φέμενον.

A L I U D CLIX.

ET tu, infelix, palmis tois aut mysticum cibum
 Sumes fidenter, aut Deum amplecteris.
 Manibus iidem, quibus meum sepulcrum perfodiffi? Porro Iusti
 Nihil iuicis amplius habent, si lauces effugas,
 (Dicet aliquis) Iustitie. Quæ hædes, quando perdididerunt, quem visceribus
 Tuis commendavi mortuum, cara Tellus, extinctum?

NOTÆ.

Αγκλίσι. *Amplecteris*. Ita per conjecturam scribendam opinor, quam in MS. Cod. sic ἀγκλίσι. Nempe antiquus mos fuit, ut ad sacram Mensam accedentes manibus acciperent Corpus Domini e Sacerdotis dextra, quod exinde in os suum immittebant. Propterea inquit: o miser, quomodo Christi Corpus, & Denm iisdem sumes manibus, quibus tantum scelus perpestrasti, meum everrens tamulam?

H' ἢ δίκαιο. Porro Iusti &c. H. e. Si tu scelesse lances Iustitiæ, ac poenam fugias post tam enorme facinus, ad quid Iustit tot laboribus, atque virtutibus contenerunt, ut poenas æternas effugerent?

Φεσι δίκαι. Dicit aliquis Iustitiæ. Melius fortasse scribendum δίκαι, ut sit ipsa Iustitia, quæ tumuli everlorem, Telluremque alloquat.

Ὡλισας. Perdidit. Nempe viri improbi. Si cui placet scribere ὥλισας perdidisti, per me licet.

Ῥήματος. Extinctum. Est in MS. Cod. ρήματος.

A'ao.

Οτ' γὰρ μ' ἐτίειν. ἀποδοῦν ὥλισας αὐτῷ.
Καὶ φιλοκρίσεις ἔκαν αὐτῷ ἔχρη.
Πρόδωκα δ' ἢν ἀστυα, δεῖν, εἶναι, ἀλλὰ δεῖν μὴ
Γλαῶ. εἰ δὲ εἶναι, εἰδὼ ὁ συμβολήεις.

A L I U D CLX.

Non me tellus excussit: me vir impius perdidit.
Et avaritiæ causa hunc intus habeo.

Sacra sunt Asyla, Deus, & Mortuus. Sed Deus quidem
Propitius. An & Mortuus, tumuli destructor viderit,

NOTÆ.

Forrasse in duo dividendum est Carmen istud. Ego conjungere non dubitavi; sensus enim posterioris Distichi recte cum prioris sensu continuari videtur. Sepulcrum dixerat, se intus habere sarem destructoremque suum; tam subdit: Inviolata duo sunt loca, ad quæ homines confugiant salitis suæ tuendæ causa, Tempa nempe, & Sepulcra. Quippe in his Deus habitat, & Mortui. Sed Deus confugientibus ad Tempa immunitatem præstat. Vereor, ut Mortuus ei præstiturus sit, qui Sepulcrum confugerit, non se tuendi, sed farandi causa, illudque perfoderit.

A'aa.

1. **H'** εἰ σε διέσσωσι Ἐρινύες. αὐτῷ ἐν γῇ
Κλαίοντι ἀποδοίμεναι, κλαίοντι ὅτ' παλάμεις.

A L I U D CLXI.

1. **T**E certe agitant Furæ. Ego vero
Mortuos plorabo, plorabo dextræ tuæ scelus.

2. Λέγετε συμβολήεις, καὶ λέγετε βινδισι γαίης
Καὶ δὲν πῶς φθιμένοι. ἔχετε συμβολήεις.

2. Cessate tumulorum aggressores, cessate terræ profundis
Occulere mortuos. Cedit sepulcrorum perditoribus.

NOTÆ.

In primo versu metri causa addidi illud α', quod in MS. desideratur. Alterum versum emendavi ex conjectura Cl. V. Antonii M. Salvini. Legitur enim in eodem Cod. MS. καὶ δὲν πῶς φθιμένοι. ἔχετε συμβολήεις.

3. Νεκρῶν καὶ πᾶσι γ' ἰσὶ σφίσματα . αἱ φιλόχρυσον
Εὐρουσι παλάμῃ, σήματα τοῖα χίμαι .
3. Mortuorum hæc quoque (mortua) commenta sunt : ne auri cupidam
Inveniant manam, hujusmodi monumenta extruere .
4. Τί σ' ἀνίκει ἄλυσσας πᾶσαν κακὴν ἀντιδοῦνθ'
Κέρδιθ' ἀλλάξαι μὲδ' ἀποποιῶνθ' ;
4. Quid te indoxit, avide, tantum malum cum fluxo
Lucro, neque permanente, commutare ?

Ἄλλο .

Σ Τάλα, καὶ σήμερι μάλα χαίρετε, σήματα νεκρῶν .
Οὐκίτι κορυζῶ μνήμασι πᾶσι φθιμένοις .
Ἦλκα πῶν περιφαντοῖ ἡμῶν πᾶσαν ὅλῃσι γένηται,
Γὰρ φέλλο . σὺ δὲ μετ' ἐχέχρυσας πᾶν φθιμένους .

ALIUD CLXII.

C Ippi, ac tumuli longam valete, indicia mortuorum .
Non amplius monumentis extinctos prædicabo .
Quandoquidem illustre sepulcrum meum perdidit vicinus,
Cara Tellus, tu mihi extinctos excipe .

Ἄλλο .

Σ Τάλα καὶ πλακύντες ἐν ὄρεσιν, ἔργα γιγάντων,
Τίμβει, καὶ φθιμένον ἀφδὶτα μνημοσύνη .
Στασμοὶ πάντων βράντιον ἡμῶν νικίσσας ἀνέγνω,
Οἷς ἔστι χάρις ἐκαστὸν εὐδαιμονίῃθ' .

ALIUD CLXIII.

C Ippi, & lapidei in montibus, opera gigantum,
Tumuli, & extinctorum inextincta memoria .
Terraemotus univerſa subruat, meis opem ferens mortalis,
Quos ferro adorta est funesta manus .

Ἄλλο .

Ἦ Νίκα τῶν περιβύπων ἐν' ἑσθ', ἥρως πᾶσι,
Τίμβων ἀνέγνω, πᾶσι ἰσίδει νίκῃσι ;
Ὡς δ' ἰσίδει, πᾶσι χάρις ἐν' ὅσῃ ; ἢ τίχα μὲν σὶ
Τῇ χρίσει, αἱ δὲ μὲν ἐν ταῖσδ' ἔνα τίμβων ἔχουσιν .

ALIUD CLXIV.

Q uum celebrem in monte, effere Titan,
Tumulum perfrægisti, quomodo insperxisti mortuos ?
Simul ac insperxisti, quomodo manus tuæ adversas ossa ? Forte te
Hæc retinuisſent, si fas esset cum hisce unam sepulcrum habere .

Ἄλλο .

Σ Ἦματι, καὶ σποδ' αἶ, καὶ ὄρεα, εἴ σε πέτραι
Δαίμονες, οἱ φθιμένα γαῖται τῶνδε λόγων,
Τῶνδ' ἁλίστρων ἀνυσσάδα, δε ἡμῶν ἐξαλάσσειν .
Τῶν δὲ περικτύπων δαίμονων ἡμῶν ἔσονται .

ALIUD

Monumenta, & cinis, & ossa, & asseffores
Genii, qui extincti tumulum hunc incolitis;
Scelestum ulciscimini istum, qui vos depopulatus est.
Finitimorum quot vobis lacrymæ!

A'as.

Tὺμβοι καὶ σκοπιαὶ, καὶ ὄρεα, καὶ παροδῆται,
Κλάσσετε τύμβους ἡμῶν, κλάσσετε τυμβολήτας.
Ἡ'χθ' δ' ἐκ σκοπίων πυρώμεν ὅπως ἀντισηχίμεν
Τῶν δ' ὑπερβόλων. κλάσσετε τυμβολήτας.

A L I U D CLXVI.

Tumuli, & speculæ, montesque, & viatores,
Meum desflete sepulcrum, sepulcri everforem desflete.
Echo e rapibus extremam vocem resonet
Finitimorum. Sepulcri everforem desflete.

A'as.

Kταίνετε λαίλασδε κακὰ κακικέρδις ἄνδρες.
Οὐτὶς ἔτι χύσει πῶς φιλοχρημασίαν.
Εἰ οὐδ' ἔτλης κακίῳργε κακίῳργον ἥνεκα χροῦσθ',
Πῶς 'ν' (*) ἐν ἰχθὺς ἀρταλίας παλάμην.

A L I U D CLXVII.

Occidite, diripite, improbi; improbi lacri vii.
Nemo amplius coercebit auri sacram famem.
Si hæc ausus es, malefice, maligni auri caussa;
Jam omnibus tuam inficis rapacem manum.

A'as.

Oτ' εἰς ἵππεσσιν ἡμῶν φίλον αἶνον ἀντίβις κέρως,
Ὅς μύρον πυνάσκει ἐνδὲν ἀπὸ λῶν ἰχθῶν
Καὶ οὐτὲν πῶς ἀλλοτρίοι πῶς παλάμῃς ὀλέσας
Εὐκ δ' ὀλέσας τύμβου αἶψα βυθῶν (**) πατήρων.

A L I U D CLXVIII.

Meum dilectum tumulum iste vastavit, inani spe doctus,
Quam solam possessionum habens, abii hac vita.
Hunc etiam aliquis scelestus suis manibus interficiat;
Interfectum procal a majorum tumulo projiciat.

A'as.

Tὶ τὸν ἡμῶν δεινέστατον φίλον αἶνον, ἡμεῖς ἄκρι
Τῶνδ' ἀναφύμενον ἄλκον ὀλέσασιν;
Χροῦσι ἡμεῖς μαχίμας ἐν ἀνδράσι. χροῦσι ἄλκας
Κίμῃσι χυμώεσι ὥστεν ταυσιβόων.
Καὶ μὴ χροῦσι ἵππεσσιν ἡμῶν περικαλλίᾳ τύμβον
Εὐκτοδῆς. χροῦσι δ' ἀντὶ ἡμῶν ἄλκας.
Πολλοὶ ταυροῖο δῆμας κοτύχωντι ὀλέσας
Κίμῃσι πλεάζμενον, πολλὰς δὲ θολοῖται,

(*) MS. habet ἰνίχην.

(**) MS. habet λαῶν.

Ἦδ' αὖ πολὺν φι εἴ ὄν ἄλυσεν. Ἀλλ' ἐμὶ γόνυ
Χωσδὲν ἄλλοτεταί χερσὶν ἱερῶν τάρον.

Aliud ex versione Salvinii. CLXIX.

Quis nostrum evertit tumulum, qui vertice montis
Ardus excelso celsior erigitur?
Aurum acuit gladium miseris mortalibus. Auri
Nautam avidumque, undis horrida merli hyems.
Me, speratum aurum, perpulchrum ingenisque sepulcrum
Rupit. Nil auro carius improbitas.
Corpus humare undis ejectum saepe viator,
Eneclumque feris corpus humare solet,
Et quem quis bello occidit. Tumulum me alienis
Aggelum manibus, proximus eripuit.

Ἄλλο.

Ω Χρυσὲ δολίῳ πόσον κακὸν ἔσται ἀνθρώπῳ.
Ζῶσιν, καὶ φθιμένοις χεῖρα φίλοι ἀδικοῦ.
Οὐ γὰρ ἐμὲ τιμῶσι σὺ καὶ ἴσα δόξα φιλάουσιν,
Τὼν δ' ὅτε ταῖς ἀλυστῶν ἐξολόμην πικρὰς.

ALIUD CLXX.

O Auri dolosi quantum malum est immisericordis!
Viventibus, atque mortuis manum violentam affers
Quibus enim meum sepulcrum atque ossa servanda dedi,
Horum scelestis manibus funditus perii.

NOTÆ.

A 'Νελίς. *Immisericordis.* Ita scripsi ex conjectura doctissimi Salvinii, ut aliquis sensus sit verbis; legitur enim in MS. Cod. *ἐνελος ἀνελίς* In altero versu idem Codex habet *ἀδ' αὖ*, quod sustineri posset. Attamen legere placuit *ἀδικοῦ*.

Ἄλλο.

Π Ἀντ' ἰδανεν. ἐκείσιν ἰπαύζομαι, ἐπὶ ἐντ' αὐτοῖς
Εἰς ζῶντων φθιμένοις. δίκην αὐτοῖς σέρον.
Ὅτ' ἐπὶ χρυστῶν δολίῳ πόσον ἔσται ἴσος,
Θαῦμα περιοχέοις, θαῦμα περικαύσας.

ALIUD CLXXI.

O Mnia periere. Mortuis insultamus. Nulla amplius verecundia
Extinctis a viventibus. Iustoere hunc tumulum,
Quem spes auri disperdidit, quum tam ingens esset,
Miraculum præterentibus, miraculum conterminis.

NOTÆ.

I N priore versu illud *ἰπαύζομαι* suspectum est, quippe in MS. Cod. corrasam ac suppletum fuit. Nam scribendum *ἰπαύσσομαι*, *irruimus in mortuos*? An potius *ἐκείσιν ἰπαύζομαι*? Alio etiam interpungi potest, ut sit sensus. *Omnia mortuis sunt commortualis insultamus &c.*

Ἄλλο.

Λ Ἰσσομαι, ἵσως θάνατο, πομπῇ θύμας, εἰ κτείσσιν
Ῥέπει, εἰ πορὶ δάφνης περιφύγῃ.

Ἀδ' αὖ.

Αὐτοῦ, ἢ παλάμῃσι φιλοχρήσταιν ἐκίσθαι.
 Δάμα, τοῖς αὐτοῦ ποῖα παλινδ' ὄριον.

A L I U D CLXXII.

Quæso, ubi mortuus ero, corpus in fluvium, aut ad canes
 Projicite, vel omnivoro igne consumite.
 Melius hoc erit, quam ex avaris manibus perire.
 Equidem timeo, hoc sepulcrum talia passum intuens.

A'as.

Δ' Ἦσαν Κίρῳ ἀναξ, βασιλεῖον ἐν ἀνέστη
 Τύμβον, ἐπὶ χρυσῷ γράμμα τὸδ' ἔστι μόνον.
 Οἷον παλαιοὶ παρὲς χεῖρες. αἱ δὲ σὺ τίσσης
 Σῆμα τοδ' ὅχ' ὅστις οἶξαι, ἄνερ, παλάμῃσι.

A L I U D CLXXIII.

olim Cyrus Rex, quam Regium aperuisset sepulcrum,
 Auri causa; hoc scriptum dumtaxat repetiit:
 Avaræ dextræ est sepulcra recludere. Ita tu ingens
 Hoc monumentum haud sanctis, o homo, referasti manibus.

A'as.

Ο'Σ κακὴ ἡ φθιμένοι, αἶψα φθιμένους ἀνέγει.
 Οἱ δ' ἀδὲ φθιμένοι, ἔσθ' ἂν ἡ φθιμένοι.
 Ως δὲ σὺ, αἱ φθιμένους ἐπὶ σῶν ἐκκαταξαι,
 Οἷον ἂν ἡ φθιμένοι χύμα φέροι ὅστις.

A L I U D CLXXIV.

Qui viventibus nocere solet, mortuis fortasse proderit.
 Qui vero neque mortuis, ne vivis quidem unquam.
 Tu igitur, quandoquidem mortuorum sepulcrum vastasti,
 Numquam viventibus sanctæ auxiliatorus eris.

A'as.

Μ' Ἀρτύρωμ', εἰδὲν ἔχω. ποιεῖν εἴκος ἐνδὲ καίμα.
 Μὴ με πάλαι σῶντι τυμβωρόντι παλάμῃσι.
 Οὐδὲ γὰρ ἐστ' ἔχον χρυσὸν αἶψ'· ἀλλ' ἡ αἰχρῶν.
 Πάντα φιλοχρήσταιν ἀμβροσι. φθγι Δ' αἶμα.

A L I U D CLXXV.

N Il, fateor, est mihi. Mendicæ mortuus heic jaceo.
 Ne me tuis tumulicidis manibus inhonora.
 Neque enim iste aurum habebat tumulus; nihilominus direptus est.
 Nihil auri cupidus inaccessum. Ausugit Justitia.

A'as.

Ο' Τ' τύμβον φθιμένους ἐκκαταξαι, ἔσθ' ἂν ἡ φθιμένοι,
 Ἦνδ' ὁ (") λυσσῶνι τοῖς ἐκκαταξαι ποιεῖ.
 Οἱ εἴκος ἐκκαταξαι ἐκκαταξαι; αἶμα αἶμα
 Ως ἐπὶ βακχισμῷ γυναι ἀνίστα Δάμα.

(*) MS. habet λυσσῶνις.

ALIUD

A L I U D CLXXVI.

Tumuli ad mortuos: opem ferre, aiebant omnes,
Quam rabidos quidam hoc sepulcrum concussit.

Mortui vero ad tumulos: quid faciemus? Rursus sublata est.

Ut in bonum eade, terram deferens Iustitia.

N O T A.

Ω *ἐν ταῖς βαρύνουσιν* *Us in bonum eade*. Causae multae ab antiquis Poetis fictae, cur terras Astra reliquerit. Ea etiam excogitata, quod moleste Virgo tulerit, boves operarios, fidoque homini ministros, jugulari & comedi. Aratus in *Phaenomenis*.

— *Πρώτοι δὲ βόες ἐπύσαντο ἀργύρου.*

Καὶ οὐκ ἐμίσθισαν Δίκην κύνων γινώσκοντες.

Ἐπειδ' ὕψιστον.

Idest: Primi etiam boves edere coeperunt operarios. Atque tunc iuxta Iustitiam illorum genus hominum, volavit in Caelum.

Ἄλλο.

H *Ἄνδρες ἐν αἶδον τίς. ὃς ἔσται, αὐτὸ ἔλασεν*
Θῆρας. ὃ δὲ πλεονὸς ἦν πλεονεξία.

Τὸ τὸν ἑστὸς αὐτὸν ἡ δόξατος ἔργον ἔργον.

Τὸδε αὐτὸν ἔργον χρίσιν ἔχ ὅτι.

A L I U D CLXXVII.

Ad inferos quidam penetravit; alter volavit; ille profligavit
Feras; hic vero plexilem filio fabricavit domum.

Hic operibus iste vir minime secundum opus fecit,

Sepulcrum hoc manibus sceleratis perfregens.

N O T A.

Ο *Δὲ πλεονεξία*. Hic vero plexilem &c. Post commemoratum Orpheum, Daedalum, & Herculem, nescio quem heic Nazianzenus designat, compactilis domus architectum filio suo. Num forte Vulcanum significat, a quo mirabile illud rete compactum fingitur, legendumque est *Ἀπὸ τοῦ*? At cur domum rete appellat? Judicent, & melius divinent alii.

Ἄλλο.

E *ὅτι ἔργον ἔργον ἔλασεν, ἡ μὴν δόξα.*

Εἰ δὲ ὅσον δόξατος, πλεονεξίατος.

Καὶ οὐκ ἐν μεγάλῃσι ἀποδείξας κακουργίαι.

Τὸ μὲν ἀποδείξας, ἢ καὶ τρομέουσαν φοβέται.

A L I U D CLXXVIII.

Si tantum opus erexeris mortuo, haud valde mirandum.

Si tantum opus vastaveris, celebris eris apud posteros.

Et se aliquis inter sceleratos famulos reconsebat.

Quando sepulcrum evertitis, quod vel homicida veretur.

Ἄλλο.

X *ῥυτίς μιν Ροδίσσιν ἐπέλυσεν. οὐ δ' ἀπὸ τῆς*

Χρυσῆς εἰς τὸν ἑστὸς, ὃς καὶ τὸν ἑστὸς.

Ὅρμησ' ἔλασεν πύλας. ἢ καὶ ἀπὸ τοῦ

τῆς μὲν ἢ ἐξελίκεται πύλας, ἐκίκεται δ' ἀπὸ τοῦ.

ALIUD CLXXIX.

Aurum quidem in Rhodios pluit. Tibi vero e tumulus
 Ferrum affert aurum, quod affert malum.
 Effode, effode omnes. Fossas te quis tumulus
 Vel funditus perdat decedens; & mortuis opem ferat.

NOTÆ.

Poëtiæ. In Rhodios. Hujus fabulæ vestigia sunt apud Pindarum in Olymp. Od. VII.
 ubi de Rhodiis loquens Poeta hæc habet:

Κύβοι μὲν ξαν-
 δὸν ἀργῶν περιόων,
 Πολὺν ὅτε χρυσὸν.

Idest: Illis quidem (Jupiter) flavam adducens nubem, multum pluit auri. Ut Rhodiorum
 opulentiam deprædicasset Poetæ, hanc auream imbrem, ut opinor, finxere. Ceterum pro
 περιόωντες, quod est in MS. Codice, legibus metri suadentibus, scripsi περιόωνσι, nisi pro Poë-
 tiæ scribere præter Poëtiæ. In eodem versu, & Codice occurrit τύμβον, pro quo τύμβον,
 live τύμβον, substituendam censui.

Ἀλλ.

1. Τύμβον ἴδον. καὶ δ' αἰμὶ λίδων χύσει. οὐκ ἔστι τύμβον.
 Τυμὸν φιλοχρήστου λίδος. ποῖα δ' ἔστι.

ΑΛΙΑ, CLXXX.

1. Τυμulus eram; nunc non amplius tumulus, sed effusi lapides.
 Ita Avaris placuit. Qualis pena? (illis conveniret.)
 2. Αἰ δὲ καὶ σὺν γένετον, καὶ χῆρας ἀντρῶν
 Οὐκ (*) ἔργον. χρυσὸν ἀπὸ χειρῶν.
 2. Eheu; & cinis evasi, & manus impiorum
 Non fugi. Quidnam pejus auro?
 3. Ἀξέμενος ἀνδραγαθῶν γένετον ἔστω. ἢ σὶ τίς ἔστω
 Τύμβον χαμῶν βαλὼν ὡς ἰόντας καλῶμαι.
 3. Timeo humana pro stirpe, quando te quidam est ausus,
 O Tumule, sacrilegis dejicere manibus.
 4. Τύμβον ἴδον, σκοπὸς με ἀπ' ὕψους. ἀπὸ με χῆρας
 Οὐκ ἔστι δαπάνη. τίς γὰρ ἀντρῶν τυμῶν.

Vertente Salvino.

4. Celsus eram tumulus, speculæ & de monte. Sed æquam
 Me fecere solo. Hoc quæ pia jura jubent?
 5. Οὐκ ἔστι δὲ τυμῶν ἴδον ἀντρῶν. ἀπὸ οὐδ' ἔστι
 Ἡλὸς ἐπ' ἱμῶν τύμβον. σὺν ἱμῶν ἀπὸ ἔχει.
 5. Vita hæc nostra domus defuncti. Venit in ipsam
 Ferrum. Vestram alius sic habeatque domum.
 6. Τὸν σκοπὸν ἴδον ἀντρῶν. ἱμῶ δ' ἀπὸ καλῶν τύμβον.
 Χαλῶ. ἴδον ἔχω πλὴν σκοπῶν γένετον.

6. Arva

(*) MS. habet ἔργον, ac τι με.

6. Arva ligo tantum. Nostro procul esto sepulcro.
Esto procul. Cineres possidet ira meos.

7. Εἴ σ' ἄλγεα (*) πῶς δαίμανα οὐκ ἔλπον,
Πάσσαλ' αὖ τῶν καὶ τροχὸν ἐκρήσαντο.

7. Si te huc sperassem, tumulorum efflorer avare,
Heic palus pendens, & rota fixa foret.

8. Τί σ' ἀνελίζεις κενὸν σῆμα; ὅτε μὴν
Κέκοι, καὶ σποδίας οἶκον ἐνερξαμένοι.

8. Quid me vexas vacuum tumulum? Sola ossa
Abfcondo, & cinerem accedentibus.

A'as.

Τὺ μὲν ἰσθ' ὑμῶν παντέρπον. ἀλλ' μ' ἱρξεν
ὅτι σὺ οὐ πολλὰν ἀνδροφόνον παλάμην.
Α'νδροφόνος παλάμη με δάκρυσι. λήξουσ' ὑμῶν
Θνητοὶ καὶ κτερίων. ἴδ' ὅτ' ἐστὶ νεκρὰ κτίσις.
Ἀλλ' ὅτ' ἐστὶ νεκρὰ κτίσις. χρυσὸν (**) διζήμενος ἀνδρες
ἤδη καὶ νεκρὸν χρυσολογῶσι κτίσις.

A L I U D CLXXXI.

SUm tumulus, tumulis longe sublimior: at me
Rupit, ut e multis unum, homicida manus.
Destruit me homicida manus. Cessate sepulcris,
Exequiisque homines. Spargite busta, canes.
Spargite busta, canes. Jam conquiscentibus aurum,
Vel cinis excutitur ipse cadaveribus.

A'as.

1. Α'λλ' ὑμῶν ἴσασι. σὺ δ' ἄλγεα. ἀλλ' ἱρξεν
Σὺν σῆμα, ὅγα δάμας, ἀλλ' ἱρξεν βάλαι.

A L I A CLXXXII.

1. E Rigit hic tumulum: tu contra destruis: unus
Erigit, atque alter destruat. huncce tibi.

2. Ἢ δὲ καὶ νεκρὸν ἐνέχουσιν οἱ φιλέχουσι.
Φέχουσιν δ' ἐν τῷ σῆμα, ὡς ἐδὲν, οἱ φιλέχουσι.

2. Vita, auri cupidi defunctos aggrediuntur;
Aufugite extincti, si pote, de tumulis.

3. Τί σ' ἀνελίζεις; νεκρὸν ἡμῶν καύρα
Μίαν φέρον. τῷ σῆμα ὅτε πλεονέκτηται.

3. Quid me vexas? Mortuorum imbecilla capita
Tantum contineo. Tumulorum divitiz omnes, ossa.

4. Δαίμονας, εἰ με ἱχουσιν, ἀλλ' ὅτε. ὅτε γὰρ ἀλλο
Τῷ σῆμα ἱχου. τῷ σῆμα ὅτε πλεονέκτηται.

M 2

4. Ge-

(*) MS habet σάφους.

(**) MS. habet διζήμενος.

4. Genios, qui me possident, fuge; nil enim aliud
Tumulus continet. Tumulorum divitiarum omnes, ossa.
5. Εἴ χρυσὸν ἔχω διὰ τοῦτο παρὰ τοῦτο, ὃ φιλόχρυσος,
Οὐδέν· ἴδω αἰὶν χάρις φίρμις φθιμένους.
5. Si aurea domus totum hoc bustum foret, o Avare,
Ne fas quidem esset mortuis vim inferre.
6. Λέω καὶ ἐπὶ τοῦτο γίγαι, αἱ ἀνέστην
Οὐτὸν, ὅτι πολλὰς ἔσται ἀσπιδας αὐτοῦ.
6. Mortuorum præmium oblivio, & silentium; quandoquidem vastavit
Iste, meum multis fabulam fecit sepulcrum.
7. Πῶς ἔχει ζῶντες. ἐμοὶ δ' ὀλίγον ἐστὶ φίλος ἐν
Λαῖς τῇ φθιμένῳ. φίλος (*) σὺ τίκεις.
7. Omnia viventes habere. Mihi mortuo & pauci & cæsi
Lapides sint. Tu exincto, quæso, parce.
8. Οὐ χρυσὸν ἔχω ἐμοί. αἱ σπέρματα αὐτῶν ἔχουσιν;
Τίμω, ὅτι ὀχλίζεις, πλὴν ἐμὲ νεκρὸν.
8. Non sum aurea domus. Car igitur me depopularis?
Tumulus, quem dejicis, est mihi mortuo divitiarum.
9. Τίμω ἐγὼ καὶ διὰ σπέρματιν ἀνθρώπων.
Ναὶ δ' ἐμοὶ γὰρ χάρις φθιμένους.
9. Sepulcrum ego decus etiam finitimarum gentium;
Nunc vero sum titulus impiissimæ manus.
10. Εἰ λίαν φιλόχρυσος ἔχεις κίον, ὅσον ὀρέσσει
Χρυσὸν, ἐμοὶ δ' αὖτε πλὴν φθιμένους κτερίων.
10. Si valde auri appetens cor habes, aliud effode
Aurum. Mihi nihil præter mortualia.
11. Μὴ δόξῃς μαρτυρεῖν γομφίον τίκω. ἵνα γομφίον
Ἄλθῃ. ὃ δὲ χρυσὸν πολλὰς ἔσται ἀσπιδας.
11. Ne ostende mortalibus nudum mortuum; nam te nudabit
Alter. Aurum vero super somnium est.
12. Οὐχ ὥς δὲ βροτῶν βροτῶν ἔστι χάρις ἰάκω.
Ἄλθῃ καὶ ἐκ νεκρῶν σπέρματιν χρυσὸν ἔχων.
12. Non satis erat, mortalibus mortales, manus iijicere,
Verum etiam e mortuis studeas aurum habere?
13. Τροπὸν τιμωρίαν ἀρᾷται, οἱ αὖτ' αὐτοῖς
Σημεῖα δάχδον. ἵνα λίσσεται συμβαλλόντων.
13. Vestris opem ferte sepulcris, qui hocce intuemini
Monumentum disceptum. Quam magnam oernitis tumalidam!
14. Τίς με τὸν ἐξ αὐτῶν ἀνέστησι λίσσεται
Καὶ δόξῃται, δυνάμει δόξῃ πύκνους τίκω.

(*) MS. habet σὺ.

14. Quis me a longo tempore immobilibus lapidibus
Occultatum, mortalibus prodidit egenum cadaver?
15. Τίποτε πόσον διαίτησαι ἡμῶν, πάτερ; ὡς διαίτησθ
Σοὶ γὰρ οὐδὲ βιοτὴν. ἢ φιλόχρηστον ἄγῳ.
15. Cur sepulcrum evertisti meum, miser? Utinam fecerit
Tibi quoque Deus vitam. O avaritiæ noxa!
16. Ὁμῶσα τὰς φθιμένας, καὶ ἡμῶσα παύματα αὐτῶν,
Μὴ ποτε συμβολήσῃς εὐμαρτίᾳ ὁμῶσα φθιμένων.
16. Mortuos obtestor, obtestor & ipsa Tartara,
Numquam tumulorum evertores placido aspiciant lumine.
17. Οἶρα καὶ πρῶτος τῶν ἡμῶν πέσον, δευτέρῳ ἵσταμαι,
Κλαύσσει. πᾶς δὲ πείσῃ τῷ σε σήμερον λίθῳ.
17. Montes, & collēs, meum tumulum, ceu aliquem fodalum,
Deflete. Omnis vero lapis in eam, qui te cædit, irruat.
18. Πλόνῳ, ἡμεῖς πείνῃ. σήμερον πολλοί, ἔνδορ ἄχρηστοι.
Γέσσει καθυβρίζων νεκρὸν ἀσυνώθητον.
18. Dives (olim), ὕψαμ (modo) pauper; tamulo copiosus, intus absque auro:
Scito te contumelia afficere mortuum rem inviolabilem.
19. Κῆρ τῇς πυθμένης ἄχρει ἡμῶν κυνδυνεύει ὀρύσσων,
Μόχθος σοὶ τὸ πένος. ὡς μῶν ἔχων.
19. Quamvis non prius deflās, quam usque ad fundum latebras meas effoderis,
Fuiis tibi erit labor: ossa taurum contineo.
20. Τίμηται τίμηται ὧδε. πολύχρηστοι γὰρ ἡ σήμερον
Τῷ ποδίστι λίθοι. σ' ἄλλα δὲ πάντα κύνει.
20. Secate, secate sic: multum enim auri possidet sepulcrum:
Desiderantibus lapides: alia omnia cinis.
21. Γὰρ φῶν, μὴ σῶσι θάνατον ὑποδύχρηστο κἀπεί
Τὸν τυμωμένον κέρδεισι περιπλήμνον.
21. Tellus cara, ne too mortuum excipe ὄνη,
Qui e sepulcrorum effossione lucrari gaudet.
22. Τβρίσῃ ἐν ἡμῶν δὲ πᾶν ὃ ζώοντα σῶμα.
Καὶ χρεστὴ ποδίστι, ὥστε πένος εἶκον.
22. Contumeliosum in me non viventem irruit ferrum:
Et aurum appetens, pauperem reperit mortuum.

Αἴτιον.

Μῆτις παύματα ἡν. ἐν τῷ πέσον αὐτῶν ἀνέβη
Ὅτις ἀνὴρ. ὅμοι ὡς βραδύται σὺ Δίκῃ.
Ὅτις βραδύται σὺ Δίκῃ. καὶ παύματα (*) ὅστις θάνατος.
Ὅτις γὰρ ὅτις ἀνὴρ τῷ δὲ ἀνέβη παύματα.

Alind

(*) MS. deest ποτε.

Aliud a versione Salvinii. CLXXXIII.

Fabula sunt Maues; tumultum namque haud referasset
Iste vir: eheu quam tu pede clauda. Dice!
Quam pede clauda. Dice! Maues quam fabula? namque
Iste modo. hunc tumultum non referasset homo.

OΤὶ μὲν ἐν πυράτοις Εὐπραξίος, αὐτὶ μὲν ἀνὴρ,
Οὐραὶ ἢ ἀμώτεροι, θυμὸν ἔχοντες ἴσα,
Γρηγορίου ἡρώδης ὑποδραστήρις αἰετοί,
Τὸ καὶ τὸν λάτρες, καὶ παρκατόντες.

In Eupraxios. CLXXXIV.

NEquè inter ultimos locandus Eupraxius, neque alter,
Nomen unum ambo, animum & usum habentes,
Gregorii Sacerdotis ministri optimi,
Ejusque etiamnum famuli, illic adstantes.

NOTÆ.

Post Carmen in *Prohæresium*, cui prius locus datus in hoc Libro, subsequebatur istud Carmen in MS. Codice Mediceo. Titulum præfixi. Agitur autem de duobus Eupraxiis, qui Gregorio Episcopo interfuerint in sacro ministerio, Diaconus fortasse, vel potius Sabbiaconatus. Quis autem sit Gregorius iste, pater ne, an filius Nazianzenus, an etiam Nyssenus, pronunciare nescio; quamquam mihi probabilius videatur, intelligendum heic esse Gregorii Theologi patrem Gregorium. Inter Scriptoris nostri Epistolas trigesima, ad Eusebium Samosatensem Episcopum in exilio agentem scripta, hoc habet exordium: Τὸ πᾶν ἐν ἡμῶν ὡς ἡμῶν, καὶ οὐκ ὅτι ἐν τοῖς γυνάσι, ὁ αἰσθητός ἐστι τῶν Εὐπραξίῳ, τιμιώτερον ὡς ἐν καὶ γρηγορίου ἐν τῶν καὶ ἐν διαδοχῇ &c. H. e. Quamquam mihi semper cerus fuit, atque inter *sinceros amicos*, venerabilis frater noster Eupraxius: carior visus est, & magis ingenuus ob animi affectum erga te sum. &c. Sed Eupraxius iste divestus ab iis, qui in Carmine laudantur, videtur; quoniam enim appelletur *frater* a Nazianzeno Episcopo, & ipsum fuisse Episcopum, conjicere cogimur. Nostros autem Eupraxios ad tantum munus pervenisse, heic minime iuvantur, sed quidem ipsos & vivis sublatos, dum adhuc Episcopo Gregorio inservirent, cujus & apud Superos ministri esse, ni mea me fallit conjectura, dicantur. Ceterum, si quis divinationi locus est, quatuor hosce versus ab integro aliquo Nazianzeni Carmine avulsos opinor, cuiusmodi fortassis illud est πρὸς Εὐμόχον πρὸς τὸν Μοναχόν, ad *Hellenium de Monachis* num. 47. in edit. Billiana, ubi de multis piis viris sermo habetur, aut degentibus, aut vita defunctis. Illic pene simile Distichum unius exordium occurrit. Hi autem versus ad alios præcedentes referri videntur.

Πρὸς Χριστὸν τὸν σωτῆρα.

OΤὸ καὶ αὐτὸς ποτὶς σὺν χερσὶ ἔχον ἀίμα,
Χερσὶ ἀνὰ, δι' ἧς πάντα τίνοις γοῖσι μετέπεισε.
Εὐδὴ, καὶ ἐν πάσι τοῖς ὁδοῖς τῶν τῶν,
Σὺ πᾶν τοῖς, καὶ τῶν τῶν τῶν, ἀνὰ με πᾶν τοῖς.
Αἰσθητός, καὶ πάντα πᾶν τοῖς, δι' ἧς πάντα τῶν.
Καὶ με ἀνὰ πᾶν τοῖς τῶν τῶν τῶν τῶν τῶν τῶν.
Εἰς τὸν τῶν καὶ τῶν τῶν τῶν τῶν τῶν τῶν.

Ad Christum Servatorem. CLXXXV.

NE unum quidem gressum pes movere sine te potest,
Christe Rex, qui iis mortalibus es omne
Bonum, & recta via, per quam in omnibus pergant.
Tua ope fretus, hanc in eo semitam. Deduc me
Illa sum; tribue quamcumque cor mentem cupit:
Et me, o Rex, ad pauperes ades reducem ducito,
Ubi liber te diu nocturne mihi propitium reddam.

NOTÆ.

C Armen hoc multa habet communia cum eo, quod editum est a Billio Tom. 2. Operum Nazianzeni num. 53. cum hocce titulo *ἑορτα*, sive *S. Gregorii peregre profecturi precatio ad Christum*. Ego titulum huic nostro præfixi.

A^{as}.

Ὁς πῦρ καὶ νεφέλῃ τροπὴν ἔλασας, δε δ' ἰδὼν ἔβριε
 Ἐν πελάγεσσι, πῆχας κίμας' ἀυτομείσις.
 Ἀρσεν δ' ἠραπόδων θύας ἔισεν ἢ δοκίμοισιν.
 Ἐκ δὲ πέτρης παρὼν Ἰδουσαι ἀκρότατος.
 Καὶ νῦν σὺ θεράσασθαι συνέτισπας' ἰδὼν καλῶντα.
 Χερσὶ πατρὸς μερόπων διέβη πάντα θύρας.

A L I U D' CLXXXVI.

QUI igne & nube exercitum duxisti, quique viam fecisti
 In mari, undas immobiles pulsis sternens;
 Cujus iussu peregrinus panis celitus, nec opinantibus, pluit,
 Ex petra e prærupta fons manavit;
 Nunc etiam famulo tuo te invocanti comitem te junge,
 Christe lux mortalium, prospera cuncta ferens.

NOTÆ.

I Dem cum superiore argumentum. Similia legas in memorato Carmine LIII. apud Billium. Quæ vero ibi solis hexametris, hæc Elegiacis exprimentur.

In Maledictum. CLXXXVII.

Π Ὅσα λίγαι με κακῶς, ὃ φίλτατε. εἰ μὴν ἀρεῖς
 Αὐτὸς εἶ, σὺ καὶ πᾶσι πάσαις. ἢ δὲ κακῶς,
 Λίγιστοι αὖ με λίγαι καὶ πάλαι. ὅτ' ἂν ἔλασας
 Πᾶσιν ἀρετανοίμην. κακοῖς ἡχέσθαι ἀρετοῖς.

I N multis mihi maledicis, carissime. Siquidem optimus
 Ipse es, fortasse & in aliquo tibi credam. Sin autem pessimus,
 Rogo, semper mihi & gravior maledicis. Equidem ita
 In omnibus victor ero. Malis invisum esse præstat.

NOTÆ.

C Ontra maledicum, sive contra maledicos, ingeniose argumentatur. In postremo versu pro *ἡχέσθαι* legitur in MS. Cod. *χέσθαι* cum accento & spirita levi supra syllabam primam. Sentius, & versus ratio, & accensus emendationem hujusmodi poscebat.

A^{as}.

Π Ὅσα λίγαι με κακῶς, ὃ φίλτατε. ἴσθες δὲ σπουδῶς
 Τὶνδε κατὰ μὲν ἔχω φάρμακον εἰς τὸ πᾶν.
 Εἰ μὴν σοὶ παρὼν θύας μέγας, ἔσιν ἂν κήμαι.
 Εἰ δ' ἄγνοησας, τί πάλιν ἔστι δίκαια.

A L I U D' CLXXXVIII.

I N multis mihi maledicis, carissime: tibi autem ipsi facis.
 Hoc argumentum habeo, calamitatis medelam.
 Si tibi Deus maximus indulgeat: sicut & in quibus mihi indulgere possit.
 Si vero indignetur: quam majorem sperem vindictam?

A^{as}.

A'ac.

ΠΟῶς ἔχεις με κακῶς, ὃ γίγνεται. ἢ μὲν ἀληθῶς,
 Αἰνέσθ', ὅτι ὡς σὺ γλώσσῃς ἐρηκυσσόμενος.
 Ἐ' δ' αἰῶνος ἰούδα σι, ἢ πρὸς ἐμὴ; καὶ ἄλλῃ πᾶσι.
 Ὡς δὲ εἴ ἂν μὲν ὅσιν ἵχως θεῶν.

A L I U D CLXXXIX.

IN multis mihi maledicis, carissime. Siquidem vera,
 Auctor ego, qui linguam tuam adversum me traxi.
 Sin autem injuste, & falsa: quid ad me? per me licet, omnibus ediffere.
 Ita enim majorem ultionem a Deo consequaris.

Εἰς τὸν ὑπομονήν.

Οὔτως ἐν ὕμνῳ ὑπεκδίδωμι τὸν κακὸν,
 Γνώσκῃς ὅσιν τὸ πᾶν περιμένει.
 Ὅτ' ἂν καλὸν μὲν ἐν κακοῖς. καθήκοντος
 Τὸν ἐλπίειν ἔσθαι. δὴ γὰρ ὡς καὶ μικρὰ
 Γλῶσσο ἰσχυρὸν σὺν ἰσχυρῶν πύλαι.
 Ὡς μὲν ἂν πύραις ἰσχυρῶν τῶν κακῶν.
 Ἡ πύραις ὡς καὶ πύλαι σὺν δυσμενέ.
 Οὐδ' ἰδύσθ', ὡς ἀκαίρῳ μὴ γὰρ.
 Ἰὰ δὲ σὶ ταῦτα πᾶσις ἐκέρχεται.

In Patientiam. CXC.

SI quem improbum cernis florere in hac vita:
 Scito poenas manere hunc postremo die.
 Si quem probum malis obrutum vides: ut porgetur,
 Hæc illi contingere scito. Par enim est, si quid,
 Modicum licet, facis contrahit, id purgari doloribus,
 Ne quod scelus in incendium reservetur;
 Sive tentari, & luctari cum Diabolo,
 Permittente Deo, ut magnus ceteris.
 Hæc ubi Job victor persuadeat.

N O T Æ.

EDitum est hoc Epigramma Tom. II. pag. 181. Operum Nazianzeni. Quam in MS. Cod. Mediceo duo versus occurrant, qui in editis Libris prætermisisti sunt, ideo rursus produendum censui.

Ἰλῶς. Facis. Sensu, & metro poscente, ita scripsi. MS. Codex habebat ἰλῶς.
 Ὡς μὲν ἂν. Ne quod &c. Facile ex his probes Catholicæ Ecclesiæ sententiam de Purgatorio post mortem ignis, quam Græculi quidam aversari videntur, concoquere vero nesciunt nostrorum temporum Heerodoxi. Si prestat temporariis in hoc Munda peccatis feces, & reliquias scelerum vel minutas purgare, ne purgandæ in ignem deferantur: ergo est post obitum nostram purgativus ignis, & quidem a Tartareo diversus. In hoc enim non purgantur, sed æternam plectuntur crimina: in illo vero animæ sordes eluuntur, ut ad æternam postea felicitatem transitus fiat.

De se ipso. CXCI.

Τῷ πρὸς καλοῖς, καὶ κατὰ τὸν λόγον
 Αἰνέσθ' αἰ, ὡς πρὸς ἄλλοις. ὅτι οὐκ ἔστι
 Εἴς, ἀλλὰ γὰρ πρὸς ἅλους ἡ πύλαις.

TRinitas loquatur, & reconcinnet populum
 Alius aliquis, ut. par est. Ego vero e Throno
 Cedam. Neque ad Deum loqui desinam unquam.

NO-

NOTE.

Hæc Naxianzenus cecinisse videtur, quum Sedi Constantinopolitanae renunciavit, ut Episcoporum, & populi tumultus compesceret, in MS. Codice habetur *καταράξαι λαόν* *ἐλθ' αὖτις*: quod interpretari forte possimus: *Concilietur aliquis alius leo*. At libentius lego *καταράξαι λαόν*, h. e. conciliet, seu componat, seu regat populum aliquis alius Episcopus; nisi *λαόν* Attice pro *λαόν*.

Ad Deum. CXCH.

Τὸ μὲν εἰ λέγει, ὁ μέγας, ὃ σῶμα μοι
Τὸ σὺν. ὃ αἰ εἰς πλάσμα προσέσταις χερσίν,
Ὡς λεπτός, αἰ ἰσθδὶ, αἰ παρμένον
Ἰδὲ πρὸς ταῖς βλάβας ἐκλιπόμενος.
Καὶ τὸν πάρον. δὲ χερσίν. ὃ λίσσας βίω.
Πρὶν καὶ εἰ χερσὶν συμπίπτει καὶ αὐτῷ.
Τὶ δὲ πάλιν κακὸν οὐ καὶ κατὰρξαι.

Quidam audeo dicere, o beate. Quod mihi corpus est,
Tuum est. Opus manuum tuarum iactas,
Sed quam tenue, quam male olens, quam fractum!
Ecce prostratur: respice: defecimus.
Tu vero nunc ades, da manum, vel vita solve,
Priusquam mihi deterior finis contingat.
Quid opus amplius morbis, & purgationibus?

NOTE.

Gregorium hæc cecinisse puto, quum gravi aliquo morbo, senex fortasse, laboraret. In secundo versu MS. Codex habet *προσέσταις*, h. e. *projicio*. Scripsi ego *προσέσταις*, ut commode ficeret sensus. Atque hæc Carmina per Cl. Salvinium & Medicis Codicibus descripta.

Περὶ τῶν δαμονίων τοιμήτων.
Εἴτε ἀνθρώπων ἢ κτηνῶν.

Εγὼ μὲν γλῶσσαν ἴδεναι λέγων, καὶ χερσὶν στήν
Τὸν τοῦ ἀνθρώπου αἰ δὲ κατὰρξαι,
Ὁραται ἀνθρώποις καὶ κτηνῶν ἀνὰ πάντα
Τίσι (καλὸν γὰρ τὸ φρεσὶ μῦθος εἶναι)
Οὐτοὶ ἂν ἐφραζόμενοι σκολιὰ τεχνήματα θεῶν,
Ἡ μὴ ἐκφραζόμενοι, καὶ πῶς ὅμως.
Παλαιὸς μοι καὶ πρὸς τὸν ἐνδὸν τοῦ σώματος
Καὶ φρεσὶ αὐτοῦ ἐν παντί γὰρ πλάσμα.
Πάντα γὰρ ἴσα ἴδεναι τὸν πανταπόνοτον,
Γενεῖ εἰ Πρωτόν αἰ κτιστὸν μορφωμάτων.
Ὡς αἰ πρὶν εἰς χερσὶν εἰσπεσεῖν ἄνθρωπον δαμόνιον.
Τραπὴ γὰρ αὐτῷ πρὸς τὸν ἐκπνεύοντα.
Αὐτὸς τοῖς τοῖς τοῖς τι τὸ πρὶν εἶναι,
Ὅσος προσέδιδε τὸν μοῖον ἀδελφῶν.
Πρὶν γὰρ ψυχὴν ἵπνον εἶναι ἐν τῷ σώματι,
Καὶ πάλιν φρεσὶ καὶ χερσὶν τὸν φλογόμενον.
Ὡς εἰ πρὶν τὴν ληψάναν εἰσελεῖν ἐνδὸς σώματος
Νόσος καὶ δαμόνιον φαρμάκων εἰς κακοῖν.
Βασκαίνονται καὶ δαμόνιον ἀνδρῶν εἰς πρὶν ἴλαξαι
Πρὶν ἀναχθῆναι γὰρ τὸν δαμόνιον κατὰρξαι.
Ἡ εἰ κατὰρξαι ἐν τῷ σώματι τῷ πρὸς τὸν σώματος
Εὐὰ βίωσαν ἀνδρῶν εἰς τὴν βίαν.
Τεῖος καὶ φλογόμενον κακὸν μὲν. αἰ πρὶν γὰρ εἰς χερσὶν
Γλῶσσαν. πρὶν ἀνα τὴν εἰσελεῖν μνηστῆρα.

Anecd. Gr.

N

O2

Οὐ μὲν ἴατο, Χρὶςτος γὰρ ἐπὶ τοῦτον ἀνέκερ ἴατο,
 Οὐ καὶ μαρτυρεῖ ἐν λόγῳ ἡρώδης;
 Καὶ πολλὰς παθῖεν, καὶ δαμνῶνται ἀπὸ δεισμῶν
 Ἡλιδίους τῷ θένει δίδωσι χάριν.
 Εὐμεγὰ μὲν παύσεται ἵππας ἀνδραγαθούς
 Δόλους ἱαλίστα τὰ γένει ἀρχαίαν.
 Ἀλλὰ μέγας μῦθος ἴσχει, καὶ εὐλαβέει μ' ἀναχθεῖ
 Σοὶ μὲν ἀνέμους δούκας τιμῶναι μέν.

*De bello, quod movent Dæmones.
 Carmen Heroicum, & Iambicum. CXCIII.*

Nisi loquacem linguam, & labia silentio vineta habuissem,
 Mente collecta in Dei societatem,
 Ut perissimis intimis sensibus purum Dominum
 Venerarer (nam pulchram est solius mentis sacrificium)
 Nequaquam animadvertissem tortuose artificia bellæ.
 • Certe & prædicassem, & illud exultanssem.
 Sæpe mihi etiam supervenit nocti similis,
 Et rursus locis sub fraudulenta figura.
 Omnia enim, quæcumque voluerit, efficitur mortis Sophista,
 Natus Protens ad formas dolosas effugendas,
 Ut aliquem aut per insidias, aut aperte, hominem interficiat;
 Nam deliciæ illi sunt mortalium lapsus.
 Sed nondum talem tantumque ante conspexeram,
 Quantos modo iuvat in mea certamina.
 Quo magis enim animæ meæ internam cernebat religionem,
 Eo magis etiam ira turgida effervescebat.
 Ut quando per insidias subrepens, insanabilem intra carnem,
 Morbus compressus medicamentis inopportunis,
 Depallescens latibula non apparentia, non prius cessar,
 Quam alio erumpens (ægrum) adducat in discrimen:
 Aut fluentem firmis munitionibus hac parte repressum,
 Illac obnitor, & collectim erumpit:
 Tale est invidi prævum bellum. Quando ipsam cohibebam
 Lingua, ad aliam quandam dilabebatur noxam.
 Non tamen cepit. Christus enim superveniebat, præsidium meum,
 Qui & Discipulos e tempestate eruit,
 Ac multos morbis, & Dæmonum vinculis
 Liberavit, voluñtati largiens gratiam.
 Attamen tentabat, quemadmodum ante homicidis
 Dolis snripuit Principem generis (Adamum).
 At, o beate, tumultum compone, & tranquillatum me jube
 Tibi incrementas mittere semper hostias.

NOTÆ.

Carmen hoc, & reliqua subinde a nobis edita, ex antiquissimo Codice MS. Ambrosianæ Bibliothecæ descripta sunt. Hæc autem Diaboli insidiæ narrantur, quibus non raro Poeta noster petebatur. Alia existant. Catena jam evulgata, quibus aut ipsum Dæmonem improbum acriter oburgat, atque a suis averit oculis, aut ejus calliditatem, atque incurtus desset. Console Carmen 19. 21. 32. 60. & alia in editione Billiana.

Εἰ μὴ. Nisi &c. Hæc dicit Poeta, suas de Deo meditationes anam Dæmoni malo præbuisse, ut has sibi strueret insidias; quas, nisi se totum Divinis contemplationibus addixisset, silentium ac solitudinem sequens, a Diabolo non solvissent.

Καὶ τὴν πικρὴν. Et illud existimassem. H. e. Diabolum existimassem loco Dei, & divina, illius consilia.

Σοφιστής. Sophista. Diabolum Sophistam mortis appellat, videlicet captionum lethalinum artificem. Sophista enim Græce simulatorem, cavillatorem, atque his similia significat. Sive, quod Sophistarum est, varias Dæmon figuras adhibet, ut quod vult persuadeat, miserosque mortales decipiat.

Ταμβν.

EΝεὺς μὲν ἡμῶν, ὁ θεὸς Ἀγν.,
 Μίσηται δίκαι, σὸ δ' ἀνέμωμ' ἁλῶν.
 Σὺ μὲν καθύπερθε, σὸ δ' ἔγχεσι, καὶ κάσι,
 Σὺ δ' αὖ ταῖσι. σοὶ δὲ καὶ τὸν τιμῶσι,
 Εὐδοκίμων. Ἀλλ' αὖ σὺ Ἀγγέλων
 Πῦμασι ὠγῶν, δεξιῶν παραστάται,
 Οἳ με εὐλαυ πύρι σε καὶ εἴρεσι ἄροι,
 Τίμωσι δὲ πῦμα, μέδρα δ' ἔγχε λόγῳ,
 Τίμωσι δ' ἀσπιδι, καὶ κάσι πύρι.
 Σταυροὶ δὲ χερσὶν ἐκτυπῶνται θρόνοι.
 Ἐχθρῶν κατάρχοι, μὲ δ' ἐν ἡμέρῃ μίσθῳ
 Κρίνουν φλόγοι με, μὲ δὲ νύξ ὁλοὶ θύροι.
 Τὸν δὲ τραχύνει, καὶ προσάσκει μοι τριβύς
 Λίαν ὠδῶν ἐκπορῶν τε σὺ λάτρη.
 Ὡς τολλῶσι με καὶ σὺ πρὸς χερσὶ σκέπων
 Γὰρ καὶ θαλάσσης ἑξίστασι κινδύνῳ.
 Νόσων τε διπλῶν, δυσμενῶν τε πραγμάτων.
 Ὡς δεξιῶν ἀσπιδι, καὶ κάσι ἰσχυρῶς
 Πράξαντι, αἰσὶν τε καὶ ἰδὲ σὺ.
 Εὐφρανται αὖτις πρὸς φίλῳ, καὶ συγγενῶς
 Παλιόφρονων ἀσμίνοις τε ἀσμενῶς
 Φανίσκῃσι οἰκοῖ, καὶ πόσιν πτανοῖσι
 Σὶ προσκυνοῦνται, σὺ πάλαι αἰεὶ ἰδὲ
 Χρῆσταις εἰμῶν τε καὶ ῥέουσι τυχεῶν.

Jambi. CXCIV.

IN te quiescimus, o Divinum Verbum,
 Manentes domi. Tibi acceptam referimus quietem.
 Tuum sane est sedere, tuum est fergeri, & stare,
 Tuum rursus est ambulare; tuisque nunc etiam auribus
 Recte incedimus. Sed ad me aliquem Angelorum
 Mittas ducem, aptumque custodem,
 Qui me columna ignis, & nubes agat;
 Secet vero pontum, & fluente sistat verbo;
 Nutriat superne, & inferne opulenter,
 Crux manibus efformata audaciam
 Inimicorum coerceat, ne media in die
 Aestus me adurat, neque nox terrorem inferat.
 Asperam autem & acclivem mihi semitam
 Planam reddas, & expeditam famulo tuo.
 Namque saepe me ante mans tegens,
 Terraque & amaris liberaisti periculis,
 Et morbis gravibus, & arduis rebus;
 Ut secunde omnia, sicuti speramus,
 Agentes, faustum viz finem
 Invenientes, rursus ad amicos, & affines
 Revertamur, nempe libentibus libentes
 Apparentes domi, & a laboribus cessantes
 Te veneremur, finalem viam
 Lenem ac facillimam adipisci querentes.

NOTÆ.

Post Carmen, quod Erodian inscribitur, seu S. Gregorii peregrinæ profectuari precatio, jam typis editam, hæc subiunguntur in Ambrosiano Codice, modica inter utrumque Carmen distinctione facta. Ea vero lucubrassè videtur Poeta sacer, quum a Cathedra Constantinopolitana, qua se abdicaverat, ad solitudinem ruris paterni sese contulerat.

Σταυρός. Crux &c. Venerabile signum Crucis, quo Christi sectatores germini se manu quotidie muniunt, Diabolum fugare posse, vetustissima traditio est. Ejus institutio ab Apostolis ipsis proficisci videtur. Cujus rei ac ritus exempla pete a Gretsero in amplissimo Opere de S. Cruce, a Bosio &c.

Εἰς ὑπομνήαν.

Εἴ ποτε ἰὼν παχύνει τυγχερὴν σὺν ἰδὼν εὐδοκίαν.
Ταῖς τιμωμέναις βλασταῖς ἰσθὶ πολυσαρκίαν.
Εἰ τι ἀρετῇ ἰὼν κέρσει τραχὺν βίβιον,
ὧς χρυσὸν χροῖαν ἰσθὶ καθαρῶμεν.
Ἡ φθονοῖο πᾶσι καὶ μὲν δὲ μοι, ἀλλ' ἴσθ' τίς.
Ὡς ἀδελφῶν σέμνα εἶκος ἁγίων.
Τῷ μὲν ὑδατῶν σῖτον ῥοῖα, μὲν μὲν
Κέραιον, Χερσιόρην πάντα ῥίον κραδίγ.

In tolerantiam. CXCIV.

Si quis, malis miserum germen exiens, heic flores
Extremis tormentis te servari scias.
Si quis optimus exiens, in duram incidisti vitam,
Tamquam aurum in fusoris te purgari scias.
Si ob invidi luctam aeger es corpore, alter Job esto,
Ut, postquam certaveris, coronam victoris referas.
Quare neque prosperis animum effere rebus, neque adversis
Deice, Christiano & hęc & illa ferens corde.

NOTÆ.

IN hujusmodi argumentum alia Gregorius Carmina reliquit, quę ex editione Billiana petere potes. In quingto versu pro α, quod legitur in MS. Codice, si fortasse scribendum. Pro ἴσθ' τίς, scriptum fortasse ab Authore fuit ἴσθ' ἑ. In postremo versu MS. Codex habet χερσιόρην, & κραδίος. Ego ex conjectura scripti χερσιόρην κραδίγ.

Εἰς Φιλάργου, καὶ πρὸς ὑπομνήαν.

Εἴ ποτε Εὐκαίρου μύθε κλιθ' ἐν προτέρων,
Εἴ ποτε Ἀναρχῆ. ὅν ὁ μὲν ὀνόμαζεν.
Τὸ κλέος οὐκ ἀνέχεν. ὁ δὲ μὲν χάρις ἔχοντος
Κομπετῆρος γ' ἴδον, πᾶσι τὴν δόξαν.
Ἀλλ' οὐ καὶ δυνάει, Φιλάργου, σέμναι καί μιν
Δακτύλῳ, ψυχῇ αἰὶν ἀπλάντῳ ἔχει.

In Philagrii, et ad Tolerantiam. CXCVI.

Est Episcopi gloria maxima inter primos;
Est Anaxarchi. Quorum quidem ille fractus
Gloriam despexit. Hic vero, mortario manus tenente,
Quum tunderetur, clamabat: follem tundite.
Sed tu quoque diuturna mala, Philagri, corpore perferens
Lacerato, animum semper impervulsus habes.

NOTÆ.

INter intimos Nazianzeni familiares numerabatur Philagrius, ad quem ejus etiam Epistolę existant, videlicet 40. 41. 64. 65. 66. 67. 68. & 69. in editione Billi. Ibi quanta amoris conjunctio inter utrumque intercederet, perspicue intelligas, quantaque virtus Philagrio esset. Morbi plures, lęque atrocissimi, ejus corpori bellum indixerant. Ille vero animum impestarum supra corporis cruciatus ferens, felicitate rara, virtutis potius quam doloris argumenta inde trahebat.

Εἴ ποτε

Επιφύλαξι. *Epiphani*. In Orat. I. contra Julianum mentionem Epiphani Theologus habet. In Epist. verò 64. ut singularem Philagri toleranciam extollat, ejusdem Epiphani, atque Anaxarchi exemplum attitit in hac verba: *Σαμαζω δὲ καὶ αὐτῷ ἴσους αὐτοῖς παραλαβὴν, οὐκ τῷ Ἀλέξανδρῳ ἰσῶς, καὶ τῷ Ἐπιφάνει &c.* Externos etiam, qui similes eorum exhibuerunt, admittit, exempli gratia *Anaxarchum, Epiphani* &c. Prosequitur Nazianzenus, atque ait, Epiphani, dum erus illi frangeretur, veluti in alieno corpore esset, magna animi firmitate philosophatum fuisse, citiusque erus perfractum, quam ipse vim doloris perferens. Eundem vero Epiphani heic significari arbitror, qui Sroicz Sectæ, si non princeps, certe supremus inter alios cultor fuit, patria Hieropolitani, & a Neronis temporibus ad Marcum ulque Antoninum Romæ commoratus, ubi etiam ab Hadriano Imperatore summo in honore est habitus. Vide Spartianum in Hadriano, Lucianum in Dialogo *ad interdictum*, & multos coementem libros, A. Gellium Noct. Attic. lib. 15. cap. 11. & lib. 17. cap. 19. Arrianum, & Simplicium in Comment. ad Epist. *Boethium*, Eliam Creteusem & Nonnum in Scholiis ad Nazianzenum Orat. III.

Ἀναρχοῦ. *Anaxarchi*. In supra laudata Epistola 64. Anaxarchum veluti spectabile apud Ethnicos patientiæ exemplar Nazianzenus commemoravit. Fuit is Democriti sectator, & Alexandro M. carus, quo e vivis sublato, in Græciam rediens a Nicocreonte Cypri, sive Cyprenaturn Tyranno, aut (ut Elias Cretensis, & Nonnus in Scholiis ad Nazianz. Orat. 3. arbitrantur) ab Archelao Tyranno comprehensus, & in mortarium coactus, ibi ferreo malleo confusus est. Verum nullus cruciatus animam Philosophi frangere potuit. Quin is fortiter exclamabat: *πῶς οὐκ Ἀναρχοῦ διδάσκω, Ἀναρχοῦ δὲ ἡ ψυχή*. Tunde *Anaxarchi* uirum (videlicet corpus;) *Anaxarchum* vero ipsum non tundis. Hinc Ovidius in Ibin:

*Aut, ut Anaxarchus, pila frangaris in alta,
Jactaque pro solitis fragibus ossa sument.*

Sive itaque, ut mihi eo in loco legendum videtur. Hac de re videndi Phatarch in Tract. de Virt. morali, Tertull. in Apologetico, Origenes contra Celsam lib. 6. Clem. Alex. Stromat. lib. 4. Elias Cretensis, & Nonnus in Comment. ad Orat. 3. Nazianzeni.

Κοπήσιν οὐκ ἴσῃα. Quum tunderetur, exclamabas. Ita lego, quum in Codice MS. habeatur *κοπήσιν οὐκ ἴσῃα*. Sensus, ac metrum, emendationem polcebant.

A. A.

Εἴ μὴ σὺ δέμας ἦν, Φιλόφρων, πόσῳ αὐδῶν,
Οὐδὲ σὺ ἀνὴρ κατὰ δὲ ἡραστήν.
Νῦν δὲ τὸ μὲν δέμας, σὺ δ' ἡμεῖος. ἢ ᾗ ἐτίωγ
Τεῖς ἀγαθοὶ διὰ φάρμακον ἄλγος ἔχῃ.

A L I U D CXC VII.

N I tibi, o-Philagri, corpus fuisse adeo imbecille.
Numquam tuæ virtutis vires deprehendissem.
Nunc illud dispersit; tu integer. Quam vere
Bonis Deus in medelam ærumam adducit!

A. A.

Εἴ ποτε εἴσῃς σὺ, Φιλόφρων, ὅσο' ἰαθῶν.
Ψυχὴ δ' ἐν παλαιοῖς αἰσθησέμεν.
Πάντες μὲν σοφίᾳ σὺ δὲ μακάριον οἶδ' αἶψα, φέρεται.
Τὸν δ' αὖτε ἔχω φέρετον ἄλλο κήρυ.

A L I U D CXC VIII.

E Xedit te morbus Philagri; oculus texit;
Anima vero a malis est splendidior.
Omnis certe sapientiæ te peritum novi, o optime:
Hoc vero nil aliud possum dicere melius.

A. A.

ΑΛ.

ΚΑὶ δὲ, Ἀλεξάνδρῃ. Φιλάγγριον ὄλεσε μορφήν,
 Τῆς χρυσῆς ψυχῆς δὲ χερσοτόμῳ.
 Καὶ σέθεν δι' οὗτος φέρεται ἔρπαι. ἔπειτα οὖν
 Πιπλῆς δώπαισι ὠδῇ Καππαδοκίαι.

A. L I U D CXCIX.

AUDI Alexandria. Philagrius formam perdidit
 Animo auro minime inferiorem.
 Caesarium vero novum invidia rapuit. Numquam deinceps tales
 Flores a te mittentur ad Cappadoces equis praestantes.

N O T A.

C Armen hoc repetitum supra invenies inter ea, quae in *Caesarium* Gragorius composuit,
 An hac repetitio a Nazianzeno ipso, an vero a Librario aliquo praestita fuerit, asser-
 mare non auiam. Quae supra in hos versus adnotavi, huc sunt referenda. Pro *χρυσῆς*, quod
 heic habetur, legitur illic *λαμπρῆς*.

Μορφήν. Formam. Hoc est, *corporis formam*, ut Philagrium interiisse significet. Carmina
 etiam superiora videntur facta in Philagrium mortuum.

Καὶ σέθεν δι' οὗτος. Caesarium vero novum. Quasi, ut possimus interpretari, alterum *Cz-*
sarium Gregorii fratrem fata invida rursus rapuerint.

Πρὸς τινὰς φιλόσοφους.

Εἴπω αἱ ποτερὲς χαλεπαῖ, καὶ πολλὰ παύχων
 Φάρμακα ποῖς πᾶσι. Δὲ ὅσον ἰσχυρὸν
 Φάρμακον ὡς ἔχων. πόσον ὅσον μακαρίζεις;
 Τὸν β' δικαίως. εἰδ' ὅτι καὶ γὰρ ἄλλαι.
 Οὕτω πᾶς χρῆσθ' ὀλίγων, καὶ σφόδρα πόντων,
 Πρὸς αὐτὸν πλεονέχῃ γένηται καὶ πᾶσι.

In paupertatem Philosophicam. CC.

S It aliquis graviter morbosus, & multa comparans
 Pharmaca suis morbis, alter sanissimus
 Nullo indigens pharmaco. Utrum beatum predicabis?
 Bene valentem: scio omnes ita esse dicturos.
 Ita predicabis indigentem paucis, licet paupertatum,
 Prae homine opibus & malis divite.

N O T A.

E Legans de Philosophica paupertate Epigramma, ejus sensus idem Poeta aliis versibus
 expressit a Billio editus Tom. 2. pag. 196. Jambico 8. cum eodem titulo.

Εἰς Ἀγαπην.

Η' Ἄν μοι πολλὰ, δάτων δέμας, ἱμνα δαμάξῃ,
 Φρονέων ἡμῶνται, καὶ ἐντυχίσει τέσσα
 Ψυχῶν αὐτῶν πλεονέχων, ὅπως πύρι ξερῶσται;
 Ἀλλ' ἡμῶν κρατὶς αὐτῶν σῶματ' οὐκ ἡμῶν.
 Πᾶς δὲ σὺ καὶ πόντων φέρων, καὶ σῶμας ἰγῶν
 Εὐρυτέρως ἡμῶνται; ἵσταν δὲ μοι διαβρίστη,
 Ως δὲ αἱ καθαροὶ, καὶ πεινῶν αὐτῶν σῶματων
 Σπύργων. ὃ φέρεται ἄλλαι, ὃ Χρυσὸν αὐτῶν.

In *Agapetus*. CCL.

JAm mihi est canities, corpus laevo, oculum domito,
 Curis diurnis nocturnisque absumo
 Animam ter miseram, ut ab igne eripiam;
 Sed nihilominus corpori aegre impeto.
 Quomodo vero tu, & juventutem ferens, & carnes erigens
 Ampliores elephanto? Deinde vero mihi delicias facis,
 Tamquam sane quis purns, & spiritum dilectam
 Amans. O fugienda dilectio, quæ Christum dehonestat.

N O T Æ.

Fellit me diu Billiana Gregorii editio, quam omnium procul dubio hucusque perfectissimam, miraque diligentia elaboratam continentur eruditi, & non nisi ab illa superandam credimus, quam nunc instruit Clarissimus P. Louvard Monachus Benedictinus & Congregatione S. Mauri; nullum enim ibi offenderam & multis hisce versibus, quos ego nunc sum editorus in *Agapetus*. Sero tandem animadverti, nonnullos ex iis a Billio fuisse evulgatos ad calcem Tomi secundi, at sine textu Græco, quamquam Græcos quoque antea dedisset Aldus in vetusta Editione Anno 1504. procurata. Publicè igitur interelle rei sum arbitraris, tum jampridem editos, tum nuper detectos Nazianzeni de *Agapetus*, & *Synsacris* versus in unum cogere corpus, & simul proferre. Quod est ad argumentum, Ecclesiasticæ eruditioni perquam utile, tanta ejus est ubertas, ut iolis notis, & Scholiis, explicari atque exhaustiri commodè non possit. Operæ itaque pretium duxi. Disquisitionem de *Agapetus*, & *Synsacris* (liceat Græca retinere nomina) instituere, quam in hoc Tomo conspicias. Ibi vero, quid *Agapeti*, quæve illorum origo, quod institutum fuerit, amplissime proditum. Interim scire sufficias, *Agapetus*, hoc est *Dilectio*, illos audisse, qui postquam Christo castitatem dicaverant, & Monasticæ vitæ sese addixerant, cum Virginibus plerumque Deo sacratis cohabitabant, animorum tantummodo, non corporum, Amorem, communionemque præ se ferentes.

Hæc. Jam &c. Non uno in loco Nazianzenus fatetur, se carnis concupiscentia acriter divexatum, neque canitiem atque infirmitas corpori voluntarias pœnas adeo valuisse, ut a stimulis inferioris appetitus animam, tot licet virtutibus firmatam, omnino liberarent. In Carm. 4. de anima sua calamitatis, in Carm. 48. de Virtute humana, & in Ep. 196. ad Vitalianum, eadem Gregorius repetit. Vide, quæ Baronius cap. 17. Vitæ ejusdem Sancti viri Tom. 2. Maji, citat a Cl. Papebrochio, scripsit. Illic referuntur hi ipsi versus, ad quos Papebrochius hæc habet: Nescio, ubi hunc locum inveniam; nam quod in margine notatur Baronius Carmen de rebus suis, tale nihil habet. At Aldi Manutii editionem sequentes est Baronius; Papebrochius vero Billianam præ oculis habens, nihil tale vidit, quod & mihi primum contigit.

Euphrasius. Ampliores. Monachos, cæternique *Agapetus* increpauit, qui quamquam adolescentiæ illammi adari possent, corpusque, elephantiorum instar, amplem, pingue, & ut ita dicam, abdomini natum foverent, a Virginum tamen contubernio arctissimo nequaquam abstinabant, inde sibi nullum creati periculum dicantantes. Ipsemet Gregorius in Carm. 59. ad sanctos Monachos ita loquitur:

Τὰς σαρκίς σέρχεται, καὶ γαστρίᾳ ὄγκον ἔχουσιν
 Ἡ λεπτοὺς χυμὸν ἔσθῃ εὐδαιμονίας.
 Perpingues nimium carnes; ventremque tumulentum
 Haud capit atheræ janna parvus domus.

Εὐφράσιος. Deinde vero mihi delicias facis. Hoc est: Sed tu ais, maximas a te percipi delicias in hujusmodi amore, qui sane purissimus est, ac tantummodo spiritualis, idcirco a carnali contagione remotus. Unica exclamatione respondet Gregorius, amorem hujusmodi fugiendum.

Αἰσχυρὸν. Agapetam. Legitur in MS. Codice αἰσχυρὸν. Placuit aliam substituere vocem; nempe sensus ita purgatus efficitur.

Αἰς.

Π Ἀρσὶν, Χερσὶν ἔχει αἰὶ ζωὴν ἱερικὴν,
 Νυμφοῖν ἡερικῶν, αἰὶς ζαλόμενα μαρτυρῶν

Οἱ.

Οὐρανίους. μὴ σάρκα πάλιν σαρκεὶ τε παλάσσει
 Δίξεν κτήματα: γλώσσας δ' ὠκίως κακίστων.
 Μὴ Χερσίοι χιτῶνα πῶς ἀσπίδος αἰγίστι μίξας,
 Πάσαις παρδυνικῆς ἐλγυχῶν ἐνδύσασα.

A L I U D CCII.

Virgo, Christum habes semper vivum adiutorem,
 Sponsum amabilem, turque formæ amatorem
 Coelestis. Ne carnem rursus, carnisque miseræ
 Moderatorem admitte; linguas vero improborum declina.
 Ne Christi intaminatam tunicam probris misce,
 Sanctis Virginibus opprobrium imponens.

N O T Æ.

OTravius. *Caelestis*. Formam *caelestem* appellat Gregorius animam Virginum, cujus amatorem esse dicit Christum.

Σάρκα . Carnem. Hoc est: ne, quæso, carnis commercia iterum admitte, neque viros, qui corporis tui coram habeant, quare, postquam Christum elegisti, adiutorem tibi nunquam defuturum. Scilicet hanc potissimum errori suo causam ostendebant Virgines, quod viros in suo contubernio sustinerent, veluti adiutores, domesticisque rebus necessarios. Vide, quæ iam memorata Disquisitione protuli.

Πάσαις παρδυνικῆς. MS. Cod. Mediceus habet παρδυνικῆς πάσαις.

Ἄλλο.

Πτ' ἔγγυς καλέμεις εἰς ἀσπίδι. ἰδὲ γυναικα
 Παρδύος, ὃ Μοναχὶ, καὶ σάου ἐμφορῶν;
 Ἄρσεν, καὶ θήλειαν ἰχθυόσαν ἰστίς ἑμίσταν;
 Ἡ δὲ θύσει πρὸς τὸν νότον ἰσθὸν ἰχθυ.
 Ἡτ' ἀπὶ χυτοὶ μακρὸν, σπινθὴρ μέγας. ἢ δ' ἀνέμωσιν,
 Ἀπὸς πυρκαϊῆς πνέμας ἐξ ὀνύχα.

A L I U D CCIII.

Iguis prope stipulam, non tutum. Neque mulierem
 Virginem, o Monache, habere contubernalem.
 Masculum, ac foeminam separavit spes melior:
 Natura vero intus occultum morbum habet.
 Si longe abfuerit, favilla manet; siu congregiatur,
 Incendium excitabis modico e vento.

N O T Æ.

Nulla sibi esse cum Virginibus commercia carnis, nullumque castitati Deo dicatur ex earum contubernio periculum creari, audax Agapetorum sententia erat. Quid Poeta noster? Ducta comparatione ex igne, ac stipula, quæ simul admotæ in incendium facile ad levem agram flantem servantur, naturæ humanæ infirmitatem infirmis Monachorum dictis opponit. Pro τὸν ἀπὶ χυτοί, Codex Medic. habet τὸν ἀπὶ χυτοί.

Ἄλλο.

Περὶ τῶν Συναγωγῶν.

Λευκὸν, καὶ μέλαν· μικρὸν θύσει ἐν τῷ φανέ.
 Ζυγὶ, καὶ δάκτυλῳ ἰδὲ ἰχθυοὶ μέγαν.
 Τὰς δὲ συναγωγὰς, αἷς δὲ φασκαλίαις ἀπαγορεύει,
 Οὐκ εἰδ'· ὅτε γὰρ δύνωμεν, ὅτε ἀγνοῦμεν,
 Θέλωμεν, ὅτε μίσσην αὐτοῦ ἀνέμωσιν. ἢ γὰρ ἰσχυρὸν,
 Κρῖν με λίγαν κακίαν, πρῶτον τοῦ ἀνέμου.

Ο' πλάσις ἀνδρες, καὶ τοῦτοι οἱ ὑπόλοιποι
 Ἐκ τῶν οὐρανῶν ἵεν, ἀπὸς ὑμῶν.
 Σάρκα φέρει συζῆν ἁγιοτάτῃ σάρκα φέρων.
 Καὶ αὐτοὶ οὐκ αὐτοὶ ῥηπαὶ περὶ σε;
 Ἐὰν μὴ τί λήγῃς πρὸς σφόδρα, ἀλλὰ τίς εἶσι
 Τὸν παρὰ τὸν τοῦτον Μῆμον ἡρώμενος;
 Ἐννομὸς ἔσθ' ὁ γὰρ, καὶ ἄλλος. ἀλλ' ἵτι σαρκοῖς
 Κρῖσας δ' οὐκ ἄλλῃ σαρκεὶ ἑλθούσῃ.
 Ἐ' δ' ἵεν παρὰ τοῦτ' ἁγὰρ, γὰρ, δ' ἁγασσῶν;
 Ἐν τοῖς ἀμφιθέτοις (*) ζῶσαι αὐτοῦται.

A L I U D

De Synisactis. CCIV.

EX albo nigroque mixta natura fuscum colorem parit;
 Vita, & mors nil medium habent.
 Synisactis vero (ut eos sane unusquisque appellat)
 Nescio an inter conjugatos, an inter cœlibes
 Posuerimus; an vero quid medium servabimus. Non enim ego,
 Tametsi a vobis male audiam, rem hanc probabo.
 Plures sunt intemperantes, & pronus in suspicionem
 Erga alios est omnis, argumento e suis rebus ducto.
 Carnem ferens, convivis cum dilecta socente carnis:
 Et quid putas de te inquinatos sentire?
 Esto, non obloquantur honesti homines: sed quis fecit
 A multis excitatum Livorem?
 Iusta res, ac honorabilis nuptiarum sunt. At adhuc carne
 Res longe melior est carnis libertas.
 Sin autem præterea nuptiarum sunt inuuptiarum, o dilecti,
 In ambiguis vivetis conjugis.

N O T Æ.

CArmini titulum περὶ τῶν συνισακτικῶν, de Synisactis apposuit. Ita vero in margine Codicis vetusta adnotatum fuerat manu. Nisi Cointradictum dicas, aliam vocem Latium vix habet vocabulo Græco respondentem; sed Synisactos retinere malui. Idem autem atque Agapeti significat; videlicet viros castitatem professos cum ejusdem propostis fœminis cohabitantes. Ut ipse Poeta refert, ita passim audiebat hoc hominum genus. Porro eos libero infectatur Styta Nazianzenus; quippe, ut ait, incertum est, an hi vocandi sint matrimonio addicti, an vero cœlibatuum professi. Tum eos terret, quod tam male apud alios audirent.

Φαῖς. Fuscum. Par Græcæ voci vocabulum fortasse ignorant Latini. Est autem color inter candidum ac nigrum medius, & ex utriusque mixtione natus. Alexander Aphrodisi. lib. 1. Problem. λέκκι, ait, καὶ μέλαν, μέλις ἀραιώσας τὸν ἀπρὸς τὸ χροῖον, ἄκτα χροῖον ἐτίμασεν αὐτὸ φαῖς. I. e. Albi, & nigri mistio, abolitis extremis coloribus, alium parit colorem, Fuscum nomine; sic enim tantummodo reddere possumus Græcum φαῖς.

Μῆμον. Livorem. Momen est convivorum Deus, qui omnia vituperat. Vocabulo eodem significatur ipse Livor, ipsa vituperatio, seu obsecratio hominum, quam intolerabilem, ac fingendam Poeta nosse affirmat.

A' a o.

ΠΡῶτος ἀποδείκνυται σπουδαῖος αὐτοῖς ἵεναι:
 Διότι τὸν παρὰ τὸν τοῦτον Μῆμον ἡρώμενος ἔχων.
 Ἐὶ καθάρως χρυσὴ καθαρῶτατος. ἀλλ' ἡμὶ πλάσσει,
 Τὴν ἁγιοτάτῃ σε σάρκα, καὶ ὁμοῦ, ἔχων.
 Ἡ' ἁγασσῶν σε. καὶ ἁγασσῶν σε σαρκοῖς,
 Φύ σὺ, μὴ τι ἔχῃ καὶ ῥηπαὶ ἁγασσῶν.
 Οὐδὲν αὐτὸ ῥηπαὶ. καὶ. τοῦτομα. καὶ. οὐδὲν ἄλλος
 Γίγῃ σὺ συζῆν ἢ καὶ ἵεναι ὑμῶν.

Anecd. Gr.

(*) Forte legendum ζῶσαι.

O

X' a

X' ὁ βίβλος (*) ὅτι ἀνὴρ, καὶ σὺρασι σὺρασι
 Σὺρασι πρὸς ἀγάπῃ, ταῖς τ' ἀγάπῃς πρὸς αὐτόν.
 Εἶπὶ καὶ τὸ συνάγει ἐκείδον. ἀλ' ἀποφύγει.
 Δὴ (**) γλῶσσαι. γλῶσσαι δὲ ἐν τοιαύταις.
 Τίς δὲτα ἐλπίαν φέρει ἐν παραδείσῳ;
 Τίς δὲτα μεγάλης ταρδύνει φύλακα;
 Ὡς μὴ πρὸς ἀγάπῃς ἴσῃ, καὶ γλῶσσαι παρὶδῷ
 Τῶν φθοιρῶν. μὴ δ' οὐδὲν οὐδ' ὄσων.

A L I U D CCV.

Primo loco vere studeat, ut pudicit sitis;
 Secundo, ne turpium rerum vel suspicionem ingeratis.
 Es purus. Anro purior. Sed me vulneras,
 In Dilectam tuam corpus & oculos intentos habens.
 Dilecta tua. Et nomen hoc honestum
 Heu heu vide ne quid habeat & impuræ dilectionis.
 Nil (ais) impuræ. Etiam: credo. Sed viam alius iteris
 Non sancte cum aliabus convivendi.
 Cæcum adhuc est vir, licet temperans cum temperante
 Convivat. Innuptis viris, mulieribusque prætico.
 Quamvis conscientia sit integra, tamen effugere
 Oportet Linguam. Lingua nil est proclivius.
 Quis ponet flammæ gladium Paradiso meo?
 Quis dabit magnæ virginittatis custodem?
 Ne quis intra Dilectus, aut Lingua transeat
 Invidorum. Livor ne Sanctis quidem patcit.

N O T E.

Species Dialogi est inter Poetam, atque Agapetos. Pudicitiam primo Gregorius vere servandam, tum vel minimam oppositi vitii suspicionem fugiendam esse dicit. Sum purus; inquit Agapetus. Cui Gregorius: At metuo, resque veritatem suspectam habeo, dum te familiariter nimis cum Agapeta versari video. Quod si Agapetam Virginem appellas, ut hoc nomine communionem carnis ab amore tuo exclusam mihi persuadeas; nominis honestatem teneor; at metuo, ne sub hoc pallio impudicitia lateat. Erras, inquit Agapetus. Gregorius vero. Facile tibi fidem habere volo; verum aliis exemplo tuo auctor es, ut cum Virginibus non caste habitent. Samus lotum. Quamvis pudice cum pudica versare nunc, attamen timendum semper. Et licet conscientia tua sit innocens, suspicandi tamen, ac male de te sentiendi causam populo præbes. Sed, reponit Agapeta, quis in posterum virginittatis meæ custos erit? Quis hortum meum a raptoribus defendat? Sed ne idcirco quidem, reponit Gregorius, adsciscendi Agapeti; hoc est, Monachi, at Clerici adolescentes; nam ne innocentibus quidem obtretratores parcant.

X' &. Ita MSS. Codices, at versus claudicat. Videtur commodius non posse emendari, quam scribendo. X' & βίβλος &c.

A' &.

πρὸς παρδόν.

O T' ἔστιν, μετὰ τὴν, φασαφί, ἐξιδίω, ἀλλοτρίαν μετὰ τὴν σὺρασι ἀφύγει.
 Παρδόν, μίμνῃ δὲ, χροῖ δ' ὡς ἀνὴρ βίβλος,
 Μὴ δὲ σμετρίαν οὐδὲν ἵσῃ ἐξιδίω.

(*) Cod. Medic. habet ἐνὶ χροῖ.

(**) Cod. Medic. habet γλῶσσαι.

A L I U D

ad Virginem. CCVL

Cœlestis, magnanima, lucifera, altum currens;
Cum Angelicis unitatibus communem sedem habens,
Virgo, memento Dei; telluris tela devita;
Neque cointroducto vitam tuam affice contumelia.

N O T Æ.

T Italus e Codicis margine, ubi pervetusta manu scriptus fuit, in medium per me translatus fuit. Idem in sequenti Epigrammate præstiti.

A'ao.

πρὸς Μοναχῶν.

Ω² χαλεπὴν σφραγιστὴν φορῶν κλέων ἰγγὺς ἰσσαι;
Τίθενά μιν, Μοναχοί, οὐδ' ἀπὸ θαλασσίων.
Ποιᾷ γὰρ ἐν γήμῃ μυστήρια, καὶ (*) πρὸ γήρατος,
Ὅς μοῦνον ψυχῶν ἐλπίς ὑποκαταίρει.

A L I U D

ad Monachos. CCVII

Q Uam difficile est corporibus vicinis tumultum effugere!
Propterea, o Monachi, pauci mihi a foeminis vivite.
Multa enim sunt conjugii mysteria, etiam ante nuptias,
Quibus captus oculus animam inquinat.

N O T Æ.

Q Uam potissimum apud Monachos locum haberet locus, quam his versibus Poeta noster infectatur, hinc eisdem alloquitur.
Mυστήρια. *Mysteria*. Hoc nomine significari heic opinor arcana, quædam impedimenta, acta, & res, quæ celare solent ac debent honeste molieres vel nuptæ jam, vel ante nuptias. Ab his oculi Monachorum abstinendi, ne inde flamma libidinis excitetur.

A'ao.

Π Ἀρδίς παρδίῳ ἰσθὶ καὶ ἡμῶσι, καὶ προφίσιον,
Μηδ' ἰσχυροῦς ἀντα ἀντα κατέμεινα.
Χρῆσθαι ἔχεις ἀκαρπῶς. ἀπὸ πρὸς αὐτοῦ ἀντα.
Τὶ χρῆζεις θαλάσσης φάρμακον ἐνδὸς ἔχεις;
Ὁμῶς ἡμῶσι μίσγῃ, λόγῳ λόγῳ, ἀγὼ καὶ (**). ἀγὼ.
Εἴμι σε σαρκοφάγον διόσκειν ἐν σαρκοφάγῳ.
Ἀγὼ μὲν ἰδὼκα φάρμακον ἀπὸ πρὸς αὐτοῦ.
Ἡδὲ (***) συναικίσθαι πρὸς τὸν ἰγγὺς ἔχει.

A L I U D CCVIII.

O Virgo, virgo esto cum palam, tum occulte,
Neque masculum cointroducas curatorem.
Christum habes Dilectum tuum; respice viros omnes,
Cur opus habes lethale venenum domi habere?

O 2

Oculis

(**) Cod. Medic. habet *πρὸς αὐτοῦ*.(***) Cod. Medic. habet *ἀγὼ*.(***) Cod. Medic. habet *συναικίσθαι*.

Oculis oculos mīce, sermoni sermonem, purus cum pura :
Dein te pudicitie corenis cingemus.
Casti est, neque simulacra tolerare infantientis terræ.
Cohabitatio morbum habet proxime.

NOTÆ.

Melius fortasse Carmen hoc in duo scinditur. Primum ad *Agapetus* est, alterum ad *Agapetos*. Quod est ad illas, uti in Disquis. I. infra notabo, speciosum hunc titulum errori suo Virgines prætexebant, quod nempe contubernaliibus viris veluti curatoribus indigerent. Huiusmodi excusationem Poeta noster improbat. Tum *Agapetos* alloquens, ironice eorum puritatem exagitat. In Carm. ejusdem Gregorii, quod inferibitur *Τὸ ποῖον παρθένος, πρὸς τὰς Ὑγνιστάς*, repetita videas, quæ heic legantur, sed aliis plerumque verbis.

A'αο.

Τοῖς ἀγαπητοῖς κέρσσω παῖς, καὶ τ' ἀγαπητοῖς :
Εἴρηται Χριστιανὸν δαλῆματι. ἔρπον λίσσας
Κλίπας αἰε φουκῆς, καὶ ἡμῶν πόντον ἔχον π.

ALIU D CCIX.

Agapetis hæc prædico, & Agapetabūs :
Abite in malam rem, Christianorum corruptores. Perite, o furoris
Fures naturalis; nam oculis meretricium quid insidet.

NOTÆ.

In Præceptis ad Virgines similia habentur. Illic secundam editionem Aldinam legitur : καὶ ἡμῶν πόντον ἔχον π, pro πόντον. Neque recte vertitur hic locus : *Et motiones gressum habeant quendam*. Sed tota illa versio ejus, qui hanc Aldo operam conduxit, innumeris atque ridiculis mendis scatet, ut cuiusvis legenti facili negotio apparebit. Oratoris cojunctum dictum in impudentem refertur a Plutarcho : in oculis illam habere non κέρως, sed πόντος. h. e. non *pupillas* (quod idem est ac *puellas* virgines) sed *meretricies*.

A'αο.

AΓράω παῖσι, παρθέναι, καὶ (*) τοῖς ἡμῶν
Πόντος μέλαινα, μηδὲ πὺν ἰσοκίρως
Λύτρων βουδὸν, μηδὲ τὰν σορῶντων.
Σὺ μὲν γὰρ ἄγνη, τὸν φθόνον δ' ἔγω λίσσας
Διδόικα, μὴ σε κινερίσας δυσφημῆς,
Λύτρων τὸν ἄγνη ζῆλον, ἢ εἰργῆς βίη.
Ὅλοι μοι παῖς ὅτι ἀγνὴν εἶπας,
Τὸν αἰὲν ἀσάρκων ὁρῶντων παρασῶντιν,
Σωῖταις αἰετὶ παρθένον. τί δα πυρίε;
Κρίσας πυρίε σὺ; τίς δὲ τὸν κινετὸν φῶγας
Σωτὴν μελάνων τῇ (**) κινὴ γλωσσολογῆς;
Εὐφῶδον ἔρπον, παρθέναι, καὶ ζῆν ἄν.
(***) Μάλα εὐνὸς σε, καὶ σκίπας τὸ φῶγας;
Ὅτι μὴ ποτ' αἰσχρὸν ἔσται μοι παρθεῖν.
Μηδ' ἀπὸ αἰὲν σὺ προσάψας εἰς πᾶν
Κινετὸν ὁρῶν, καὶ βίη, καὶ ἀγνὴς βίη,
Μόνη σε Χρῆσθε, αἰε διπλὴν ἔξω βάλω.

(*) Drest in editis Hoefschelii. Legendum φοῖσας, ut sit verius.
(**) Hoefschel. habet πᾶν.
(***) Hoefschel. post Μάλα distinctionem ponit.

A L I U D CCX.

Sis parte ab omni, Virgo, sed potissimum
 Oculis pudica, nec virorum quempiam.
 Admitte testis, te ut juvet, solum licet.
 Tu namque quamvis casta sis, livor tamen
 Terret, malum ne dedecus consilet tibi,
 Zelumque vitæ dealeat, quam amplecteris.
 Pereas velim, qui, callitatem dum colis,
 Commune habere vis domum cum virgine,
 Quæ caræ vacuis Angelis adstat. Tibi
 Flamma quid opus est? Non times flammam? Quid alit?
 Fugiesne linguæ garrulæ sumum gravem?
 Elata es isthinc virgo, sursum & vidites.
 Est ossa curta, te grave & pondus premit?
 Hæc turpe propter, virgo, nil admiseris.
 Sociumque vitæ neminem turpis probri,
 Quæris patronum dum tibi, susceperis;
 Ne Christus, ut duplicem, te ejiciat foras.

N O T E.

Hos ipsos Jambos editor habes a Billio Tom. 2. pag. 182. Opetum Nazianzeni. Quam in Codice nostro hic sit eorum locus, omittere nolui, & præsertim additurus unum versum a Billio prætermittum. Ab Hoefchelio quoque editum fuit Carmen hoc inter selecta S. Gregorii Nazianzeni Carmina e MSS. Codicibus Reipubl. Augustanæ. Billianam versionem ego retinui.

A^{as}.

A *Ῥαῖνα πάντα ἄλκινα, συνίσταται δὲ μέλιτι
 Μύρρα καὶ οὖν ὕδωρ, παρδὶς. τῶδε μοι.
 Αἰὲν συνιστάνει, καὶ σφύρειται. οἱ δ' Ἀγαπᾷ
 Μιγδαλὸν καὶ χαλῶν, & ῥόδον, τῶ μέλιτι.
 Διγᾶται, ὃ Ἀγαπᾷται. ὃ μὲν γὰρ ὕδωρ ὀδύνη ἐστίν.
 Τὸ δὲ συνιστάνειται φέρεται ἐπὶ λιβῶν.*

A L I U D CCXI.

Masculum omnem declina, Synisactum vero potissime,
 Velut Merthæ amarulentam aquam, virgo, crede mihi.
 Laudo pudicitiam, & podicor, At Agapeth.
 Oggerunt quid fellis melli, o Invidia.
 Bigamam potius, quam Agapetum (laudo): nam conjugium nil probri adfert.
 Synisactos vero ipsi etiam lapides reprehendunt.

N O T E.

Priores duo versus editi sunt in Poem. 3. Nazianzeni pag. 57. Tom. 2. edit. Billianæ, ita tamen ut illie sit Hexametrum, quod heic est Pentametrum.

Μερίδα. Mertha. Ad Historiam Exodi cap. 15. respicit Poeta, ubi Hebræi οὐκ ἔδωκεσαν τὴν ὕδατα ἐν Μύρρα. non potuerunt bibere aquam de Mertha. Nempe amarissima hæc fuit. Vulgata tamen sacrorum Librorum editio *Mara* legit, & S. Hieron. in Epist. 127. *Mara*, inquit, ex amaritudine nomen accepit. Quod & aliis in locis commemorat. Ita qui Hebræi-cum textum sequuntur, *Mara* habent; qui vero LXX. versionem, *Mertha*. Postremam lectionem sibi usurpat Nazianzenus, tum Ambrosius, tum Paulinus Nolanus, Auctor Constitutionum Apostolicarum, S. Cyrianus, & alii. In plerisque editionibus Julii Firmici de Errore profano. Reliq. prope finem invenias scriptum *Myrrha* pro *Mertha*, quod nomen a Librariis, quam alterum nequaquam intelligerent, suppositum fuit.

Διγᾶται. Bigamum. Veteri Christianorum Ecclesiæ patum probabantur secundæ nuptiæ, quippe

A L I U D CCXIV.

Angelus fuit malus Lucifer; sed illo cadente
 Nil gratiæ Angelicæ decedit. Neque Discipulis
 Probro est Judas, licet ceciderit. Sed tu omnes
 Castos e paucorum (lapsu) vituperas. Estne hoc justum?

N O T E.

Rem eandem Poeta noster exemplis agit. Similibus vero sensibus & versibus ferme usus
 est in Carm. 2. Tom. 2. pag. 54. edit. Billianæ, ubi Judæ, & Angeli mali commemo-
 rat lapsum.

A'ho.

MH' σ' ὁπλοῖσι καταγνώσας προσιδὼς,
 Μὴ σ' ἐβδὼσι πῆς σφαλίσσας ἐν βίῃ.
 Χωρὶς αἱ θάλας, καὶ κακὴν ἰσχυρά.
 (C) Οὐλοῦσαι αἱ στίχωνται ἐκλήρω-μῖνον.
 Τὸν δ' εὐδμοῖοντο ἰσχυρὸν μεμνημένον.
 Λήγει πρὸς αὐτὸν αἱ καταγνώσας δ' ἰσχυρὰ.
 Σὺ αὖ κακὴν, ἐν κακῇ. καλὴν δ' ἰσχυρὰ.
 Χωρὶς αἱ πᾶσι χρόν, αἱ αἱ λυγροῖα αἶμα.
 Μὴ κρὶν' ἀγνοῖται πάντα ἐξ ἰσχυρὰ κακῇ.
 Αἰδῶ αἱ ὅτι μᾶλλον, ἢ μῖσος κακὴν.

A L I U D CCXV.

NE inter feliciter navigantes, naufragantes recense,
 Neque inter recte viventes eos, qui in vita errant.
 Diversi sunt bonorum, ac malorum termini.
 Perire lapsos dumtaxat dico.
 Tu vero bene currentium usquam mentionem faciens,
 Lapsos solos commemoras; ego vero bene operantes.
 Tu pessimos, quum sis malus; honestos ego.
 Distingue lascivum a pudico.
 Ne judica impuros omnes ex uno malo;
 Castum magis reverere, quam odio habeas malum.

Περὶ γῆρας.

EI' σοὶ αἱ κρῆσσον καταγνώσας. ἢ γὰρ ἡμεῖς.
 Οἰκίαι, ἢ γυμνασί; ἀπὲρ μοι δ' ἐκλήρωται.
 Σαρκοὶ γὰρ ἰσχυρὸν διαγνώσας πᾶσι αἱ αἶμα.
 Μοῖραι θνητῶν χρόνι κρῆσσον κρῆσσον.
 Τί κρῆσσον ψυχῇ αἱ τλήματα σαρκὸς ἀνέκταντα,
 H' προσεπισφίγγον ἡμῶν θνητῶν.

De Nuptiis. CCXVI.

AN tibi aliquid præstantius videtur (mihi enim certe nequaquam)
 Ancilla, quam uxor? dic mihi, o amice,
 Caris enim captivi omnes revera sumus,
 Divina parte deteriori immixta.
 Quid præstantius est, animamue miseram a carne abducere,
 An gravioribus nodis carni adstringere?

(*) Ita ego scripsi, MS. habet ὁλοῖο.

NOTE.

O Stendit, quantum conjugio virginitas præstet. In primo versu ambo Codices Ambrosianus, & Mediceus, habent *χρησιν*. Ego scripsi *κρίσιν* ex conjectura Salvini, quam video probari in quinto versu, ubi idem verbum occurrit. In secundo versu Codex Ambros. habet *οἰκίαν* *καὶ* *γαμέαν*, metro plane corrupto. Eapropter illud *καὶ* in *δ* converti. Mediceus præstet *οἰκὸν* *καὶ* *γαμέαν*: sed ne ipse quidem recte, ut mihi videtur. Nominibus autem *Ancilla*, & *Uxoris*, Nazianzenus significat *Carnem*, & *Animam* hominis. Qui igitur Carni Animam possidet, uxori ancillam præstet. In quinto versu Cod. Medic. habet *πάντες διασώτεις ἵσται*. In sequenti omittit illud *αἱ*.

Ὅτι καὶ παῖζαν ἐν σπυδαί.

Π Αἶζα καὶ πολὺ. οὐ δὲ παύσει παύσει σπυδαί,
Μιγυμυγὺς Χερσὶ τοῖς ἀπληροσπυδαί.
Καὶ βροχὸν γελῶν πύμα φρίκας. Οἱ δ' ἰδικῶτες
Ἐρίσας, καὶ δάριαι, καὶ τελευτῶντες μανίας.

Quod ὅ honeste joci fieret. CCXVII.

J Ocatur etiam canities. Sed lusus sunt lusus graves,
Permixta Christo simplicitate.
Et ego grave ridens, animum oblecto. Helicones vero
Abite, & Lanri, & Tripodum furores.

NOTE.

I N se ipsum hos versus effinxisse Gregorinum crediderim, ut qua ratione pangendis carminibus sese oblectaret, apertum fieret. Scilicet lusus suos graves appellat, ideoque senectutem suam decentes. Cicero alicubi, *plus sibi placere ait joca Platonis, quam seria Socraticorum*. Sunt enim joca gravia.

Ἑλικῶνες. Helicones. Musicum instrumentum *ἰωνοχέρδης* hoc est novem cordis consonans, fuit ἰλικῶν, *Helicon*, ut in Musicis tradunt Ptolemaeus, & Proclus, ac erudite monet Julius Cæsar Scaliger lib. 4. cap. 48. Poetices. Musas inde *Heliconiadas* appellari, sententia quorundam fuit. Utrum huc respiciat Poeta noster, an potius ad *Heliconem* montem, Apollinis domicilium, ut Ethnicorum commenta ferebant, statuere nescio. Certum tamen est, heic a Nazianzeno ipsorum Ethnicorum Poetarum consuetudinem notari, qui, ut nugis fabulasque canerent, Heliconem ac Parnassum se ingredi fugebant. Persius in Proœmio morem hujusmodi ridens, hæc habet:

*Nec fonte labra prolui Cebellino,
Nec in bicipiti somniasse Parnasso
Memini, ut repente sic Poeta proclitum.
Heliconidasque, pallidamque Pyrenem
Illis relinquo &c.*

Ita & Lanrus Numinum, Vatumque Ethnicorum ornamentum fuit, ac præcipue Apollinis, cui & Tripodes sacri fuerunt. Ad hæc ergo Poeta noster alludens, sibi, ut carmina pangat, minime necesse Lanros, ac Tripodas, quærere, significat; non enim fabulas, & somnia canit, quod fecere Ethnici Poetæ.

Πρὸς τὴν ἐν Μαρτυρίαις τρυφήν.

E ἴ' φῶλον ὀρχησταῖς ἀδλήματα, καὶ φῶλον ἴσω
Ὁρῶμεν ἀπλοφῶνους. ταῦτα γὰρ ἀντίδικα.
Εἰ δ' οὐκ ὀρχησταῖς ἀδλήματα, οὐδὲ ἀδλοταῖς
Ἦ' ὀρῶμεν: τὰς οὖν Μάρτυρας δάρι φῶναι
Ἀγρυπνοὺς, ὄνους, βρώσι, ἐδ' ἄγρυμνα: ὃ ἢ δίκαιον
Ὅτι παροῖς βολέαις, καὶ ἀδικήταις ἴ;

AΛΟ.

ΚΑΘΙ, Αλεξάνδρῳ. Φιλάγριον ὅλως μορφῇ,
 Τῷ χρωστί ἔχει δὲ χρωστίον.
 Καὶ σέθεν δι' εἰς φθόνον ἔρπον. ἔπειτα οἷον
 Πίψας δῖπτον ἰσθίον Καππαδοκίας.

A. L. I. U. D. CXCIX.

Audi Alexandria. Philagrius formam perdidit
 Animo aureo minime inferiorem.
 Cæsarium vero novum invidia rapuit. Numquam deinceps tales
 Flores a te mittentur ad Cappadoces egales præstantes.

NOTÆ.

C Armen hoc repetitum supra invenies inter ea, quæ in Cæsarium Gregorius composuit,
 An hæc repetitio a Nazianzeno ipso, an vero a Librario aliquo prælitata fuerit, asser-
 mare non amsim. Quæ supra in hos versus adnotavi, huc sunt referenda. Pro χρωστίς, quod
 heic habetur, legitur illic λευκῶν.

Μορφῇ. Formam. Hoc est, corporis formam, ut Philagrium interiisse significet. Carmina
 etiam superiora videntur facta in Philagrium mortuum.

Καὶ σέθεν δι' εἰς. Cæsarium vero novum. Quali, ut possumus interpretari, alterum Cæ-
 sarium Gregorii fratrem facta invidia rursus rapuerint.

Πρὸς πέναν φιλόσοφον.

Εἴπω σοι νοστίς χαλκῶς, καὶ πολλὰ ποτίζον
 Φάρμακα σοι πᾶσις. ἅλα ἰσχυρόντων
 Φάρμακον ἂν ἔχον. πόντος ὅσον μακρῶν;
 Τὸν β' δικτυῶν. ὅλα δὲ καὶ γὰρ ἔσται.
 Οὐκ ἔστι χρῆσται ἰλίγας, καὶ σφόδρα πένεται,
 Πρὸς αὐτὸν πλῆντων φάρμακα καὶ πᾶσις.

In paupertatem Philosophicam. CC.

S It aliquis graviter morbosus, & multa comparans
 Phasmata suis morbis, alter sanissimus
 Nullo indigens pharmaco. Utrum beatorum prædicabis?
 Bene valentem: scio omnes ita esse dicturos.
 Ita prædicabis indigentem paucis, licet paupertatum,
 Præ homine opibus & malis divite:

NOTÆ.

E Legans de Philosophica paupertate Epigramma, cujus sensus idem Poeta aliis versibus
 expressit a Billio editis Tom. 2. pag. 196. Jambico 8. cum eodem titulo.

Εἰς Ἀγανυσιῶν.

Ηἴδω μοι πολλὰ, δάσων δίμοις, ἕμμα δαμάζω,
 Φροῦσον ἰσχυρόντων, καὶ ἰσχυρῶν σέπας
 Ψυχῇ πὺν τετυλῆται, ὅτις πύρρ' ἐξέρσεται:
 Ἀλλ' ἰσχυρὸς κρείσσιν αὐτὸν σέπας οὐκ ἀπορῶ.
 Πῶς δὲ σὺ καὶ πένεται φρον, καὶ σέπας ἰσχυρῶν
 Εὐρυτέρως ἰσχυρῶν; ἰσχυρὸς δὲ μοι διαβρίπτω,
 Ὡς δὲ σοι καδύρως, καὶ πένεται πὺν ἰσχυρῶν
 Στήρως. ὅς φάσται ἰσχυρῶν, ὅς Χρῆτος σέπας.

JAm mihi est canities, corpus lanio, oculum dimito,
 Curis diurnis nocturnisque absumo
 Animam ter miseram, ut ab igne eripiam;
 Sed nihilominus corpori aegre impero.
 Quomodo vero tu, & juventutem ferens, & carnes erigens
 Ampliores elephanto? Deinde vero mihi delicias facis,
 Tamquam sane quis purns, & spiritu dilectam
 Amat. O fugienda dilectio, quæ Christum dehonestat.

N O T Æ.

Fefellit me diu Billiana Gregorii editio, quam omnium procul hacusque perfectissimam, miraque diligentia elaboratam consistunt eruditi, & non nisi ab illa superandam credimus, quam nunc instruit Clarissimus P. Louvard Monachus Benedictinus & Congregatione S. Mauri; nullum enim ibi offenderam & multis hinc versibus, quos ego nunc sum editurus in *Agapetos*. Sero tandem animadverti, nonnullos ex iis a Billio fuisse evulgatos ad calcem Tomi secundi, at sine textu Græco, quamquam Græcos quoque antea dedisset Aldus in vetusta Editione Anno 1504: procurata. Publicæ igitur interesse rei sum arbitratus, tum jampridem editos, tum nuper detectos Nazianzeni de *Agapetis*, & *Synisactis* versus in nam cogere corpus, & simul proferre. Quod est ad argumentum, Ecclesiasticæ eruditioni perquam utile, tanta ejus est ubertas, ut solis notis, & Scholiis, explicari atque exhaustiri commode non possit. Operæ itaque pretium duxi. Disquisitionem de *Agapetis*, & *Synisactis* (licet Græca rerinere nomina) instituere, quam in hoc Tomo conspicias. Ibi vero, quid *Agapetis*, quæve illorum origo, quod institutum fuerit, amplissime proditum. Interim scire sufficiat, *Agapetos*, hoc est *Dilectos*, illos audisse, qui postquam Christo castitatem dicaverant, & Monachicæ vitæ sese addixerant, cum Virginibus plerumque Deo sacratis cohabitabant, animorum tantummodo, non corporum, Amorem, communionemque præ se ferentes.

Hic. *Jom* &c. Non uno in loco Nazianzenus fatetur, se carnis concupiscentia acriter divexatum, neque canitiem atque inflicta corpori voluntaria pœnas adeo valuisse, ut a stimulis inferioris appetitus animum, tot licet virtutibus firmatum, omnino liberarent. In Carm. 4. de *animæ suæ calamitatibus*, in Carm. 48. de *Virtute humana*, & in Ep. 196. ad Vitalianum, eadem Gregorius repetit. Vide, quæ Baronius cap. 17. Vitæ ejusdem Sancti viri Tom. 2. Maji, editæ a Cl. Papebrochio, scripsit. Illic referantur hi ipsi versus, ad quos Papebrochius hæc habet: *Nescio, ubi hunc locum inveniam; nam quod in margine notat Baronius Carmen de rebus suis, tale nihil habet.* At Aldi Manutii editionem sequutus est Baronius; Papebrochius vero Billianam præ oculis habens, nihil tale vidit, quod & mihi primum contigit.

Exponens. *Ampliores*. Monachos, ceterosque *Agapetos* increpat, qui quamquam adolescentiæ flammis adori possent, corpusque, elephantorum iustar, amplum, pingue, & ut ita dicam, abdomini natum forent, a Virginum tamen contubernio arctissimo nequaquam ablinebant, inde sibi nullum creari periculum desistantes. Ipsemet Gregorius in Carm. 59. ad *fictos Monachos* ita loquitur:

Τὰς παχύνει σάρκας, καὶ γαστέρα ὄγκον ἔχουσιν
 Ἡ' λυγρὰ χυμὸν ἔσθ' ἢ δύναται.
 Perpingues nimium carnes, ventremque tumens
 Haud capit æthereæ junctæ parva domus.

Exponit si qui *ἐκείνους*. Deinde vero mihi delicias facis. Hoc est: Sed tu ais, maximas a te percipi delicias in hujusmodi amore, qui sane purissimus est, ac tantummodo spiritualis, idcirco a carnali contagione remotus. Unica exclamatione respondet Gregorius, amorem hujusmodi fugiendam.

Ἀγάπην. *Agapetam*. Legitur in MS. Codice *ἀγάπην*. Placuit aliam substituere vocem; nempe sensus ita purgatus efficitur.

Ἄλλο.

Π Ἀδελφὲ, Χερσὶν ἔχων αἰὲν χυμὸν ἰακύνθου,
 Νυμφὸν ἡρώδου, σὺς ἡδύμιστα μαρτὺρ

O.

Οὐραίνε· μὴ σάρκα πάλιν σαρκεῖ τε παλαιῇ
 Δῖον κέλευσε· γλώσσας δ' ὀλίγη καίεναι.
 Μὴ Χρυσόο χιτῶνα πῶν ἀσπίλον αἴχρῃ μῆναι,
 Πάσαις παρδυσίῃσι ἐλεγχέων τεύχεα.

A L I U D CCII.

Virgo, Christum habes semper vivum adiutorem,
 Sponsum amabilem, tuoque formæ amatorem
 Cœlestis. Ne carnem rursus, carnique misere
 Moderatorem admittes; linguas vero improborum declina.
 Ne Christum intaminatam tunicam probris misce,
 Sanctis Virginibus opprobrium imponeas.

N O T Æ.

OTrarius. Cœlestis. Formam cœlestem appellat Gregorius animam Virginum, cujus amatorem esse dicit Christum.

Σάρκα. Carnem. Hoc est: ut, quæso, carnis commercia iterum admitte, neque viros, qui corporis tui curam habeant, quære, postquam Christum elegisti, adiutorem tibi nunquam defuturum. Scilicet hanc potissimum errori suo causam obtendebant Virgines, quod viros in suo contubernio sustinerent, veluti adiutores; domesticisque rebus necessarios. Vide, quæ in memorata Disquisitione protuli.

Πάσαις παρδυσίῃσι. MS. Cod. Medicus habet παρδυσίαις πάσαις.

Ἄλλο.

Πρὶ ἑγγύς καλῶμεν οὐκ ἀσφαλὲς. ἰδὲ γυνῶνα
 Παρδύον, ὃ Μοναχί, καπῶδα ἀμφοτέρων;
 Ἀρσεν, καὶ θήλειαν ἔχοντα ἰδίαις αἰμαίνων;
 Ἢ δὲ φύσει κρυπτοῦ πῶς γόστει ἰσθὸς ἔχον.
 Ἢτ' ἀνίχρῃ μακρῶν, σπινθὴρ μέγα. ἢ δ' ἀσφαλίῳ,
 Ἀλυσ πυρκαϊῇ περιμένῳ εἰς δόλυν.

A L I U D CCIII.

Ignis prope stipulam, non tutum. Neque mulierem
 Virginem, o Monache, habere contubernalem.
 Masculum, ac foemineam separavit spes melior:
 Natura vero intus occultum morbum habet.
 Si longe abfuert, favilla manet; sin congregiatur,
 Incendium excitabis modico e vento.

N O T Æ.

Nulla sibi esse cum Virginibus commercia carnis, nullumque castitati Deo dicat ex earum contubernio periculum creari, audax Agapetorum sententia erat. Quid Poeta noster? Docta comparatione ex igne, ac stipula, quæ simul admotæ in incendium facile ad levem agram flantem feruntur, naturæ humane infirmitatem infirmis Monachorum dētis opponit. Pro τὴν ἀνίχρῃ, Codex Medic. habet τὴν ἀνίχρῃ.

Ἄλλο.

Περὶ τῶν Συναγωγῶν.

Λευκῶ, καὶ μέλαν· μικρῶ φύσει ἰδὲ φ' οὐκ ἔστιν.
 Ζῶν, καὶ θάνατον· ἰδὲν ἔχοντι μέσον.
 Τῶν δὲ συνιστάσκει, ὡς δὲ φάσκουσιν ἀπαρτεῖ,
 Οὐκ οἶδ'. ἂν γὰρ δώσωμεν, ἂν' ἀλγῶμεν
 Θάσωμεν, ἂν τι μέσον τι φυλάξωμεν. ἢ γὰρ ἔγνω,
 Ἐφ' οὗ μὴ λήγουσι κακῶς, ἀνέγκη τοῦ ἀνίστασθαι.

Ο' πλείους ἀνδραται, καὶ παχύνει ὡς ὑπέσταν
 Ἐκ τῶν οὐκίων ἰσὶς ἀπας ὑπέσταν.
 Σάρκα φέρον συζῆν ἀγαπῶντὴ σάρκα φέρων.
 Καὶ αὖ φρονεῖ οὐκ οὐκ ἡμεῖς περὶ αὐ;
 Ἐπεὶ μὴ τί λήγαν οὐκ ἀφρονεῖς, ἀλλὰ τίς οὐκ
 Τὸν παρὰ πᾶσι πλείους Μῶμον φέρωντες;
 Ἐννομεν ἰσὶς ὁ γὰρ, καὶ αὐτὸν. ἀλλ' ἵτις σαρκὶς
 Κρῖσσον δ' οὐκ ἄλλῃ σαρκὶς ἀλλοτρίῃς.
 Εἰ δ' ἰσὶς παρὰ πάντ' ἀγαπῶν γὰρ, δ' ἀγαπῶν;
 Εἰ οὐκ ἀμφισβόλον (*) ζῆσαν συζῆσαν.

A L I U D

De Synisactis. CCIV.

EX albo nigroque mixta natura fuscum colorem parit;
 Vita, & mors nil medium habent.

Synisactis vero (ut eos sane unusquisque appellat)

Nescio an inter conjugatos, an inter cœlibes

Ponerimus; an vero quid medium fervabimus. Non enim ego,

Tamet si a vobis male audiam, rem hanc probabo.

Plures sunt intemperantes, & pronus in suspicionem

Erga alios est omnis, argumento e suis rebus ducto.

Carnem ferens, convivis cum dilecta ferente carnem:

Et quid putas de te inquinatos sentire?

Esto, non obloquantur honesti homines: sed quis fefat

A multis excitatum Livorem?

Iusta res, ac honorabilis nuptiæ sunt. At adhuc carne

Res longe melior est carnis libertas.

Sin autem præterea nuptiæ sunt innuptæ, o dilecti.

In ambiguis vivetis conjugis.

N O T Æ.

CArmini titulum περὶ τῶν συνισακτικῶν, de Synisactis apposui. Ita vero in margine Codicis vetusta adnotatum fuerat manu. Nisi Cointroductum dicas, aliam vocem Latini vix habet vocabulo Græco respondentem; sed *Synisactis* retinere malui. Idem autem atque *Agapetis* significat; videlicet viros castitatem professos cum ejusdem propositi fœminis cohabitantes. Ut ipse Poeta refert, ita passim andiebat hoc hominum genus. Porro eos libero insectatobus Nazianzenus; quippe, ut ait, incertum est, an hi vocandi sint matrimonio addicti, an vero cœlibatum professi. Tum eos terret, quod tam male apud adios audirent.

Φαῖς. *Fuscum*. Par Græcæ voci vocabulum fortasse ignorant Latini. Est autem color inter candidum ac nigrum medius, & ex utriusque mixture natus. Alexander Aphrodis. lib. 1. Problem. λέκε, ait, καὶ μίλαν. μίλιν ἀραρίζουσα τὸν ἀπρὸν τὸ χροῖον, ἀπὸ τῶν χροῶν ἵτις τὸν αὐτὸν αὐτὸν. I. e. Albi, & nigri mistio, abolitis extremis coloribus, alium parit colorem, *Fuscum* nomine; sic enim tantummodo reddere possumus Græcæm *φαῖς*.

Μῶμον. *Livorem*. *Mōnus* est conviciorum Deus, qui omnia vituperat. Vocabulo eodem significatur ipse Livor, ipsa vituperatio, seu obsecratio hominum, quam intolerabilem, ac fugiendam Poeta nosse affirmat.

A'as.

ΠΡῶτον ἀλλοτρίῃ συνδύεσθαι σάρκατος ἵσιν;
 Διότι τὸν πᾶσι χροῖον μὴ ὑπέσταν ἔχον.
 Εἰ καθαρὸς χρῶσι καθαρῶτατος. ἀλλ' ἡμὶ πλείους,
 Τὴν ἀγαπῶν αὐτὸν αὐτὸν, καὶ ἡμεῖς ἔχον.
 Ἡ ἀγαπῶν αὐτὸν καὶ αὐτὸν αὐτὸν αὐτὸν αὐτὸν,
 Φύσιν, μὴ τι ἔχον καὶ ἡμεῖς ἀγαπῶν.
 Οὐδὲν αὐτὸν ἡμεῖς. τὰ. πᾶσι. ἀλλ' οὐκ ἄλλοις
 Τὴν αὐτὸν ἔχον καὶ ἡμεῖς ἔχον.

Anecd. Gr.

(*) Fotte legendum ζῆσαν.

Ο

X'

X' ὁ βραβρεῖς (*) ἐνὶ αὐτῇ, καὶ σαρρῶσι σάρκῳ
 Συζῶν· πῶς ἀγάμει, ταῖς τ' ἀγάμει πρῶτον.
 Εἴποι καὶ ὁ συνεδρεῖς ἐλευθέρων· ἀλλ' ἀπορίσκει
 Δι' (**) γλώσσῃ· γλώσσῃ δὲ ἴν' ἐτοιμότερον·
 Τίς δὲσσι φλογίῳ ῥιμῶσι ἡμῶν παραδύσκει;
 Τίς δὲσσι μυχῶσι τερδένει φάλακα;
 Ὡς μὲν αἱ ἀγάμει ἴσῃ, καὶ γλώσσῃ περιδύει
 Τῶν φλογίῳ· μυχῶν φιδέται οὐδ' ἐσται.

A L I U D C C V.

Primo loco vere studeat, ut pudicē sitis;
 Secundo, ne turpiam rerum vel suspicionem ingeratis.
 Es purus. Aure purior. Sed me vulneras,
 In Dilectam tuam corpus & oculos intentos habens.
 Dilecta tua. Et nomen hoc honestum
 Heu heu vide ne quid habeat & impuræ dilectionis.
 Nil (ais) impuræ. Etiam: quædo. Sed viam alius iteris
 Non sancte cum aliabus convivendi.
 Cœnum adhuc est vir, licet temperans cum temperante
 Convivat. Innuptis viris, mulieribusque prædico.
 Quamvis conscientia sit integra, tamen effugere
 Oportet Linguam. Lingua nil est proclivius.
 Quis ponet flammæ gladium Paradiso meo?
 Quis dabit magnæ virginittis cultodem?
 Ne quis intra Dilectus, aut Lingua transeat
 Invidorum. Livor ne Sanctis quidem parcat.

N O T E.

Species Dialogi est inter Poetam, atque Agapetos. Pudicitiam primo Gregorius vere servandam, tam vel minimam oppositi vitii suspicionem fugiendam esse dicit. Sum purus; inquit Agapetus. Cui Gregorius: At metuo, resque veritatem suspectam habeo, dum te familiariter nimis cum Agapeta versari video. Quod si Agapetam Virginem appellas, ut hoc nomine communionem carnis ab amore tuo exclusam mihi persuadeas; nominis honestatem veneror; at metuo, ne sub hoc pallio impudicitia lateat. Erras, inquit Agapetus. Gregorius vero. Facile tibi fidem habere volo; verum aliis exemplo tuo auctor es, ut cum Virginibus non caste habitent. Sumus lotum. Quamvis pudice cum pudica versare nunc, attamen timendum semper. Ex licet conscientia tua sit innocens, suspicandi tamen, ac male de te sentiendi causam populo præbes. Sed, reponit Agapeta, quis in posterum virginittis meæ custos erit? Quis hortum meum a raptoribus defendat? Sed ne idcirco quidem, reponit Gregorius, adsciscendi Agapeti; hoc est, Moñachî, at Clerici adolescentes; nam ne innocentibus quidem obrectatores parcant.

X' ὁ. Ita MSS. Codices, at versus claudicat. Videtur commodius non posse emendari, quam scribendo. X' ὁ βραβρεῖς &c.

A' ὁ.

πρὸς παρδύσκειν.

O Traxin, μετὰ δὲ, φαισθή, ἰσθίσιον,
 Αἰγυπία μὲν ὅς ἐστιν ἐλευθέρων ἀφύγιον.
 Παρδύσι, μὲν δὲ, καὶ δ' αὖτις βίβλας,
 Μὲν δὲ συνιστάται σὺν βίβλῃ ἐλευθέρων.

(*) Cod. Medic. habet ἐνὶ χίῳ.

(**) Cod. Medic. habet γλώσσῃ.

A L I U D

ad Virginem. CCVL

Cælestis, magnanima, lucifera, altum currens,
Cum Angelicis unitibus communem sedem habens,
Virgo, memento Dei; telluris tela devira;
Neque cointroducto vitam tuam affice contumelia.

N O T Æ.

T Itulus e Codicis margine, ubi perverusta manu scriptus fuit, in medium per me translatus fuit. Idem in sequenti Epigrammate præstiti.

Α'ας.

πρὸς Μοναχόν.

Ω² χαλινὸν σάρκισσι φυγὴν κλύουσ' ἔγγις ἴστας!
Τίτκά μοι, Μοναχοί, ἀλλ' ἀπὸ δουλοπύργου.
Πολλὰ γάρ ἐσι γόμφου μωροῦμαι, καὶ (*) πρὸ γόμφου,
Ὅς μοι καὶ λυγρὸν ἔστιν ὑπερκατεῖν.

A L I U D

ad Monachos. CCVII.

Q Uam difficile est corporibus vicinis tumultum effugere!
Propterea, o Monachi, procul mihi a sceminiis vivite.
Multa enim sunt conjugii mysteria, etiam ante nuptias,
Quibus captus oculus animam inquinat.

N O T Æ.

Q Uam potissimum apud Monachos locum haberet lues, quam his verbis Poeta noster infectatur, hinc eisdem alloquitur.
Μωροῦμαι. *Mysteria*. Hoc nomine significari heic opinor arcana, quædam impedimenta, æta, & res, quæ celare solent ac debent honestæ mulieres vel nuptæ jam, vel ante nuptias. Ab his oculi Monachorum abstinendi, ne inde flamma libidinis excitetur.

Α'ας.

Π Ἀρδὴν παρδίνῳ ἴσδε καὶ ἡμεῖσι, καὶ κρυφίῳ,
Μυδὶ συνισχυρῶς ἀπείτα καυδόμενα.
Χερσὶν ἔχει ἀγαστρίον. ἀνίσταται ἀνδρὶς ἀνατολῆς.
Τὶ χαλκὸν δασύνει φάρμακον ἰδὲν ἔχον;
Ὅμμασι ἡμεῖσι μίσγει, λήθῃ λήθον, ὅγῃ καὶ (**) ὅγῃ.
Ἐπὶ σὺ σφοδρῶνται δόσμεν ἐν σφάδῃ.
Αἰγὴ μὲν ὡσὺν φέρεται χεῖρ ἀφραδύνει.
Ἡδὲ (***) συνουσίῳ τὸν νότον ἔγγις ἔχῃ.

A L I U D CCVIII.

O Virgo, virgo esto cum palam, tum occulte,
Neque masculum cointroducas curatorem.
Christum habes Dilectum tuum; respice viros omnes,
Cur opus habes lethale venenum domi habere?

O 2

Oculis

(**) Cod. Medic. habet προγάμο.

(**) Cod. Medic. habet ὅγῃ.

(***) Cod. Medic. habet συνουσίῳ.

Oculis oculos misce, sermoni sermonem, parus cum pura :
Dein te pudicitæ corenis cingemus.
Casti est, neque simulacra tolerare infantis terræ.
Cohabitatio morbum habet proxime.

NOTÆ.

Melius fortasse Carmen hoc in duo scinditur. Primum ad *Agapetas* est, alterum ad *Agapetos*. Quod est ad illas, uti in Disquis. I. infra notabo, speciosum hunc ritulum errori suo Virgines prærehebant, quod nempe contubernaliis viris veluti curatoribus indigerent. Hujusmodi excolationem Poeta noster improbat. Tum *Agapetos* alloquens, ironice eorum puritatem exagitat. In Carm. ejusdem Gregorii, quod inscribitur *Τὸ πρῶτον παρθένους, πρæceptα Virginiibus*, repetita videas, quæ hæc leguntur, sed aliis plerumque verbis.

A'As.

Τοῖς ἀγαπῶσι κέρισμα πῶς, αἷς τ' ἀγαπηταῖς :
Εἴρεται Χερσινῶν δαλόμερι, ἔρπον λίσσας
Κλίσσας αἷς φουκῶν, καὶ ἡμεῖς πῶρον ἔχον σι.

ALIUD CCIX.

Agapetis hæc prædico, & Agapetabus:

Abite in malam rem, Christianorum corruptores. Perite, o furoris
Fures naturalis; nam oculis meretricinum quid insidet.

NOTÆ.

In Præceptis ad Virgines similia habentur. Illic secundam editionem Aldinam legitur :
καὶ ἡμεῖς πῶρον ἔχον σι, pro *πῶρον*. Neque recte vertitur hic locus : *Et motiones gressum habeant quendam*. Sed tota illa versio ejus, qui hanc Aldo operam conduxit, innumeris atque ridiculis mendis scareat, ut colvis legenti facili negotio apparebit. Oratoris ejuſdem dictum in impudentem refertur a Plutarcho : in oculis illum habere non *κῆρος*, sed *πῶρον*. h. e. non *pupillas* (quod idem est ac *puellas virgines*) sed *meretrices*.

A'As.

AΓράς πάσι, παρδίς, καὶ (*) τοῖς ἡμεῖς
Πάντων μάστιγα, μηδὲ πρὶς ἰσχυρίσιν
Λ'δρῶν βουδόν, μηδὲ τὸν σαρμάτων.
Σὺ μὲν γὰρ ἀγῆ, τὸν θόρον δ' ἡὲ λαν
Δίδουκα, μὴ σε κεντρίσας δυσφημῆς.
Λύει τὸν ἀγῆν ἕλκον, ἢ εἰς τὴν βίαν.
Οὐλοῖ μοι τὰς δεῖς ἀγῆας σέθεν,
Τὴν τὴν ἀπέρκων ἀγγίλων παραστάτην,
Σωῖσιν αἰρῆ παρδίον. τί δὲ πυρί;
Κρίσσειν πυρὶ σὺ; πῶς δὲ τὸν καπνὸν φύγας
Σαυτὸν μιλάειν τῇ (**) κατὰ γλωσσολογίαν;
Εἰς τὸν ἔρπον, παρδίς, καὶ ζῆρ ἄνω.
(***) Μᾶζα εἰπὲ μοι, καὶ σέθεν τὸ φράσον;
Ὡς μὲ πρὶς ἀσχύρῶν ἡμῶν καὶ πῶρον.
Μὴ δ' ἀπὸ σὺ σε προσέειπες δὲς ἄνω
Καυτὸν ἄγας, καὶ βίαν, καὶ ἀγῆς ἢ,
Μένει σε Χορῆς, αἷς διπλῆ ἔξω βάλυ.

(*) Drest in editis Hoeschelii. Legendum fbi fortasse σῶσις, ut sit versus.

(**) Hoeschel. haber. κάκω.

(***) Hoeschel. post Μᾶζα distinctionem ponit.

A L I U D CCX.

Sis parte ab omni, Virgo, sed potissimum
 Oculis pudica, nec virorum quempiam
 Admitte tacto, te ut juvet, fopsum licet.
 Tu namque quamvis casta sis, livor tamen
 Terret, malum ne dedecus consiet tibi,
 Zelumque vitæ debeat, quam amplecteris.
 Pereas velim, qnt, castitatem dum colis,
 Communem habere vis domum cum virgine,
 Quæ carne vacuis Angelis adstat. Tibi
 Flamma quid opus est? Non times flammam? Quid alit?
 Euglesne linguæ garrolæ fumum gravem?
 Elata es isthinc virgo, sursum & vixitas.
 Est ossa curta, te grave & pondus premit?
 Hæc turpe propter, virgo, nil admiseris.
 Sociumque vitæ neminem turpis probri,
 Quæris patronum dum tibi, susceperis;
 Ne Christus, ut duplicem, te ejiciat foras.

N O T E.

Hos ipsos Jambos editor habes a Billio Tom. 2. pag. 182. Operum Nazianzeni. Quom
 in Codice nostro hic sit eorum locus, omittere nolui, & præsertim additurus unum
 versum a Billio prætermisum. Ab Hoefchelio quoque editum fuit Carmen hoc inter selecta
 S. Gregorii Nazianzeni Carmina e MSS. Codicibus Reipubl. Augustanz. Billianam versio-
 nem ego retinui.

AAs.

AΨαλα πόντ' ἄλκιυ, συνίσταται δὲ μέλιτι
 Μυρρίν πικρὴν ὕδωρ, παρδία. πιδό μοι.
 Αἰὶν σπυρτοῦνται, καὶ σφύρται. οἱ δ' Ἀγαπητοί
 Μυρρίν πικρὴν, ὃ ὕδωρ, τῷ μέλιτι.
 Διγμωρ, ὃ Ἀγαπητοί. ὃ μὲν γὰρ ὕδωρ ὡς ἐνδύει.
 Τὸν δὲ συνίσταται φέρεται ὡς ἐνδύει.

A L I U D CCXI.

Masculum omnem declina, Synisactum vero potissime,
 Velut Merrhe amarulentam aquam, virgo, crede mihi.
 Lando pudicitiam, & pudicos. At Agapeth
 Oggernot quid fellis melli, o Invidia.
 Bigamam potius, quam Agapetum (lando): nam conjugium nil probi adfert.
 Synisactos vero ipsi etiam lapides reptehendunt.

N O T E.

Priores duo versus editi sunt in Poem. 3. Nazianzeni pag. 57. Tom. 2. edit. Billianæ,
 ita tamen ut illie sit Hexametrum, quod heic est Pentametrum.

Μυρρίν. Merrhe. Ad Historiam Exodi cap. 15. respicit Poeta, ubi Hebræi οὐκ ἔδωκεντο
 πίνει ὕδατα ἐκ Μυρρίν. non potuerunt bibere aquam de Merrhe. Nempe amarissima hæc fuit.
 Vulgata ramen sacrorum Librorum editio *Mara* legit, & S. Hieron. in Epist. 127. *Marah*,
 inquit, ex amaritudine nomen accepit. Quod & aliis in locis commemorat. Ita qui Hebrai-
 cum textum sequuntur, *Mara* habent; qui vero LXX. versionem, *Merrhe*. Postremam le-
 ctionem alibi usurpat Nazianzenus, tum Ambrosius, tum Paulinus Nolanus, Auctor Con-
 stitutionum Apostolicarum, S. Cyrianus, & alii. In plerisque editionibus Julii Firmici de
 Etræ profana. Relig. prope finem invenias scriptum *Myrrha* pro *Merrhe*, quod nomen a Li-
 brariis, quàm alterum nequaquam intelligerent, suppositum fuit.

Διγμωρ. Bigamum. Veteri Christianorum Ecclesiæ parum probabantur secundæ nuptiæ,
 quippe

quippe quæ intemperantiam sapere videbantur. Ideo Anthenag. in Legat. pro Christ. prope finem ait: ἂν οἷός τις ἰσχύῃ, μίαν, ἢ ἰσ' ἑνὶ γάμῳ. ὁ γὰρ δῶτα ὠπρῆται ἐνι μοιχῶν &c. Vel, ut natus est, unusquisque nostrum manet, vel in unicis nuptiis; secunde quippe speciosum sunt adulterium. Theophilus Antioch. lib. 3. ad Antolycum, Minotius Felix, & alii idem testantur. Atque hinc factum, ut non primis tantum Christianæ Reipublicæ temporibus, sed nostris etiam, Bigamia impedimento sit ad Ecclesiastica ministeria transire volentibus. Vide Can. Apostol. 17. Tertullian. lib. 1. cap. 7. ad uxorem, & S. Basil. in Epist. Canonica ad Amphilocho. Nihilominus secundæ nuptiæ, quas diu Catholica ægre tulit Ecclesia, quamquam ratas semper habuerit, locum seorsim obtinere cœperunt, humana infirmitate illas exigente: quod tamen ex venia quadam atque indulgentia factum. Audi Nazianzenum ipsum in Orat. 31. pag. 501. edit. Billianæ, ubi in hæc verba de Apostolo loquitur: Δεῖν μὴ παρατιθεῖται τῶν διαγμένων ἑνταῦθα ὁ λόγος. εἰ δὲ μὴ γὰρ δύο Χεῖρες, δύο καὶ ἄριστε, δύο καὶ γυναικες. εἰ δὲ οὐ Χεῖρες, μία παραλὸς τῇ Εκκλησίᾳ, καὶ μία σὺρῶ, ἢ δυνάμει δι' ἀποτυχίαν. τὸ δῶταρον δὲ ἂν καλῶνται, τὰ τεῖτρα σ' ἐὶ λόγος; τὸ πρῶτον ἡμεῖς, τὸ δῶταρον συγχώρησις, τὸ τεῖτρον παρενομία. Idest. Hæc enim præteritione secundas nuptias mihi dissuadere videtur. Si enim duo Christi sunt, duo quoque viri sint, & dua uxores. Sin autem unus Christus, unum Ecclesie caput; una etiam caro sit, secunda autem respiciatur. Quod si secundam prohibeat, de tertia quid dicendum est? Primum lex est; secundum venia, atque indulgentia; tertium iniquitas; Sed se ferre ex indulgentia secundas nuptias clarius prodit Gregorius Orat. in Sanctis Lumina, ubi in Novatium eo nomine invehitur, quod contra S. Pauli sententiam adolescentionibus viduis nubere non permittat. Hoc autem in loco se probaturum, seu potius toleraturum esse dicit, si quis ad secunda vota transeat, ut Jurisconsulti loquuntur, quam si virginitatem in contubernio Monachorum periclitantem habeat. In Codice tamen nostro non διαγμων, sed διαγαμων ἢ ἀγαπητῶν, scriptum est. Neceffarium emendationem putavi. Subintelligo αὐτῶ μᾶλλον; nam supra dixerat αὐτῶ συστροφίαν. Nisi forte legere malis διαγαμων, ut sit sensus: Infelicitèr nubentem magis lauda, quam Agapetum; quod tamen non æque bene facit ad rem.

Ἀπο.

πρὸς Μοναχῶν.

Οἱ Μοναχῶν Μοναχῶν βίαν ἔλαβον. εἰ δ' ἀγαπητῶν
 Συζῆται, ἢ Μοναχοί. ἢ δύο ἀποστρίψαι.
 Ἀγγελικῆς δόξης αἰὲν μοῖρᾴ. εἰ δ' ἀγαπητῶν
 Τίτρισσας, δευτέρῃ δὲ ῥῆμα δυνάσθαι.
 Πάσχαμι, αἱ ἀγνὴ συζῆται ἀγνῶν. ἀλλὰ γυναικῶν
 Σίμωρον εἰ συστροφίαν, αὐτῶν ἐνὶ φῶτος.
 Τῶν Χριστῶ ζώσαντων, καὶ παρρησιῶν ἀγαπητῶν
 Μὴ περὶ οὐ μεγάλας αἰσῶν φῆμι καμώσας.
 Ἡ σὺρ, ἢ ἑστὶν σημαία πρὸς ἀγαπητοῖς.
 Τῶν ἀκαζήμων ῥάγουσιν συστροφίαν.

ALIU D CCXII.

ad Monachos.

Monachi vitam Monachorum vivite. Sin Agapetabus
 Convivitis, non Monachi estis. Binaris a vobis alienus.
 Angelicæ gloriæ monas imago est. Sin Agapetabus
 Delectamini, mortalis dyadis amici estis.
 Credo, te parum parum convivere. Atqui cum foemina
 Si te hodie pudicam præstas; cras verendum,
 Hominum Christo viventium, & Agapetarum contubernio gaudantium
 Ne forte ingentes antra ferat labores.
 Aut ignem, aut ignis signa habent Agapeti.
 Quam tibi si hngont, fugite temperantiam.

NOTE.

UT Monachos ab Agapetarum contubernio Gregorius avertat, ab eorum nomine ab infirmitate argumenta depromit. Monachus enim ideo nuncupatus, quia solitarius, & seculi
 lib.

sibi, & Christo viveret. Qui vero cum Agapetibus vitam agit, non amplius unus, & solus; sed efficitur, ut ita dicam, duo. *Mones* quoque, hoc est, unitas Angelis convenit æternam Virginitatem. Hanc in terris imitantur Monachi. At qui Agapetibus delectatur, mortalem dyadem, seu dualitatem, seu binarium amat.

Αἰχμή ἰεὶ ῥᾶθ. *Cras verendum.* Hunc versum cum duobus sequentibus conjuncti, ut sit sensus: cras vero metendum est, ne levis venias iis, qui Christo vivant, & adhuc Agapetibus convivere non dubitant, omne e præteritis laboribus meritum surripiat. Pro ῥᾶθ, quod est in ambobus Codicibus, legendum videtur ῥᾶθ.

Ἄλλο.

Ὅτι οὐκ ἀπὸ τῶν πεπνυμένων χρεὶς αὐτῷ ὄντως διαβάλλει.

Τὶ ῥᾶθ: οἱ μὲν ἄνθρωποι, καὶ σώματα, ὅθεν ἀνὰ γυναικίαν κακίαν (*) ὡς οἱ πλείους.

Εἰς δὲ κακίαν σωμαίτη, καὶ πλείους ἐν αὐτῇ.

Ὅτι αὐτὸς σὺν ἁπλῇ αὐτῷ ὄντως;

Ὡς οὖν γινώσκεις, ἐξομολογῶν γινώσκεις. ὅτι κακίαν

πάντες, δὲ ἄνθρωποι, καὶ αὐτὸς ὄντως.

Εἰ αὖτε ὁρῶμεν πῶς ἀκούει, πῶς ἐπὶ πάντων

ὄντως; αὐτὸς δὲ χρεὶς χρεὶς ἵκανος ἵκανος.

A L I U D.

Quod propter lapsos non decet criminari castos. CCXIII.

Quid ais? Plures sunt pudici, ac temperantes, qui nil unquam sordum clam committunt.

Unos porro malos castis, & pluribus est dedecari.

Quare quid attinet masibus convivere inuuptas?

Parcite linguis, o invidorum genus. Neque pessimi sunt

Omnes, neque boni; & aliquid naturæ est dandum.

Si quis purorum unquam perit, an hoc de omnibus
Judicium erit? colores suos quisque seorsum habet.

N O T Æ.

Ubi Agapetos, eorumque vitia Gregorius exagitavit, sed ad obrectatores convertit, quibus Monachorum genus universum male audiebat, eo quod ex his nonnulli in Agapetarum contubernio castitatis iactantiam fecisse crederentur. E quorundam lapsu omnium mores non esse æstimandos ait. Ego pro titulo Epigrammatis id constitui, quod in MS. Codice tamquam versos conscriptum erat. Ex sane si titulo eidem particulas ὅτι, ac τῶν adimas, versum integrum habebis.

Τὶ ῥᾶθ; Quid ais? In MS. Codice Ambrosiano scriptum est αὐτῷ ῥᾶθ. Ut metro, ac sensui satisfacerem, aliter legendum censeui. In Mediceo legitur αὐτῷ ῥᾶθ. Quæ lectio ne ipsa quidem probari mihi potest.

Τὸν δὲ χρεὶς. Colores. Nescio, an præstet legere αὐτῷ δὲ χρεὶς, ut sit a χρεὶς, quod corpus significat. Tum enim hæc ita possemus interpretari. Quisque suum corpus ab alio seorsum etiam habet, & uno cadeute uelle non est ut alterum cadat.

Ἄλλο.

Αὐτῷ δὲ ὁ ποικίλος ἰσχυρὸς. ἀλλὰ τίς οὐκ

Ἀγγελοῦ ὡς χρεὶς πῶς. ἐπὶ μὲν οὖν

Εἰς τῶν ἐν αὐτῷ, ἰσχυρὸς. Ἀλλὰ σὺ πάντων

Ἀγγελοῦ ὡς ἐκείνου ἰσχυρὸς. αὐτῷ δὲ καὶ.

(*) Cod. Medic. habet οὐδ' ἵκανος.

A L I U D CCXIV.

Angelus fuit malus Lucifer; sed illo cadente
 Nil gratiæ Angelicæ decedit. Neque Discipulis
 Probro est Judas, licet ceciderit. Sed tu omnes
 Castos e paucorum (lapſu) vituperas. Estne hoc justum?

N O T Æ.

Rem eandem Poeta noster exemplis agit. Similibus vero sensibus & versibus ferme usus
 est in Carm. 2. Tom. 2. pag. 54. edit. Billianæ, ubi judæ, & Angeli mali commemora-
 rat lapſum.

A'as.

Mὴ σ' ἀπλοῖσι ναυαγῶντι προσιδὼν,
 Μὴ σ' ὀδύσῃ σὺς σφαλόντας ἐν βίῃ.
 Χωρὶς αἱ θάλας, καὶ κακῶν ἱστιαστῶν.
 (*) Οὐλοῦσαι αὖτ' αἰνέσονται ἐκλήγῃ φόνον.
 Τῶν δ' ὑδρομελόντων ἰδὲ μὲν μεμνημένῳ,
 Λήγῃσι προσέειπες, αὖτ' ἀπαρδούσας δ' ἔγω.
 Σὺ αὖτ' ἀκακίαι, ὡς κακῶς, καλῶς δ' ἔγω.
 Χωρὶς αὖτ' ἀσχερὲς, αὖτ' αἱ λυγρὰ αἶσα.
 Μὴ κρῖν' ἀνέγνως πάντας ἐξ ἑνὸς κακῶ.
 Αἰδῶ αὖτ' ἄγχι μάλιστ', ἢ μίση κακῶ.

A L I U D CCXV.

NE inter feliciter navigantes, naufragantes recense,
 Neque inter recte viventes eos, qui in vita errant.
 Diversi sunt bonorum, ac malorum termini.
 Perire lapsos dumtaxat dico.
 Tu vero bene currentium usquam mentionem faciens,
 Lapsos solos commemoras; ego vero bene operantes.
 Tu pessimos, quam sis malus; honestos ego.
 Distingue lascivum a pudico.
 Ne judica improbos omnes ex uno malo;
 Castum magis reverere, quam odio habeas malum.

Περὶ γάμου.

Eἴ σοι αἱ κρῖσσι κατωράνεται. ἢ γὰρ ἡμεῖς.
 Οἰκίαι, ἢ γαμεταί; αὐτὶ μοι δ' οἰκίαι.
 Σαρκαὶ γὰρ ἰσχυρὸν δεσμός τις πάντες ἀνθρώποι,
 Μοίρῃσι θυγατρὸς χεῖροι κερταμέναι.
 Τί κρῖσσι λυγρὴν αὖτ' ἐλπίδα σαρκαὶ ἀνέλκω.
 Ἡ' προσεπισφίγγει ἡμῶσι θυγατρὸς.

De Nuptiis. CCXVI.

AN tibi aliquid præstantius videtur (mihī enim certe nequaquam)
 Ancilla, quam uxor? dic mihī, o amice.
 Carnis enim captivi omnes revera sumus,
 Divina parte deteriori immixta.
 Quid præstantius est, animamue miseram a carne abducere,
 An gravioribus nodis carni adstringere?

(*) Ita ego scripsi, MS. habet ὁλοῖς.

Ad eos, qui in Martyrum Basilicis genio indulgent.
CCXVIII.

Si grata sunt saltatoribus certamina, gratæ sint etiam
Athletis deliciæ. Hæc enim sunt opposita.
Sic vero neque saltatoribus certamina, neque athletic
Deliciæ: quomodo tu Martyribus dona fers
Argentum, vinum, escam, & ræstationes? Num iustus,
Qui solles impleat, etiamli iustissimus sit?

N O T Æ.

Carmen hoc, & sequentia, idem complexa argumentum, non e Codice tantum Ambrosiano, sed etiam e Regio 2891. fol. 240. Boivinii V. C. ope descripta habemus. Scholiales item ille vetustus, quem Ambrosiana Manuscriptum servat, eadem interpretatur. Diversus porro titulus apud istam Scholiam exhibetur, videlicet *ἡ ἱστορία τῶν Μαρτύρων. ἐν τῇ ἑορτῇ τῆς Μαρτυρίας*. Sed quodam horum Carminum est argumentum? *Agapis*, seu Convivia illa, quæ sacris in Basilicis peragebantur in SS. Martyrum honorem, minime Nazianzenus probabat, quod multi jam abutur, ac præsertim ebrietas, pie consuetudinis institutum corrupissent. Quare, ut ab iis Christianos deterreret, huiusmodi versibus Poeta noster est usus. Tu vide, quæ de hisce *Agapis*, sive Conviviis, eorumque varia disciplina dixerō in Disq. II. non enim notis uberrima leges poterat claudi.

Εἰ φίλοι. Si grata &c. Si, inquit Nazianzenus, iis, qui saltatoriam artem profiteantur, certamina ac bella grata sunt; Athleticis etiam, ac militibus, deliciæ atque otium placebunt. Ac neutrum esse potest. Nam quemadmodum illi ab artibus belli, armorumque furore abhorrent, ita hi quoque delicias quietemque odere. *Οἱ πόνοι, καὶ ἡ ἀσπασία, laborate, & quiescere, sive otiosi opposita sunt, ut ait laudatus Scholiales.*

Εἰ δ' ἐν. Sin vero neque &c. Videlicet: igitur si neque Athleticis militibusque deliciæ placeant; si contra neque saltatoribus horrida Martis certamina grata sunt: cur tu ad Martyres, nempe ad fortissimos Christianæ Fidei Athletas, desers mollissimas dapes, & comestationes, hoc est vinum, & escam, e quibus ebrius revertaris?

Ἢ ἢ δίκαιος. Num iustus &c. Ita in Regio Codice. Id est: Num qui ad ista Convivia accedit, & solles, id est, ventres implet, iustificatur, si iniustus, sique Deo propter scelera iniustus ante erat? Minime gentium sane. In Ambros. Cod. *Ἢ ἢ* scriptum est, nempe *fiatne*: quod mihi magis placet.

Ἀλλο.

Martyres, ἡπάτοι ἡμῶν, ἀλλοῦς ἢ φίλοις ἡμῶν
Αἱ συνάροι. τί μιν οὐκ ἔδωκεν; ἀντί τίνος;
Τῶν ἀρετῶν. πολλοὶ γὰρ ἡμῶν ἀντὶ γένοντες αὐτοῖς,
Εἰ τιμῶντες ἀρετῇ. Τὸν μὲν δὲ λήγεται.
Ἢ ἢ μὲν, τὸ πᾶν γὰρ ὑπάρχον τῶν θεοσεβουσίων
Ἀμῶν. ἀλλοῖσιν ἡμῶν καὶ αὐτοῖς.

A L I U D CCXIX.

Martyres, dicite nobis, vere an placeant vobis
Convventus. Quid enim jucundius? Cujus rei causa?
Ob Virtutem. Nam multi meliores evadant,
Si Virtus honoretur. Recte hoc dicitis.
At ebrietas, & ventris esse cultores,
Aliorum sit. A Martyribus aliena intemperantia.

N O T Æ.

Dialogus est inter Comestatores, & SS. Martyres, sive inter istos, & Poetam pro Comestatoribus interrogantem. Et primo interrogat, an ipsos Martyribus publici conventus, & convivia grata sint.

Τί μιν ἔδωκεν. Quid enim jucundius? Num hoc dicant Comestatores, an potius Martyres.

res, incertum mihi. Illud ἀπὶ τοῦ ; quod sequitur, certe ad Martyres referendum, petentes, quare convivia sibi placere debeant. Respondent subinde Comeffatores, ob Virtutem debere placere; homines enim amorem Virtutis concipere facile possunt, quum illam in Martyribus honoratam, & omnium gudio exceptam videsint. Martyres ad hæc respondent, se bonum comeffantium animum laudare, at ventris ingluviam, & ebrietatem ab iis conventibus arcendam. In tertio versu pro γὰρ, quod legitur in Cod. Paris. Ambrosianus habet γ' α'. In postremo occurrit ἀλλοτρίων, qua voce sæpe monui SS. Martyres significari.

A'no.

Δ Αἰμοσιν ἀλατρίων ἔσσι τοπάρει μιν
 Δαίμων ἢρα φέρι, ἢ καθάραι (*) δύσιν.
 Τότε Χριστιανοὶ λύσι δ' ἔργον. ἀλλοτρίων
 (**) Σωσάμεν δ' ἡμεῖς τοὺς πειρασμένους σωθῆναι.
 Νῦν (***) ἢ α' αὐτῶν ἔχημι, ἀκούει δ' ὁ λαός.
 Πρὸς τοὺς δαίμονας αὐτομολῶντες τύπεις.

A L I U D CCXX.

Dæmonibus opiparas mensas parabant, quibus antea cordi erat
 Dæmonibus grata offerre, minime paras hostias.
 Hujus rei Christiani invenimus finem. Martyribus
 Nostis statim spirituales conventus.
 Qui me timor nunc habeat, audite, o comeffatores:
 Ad Dæmoniacas formas, titolque transfugitis.

N O T E.

C Redebant Ethnici, Deos suos pinguibus hostiis, & nidore fumi, & conviviis delectari.
 Hinc apud ipsos epularum, & victimarum nullus finis. Sustulerunt hujusmodi superstitionem Christiani, seu potius expiarunt: utrumque enim sensum vox ἔσσι patitur. Quamobrem ad supersticiosos illos ritus redire gentem Christianam, merito conqueritur Poeta noster.

A'no.

M H' ἰδοὺ δ', ὅτι γὰρ ἑκάστης αἰὲς ἀδελφαί.
 Λαίμων οἶδε γένοι, ἢ γὰρ οἶ, ἡμεῖς.
 Μάρτυρι δ' εἰ τιμὴν ἔσσι καί.
 Ἐργὸν ἔχον, καὶ δακρυῖς δάκρυσι τὸν πικρὸν.
 Μαρτύριον, ἀλλοτρίων, καὶ Μάρτυρι. ἔσσι δ' ἄνθρωποι.
 Τίμω ἡμεῖς αἱ φιλοκαταρτίαι.
 Οὐ ζήλοισι τρέψαντες ὡς ποιοῦν, ἢ ἡμεῖς.
 Οἱ δ' ἰσχυρὰ παρέχοντες ἀπὸ τῆς αἰῶνος τῆς γῆρας.

A L I U D CCXXI.

N E mentiimini, quod veneris, laudatores sint Martyres.
 Gularum vestrarum hæc sunt leges, o boni.
 Martyribus unum scio honori esse, dedecus expellere
 Animæ, & lacrymis consumere pinguedinem.
 Testor vos, certaminum victores, & Martyres: contumeliam reddidere
 Honores vestros inconvicti filii isti.
 Non queritis mensam odoris, non coquos.
 Hi exhibent ructus Virtutis præmiam.

(*) Cod. Medic. habet θαλάσσι.
 (***) Cod. Paris. habet εὐστροφίαν.
 (***) Cod. Medic. habet δ' ἐστίν.

NOTE.

A *Θύραι. Martyres.* *Athleta* vertendum erat, sed ut legentibus statim innotesceret sensus, *Martyres* scripsi, Scholiasten etiam Ambrosianum sequutus. *Martyres* autem *ἀθύραι*, & *ἀθλοῖρα* infra, appellatur, quia pro Christo gloriosam certavere certamen.

Ω' ἄνθρωποι. O homi. MS. Ambros. *ὁ ἄνθρωπος*, Parilienſis vero *ὁ ἄνθρωπος* habent. Scholiastes Codici nostro concors explicat: *ὁ ἄνθρωπος*, *o homo*. Ego scribere *ἄνθρωπος* *ὁ ἄνθρωπος*.

Φιλογαστρίαι. Lurconum filii, seu gulosorum. Patronymice pro *lurcones*, & gulosi. Ita porro habent MSS. Paris. & Medic. In Ambrosiano legitur *φιλογαστρίαι*, quod minus elegans est.

Ζωῆται. Quæritis. Ita scriptum in Cod. Paris. & apud Scholiasten. Ambrosianus Codex habet *ζωῆται*, uti etiam in postremo versu *ὡς* pro *οἷ* *δ'*, quod est in aliis Codicibus.

Juvare hic addere Fragmenta duo Carminum Gregorii, quom inter ejus edita Opera meis non occurrant oculis. Leguntur autem in alio MS. Codice Ambrosianæ Bibliothecæ, vatis jamque evulgatis ejusdem S. Poetæ verbis immixta. Ea illa.

CARMEN CCXXII.

K *Ἀλλοι, καλῶς με προσέχουσιν. διδοῖς δὲ*
τὸ σῖτ', τὸ χέσμα, τὸν ζῆλον τῷ πλεονέκῃ.
Τὸς Ἀβραῆμ δῶκεν με τοῖς κλέπτει σίτου;

V *Ocas, vocas me: accurro; timeo enim*
Ignem, voraginem, bullitionemque Divitis.
Quis me Abraham sinui, ferens, dabit?

A'as.

E *Ἐστὶν ἱερὸν τέρας τὸ τοιοῦτον,*
τὸ μή τι, Χρῆστί, σὺ εἶπες ἀντίμαλ',
Πᾶσι αἱ πόσιν, καὶ τὸ σαρμάκον σὺ δίδως.

ALIU D CCXXIII.

A *Medicis hoc in præsentia lucri facio,*
Nihil, Christe, te superius ducere,
A quo omnia, & medicinarum virtus.

NOTE.

A *D* supremum Numen priores Jambī respicere videntur. Inquit autem Gregorius: *Vocas me, vocas ad te, Deus. En festinus ad te curro; timeo enim sortem Evangelicī Divitis. Sed quis me in Abraham sinum deferet? Sequere Jambī compositi videntur, postquam Medicis frustra conantibus ipsam ab aliquo morbo liberare, Christus eidem restituit salutem pristinam.*

τὸ μή τι. In MS. Ambros. erat *τὸ μή τι*, Medicam manum poscere mihi videbatur hic locus. Quare eum Salvino legere placuit *τὸ μή τι*.

P *ost Carmen πρὶ διαδοκῆς, καὶ ἐπιφανείας Χριστοῦ. De Testamentis, & adventu Christi,* quod legitur Tom. 2. pag. 173. edit. Billianæ, nonnullos versus Scholiastes Ambrosianus MS. interpretatur, mihi nusquam conspectos. Et quoniam Nazianzeni textum producere nequimus, non ingratum, ut arbitror, futurum est, si Scholiastes hujus Paraphrasis pro versibus Gregorianis proferamus, expectaturi ab aliis meliora.

Πρὶ Χριστοῦ ἐπιφανείας.

De Christi Incarnatione.

O *Ὅστις ἐσὶς ὁ θεὸς πρὶ ἡμῶν, καὶ λόγος*
τῷ θεῷ, καὶ πατρί, ὅς ἐστις ὁ θεός,
ὡς ἰσθῆναι ἡμεῖς τῷ θεῷ, καὶ πατρί:
μερὲς ἴσθι, καὶ ἀνέστη, καὶ πᾶσι προσ-
εῖ.

Q *uicumque Filium, Verbumque Dei ac Patris,* semper exiſtes, minime veneratur, neque Deo ac Patri æqualem arbitrat, falsis, & insipientibus est accensendus, & est convenienti Numinis notio-

κἀντι περὶ τοῦ ἐννοῦν ἀλλήτερον. Καὶ
δοῖ δὲ τὸν θεὸν λόγον, καὶ ἀνδραγατῶν
αὐτῶν, ἰνὰ τοῦτο φανεῖται. καὶ τὸ κατὰ
θεὸν ἡ σῶσις, καὶ τὸ κατὰ τὸν θεὸν
ἡ ἀντιλήψις τοῦ λόγου, καὶ ἡ χάρις τοῦ
θεοῦ λόγου καὶ μεγάλῃ πατρὶς, ἡ τοῦ λόγου
καὶ ἀνδραγατῶν μαρτυρία, καὶ τὸ κατὰ
τὸν θεὸν καὶ ἡ κατὰ τὸν θεὸν ἐκείνη
καὶ ἡ ἐκείνη καὶ ἡ ἐκείνη, καὶ ἡ ἐκείνη
καὶ ἡ ἐκείνη, καὶ ἡ ἐκείνη καὶ ἡ ἐκείνη,
καὶ τὸ κατὰ τὸν θεὸν καὶ ἡ ἐκείνη
καὶ ἡ ἐκείνη, καὶ ἡ ἐκείνη καὶ ἡ ἐκείνη.

Ἦν θεὸς ὁ ἀλλὰ γὰρ ὁ ἀνδραγατῶν
καὶ ὁ ἀνδραγατῶν, ἀλλὰ ὁ ἀνδραγατῶν
καὶ ὁ ἀνδραγατῶν, ἀλλὰ ὁ ἀνδραγατῶν
καὶ ὁ ἀνδραγατῶν, ἀλλὰ ὁ ἀνδραγατῶν
καὶ ὁ ἀνδραγατῶν, ἀλλὰ ὁ ἀνδραγατῶν
καὶ ὁ ἀνδραγατῶν, ἀλλὰ ὁ ἀνδραγατῶν
καὶ ὁ ἀνδραγατῶν, ἀλλὰ ὁ ἀνδραγατῶν
καὶ ὁ ἀνδραγατῶν, ἀλλὰ ὁ ἀνδραγατῶν.

Γλαυκὸς ὡς μετὰ τὸν θεὸν, ὁ ἀνδραγατῶν
καὶ ὁ ἀνδραγατῶν, ὁ ἀνδραγατῶν
καὶ ὁ ἀνδραγατῶν, ὁ ἀνδραγατῶν
καὶ ὁ ἀνδραγατῶν, ὁ ἀνδραγατῶν
καὶ ὁ ἀνδραγατῶν, ὁ ἀνδραγατῶν
καὶ ὁ ἀνδραγατῶν, ὁ ἀνδραγατῶν
καὶ ὁ ἀνδραγατῶν, ὁ ἀνδραγατῶν
καὶ ὁ ἀνδραγατῶν, ὁ ἀνδραγατῶν.

Τοῦτο δὲ ἀνδραγατῶν, ὁ ἀνδραγατῶν
καὶ ὁ ἀνδραγατῶν, ὁ ἀνδραγατῶν
καὶ ὁ ἀνδραγατῶν, ὁ ἀνδραγατῶν
καὶ ὁ ἀνδραγατῶν, ὁ ἀνδραγατῶν
καὶ ὁ ἀνδραγατῶν, ὁ ἀνδραγατῶν
καὶ ὁ ἀνδραγατῶν, ὁ ἀνδραγατῶν
καὶ ὁ ἀνδραγατῶν, ὁ ἀνδραγατῶν
καὶ ὁ ἀνδραγατῶν, ὁ ἀνδραγατῶν.

Εἰ μὲν οὖν τὸ κατὰ τὸν θεὸν, καὶ
τοῦτο δὲ ἀνδραγατῶν, ὁ ἀνδραγατῶν
καὶ ὁ ἀνδραγατῶν, ὁ ἀνδραγατῶν
καὶ ὁ ἀνδραγατῶν, ὁ ἀνδραγατῶν
καὶ ὁ ἀνδραγατῶν, ὁ ἀνδραγατῶν
καὶ ὁ ἀνδραγατῶν, ὁ ἀνδραγατῶν
καὶ ὁ ἀνδραγατῶν, ὁ ἀνδραγατῶν
καὶ ὁ ἀνδραγατῶν, ὁ ἀνδραγατῶν
καὶ ὁ ἀνδραγατῶν, ὁ ἀνδραγατῶν.

ne destitutos. Et quicumque Deum Verbum, & Hominem, qui heic in Mundo apparuit, vel Deum degentem in terris non adorat, ac ipsum celeste Verbum; dividit vero, separatque Verbum a magno Patre, aut a Verbo humanam formam, & nostram erasitudinem; & non uno honore adorat Emmanuel: ille etiam similiter factus est, & insipiens, & a naturali ratione omnino alienus.

Erat Dens; Homo vero factus est. Erat Dei Patris filius; at Hominis quoque filius est factus, ut ita commixtus nobis Deum hominibus commisceat. Unus ex utraque natura Dens, & adeo verus homo, quantum me verum hominem ex homine facit.

Propitius mihi sis, Domine, qui vulneratus, qui cum corpore flagellato propter me, & transiit, unus e Triade hymnis celebraris. Tantum fiat tibi sit cognoscere, quicumque, quæ ad divinam Incarnationem spectant, vethgas. Non convenit vero amplius scrutari, & Intellectum supra intellectum, & ineffabilem mixtionem rimari; inutile enim, ac perniciosum est.

Tantum accipimus, quantum espere possumus. Imo majora præmonstrata sunt nobis, quam hominis mentis acies ferat; & par est, ut capui nostro accommodata, & congruenti notitie acquiescamus.

Si igitur tibi hæc dicens persuadeo, gratum est. Sin autem cupis chartam ploribus verbis illinire, tamquam ne percipi quidem ingenio, quæ hæcenus dicta sunt, possint: Age, cordis tabulis ea, quæ a me dicta sunt, inscribam, imprimanque in cogitatione tua per linguam meam, quæ mihi pro stylo est, & polichris, ac elegantibus characteribus divina extarit in animabus Fidelium, absque attamento.

N O T E.

Quin Carmen hoc, cujus exemplar desideratur, a Nazianzeni Poemate *περὶ τοῦ θεοῦ, de Filio*, Tom. 2. pag. 161. edit. Billianæ, diversum plane sit, nulla mihi est dubitatio; nam in eodem MS. Codice Scholastes utraque est interpretatus; & alia heic, alia illic habentur sentia. Exponit autem hæc Theologus, quænam sint de Filio Dei post humanam ab ipso carnem assumptam sentienda, Arianorum inhipientiam ac temeritatem perspicue fœgillans. Divinum Verbum pari cum Patre honore esse colendum affirmat; quippe inter se æqualis uterque. Humanam formam a Divini Patris Filio assumptam minime ejus divinitati obtuisse, ita ut alio cultu nunc sit Christus adorandus, tradit. Quod si qui essent, quibus intime perscrutari placeret altissimum Incarnationis mysterium, eos commonet Gregorius, ut mentem Fidei submittant, & sublimia Trinitatis consilia, atque arcana potius venerentur, quam altius scrutari pergant. Supra hominis captum hæc esse, frothaque stylo operam dari, ut incomprehensibilia explicentur. Pro ἀνδραγατῶν, vulneratus, quod in hac paraphrasi occurrit, Clariss. Salvinus suspicatur legendum *ὁ θεὸς ἀνδραγατῶν*. Hoc est (verbo si venia) qui quæ sit invulnerabilis, flagellis cæsus propter me, ac vulneratus &c. Vocabulum *εισρομῆς*, quod infra occurrit, ipsam Christi Incarnationem simpliciter designat. Quare Theodoretus Dial. 2. cap. 9. Tom. 4. hæc habet: *τὸν θεὸν ἀνδραγατῶν τὸν θεὸν λόγον, καὶ τὸν θεὸν εἰσρομῆς*: Incarnationem Dei Verbi, *accommodationem*, seu *Dispensationem* appellamus. Eodem sensu usurpatur a Chrysostomo variis in locis, atque ab aliis vetustis Ecclesiæ Patribus.

Micæ quoque ἀνδραγατῶν, hoc est, *mixtionem ineffabilem divina cum humana Nature*, alibi Nazianzenus, Nylenus, Hilarus, Cyprianus, alique SS. Patres ante Eurychianismi damnationem dixerunt absque suspitione erroris, ut ostenderunt viri Clarissimi Petavius Tom. 4. Theolog. Dogm. lib. 3. cap. 2. Thomassinus de Incarn. lib. 3. cap. 5. & Laurentius Alexan-

der Zacagnius Vaticanæ Bibliothecæ Præfectus in Præfat. ad Collectanea Monum. Veterum.

POSTea quam hæc scripsissem, opportunitas mihi opem contulit Clar. & Humanissimus P. D. Joannes Baptista del Miro Abbas Benedictinus Congregationis Cassinensis, & Vaticanæ Bibliothecæ alter moderator, qui ex ejusdem Vaticanæ MS. Codice 482. desideratum Carmen ad me descriptum misit. Quare & illud subjicio, superiora retinens, utpote non parum lucis addentia huic præclaro Epigrammati, & Specimen anoditi Scholiastis præferentia.

Περί ἰσχυρῶς.

ΝΗΨ' ὅς τις ἀνέκτα διὰ λόγον αἰὲς ἔσται
Οὐ σίβει' ἰσχυρῶς πατρὶς ἱταρία.
Νέψι' ὅς τις ἀνέκτα λόγον βροτῶν ἔσται φανέτα
Οὐ σίβει' ἰσχυρῶς ὑπανάστω λόγῳ.
Τίμην δ' ἂν μεγάλῃ πατρὶς λόγον αἰ λόγῳ
Μαρτὴν ἀνδρομῆν, καὶ πᾶς ἡμίτερ' οὔτε.
Ἡ' τίς, αἶψ' ἱππῶν πατρὶς λόγῳ ἡμίτερ' οὔτε,
Ὡς καὶ διὰ μὲν, μικρὸν ἰὼν χεῖρ' αἰ.
Εἰς τοὺς ἡμῶν πατρὶς. πῶς βροτῶν, ἔσται ἡμῶν
Ἀνὰ βροτῶν βίῃ. ἡμῶν, πρὸς αἰ.
Τίς ἔσται ἡμῶν. αἰ δ' ἡμῶν εἶναι, καὶ μὲν ἡμῶν:
Ἀμρὶ βίῃ ὅσῳ εἰς γὰρ μέγα λόγῳ.
Εἰ μὲν δὲ πῶς αἰ, πρὸς αἰ. αἰ δὲ μὲν αἰ
Τὸν χεῖρ' πατρὶς χεῖρ' αἰ.
Δὲ ἡμῶν, αἰ δὲ ἡμῶν αἰ. αἰ δὲ ἡμῶν
Γράμματα' ἡμῶν γράμματα, ἡ μὲν αἰ ἡμῶν.

De Incarnatione. CCXXIV.

STULTUS, quicumque supremum Dei Verbum semper existens
Non veneratur honore pari, ac Patrem supercoelestem.
STULTUS, quisquis supremum Verbum, humana carne heic indutum
Pari non veneratur honore, ac coeleste Verbum.
Separat autem aut a summo Patre Verbum, aut a Verbo
Humanam formam, & nostram crassitudinem.
ERAT Deus; sed Patris Verbum noster homo compactum est,
Ut Deum misceat, mixtum ipsum quum sit mortalibus.
Unus utrinque Deus; tantum mortalis, quantum me faciat
Pro mortali Deum. Ignosce vulneratus supra.
Tantum accipio. Quid autem attinet Mentem & mixtionem ineffabilem (querere?)
De Deo Mortales amate sermonis mensuras.
Si igitur persuasero: hoc melius. Sin autem deuigras
Chartam multis verborum millibus,
Age, in tabulis tui cordis has paucorum versuum inscribam
Literas meo stylo, qui nil atramenti habet.

NOTE.

VATICANUS Codex MS. multis laborat mendis; uti facile pericis apparebit, maxime si conferatur cum Scholiastis Ambrosiani paraphrasi. In secundo versu ibi legitur πατρὶς αἰ ἡμῶν. Mihi scribendum censui πατρὶς ἱταρία. In sexto itidem scripsi πᾶς, quod est apud Scholiasten, quum Cod. Vatic. habeat πᾶς. In septimo pro ἡμῶν οὔτε, sensus poscebat, ut scriberem ἡμῶν οὔτε, quo sacratissima illa verba Joannis significantur Verbum caro factum est; iive Verbum Homo factum est. In nono pro ἡμῶν scripsi ἡμῶν. Immatere nolui, quæ sequuntur. At Scholiastes noster sic indicat pro ἡμῶν scribendum esse ἡμῶν. In decimo libenter scriberem pro βίῃ, βίῃ, & conjungerem cum sequentibus. In undecimo legitur αἰ δ' ἡμῶν εἶναι. Fortasse legendum αἰ δὲ μὲν γὰρ αἰ. In duodecim pro αἰ δὲ ἡμῶν scripsi αἰ δὲ ἡμῶν. Reliqua non carent lectionibus dubiis. Tu confer cum Scholiaste.

Πρὸς Γράντων οἰκοδόμους .

Α' Λαὸν μὲν Βαβυλῶν' ἐπιδόμων· ἀρμασι τῶχ' ,
 Α' αὖ δ' Αἰγύπτου δόματι πυραμίει .
 Καὶ πότον παῖς αἰετὶ πύλασαι, καὶ δὴ γάλας
 Νῆας εὐσπόμεναι ἰσχυρὰ θραίκιαι .
 Ἀπὸ ἰσχυρὰ σκοπίακ' αἰετὶ πρὸ μικρὰ παύσας
 Χερσὶ γιγαντικῇ κῆτον ἑνὸς ἔχου

Ad Gigantium domorum edificatorem . CGXXX.

Α Lins quidem Babylonis pervia: curribus moenia,
 Alius vero Aegypti fabricavit Pyramidas .
 Alius etiam per pontum processit, & per terras
 Thracias navigia bene transfrata perduxit .
) Verum ego speculam, & exiguis montes concitans
 Maen gigantea, hortum irriguum habeo .

NOTÆ.

Η Οc quoque Carmen, uti & tria sequentia, *a. Cl. V. P. D. Joanne Baptista del Mito transmissa ad me fuere, descripta e MS. Cod. Vaticano, qui multis scater erroribus, & suspectis lectionibus, ut mihi videtur . Inscribitur Epigramma *Gigantio* . Ego suspicor inscribendum *Sigantio*, quous facile parum attentus Librarius *Sigma* pro *Gamma* in Græco illo vocabulo accipere potuerit . Erat autem Sigantius Eremicola, & Nazianzeno amicitia conjunctus . Ad illam rellat alterum Epigramma a Billio editum Tom. 2. pag. 180. Oper. Nazianzeni, & cum hoc non parum conveniens . Οἰκοδόμ', sive domorum ædificator fortasse dicitur, quod ipsi sibi in monte domunculam ædificasset, atque hortum instruxisset; quare cum eo lepide Gregorius confert celebres ingentium operum auctores .

Επιδόμων ἀρμασι τῶχ' . *Pervia curribus mania* . In Vaticano Codice habetur *ἐπιδόμων δόματι τῶχ'*, pro quo legebam *ἐπιδόμων δόματι τῶχ'*. Verum in Codice Mediceo optimæ notæ pro δόματι legi ἀρμασι, monnit me doctissimus Salvinus; & ad eam lectionem versum concinuari, tam quod infra habetur δόματι, tam quod in Anthologia repetio Epigramma quoddam cum simili plane versu .

Εὐσπόμεναι . *Processit* . Ita scripsi, quom in Cod. Vatic. habeatur *εὐσπόμεναι* . Fortasse etiam Gregorius scripsit *αἰετὶ πύλασαι* . In sequenti versu profundior ratio poposcit, ut scriberem *εὐσπόμεναι* pro *εὐσπόμεναι*, quod habetur in eodem Codice . Pro *μικρὰ* in quinto versu legendum *μικρὰ* itidem suspicor .

Γιγαντικῇ . *Gigantia* . Vaticanus Codex habet *γιγαντικῇ*, corrupte, ut reor . Ceterum & heic nescio, an *ογκαντικῇ*, *Sigantia* potius scribendum sit, nempe ad Sigantium alludendo, qui suis manibus in monte sibi domum exstruxerat .

ἑνὸς ἔχου . *Irriguum* . Tum in Vaticano, tum in Mediceo scriptum est *ἑνὸς ἔχου*, *agrus carentem* . At *ἑνὸς ἔχου* omnino legendum mihi videtur, ut aliquis versui sit sensus concinnus . In Epigrammate ad *Sigantium* per Billium edito ait Nazianzenus, se ad illum inviscendum perrexisse; at solum fontem Sigantio absente a se fuisse salutatum; quod & hujus loci emendationem juvat, & ad Sigantium eundem hæc quoque referenda mihi persuadet, nisi & apud Billium pro ad *Sigantium* scribendum sit ad *Gigantium* .

Επιγράμμα διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, ὅπου κατιστάται μεταχρηματισθῆναι
 παρ' αὐτῶν . ὅν γὰρ καὶ ἡδῶν

Α' Ὡς αἰετὶς ἀπὸ δόματι καμίσια
 Ἀπὸ ἀντιγόνου παλάμης Γρηγορίου .
 Ναὶ τῶχ' ἔχει· δόματι δὲ καὶ μοι .

Epigramma in Ecclesiam, quæ, ubi manebat, ab ipso transformata fuit; erat enim Idolorum Templum . CGXXVI.

Σ U m urbs antiqua Dæmonibus fatiscens .
 E converso excitata sum Gregorii manibus .
 Templum Christi exstructum est . Dæmones abite .

NO-

NOTE.

E Codice Vaticano 480. pag. 16. depromptum est hoc Epigramma, quod nunc auctorem habet Gregorium ipsam, in aliam de Templo per Nazianzenum constructio loquentem, incertum est mihi. Fortasse etiam aliqua heic desiderantur, & mancus est aliquis versus. Planudes πρὸ ἰχθυῶν Carmen hoc Nazianzeni citans, Sic effert:

Δαίμονες ἰσὰ κ' ἀρχαῖα πόνος αἰμὶ κεκμήσα
Αἰδὸς ἀντὶ τοῦτον Γρηγορίου παλάμῃς,
Ὅταν ᾗ πρῶτον περικαλλὲς τοῖς ἰσχύουσιν
Ἰδρυμαὶ δὲ Χριστῷ. Δαίμονες ἔξασί μοι.

Παραβολαί.

Tὸσσα Χριστὸς ἔρξῃ μέγας, μῦθος δ' ἀγέρων
Παραβλῶν ἐν γαῖᾳ. Ἰσὰ σπῖρον ἐν ἡμῶν,
Καὶ πὺν ζιζαν' ἐν σπέρματι συμμύει.
Καὶ τόπον. κληρονομίᾳ σὲ βασιδ' ἐπὶ χερσὶν ἀδελφῶν.
Μάρκος μὲν δὲ τοῖα, Πέτρος γούρ. ἀρχιερεὺς δὲ
Εὐαδὶ Παύλον Λυκάς ἰσχυρὰ πῶς.
Δαίμον, καὶ πυρετὸς, καὶ ἄρην. λήρη, λύση σὲ.

Parabola. CCXXVII.

Tot Christus magnos fecit, verba vero loquutus est
Per parabolas super terram. Unum semen nequaquam simile,
Et cum zizanthorum semente simul natum.
Et sinapi, & heredem occisum manibus iniquis.
Marcus quidem hæc, Petri alumnus. Late vero patenti
Græciæ Pauli alumnus Lucas hæc alia scripsit.
Dæmon, & febris, & vincula, & lepra, & paralysis.

NOTE.

E Codice Palatino-Vaticano 90. pag. 83. hæc eruta. At qui inter Nazianzeni Carmina a Billio edita quadragesimum tertium, & sequens consular, ubi Christi miracula, & Parabola fufius, & elegantius enarrantur, ista non magni faciet. Nobis tamen & hæc evulgare placuit; magnorum enim virorum vel quicquid reverentiam poscant. Quatuor priores versus leguntur & in Mediceo Codice. Pro τὸσσα, quod in primo versu idem Codex Mediceus habet, Vaticanus legit ἰσα. Uterque Codex habet μὲς, Mihi scribere placuit μῦθος, ut sensus sibi melius constet. In tertio versu Mediceus habet πὺν, Vaticanus vero πῶν. In quarto Vaticanus legit κληρονομίᾳ σὲ βασιδ'. Medicæus, opem tulit. In postremo versu & ἄρην, & λύση, mihi suspecta sunt, & manca. In memorato Casim. XLIV. ita legitur.

Δαίμον, καὶ πυρετὸς, καὶ λήρη, καὶ παραλύση
Εἰς λίγη Χριστῷ.
Dæmon, & febris, & lepra, & paralysis
Verbo Christi cessantibus.

Ὅρθου.

M^H τις ἡμῶς παύσει, καὶ ἀλγιστὸν, ἢ κακίστῳ
Τίσειν, ἢ πῶς ἰσχυρὰ ἀνίσταται φρίκα κυρτῶν.
Τὸν μὲν γὰρ αἱ ἰσχυρὰ ἀνίσταται ἰσχυρὰ ἀνίσταται,
Ὅς δ' οἶδεν καὶ τὸν ἀνίσταται. ἢ μὲν τὸν
Φαρυγγαῖον. ἢ καθαρῶς πάλιν, καὶ πῶς ἰχθυῶν.
Αἰμὲς πῶς ἀμύχον ἀπὸ τῶν. ἀπὸ τῶν
Καὶ τὸ φρίκα παύσει καὶ ἀλγιστὸν σὺ λαβίσει.

Lamentationes. CCXXVIII.

NE quis aut improbus de calamitatibus, doloribusque meis
 Delectetur, aut probus facile mereat.
 Illum enim probum quis sine morbis meliorem efficit?
 Hic vero morbum etiam novit sui defensorem, tum impuris
 Medicinam, tum puris luctum & victoriam conferre.
 Aliis victoriam, Christe, sine labore peperisti. At mihi
 Per calamitates, & dolores gratum est te obtinere.

N O T Æ.

IN MS. Cod. Vaticano 482. pag. 61. hæc habentur, sed admodum corrupta. Præsto mihi
 adfuit Codex Medicæus. Variantes lectiones utriusque Codicis subijciam. In primo ver-
 su pro *παθόντι* Vaticanus habet *παθόντι*; in secundo *ἀνίστασι* pro *ἀνίστασι*; in tertio *ὡς μὲν*
 γὰρ pro *ὡς μὲν γὰρ*.

Εὐδελὸν ἀνίστασι. Ita Vaticanus. At Medicæus *εὐδελὸν ἀνίστασι*. Ego interrogantis specie
 hæc lego, ut sit sensus: Quandonam probus aliquis sine morbis, & ænigmati melior evadit?
 Contra qui morbis vexatur, id sibi utile intelligit &c. Salvinus Mediceo Codici adherens,
 ita vertit sine interrogatione.

Nam bonus, & sanus meliorem judicat agrum.

In quarto versu Codex Vatic. habet *ὅς δ' αὖτις*. Medicus vero *ὅς αὖτις*. In utroque Co-
 dice scriptum est *ἀπὸ γὰρ*, defensorem: quod neque displicet: morbi enim defendunt homi-
 nem a nonnullis peccatis. Salvinio tamen *ἀπὸ γὰρ* legendum potius videtur. In quinto pro
παθόντι, & *ἵκεται*. Cod. Vatic. habet *παθόντι*, & *ἵκεται*. In sexto pro *ἵκεται*, & *πρίν*, idem
 Codex habet *ἀπὸ γὰρ*, & *πρίν*.

Fini: Carminum S. Gregorij Nazianzenis.

DE SYNISACTIS, & AGAPETIS. DISQUISITIO I.

Ad Clarissimum, ac Eruditissimum Virum

P. D. BERNARDUM DE MONTEFAUCON

Monachum Benedictinum e Congregatione S. Mauri.

SYNOPSIS DISQUISITIONIS.

Virginitatis studium quam præstans, & antiquum. Seculo Ch. III. cobatitantes cum sacris Virginibus Clericos S. Cyprianus arguit. Quibus nominibus familiaritatem hanc ipsi tegerent. Feminis Synisactis usus & Paulus Samosatenus. Concilia occurrunt morbo. Seculo Ch. IV. ejus vis latius serpit. Monachi potissimum hujus criminis rei, quorum genera varia recensentur, uti & Virginum sacrarum. Excusationes, & rationculæ a Synisactis adhibitæ. Caritas præsertim deprædicata, Sororum, & Fratrum tituli adhibiti. Arelatenfis Concilii Canon a censura Dodwelli vindicatur. Calibatus Presbyterorum antiquitus in usu, & sub præcepto. Origo Synisactorum, & Agapetarum ante S. Cyprianæ tempora. Quibus Apostolorum verbis abuterentur. Qui Hæretici hoc vitio infames. Canones in Agapetos; & Synisactos.



Eminens, Montfauconi amantissime, quibus te literis exceperim, ubi Italici Itineris tui Diarium, ac monumenta in lucem prodire, & quibus tecum luserim querelis, quasi per illud opus omnigena eruditione repleto optime non fuisses de re literaria, & de nostris Bibliothecis meritis, & quasi per te asportatis, vulgove proditis, tot abditis Italorum opibus, eam unus gloriam occupasses, quæ multis apud nos Eruditis æternitate donandis sat erat. Memineris, inquam; ut enim ingenio, ita & memoria mirum polles. Verebar autem, ne eundem ludere ludum adhuc viderer, quem tibi Monasticam vitam professio Disquisitionem hanc in mei erga te obsequii tesseram inscribere statui, Monachis non admodum sane gloriosam. Nimirum heic tibi occurrant: quæ vel beatis illis Ecclesiæ temporibus in Monachorum mores incipere vitia; & pro indicuti tui dignitate fortasse irascaris tum eorum flagitiis, tum etiam mihi ex antiquitatis penâ singula sincerissime producenti. Quandoquidem tamen tu illi Monachorum cetui nomen dedisti, qui pietate æque, & literarum cultura multis alios post se relinquentes, Gallias, imo cæteras Christiani orbis provincias, nunc implet egregiis virtutem, sanæque monumentis: tam male de te judicare nolui, ut dissuipicarer, hinc aliquam vel minimam tibi creandam esse molestiam, quoniam præsertim de his Monachis sit res, qui tantum a te & temporis, & instituti ratione distant. Quare non hilarem dumtaxat animum a re expectare cogor, sed etiam exigere posse mihi videor ab extrema humanitate tua, simulque sperare, fore ut quâmpotius summopere occupatis in Latio donandis, atque evulgandis tot *monimentis* Græcorum Patrum scriptis, hanc meam, qualicumque sit, lucubrationem percurrere velis, neque tantum percurrere, sed benevole quoque completi. Cum ista itaque spe, imo fiducia, tecum jam ad inquirendum procedo, quid *Synisacti*, *Synisactum*, quid *Agapeti*, *Agapetum*, antiquis Ecclesiæ Christianæ temporibus fuerint, quam gentem tot Carminibus Nazianzenus noster exagitat. Hanc quidem eruditionis facie particulam, ut nossi probe, sparsim pertractare nonnolli, & potissimum in tertia Dissertatione Cyprianica Henricus Dodwellus, vir inter Heterodoxos celebris. At quum Platonica potius, quam Ecclesiastica suppellectile hujusmodi argumentum ille exornaverit, locum etiam aliorum calamis fecit, ut diligenter in eadem arena versarentur. Disquisitionis autem

huius

hujus beneficio constabit, quid *extranea*, quid *subintroductæ* mulieres fuerint, quarum usum toties a sacris Canonibus, Sanctisque Patribus interdictum novimus. Certe hujusmodi feminarum mentio quoniam apud Gratianum in Decreto interdum occurrit, mirum tamen est, quam male veteres Glossarum conditores, atque Ecclesiastici Juris periti vocabula hæc intellexerint, & quam pejus explicauerint. Itaque tum originem, tum progressus, tum finem hujusce pestis inquirere juvat, præ oculis tamen ætate Gregorii potissimum habita, cujus Carminibus illustrandis nunc nostra oratio vacat.

Comptertum est, ab ipsis Apostolis Virginitatis studium summis laudibus fuisse oratum, uti Conjugio longe præstantius. Hinc vel ipsis prioribus Ecclesie seculis complures tum viri, tum feminae ejus cultum Matrimonio præposuere: quæ disciplinæ forma quod sacros Ecclesie ministros præcipue deceat, ab ipsis etiam præ aliis diligentius usurpata est, ita ut a Latinis saltem Patribus, atque Conciliis subinde cautum jure fuerit, ne quis ad majora Ecclesie ministeria ascendens, conjugio amplius operam daret, reliquis libertate relicta eam sequendi vitæ normam, quæ laudabilis quidem est, sed pari perfectione minime constat. Quare quæ nunc etiam inter Catholicos vigent, atque laudantur, Castitatis ac Virginitatis vota, totius antiquitatis calculo, exemplo, & usu probata reperimus. Temperare autem nihil non possum, quin Tertulliani vetustissimi testis, & Eusebii Cæsariensis in hanc rem verba referam. Ita ille virginem alloquitur cap. 16. de veland. Virgin. *Nupisti Christo, illi tradidisti carnem tuam, illi sponsasti maturitatem tuam; incide secundum Sponsi tui voluntatem. Christus est, qui & alienas sponfas, & maritatus. velari jubet, utique multo magis suas. Eadem repetit lib. 1. cap. 4. ad uxorem, & in libro de Oratione, quem integrum propediem dabo Tam. III. Anecdotorum meorum. Eusebius vero Cæsariensis lib. 4. cap. 16. Vitæ Constantini, *Αἴτιον, ἰο-
quit, τοῦ περὶ τοὺς παρθερίας πορεύεσθαι ἰσχυροῦς θεοῦ καθύπερθε μὴ μὴνδον, ἀλλὰ τοῦ παρθερίῳ σίγ,
τοῦτο ἵσχυον ὅτις αὐτοῖς καθύπερθε. H. e. Castitatem & inviolatam virginitatem multæ mulieres sacris dicata constanter retinuerunt, quum omni puritate, & sanctitate persusa vitæ se totas corporibus, & animis Deo consecrassent. Legendus idem in eod. lib. cap. 28. & lib. 2. cap. 16. Lege & Cyprianum in lib. de Habitu Virginum, imo universos fere Ecclesiasticos Scriptores, qui primis Christianæ Fidei seculis floruerunt, & Concilii Ancyranæ Can. XIX. & Illiberitani Can. XLII. ut alia omittam.**

Summo igitur in honore olim quoque erat, & colebatur Virginitas, eamque Christo promiscue masculi, & feminae vovebatur, certantes, ut cum animo puro corpus etiam fervarent purissimum. At in sanctum hocce propositum gliscere sensim vel antiquitus vitia crepere: adeo quidquid in hac vitæ pretiositas occurrit, majoribus etiam periculis obnoxium est. Itaque, ut omnia recenseam, cum Virginibus Deo sacratis tam arctam contubernium deus instituerunt masculi Deo dicati, sive Clericalem, sive Monasticam vitam professi, ut apud omnes male audire eorum ceperint mores. De Clericis primo sit sermo. S. Cyprianus in Epist. 62. ad Pomponium ita scribit: *Postulas, ut tibi referamus, quid nobis de iis Virginibus videatur, quæ quum semel statum suum continent, & firmiter tenere decreverint, deinde sint postea in eodem lecto pariter mansisse cum masculis, ex quibus unum Diaconum esse dicis; plane easdem, quæ se cum viris dormisse confesse sint, asseverare se integras esse. Tum S. Episcopus præcipit, ne Virgines cum masculis habitent; Non dico, ait, simul dormire, sed nec simul vivere, ne Diabolo insidiant, & servire cupienti, ad nocendum datur occasio. Hæc S. Cyprianus Seculo vulgaris Epochæ tertio, e quibus multa scitu digna hauriuntur. Primus est, tunc Virgines quoddam in Christiana Republica existisse, quæ semel statum suum continent, & firmiter tenere decreverint. Atque his verbis profecto significatur, eas virginitatem suam semel Christo Regi obligasse. Idem clarius infra explicatur. Quod si, inquit vir sanctus, ex fide se Christo dicaverunt, pudice, & caste sine ulla fabula perseverent. Item: Christus, & Index noster, quum virginem suam sibi dicatam, & sanctitati suæ destinatam jacere cum altero cernit, quam indignatur, & irascitur? Addit: Quæ hoc crimen admittit, non mariti, sed Christi adultera est. Immodeste igitur neget Petrus Martyr Hæreticus, auct Constantini Magni tempora Virgines Deo sacratas fuisse. En certissima hæc consuetudinis argumenta, quæ nostra etiam ætate Catholica Ecclesia sectatur. Discimus secundo, Diaconos voto eodem castitatis obstrictos fuisse, qui enim, ut inquit Cyprianus, *integrant, & continentia præfide debebant, contubernium, imo communem lectum cum quibusdam ex iis Virginibus habuere. Dique tam sanctam, suspectamque consuetudinem a Virginibus excusatum fuisse, quasi nullum pudicitie detrimentum intercederet. Illæ liquidem, quæ se cum viris dormisse confitebantur, se integras esse asseverabant.**

Atque hæc prius videntur esse *Agnetum*, & *Agapetarum* in Ecclesiasticis Historiis exempla: quod tamen diligentius intra exquiretur. Summam, *Synisactos*, fuit, ut ita dicam, *Conintroductos*, & *Conintroductas* feminas Græci appellare consueverunt, aut etiam *Agapetos*, & *Agapetas*, quod se puro amore diligere distiterant. *Agapetes* propterea in Papæ Le-

xico dicitur *Lascivator*, & qui cum feminis illicite conversatur procacius Clericus. Tam arctam vero familiaritatem speciosis tegere nominibus, vel Cypriani ævo, nullamque impudicitiam ex ipsis amplexibus sequi, sed animorum tantam, et non corporum, eam fuisse concordiam, atque amorem, vox illorum erat. Quod si dictis fidas negabatur, tum Virgines de prona semper in obsecrationem, ac mali suspicionem hominum natura conqueri, oblectricum vero fidem appellare, suamque harum testimonio pudorem deprædicare intantum. Dicitur non tulit in grege suo contagionem huiusmodi S. Episcopus Cyprianus; sed masculos a feminis separari, atque vero severissime poenitentiae regulas sibi soluit. Nec aliqua, ait, poterit se posse hac exultatione defendi, quod inspicere, & probari possit, an Virgo sit; quoniam & manus oblectricum, & oculi saepe falluntur. Tam addit: Certe ipse concubitus, ipse complexus, ipsa conspectatio, & osculatio, & coniacentium dæmon turpis, & sacra dormitio, quantum dedecoris, & criminis confiteretur! Neque in Epistola dumtaxat ad Pomponium Cyprianus pessimum hanc morem fugillat, sed & in Epist. 6. ad Presbyteros, & Diaconos fratres, ubi hæc habet: *Doleo, Christi membra, & jam Christum confessa, per concubitus illicitos inquinare, nec a Diaconis, aut Presbyteris regi posse; sed id agere, ut per paucorum praves mores, multorum, & bonorum Confessorum gloria honesta vitetur.* Clarior id etiam significat in Epistola sequenti ad Rogatianum, inquit: *Non desse, qui Dei templa, & post confessionem sanctificata, & illustrata prius membra, turpi & infami concubitu suo maculant, cubilia cum feminis promiscue iungentes, quanto etsi stuprum conscientia eorum desit, hoc ipsum grande crimen est, quod illorum scandalo in aliorum ruinas exempla nascuntur.* Nimirum tam altas jam in Africa radices egerat ista licentia, ut vel ipsi Confessores, Dei Tempia animata, quique in mediis tormentis Christi Fidem constantissime confessi fuerant, religioni sibi non ducerent, cum sacris Virgines concumbere, causari nullus libidinis afflato corpus inde inquinari.

Sed Cyprianum dimittamus, sequentia tempora explorari. Paucis prius sanctissimi huius Episcopi gloriosam morem, Antiochenam Ecclesiam flagitiis, ac Hæresibus turbavit Paulus Samolatenus ibi Episcopus. Præter alia vitia, quibus gregem suum inficere, ac perdere cœperat, illud non ultimum, quod feminas *synœcetes* non Presbyteris tantum, ac Diaconis fuis indulsit, verum & ipse earum consuetudine fuerit usus. Extat apud Eusebium Eccl. Hist. lib. 7. cap. 30. scripta ad Dionysium Romanum Pontificem Epistola ab Episcopo Antiochie iterum coacta, ut in Paulum sententiam dicerent, ibidem hæc habentur. *Τὰς δὲ συνœκτας ἀπὸ τοῦ γυναικός, οἱ Ἀντιόχειας ἀποκαλεῖται, καὶ τὸν αὐτὸν προσβύτην, καὶ διακόνον.* H. e. Quid heic referre attinet feminas, quas *Cointroductas* Antiocheni appellant, tam ipsius, quam Presbyterorum ejus, ac Diaconorum? Addunt etiam: *Καὶ δὲ ἱκανὸν ἄρτους, δόσι ὅτι οἱ συνœκται ἰαυτοῖς γυναικας ἔχουσιν, οἱ δὲ συνœκτορας. Ὅς ἂν καὶ εἴη αἱ αὐτὰς οἱ μὲν ἐκ ἀνδρῶν τινῶν, ἀλλὰ τὴν γὰρ ὁμοίαν αἶν ἐν αὐτοῖς πρὸς τὰς γυναῖκες ἔχουσιν ὡς ἡθελοῦσιν, καὶ οὐ κατὰ δούλους, οὓς δὲ καὶ μὴν ὁμοῖα προτιθέμεθα.* Neque illud ignoramus, quot ex ejusmodi mulierum contubernio partim in precepto lapsi sint, partim in suspicionem venerint. Itaque etiam si quis concesserit, nihil ab eo turpe committi, suspicivum tamen, quæ inde solet gigni, vitari oportebat, ne cuiquam scandalo foret, neve aliquis ad imitationem sui provocaret. Ut autem infra legitur, duas ipse Paulus ætate florentes conspicuasque feminas, quocumque pergeret, circumducebat.

Porro damnari quidem, sed ab improborum mentibus, atque a corrupta hominum natura minime eradicari potere Pauli Samolateni errores, atque flagitia, ac præsertim *τὴν συνœκτικὴν ἀβασίαν*. Quamobrem Ancyra Synodus circiter Annum Christi 318. celebrata pestem hac solminibus Ecclesiasticis iterum petere coacta est. Canon 19. his constat verbis. *Τὰς συνœκτικὰς παρὶς τοῖς, ὡς ἀδελφαῖς, ἀναίσχυνται.* Id est: *Virgines, quæ cum quibudam congregantur, prohibemus.* Sive, ut verit Dionysius Exiguus, *Virgines, quæ conveniunt cum aliquibus, tamquam sorores, habitare prohibemus.* Ubi *συνœκτικὰς* respondere videtur *τὰς συνœκτικὰς*. Ancyrae Synodi decreta sequens est Canon Tertius Nicæni Concilii Primi, in quo Sanctissimi illi Episcopi Agapetorum confortium omnino interdunt. Datus ipsa Canonis verba, quippe in eis *συνœκτικὰς* memorari animadvertimus. *Ἀπὸ γυναικὸς καὶ ἀνδρὸς ἡ γυνὴ συνœκτὴ, καὶ τὸν προσβύτην, καὶ τὸν διακόνον, καὶ τὸν κληρὸν ὅστις συνœκτικὸς ἴσται.* Hoc est. *Vetus omnino magna Synodus, ne Episcopo, Presbytero, Diacono, aut ulli penitus eorum, qui sunt in Clero, cointroductam, seu συνœκτικὴν, habere licet mulierem.* Dionysius Exiguus vertit mulierem *subintroductam*, quasi non *συνœκτικὴν*, sed *παρὸς τὴν* scriptum fuerit in eodem Canone, quo postremo vocabulo usus est Apostolus ad Gal. 11. 4.

Hætenus igitur, quantopere ita luerint vetustissimi Patres, ut perniciosis hanc morbum a Christiano populo averterent, exploravimus. Nunc vero quantum virium illi deinde accesserit, suspiciamus. Non Africam solum, sed contemnimus Ægyptum, & reliquum Orientem Seculo Christi quarto huiusmodi contagio pervasit, adeoque excrevit, ut omnes fere San-

ctif.

Etissimi Scriptores calamum in eam stringere coacti fuerint . Celebre est in Ecclesiastica Historia Leontii factus a S. Athanasio sub finem Apologiae primae de Fuga sua commemoratum . Accusatus hic fuerat , quod commercio cuiusdam iuvenulae mulieris atteretur , inique proinde ab ejus contubernio abstinere . At Leontius , ut sibi liberius cum muliere versari deinceps liceret , omnique impudicae consuetudinis suspicio tolleretur , se ipsum castrandum dedit . Neque tamen vel ita umbram sceleris detergere potuit , quominus , quam Presbyter esset , deponeretur . Hæc Athanasius . S. vero Basilus Epistolam , quæ 193. est in edit. Parisi Annæ 1619 , ad Perigorium Presbyterum septuagenarium scribens , eidem vitæ vertit , quæ atteritur feminae *quædam* contubernio . Ille quidem se *indigne* *verbi* *quædam* *verbi* , *liberum* *ab omni* *carnis* *afflictu* *profitebatur* : quod sane de ejus ætate verisimile fuit . Censuram nihilominus Basilii Magni non effugit , quippe etiam criminis suspicio a Perigorio hæc abesse , pessimo tamen exemplo periculum reliquis creabatur .

Jamque ad Gregorii nostri tempora , ut Poemata venimus , quibus titulus est *de synactis* , in *Agapetis* , & *synactis* *synactis* , de *Synactis* , sive *Cenobitici* , ut hoc vocabulum Latine aliquo modo reddamus . Monachos autem tantum , & non Clericos , heic S. Gregorius hujus flagitii reos facit . Quod ut melius liquet , & quomodo Monachi tam severe aliqui vivendi disciplinae addicti , in adeo turpem devoluti sint vitæ rationem , perspicitur : meminisse oportet , Monachorum olim triplex genus fuisse . Nempe , ut S. Hieronymi verbis in Epist. ad Eustochium 22. utar , *Primum* *Cenobitarum* , quæ *Egyptii* *Saufer* *gentili* *lingua* *vocant* , nos in *communis* *viventes* *possumus* *appellare* . Secundum *Anachoretas* , qui *soli* *habitant* *per desertia* , & *ab eo* *quod* *præcæ* *ab hominibus* *recesserint* , *nuncupantur* . Tertium *genus* *est* , quod *Remoboth* *dicunt* , *deterimum* *atque* *neglectum* , & *quod* *in* *nostra* *Provincia* *aut* *solum* , *aut* *primum* *est* . Hi *bini* , vel *terni* , vel *multo* *plures* *simul* *habitant* *suo* *arbitratu* , ac *disione* *viventes* &c. Cassianos itidem in Collat. 18. cap. 4. ealem Monachorum genera in Ægypto haberi affirmans , tertium *Sarabaites* appellari ait . Tum illorum mores , improbamque vivendi normam pluribus describit . Inter cætera inquit : *Hi* *igitur* , *dum* *Cenobitarum* *nulatenus* *experirent* *disciplinam* , *nec* *seniorum* *subiunctioni* *arbitrio* , *in* *suis* *domiciliis* *perseverant* , *construentes* *sibi* *cellulas* , *cæque* *Monasteria* *nuncupantes* . Addit intra : *Distinctionem* *Cenobii* *declinantes* , *bini* , vel *terni* *in* *cellulis* *commorantur* , *non* *contenti* *Abbatibus* *cura* , *atque* *imperio* *gubernari* , *sed* *hos* *præcipue* *procurantes* , ut *absoluti* *a* *seniorum* *jugo* , *emergendi* *voluntates* *suas* , & *procedendi* , vel *quo* *placuerit* *evangelii* , *egrediri* *quod* *libitum* *fuert* , *habent* *libertatem* &c. : *litem* *sermo* *verbis* *a* *S. Hieronymo* *in* *Epistola* *superius* *laudata* , & a S. Benedicto in Regula , describuntur *Sarabaitarum* *mores* . Quædam tamen addit S. Hieronymus , quæ plurimum ad nostri argumenti illustrationem conferre possunt . *Habitant* , inquit , *quæplurimum* *in* *urbibus* , & *castellis* . *Apud* *hos* *effectiva* *sunt* *omnia* , *laxa* *panica* , *caliga* *solicantes* , *vestis* *crassior* , *crebra* *suspiria* , *visitatio* *Virgum* . En Hieronymo teste quanta olim cum liceantia Monachi Sarabaitæ vivebant , & cum *Virginibus* versarentur . Nullas autem alias Virgines heic designatas pato , quam Deo sacras , & *Agapetas* , in quarum familiaritatem Monachi isti Cenobiticam disciplinam perosi irreperant .

Gregorius vero noster in *Carm. 46. ad Monachos in Cenobio degentes* , non obscure duplex Monachorum genus distinguit , eorum nempe , qui sub uno Abbate communem vitam moribus sanctissimis debeant , & eorum , qui Abbatibus subici renouebant . Postremos *inquit* *appellat* , hoc est , *solitaria* *vita* *adictis* ; non quod remoti a populo in eremis viverent , sed quod aliorum Monachorum contubernium fugientes , soli suis in domibus habitarent . Qui igitur Monachi solitudine contenti , *in* *urbibus* , & *castellis* *agebant* , eos etiam *Virginibus* *convocant* , seu *Agapetis* , delectatos fuisse , omnino verisimile mihi videtur . Quod enim est ad Virgines Deo sacras , animadvertendum est , ipsas primum ædibus propriis , & parentum custodia fuisse contentas ; tum vero & ipsas Monasteriis , sive Asceteriis , ad instar Monachorum , inclusi , & solemniori voto se Christo dicare coepisse , sacro velamine ab Episcopis accepto . Postremam hoc , seculo donataxat Christi quarto , usurpari ceptum est . S. Hieronymus in Epistola 16. ad Principium : *Suburbani* , inquit , *ager* *vobis* *pro* *Monasterio* *fuit* , & *rus* *electum* *pro* *solitudine* , *multaque* *in* *vinis* *tempore* , *ut* *ex* *imitatione* *vestri* , & *conversione* *multarum* , *genderemus* *Romam* *seclam* *Hierosolymam* . Crebra Virginum Monasteria , Monachorum innumerabilis multitudo , ut pro frequentia servientium Deo quod prius ignominia fuerat , esset postea gloria . Idem alibi Monasteria Virginum in Oriente excitata describit . Omnino quoque legenda sunt in hac rem S. Augustini verba lib. 1. cap. 31. de Moribus Eccl. Catholicæ . Postquam enim laudavit Monachorum vitam , ita loqui pergit : *Hæc* *est* *vita* *feminarum* *Deo* *solicite* , *caste* *que* *servientium* , *quæ* *habitatulis* *segregata* , ac *remota* *a* *viris* *quam* *longissime* *deceat* , *pia* *tantum* *illis* *liti* *coriæ* *junguntur* , & *imitatione* *virtutis* . Ad quas juvenum nullus accessus est , neque ipsorum quamvis gravissimum , & probatissimum sennm , nisi usque ad vestibulum necessaria præbendi , quibus indigent , gratia . Audiamus & Nazianzenum , qui

in Catm. ad Hellenium de Virginibus Christo dicatis hæc habet :

Αἱ μὲν ἡμετέρας εὐαὶ πᾶσι ἡμετέρας

Οὐραὶν ἡμῶν ἰσὶν ἡμῶν μητέρα βίη.

Αἱ δ' ἂν ἡμῶν παρὶς παρὶς παρὶς παρὶς,

Ἡ κατὰ γένους μάρτυς σωτηρίας.

Hoc est: *Alia quidem simul congregata commune desiderium foventes Cælestis viæ, simile quoque vivendi modus; Alia vero suis parentibus assidentes infirmis, aut fratribus æstibus temperantia &c.*

Aliz igitur Virgines erant, quæ sub uno conclavi commune vivendi institutum servabant; aliz, quæ adhuc in paternarum ædium secreto curam parentum, atque assinium suscipiebant, ipsosque suæ continentiz testes habebant. Propterea S. Ambrosius in Exhort. ad Virgines ita loquitur: *Nullus sit tuus sine matre progressus, quæ sit unia custos pudoris.* Et quidem inter Virgines sacras, quæ apud parentes in domo propria versabantur, Marcellina præcipue fuit ejusdem S. Ambrosii soror, quam ille ita alloquitur lib. 3. cap. 1. de Virginibus. *Beata memoria Liberias, quæm Salvatoris Natali ad Apostolum Petrum Virginitatis professionem vestis quoque mutatione signatas, adstantibus etiam puellis Dei complutibus, quæ certarent invicem de sua societate: Bonas, inquit, filia nuptias desiderasti: Eustochium vero, Principia, Sophronium, alizque non paucæ Virgines, quarum S. Hieronymus mentionem facit, nullis felse Monasteriis addixerant, & sub una parentum custodia debebant.* Quare mirum non est, si ex hisce postremo Virginibus nonnullæ interdum aut parentibus fratribusque orbatæ, aut infirmitate, aut paupertate, aut aliis incitatæ rationibus, Clericos, & Monachos vagos in contubernium suam adficerent, una cum iis peregrinarentur, imò communem iis suam quandoque facerent lectum. Necessitatem nimirum hinc petenti alieni ministerii, inde vero præstandi, singuli præstebant. Atque ita factum, ut parentum ac fratrum loco sæpe succederent Clerici, sive Monachi ad puellarum virginitatem custodientem, seu ut melius dicamus, perdendam. Quis enim tantum sibi a virtute spoliaret, ut juxta ardentissimum ignem positus ardorem nunquam conciperet?

Sunt in hæc rem S. Joannis Chrysostomi Orationes dæ, quarum una inscribitur ad viros *οἱ ἐχόντες παρδίδες συνήκους*, h. e. qui habent Virgines Synisactas, sive cointroductas; altera ad fecundas *οἱ ἐχόντες ἑδρας συνήκους*, h. e. qui habent viros Synisactos, sive cointroductos. In secunda hæc habet S. Episcopus: *Jam autem si te rogavero cassam hujus contubernii, prætextum aliquem dicere poteris? Infirma sum mulier, neque sola tales meo usus sufficere.* Ita vero argumentum hujusmodi Chrysostomus: *Enimvero quam cohæbitatoribus vestris obiectum, ubi res contraria audimus &c.* Tum alia addit, quæ apud illum colligere præstabit. Pius etiam nominibus consuetudinem tam absurdam Monachi, & Clerici obtegebant, Caritatis videlicet, quam quam omnes in infirmos exercere debeamus, quanto magis, æquebant illi, in sexum infirmum? Atque hinc sane *Agapetorum* nomen originem habuit; *Ἀγάπη* enim, ut omnes ferme norant, dilectionem & Caritatem Latine significat, eamque dumtaxat, quæ animi spiritusque, non corporis, conjunctionem parit. Ita factum contubernium, ac periculosa vivendi normam sanctissimis nominibus fucabant. Audiamus Nazianzenum.

Ἡ ὁμολογία σου, καὶ τὸ ὄνομα τὸ πρὸς τὸν Θεόν:

Φῶς, φῶς, καὶ ἡ ἐκ καὶ πατρὸς ὁμολογία.

Hoc est: *Dilecta tua est, & nomen quidem honestum est.*

Ἦν, ἢν, non quid habent spurca dilectionis.

In Carmine etiam Tertio, quod inscribitur *Præcepta ad Virgines*, de Diabolo Virginis perdituro hæc scribit:

Πολλὰς μὲν συνήκους ἡμέτερας ἀλλήλους

Πειλῶσαι, καὶ φῶς ἡδὺν, ἐπὶ τὴν πρὸς τὸν Θεόν

τὴν ἀγάπην καλεῖσαι, ὑποδιδόν. πῶς πρὸς ἑαυτὴν

Ἐκ πρᾶξις ἐπὶ σφαίρας ἁγνῆς πᾶσι ἡμῶν

Ἡ πρὸς τὸν Θεόν πρὸς τὸν Θεόν κατὰ τὸν Θεόν

Hoc est: *Sæpe quidem collegit in ænum concordēs*

Spiritu, & speciem prætulit lucis; cognomentum vero honestum

(Agapen vocant) subiit: At posset

E corde amore ad vicinas carnes descedens,

Aut ignem, aut ignis signa molesta reliquit.

Nemo autem lacerantius Christianæ Caritatis, unde Synisacti sibi præsidium quaesiverant, cassam egit, quam Auctor libri de singularitate Clericorum Quidam Origeni, quidam S. Cyrilliano jure potiori oculus hoc tribuunt; certe antiquissimus ille, & gravissimus Scripturæ est, Sanctique Hieronymi ævo falem floruit. Ibi Clericos ad singularitatem horrat, hoc est a contubernio feminarum averit, quamque illi Caritatem prætenderent licentiz morum, ita is occut-

accutur: De Caritate caussantur, qui secundum verbum *Esaia*, amaritudinem pro dulcedine de-
viantes, nullam fidei rationem boni nominis tegunt, dum apud eos sub falsa Dilectio-
ne vira Dilectio violatur. Sed exclaimat Caritas, & appellat: Tales ego non junxi; falsa a-
terra est, quæ me simulando confingit. Numquam Dei preceptis obſisto; numquam fluxus ſavro;
per me ſocietatem non opto culpam. Calumnias mihi adverſa germanitas facit; pericula & ego
inter falſos fratres incurri. Adit infra: Dilectio eſt, inquit. O Dilectio, quæ invides ſibi
o Caritas, quæ cupiſe te in viſperatione laudari! Grande miraculum, tu Virginem Caritas Vir-
ginem faciat velut conjuges credi, & conjugum Caritas conjuges faciat velut Virgines affirmari.
Hæc alioque ſuſe differtiliſſimus ille Scripor. Et ſane quæ eorum diſtictis fidem habuiſſet, quæ
cum juvenilis non communem duntaxat domum, & cubiculum, fed ipſum quandoque le-
ctum habere ſolebant? Eſti enim quis conceſſiſſet, nihil turpe tali in re accidere, certe in-
genti discrimini caritas obſtinebat, certe aliorum oculis creabatur non leve ſcandalum, &
grandis offeſa, atque ad malæ conſuetudinis imitationem incitabatur præſa aliqui in malum
morum natura. Quanto autem magis declinanda hæc erant a viris, quos in Eccleſiæ ſuæ
edificationem elegerat Deus?

Merito ergo Nazianzenus deformem Agapetorum Caritatem, & consuetudinem ita in Carminibus nuper editis improbavit:

Εἴπαται δὲ μοι διαφύττω
Ὡς δὲ τις καθαρὸς, καὶ πλούματι τῶν ἀγαθῶν
Στίχοι.

*Deinde vero mihi delicias facis,
Tamquam quis purus sis, & spiritu dilectam
Amans.*

Tum hoc præsertim argumentum urget, quod periculo cadendi se nimium exponerent, & scandalis anam præbereut. Audiamus.

Σάρκα φέρω συζῆν ἐκπαύτῃ σάρκα φέρω .

Carnis ferens vivis cum dilecta carnis ferente.

Et quid putas de te sentire eadem facie inquinatos?

Reliquia in hanc rem ad ipso pete. Acriterbus autem verbis iudicium Virginitati, & pize
Chiliranorum Caritati volens deplorat S. Hieronymus in Epist. 22. ad Eustochium de *Custo-*
dia Virginitatis ad eam scribens. *Pudet, inquit, dicere, propter nefas! scrijle, sed verum est.*
Unde in Ecclesijs Agapetorum pellis inscribitur! Unde sine nuptiis aliud nomen aurorum? Imo nu-
de novum concubinarum genus? Plus inferat: unde meretricis uxores? Eadem domo, uno cu-
biculo, sepe uno tenentur & lectulo; & Suspiciosos nos vixant, si aliquid extimemus? Addit
etiam: Frater sororem Virginem deserit, calibem spernit Virgo germanum, Fratrem querit ex-
traneum; & quum in eodem proposito esse se simulent, querunt alienorum spiritale solatium,
ut domi habeant carnale commercium. Quibus potremis verbis decemur, flagitium illud ea po-
ssitimum ratione a SS. Patribus damnatum fuisse, quod inter viros feminaeque eodem propo-
sito, videlicet Virginitatis servandæ voto, adstrictis, locum haberet; tam clarius liquet, spi-
ritale solatium carnali commercio canfam, ac obstatum præponisse. Quod autem ad hunc Hie-
ronymi locum animadvertit Marianns Victorius, a vero profus adhorreze censent Billius in
notis ad Nazianzenum, & Petavin in notis ad S. Epiphanium Hæz. 67. Etenim non a fa-
citis illis Chilianorum Conviviis, quæ Agapa nuncupabantur, & de quibus Disquisitionem
ego insubjungi; Agapetorum nomen prodit (n. censet idem Victorius) quasi Hieronymi tem-
pore in luxum, atque inhonestas epulas conversa fuissent, sed quidem a Dilectione, & spiri-
tus concordia, quo titulo probrosum cum Virginibus commercium Clerici, & Monachi ho-
nestate folebant. Verum non improbanda omnino Victorii conjectura infra videbitur, ubi
Tertulliani verba quædam e libro de Jejuniiis proferam; tametsi enim Hieronymi ævo non
ideo Agapa nuncuparentur, quod sacris Conviviis, vive Agapis, libidinem immiscerant, o-
lim tamen ex nonnullorum impietate id factum fuerat.

Ceterum heic adnotare non obliviscar, malè apud quosdam aut improbos, aut delicatolos S. Hieronymum audisse, quod *Agapetum* vitia tam acriter infestaretur. En quid Sulpitius Severus ejus æqualis Dialogo primo de ipso habet. *De familiaritatibus Virginum, et Monachorum, atque etiam Clericorum, quam vera, quam fortia prædicavit! Unde a quibusdam, quos nominare nolo, dicitur non amari. Nam fit Belgicus noster irascitur, edacitatis nimia nos notat: ita illi fremere dicuntur. Sprevis viris germanum fratrem, queris extraneum &c. Ipse porro S. Hieronymus argumentum hoc alibi confueta eruditione, ac libertate pertrahit, & præsertim in Epist. 47. cum titulus de *viciato contubernio*, & in Epist. 2. ad Nepotianum, & in Epist. 51. siquidem ei tribuenda est, quam veluti lectum suppositum in Tomum IX. rejecit Marianus Victorius. Hisce Scriptoribus *Agapetum* abolum fugillanibus acce-*

accedere possent S. Augustinus in Epist. 236. & S. Ildorus Pelusiota lib. 2. Epist. 62. & 84. quos tamen compendi gratia omitto, ad alia progrediendus.

Quo speciosius Virginitatem familiariatque Clerici, & Monachi incrustarent, feminas Syni-
saciles appellare consueverunt *Sorores*, se vero *Fratres*. Juvat Ancyranæ Synodi Canonem
XIX. repetere hic conceptum verbis: Τὰς ἀσχηματιστάς παρδὶς τοῦ τοῦ, αἱ ἀδελφαί, ἀσχηματιστάς
τῶν ἱερῶν, quæ cum quibusdam congregantur, tamquam Sorores, proficiuntur. Eodem etiam sen-
su prolata sunt laudata nuper Hieronymi verba: *Calibem spernit Virgo germanum, Fratrem
querit extraneum*. Atque hoc referenda est l. 44. Cod. Theodof. lib. 16. tit. de Episc. Eccles.
& Clericis, Anno Ch. 420. promulgata. Ibi enim Imperatores, ut pertinacem morbum fru-
stra Canonibus Ecclesiasticis antea proscriptum suis etiam edictis exolare cogant, his utuntur
verbis: *Eum, qui probabilem seculo disciplinam agit, decolorari consensio SORORIE appella-
tionis non decet. Quicumque igitur cuiuscunque gradus Sacerdotio suscipitur, vel Clericatus ho-
nore censetur, Extraneorum sibi mulierum interdita consortia cognoscant*. En Sororia appella-
tio familiaris Agapetarum generi, ut melius libido celaretur. En iterum extraneas mulieres a
Clericorum contubernio rejectæ: quod etiam in Illiberitano Concilio Can. 27. deinde vero
aliis in Conciliis constitutum fuit. Propterea in Nicæno Can. 3. qui supra a nobis productus
fuit, vocem *extraneas*, five *Syni-saciles*, vetustissimi Scriptores Folgentius Ferrandus cap. 112.
& Ildorus Mercator venterunt *Extraneas* mulieres. Julianus vero Antecessor Constitut. 3. ex
Novella 6. hæc ait: *Nulla autem facultas Diaconissi tributa est, habere secum quosdam vel
Fratres, five cognatos, vel quos dicere solent Αἱγιῶτες*. Alii Interpretes id seminarum ge-
nos subintroducunt, intramissæ, vel adscititiæ, atque etiam *commenantes* appellantur, ut ve-
teres Canonum collectiones fidem faciunt. Vide, si lubet, Concilii Carthaginensis Tertii
Can. 171. relatum etiam in Decreto Dist. 81. cum omnibus &c. ubi Clericis *Extraneorum semi-
narium* cohabitatio interdicitur. Canone autem 25. ejusdem Concilii vetantur lidem ad viduas
accedere, nisi jussu, vel permissu Episcoporum: quod etiam statuitur in Codice Canonum Eccl.
Afric. cap. 38. His addæ Epistolam I. Siricii Romani Pontificis ad Himerium Tarraconen-
sem, & Concilii Arelatenfis Secundi Canonem 3.

Hæc autem Henrici Dodwellii verba præterire non possum ita scribentis in Dissert. 3. Cy-
priana, ubi de *Syni-sacilis*. Quod hic refertur Canonem Tertium Concilii Arelatenfis Secundi,
frustra faciunt, ut omisso. Fator equidem Canonis Nicæni fere verbis eum Canonem esse con-
ceptum. Quod vero additur inter feminas exceptas conversa uxor, plane id a Nicænorum Patrum
mente; & auctoritate, ut vidimus, exemplo alienum est; plane sapit Siricium calibatus Cleri-
corum patronum acerrimum, ipsum quoque venerandum illud, novis ausis, Nicænorum Patrum
quædamque patrocinium. Hæc Dodwellus, confidentissime hæc, qui & hæc alia mox addit:
*Quam recentiorum seculorum superstitione ita crevisset Virginitatis existimatio, ut conjugatis etiam
amulanda videretur, iam multi erant, qui sub conjugii pretextu Virginitatem nihilominus illiba-
tam conservarent*. Hos Fratrum Sororumque titulis ornat illorum seculorum Scriptores, ut a
maritorum uxoribus illos officiis distinguerent. Jubet me locus iste proferte Arelatenfis Can-
onis verba, ubi Clericis illis anathema dicitur, qui in solatio suo mulierem, præter aviam,
matrem, filiam, neptem, vel conversam uxorem, sacrum habere præsumserint. In Concilio autem
Nicæno vetantur Episcopi, Presbyteri, ac Diaconi coimroductæ; seu *conviventes* mulieres in
contubernio suo retinere, præterquam matrem, vel sororem, vel amitam, vel eas solas perso-
nas, quæ omnem suspicionem effugiunt. Ubina hæc, iniquas, conversa uxor memoratur,
quam tamen Arelatenfis Canon commemorat? At, inquam ego, esse propterea a Nicæno-
rum Patrum constitutionibus alienus Arelatenfis Canon, unumque Siricium sapit acerrimum
celibatus patronum? Nequaquam profecto. Etenim aut uxores in Sacerdotum contubernio
permisit Nicæna Synodus, aut minime. Si primum, cur matre, sorore, atque amita, de
quarum continentia dubitare vix licebat, sigillatim enumeratis, uxorem prætermisere Sanctis-
simi Patres? Debebat ejus ante alias exprimi nomen; nam, ut infra iunnam, testibus in-
numeris Scriptoris, ne Synodi quidem Nicæne temporibus, Episcopi, atque Presbyteri
uxoris rei dare operam sinebantur, saltem in perisæque Catholicorum Ecclesiis. Sin autem
Nicæni Patres uxorem quoque cum Clericis cohabitacionem edicto illo vetere: quid aliud
fecit Arelatense Concilium, nisi id ex indulgentia concedere, quod vetitum ante fuerat,
dummodo inter eos nullum amplius intercederet commercium carnis, & vis *Fraternis*, uxor
vero Sororis appellatione deinde contenti essent?

Quod si Historiam Paphnutii a Socrate, ac Sozomeno literis traditam hæc aliquis recan-
tet, probaturus, ipsis quoque Sacerdotio initiatis conjuges retinere olim liberum fuisse: vi-
deat, ne rem dubiæ fidei in subsidium advocet. Nam si vera Paphnutii Historia est, aper-
tissime etiam constat, reliquos Nicæni Concilii Patres in eam inclinasse sententiam, ut
celibatus a Presbyteris omnino servandus esset, quod jam pluribus in locis religiose sicut,
unumque Paphnutium, cæteris dissentientibus, intercessisse, & conjugii vinculum, vel post

Pres-

Presbyterii susceptum manus fuisse. Ratio ergo poscebat, ut Niceni Patres de concessio Presbyterii uxorum contubernio aliquid inuenerent, ne silentio suo illud videretur interdixisse. Sed quæ Paphnutii Historie habenda sit fides, et S. Hieronymo facile possumus intelligere. Ante Socratem, & Sozomenum, qui de Paphnutio talia scribere, ipsoque feculo, quo habita fuit Nicæna Synodus, floruit Hieronymus. At is eorum certe non ignarus, quæ in celeberrima illa Synodo peracta fuerant, ad Pammachium in Epist. 50. vultuissimam hæc verba scribit: *Episcopi, Presbyteri, Diaconi, aut virgines eliguntur, aut vidui, aut erotes post Sacerdotium in æternum pudici.* Tum contra Iovinianum: *Certe confiteris, non posse esse Episcopum, qui in Episcopatu filios faciat; obsequi si deprehensus fuerit, non quasi in senectute, sed quasi adulter damnabitur.* Neque est quod quis obijciat, Hieronymum de consuetudine tantum Occidentalis Ecclesiæ agere; etenim Orientis, & Egypticæ Ecclesiæ, atque ipsam Patri Sedem consuetudine hac prorsus obligari affirmat, aduersus Vigilantium disputans. *Quid faciens, inquit, Orientis Ecclesia, quid Egypti, & Sedes Apostolica, quæ aut virgines Clericos accipiunt, aut continent, aut si uxores habuerint, mariti esse debuerunt?* Id etiam ab Africanis Ecclesiis constitutum fuisse, nos docent Canonēs Africani 3. 4. 16. 23. 70. & Can. 2. Concilii Carthag. 2. Anno 397. ubi vides ab ipsa Apostolorum traditione, atque institutione, moris tam pii primordia derivari. His accedit S. Epiphanius auctoritas in Compendio lib. 7. imo totos antiquorum Patrum choros, ac præcipue Eusebii lib. 1. de Demonstr. Evang. cap. 9. Gregorii Nysseni, Ambrosii, Chrysostomi, & Eumenii, quorum testimonia colligas a Baronio ad Aënum Christi 58. et 323. et Bellarmino, a Coccio, aliisque vetustis Polemicæ Theologiæ Scriptoribus, & a nuperis Permutationibus Mytiagæicis C. V. Nicolai Comneni Papadopol. Resp. 3. sect. 8.

Igitur ab uxoribus Seculo etiam vulgaris Epochæ quæto exstinebant Sacerdotes; & quam incontinentiæ suspicionem contubernium illarum cum iis, qui olim mariti fuerant, secum trahere posset, hinc a Nicenis Patribus tacita constitutione uxores eorum Clericis habitare prohibentur. Grave, ut arbitror, postea nonnullis visum est, mulieri, quæ ante Sacerdotium ad familiam regendam, liberosque procreandos Deo auctore delinacta fuerat, ita renouari, ut ab ipsa familia, ac maritali domo excludenda foret. Quamobrem Constantinopolitani Imperatores Anno Christi 420. auctores fuerant, ut uxores domi retinere Clericis liceret, alienato tamen quouis carnis consortio. In Lege 44. Cod. Theod. Tit. de Episcop. Eccles. & Cler. lib. 16. quam retulimus supra, hæc habent: *Illas etiam non relinquunt castitatis hortatur affectio, quæ ante Sacerdotium maritorum legitimum meruerit conjugium; neque enim Clericis incompetentem adiuncta fuit, quæ dignos Sacerdotes viros sui conversatione fecerunt.* Et huc referendus videtur Canon inter Apostolicos, ut vulgo audiunt, quinquus ita conceptus: *Episcopos, aut Presbyter uxorem propriam nequaquam sub obtentu religionis obijciat.* Itaque si omnia a nobis prolata bene perpendantur testimonia, palam fiet, nil contra Nicænorum Patrum mentem valuisse Arelateos Patres, & Siricium Pontificem Maximum consuetudinem Ecclesiæ ferre omniū suis decretis confirmasse, imo indulgentia maiori, quam Nicænos Episcopos, usum, quamquam ab Hæreticis veluti severissimis oculis vitæ paternos traducatur. Multo magis constabit, impudenter agere Dodwellum, quum Presbyterorum Castitatem, & Virginitatis cultum, *superstitionem seculorum recentiorum* appellat, tota certe in ipsum antiquitate reclamante.

Cæterum eruditè facit Dodwellus, dum scribit, *Fratrū Sororumque titulis* post Sacerdotium susceptum confuisse donari, qui prius mariti atque uxores fuerant. Nimirum sublata corporum conjunctione, restabat animorum, & instituti sanctissimi concordia. Id & ego supra adnotavi ad Nazianzeni Carmina in parva, & ad S. Paulini Nat. XIII. Tom. I. Anecd. ubi de conjugē suā Thersia educte agens Deum ita alloquitur:

Tu carnea nobis

Vincula rupisti.

Idcirco verò eandem Thersiam de Coniuge Sororem Paulini factam in Chronico tradit. Dodwellus ipse Amphilocho locum citat in Vita S. Basilii, ubi memorat casusdam Anathasi Presbyteri *γυνὴν ἑλκεν πρὸς, ἀδελφὴ δὲ τοῦ Χριστοῦ*, Uxor quidem nomine, ac revera Soror. Eadem nos docet S. Hieronymus in Epist. 28. ad Lucinium, ubi inquit: *Habes tecum prius in carne, nunc in spiritu sororem, de Coniuge Germanam, de femina virum, de subiecta parvam.* Et in Vita Malchi: *Habeto me Coniugem Pudicitia, & magis animæ copulam amato, quam corporis.* Verum antiquiora etiam istius consuetudinis, istorumque nominum, exempta habemus, ut intelligat Dodwellus, non recentiorum seculorum esse inventum morem dirimendi conjugalis commercii, quo castitas deinde coheretur. Certe vel ipsis ferme Apostolorum temporibus hæc scribebat S. Hærm. lib. 1. Pastoris: *Post multos annos puellam hanc visam ego recognovi, & capsi eam diligere, ut Sororem.* Infra addit: *Sed impropria verba hæc filius tuis omnibus, & Coniugi tuæ, quæ fuerat est Soror tua.* Libro etiam 3. Similitud. 9. cap. 11.

Anecd. Gr.

R.

Vir.

Virgines quædam iis Hermam alloqui finguntur: *Nobiscum dormies, ut Frater, non ut Maritus*. Ad quæ itea eruditissimi Coreleri notas consilare licet; ibi enim citatur Clementis etiam Alexandrini testimonium e lib. 3. & lib. 6. Stromat. & Venantius Fortunatus, & Canon. 13. Concilii Arvernensis, & 12. Concilii 2. Thronensis, & 11. Manticonensis Primi.

Revocat me in semitam, unde divertere me eiegit Dodwelli confidentissimam ingenium, S. Hermæ verba, ut quo tempore in Ecclesiam Dei irreperit. *Agapetorum* pectus, & *Synsphaorum* abusus, investigem diligentius. Si fidem Dodwelli conjecturæ habemus, S. Cyprianæ avo ortum suum debuit *Agape*; miram enim, ut hic Scriptor ait, continentis rationem a Christianis antea habitam fuisse, S. Iuliani, Athanagoræ, & Minutii auctoritate constat, neque locus antea fuerat *Agapetorum* sordibus. Sed longe ante Cypriani tempora huiusmodi morbum invaluisse, facile mihi persuasum. Audisti, quid Virgines illæ ad S. Hermam dixerint, nempe: *Nobiscum dormies, ut Frater, non ut Maritus*. Erant igitur vel ea tempestate, qui cum Virginibus communem lectum haberent; & quem in eorum consuetudine aut nulla intercederet, aut nulla intercedere fingeretur impudicitia, ideo non *Mariti*, sed *Fratres*, appellabantur. Pergit autem narrare S. Hermæ, quid pectus sibi contigerit. *Ea vero, inquit, quæ ex illis prima esse videbatur, amplectata me est, & osculari me cepit: cætera vero quam vixissent me amplectant illa, & ipsa caperunt me ut FRATREM osculari*. Adde infra: *Manji ergo illa nocte cum eis juxta candelam curram*. Straverunt autem tunicas suas lintheas in terram, & in medio collocaverunt, ut quidquam aliud faciebant, nisi quod orabant. Vides, ut nullus libidinis afflatus Hermæ cum Virginibus concubitus huiusmodi corrupit. Hoc idem scilicet subinde reliqui *evangelicæ*, revera cum Virginibus concubantes, quod tamen S. Hermæ ab eis dissimilis in visione tantum sibi objectum fuisse consistit.

Erunt nihilominus, ut suspicio, qui tam vetustam *Agapetorum* originem esse non putent, quippe in Pastoris Libro non res vera, sed ficta narratur. Clarius igitur hac de re testimonium e Tertulliano peramus, qui certe ante S. Cypriani tempora floruit. Is in Lib. de Jovinis cap. ultimo, ita in Catholicos, e quorum castris ad Montanum defecerat, oratione invehit: *Apud te Agape in coculis fervet, fides in culinis calat, spes in ferulis jacet*. Sed major his est *AGAPE*, quia per hanc adolescentes tui cum *SORORIBUS* dormiunt. Appendices scilicet gula, lascivia, atque luxuria. Quam societatem & Apostolus sciens, quum promississet: *Non in ebrietatibus, nec in comessationibus; adjunxit: Nec in subitiis, & libidinibus*. Quibusdam igitur Catholicis Tertullianus dicam dicebat, quod eorum adolescentuli, peractis non sine nimio epularum usu Agapis, interdum cum Virginibus dormire non dubitarent. Verane, an falsa livida hic Scriptor nobis narret, incertum est mihi. Illud certum, quum huic flagitio prætextum, gloriosumque vocabulum *Dilectionis*, sive *AGAPES* obtulerent adolescentes; quare vides, eos Tertullianum deridere, quasi majorem, quam quæ in sacris eorum temporum convivitis, sive *Agapis*, erat, *Agapem*, atque *Dilectionem* præ se ferrent. In Lib. etiam de Pudic. cap. 10. Calices Catholicorum, insculptumque illis fuit imagine boni Pastoris Jesum Christum ipse Tertullianus appellat *ebrietas idolum, & melius asylum post Calicem subsequens*. Idem alio in Libro, nempe de Exhort. Castitatis cap. 12. laudans improbas nuptias, & quarundam spiritualium uxorum usum commendans, *Agapetorum* consuetudinem innocentem approbare videtur. Inquit enim: *Habe aliquam uxorem spiritalem; adsum de vidui, fide pulchram, paupertate doctam, castitate signatam*. Hujusmodi uxores etiam plures haberi Deo gratum est. Certe hinc sibi *Agape* aliquod defensionis argumentum arripere distincept potuerant.

Ut tamen altius inquiramus in hujus pestis originem, ad Platonicam Philosophiam primo divertere necesse est. Vix autem est quicumque inter eruditos, cui haec in rem Socratis, ac Platonis dogmata ignota sint. Scilicet *Amorem* quendam Philosophi illi excogitaverunt, non corporum quidem, sed animorum, & hanc masculis etiam erga masculos communem fecere, uti luculenter ostendit in Præfatione ad Platonis Convivium Marcellus Ficinus. Hinc Apulejus Platonem *impense* additum tum alibi, tum præcipue in Apologia totus est in Amoris hujus commendatione: & de *Venera*, ut appellat: *Calite*, loquens, *solis*, inquit, *illam hominibus darum esse, & eorum paucis, nullis ad turpitudinem stimulis, vel illecebris sectatores suos percellentem*. Quippe ejus amorem non *amorem*, & *lascivum*, sed contra incontinentiam, & ferinam pulchritudine honestatis virtutes *amatoribus suis conciliare*. Porro ab Ethicis ad Christianos speciosus hic amandi ritus additum sibi fecit; atque uti apud illos quæ plurimum male audiebant, quod amorem animorum corporis tandem illecebris corrumperent, ita & apud istos eadem sinistra fama invaluit. *Fratris* autem, & *Sororis* nomina, quibus *evangelicæ* velare deinde suam impudicitiam, atque a maritis distingui consueverunt, ipsa quoque a Gentilibus accipere Christiani, uti plura profanorum Scriptorum exempla, & loca docere nos possunt. Præterea si quidquam in re adeo a temporibus nostris remota conicere licet, quibusdam Pauli Apostoli verbis *Agapetæ* abnii

sa ordinanda domus Extraneam mulierem in domo sua habere presumat. Et Can. 13. Minister Ecclesie facultatem largitur mulieres Extraneas de frequentia cohabitationis ejiciendi. Concilium quoque Moguntinum habitum An. Ch. 888. Can. 10. non Extraneorum tantum, sed & omnium feminarum contubernium Clericis interdicat.

Longam texerem Historiam, si singula Conciliorum reliquorum, Sanctorumque Patrum hactenus decreta proferre vellem. Proinde sit erit memorasse tum Concilium Trolejanum Primum, ubi cap. 9. multa in hanc materiem colliguntur, tum potissimum geminas Chrysostomi Orationes contra *virgines extraneas*, in quibus pessimum facinus totis eloquentie nervis profigitur, quod & Palladius in Dialogis de Vita Chrysostomi tradidit, itemque Claudium Espencerum lib. 6. de Continentia. Neque Augusti Imperatores sibi defuere, ut ab orbe Christiano hujusmodi impudicitie genus eliminarent; etenim præter Legem 44. Cod. Theodof. Tit. de Ep. Eccles. & Cler. quam supra indicavimus, & quam in Cod. Justinian. eodem Tit. & in Léges Basiliensium Tit. 1. translatam habes, Justinianus ipse Novella 123. cap. 29. & Novella 137. cap. 1. Extraneorum mulierum consortia proscripsit. Omitto quæ Photius in Nomocanone, Belsimon, atque Græci de hisce mulieribus habent sive *Synisclis*, sive *Agapetis*, sive *Extraneis*, quo postremo vocabulo quamquam non diffitear, feminas interdum quascunque significari, in quas inhonesti cum Clericis contubernii suspicio cadere posset, vidimus tamen plerumque designari solas Virgines sacras in suum contubernium a Clericis, aut Monachis aditas.

Nostrorem itaque temporum mores, piæque consuetudinem laudare tandem liceat nobis, quando omnes fere Virgines Christo per solemne votum nuptæ, Monasteriis sese includendæ tradunt, subeuntque pro ejus amore voluntarium, ac perpetuum carcerem, quo neque vis, neque libidinis suspitioni accessus reitat. Utriusque hominis infirmitati bene ita cautum est, & præclusus incontinentie aditus, quam sibi nunc & Deo profus vivunt in secretis, sedibus, quæ olim hæc illæ vagantes Mondo potius quam Christo vivere consueverant. Jam habet quod exoptat Christus puritatis amans, puras videlicet, atque a periculo deinceps cædenti remotas Virgines suas. Utinam tam piæ studium in Ecclesia Dei semper excolatur, & sedita *Agapetorum*, ac *virginum* nomina apud Majores nostros damnata audire contemni; dambare nunquam amplius debeamus. Cum his votis quiescent, tæa simul, Montfauconi amantissime, atque aliorum patientia diutius abuti desino.

DE AGAPIS SUBLATIS. DISQUISITIO II.

Ad Clarissimum, ac Eruditissimum Virum

JOANNEM BOIVINIUM

Regiæ Parisiensis Bibliothecæ Custodem.

SYNOPSIS DISQUISITIONIS.

Agapæ Convivia sacra inter Christianos. Earum antiquitas. In honorem Martyrum celebrata, illorumque die Natali potissimum. Ab Ethnicorum ritibus istæ derivata. Abusus, & vitia in ipsis tum in Oriente, tum Romæ, & in Africa, & Mediolani. Concilia ipsas abrogant. Earum vestigia quædam permixta.



Ulti quidem tibi debeo, Boivini Chrissime, neque tu negare possis, quamquam non tama solum, sed etiam experientia compertum habeam, te ex iis esse, qui non rariis injuriis ab aliis acceptas, quam beneficia in alios collata obvivisci solent. Sed nihil me tibi æque, obtrinxit, ac facilis illa, atque animo nobili digna voluntas, qua mihi per Montfauconiani nostrum a te petenti, statim non pauca Nazianzeni Carmina a te descripsit, ut ego evulgarem, liberalissime concessisti. Animos etiam, & stimulos addidisti non semel, ut in incepto pergerem, Græcarumque Literarum dignitati hisce monumentis edendis aliquid & ego adjungerem. Qua in re profecto quantum me tuis monitis sollicitasti, tantum etiam exemplo tuo visus es deterere. Nam quoties Nisephori Gregoræ Historias a te collectas, & in Latinum sermonem conversas intueor, mirabilemque tuam in utraque Lingua peritiam atque eruditionem perpendo, toties mihi timeo, ac doleo in eodem studio tam infirmis viribus carere. Autem insistere cepto non desinam, tua, tuique similium humanitate fretus, quibus placeat, si non leve ingenium meum, certe consilium optimum. Quam autem Disquisitionis materiem mihi præbuerint nonnulla a Carminibus a te impetratis, nulli æquius hanc orationem inscribendam esse duxi, quam tibi, cujus in ære me esse libenter fateor, & cui nihil me dare nunc sentio, sed reddere. De *Agapis* autem mihi scitatus est sermo; quamvis enim de illis plerumque Scriptorum lucubrations per eruditum manus ferantur, quædam tamen restant in hujusmodi argumento non satis perspecta, quæ omittere nohim, ac præcipue ut suo lumini reddantur Carmina illa, quibus *delicias in Martyrum Basilicis* Nazianzenus noster exagitat.

Ab *Agapetis* igitur ad *Agapæ* me conferendo, quibus a *Dilectione* Græcorum nomen fuit, meminisse ante nonia juvat, eas nihil aliud fuisse quam Convivia quædam Christianorum, intra ades sacras in honorem Dei summi, aut memoriam Sanctorum Martyrum celebrata. Christus ipse, antequam Jedaris ac morti sese traderet, postremam Cenam *Agapetum* exemplar fecit, atque ideo vel ipsis Apostolorum temporibus hujusmodi Convivia, & epulæ cum Eucharistia conjungi solebant. Mensæ autem divites accumbent, & pauperes, fratrum more, una Christi *Dilectione*, seu *Agapæ* populum conjungente, ita ut communionem sacri Convivi non tam animi, quam corpora hilaritatem conciperent, & promiscuum facerent *Ceritatis* usum. Vulgatissimus est hac de re locus ille S. Juxta Apostoli in Epistola Canonica: *Omnes autem de vobis sicut eratis, convenerunt vobiscum, sine timore se ipsos pascentes. Hi sunt in Agapis vestris macula, conviventes vobiscum, sine timore se ipsos pascentes.* En quam antiquum sit *Agapetum* nomen, ipsique adeo notum Apostolis. Convivia autem illa non *Agapæ* tantum appellari solebant, sed etiam *doxæ*, quam appellationem etiam S. Lucas cap. 14. usurpavit. Quare in Conflationibus, ut vulgo dicuntur, Apostolicis lib. 2. cap. 28. hæc habentur. *Tοις δὲ ἀγάπῃ, καὶ δόξῃ, οὐκ ὁ Κίπρις ἵσταται, ἀπορροφῶντες καὶ τὸν πρῶτον.*

βύρας. Iis, qui ad Agapen, seu ut Dominus appellavit, Convivium, amicus invitare voluerint &c. Et in hoc sensu δόξης legimus in S. Ignatii Martyris Epistola interpolata ad Smyrnæos cap. 8. Οἱς ἑστὶν οἱ χυεῖς τῷ Ἐπισκοπῷ ἢ πρεσβυτέρῳ, ἢ πρεσβυτέρῳ, ἢ πρεσβυτέρῳ, ἢ πρεσβυτέρῳ, ἢ πρεσβυτέρῳ. Non licet sine Episcopo neque baptizare, neque offerre, neque sacrificium immolare, neque Convivium Domesticum celebrare. Ita vetus Interpres verba postrema Latine reddidit, pro quibus alius hac habet apud doctissimum Cotelærium: neque Agapen facere.

Quod si Latino s. hujus consuetudinis testes optas, en Tertullianum in Apologet. cap. 39. ita de Christianorum rebus differenter ad Romanum Senatum: *Cena nostra de nomine rationem sui ostendit; vocatur enim ἀγάπη, id quod Dilectio penes Græcos est. Quantisumque sumptibus constet, lucrum est pietatis nomine facere sumtum; siquidem imopes quoque refrigeria, isto juvamus. Tum infra describit, quanto cum temperantia, ac modestie modulo sacre celebraretur Agapa. Nihil, inquit, vilis, nihil immodestia Cena admittit. Non prius discumbitur, quam oratio ad Deum præsusetur. Editur, quantum esurientes capiunt; bibitur, quantum pudis est utile. Ita saturantur, ut qui meminerint etiam per noctem adorandum Deum sibi esse. Hujusmodi fere verbis usus est in aureo libello Minimus Felix, ut Christianorum Convivia ab Ethnicorum calumniis vindicaret. Convivia, inquit, non tam pudica colimus, sed sobria. Non enim indulgemus epulis, aut Convivia mero ducimus, sed gravitatem hilaritate temperamus. Ad longam nimis iter insituerem, si loca singula veterum Patrum de Agapis congerere hac vellem, & actum etiam agerem, quippe apud recentiores rerum Ecclesiasticarum cultores congelata dudum invenias.*

Præstabit igitur adnotare, vel ipsis Apostolorum temporibus in hanc piam convivandi consuetudinem, partim ambitione divitum, partim etiam vulgi copia, non paucos irrepere cepisse abusus. Loxus, atque intemperantia, proxima virtutibus vitia, illic sensim obtinere locum. Quamobrem suum esse duxit Gentrum Doctor Corinthios debiti officii movere, corruptoque eorum mores vulgaris iis verbis castigare: *Convenientibus vobis in unum jam non est Dominicam Cenam manducare; unusquisque enim suam Cenam præsumpsit ad manducandum; & alius quidem esurit, alius autem ebrius est. Numquid domos non habetis ad manducandum, & bibendum? Aut Ecclesiam Dei contemnitis, & confunditis eos, qui non habent? Sanctus vero Judas in Epistola superior laudata Christianas Agapas a Gnoilicis commaculati admadvertit. Hinc SS. Patres nervis omnibus deinde contendere ceperunt, ut pium institutum ab ingruentibus vitiis expurgarent; illos contra, qui sacram illam consuetudinem despiciabant, communionis Ecclesiasticæ beneficio privarent. Synodus Gangrensis Can. 21. Εἰς κατὰ πρόσωπον τοῦ κυρίου ἀγαπᾶν ἀλλήλους, καὶ δὲ τὰς ἐν τῷ κυρίῳ συγκαθίστασθαι τοὺς ἀδελφεοὺς, ἀνάλογα ἴσθαι. Si quis contemnat eos, qui Agapas ex fide faciunt, & propter Dei benemeros fratres convocant, sit anathema. Atque hæc de Agapis in communi a nobis commemorata sufficiant. Nunc sermo ad ea Convivia convertatur, quæ in honorem SS. Martyrum veteres Christiani celebrare solebant, & quibus Disquisitionem istam destinavi, utpote minus accurate per alios explicatis.*

Itaque animadvertendum primo est, alias etiam inter Christianos sacrorum Epulorum genera fuisse, nempe natalitia, funebria, & conubialia, quorum mentionem Gregorius noster in Carm. X. de diversis vitæ generibus facit; ita enim de se ipso canit:

Οὐδ' ἔτι δὲ δὴν γάμους, εἰ βούλομαι,

ἢ τὰν νεκρῶν οὐκ ἀποδοῦναι τιμὴν.

Non ad aliquod sacrum epulum natale; sive funebre,

Sive conubiale, cum pluribus currens.

De Conviviis nuptialibus, atque funebribus plura alii. Mihi reliqua pro virili explicanda nunc erant tum pro Nazianzeni versibus illustrandis, tum pro SS. Martyrum gloria. Certe nullum apud Majores nostros præstantius habebatur decus, quam pro Christiani nominis confessione tormenta, ac Tyrannorum gladiis fortiter sustinere, ipsamque etiam oppetere mortem. Hinc summi honores Victoribus nostris decreti, ut eorum triumphus longe lateque patiens alios ad parem fortitudinis gloriam incitaret. Illorum ciuites, & omnia ingenti populorum concursu, festivis planctibus, religione summa, tumultu dabantur. Cujus rei præter innumeros alios reitum vetustissimum habemus Smyrnensem Ecclesiam in celebri Epistola de Martyrio S. Polycarpi. Ad hæc solemnæ Martyrii dies quotannis in Ecclesia Christiana recolantur, Templaque, & Basilicæ, & Aedes sacræ Deo Optimo Maximo in Martyrum honorem excitabantur. Et quidem suis Ducibus Roma triumphos decernebat, si quando aut militum robur, aut fortuna victoriam patriæ peperisset. Quanto æquius iidem honores in Christianorum Republica victoribus debebantur, qui constantissime tormentis, ac morti sese obiciebant longe honestiori, quique, ut canit S. Damasus in Carm. de S. Agneta.

id quod precipuum est, interim in eis assequeretur, nempe ut vasis superstitionibus relictis ad Deum converteretur, permisisse eis, ut in memoriam SS. Martyrum sese exhilararent, & oblectarent, atque in lætitiis effunderentur; quod successu temporis aliquando futurum esset, ut sua sponte homines ad boniorem, & exaltatorem vite rationem transirent. Quæ res nimirum jam etiam in plerisque successit, atque consuela est, omni voluptate a corporis oblectamentis ad spiritalem lætitiæ formam traducenda. Hæc Nyssen, qui ætate sua, hoc est Nazianzeni ævo, jam apud plenioris illam convivandi rationem obsolevisse prodit. Sanctus vero Joannes Chrysostomus populum suum ab Ethnicorum communiione, & ab Idolorum Sede (hanc *Dæphnam* appellabant) remoturns, eidem hanc prandiosum usum indulsit, non intra quidem, sed juxta Basilicam celebrandum. Ita ille in laudatione S. Martyris Juliani: *At etiam corporalis mensæ vite fieri particeps: Hæc solum conventui licet juxta Martyrium* (scilicet juxta Martyrium Basilicam) *sub fieri, vel vite divorsanti, etiam corpori recreationem indulgere, & condemnatione conscientiam liberare.* Tum hæc rationem addit: *Martyr enim a propinquo spiritalis, & quum sit vicinior, ipsique mensæ adstet, voluptatem in peccatum effundi non sinit, sed tanquam palæstræ, aut pater optimus oculis Fidei conspectus risum comprimit, indecoras voluptates circumcidit, lascivos omnes insultus carnis tollit.* Igitur ex indulgentia potius, quam alia de causis, Christianæ plebi convivium in honorem Martyrum celebrare olim fas erat; & quo tunc vulgus ab Idolorum cultu compesceretur, quedam Ethnicismi vestigia, in meliorem usum convertis, permittebantur, modo ab hujusmodi consuetudine temulentia Ethnicis familiaris abesset.

Quibus animadvertis, jam Nazianzeno aliquam locum queramus. Inquit hic in Carmine laudato CCXVII.

Δαίμονον ἰσχυρίζετο, ἵσται τοσούτοις μέγεθος

Δαίμονι ἡμὰς ῥίπτει, ὃ καθάραις θυρίσι.

Τὴν Χρυσοστόμου λόγου εἰσάγει. Ἀποστόλοι

ἑκατέρωθεν ἀντιμαρτυροῦνται συνέσει.

Hoc est: *Dæmonibus epipyras mensas parabant ii, quibus antea cordi erat Dæmonibus grata offerre, minime hostias parat.* Hujus rei nos Christiani suam invenimus. Martyribus nostris statim tantum spirituales conventus. Nimirum, inquit Nazianzenus, quam olim Ethnici, rem gratam Dæmonibus exhibitari, cum iis convivari, iis impurus epulas, atque infestias offerre solerent: nos Christiani ritum hujusmodi sustulimus, sive expargavimus; & Conventus spiritum potius, quam corpus, saturaturos, in honorem SS. Martyrum institutus. Tum hæc addit:

Νῦν δὲ πὶ αἰσθητῶ ἔχει με, ἀνίστανται δὲ φιλόσοφοι,

Πρὸς τίς δαίμονας ἀνταρῶνται τύποι.

Nunc vero qui me habet merus, audite o comestationum studiosi. *Ad sionalecra Dæmonum deficiis:* Jam quippe in hæc Agapas non pauci irreplebant abusus, ac potissimum luxus, & ebrietas, quorum consortio spiritus opprimebatur, & fuso luxuriæ loco, nil rellabat pietatis, nil virtutis inter convivis. Inquit propterea Nazianzenus: *En qui ebrietatem, atque intemperantiam Conviviis sacris immiscere non dubitatis, ad pristinum Dæmonum cultum deficere videmini; epulæ enim, quæ hominam mentes oppriment, Dæmonibus tantummodo, & non Martyribus, placere possunt, ac solent.*

Hæc, atque Nazianzenus in eos proferit, qui religioni sibi minime ducebant, se in Martyrum Basilicis vino ingargarire, piamque *Agaparam* institutionem intemperantiam vitare. Juvat autem & ejus vocem iterum audire in Orat. VI. habita ad Gregorium Nyssenam, in qua hæc epulandi ritum improbat, atque a populis omnino auferte conator. *Ei ὅντι, inquit, συνελθόντων, καὶ συντρύχαντων &c. Si ad hunc modum coimus, aut confluiamus, revera Festum hunc diem, ut Christo gratum est, celebremus; revera Martyres honore affectimus, aut efficiamus; revera triumphalem chororum agimus. Sin autem eo continuiamus, ut ventris voluptatibus indulgramus, & fluxio, ac brevi perituris deliciis fruamur; eaque, quæ mox evacuamur, inferamus, atque hæc loca non temperantia, sed crapula, & negotiationum tempora esse arbitramur: primum quam hoc temporis conviviis, hœud agnosco. Quid enim palea cum tritico? quid carnis voluptati cum certaminibus Martyrum? illa Theatris congruunt; hæc meis conviviis. Illa libidinosis, hæc coistatis, & temperantia studiosis; illa carni additis, hæc iis, qui corporis vinculis solvantur &c. Demus igitur operam, Fratres, ne sancta impure, & sublimia demissa, & honore digna turpiter, & ut uno verbo complectar, spiritibus terrene celebremus &c. Quam igitur anale se in Oriente hujusmodi Convivia haberent, propterea quod in viâ declinassent, ex his palam factum arbitror. Nunc videamus, qui mos in Italia foret, & an Sanctis Patribus probaretur.*

In omnium principe Romana Ecclesia sunt quæ persuadere videntur, tolerata olim hæc prandia fuisse, modo ab iis temulentia periculum abesset, atque hilaritate corporis lætitiæ mentis augeretur, non obrueretur. S. Hieronymus ad Eustochium scribens his utitur verbis:

Fr.

Festus est dies, & Natalis S. Petri. Festivus est solito condendus. Tum sub fine Epistolæ ejusdem: Unde nobis, inquit, sollicitus providendum est, ut solemnem diem non tam ciborum abundantia, quam spiritus exultatione celebremus, quia valde absurdum est, nimia saturitate velle honorare Martyrem, quem scias Deo placuisse jejuniis. Quamquam vero inter Templorum ambitum ejusmodi Convivia habita Hieronymus non prodat, id tamen alii factum prodidere. Paulinus Nolanus, Gregorius Nazianzenis, ac Hieronymi æqualis, locupletissimus testis est, Nolæ quoque consuevisse populum Natalem S. Felicis diem Conviviis celebrare. Hæc autem in ipsius Confessoris Basilica peragebantur, minime tamen probante Paulino, quippe & illuc ebrietas suus erat locus. Audi nonnullos ejus versus ex Natali IX. desumptos.

*Ternite, quam multi coeant ex omnibus agris,
Quamque pie rudibus decepti mentibus errant.*

Tum infra hæc addit:

*Per totam vigilas extendant gaudia noctem,
Lætitia somnos, tenebras funeralibus arcet.
Verum utinam laus agerent hæc gaudia vocis,
Nec sua liminibus miscerent pocula sanctis &c.
Ignoscenda tamen puto talia, parvis
Gaudia quæ ducunt epulis: quia mentibus error
Irrepat rudibus, nec tanta conscia culpa
Simplicitas pietate cadit, male credula Sanctus
Persufus balante mero gaudere sepulchris.*

Viden, ut piæ populorum errorem simul improbet, atque excolet S. Paulinus? Nimirum censebat illi, maximum Sanctis Martyribus lætitiæ argumentum præberi, si eorum memoriam epulis celebrarent, eorumque tumulos ipso perfunderebunt mero. Idem, ut arbitror, causabantur Græci. Nam postquam Nazianzenus Martyres interrogavit, num ipsi festivi illis conestationibus delectarentur, illico subdit, posse quidem aliis, nempe Dæmonibus, ebrietatem & ingluviem placere, Martyribus vero nequaquam, quos unam temperantiam studium oblectabat. Ad S. Paulinum non prius dimittam, quam ejus hæc de re sententiam audieris. Inquit igitur:

*Divendant vina tabernis.
Sancta præcum domus est Ecclesia. Cede sacratiss
Liminibus serpens; non hæc male ludus in aula
Debetur, sed paena tibi. Ludibria menses
Supplicis inimica tuis; idem tibi discors
Tormentis ululas, atque inter pocula cantas.*

Quibus verbis fudet Paulinus, ut non tantum ebrietatem ab illis Conviviis, sed ipsa etiam Convivia a SS. Martyrum Basilicis arcet. Et hic idem ille est, qui in Epistola 21. Alethium laudet, quod to sanctæ suæ conjugis Rufinæ sanctos Romanos pauperes in Basilicam S. Petri coegisset, atque illis profluis omnes saturasset cibis. Atqui mirum, ut minime videatur; Epulum quippe illud, ab Agapis hæcenus memoratis aliqui diversam, nulla intemperantia vitiatæ, multa vero Caritas commendabat.

Verum in Africam navigemus velim, inquituri, quæ illuc hujusmodi Convivia celebrarentur. Jamque occurrit nobis Sanctus Manichæus talia Catholicis obijciens: *Sacrificia eorum (Paganorum) versutis in Agapis, Idola in Martyres, quos votis similibus colitis; defunctorum umbras vino placatis, & dapibus. Quid ad hæc Augustinus? Ita ille in lib. 20. cap. 21. contra Faustum eundem: Qui autem, inquit, se in Memoriarum Martyrum inebriant, quomodo a nobis approbati possunt, quum eos, etiam in domibus suis id faciant, sœna doctrina condemnent? Sed aliud est, quod docemus, aliud, quod sustinemus; aliud, quod præcipere jubemus, aliud, quod emendare præcipimus, & donec emendemus, tolerare compellimur. Alia est disciplina Christianorum, alia luxuria violentorum, & sacrilægarum. Longe quippe minoris peccati est, ebrium redire a Martyribus, quam vel jejunium sacrificare Martyribus. In tantam Christiani vulgi licentiam, Altorumque præsertim, quibus omnino familiaris erat ebrietas, acriter invehitur Auctor (quisquis ille est) Libri de duplici Martyrio, quem S. Cyprianus tribuunt nonnulli. Temulentia, inquit is, adeo communis est Africa nostra, ut propemodum non habeatur pro crimine. An non videmus ad Martyrum Memoriarum Christianum a Christiano cogi ad ebrietatem? An hoc levius crimen esse dicemus, quam Baccho hinc immolare? Igitur tanta altas in Africa radices hujusmodi consuetudo egerat, ut sacrorum Antistitem illam succedere constantium cura in irritum caderet. Vim ritui nimiam addebant universi populi consensus. Quamobrem Augustinus nondum Episcopus ad Antilem Canthaginiensem Antistitem*

Ausc. Gr.

S

scri-

scribendum sibi esse censuit, ejusque auctoritatem implorandi adversus pervicacem morbum. Eum ergo Epist. 64. variis argumentis, & rationibus hortatur, ac rogat, ut comestationes in honorem Martyrum, Africam totam obtinentes, Carthagine primum tollendis casset, spe ductos, fore ut reliquæ Provincie exemplum arbis, & Ecclesiæ Primatis deinde imitarentur. *Comestiones* (sunt ejus verba) *& ebrietas ita concessa, & licita putantur, ut in honorem etiam beatissimorum Martyrum, non solum per dies solemnes (quod ipsum quis non legendum videat, qui hoc non carnis oculis inspicit) sed etiam quotidie celebrentur. Quasdam si tantum flagitiosa, & non etiam sacilegia esset, quibuscumque tolerantia viribus sustinendam putaremus &c.* Tunc ostendere pergit vir sanctissimus, illum coarivandi morem & plerisque Italice Ecclesiis jam eliminatum, atque ideo accurate studendum, ut & in Africa deleatur: quod tamen difficile præstari posse non dicitur. *Quis enim, ait, audeat vetare privatim, quod quavis frequentatur in sanctis locis, bonarum Martyrum nominatur? Addit infra: Non ergo asperere, quantum exillimo, non duriter, non modo imperioso, ista tolluntur; magis docendo, quam jubendo, magis monendo, quam inveniando. Sic enim agendum est cum multitudine; severitas autem exercenda est in peccata paucorum.* Idem S. Doctor Tract. 10. in Evangel. Joan. in populum alloquitur: *Vides alius currere, & inebriari velle, & hoc velle in locis sanctis, quod nusquam decet; prohibe quos potes &c.*

At quoniam in laudata Epistola 64. inquit Augustinus, gratias Deo, ac Martyribus, utique piis hominibus sanctorum, si epulæ non offerentibus abstinentur, sed in pauperes erogantur; heic alia ritus hujusmodi species est explicanda, quæ & ipsa a Christianis Ecclesiis demum exulare coacta sunt. Nonnulli siquidem, ut Basilicis, ac Cœneteriis SS. Martyrum reverentiam ostenderent, atque ebrietatis suspicionem declinarent, ita se coninebant, ut illac quidem dapies deferrent, sed eas deinde aut domi suæ comederant ipsi, aut indigentibus elargirentur. Africam pervasit ista consuetudo, & S. Augustinus lib. 8. cap. postremo de Civ. Dei rem his verbis commemorat. *Quæcumque adhibetur religiosorum obsequia in Martyrum locis, ornamenta sunt Memoriarum, non sacra, vel sacrificia mortuorum, tamquam Deorum. Quicumque etiam epulas suas eo deferunt, quod quidem a Christianis melioribus non fit, & in plerisque terrarum nulla talis est consuetudo, tamen quicumque id faciunt, quas quum apposuerint, orant, & auferunt, ut vescantur, vel ex eis etiam indigentibus largiantur, sanctificat ibi eas volunt per merita Martyrum.* Quoniam vero multis ite Mediolanensi potissimum in Ecclesia obtinuit, locus poscit, ut mihi inter paucas carissimæ Urbis antiquitates heic percurram. Primo igitur invenio, convenire Mediolanenses consuevisse ad Martyrum Basilicas, atque illic opipara Convivia ad ebrietatem usque agitalle, imprudenter arbitratos, per adeo absurdum obsequium preces, ac vota fecios in Cœlis exaudienda. At S. Ambrosius pium vulgi errorem minime ferens, ita in eos scribit lib. de Elia, & Jejunio cap. 17. *Ecce vota ad Deum pervenire iudicant, sicut illi, qui calices ad sepulcra Martyrum deferunt, atque illic ad vesperam bibunt, & aliter se exaudiri posse non credunt. O stultitiam hominum, qui ebrietatem Sacrificium putant, qui assimant illis ebrietatem placere, qui jejunio passionem sustinere didicerunt.* Hæc sanctissimus Antistes, eodem, quo Nazianzenus, argumento usus, ut Fideles ab hoc delirio compelleret. Imo, tamerli complures Mediolani foreni, qui sobrie ad ista Convivia accedebant, aut epulas ad sepulcra Martyrum ferrent, pauperibus deinde distribuendas, ne hoc quidem tulit Ambrosius; ut omnis aditus reliquorum intemperantiæ praeluderetur. Vulgarissimum est, quod marri suæ Monica, dum ageret Mediolani, contigisse, S. Augustinus tradit. Ut in Africa in more positum erat, ad Mediolanensem Martyrum tumulos deculerat illis quasdam dapies partim a se libandas, partim pauperibus distribuendas. Verum ubi ab Osiario didicit, interdicham ab Ambrosio Episcopo consuetudinem illam foetile, continuo parit, ne ipsam quidem interdicham causam faciliatam. Lib. 6. cap. 2. Confess. rem ita prodit Augustinus: *Quum ad Memorias Sanctorum, sicut in Africa solebat, pulvis, & panem, & merum attulisset, atque ab Osiario prohiberetur, ubi hoc Episcopum vetuisse cognovi, tam pie, tam obedienter amplexa est, ut ipse miraretur, quod tam facile accusatrix potius consuetudinis suæ, quam disceptatrix illius prohibitionis officia sit.* Explicat autem Augustinus, quomodo ritus ejusmodi a matre peragere, nempe: *Quum attulisset canisillum cum solemnibus epulis prægustandi, atque largiendis (hoc est, inopi vulgo distribuendis) plus etiam quam unum pocillum pro suo palato satis sobrio temperatum, unde dignationem sumeret, non ponebat.*

Cæterum quare consuetudinem hanc abrogavit S. Ambrosius, licet in pauperum utilitatem cederet, juxta ab eodem Augustino dicitur, qui hæc infra subdit: *Itaque ubi compertit, a prælatore prædicatore atque Anstite pietatis, præceptum esse, ista non fieri, nec ab eis, qui sobrie facerent, ne ulla occasio se ingurgitandi daretur ebrietas, & quia illa quasi Parentalis strictissimum Gentilium essent simillima, abstinent se libentissime, & pro canisillo pleno terrenis fructibus plenum purgationibus votis potius ad Memorias Martyrum asferre didicerat.* Habes heic

Ambrosii prudentissimi, & sanctissimi viri decreta, ut a Basilicis Martyrum temulentiz, & superstitionis periculum averteretur. Verum non ita potuit hic usus antiquari, ut illum populus veterum rituum tenacissimos omnino ejuraret. Eisdem vigilia temporibus etiam S. Caroli restabant, quom in quibusdam sacris piarum Sodalitatum adibus Convivia statim diebus agerentur, eaque pietatis specie. Idcirco S. Carolus in Conc. Provinc. 1. parte 3. Constitutionum Cap. de piorum locor. administr. hzc statuit: *Current Episcopi, ut retento pia elemosyna instituto tollantur publica illa comestiones, ceteraque hujus generis, qua a Sodalitatibus, quas Confratres, vel Confraternitates vocant, præsertim intra ambitum Ecclesiarum die Pentecostes, & die Cena Domini, & certis aliis solemnibus Festis diebus pietatis specie fieri solent, non sine bonorum offensione.* Similia iterum ab eodem sanctissimo Archiepiscopo constituta sunt in Concilio Provinc. 3. cap. 1. Atque hæc de Mediolanensi Ecclesia sint satis; Sancti enim Ambrosii verba lib. 7. n. 43. in Evang. Lucæ examinanda aliis relinquo. Addam heic, de Ravennate etiam Ecclesia morem hunc seculo Christi quinto valuisse; ita quippe, illum improbant, S. Petrus Chrysologus auditores suos alloquitur Serm. 129. *Noli astimare, carissime, quod in solis prædiciis, & profusioribus epulis Natales Martyrum celebrentur.*

Atque hætenus, quot in provinciis, atque Ecclesiis Convivia in SS. Martyrum honorem celebrarentur, & quanto zelo aut ebrietatem ab iis, aut ipsa ab adibus sacris removere Episcopi studuerint, animadvertimus. Nunc quid Concilia sacra constituerint, animadvertimus. Nunc quid Concilia sacra constituerint hac de re, nobis est investigandum. Mitto Laodicenam Synodum Can. 17. Carthag. 3. cap. 30. Trullanam Can. 74. Aurelianensem cap. 12. Antisiodoriensem Can. 9. aliaque Synodos, in quibus *Agapa* universe, & Convivorum in Basilicis consuetudo omnis proscribitur, in præsentia ostenfus, quomodo peculiare illæ *Agapa*, de qua nobis est sermo, abrogata fuerint. Concilium, ut appellatur, Africanum, seu Collectio variorum Canonum Afrorum sub hoc nomine facta, cap. 17. hæc decernit: *Illud etiam a religiosis Imperatoribus petendum, ut qua contra præcepta divina, Convivia multis in locis existerent, qua ab errore Gentili attrahita sunt, vetari talia jubeant, & de Crisatiis, & de possessionibus, impedita ppa, prohiberi; maxime quom etiam in Natalibus beatissimorum Martyrum per nonnullas Civitates, & in ipsis locis sacris talia committere non reformident.* Eadem repetita vides in Codice Græco-Latino Canonum Africanæ Ecclesiæ cap. 60. Quo autem Anno, & quo in Concilio Africani Patres ista decreverint, coniecit Gothofredus in Comment. ad l. 17. Cod. Theod. Tit. de Paganis, Sacrificiis, & Templis, scribens, in Concilio Carthaginensi V. Anno 399. petitionem hanc institutam fuisse; siquidem eodem Anno XIII. Kal. Septembris. promulgavit laudatam Legem Honorius Augustus, in qua hæc habentur: *Ut profanos ritus jam salubri Lege subvertimus, ita Festus Conventus Civium, & communem annuum latini non potius subverti. Unde absque ullo Sacrificio, atque ulla Superstitione damnnabili, exhibere populo voluptates secundum veterem consuetudinem; imò etiam Festa Convivia, si quando exigunt publica Vota, decernimus.* Nempe, ut Gothofredo videtur, hac Lege Honorius piis Africanorum Patrum petitionibus respondit, non ipsa quidem damnnans Convivia, sed ea ab omni Paganorum superstitione espurgans. Verum an Carthaginensium Patrum petitio quidquam conveniat cum Imperatoris Edicto, vehementer dubitare cogor. Episcopi Convivia illa vetita cupiunt; lex autem decernit, hæc esse imò etiam Festa Convivia. Tum Convivia ab Imperatore permilla non eadem videntur, ac celebrata intra sacrum ædium ambitum in honorem SS. Martyrum, sed potius quæ publice, & profanis de causis, & procul a Templis olim peragebantur, qualia certe Kalendis Januariis dia usurpata sunt, seu in Festis Bacchi (Brumalia nomen iis erat) seu publicorum Ludorum, atque Votorum die, similibusque aliis temporibus.

Quamquam vero festum soblata e Christiano grege adeo patentia intemperantiæ pericula fuerint, & præcipue a Martyrum Basilicis, ita tamen abrogari consuetudo non potuit, ut privati saltem in domibus Festi Sanctorum dies, Templosumque Dedicationes, Conviviis opiparis non celebrarentur. Quamobrem Sidonius Apollinaris ad Baptistæ Dedicationem invitarus, his verbis ad Elaphium scribit lib. 4. Epist. 15. *Epulum multiplex, & capacissima lefissima para plurimis viis pluribus turbis. Ita bonorum contubernio sedet &c.* At quom non in ædibus sacris, sed in viis; ut Sidonius ipse testatur, Epula ejusmodi parari solent, sobrietasque, ut puto, primum illic locum teneret, non fuit, cur ille mos improbareretur. Consilium idem ex S. Gregorio Turonensi lib. 2. cap. 16. de Mirac. S. Martini. Navia quidam solemnem Epiphaniarum diem, epulantibus aliis, præ inopia atque ciborum defectu jejunos celebrare cogeatur. Invocato S. Martino, in ejus ratem ingens piscis insiluit, quo vendito & ipse cum aliis Festum diem inter epulas modesta hilaritate egit.

Ceterum hac potissimum scit, quod Anglis recenter ab Idolorum cultu ad Christi Fidem conversis concessit Gregorius Magnus. Impios profanæ Religionis ritus, & Convivia præcipue solemnioribus diebus agi solita, reprobari prorsus non patiebantur Angli. Quare sanctissi-

mus Pontifex eorum consuetudini satis consultum censuit, si Christianis mentibus dignum faceret, atque expurgaret. Iudicis ergo, ut non in ipsis ælibis sacris, sed circa easdem, Convivia & comportationes haberi possent, ad satietatem usque, non ad intemperantiam. Audi quid ille ad Mellitum Abbatem Epist. 71. lib. 9. scribas. *Quia boves solent. Angli in sacrificio. Demonum multas occidere, debet his etiam hac de re aliqua solemnitas immutari, ut die Dedicacionis, vel Natalitio SS. Martyrum, quorum illic Reliquia ponuntur, tabernacula sibi circa easdem Ecclesias, quæ ex Fanis commutata sunt, de ramis arborum faciant, & religiosa Conviviis solemnitatem celebrent, & donatori omnium de satietate gratias referant, ut dum eis aliqua exteriora gaudia referuntur, ad interiora gaudia consentire facilius valeant.* Ita Patrum sacrelegia in SS. Martyrum honorem translata sunt, atque ebrietate a Basilicis atque Conviviis remota, publicam lætitiā sobrietas ac temperantia sacrauit. Nostra autem ætate in nonnullis Belgii Civitatibus, & pagis, huiusmodi Convivia observantur, ubi Templorum Dedicaciones, Sanctorumque Patronorum solemnitas per annum recurrit, uti fides facit C. V. Christianus Lupus in Scholiis ad Can. 74. Synodi Trulianæ: sed quomodo iste mos a sacris Basilicis longe exerceatur, ibique modestiam ac temperantiam non desideres, nihil est, cur iustam illam populorum hilaritatem molle sciamus. Non tulit quidem Basiliense Concilium Sess. 21. turpem illum abusum in quibusdam frequentatum Ecclesiis, quo certis anni solemnitatibus &c. comestiones, & Convivia ibidem præarent &c. Verum jure decretum hoc promulgaverunt Basilienses Patres, quippe quod intra Basilicas ipsas comestiones peragebantur, non ab iis difficiles, quas tum Nazianzenus noster, tum reliqui, ut vidimus, Ecclesiastici Scriptores acerbis verbis sunt persequuti.

Itaque, jam, ut reor, dilucide perspeximus, Convivia primo in SS. Martyrum honorem celebrari ex indulgentia Patrum consuevisse, deinde quod ebrietas & luxus vitarent insitit hujus fructum, a sacris Templis eliminata fuisse unaque cum eis omnem *Agaperum* usum. Certe nostris temporibus, atque in Italia præsertim, aut nulla huiusmodi Convivia, aut saltem procul a Domo Dei, peraguntur, quomodo in animis populorum jam alte insideat, non epulis, corporeisque voluptatibus, sed spiritus hilaritate, pioque cultu, amorem atque observantiam erga Sanctos Martyres esse prodeudam. Ex his porro, quæ hæcenus commemorata sunt, etiam discimus, ne eos quidem ritos interdum in Ecclesia Dei serendos esse, qui iametsi aliquam a pietate originem habent, abusus tamen nimis contaminantur. Non enim inficiari possumus, quin *Agapa* in Martyrum Natalitiis peractæ, ideo Christianæ plebi placerent, quod gratissimæ Celsitudinis crederentur: quæ pia opinio fecit, ut ab Episcopis toleratæ aliquamdiu fuerint. At quandoquidem in illam consuetudinem tot abusu irreperant, satius visum est, ritum non sacrilegum prorsus tollere, quam illam pietati commingonem cum vitis relinquere.

Sed jam satis superque de huiusmodi argumento, cui optassem, amantissime Boivini, maior jocunditas inesse, quo tibi severum Philosophum agenti crearetur in legendo aliqua honesta voluptas. Novi enim, novi, te fere tam parum remittere de gravibus literarum studiis, ut in Regia Bibliotheca perpetuo abditus, eremi potius, quam amplissimæ Urbis incolæ videare. Tu tamen quaecumque sit, hoc pignus amoris, & obsequii erga te mei pro tua benevolentia complectere, & nunquam patiari, familiaritatem nostram aut longinquitate locorum, aut progressu temporum intercidere. Vale.

DE ANTIQUIS
CHRISTIANORUM SEPULCRIS
DISQUISITIO III.

Ad Clarissimum, ac Eruditissimum Virum

JUSTUM FONTANINUM

*In Archigymnasio Romano publicum eloquentiæ Professore, & Emi-
nentiss. Card. Renati Imperialis Bibliothecarium.*

SYNOPSIS DISQUISITIONIS.

*Christiani sacris in Aedibus & olim tumulati in Oriente. Abusus in eum
ritum inieciti. Profanis etiam, & Infidelibus sepultura illic data, Pa-
tribus contra clamantibus. Tumuli alieni dejecti, ut Martyrum Sepul-
cra ornarentur. Idem tumuli venum dati. Explicatur Lex VI. Cod. Theod.
de Sepulcr. viol., ostenditurque, ibi non probari sepulturam Christiano-
rum in Templis. Mortuus olim intra urbes tumulare nefas. Imperatores
hoc tantummodo confirmarunt. Explicantur aliae quædam Imperatorum Co-
ges. Tum ante eas Leges, tum etiam postea in sacris Templis sepulti
Christiani. Variæ pro varietate locorum disciplina.*



NON paucos, Fontanine doctissime, inter Heterodoxos Scriptores invenias, qui-
bus pisculum videtur, quod sacris in Aedibus Christianorum cadavera tumu-
lare soleamus. Neque id mirum, homines a nostra communione segregatos sen-
tentis quoque, & moribus a nobis vel in minimis dissidere. Illud potius mi-
rari subit, quod quosdam etiam e nostris habeamus, eundem ritum averfan-
tes, & opinionem suam veteris Ecclesiæ auctoritate, ut sibi videtur, tuentes.
Verum si eam, quam utrique nobis obiciunt, priorum temporum notitiam
diligentius consulissent, aut nullam Sepulcris nostris bellum indictum, aut miris cum illis
jam actum fuisset. Etenim, ut in Disquisitione XVII. Tom. I. Anecdotorum meorum
ostendi, antiquis etiam temporibus pia hæc consuetudo non invaluit modo, sed etiam præ-
stantissimorum virorum suffragium tulit. Equidem, ut candide tecum loquar, non is sum,
qui tot tumulos in Domo Dei commendem, quum non Tempia, sed Cormeteria ingredi non-
numquam videar mihi. Sed qui modum in huiusmodi re opo, non continuo rem ipsam im-
probo. Quia secunda curas ad idem argumentum deterre nunc placet, palamque facere sal-
tem post Imperium Constantinense consuevisse Christi Fideles in ipsis sacris Aedibus tumulo tra-
di. Quæ in se duo potissimum persequar. Primam scilicet partem impendiam in explican-
dis nonnullis, sive Nazianzeni, sive alius vetusti Scriptoris, versibus, in quibus, nisi lux
aliqua effulgeat, difficile assequemur mentem Poetæ illius. Versabitur altera pars in inqui-
rendo, an revera huiusmodi Sepulcra olim interdixerint Imperatores Christianam Religio-
nem professi. Te autem hujus quæstionis Judicem in primis volui, ut aut consensu tuo sen-
tentia mea glorietur, aut censura tua corrigat quicquid confidentius pronunciavero. Certo
non poteram neque gravio rem; neque doctiorem amicum seligere, quum tibi tum in prae-
stantissima Eruditione tanta sit rerum copia, ut cum præstantissimis quibusque xvi
nostri certare jam possis. Quod, nisi jam editis Libris tu ipse palam sciscites, ubertiusque in
dies facturas sis, intelligeret tamen quicumque novit, te jamdu amplissimo Cardinali Joso-
pho Renato Imperiali delectum ad curam selectissimæ suæ Bibliothecæ, & denique ad Ro-
mani Lycei Cathedram evectum a CLEMENTIS XI. P. M. cojuncti optimi simul ac doctis-
simi Principis de te judicium non dubito quin salutarum sit cum apud præsentis, tum apud
posteris, absolutissimam tuæ virtutis encomium. Age ergo, arenam sine mora ingrediamur.

Uti in memorata Disquisitione palam me fecisse arbitror, extra omnem dubitationis aleam positum est, antiquitus etiam sacris in Templis Christianorum Fidelium ossa fuisse composita. Quod saterum in Occidentalibus Ecclesiis non concessum modo, sed laudabiliter quoque usurpatum ostendi, id etiam apud Orientales viginisse, Nazianzenus in versibus, quos nunc primum ego edidi, testabitur. Ita ille in Liviam Amphiloehii uxorem Carn. XVII. Auctororum meorum:

Εἰς δὲ μὲν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ αἵματος, καθύπερθε δὲ σπένδῃ.

Τίβηθ' ὑμῶν, οὐκ ἰσχυροῦς.

Una domus, sed inferiori parte sepulcrum, superiori vero Templum;

Tumulus istius, qui edificavit; Templum Martyribus.

Ecce, ni mea me fallit opinio, Livia in Martyrum Æde tugulo tradita; superior enim Templi pars Martyribus destinata erat; inferior vero, nempe subterranea, tumulum cadaveri Livie præbebat, cuius iudicio in honorem Martyrum excitata illa Ædes fuerat. Eadem colligi posse videntur a Gregorii nostri Oratione X. in funere Cæsarii fratris, ubi hæc habetur; Ναὺ ἡμῶν ἐν τοῖς Κασαῖς ἀποκρίσται, καὶ τῇμα, ἐκ τῆς ἱερᾶς, ὁμοῦς ἡμῶν, ὁμοῦς ἡμῶν παρασκευασμένη, Martyrum βίωσις παρασκευασμένη. Nunc nobis magnus Cæsarius servatus est, cinis preclusus, mortuus laudatus, ex hymnis ad hymnos transmissus, ad Martyrum saccaria cum pompa ductus, &c. Scilicet ad Martyrum Ædem fovebri pompa perductum fuisse Cæsarium, ibique sepultum iuxta sacros eorum cineres, intelligimus, ubi complures alii quietis locum sibi præbant, pie sperantes, fore ut facilius apud Deum vicinorum Sanctorum patrocinium experirentur, quemadmodum alibi docuimus. Ex alio quoque Nazianzeni Epigrammate nunc primum per me edito discimus, Gregorium adolescentulum humanis fundum ab avunculo Gregorio iuxta viros Martyres fuisse appositum, καὶ τῶν Μαρτύρων παρδίωνον. Neque diverso in loco tumulata Nazianzeni mater Nonna. Ita de illa scribit filius in Epigrammate nunc vulgato:

Σομὴ δ' ἐν τῇ Μαρτύρων παρδίωνῃ.

Corpus vero de Temple Martyribus appositum.

Tum ipsos Martyres ille his alloquitur:

Μάρτυρες ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ αἵματος, καὶ τῶν πολλῶν ἡμῶν.

Σάρα, καὶ ἡμῶν δυνάστης ὑποτασσέσθαι.

Martyres ergo excipite magnam hostiam, laboribus consecratam

Corpus, quod sanguini vestro sociatur.

De ipsa Nonna in alio Epigrammate hæc habet Nazianzenus:

Ναὺ ἡμῶν, ἐν τῇ ἱερᾷ Νόρῳ ὅμοῦς ἡμῶν, ὅμοῦς ἡμῶν.

Propter vixistis, mori iuxta debemus.

Templum hoc, non enim totam Numana fas erat retinere,

Animæ egressa, solum retinuit corpus.

Hiscæ exemplis, si forte licet non dirimani, clarissimum addam e Cappadocia Nazianzen. provincia, atque ab istius ævo petitura. Macrinam SS. Basilii Magni & Gregorii Nysseni sororem, ejusque parentes intra Martyrum Basilicam tumulo datos fuisse, certissimum Auctor est idem Gregorius Nyssenus in Oratione de S. Macrina, quam ad diem XIX. Julii retulit S. V. Inquit enim: Porro quum inter secessum, & SS. Martyrum ædem, in qua parentum etiam corpora quiescebant, septem, octavo intercederet studio, totum prope diem in respectu conficiendo consumimus. Addit infra: Quum parentum jam esset potestatis tumulus, in quem illam decreveramus inferre &c. Denique ait: Sacrum illud corpus & secretum tollentes, juxta matrem appositum, atque ita votam utrinque complevimus. Uno enim consensu semper unaverunt Deum, ut corporibus post mortem copularentur. Quibus ex rebus constare satis potest, ut ubi videtur, minime Nazianzeno, ejusve æqualibus displicuisse Christi Fidei Sepulcra in Ædibus sacris, eamque morem in Cappadocia viginisse, qui alias in Occidente jam egerat radices. His autem positis, tutius progrediemur ad filius Carminis explicationem, quod de τῇ ἀσπύρῳ τῶν Μαρτύρων, in effundentes sepulcra pretextu Martyrum, elucubravit Poeta noster, sive alius quisquam certe venustus Auctor; siquidem ibi non ipsam in Templis sepulcrorum, sed abusus in eam irreperantes, aut ex ipsa consequutos damnat, quemadmodum e singulorum versuum enarratione liquet.

Ita se habent priores:

Τοσοῦτον, πρὸς τὴν ἱερὰν αἵαντα ἀνάγει.

A'spersione: τῶν δὲ δυνάστην ἀπὸ τῆς.

Ter morte digni, primo quidem miscuissis corpora profanorum

Martyribus: & sepulcra Sacerdotum utrinque habent.

En prior abusus Christianorum sepulcrorum inficiens, cui viam præcedere molitur Poeta. Uti enim dicebamus, spe felicitatis æternæ adducti Christiani juxta SS. Martyrum tumulos

bant, nefariis, scelerisque impletis ergo interdicens fuit, quando his neque viventium preces, neque Sanctorum patrocinium quidquam subsidii afferre amplius possent. Jure itaque Nazianzenus conqueritur, quod sacris in Aedibus nullis sepeliendorum defectus haberetur. Quem abusum Christiani Patres nunquam non sunt abominati, pluraque deinde Concilia, & Mediolanensis precipue, sustulerunt, Ethnicorum, Judæorum, & Hæreticorum cadauera e Templis exulare cogendo. Ad hæc publici socratores, se ipsos interficientes, blasphemiam Deum ac Cœlites, incendiarii, meretrices, concubinarij, simileque pravi homines a Christianorum Cœmeteriis, ac Templis arcentur.

Atque hic prior abusus fuit, quo Ecclesiastica olim in Martyrum Basilicis sepultura vexabatur. Ad alterum veniamus his versibus a nostro Poeta descriptum.

Ἀλλ' ὅπως οὐτὶ τὰς τοῖς μὴ διακρίουσιν ἀδικίαι,

ἄλκιμ' οἴσιν' ἔχουσιν ἐπιούσα.

Deinde vero tumulos alios quidem evertitis nefarie,

Ipsi sepulcra habentes finitima.

Seculo Christi quarto, ut in Notis etiam ad Cermen ad Maronem animadverti, pessima invaluerat consuetudo, ut passim mortuorum tumuli deciderentur, fidei divitias ibi somnatiæ homines perquirerent, seu marmora ex alienis alportata sepulchris divendere, aut in usum suum convertere velent. Hinc Templorum, in quibus, aut juxta quæ, sita erant Sepulcra, seum habebatur religio, & confusa sepulcrorum Fidelium quiete, Martyrum etiam tumulis quodammodo bellum indicabatur. Tantum flagitium Legibus compescere, suum esse arbitratum sunt Imperatores; quare Constant Angustus Anno 340. Mediolani agens contra Sepulcrorum violatores edictum promulgavit, cujus exordium est: *Si quis in demolendis Sepulchris fuerit adprehensus, si id sine domini conscientia faciat, metallo adjudicatur.* Vide Legem s. Cod. Theodof. de Sepulch. vol. Altera etiam Lege idem Imperator A. C. 349. Sepulcra demolientes perterruit, quam reperire est in eodem Codice Theodof. Tit. memorato una cum aliis constitutionibus ad hanc rem attententibus. Ea de causa tot versibus a Martiniani tumulo contrafactores avertere studeo Nazianzenus, cujus etiam Carmina Jambica existant quamplurima contra τυμβωρύχους, sive contra Sepulcrorum effractors in Billiana editione, & nos multo plura nunc dedimus in Anecdotis nostris.

Propterea in id genus homines exandescit Gregorius noster; & cur, inquit, alienos evertitis tumulos, quæ et ipsi tumulos corporibus vestris jam paraveritis, factoque aliis exemplo idem cineribus postea vestris periculum imminet? Quæ pro exportatis de alieno Sepulchro rudibus, & faxis, quidam evorarent Sanctorum Martyrum monumenta, in subsequenti Carmine his eorum verbis Poeta castigat:

Μὴ μὲν τινὲς τὰς τοῖς Μάρτυρος ἀλλοτρίαις

Τίμῃς λειψύουσιν, ἀ μὴ βίαις:

Usquequo tumulis alienis Martyros

Honoratis, pii, quatenus non licet?

Hoc est, cur alienorum tumulorum spoliis Sanctorum Martyrum Sepulcra honorari posse creditis? cur pietatis famam ex illata aliis injuria consecramini? Atque his animadvertitis, facile, ut reor, liquebit, quid titulus sonet hisce Carminibus a Poeta nostro interceptus in τῶν ἀποστόλων τὰς τοῖς πρεσβυτέρων Μαρτύρων, in eos, qui tumulos effodiunt occasione, sive πρεσβυτέρων Μαρτύρων. Ut enim Martyrum monumenta, quæ difficillimè Ecclesiæ Christianæ temporibus, dum Ethnicorum tyrannica vis in Christi populum debaccharetur, veluti despecta fuerant, nulloque ornamento distinguere poterant, reddita sub piis Imperatoribus pace, illustrarentur, licitum sibi nonnulli arbitrabantur, aliena evertere Sepulcra, & ex eorum marmoribus tumulos SS. Martyrum ditare. Itaque piæ hoc, ut ita dicam, sacrilegium improbant idem Cœlites, ita per os Nazianzeni comminantes:

Οἱ βίαια δ' ἄμην ἔλθου

Ἀλλοτρίαις λίδεσι, μὴ δ' αὖ τοῦ τοῦ τοῦ.

Qui autem sacraria nobis exstruit

Alienis lapideis, is nec sepulcrum consequatur.

Verumtamen ab Ambrosiano Scholiaste MS. aliter explicatos videri versus istos non dissimulo; siquidem in hanc sententiam loquitur: *ὅτι δ' ἵεν τοῖς ἀλλοτρίαις τὰς τοῖς βίαια ἐν τῶν τοῖς, καὶ ὅτι μὴ βίαια, καὶ μὴ δ' αὖ τοῦ τοῦ τοῦ τῶν τοῖς.* Quæcumque vero in alienis tumulis sacraria nobis excitat, quæ ignominiosè, atque abominandis nos officiat honoribus, neque ipse legitimum, justamque sepulcrum fortitur. Ac si diceret, consuevit quædam super hominum tumulorum sepulcra construere Basilicas Martyrum, aut ipsa in sacras Aedes convertere. Ut iubet, Eruditi judicant, non enim moror. Sed si pro τῶν τοῖς legamus in τῶν τοῖς ἀλλοτρίαις τὰς τοῖς, ex alienis tumulis, facile germanum sensum exigua notatione restituemus.

Tertium nunc perpendamus abusum, quem his versibus relet Poeta noster:

— *ut si (viper) intercedo*
Ploniam, qui dicitur, & dicitur.
Alius autem (tumulus) vendidit
Sape, & bis unumquemque, aliquis & ser (vendidit.)

Eo temulorum avaritia devenerat, ut minime sibi religioni decerent monumenta vendere, & ut ita dicam de hominis communiōe locorum sacrorum sanctificatis metatnam facere. Certe Christianis plebis pietatem illud nequaquam decebat, quum & a sacris officiis, & a locis populorum religione, & Sacramentorum presentia consecratis turpe locum exulare deberet. Animadvertendum autem, apud ipsos Ethnicos tanto in pretio sepulcra fuisse, ut minime eorum alienatio permittatur. Gordianus Imperator l. 1. Cod. de Sepulcr. viol. refertur: *Res religioni destinatas, quoniam iam religionis effectus, scientis qui consigeris, & emere, & distrahare non dubitaverint, tametsi pure venditio non subsistat, tamen religionis inciderunt in crimen.* Ex quoniam inter huiusmodi res religioni destinatas monumenta mortuorum comparabantur, certe eorum alienatio interdicta erat. Ulpianus ideo in l. si quis sepulcrum §. senatusconsulto ff. de religio. & sumib. fun. editio eorum affirmat, ne usus sepulcrorum permutatibus pollatur, hoc est, ne venum detur. Ad huc Antoninus Augustus in l. 2. & Alexander Aug. in l. 9. Cod. de Relig. & sum. fuer. apertissime sanxerunt, nefas esse mortuorum monumenta vendere. Quin publicis Legibus talem venditionem interdiciunt non contenti quidam, privatis etiam poenarum minis iura tumulorum suorum tuebantur. Ita apud Gruterum pag. 671. nom. 1. Aur. Maximianus filius sepulcro inscripsit, *Si quis hoc sepulcrum, vel monumentum cum edificio universo post obitum meum vendere, vel donare veluerit, vel corpus alienum invelere vellet, dabit pena nomine ark. Pontif. L. S. C. N. & c.* cui donatum, vel venditum fuerit, eadem pena sentietur. Similes alie Inscriptiones non paucæ existant. Quod si Gentilibus tanta erat sepulcrorum suorum cura, quanto majores Christianis futura erat in spe resurrectionis sollicitudo, & corporum immortalitatem post supremum Iudicii diem expectantibus? Imo quæsto suspensus fuit apud Christianos, quam apud Ethnicos, a tumulorum venditione sacrum querat, quem in Aedibus sacris eorum, horum vero semper in campo, & sub dio sepulcra constituerentur? Hoc igitur hominum genus Poeta noster increpat, & Martyres ipso flagitiis istis lacerat:

— *inordinat*
Martyres, & quidam. Sodomitici legem veram.
sacrilegio laceris

Martyres, quos amas. Sodomitici cedite fontes.

Videlicet, o Sodoma cede, major enim est horum, quam tua improbitas. Atque hæcenus qui fuerint abusus piam Christianorum in Templis sepulcrum consequti, luculenter peripeximus. Et eos quidem Nazianzeni zelus nequaquam ferebat, quamvis alioquin non toleraret solum, sed exemplo etiam suo probaret Fideles sepulcra sacris in Aedibus. Ac graviores nunc erumpunt in Christianorum sepulcrum ariates, non ut aius tantum abusus concutiat, sed etiam ut ejus usum prorsus evertant. Nimirum producit lex 6. Cod. Theod. Tit. de Sepulcr. viol. quam Anno 381. Eucherio, & Syagrio Coll. promulgaverat Imperatores Gratianus, Valentinianus, & Theodosius, his concepta verbis: *Omnis, quæ supra terram urnis clausa, vel sarcophagis corpora continentur, extra Urbem delata ponatur, ut & humanis instar exhibeant, & reliquias incolarum domicilio sanctitatem &c. Ac ne aliquis fallat, & arguta solertia ab hujus se præcepti intensione subducatur, atque Apostolorum, vel Martyrum Solum humanis corporibus affinitas esse concessam, ab his quoque ita, ut a reliquo Civitate, non verint se, atque intelligent esse subversos.* Postrema hæc periodos non Heterodoxos demtaxat, sed nonnullos etiam Orthodoxos in eam opinionem induxit, ut arbitrarentur, Fideles sepulcrum in Martyrum Basilicis omnino fuisse interdictam. Atque in ea sententia fuisse videtur doctissimi viri Græterus Lib. 2. Cap. 8. de Fun. Christ. Spondanus Lib. 1. par. 3. Cap. 14. de Cæmet. sac. Gonzales in notis ad Lib. 3. Decretal. Tit. 28. de Sepulcr. Cap. 1. ac Thomassinus Tom. 3. Lib. 1. Cap. 66. de Benef. Censet autem Spondanus, ad Imperatoribus legem hanc in omnes Christianos istam horatui Præsum, ad retinendam hac ratione eorum pietatiam, qui cunctis indiscriminatim id concessum existimarent, quod sacris demtaxat, & pignore insignibus personis tribuebatur. Nempe, et indignis aditus præcluderetur, dignos quoque una Lega excludere consilium visum fuit.

Nihilominus re serio perspecta, nihil in laudata sanctione contra Fideles sepulcra constitui, aliisque Imperatorum fuisse mentem, fidenter affirmo. Quod ut pateat, memoria reperiendum est, Lex XII. Tabularum eorum fuisse, *ne homo mortuus in Urbe sepeliretur, neve uretetur.* Sive id Majoribus nostris placuerit, ut Civium lapsi malis consuleretur, amotis ab Urbe cadaveribus, sive quod mortuorum conspectum avererentur, diu Lex illa inter Romanos, aliisque gentes, obtinuit. Scaturit etiam Consulo cititer Annum 490. ab Urbe

condita Duillius Consul veterem firmavit Legem, ut auctor est Servius ad Lib. 11. *Æneid.* Ante etiam, inquit is, in Civitatibus homines sepeliebantur: quod postea Duillio Cof. *Senatus prohibuit, & lege cecit, ne quis in Urbe sepeliretur.* Post hac Hadrianus Imperator, Ulpiano perhibente in l. 3. §. 5. ff. de Sepulcr. viol. ac Antoninus Pius, Julio Capitolino teste in ejus Vita: intra Urbes sepeliri mortuos vetuerunt. Exstat etiam hac de Re Diocletiani, & Maximianæ decretum in l. 12. Cod. de religiof. & sumtib. fun., ut missa faciam Pauli Juris-consulti, aliorumque veterum verba.

Tametsi verò sepulcrorum urbanam tot Leges improbasent, Christiana tamen Religione sub Christianis Imperatoribus invalescente, cum Basilicæ Martyrum, tum Cœmeteria in Civitatibus sensim exstrui coepit sunt. Illic dabant operam Christiani, ut cadavera sua componerentur, fructum, ut diximus, e vicinis Sanctorum Reliquiis pie sperantes. Novæ propterea consuetudini edicta verum Imperatorum succubuerant, liberamque sibi quisque docebat in urbibus tumulari. At Constantinopolitani Imperatores popalorum licentiæ obviam eundem arbitratr, Lege laudata sanxerunt, ut nemo in posterum sepeliretur in urbe, quæ vero cadavera urnis, vel sarcophagis inclusa super terram intra urbis moenia continebantur, extra urbem deferrentur. Ne vero quæ legem eluderet existimans, quamvis urbana sepultura generaliter prohiberetur, hac tamen generali prohibitione sepulcrum in Martyrum Basilicis non cohiberi: additum est, non a reliquis tantum urbis Constantinopolitane locis, sed ab ipsa nominatim *Apollolorum, ac Martyrum sede* urnas esse submovendas. Hæc Legis fons est, & sensus germanus.

Quædam autem consideranda heic præcipue occurrunt. Et primo, hinc etiam aperte probari, seculo Constantiniano Apollolorum, vel Martyrum Ædem humanis corporibus fuisse concessam. Quæ enim hujusmodi sepulturam Imperatores interdicerent, nisi antea in more fuisset? Secundo, laudatam Constitutionem pro una tantum Urbe Constantinopolitana editam; ad Pancretium enim eidem Urbi Præfectum dirigitur, atque in ea Urbe tantum illius, non vero cæterarum, mentio habetur. Quare, tametsi hac in Lege a sepulcro in Ædibus sacris quærendo Christiani abstererentur, non omnes tamen Imperio Romano subiecti, sed Cives dumtaxat Constantinopolitani ea prohibitione tenebantur, licebatque propterea in aliis Urbibus tumulum intra Martyrum Ædes impetrare. Tercio, a Martyrum, ac Apollolorum Templis Christianorum cadavera fuisse submoia, non directè quidem, atque animo revera hujusmodi sepulturam improbandi, sed indirectè, & ex consequenti. Ni ita ab Imperatoribus cautum fuisset, nullum successum sibi Lex spondidisset, imo plane irrita jacuisset; siquidem sibi quisque in urbanis Templis sepulturam postea quævisset causaturus, pium apud Sanctos Martyres tumuli usum edicto generali minime fuisse comprehensum. Non igitur ideo sepultura urbana interdicta est, ut Christianorum cadavera a sacris Ædibus arcerentur, sed ideo sepulcra in eisdem Ædibus interdicta, ut ab urbana sepultura quilibet excluderetur. Ab his (edicti sunt verba) *sacris Ædibus ita ut a reliquis Civitas nonerint se atque intelligant esse submoia.*

Quamobrem deinceps etiam fas erat suburbanis Basilicis sepulcro donari: quod certe hac Lege nequaquam vetabatur, Legibusque etiam antiquis consentaneum erat, quæ sepulcræ tantum urbanæ usum non sustinebant. Atque hanc præter alias fuisse quoque causam veteribus Christianis, vel postquam sanctæ Religioni nomen Imperatores dederant, cur Basilicas extra Urbes conderent, nempe ut ibi cum sacri Martyrum cineres, tum aliorum quandoque Fidelium ossa, Legum jure incorrupto, componi possent. Ne ab Urbe æterna, in qua præclarissimæ Basilicæ, & Vaticanæ positissimæ, olim extra pomeria extructæ fuerant, hujus moris exempla peramus, sit sacis amplissimas, ac vetustiores Mediolanensis Urbis mihi notissimas recensere Basilicas, quæ nunc quidem amplificata Civitate uno necnium ambitu cinguntur, sed antiquitus suburbano in agro conspiciebantur. Philippi enim Basilica (nunc S. Francisci) Portiani (nunc S. Victoris) Dionysiana, & Eustorgiana, ut nos antiqua monumenta docent, in suburbanis sitæ fuerant, quemadmodum & quæ S. Simpliciani nomine conspicua est. Quia Sanctus Antistes Ambrosius Basilicas minimum duas, unam a SS. Apollolis nomen habebat, quæ deinde Nazariana nuncupata fuit, alteramque de suo nomine exiavit, utramque procul dubio extra Urbem, ut in iis libere quorundam etiam Christianorum cadavera tumulo tractentur.

Vides igitur, minime probari posse sententiam affirmantiam, sepulcrorum Fidelium Imperiali decreto in quibuscumque Ædibus sacris fuisse damnatam. Evidentius autem constabit, illi de sola sepultura urbana fuisse actum, ubi promulgandæ Legis rationes expendantur. En illas: *Ut mortuorum corpora extra Urbem delata humanitatis instar exhibeant, & relinquunt incolarum domicilia sanitatem.* Videlicet, ut juxta vias publicas in Cœmeteriis posita mortalitatis imaginem præterentium oculis exhiberent, humanæque conditionis admonerent viatores. Tum ut ne tota Urbs a Sepulcris occupata ab ipsâ sancta, & sacra efficeretur, atque

ut locum incolatum viventium sanctitati relinquerent. Non enim sola apud antiquos, ut nostri, Sepulcra ad religionem spectare credebantur, *sanctaque* idcirco, *sacra*, & *religiosa* appellari solebant, sed loca etiam adiacentia, ædificia, agrique circumpositi *religione*, & *sanctitate* obligabantur. Id sexcentis tam Ethnicorum, tum Christianorum exemplis constare potest, quæ apud Spondanum leguntur Lib. 1. part. 1. cap. 9. de Cœmet. *hæc*. & Lib. 3. cap. 15. & apud Kirchman. Lib. 3. cap. 21. de Funer. Roman. & apud Gutherium de Jure Man. Lib. 3. cap. 9. Necesse igitur fuit, extra Urbes Sepulcra compellere, ut ea in Civitatibus loca tantum essent sanctitate obstricta, quæ incolarum pietati, ac Tempiorum religioni consentanea viderentur. Atque hæc potior fortasse, verique similior Legis interpretatio est, quam quæ a Gothofredo adfertur, nempe, ideo veritatem in Urbe ab Imperatoribus laudatis mortuorum sepulturam, *ne facta Civitatis sanctitatem*, quemadmodum Paulus Jurisconsultus Lib. 2. recept. sentent. Tir. 21. scripsit. Nimiam superstitionem, ac Gentilium indolem ea ratio redoluisse, Principibus certe Christianis indigna. Quod si temerarie conjicere periculum non immineret, pro *Sanctitatem*, ut habent editi libri, *Sanctitatem* legendum heic optari possemus, nimirum ne cadavera pestiferis exhalationibus Urbem inficerent, neve cum incolarum viventium salute ursor mortuorum corporum confligaretur. Si igitur sepulcrum, non ab urbanis tantum, sed etiam ab omnibus Martyrum Templis, avertere Imperatores statuisset, aliquam procul dubio prohibitionem hujus universalis rationem attulisset, puta, ne Domos Dei, ubi purissimam omnium sacrificiorum peragitur, funeribus impleatur, aut ut impit sepeliri vetarentur eodem in loco, & similia. Verum nihil minus cogitavit Principes, memoratæ Legis auctores, quibus in animo tantum erat, ab una Urbe eliminare sepulcra, atque ideo suburbanis Basilicis eorumdem usum relinquere.

Quæ quomodo ita sint, jam intelligere possumus, a Constantinopolitanis Imperatoribus nunquam, nisi indireste, & ut Scholarum vocabulo utar, nisi per accideos, tantum fuisse; ne in sacris Ædibus Fidelium Sepulcra haberentur. Seculo vero sequenti Leo Imperator, quum hujusmodi prohibitionem Christianorum pietati minime congruam reputaret, liberum cuiusque fecit, vel intra Urbes tumulari, Legemque contrariam abrogavit, atque a Legem civilium corpore delevit Constit. Nov. 53. *Nos 740*, inquit is, *ex his qui de sepulcris quoniam diximus, hoc est, si quis in sepulchro suo vel in sepulchro alius sepeliri velit, quomodo id humanam naturam dedecore efficere non est?* Equidem heic Improbare quædam Legem Hadriani Augusti relata in ff. de Sepulcr. viol. hoc est, 3. *Dixit Hadrianus*, non autem eam, quam a Constantinopolitanis Augustis promulgatam vidimus, arbitror; siquidem ab una Urbe Constantinii iidem Imperatores auferant amovenda esse Sepulcra; Hadrianus vero Majorum superstitionem sequutus ab omnibus Imperii Romani Civitatibus arenerat. Sed, quidquid sit, certe Cl. V. Thomassinio non possum, qui per hanc Leonis Legem restitutum Sepulcrorum usum in sacris Ædibus optinaret, propterea quod a laudatis Imperatoribus Christianis in memorata Lege hujusmodi sepulcrum proscriptum fuisse ille sibi persuaserat. *Leo Sapiens*, inquit is Par. 3. Lib. 1. cap. 66. de Benef., *indulset ut sepeliri fas esset in urbibus, hoc est, in Ecclesiis*. Ita enim promittitur est de ejus mente conjectari. Sed Leonis Imperatoris verba perquam clara nullius interpretationis indigent. Urbanam sepulcrum priores Imperatores proscripterunt; eandem Leo restituit. Nulla heic idcirco de Ecclesiastica sepultura mentio, neque id indulgetur, quod nunquam antea fuerat interdictum.

Nugantur vero, sequæ mirum in modum torquent Jurisconsulti quidam, & Civiliam Legum Interpretes, ut l. 2. *nemo C. de sacros. Eccles.* explicent his conceptam verbis: *Nemo Apostolorum, vel Martyrum Sedem humanis corporibus evellimur esse concessam*. Hi enim sacris in Ædibus meritorum verita, illi habitationem prohibitam arbitrati sunt; alii etiam Laicos in choro morantes, dum sacra pervolvunt, heic damnatos comminatur: Verum, si fontem, unde hansta a Justiniano Lex illa fuit, petissem, nempe laudatam l. 6. *Cod. Theodof. Tit. de Sepulcr. viol.*, primo errorem in verbis deprehendissent, quum pro *humanis corporibus* legendum sit *humanis corporibus*; tum intellexissent, humanorum corporum sepulcrum in Byzantinis Apostolorum, & Martyrum Basilicis fuisse interdictum. Quum vero Imperatores precedenti hujusmodi jure urbana tantummodo, ut visum est nobis, Urbis Constantinopolitane Tempia privarint, dubitandi relinquatur locus, mirum per eam Legem renovatam Justinianus non ab urbanis tantum, sed & a suburbanis Templis sepulcra eliminari. Equidem nego; quippe nihil amplius prestat Imperator, quam edicta Majorum, ac Theodoti præsertim, repetere, novoque edicto confirmare. Et quoniam, uti dictum est, urbanam tantum in Basilicis sepulcrum Theodosius vetuerat; idem ipsum Justinianus voluisse censendum est. Secus aliis usus fuisset verbis, prohibitionem ad omnia Tempia extensus.

Ejusmodi autem interdictio sacra Tempia extra Urbes posita nequaquam fuisse abnoxia, exemplis quoque nonnullis in exordio dissertationis hujus productis patam factum pato. Quibus

bus nunc addendum, ab ipsius Constantini M. temporibus intra ipsas Basilicas urbanas consuevit tumulari Imperatorum, & Episcoporum corpora, ut ex certissimis monumentis liquet, quæ Dufresnius in Constantinopoli Christiana refert Lib. 4. pag. 108. & sequ. Præterea de Jacobo Maronis discipulo, viro sanctitate singulari prædito in Vitis-Patrum Cap. 21. Theodoretus hæc tradit: *Construxi, inquit egregius Scriptor, ego quoque locum in Æde victricis insignium Apostolorum. Sed quum hoc rescivisset vir divinus, sepe me rogavit, ut in illo monte corpus mandaretur sepulture &c. Annui, & sum assensus, & feci ut scinderetur arca, & sursum secretur &c. Nihilominus humilis vir: Non parat, inquit, hoc vocari sepulcrum Jacobi, sed volo hæc fieri Ædem Martyrum victorici insignium; me autem tamquam aliquem ingulmum poni in altero sepulcro, ut qui dignus habitus sum, ut apud eos habitarem. Neque vero hoc solum dicit, sed etiam facit, & quum multos quidem Prophetas, multos autem Apostolos, maxime plurimos Martyres undique collegisset, eos posuit in una arca, volens simul habitare cum populo Sanctorum, & desiderans cum eis resurgere, & dignari Dei contemplatione. Itaque in Martyrum Æde summa corpus sepulture mandatum caravit Jacobus, ut mortuos quoque una cum iis habitaret, quorum vivens Reliquias collegerat, atque colaret. Accedit etiam testis luculentissimus S. Hieronymus, qui ad Eulochium scribens Epist. 27. Paulæ Romanæ sepulturam his explicat verbis: *Psalmi in ordine personarum, non solum triduo, donec subter Ecclesiam, & juxta specum Domini conderetur Paulo &c.**

His igitur hæcenus prolixo sermone adnotatis, absque temeritatis periculo affirmari posse mihi videtur, piam intra sacras Ædes Christianarum sepulturam ab Imperatoribus minime fuisse improbatam, sed in una tantum Constantinopoli, idque non ejusmodi sepulture contenta, sed et ab Urbe tot sepulcra mortuorum abiecit. Nunc superest, ut perspicimus, quæ praxis deinde fuerit in sepeliendis Christianorum corporibus. Diversam hæc morem Ecclesiastica Disciplina fecit, & in quibusdam Provinciis licuit apud Sanctos Martyres tumulari, in aliis vero nequaquam. Romæ id nunquam interdictum, plurima antiquitatis documenta suadent. Loysia in Notis ad Concilium Bracarense p. Decretum MS. Pelagii II. P. M. Anno 580. promulgatum, se vidisse in S. Laurentii Bibliotheca testatur, in quo cauto, ut corpora defunctorum nullo modo intra Basilicam, sed si necesse est, foris circa murum Basilicæ sepelirentur. Quantum a veritate hæc abist, Gregorii Magni, qui Pelagio in Pontificatus munere proxime successit, iudicationes luculenter producit. Sanctissimus enim vir piorum sepulturam intra Basilicas ubique probat, facile non facturus, si contra hujusmodi ritum pronuntiasset illius decessor. Itaque Loysiam vitiato Codice, aut apocrypho monumento ulum merito suspicemur.

Neque Nicolao I. Pontifici Maximo alia sententia fuit; nam percontantibus Bolgaris, an intra Basilicas sepeliendi fuerent Christiani, respondit: *Hanc Sanctus Papa Gregorius questionem absolvi dicens: Quum gravis peccata non deprimumus, hoc prodest mortuis, si in Ecclesia sepeliuntur; quod eorum proximi, quoties ad eadem sacra loca conveniunt, suorum, quorum sepulcra aspiciunt, recordantur, & pro iis Domino preces fundunt &c.* Mediolani eamdem quoque piam consuetudinem viguisse, S. Ambrosii verba, exemplaque Tom. I. Anecdor. Latini. relata abeunt testantur; eamque Nolæ etiam usurpatam fuisse ostendimus. Neque aliter in Africa factum est. In Hispaniis tamen Concilium Bracharense An. Ch. 563. celebratum consuetudini illi obviam ivit; Canone enim XVII. hæc statuit: *Placuit, ut corpora defunctorum nullo modo in Basilica (alii Codices intra Basilicas præferunt) sepeliuntur. Sed si necesse est, de foris circa murum Basilicæ, usque adeo non abhorret. En locus, unde supposititum Pelagii II. editum, quod nuper utavimus, derivatum mihi videtur.*

In Gallis vero diu Christianorum corpora in sacris Ædibus sepulture mandata fuisse, non Gregorius modo Taronenfis pluribus in locis testatur, sed alia exempla palam faciunt. Auditor Vitz S. Cæsarii Arelatenfis Episcopi, Basilicam ab eo exedificatam scribit, & sub ejus pavimento arces lapideas, ut ibi Sanctimoniales tumularentur, collocatas fuisse. Et ut offerret, inquit, sacris Virginibus, quas congregaverat, curam necessariæ sepulture, nobiles arces corporibus humandis aptissimas, de sanctis ingentibus noviter scitis incidi, quos per annum pavimentum Basilicæ constipatas sterni fecit ordine. Verum quod fortasse in eam sepeliendi consuetudinem abusus irrepperant, Galliarum Patribus placuit, a Templis removere mortuorum sepulcra. Ignorant est, quo anno Concilium Nannetense habitum fuerit: perantiquum tamen esse conitat. In ejus autem Canone VI. prohibetur, *ut in Ecclesiis nullatenus sepeliuntur vita sancti, sed in atrio, aut in porticu, aut in exedris Ecclesiæ. Canonem hæc ad Concilium Vatesse refert in c. præcipiendum 13. quest. 2.*

Theodolphus Aurelianensis in Epist. ad Fratres, & Compresbyteros suos in eadem sententiam scribit. *Antiquus in his regionibus in Ecclesiis sepeliendorum mortuorum usus fuit, & plerumque loca divino cultui mancipata, & ad offendas Deo hostias præparata, Camæteris, si ve polyandris facta sunt. Unde volumus, ut ab hac re deinceps abstinere, & nemo in Ecclesia*

sua sepeliatur, nisi forte talis sit persona Sacerdotis, aut cujuslibet iusti hominis, quæ per vite meritum talem virando suo corpori defuncto locum acquisivit. Tam corpore, quæ antiquitas in sacris Aedibus humata fuerat, æquiquam projicienda monet, sed altius in terram immergenda, ita ut supra pavementum nulle tumulorum veitigia saperiat: quod etiam Sanctissimus Mediolanensium Antistes Carolus Borromæus faciendum curavit, ac jussit in Concilio Provinc. I. Cap. de Sepulchris, & in Synodo Diocæs. IV. Decr. 37. & alibi.

Porro in Theodulphi verbis duo potissimum cuiusdamverberis. Primum est, non recentem in-
vectem, neque invalescentem *tunc in Galliis consuetudinem* illam fuisse, uti Clariss. Thomæ-
sius par. 3. lib. 1. cap. 67. de Beneficiis minus recte appellat, sed antiquam plane, &
multorum forsitan seculorum usu confirmatam. Alterum est, quandoquidem tanta in locis
divino cultui dicatis cadeverum moles creverat, ut non jem Tempia, sed Cœmeterie vide-
rentur, hanc abusum e Theodulpho sublatum, reliquamque temea hujusmodi sepulture se-
cultatem iam Sacerdotibus, tam Laicis, qui explorare, dum in vivis agerent, pietatis signa
dedissent. Idem quoque a Concilio Mogantino An. Ch. 873. constitutum est Can. 52. quem
refert Gratianus in c. nullus 13. *quæst.* 2. At quam sibi quisque pie vitæ in seculo peractæ
testimonium edisciberet, ideoque pauci humanis functi a Beneficiis arceri possent, Laicis qui-
buslibet a Carolo M. interdictum est, ne in Templis sepulture mandarentur: quod Capita-
lerie nos docent Lib. 1. Cap. 159. & Lib. 5. Cap. 48. Eadem sancta reperias a Concilio Tri-
buriente Cap. 17. Anno 895. Multorum subinde Conciliarum hanc in rem prodire decreta,
quæ quam verum Disciplinæ Ecclesiasticæ usum præferant, atque ab aliis Scriptioribus sedulo,
congesta fuerint, omittenda mihi in præsentie videntur.

Ceterum quæ hætenus exposuimus, in eam nos sententiam facile docent, ut affirmemus
antiquis etiam Christi Fidelibus licuisse intrare Templorum ambitum tumulo tradi, idque Se-
culo potissimum quærto, quo Nazianzenus degebat. Ne igitur pliam istam nostrorum tempo-
rum consuetudinem, ac si Gregorii tantum Magni ævo nata fuerit, Sacrarumque Basilica-
rum decori sit minus consentanea, Heterodoxi dàmment, quando illam tot veterum Patrum
non exempla solam, sed ipsi etiam calculi probant. Laudabile quidem & ego arbitror juxta
secras Aedes in Cœmeteriis sepelire quærere, ut animi demissi confessio prodaret, simulque
at ob sacrorum reverentiam eadavera Christianorum ab aris dissent, in quibus immaculati A-
gni sacrificium peragitur. Verum non idcirco minus eorum pietas est commendanda, qui in-
tre ipsas Aedes secras humilem, & ambitionis nesciam sibi parant sepulchram, tum ut Mar-
tyres ibi contumelatos apud supremam Nomen patronos sentiant, tum ut viventes mortali-
tatis commonefaciant, & ob eie facilius precam, & orationum impetrent opem.

Atque hæc habet, Fontenine eruditissime, quæ in veterum Christianorum sepulcra com-
mentarer, ut ritus nostros cum antiquis consentivo ostenderem, & Nazianzeni (si tamen is
Auctor) versibus quibosdam secem aliquam præferrem. Tu aut tristi argumento, aut longo
sermone ignosce, neque rei amantissimum, ut facis, amare perge.

FIRMI EPISCOPI CÆSARÆÆ

Epistolæ.

Prolegomena in Epistolas Firmi Cæsariensis.

Firmum Episcopum Cæsariensem in eorum Fastos, qui aliqua eruditionis suæ monimenta posteris mandant, primos, quod sciam, infero. En ejus Epistolas XLV. non multo quidem rerum pondere, sed familiari elegantia commendabiles. Brevitas in eis præstat, ac eruditio, prout argumentum, eorumque temporum consuetudo poscebat. Quodque non parvi faciendum, heic saltem legere licet, qui mores, quæ officia inter familiares olim essent, nostris sane perquam similia. Conscriptas pari brevitate Epistolas familiares apud alios Græcos Scriptores invenias, quales S. Gregorius Nazianzenus, S. Isidorus Pelusiota, S. Nilus, ut reliquos omittam.

Quis autem Firmus fuerit, brevibus explicare necesse est. Cæsaream, Cappadociæ Urbem, & ab altera Palæstina diversam, Ponti, ac univærsæ Digeseos Ponticæ caput fuisse, eruditis fere omnibus constat. Decem illi suberant Provincie, quas Vicarius Præfecti Prætorio Orientis in civilibus negotiis regebat. Undecim vero Provincie, testate Theodoro lib. 2. cap. 9. Hist. Eccles. Episcopo Cæsariensi in Ecclesiasticis parebant; atque is propterea *Archiepiscopus* dicebatur, & a nullo Patriarcha olim pendeat. Hanc celeberrimam Sedem Nicæni Concilii tempore implebat Leonius Episcopus, vir sancti moribus illustris. Huic successisse Dianium, inter acerrimos S. Athanasii hostes famosum arbitror, qui Antiochenæ Pseudosynodo interfuit, quique, ni fallor, sub Dionis nomine refertur in subscriptionibus Conciliabuli Sardicensis. Hic Eusebius, tum A. D. 369. S. Basilus Magnus successere. Post hunc Helladius, quem Synodo Constantinopolitana primæ subscripsisse invenio. Inter Helladium vero, ac Firmum, quem Episcopum referam, non habeo. Probabile tamen mihi videtur, alium quempiam intercessisse.

Postremo igitur Cæsariensis Episcopus constitutus est Firmus, de quo nobis in præsentia est sermo. Hic autem Ephesinæ Synodo Œcumenicæ Anno Epochæ vulgaris 431. non interfuit solum, sed etiam, quod ordo poscebat, inter primos eidem subscripsit, & Nestorii damnationem promovit. Videnda sunt in hanc rem ejusdem Ephesini Concilii Acta. Non est autem heic prætermittendum, quod in Firmi laudem scriptum a Joanne Antiocheno Episcopo, Nestorianæ causæ alloqui patrono, habemus in quadam ex iis Epistolis, quas primum C. V. Christianus Lupus, tum doctissimus Baluzius edidere occasione ejusdem Concilii conscriptas. Ibi hæc ad Firmum scribit Joannes: *Tua Religioſitatis memores permanemus, qui parvo quidem tempore in Constantinopoli tuis amicitiiis fruebamur, virtutis vero tuæ experimentum tempore proſigniri sumimus. Præter alios enim in cohabitationibus es suavis, & videntibus te humilitatem cum suavitate præſes. Dum vero humilitatem ſectaris, excelsas habes cogitationes. Sed excedit ſtyli Epistolæ mensuram virtutum tuarum dinumeratio. In ea Epistola nititur Antiochenus Nestorionam, ut opinor, damnato benevolam reddere Firmum. Sed in Catholicorum sententiam constantissimus fuit Firmus, nullique Hæreticorum versutus et tramite rectæ Fidei dimoveri potuit. Existat adhuc in supra memorata Epistolarum Collectione quædam Maximini (Anazarbenſis, ni fallor, Episcopi) Epistola ad Alexandrum, hoc est Nestoriani ad Nestorianum. Referuntur ibi mala, quæ Nestorii causæ, ejusque patronis, absoluto jam Ephesino Concilio, quotidie inferebantur. Inter alla hæc habet: *Qui vero sunt in nostro consensu, præcipue qui montana habitant, quibus & in Cappadocia, & in Armenia negotiandi necessitas, multa millia malorum ſuſtinent, eo quod mihi Cæsariensis scripſerit, & a me nunc responſum potuerit impetrare, nec ut ipſe ſuſceperem literas ejus. Ad Maximinum, ut opinor, literas Firmus Cæsariensis Episcopus dederat, quibus amicam ad Catholicorum sententiam, communionemque amplectendam, atque Nestorium ejurandum invitaret. Pervicax in Hæresarcha protegens Maximianus non solum a respondendo abſtinuit, sed ne Firmi quidem literas ſuſcipere eſſi dignatus. Hinc in gentem adeo ſuperbam, & a Catholica Religione deviam, auctum eſt odium.**

Sed

Sed nullum documentum illustrius nobis occurrit, ut Firmi virtus, & constantia probetur, quam Hæreticorum ipsorum machinationes, ad illius infringendum propositum adhibita. Iussi fuerant Ephesini Patres Legatos Constantinopolim ad Imperatorem mittere, quæ in Sancta Synodo agerentur relatoris. Delecti itaque sunt ad id muneris Philippus Presbyter Cœlestini Romani Pomeritici vices gerens, & Episcopi septem, nempe Arcadius Occidentalis Ecclesiæ Episcopus, Iuvenalis Hierosolymitanus, Flavianus Philippensis, Firmus Cæsareæ Cappadociæ, Theodorus Ancyranus, Acacius Melitenensis, & Eupotius Ptolemaidis. Ubi hæc Notum festatoribus nuntiata sunt, Episcopi nonnulli, quorum agmen Iohannes Antiochenus ducerebat, in Tarso primæ Ciliciæ Metropoli eodem Anno 431. Concilium habuere, ibique temerario conatu Cyrillum Alexandrinum Episcopum, & septem nuper laudatos Episcopos damnarunt, atque deposuerunt. Causæ rei perspicua admodum veltigia habes in eadem Epistolarum Collectione cap. 66. 176. 141. 174. & 201.

Quo tempore Firmus e vivis excesserit, a Socrate cap. ult. lib. 7. Hist. Eccles. audire iuvat. Inquit is: Περὶ αὐτοῦ ἐπαμεινόμενος ὁ ἱερεὺς τῶ Βασιλέως, Φίρμος δὲ Ἐπισκοπὴν τῆς ἐν Κασσαρίᾳ Κεφαλαίας ἐκείνην ἐκείνην, παρὰ τὸν Κασσαρίαν ζῶντος Ἐπισκόπου &c. Sub Consulatu Theodosii Imperatoris decimoseptimo, mortuo Firmo Cæsareæ Cappadociæ Episcopo (Græce scribendum videtur τῶς ἐν Κασσαρίᾳ Κασσαρίαν) Cæsarienses Constantinopolim venerunt, Episcopum postulantes. Tam Socrates narrare pergit, quomodo Thalassius Præfectus Prætorio Illyrici cum Senatoribus reliquis ad Proclum Constantinopolitanum Episcopum invendum convenisset. Vix in illum Proculus oculos coniecit, quam adprehensum manu Cæsariensem Antistitem constitit. Idem traditur a Nicephoro Callisti lib. 10. cap. 34. Hist. Ad hanc Thalassium conscripam fuisse Epistolam XVI. Firmi opinatus sum in notis ad eandem Epistolam. Anno igitur Christianæ Epochæ 439. Firmum nostrum vivere desisse, ex his fit palam.

Ceterum Ambrosianæ Bibliothecæ MS. Codex, nunc hæc Firmi Literas descripsi, ante annos circiter septingentes scriptus videtur, & ex minutis quadratiquæ characteribus constat. Multis tamen sciatere illum mendis reor, nisi eruditionis meæ curtæ suspellitij, quam Librariarum culpæ, id potius sit tribuendum. Certe nonnulla ego patentia ἀσάφεια sustuli. Quamplurimos etiam accentus in Codice desiderari, ac raro inter se disjuncta reperiri verba animadverti. Multa alia illic habentur veterum scripta, nempe ἱεροῦσιν ὁσὺν, seu Epistolarum formula variz una cum literarum scribendarum methodo. Succedebant Phalaridis, tum Iridori Pelusiote Epistolæ CLXXX. Post hæc Firmi nostri Literæ, quas nunc laudamus. Ad hæc Θεοφύλακτος ἱεροκλήν τῷ Συμακῷ ἱεροκλήν δοκῶν, ἀγροικῶν, ἱεροκλήν, idest, Theophylacti Scholastici cognomento Symacæ Epistolæ Ethica, & agrestes, amatoris. Hæc Theophylactus & Photio, Iuliano Augusto, Critia, Diogene, Apollonio Thyaneo, Procopio Scholastico, Bruno, Ceraclito, Ænea Sophista, aliisque vetustis Auctoribus delibatas in unum corpus redegit; cura vero Clar. Jurisconsulti Jacobi Cujacii Latio donatas Areliz Allobrogum Anno 1606. edidit Typographus quidam. Dixi in unum corpus redactas a Theophylacto fuisse Epistolas illas, atque ita visas mihi deprehendere, dum essem Mediolani. Nunc laboritur mihi dubitatio, an forte me fecellerint oculi mei; si enim hic idem Theophylactus est, qui Heracii temporibus in eadem sæculo vulgaris Epochæ septimo floruit, literisque suorum temporum historiam mandavit, quæ Epistolæ Photii longe posterioris colligere in potest? Aut igitur nihil ad illius Codicis Epistolas congregandas Theophylactus contulit, sed ut unus tantum ex earum Epistolarum auctoribus in Ambrosiano Codice continetur: aut a Theophylacto Scriptore Historiarum diversus est Symacus. Ex illam revera Symacæ cognomento non donat Photius: Symocum autem Suidas nominat, at nullus ipsius Historias agnoscit. Mihi non est ad manus Eustathius, aut alius quispian Anchor, qui mihi debitationem hac de re auferat omnem. Sed veniamus nunc ad Firmi Epistolas.

NOTE.

Cyterium Sophistam diutius quam par esset silentio indulgentem, neque rescribentem; dulciter officii sui monet, atque ad consuetum Epistolarum commercium invitatur. Iis temporibus Sophistæ appellabatur, uti dictum in Notis ad Carm. L. Nazianzeni, Eloquentiæ Professores; atque inter eos illustre sibi nomen Cyterius comparatur. Ju situlo scribendum mihi videtur *Κυτέρω* hoc est *Cyterio*, non autem *Κυτέρω*.

Τὴν Σοφρονίσκου. *Sophonisci filio*. In MS. legebatur τὴν Σοφρονίσκου s. e. *Sophonisco*. Ita emendandum locum historia monuit; Socrati enim Sophronisci filio (non Sophronico ipsi) jam senescenti, Apollo auctor fuit, ut Musicæ operam daret. Cujus rei testem do Quinctilianum lib. 1. cap. 120. Iohsit. Orat. ubi Musicam ostendens Oratoribus non utilem tantum, sed & necessariam, Quid, inquit, de Philosophis loquor, quorum fons ipse Socrates jam senex infirmus lyra non erubescere? Idem tradunt Diogenes Laertius in Socratis Vita, Valerius Max. lib. 8. Plato in Phedone, & in Euthydemo, & Cicero ad Pætum.

Εὐστράτιον Κίμων γ'.

Eustratio Comiti. III.

ΕΓΩ μικροδύχων ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, ἵπτατον, μεταμέλειός σε τῷ σωτήρι, ἢ πόρῳ πρὸς ἀνθρώπου καὶ πρὸς θεοῦ. συν-
καταστῆναι γὰρ τοῖς ἀνθρώποις καὶ οἱ λογισ-
ταὶ τῇ αὐτῇ αἰσθησὶ. Ἐπειδὴ δὲ οὐ-
τε πρὸς τοὺς αἰσθησὶ καὶ οἱ λογισ-
ταὶ οὐκ ἔστιν ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς οὐκ ἔστιν
πρὸς, οἱ μὲν αὖτε ἀρχαῖοι μὴ ἀλλοτρίως
διακρίνει τοὺς ἀνθρώπους. Ἀλλὰ οὐ-
τε μὴ αὐτῶν ἔστι, ἢ ἵπτατον οἱ δι-
κασταὶ τῶν προλαβόντων. Ἐμοὶ δὲ ἡ
ἐπιθυμία τῇ τοῖς ἀνθρώποις χάριτι μὴ
ἀλλοτρίως, καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους
ἐστὶν οὐκ ἀλλὰ διὰ τὴν χάριτι αὐτῶν
πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἀνθρώπων. Παρακαλῶ
δὲ, καὶ μετανοεῖν οἱ ἀνθρώποι, ἵπτατον
οἱ ἀνθρώποις ἀνθρώπων καὶ ἀνθρώπων
ἀνθρώπων.

SI propter valetudinis infirmitatem animum quoque abieci, de silentio tuo conquerens, non indignam veniam rem censeo; quodammodo enim cogitationes infirmari cum corpore egrotante solent. Contigit autem hoc cogitationibus meis erga domesticos, & familiares; quippe non apud illos, qui colorata utuntur amicitia, conquereret umquam, quod nullum mihi antea sincere affectionis experimentum præbuisse. Sed hoc satis est, satique fuit ad præcedentia curanda. Mihi vero cupiditas ipso dispositionis tempore altius insidet, atque ad vos respiciens ita affectus sum, ut sitiens afficeretur, cui pietus quidam cupiditatem accendit. Obsecro autem, & ut memineris aliquid scribere, quod idoneam per Epistolas absentie consolationem mihi afferat.

NOTE.

Quod nullas ab se literas a longo tempore Eustratius dedisset, conquestus fuerat Firmus. Nunc in corporis xeritodinem, qua premebatur, ardorem quærimoniarum rejicit; dum enim corpus male se habet, languere animum quoque videtur, ideoque nil mirum, si tunc in officiis delinquimus. Huc petit, ac sperat veniam. Ut autem rescribat, & diuturnæ absentiæ consolationem scribendo mittat, folioite precatur.

Κίμων. *Comiti*. Vocabulum antiquis Græciæ incolis ignotum, sed Firmi tempore in Imperatorum aula usurpatum. Erant autem *Comites* viri principes, qui Augustulos comitabantur. Eorum diversa munera, varisq; appellationes non in civilibus tantum, sed & in militaribus negotiis, ab utroque DuFresnii Glossario, a Pancirolo in Notis. utrisque Imperii, atque ab aliis discas.

Εἰς διακρίνει τῶν προλαβόντων. *Ad præcedentia curanda*. In MS. sequebatur οἱ πρόματα. Quod, quomodo glossa videretur, e textu fustuli.

Κυτέρω Κίμωνι. δ'.

Cynegio Comiti. IV.

ΤΟΙΣ ποδῶν καὶ ἡμῶν χάριτι, ἵπτατον, μεταμέλειός σε τῷ σωτήρι, ἢ πόρῳ πρὸς ἀνθρώπου καὶ πρὸς θεοῦ. συν-
καταστῆναι γὰρ τοῖς ἀνθρώποις καὶ οἱ λογισ-
ταὶ τῇ αὐτῇ αἰσθησὶ. Ἐπειδὴ δὲ οὐ-
τε πρὸς τοὺς αἰσθησὶ καὶ οἱ λογισ-
ταὶ οὐκ ἔστιν ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς οὐκ ἔστιν
πρὸς, οἱ μὲν αὖτε ἀρχαῖοι μὴ ἀλλοτρίως
διακρίνει τοὺς ἀνθρώπους. Ἀλλὰ οὐ-
τε μὴ αὐτῶν ἔστι, ἢ ἵπτατον οἱ δι-
κασταὶ τῶν προλαβόντων. Ἐμοὶ δὲ ἡ
ἐπιθυμία τῇ τοῖς ἀνθρώποις χάριτι μὴ
ἀλλοτρίως, καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους
ἐστὶν οὐκ ἀλλὰ διὰ τὴν χάριτι αὐτῶν
πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἀνθρώπων. Παρακαλῶ
δὲ, καὶ μετανοεῖν οἱ ἀνθρώποι, ἵπτατον
οἱ ἀνθρώποις ἀνθρώπων καὶ ἀνθρώπων
ἀνθρώπων.

I Llos, qui desiderant, una die senescere, anti-
quam habet adagium. Mihi vero duplicatum est
senium, quod post pollicitationes longissimum stave-
ris tempus conceptæ de tuo ad nos reditu spei; ven-
turam enim aliquando magnificentiam tuam spero
ad urbem nostram, quasi ad matrem, jure nutricia
exigentem. Siu & nostri aliqua tibi est ratio, ne se-
cun-

[illegible]

Α' αὐτίφ Χρησισκόπν . i .

[illegible]

Alypio Charepiscopo. V.

Sursum versus sacrorum fluminum (ut fert ad-
gium) feruntur fontes , quando pietas tua a no-
bis praesidium postulat , quum aliis hoc praestare
abunde valeas ex antiqui consuetudine . Quoniam ve-
ro religiosissimum Episcopum Himerium adisti , ad-
que enixe rogasti , ut se reconciliandis nobis inter-
poneret , scito , te jam plura a nobis , quam ante
imperatorem , ita ut tibi in posterum liceat deiis ,
quae velis , docere , & amicam a nobis responsum
obtinere , si nos , qui subsunt , ad modestum revoca-
veris . Neque enim tanta peculiare quid tibi vitio
veritere potuimus ; sed quod tali disciplina vir , &
hujusmodi doctoribus adscriptus , opinioni de te con-
ceptae satis minime fecisti , quippe qui plus aequo mo-
rem gessisti subditorum appetitionibus . Scias igitur ,
tales nos te in usu amicitiae habuerunt , quales primum
co-noscebas . Te ipsum vero cura ut oleu-
das & parandi doctum , & imperandi non igno-
rum .

N O T E.

Hujus Epistolæ mens hujusmodi esse mihi videtur. A Firmi gratia Alypius Chorepiscopus exciderat, quod ab Ecclesiastica disciplina deviasset, nimiumque indulgens voris sibi commissi gregis. Ut Episcopum iratum deliniret, atque asinam præficeretur, quam antea exercebat, recuperaret, Himerii Episcopi patrocinium imploravit. Hoc adminiculo tectus, ad Firmum literas dedit. Rescribit hic, se tanti facere Himerium, ut Alypio cum præficeretur, tum pristinam gratiæ mensuram, imo & in posterum majora si⁹ collaturus, modo is in recta disciplina perstaret. *Chorepiscopi* olim dicebantur Episcoporum Vicarii per Parochias distributi. De his plures plura.

Αὐτὸ πάλιν &c. *Sursum versus* &c. Ex Euripidis *Medea* petitum adagium.

Αὐτὴν παρκαλέω ἰερῶν χαρίων πατρὶ.

Sacraria versus sacrorum fluminum servantur fontes.

Quibus verbis, ut auctor est in Adagiis Erasmus, quippiam pizposlere, atque inverfo ordi-

(*) *id est*, ita MSS., fort. *id est*.

ne fieri significamus. A Luciano in *Terpsione*, & in *libelli Apologia* parocchia hæc usurpatur; eaque etiam usus est Diogenes Cynicus, ut in ejus vita Laertius testatur. Fortasse Firmus ironice loquebatur.

Typhane. Himerium. Episcopus Nicomediz in Bithynia Himerius fuit. Inter Nestorij fautores numerabatur, & *Confessionis* pro eodem Hæretico ad S. Cyrillum, Synodumque Ephesinam a Joanne Antiocheno, ejusque affectis misit subscripsit, ut videre est in Synodico edito per Christianum Lupum, & Baluzium cap. 7. Conciliabulo iidem Ephesino interfuit A. C. 431. atque in damnationem Cyrilli Alexandrij consensit. Quare ab Ephesina Synodo Œcumenica depositus, & Ecclesiastica communione privatus fuit. Illam respicuisse, pie credere, quam contra opinari malim. In Synodico tamen supra laudato Epistola Theodoretæ ad eundem Himerium cap. 71. refertur, necnon & aliz duæ Theodoretæ ejusdem Epistolæ, altera ad Helladium Episcopum, altera ad Joannem Antiochenum, quæ in hæresi pertinacem adhuc persistisse Himerium, ostendi posse videntur. Utcumque se res habeat, hanc Epistolam ante Synodi Ephesinæ tempora scriptam arbitramur, quum nempe inter Firmum nostrum, ac Himerium literarum commercium sanctissime exerceri poterat.

Γεσίμ Σχολαστικῷ . ς' .

Gestio Scholastica, VI.

Α Διὰ τὴν ἀνδρίαν ταύτην ἡ φωνὴ αὐτοῦ δι-
κασίαν λέγει, ὅτι οὐκ ἐπὶ φωνῇ σωτηρί-
αν, καὶ γνῶσιν φιλοῦντα παραχρῆμα ἀπο-
λαύσας. Καὶ οὐκ ἀποκατέλβει ἀνδρὶν ταυ-
ρὰ οὐκ ἐπὶ λογισμῶν οὐδὲ οὐκ ἐπὶ ἀληθῶν χρο-
νῶν πρὸς ἡμᾶς ἀπεκρίνω. Εἰ δὲ ἰσχυρῶς
ἐπεκρίναται, καὶ αὐτὴν πρὸς τὸν βίον
σὺ πῃχρη χρησάμενος ἔξελαις πάλιν ἀνί-
σας, οὐδὲν παρηγορεῖται οὐδὲ ἰκεῖν· ἔξω
γὰρ πάλιν ταπεινῶν, ἢ γινώσκῃ τὴν κακί-
αν τοῦ αὐτοῦ.

Fater homini adit, ait vetus verbum, tamquam simul educata natura, sincera quoque frui amicitia largiatur. Et sine sequum fuit, fratrem tuum a prudentia tua longo post tempore ad vos reversum libenti animo exceperim esse. Quid si militum professio, atque arte hac ad vivendum atenti, rursus expeditionem sequi opus fuit, nihil de spe detractum est. Veniet enim rursus desiderantibus, si quid et sententia cessarit.

N O T E.

Σ *Scholasticus*. *Scholasticus*. Firmi vero qui apud Latinos Causarum patroni, & Advocati erant, a Graecis *Scholasticis* appellabantur. Compares S. Nili Epilophi existant ad hujusmodi *Scholasticos* scriptos, uti & Saeuif, qui Scriptores eodem, quo Firmus, seculo florere. Hoc sensu a S. Angelino cap. 7. in Joann. vox illa accipitur. *Qui habent, inquit, causam, aut velint supplicare, quærent aliquem Scholasticum, a quo sibi preces componantur.* Præterea *Scholasticus* dicebatur quisvis Eloquentie, & Oratorie facultatis, aut politioris literaturæ studiis eruditus. Vide DoFresium ad hanc vocem in utroque Glossario. *Scholasticorum* cognomen ad Agnelli Scriptoris Ravennatis tempora, hoc est ad decimum usque a Christo nato seculum, durasse, ejus monimenta idem faciunt, quæ cum selectissimis notis prælo prædium ponder Cl. V. Benedictus Bacchinus.

Adiapis &c. Frater homini adfit. Adagium e Platonis lib. 2. de Republica petitur. Significat autem, Erasmo teste, fidum auxilium homini praestitum: quippe in arduis rebus arce in periculis vix unquam frater deesse solet.

Defrig. 7.

Didrio. VII.

[illegible]

Medicinarum usum idem semper posse non ar-
bitror, neque ratione simili sanari per illas
morbos inveteratos. Quare episcopatuum quoque me-
dicina mihi obsoleta jam, & vana facta est ad so-
latum, diuturni temporis sequeutione laboranti.
Tuum igitur opus erit, me a rerum difficultatibus
liberare; si enim ex vinculis, quæ me hec detinent,
solvitur spero, omnia mihi feliciter, & ad votum suc-
cessura fore.

NOTÆ.

Aberat ab Urbe sua Firmus, nescio quibus negotiis implicitus. Diutius, quam ille jam tædio defatigatus sustinere posset, res protrahabatur. Neque vero e literis Didnii, ut antea, solamen ullum capiebat. Quamobrem ejus Epistolæ obsoletæ appellat medicinam; deinde eum rogat, ut sollicitè reditum, libertatemque amico absenti procuraret, ac impetret. Pro Διδνίῳ, sive Didnio, scribendum fortasse Διδνίῳ, vel potius Διδνίῳ; non enim Græcæ nomen Didnii videtur. Ad *Dianium* Epistolam quendam ineditam scribit Libanius.

Ἀρμένιῳ Ἀρχιτροφῇ. θ.

Armenio Archistro. VIII.

Ο Μήνῃ μὲν δοκᾷ. σὺ σφόδρ πολλῶν ἀνθρώπων εἶναι τῶν ἰατρῶν. Ἐμοὶ δὲ οὐκ αἴσας σκεπταί, δυσὶν ἔγκειν τὸν ἰατρῶν φαίνεται: αὐτὸ μὲν κατὰ τὴν τέχνην, ὅτι θεραπεύεται σωματικὸν ἰσχύϊ· αὐτὸ δὲ κατὰ τὴν φύσιν, ὅτι καὶ ψυχῆς πολλὰς αἱ εἰσὶν συμβολαί. ὧστε καὶ λογιστὴν πάντων παραμένει. Ὡς ἰατροὶν ἰσχύϊ χρῆσθαι μὲν οὐ καὶ σφαιδιστῶν τῶν ἰατροῦ. Εἰδὲ δὲ τὸν ἀπαιτοῦμαι, αὐτὸν δὲ τὸν ἰατρῶν ἰσχύϊ εὐνομεῖσθαι ἀνθρώπων.

Homero quidem viro sapienti Medici pro multis esse videntur. Mihi vero causam consideranti his duabus rationibus hoc pronuntiandum videtur. Altera est propter scientiam, quia corporum curatores illis; altera propter amicitiam, quia sæpe opportuna consilia afferentes, animorum ægrotudines admonitionibus vestris sedatis. Quibus utrifque seitu me nunc indigenim, redirem in patriam maturare. Utinam quamprimam liberemur, Deo Salvatore huc nobis reditum, ac secessum procurante.

NOTÆ.

Ο Μήνῃ. *Homero* &c. Respicit ad Homerium illum versum in *Hiade*.

Ἰατροὶ γὰρ πολλοὶ ἀνθρώπων ἀλλαν.

Vir medicus multis alius prestat.

Scilicet, ut Firmus explicat, pro multis aliis valet Medicus, quum vel pharmacis, vel prudentibus consiliis tollere corporis, animique perturbationes possit. Plinius in *Epist. Ului nobilis pro centum millibus*. Medici autem dignitate, ac pretio multos æquare videntur.

Ἀκίον, θ.

Lauso. IX.

ΠΟΛΛὰ αὖτε μεγάλα πόλεως ὕμνῳ ἀνέκασται. ὅτι σοὶ οἱ πολλοὶ λόγων συνήδοναι ἔδωκεν. ἔδωκεν ἀντὶ τοῦ ἀνθρώπου τὸ χρῶμα γὰρ φίλον αὐτῷ αἵματι, καὶ τὸ φιλοῦσθαι ἄλλῳ, ἢ αἵματι, ἢ πρὸς τὸν ἄλλον κατὰ τὸν Ὀρφεὺς λόγῳ ὅτι ἐκτετακέναι πρὸς τὸν ἄλλον, καὶ λόγῳ τὸ ἐκτετακέναι, αὐτὸν δὲ τὸν αἵματι μὲν ἔχει τὸ μέγα αὐτῷ φιλοῦσθαι ἢ, καὶ τὸν δὲ λόγον κατέχει τὸ φιλοῦσθαι. Τμῶν δὲ καὶ τὸ αἷμα περιμένει, καὶ δαπάνη αὐτῷ χρῶματι τοῖς δαμένεσιν καὶ τῶν αἵματι, ἢ δοκᾷ αὐτῷ αἰσθησθαι λόγῳ ἀκίον. Ταῦτα δὲ τὸν χρῶμα, καὶ πρὸς αὐτὸν ἔχειν παρακινῶ, καὶ δὲ τὸν αἵματι ἔχειν ἡμῶν, καὶ διζήμεθα γράμματα, αὐτὸν δὲ τὸν αἵματι φίλος ὡς χρῶμα τῶν ἀνθρώπων.

QUum sæpe a tua magna Urbe fructus ingentes ceperim, hæc tamen, plus quam ceteri, sum consequutus, quod majorem tecum miscendorum colloquiorum consuetudinem iniens, virum cognoverim vere, aurci generis, & amandi doctum, & qui ametur dignum; virum, inquam, aut unicum, aut pro aliis non aliter quam Orpheus lyra trahendi peritum ad se moribus & sermone illos, qui ejus consuetudine delectantur. Nisi quod Orpheus utique ad canendi artificium honor & gloria stetit, eoque pacto ad se accedentes mulcendo, sibi devinxit; Tibi vero est & splendida domus, & impendiorum magnitudo erogata in pauperes, & alia, plura sane quam ut ea in honorem totum complecti dicendo possim. Hunc autem habito, assedumque erga absentes quoque ut serves rogo, & ut memoriam nostræ foveas, dulciterque per litteras nos salutes, ita ut sinceræ amicitie nostræ pignora litteras habeamus.

Ἰσὺν ἡμετέρας ἀδελφίδας αὐτῶν τῶν
ἐπιτοχῶν, ὅταν ἢ παρ' αὐτοῖς καὶ δῶκεν, καὶ
φιλικῶς ἀποσπασαί. Τὸν δὲ ἐν τῇ οὐκ ἐνο-
σθέντι περικρατοῦμεν λόγον οὐκ ἀποκρίνεται,
αὐτὸς οὐκ κληρονομίαν κληρονομήσαντος προδο-
νῶν, καὶ πᾶν τὸν δόξαν καλῶς.

mus, quam in ipsis consistet & gloriæ, & amicitie
fructus. Ex tua vero pietate conjecturam faciens,
non temere sperare me dico, fore ut illi, qui bono-
rum suorum futuri sunt heredes, gloriæ quoque he-
reditatem obtineant.

NOTÆ.

Filium quemdam suum, hoc est, ut puto, Clericum, Anthimus Episcopus Cæsaream mi-
serat, ut a Firmo nostro literis, & moribus instrueretur. Scribit hic, Deum esse rogan-
dum, ut opere in illius adolescentis cura collocanda succedat respondecet. Se vero felicia quo-
que de illo sperare aidi, ducto a mittentis pietate argumento. Quom alit ad matrem tuam,
Cæsaream accipiendam esse reor, quæ Anthimi patria fuerit, aut ipsam Cæsariensem Eccle-
siam, cui fortasse olim Anthimus dederat nomen.

Εὐανδρίου Επιστολῆς. ιβ'.

Evandrio Episcopo. XV.

AΝδρῶν μὲν περ προσήκοντες διὰ τῶν
ἐκκασιχῶν πρὸς ἀδελφίδας ὁλίκοις,
ἐπιγράμματα προσέθηκεν τῇ προσδοκίᾳ τῶν
σοὶ προσέχοντων. Ἐγὼ δὲ ἐν τῇ ἐπιγράμμα-
τι δὲν δέχομαι. καλὸν δὲ ἐστὶ τὴν σὺν-
έσιαν τῶν θεοσώτων σε, ἵνα μὴ γρηγορῶν
πᾶσι, τῶν ἱκανῶν ἐκδομῶν προεἰδόμεναι,
οἱ μὴ πείσονται τῇ θεοσώτῃ σε τὴν ἀπο-
κρίσιν τῶν ἡμετέρων ῥημάτων γινώσκου.
Καὶ παρακαλεῖται ὑπάρχοντος πατρὸς τῇ ἐν
Ἀργεῶσι οὐκ ἀγίας μεμνη, ὃν αὐτοῖς καὶ
παρακαλεῖται σπένδον, καὶ ἀπαρκαλεῖται.

DUum Deo offerens nescio quis ex illis, qui ad
pietatem propensi sunt, Epigramma oblato
muneri inscripsit, dicens: *Tua tibi offero*. Ego vero
Epigrammate nullo apud te uti deberem; atta-
men invitans ad istam domum pietatem tuam, ne
me videendum præberant, nunc tibi offero deside-
rium meum, ut ne pietati tuæ silentium nostrum
non accedendi sit causa. Invitatus igitur vobis mo-
rem gere, ut in Argensis Sanctorum commemora-
tioni interis, quam & invitatus conficies, atque e-
ciam non invitatus.

NOTÆ.

QUum celebrandus foret Festus quidam Sanctorum dies in Atgoenis, ad eadem solemaior
Evandrium Episcopum invitavit, Epistolam ab eleganti eruditione exortus. In Concilio
Chalcedonensi memoratur Evander Diocæs in Phrygia magnus Episcopus. Sed ille nimium
Cæsareæ aberat, ut ad Festum invitatus a Firmo sit credendus. Quom alit ἐν τῇ οὐκ ἐνοσθέντι,
ad tuam domum, Ecclesiam puto heic intelligi, potius quam domum Firmi.

Θαλασσίῳ ιε'.

Thalassio. XVI.

HΤους τὸν συνὸν πόλεον ἔχοντες πρὸς γέ-
νη κακοδοσίαν, ἀποδοῖς αὐτῇ πᾶν
τὸν πόνον τῇ ἀμειβῇ. Καὶ χαίρει πᾶσι οἱ
καὶ καὶ κοσμητικῶν κακοῖς, ὅς σε οὐκ ἐν κα-
λῶ ἀποδίδωκε. Αὐτοῖς δὲ ἐπικρατεῖται
πᾶσι τῶν ἀποδοσιν ῥημάτων, καὶ τῇ δι-
κῇ δὲ διὰ τῆς οὐκ ἀποδοσὶς χάρις,
καὶ πλεονεξίαν τῶν ἀντὶ σπουδῆς, καὶ ἡμεῖς
χαρῶμεθα παρακαλεῖται, καὶ διμύει τῇ
τοῖα καὶ τὴν ἀρχοντα, ὃν ἐπικρατεῖται
ἡμῶν πεποικίαι τῇ σπουδῇ χαρῶμεθα πᾶσι
πράγματι, καὶ προσέχοντες σε γινώσκου-
μεν. Εἰ γὰρ τῶν προσδοκίᾳ τῶν πρὸς
ἡμῶν, ἀπαύει ἡμῶν κατὰ γινώσκου ἐκδο-
σιν. Δοῖ δὲ καὶ τῶν προσδοκίᾳ τῶν
ἀρχῶν ὡς ἀποδοσὶς, ἵνα σε περιβλεπῶν
διὰ πάντων ἡ πατρίδος γένεας. Ἡμεῖς δὲ
μήμνηται, φιλοῦντες φίλους: τὴν γὰρ ἵσιν
ἀποδοῖς ἡμεῖς.

E Rexilli tuam ipsius urbem jam inclinatam, at-
que jaceentem, quom illi educationis gratiam re-
tribueris. Et sane ipsa domesticis exornata bonis,
lætatur, quod te, tantum nempe bonum, educaverit.
Quod testis, quom ipsam honoribus illustriorem
effeceris, fac etiam ut illius potentia per manum
augeatur, & propositum tuum non solum impleas,
sed vobis etiam hortantibus, ubique roganti grati-
ficans, Præsidem, quom clariorem nobis, illustrio-
remque studio tuo reddidisti, concede rebus, ut &
ad te eadem pertinere videantur. Si enim hæc præ-
cedentibus addas, omnia nobis ad votum cedent.
Fac autem, ut post Civitatum additamentum, im-
perium quoque felicitas admittitur nobis, quo tibi per
omnia spectabilis Patria fiat. Nostri vero momento
amantes amans; hoc enim est bonorum remane-
ratio.

Thalassio, potenti in Aula Constantinopolitana viro, plurimas agit gratias, quod Cæsariensis Urbis honores amplificaverit, ac ornamenta auxerit. Rogat insuper, ut ad felicem ejus Urbis administrationem studium omne conferat. Thalassium autem istum eundem esse opinor eum illo, quem in Cæsariensi Episcopatu successorem Firmus habuit. Unum in Prolegomenis animadverti, quum vivendi finem Scriptor noster fecit, Præfectus Prætorio Illyrici Thalassius ille erat, hoc amplissimo Imperii munere fruebatur. Ille ita Imperatori acceptus, ac in ejus Aula potens dicitur, ut ei uni accepta Firmus referat, quæcumque Urbis Cæsariensi Princeps fuerat elargitus. Ad hæc Thalassius iste, Cæsariensis Civis; patriæque suæ amantissimus, in hac Epistola proditur. Veri igitur simile est, Thalassium a Socrate memoratum eundem cum isto fuisse. Nimirum Proclus Constantinopolitanus Episcopus, Cæsariensibus Præflecti sibi, mortuo jam Firmo, deposcentibus, Thalassium, civem Cæsariensem & ipsum, protinus obtulerit, eumque sacravit.

Διοτίμας πόλιος. Post Civitatum adiutamentum. Urbes aliquot ab alterius regimine scissas, & Cappadociæ additas, innuere hujusmodi verba videntur; ideoque Cæsariensis Urbis splendorem adeptum jure Firmus ait. Quod si pro πόλιος legas πόλιος, Urbis unius, nempe Cæsareæ, incrementum, aut amplificationem intelligas.

Συνοίχη. κ'.

Sotericho. XVII.

Προξέστεται ἡμῖν ἡδὲ οἱ πατέρες προσιέσται ἐν προνομίᾳ τῆς προστασίας, πολλοὶ καὶ παρεχόμενοι οἱ κατὰ νομὸν παρεστέοντες. Αἱ γὰρ πρόποσις περὶ δημοτικῆς ἐπιχρύσεως, καὶ ἡδὲ πολλοῦ μέρους τῆς ἀξίας δι' ἡμᾶς ἐπικινύεται: ὅπου ἐν προνομίᾳ παρεστέοντες ἡμῖν, καὶ μετέλθοντες τὰς πόλιν ἰδύμενοι. Εἰ δὲ καὶ οὐκ ἔστιν ἀποδοῦναι ἢ πόλιν ἀρξάν, ἢ ἀποδοῦναι οἱ κορομημαῖος τῶν κατὰ νόμον δυνάτεων βολαιότητος, τῶν κατὰ νόμον ἀναδύμεν, καὶ ἐπὶ τῇ δυνάτει οὐκ ἐστὶν ἀποδοῦναι, μέλλοντες δὲ καὶ πάλιν ἐπαύεσθαι. ὅπου ἡμῖν μὲν τὸ εἶναι τὴν πόλιν, ἡμῖν δὲ τὸ ἐπιφανεστέρως γινώσκοντες παραστέοντες. Πούτεται δὲ ἡμῖν καὶ ὅτι ἀρχόντες μύζοντες μὴ τὴν ἀρχὴν μετῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν δυνάμειν.

Illustrem nobis jam Patriam reddidistis in exordio Præfecturæ, quum illam vicinis Civitatibus multis pedibus antere feceritis. Quæ enim antea de præstantia nobiscum certabant, nunc opera vestra ne millesimam quidem partem dignitatis nostræ attingunt: sic a principio splendidiorem, quam antea fuit, atque ampliozem nobis hanc Urbem exhibuistis. Quod quæ defuit, sive Urbium numerum, sive ædificiorum insularum præfectorum, addideritis (volentibus enim vobis, arduum nihil) etiam vos vinciemus, tamquam benemeritis, vosque alteros fundatores appellando, magis decantabimus, ac celebrabimus; enimvero illi, ut esset; vos, ut illustrior fieret, operam dedistis. Create autem nobis Præfatum majorem, non nomine tantum, verum etiam re, atque virtute.

NOTÆ.

Simili in argumento, ac superior, versatur hæc Epistola. Urbem Cæsaream Soterichus in exordio Præfecturæ suæ multis additis ornamentis illustrioriorem effecerat. Hinc illi plurimas Firmus agit gratias. Soterichum autem istum Præfectum Prætorio Orientis fuisse opinor, aut saltem ejusdem Præfecti in Pontica Diocesi Vicarium, quippe eo usque potestas illius procedebat, ut ab una Provincia Urbes distrahere, alterique conjungere posset. Cæsarea vero Provinciæ Cappadociæ caput fuit.

Κολασίον. ιβ'.

Colasiano. XVIII.

Ενὶ συνθήματι ἀλλήλοις ἐπαύεσθαι, καὶ πρὸς ἡμᾶς αὐτοῖς, οὐκ ἔστιν, ἐπὶ τοῖς τοῖς διακομίοις, καὶ τοῖς πατέρι. Ὅτι ἐπικινύεται ἡμῖν παρεστέοντες τὰ κατὰ νόμον γινώσκοντες γράμματα. Παραστέοντες δὲ μεταβαλλόμενοι πάντες τοῖς κατὰ νόμον μετῶν, καὶ ἡμῖν κατὰ νόμον, πολλοὶ ἡμῖν παρεστέοντες ἐν οὗτοι γράμματα παραστέοντες: ὅτι καὶ μὴ ὅτι κατὰ νόμον, γινώσκοντες ἐν τοῖς ἀρχόντες ἰδύμενοι ἡμῖν τῆς πόλιν.

Inter vos unanimes consensu constitulistis, nullas ad nos literas dare, non animadvertentes, quam ingenti solatio tanta familiaritate conjunctis, Patriæque Perpolititis, sint familiarium, ac necessariorum Epistolæ. Obsecro igitur, ut mutata sententia non tantum nostris recordari, sed etiam ad nos scribere non degemini, nobis maximum literis vestris alatori levamen. Ne vero, quæ agamus, ignoretis, certiores facimus, nos remittente morbo cœptum iter peragere.

Ακκ.

Ακκ.

Α' και Β' Επισκέπται : 8.

Acacio Episcopo, XIX.

[illegible]

N O T E.

QUAM Accesium Episcopum preficiaretur Firmus, rescriptit ille, se e lapsu iuranti, in quo vehebatur, laesum, ideoque interruptum iter. Mosè huiusmodi causam lepide Firmus ridet, sollicitate amicum, ut se rursus itineri committat. Tum pro pisce fluviatili, quem dono ad se miserat, gratias agit.

Facile vero non est divinare, quis *Acacius* ille fuerit, *Firmi* amicus, & *Episcopali* mēnere conspicuus, ad quem etiam data est *Epistola XXXV*. Iis enim temporibus multos nominis ejusdem *Episcopos* floruisse comperio, videlicet *Episcopum Boreas*, *Episcopum Cotemorum*, *Episcopum Hellada*, *Episcopum Scoporum* (siquidem depravatam non sit hoc nomen) & *Episcopum Melitenensem*, qui Concilii *Ephesini* temporibus florere. Refertur etiam possunt & alii nonnulli, videlicet *Episcopus Antiochia minoris*, *Episcopus Ariathia*, *Episcopus Cynnesis*, *Episcopus Proconissi*, qui circiter Annum Ch. CCCCL. in vivis erant. Ad unum tamen *Acacium Melitenensem* Episcopum hanc scriptam fuisse, opinari possumus, ea conjunctura desti, quod *Melitene*, seu *Melissine* *Cappadocia* vicina foret; ideoque *Episcopus* ille *Firmo*, at *Pontice* ditionis *Primate*, subiectus: ne locorum vicinitate penē conjuncto, familiaris esse poterit. Illis tribus porro viris accensendus ille *Acacius*, non inter primos, & nemine interposito, post *Firmum* nostrum *Synodo Ephesina* A. C. 437. subseripit, ubique dicitur *Ακακιος Μετινensis Απριμης*, *Acacius Melitensis in Armenia Episcopus*. Nestorium ipse, ut in *Actis* habetur, antea in eadem *Ephesina* Civitate veritatis commoverat, atque in trātem redem perducere, quomam ipso labore, contenderat. Deinde vero una cum *Firmo*, aliisque *Episcopis*, ut in *Prolegomenis* diximus, a *laudata Synodo Ephesina* *Constantinopolim* ad Imperatorem missus fuit, & ab *Hetericis* idcirco damnatus subinde, atque depositus. Existat adhuc *S. Cyrilli Alexandri* *Episcopi* ad eundem *Acacium* *Littere*, in quibus de concordia inter *Catholicos*, & *Joannem Antiochenum*, incensa agitur. Itemque alig *Acacii* ad *S. Cyrillum* ante haec scripte, una cum alia *Maximi* *Diaconi* ad eundem *Acacium* *Epistola*. *Acacius* autem noster in *Armenia* secunda *Metropolitānus* erat, quippe *Urbe Melitene* caput *Provinciae*, *Melitenensis* idcirco appellatur, fuit; atque olim *Cæsariensis* *Primate* suberat, quom in *Pontica* *Diocesi* computaretur. Certe in cunctis *Græcorum* *Episcopatum* *Catalogis* a *Jacobso* *Goar* ad calcem *Georgii* *Codini* editis *Melitene* ad *Armeniam* *secundam* refertur, si ex hisce *Catalogis* nomē excipias, in quo *Armenia prima* attributa legitur. Quid igitur, quod *Stephanus* in *Lib. de Urbib.* hanc *Civitatem* *Cappadociae* conjungit? *Μελιτίνη*, inquit is, *πύξιν Κωνσταντινίου* & *πύξιν Μελιτίνης*. *Melitene* *Urbs Cappadocia*. *Cives Melitēni* *apud* *Ανecd. Græc.* X del-

(*) fort. addend. $\mu \dot{u}$.

Φλωρεντίαν. αβ.

Florentiæ. XXIX.

Τῆς πρὸς ἑξῆς αὐτὸν σὺν μεγάλῃ τιμῇ αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ ἡμετέρου λογισμένου δυνάμει, ἐπὶ αὐτῶν οὐ οὐδὲν Πάτρι καὶ πατρὶος ἱερῶν, καὶ ἐπὶ αὐτοῖς συμβόλοις δεχόμενος παρ' ἡμῶν ἐς αὐτὸν τὸν θεὸν παρακλῆσαι. Ἀ' προσβέβηκεν αὐτῷ αὐτὸν ὑπὲρ ἡμῶν προσβέβηκεν, καὶ ἐξέμελλε δὲ ἀπὸ τοῦ θεοῦ τὸν διὰ τοῦτο ἔχειν ἐπὶ μέγαλιν, ἡμῶν φίλων καὶ φίλων καὶ φίλων.

Tibi dignum magnificentia tua honorem a me tribui non posse reputans, ad carissimum tibi Festum Paschatis diem perfolium habui, obsecrans, ut Symbola, quæ in illo sunt ad honorem Numinis, a nobis suscipias. Hæc igitur reverenter accipe, die hoc Festo pro nobis apud te legationem obsecante. Ubi vero acceperis, id nobis repente, ut perpetuo nostris sis memor, nosque tui amantes amare digneris.

NOTÆ.

AD Florentium Illestem virum nonnulla mittit munera, nempe *Symbola*, quæ solennit sancti Paschatis die peragi solebant. *Symbolorum* autem nomine Græci Patres tum Sacramenta, tum ipsam præcipue Altaris incruentam Hostiam olim designavere. Heic tamen *Eulogias* Græcorum more significari, certum arbitror, videlicet aut edulia quædam, aut alia hujusmodi a Sacerdote Paschali die benedicta; cujus rei vestigia nostris in Ecclesiis adhuc supersunt. Pro 2 προσβέβηκεν, fortasse legendum 2 προσβέβηκεν.

Γενάρ. Ν.

Isidorus. XXX.

ΚΑὶ αὐτὸν ὡς μέγαν ἡρώον αὐτῶν ἐπὶ τῇ ἐκείνῃ τιμῇ ἐγγράφῃ αὐτῶν πρὸς τὸν σὺν μεγάλῃ τιμῇ αὐτῶν οὐδὲν Πάτρι καὶ πατρὶος ἱερῶν, καὶ ἐπὶ αὐτοῖς συμβόλοις δεχόμενος παρ' ἡμῶν ἐς αὐτὸν τὸν θεὸν παρακλῆσαι. Ἀ' προσβέβηκεν αὐτῷ αὐτὸν ὑπὲρ ἡμῶν προσβέβηκεν, καὶ ἐξέμελλε δὲ ἀπὸ τοῦ θεοῦ τὸν διὰ τοῦτο ἔχειν ἐπὶ μέγαλιν, ἡμῶν φίλων καὶ φίλων καὶ φίλων.

ET quænam plus decuisset, quam magnitudinem tuam, de sacra mensa nancium mittendo nobis gratificari? Quis præterea talis, ac tantus esse potest, vel in homine cohonestando, vel in ipsius moribus commendandis, dum Canditum virum antea ignotum, sed honestum, ac probum, amicitia jungis, quem qui nullo negotio potest parvis magnitudinem conciliare? Ego vero, postquam, his quæ ad sacram pertinent mensam, cum delectatione gavissus sum, explicare satis nequeo, quantum voluptatem mihi attulerit Epistola tua; illa enim & discipline Atticæ fragrantiam redolere; & præci venustatem imitatur, vernæ tempestate omniænam gratiam aspectui subicientis. Hic autem ipsa & auro fuit; etenim dictionis nobilitatem hac verum imagine exprimi possumus. Te vero, quum hujusmodi sis, incolumem suis servet Ecclesiis Servator noster, commilitonem certe extremum, decemque invictum.

NOTÆ.

Quid tibi velis in hujus Epistolæ exordio Firmus, divinare nescio. Fortasse hic sensus est. *Eulogiam* aliquam, id est munus aliquod in sacra Mensa benedictam, per Canditum (siquidem hoc viri aliquis est nomen) ad Firmum Isidorus miserit, simulque munus, ac nuntii laudes elegantissime descripserat. Nunc rescribit Firmus, cum eloquentiam, tum comitatem mittens extollens. Epistolæ tamen textum non carere mendis suspicor. Quod est ad Isidorum, Episcopi quidem nomine non donatur; attamen eo munere functus videri possit, tum quod *Eulogias* ad Firmum miserit, tum quod Firmus Deum rogat, ut illum τὰς Ἐκκλησίας ἡμεῶν: suis Ecclesiis incolumem servet. Imo illam commilitonem bonum, & προσβέβηκεν αὐτῶν: appellat, quod etiam interpretari possis *Præfidem irreprehensibilem*. Nihilominus quum hæc Epistola referri etiam possit ad Isidorum virum Clarissimum, qui primo Præfectus Prætorio, tum Consul Ordinarius A. C. 436. fuit, ut ex Imperatorum functione contra Nellosum patet, aut ad alios seculi principes viros: nil certi hac in re proferre nobis licet; & præsertim quum Isidorum istum vocabulo σὺν μεγάλῃ, h. e. *magnitudinis* compellet, Episcopos vero nominare soleat titulo *δυναστίαν*, aut *ονόματι*, scilicet *pictetis*, aut *sanctissimis*. Nimirum vigeat olim, non secus ac hodie, appellationum diversitas, quibus indicabatur diversus hominum gradus, ac munus.

Εἰς

ει, τὸ τῶν ἐκκλησιῶν λόγιον συμμετρή-
σι γὰρ ὡς πῶς αὐτοὺς ἔχουσιν ἐν ἐκ-
κλησίᾳ; Εὐὰ δὲ πῶς λοιπὸν
ἔξω δὲ ἡμεῶν διαπορεύσιν, συμμάχους λα-
βοῦντες οὐκ ἐν πᾶσι. σπουδῇ, καὶ τῶν
φιλοτιμίαις τοῖς παρὰ τῇ λογιστῇ ἐν τῇ
μεταίᾳ τῇ μνήμῃ Μαρτύρων.

pistolæ mensura comprehendat? Ego vero, quod re-
liquum est, veniam ipsimet, curaturns, & studii er-
ga omnes, atque benevolentiz socios accipiam, eos,
qui a prudentia tua memoria honestantur, Marty-
res.

NOTÆ.

IN MS. Codice titulus minime integer præponitur, quam illie testum scriptum sit *Dom.*
Mihi *Domestianus* perspicue legi posse visum est, quippe inter S. Nili Epistolæ una est
ad *Domestianum* perscripta, qui nescio an cum nostro quidquam commune præter nomen ha-
beat. Huic autem illi viro Firmus gratulatur, quod exiit felicissimo fuos profligavit ad-
versarios. Se quoque profecturum esse ad illum pollicetur, nescio quid de Martyribus ad-
dens.

Εὐανδρίῳ Ἐπισκοπῇ. ΛΒ.

Eucandrio Episcopo. XXXIV.

Eὐανδρίαναις ἡμῖν ὡς τῶν ἱερῶν
χρόνος, ἀναποσφαινοῦσιν αὐτῶν πῶς
τοῖς φίλοις συμβαίνει. Καὶ λαλοῦντες ἀποχρῆ-
μας ἡμεῖς οὐκ ἐν τῇ διασειβίᾳ ἐν
γραμμῶν ἐκτενέσιν. Ἐὰν οὖν αὐτῶν, καὶ
μνησθῶμεν παλαιὰ, τὰ μὲν λέγοντες ἡμῖν ὁ
τοῖς σιωπῇ χρόνος γίνεσθαι πρόκειται. τῶν
δὲ οὐκ οἶμαι ἀρτῶν ἔχοντες ἡμῖν διὰ τὴν
συνέπειαν οὐκ ἐπιτελεί.

BIs Fœsti diei tempore frui nobis visum fuit,
postquam ipsam amicitiz tue symbolis renova-
sti. Et certe pietatis tue literæ effecerunt, ut albus
dies nobis diceretur. Scribe igitur, & recordare quæ-
so, ne tempus, quo silebimus, ntriusque nostrum
obliviscendi sit causa; nobis autem da interim Epi-
stolas inæ dilectæ pacis tesseras.

Ἀκασίῳ Ἐπισκοπῇ. ΛΓ.

Acasio Episcopo. XXXV.

Iκανὸν ἔδωκεν γραμμῶν μου ἑὸς λόγιον
ἔχον, δῶκεν ὁ λόγος τῇ ἡμῶν ἀπο-
κρίσει, καὶ τὴν τῇ διασειβίᾳ ἐν πᾶσι
ἡμῶν τῇ πᾶσι τοῖς ἀρτῶν μνησθῶμεν
ἀχρῶν. Καὶ γὰρ καὶ τὴν τῇ αἰσθῇ δι-
εργῇ βλάσφη, καὶ οὐκ ἐν τῇ αἰσθῇ δι-
εργῇ ἀναποσφαινοῦσιν αὐτῶν πῶς
τοῖς φίλοις συμβαίνει. Καὶ λαλοῦντες ἀποχρῆ-
μας ἡμεῖς οὐκ ἐν τῇ διασειβίᾳ ἐν
γραμμῶν ἐκτενέσιν. Ἐὰν οὖν αὐτῶν, καὶ
μνησθῶμεν παλαιὰ, τὰ μὲν λέγοντες ἡμῖν ὁ
τοῖς σιωπῇ χρόνος γίνεσθαι πρόκειται. τῶν
δὲ οὐκ οἶμαι ἀρτῶν ἔχοντες ἡμῖν διὰ τὴν
συνέπειαν οὐκ ἐπιτελεί.

A Commodatum condimentum literis sicut piscis
ille, qui dicto citius ad nos pervenit, pieta-
tis tue erga nos affectum sui adventus celeritate si-
gnificans. Etenim & aeris inclementiam vitavis,
& veluti hec e proximo emerfus fluvio commodis-
simam ad lantissimam cenam edullum est factus. Et
sane præstanti victima hac instructa mensa ita con-
dimentis suis ad usus plures inservit, ut si cum tua
magnificencia conferrentur, inferioritas esse videren-
tur Alcinoui deliciz, vel nostræ cœnz reliquis in
pauperes distributis.

NOTÆ.

ET Epistola XIX. ad eundem Acacium scripta est, quem Episcopum fuisse Melitenen-
sem, verisimile duxi. Ad Firmum ille Eulogiam, hoc est, piscem benedictum in mu-
tui amoris symbolum miserat, eorum temporum sequatur morem, quibus per huiusmodi quo-
que munera Christianam Caritatem, atque communionem Episcopi fovere solebant. Quare
gratias illis Firmus agit, multisque laudibus donum prosequitur.

Αἰκινίου. In MS. Codice legebatur *Αἰκινίου*. Librarii errorem emendavi. Ce-
lebres fecit hortos, ac delicias Alcinoui Homerus *Odyss.* lib. 7. Ita ut in adagium transierint
apud Poetas, alioque Scriptores. Quamobrem Plinius merito hæc scripsit lib. 19. cap. 4. *Ar-
tisque nihil prius mirata est, quam Hesperidum hortos, ac Regum Adonidis, & Alcinoui.*
Virgilius, Propertius, Ovidius, Statius, & alii Latinorum de iis mentionem fecere. Fecit
& Nazianzenus in Carm. ad Vitalianum.

μας ἡμεῖς ὡς δὲ καὶ ἔχοντες τὸ θε-
σπύζον, καὶ φυλάττοντες, χριστῷ (*)
ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν ἡμετέρων ὑπομένοντες
ἡμεῖς τὴν μαρτυρίαν. Καὶ φυλάττοντες
μοι πάντως οἱ αὐτοὶ, καὶ μετὰ αὐτοῦ
καὶ ὑπομένοντες δεξιόμενοι. Ταῦτα δὲ οἱ ἀντι-
παύοντες δύνανται ἔχειν, καὶ δὲ λόγῳ, διὰ τὴν
πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην. καὶ ὅτι ἐν τῇ
ἐκείνῃ γυναικί, πρὶν τὴν ὑπερβάλλουσαν αὐτῇ
λόγον εἶναι οἱ αὐτοὶ φοροῦντες τὰ ἴδια, ὡς
μὲν οὐδὲν αὐτῇ ἀπολαύοντες ἔχοντες τὴν
ἀγάπην τῶν ἡμετέρων ἔχοντες ἴσως γινώσκοντες,
καὶ τότε ὑπομένοντες πρὸς καὶ ἡμᾶς δε-
ξιόμενοι πρὸς ὑμᾶς, καὶ οἱ αὐτοὶ ἀλλήλους
ἰδοὺς· ὅτι γὰρ οἱ αὐτοὶ τὴν μακρὰν πόσιν
γινώσκοντες πρὸς.

certe thesaurum hunc arcte complector, & servo,
quum in aurea columina, hoc est in corde Sanctitatis
euz memoria mei insculpta fuerit. Hanc ergo mihi
æternum servate, tum me dignando memoria vestra,
tum per literas complectendo. Quæ vero ad nego-
tium spectant, quomodo se habeant, quid attinet di-
cere? Sisyphi saxum adhuc volumus; & si inter-
dum ad finem accedimus, saxum in eundem ante
recidit locum, quam fastidium superetur, ita ut nul-
lus nobis sit ante susceptorum laborum finis. Ve-
stra tamen preces efficiunt, ut hoc tamē super-
imponatur, & non incommodis liberetur, & in i-
dem invicem conveniamus; hoc enim puto disten-
sionis laboribus finem esse impositurum.

N O T E.

IN subscriptionibus Calcedonenſis Concilii Œcumenici memoratur *Valerius Leonticeus Phœnicie Episcopus*. An idem cum isto fuerit, ad quem scribit Firmus, incertum. Nego-
tium, quod subobscure heic innuitur, Nestorii causa fuisse videtur, quam Scriptor noster a-
mice componi posse hæudquaquam censet. Hinc more Sisyphi saxum frustra versari ait.
Quæ si vera sunt, ad Ephesini Concilii tempora intelligimus referendam esse Epistolam
istam.

Eusebius. XL.

Eustratius. XXXIX.

EΓ' ἀγαπῶν τῇ θεομαρτυρίᾳ σε συν-
τάξας ἡμεῖς, ἵνα μὴ προνοήσῃς, καὶ
τῇ ἐκείνῃ διγνώσκῃς, οἷς καὶ πόδες,
καὶ πόδες, καὶ δύνανται τῇ ἑαυτῶν τῶν
τοῦ, καὶ προνοήσας κατέστησας. Ἡ δὲ
δὲ σε εὐχαριστῶ δὲ αὐτῷ τοῦ θείου ἔργου
μετὰ αὐτοῦ ὡς οἱ ἐξελθόντες αὐτῷ
παρὰ τὸν αὐτὸν κατέστησας, καὶ δὲ αὐτῷ,
καὶ δὲ αὐτῷ μετὰ τὴν ἐκείνῃ Κόσμον ἀπο-
στασάντες οἱ ἐκ διαβολῆς πρὸς αὐτῶν γε-
νομένων σωτηρίας. Παρὰ τὸν αὐτὸν, καὶ
δὲ τὴν χάριν, δὲ ἡμᾶς ἀπονομήσας τὸ
φιλάνθρωπον, ἵνα μὴ ἀνέχῃς αὐτῷ τὸ πρῶτον
παρακαλεῖσαι φίλους γινώσκῃς: ἀλλὰ οἱ γὰρ
οἱ αὐτοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν πόσιν σε
τὴν ἑκείνῃ ἐκ τῆς ἐκείνῃ δεξιόμενοι
τὴν πόσιν.

Eusebius. XL.

Eusebius. XL.

EΓ' καὶ τὴν ἑκείνῃ δὲ δὲ ἀπονομήσας
τὴν πόσιν ἵνα μὴ ἀνέχῃς αὐτῷ τὸ πρῶτον
παρακαλεῖσαι φίλους γινώσκῃς: ἀλλὰ οἱ γὰρ
οἱ αὐτοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν πόσιν σε
τὴν ἑκείνῃ ἐκ τῆς ἐκείνῃ δεξιόμενοι
τὴν πόσιν.

Vero huic videtur pœna opportune in futurum
dilata ad eorum propulsationem, quæ parata
sunt, cruxa sub te iudice constituta. Proinde digna-
re quæso discere, quæcumque contra hanc molitus
est adversarius, & causam viriliter peragere, & o-
pem injuste oppresso asserere, & ab iniuste opprimen-
te pœnas exigere, sedulamque in implenda iustitia
operam adhibere, ut officium hoc meam ætimalle
videaris.

Anecd. Gr.

Y

EΛ

(*) Fort. aliquid addendum.

ta erudio, quem & Inachus in hac Epistola innuit. Sunt autem ejus versus in lib. 9. Odysl. ubi ita loquitur Ulysses:

— Ἀτὰρ αἶψα κερὶν ἔχει μέλει' ὄϊος

Ἥτις, ὅ μοι ἴδως Μάρως Εὐάνδης ἦν.

— Caterum caprinum utrem habebam nigri vini.

Συός, quem mihi dedit Μάρων Εὐανθείς filius.

Infra vero addit:

Δῶκε δέ μοι κρατῆρα ποτήριον, αὐτὰρ ἔπειτα

Ὀϊον ἐν ἀμφωρίοις δωδῆκα πάντες ἀρίστους,

Ἥτις, ἀκρόαον, δὲν αὐτὸς &c.

Dedit autem mihi craterem totum argenteum: cæterum postea

Vinum in amphoris duodecim omnibus haslum.

Συόν, inextinguibile, divinum potum, &c.

Περγμὴν Χρυσηϊστὴν. μί.

Pergamio Choresifcupo. XLV.

ΓΕροντ μὲν ἰδανὸς μετὸν συνίστην συ-
γγράμει ἀξιώσας ποιεῖν. Προκα-
βαίν δὲ φιλεσθῆναι, καὶ ἡμᾶς ἰσχυρίσθαι
ποιεῖν αὐτὸν παρὰ τὴν ἀνδραγαθίαν, καὶ
ἀντιδρᾶν αὐτῷ, πῶς παρακαλεῖται ὅ
μὲν αὐτὸν κατὰ τὴν φύσιν, μὲν αὐτὸν ἀντι-
δρᾶν αὐτῷ.

S Enem quidem, mentis jam non integrum, venia
dignari, egregium est. Proinde, quam tua ha-
manitate præveris, nobis quoque auctor fuisse, ut
benigne cum homine ageremus. Eum ergo excipe,
hunc fervans morem, ut neque facile accusas, ne-
que facile deprecaris.

Firmi Epistolarum Firmi Cæsariensis.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ

Εἰς τὸν Σ.

JULIANI IMPERATORIS

Epistola IV.

PROLEGOMENA.

Scriptoris Christiani Epistolis fabrefimus Ezechiel viri, imo Apostatz, Literas quatuor. Julianus ille est, Romanorum Imperator, qui Religionem Christianam ejusse non contentus, scriptis etiam, atque impotentia opprimere studuit. Quanta illi foret eloquentia, humaniorumque Discipularum peritia, ab aliis, qui fufe ejus Vitam, res gestas, & scripta collegerunt, quam a Notis hucus meis, discere præstat. Sit in præsentia satis animadvertisse, tanti ejus ingenium, ejusque literaria monumenta facta ab eruditissimis viris fuisse, ut in ejusdem Libris Latio ac luce donandis, bene operam suam collocatam crediderint (ne alios memorem) præclarissimus vir e Soc. Jesu Dionysius Petavius, & eruditissimus vir Ezechiel Spenhemius. Quorum ille Anno 1630. hic vero Anno 1696. Juliani editionibus procuratis, Litterarum Rempublicam nimium sibi devinxere. Verum enim vero, tametsi curam omnem doctissimi illi viri adhibuerint, ut cuncta impii Cæsaris Scripta in locum efferrent, atque ut numeris omnibus absoluta editio prodirent; nihilominus multa sese eorum diligentiz subduxere, aut adhuc in Bibliothecarum plateis latere coacta, aut olim ab edacitate temporum pœna æterni silentii damnata. Quam vero mihi in Ambrosiana Bibliotheca ad antiquitates versandas intento, sese quatuor ejusdem Juliani Epistolæ nondum vulgatz obtulissent, me quoque bene de literis meritum speravi, si eas jam ante editis, veluti spicilegium aliorum messis, conjungerem. Et prima quidem, ac posterior inter hæc Epistolas lucis beneficium potiori jure expectare videbantur, quippe in his quædam occurrant, quibus antiqua illa tempora illustrentur, uti in notis ostendi, & jam monuerat in suo *Diario Italico* C. V. Bernardus Montfauconius, cui legendas olim tradidi. Codex, unde hæc hausta, idem est ac qui Firmi Cæsariensis Epistolæ nobis suppeditavit, ideoque pervertitas, sed mendis fortasse non carens. Aliæ illic leguntur Juliani Epistolæ, quæ antea luci reddidit fuisse. In altero itidem Ambrosianæ antiquissimo Codice alia quædam brevis Juliani Epistola nondum publici juris facta habebatur; sed fugientia characterum vestigia omnem mihi legendi spem sustulere. Illam tamen a Friderico Rossgardio, nobili Dano, aliquando eodemam spero una cum aliis Apostatarum monumentis. Quam enim Italiam peragraret, ut Libanii Epistolas & variis Codicibus MSS. colligeret, ea luce donaturus, Ambrosianam etiam Codicem pro sua solertia satis intellexisse sibi visus est. Verum, ne Lectorem diutius moremur, Julianus ipse loquatur.

Ἰουλιανὸς Ἀλεξανδρινός. α.

Julianus Alexandrinis. I.

Οὕτως ὄντας παρ' ὑμῶν ἄκων λίσσεται ἐλθεῖν ἱκανὸν ῥημάτων, ὅτε αὖτις αὖθις, ὅπως ἂν πρὸς τὸν ἀσπασμόν τιμωρῶμαι. Ἐν τούτῳ ἰσχυρῶς ἐκτρέφω ἡ μακαρίτης Κωνσταντῶς, ὁ ἡμεῶν αὐτῶν αἰὲς αὖτις πατὴρ ἡ Κωνσταντῶν παῖς. Ἐὰν δὲ ἡ ἐκείνου εὐνοία, ὡς ἐδελύσεται, ἐν δὲ δὲ ἡμεῶν ἀποδοῖται τὸν ἡμεῶν πατρίαν, ἡ πόλις ἀπαστὴ παρ' ἡμῶν τὸ ἀνάστημα, πατὴρ δὲ ἡμεῶν προσηκουσάμενος αὐτῶν ἀπὸς τούτων. Ὁ μὲν γὰρ αὐτῶν ὡς ἀδελφῶν, ἡ δὲ δὲ ἡμεῶν φιλοῦν, καὶ γὰρ ἡμεῶν πατρίαν, καὶ ἡμεῶν ἀδελφῶν, καὶ ἡμεῶν πατρίαν, καὶ ἡμεῶν ἀδελφῶν. Τίς δὲ; ἐπεὶ δὲ αὖτις αὖτις ἡμεῶν ἀπαστὴ πατὴρ ἡμεῶν, ἡ δὲ ἡμεῶν πατρίαν, καὶ ἡμεῶν ἀδελφῶν, καὶ ἡμεῶν ἀδελφῶν. Περὶ τούτου δὲ ἡμεῶν ἀδελφῶν τῶν μετὰ τὸν πόλεμον, ὁ ἀπαστὴ

Οbeliscum apud vos esse audio lapideum iustæ altitudinis; despicit tamen, & ut quid vile, minimique momenti, in litore jacere. Eam Divus Constantius, ad hoc constructo navigio, Constantinopolim ad patriam meam, transferendum destinavit. Postquam vero illi accidit, ut Diia ita volentibus & terris ad supra fatali itinere demigraret, exigit a me Civitas donarium, quoniam ipsa mihi sit patria, adeoque mihi, quam illi, necessitudine majori conjuncta. Ille namque eam ut sororem, at ego ut matrem amo; in ejus enim solo primum in lucem editus, educatusque sum; neque fieri potest, ut in illam ingratus unquam videar. Quid igitur? Quoniam & vos non minus, quam patriam amo, do ut & apud vos æreum erigatur Simulacrum. Facta est autem nuper Statua colossæa magnitudine, quam vos erigentes habebitis, pro lapideo donario æreum,

lit, Alexandrinos in Pontum navigantes lambere oras Constantinopolis.

Kai *ὅσοι ἐν ταῖς ἐπαγαῖς*. Ex quemadmodum *annonæ deferenda*. Egyptus suis fragibus non suos tantum populos, sed Romam ipsam, aliisque Provincias antiquitus pascere videbatur, ut Plinius in Paneg. tradit. Hinc etiam discimus, ad juventutem Romam Alexandrinos devehete consuevisse magnam comestuum copiam. In MS. Cod. deest illud *et*. Salvinius addendum opportune movit.

οὐκ ἐπὶ δὴμοις ἀρμυράντα ἐν τῇ
Τύχῃ.
β.

Ejusdem ad populum acclamationem in
Τύχῃ.
II.

Εἴ μὲν οἱ οὐδέντοις ἀκούει οὐδέντοις,
ἀρμυράντα, αἱ δὲ οἱ οἱ ἱππῶν, οἱ δὲ
χίτων ἔχοντες, καὶ μεταρρίχωντες ἱππῶν οἱ
ἀρμυράντα οἱ οἱ δὲ οἱ. μάλα δὲ οἱ οἱ
οἱ ἀρμυράντα χίτων.

Siquidem in Theatrum lateenter ingrediar, ac-
clamate; sin autem in Templo me conferam,
silentium agite, & acclamationes vestras in Deo
transferite. Plinius, & bona verba potiori jure Dim
debentur.

NOTÆ.

EDictum potius, quam Epistola Juliani, hæc videatur. Populo videlicet præcipit, ut si-
bi Theatrum quancquam lateenter ingrediendi plaudant, nequaquam vero Templum in-
tranti; plausus enim in Templo Superos tantum deceat. Alius tamen esse possit sensus, si
pro *acclamate*, *agite*, & *transferite* legamus *acclamatis*, ac *transferitis*; tunc enim significat,
populum a Juliano corripit, quod se in Theatrum clam ingrediendem acclamationibus exci-
peret, silentium vero in Templo agerent. Qui sensus a MS. Cod. probari videtur, in cu-
jus fine habetur ὁ *χίτων*, hoc est, *non amant*; quasi dicat: cur plausus vestros ad Nu-
mina transferitis, quæ hujusmodi acclamationibus minime delectantur, aut indigent? Nihil-
ominus prior sententia magis titulo-consona videtur; quippe hæc ad populum dicuntur non si-
lentem in Templo, sed acclamationibus faustis Juliano gratulantem: quod versatus Apollina-
re festali illud ὁ *χίτων*, & scripsi *ἀρμυράντα*, pro quo erat in titulo *οὐδέντοις*.

Ex τῇ Τύχῃ. In Τύχῃ. Templum Fortunæ dicunt, seu Τύχης τοῦ, Tychæum fuit.
Tale Templum Constantinopoli existitum aut a Byzantæ, aut ab aliis, tradit Hefychius
Milefius, & Zozimus lib. 2. Hist. pag. 387. Clarissimus tamen Du-Fresnius in Constantinop.
Christiana lib. 2. cap. 9. non Fortunæ Templum, sed Simulacrum duntaxat Constantinopoli
excitatum arbitratur. Cui consentire vix possum, cum quod hinc discamus, Τύχῃ nomine
Templum aliquod esse accipiendum, quum infra ἐν ἱερῷ, hoc est, *Særa* ibidem fieri, atque
a populo acclamationes dari Julianus affirmet; non etiam quod Socrates lib. 3. cap. 11. Hist.
Eccles. scribat, Julianum hostias immolantem Fortunæ in Basilica, in qua ejusdem Fortunæ
seu Τύχης, positum erat Simulacrum, a Mari Episcopo Chalcedonensi objurgatum fuisse.
Accipe hujus verba: *ὅτι οἱ δὲ ἱερῷ ἐν τῇ Κωνσταντίνου πόλει Τύχῃ δῆμοις ἐν τῇ Βασι-
λῇ, ὅσα ἐν τῇ τοῦ Τύχης ἱερῷ ἔχοντα. Hostias vero publice immolavit Constantinopolitana
Urbis Fortunæ in ea Basilica, in qua locatum est ejusdem Fortunæ Simulacrum*. Eadem repe-
runt Nicephorus Callisti lib. 10. cap. 30. & Suidas V. *Mores*. Hanc quidem Τύχην pro For-
tuna, non pro Fortunæ, Valeius, ac Du-Fresnius accipiendam fuit arbitrati, ideoque Τύχῃ
interpretantur *Templa Græcis publicis posita*. At dum concedant, Τύχῃ fuisse Templum,
ego reliqua non moror.

Τὰ οὐκ ἐπὶ Τύχῃ.
γ.

Ejusdem ad Piclorum.
III.

Εἴ μὲν μὴ ἀχῶ, καὶ ἰχθυόμεν,
οὐκ ἐπὶ τῇ Τύχῃ. αἱ δὲ οἱ ἱππῶν, οἱ δὲ
χίτων ἔχοντες, καὶ μεταρρίχωντες ἱππῶν οἱ
ἀρμυράντα οἱ οἱ δὲ οἱ. μάλα δὲ οἱ οἱ
οἱ ἀρμυράντα χίτων.

Siquidem non haberem, & mihi fuisset gratifica-
tus, venia dignus esses. Sin autem haberem
neque iteror, Deos ferrem; imo potius Dii me fer-
rent. Tu vero quare alienam mihi habitum dedisti,
o amice? Qualem me videri, talem etiam pin-
gito.

que barbaros, ut heic dicitur, a Constantio effusus. Nescio an præsidium ab ipsoemet Juliano sit expectandum; etenim is euctor est in Orat. I. quæ est in Constantii Imperatoris laudem, Araneus post Megni Constantini supremam diem a Romanorum fide, ac societate defecisse. *Ἀρνεύς*, inquit, *παρὰν ἀρχαίων ἐκείνων, καὶ πάλιν ἐπὶ τῷ πατρὶ Πρωτοκλάτῳ, οὗ ὅπου ἐπὶ τῷ πατρὶ κατεπαύοντο &c.* Armenii veteres socii res necesse moliebantur. Non minima sui parte ad Persas defecerant, nostrique imperii limites latrociniis vexabant &c. Narrationem Julianus prosequitur, atque ubi in eodem populos susceptam a Constantio Augusto expeditionem retulit, mirissime quoque gentem illam habitam fuisse, addit. *Ἀρμενίαν δὲ οἱ προδίδουσι τοῖς παλαιῖς ἔθνεσιν ὑπερβαίνειν, καὶ οὐ μὴν αὖ αὖτις αὖτις ἐπὶ τοῖς Χριστοῦ ἀρχαῖς ἐπὶ τοῖς ἱεραγούροις, τοῖς οὐκ ἐν αὐτῷ αὐτῶν ἀδελφοῖς ἀδελφὰς παρακαλεῖσθαι &c.* Idest: En Armenii vero, qui se ad hostes adiunxerant, ad te illico reversi sunt quum Cæsar, a quibus is, qui Provincia imperabat, fugere compulsum fuerat, ad nos abdaxisset, & sic qui fugerant, tutum in patriam, ac sine fraude reditum comparasset. Hæc Julianus; e quibus, ni fallor, percipi potest, Arsacem, qui tunc Provincia imperabat, ab Armenia fugere compulsum, apud Constantium se recepisse, atque ab illo rursus in Regni possessionem immisissum. Ista fortasse beneficia sunt, quæ Arsaci Constantius præstitit. Nihilominus obscurum videri mihi hunc locum, non dissimulo; & eliquod verbis forte mendum inest. Non deerunt etiam, qui non beneficia, sed injurias a Constantio, & Constantio populi Armeniæ illatas heic memorari suspicentur. Eadem & mihi primum fuit opinio.

Τὸ ἀποποιεῖν. Mollissimum. En quam mele Constantium habeat ambitiosus Julianus. *Ἰλιον ἀποποιεῖται, καὶ ἐκείνῳ, videlicet, mollissimum, ignevisissimum, ac annosum appellat.* Mihi tamen illud *ἐκείνῳ* suspectum nimis, absconumque videtur. Quei enim Constantium *senem* suspectum nimis, absconumque videtur. Quei enim Constantium *senem* atque *annosum* dicat Julianus, quum ex Erudiorum calculo non ultra annos XLIV. aut summum XLV. vitam ille produxerit? Accedit, quod Sozomenus hujus Epistolæ, ut supra vidimus, mentionem faciens, ait Apostatam Constantio, *αὶ ἀνδρὶν, καὶ ἀνδρῶν, ut ignotum, ac impio insul-tasse.* Ubi quod est ad alterum Epithetum, nil simile heic videtur. Nihilominus quicumque *annosum* retinere velit, ira Constantium appelletur censetur, ut aut ejus imbecillitas notetur, aut plus quam patet effragne dicatur.

Νῦν οὖν. Nunc tibi. Legebatur in MS. Codice *νῦν μὲν*. Hanc igitur emendationem sensus tibi poscere videbatur.

Ἰουλιανὸν. Julianum. En militem gloriosam, en superbus titulus, quibus se perdidit Christianæ Religionis desertor efferebat, quique a Sozomeno in supra alatis verbis inveniuntur. Potissimum vero Pontificis *Maximi* titulo gloriabatur Julianus, quem, ubi rerum potius est, nos cum Gemillitatis studio, re ac nomine resuscitare conatus est, ut se in superstitionis cultu primas obtinere ostenderet. In Epist. LXII. ambitiose similis proferit. *Εγὼ, inquit, ἰσχυρὸς εἰς τὸν κατὰ τὸν πατέρα μέγαν ἀρχιερέα &c.* Ego, quoniam patris meo Sacrorum *Maximus* sum Pontifex &c.

Φραγκῶν. Francorum. In MS. habebatur *Φραγκῶν*. Juliani res in Gallia gestes, ejusque in Francos victoriam brevibus ab Eutropio lib. 10. accipe. *Ab eo modicis copiis apud Argentoratam Gallia urbem ingentes Alamannorum copia extincta sunt; Rex nobilissimus captus; Gallia restituta; multa postea per eundem Julianum egregie adversus barbaros gesta sunt, sub- motique ultra Rhenum Germani, & finibus suis Romanum Imperium restitutum.* Qui Eutropio *Alamanni, & Germani* dicuntur, Juliano sunt *Franci*, qui a Gallis populis eo tempore diversè erant. Si plura hac de re queris, ipsummet Julianum consule in Epistole, seu Libro ad S. P. Q. Atheniensem, ubi gloriam sibi in bello partam, imo Vitam suam oratione multa exponit. Vide & Ammianum.

Ἐχθρὸν. Hostem. Aut a delictulo quodam ea, quæ in Christum, sanctamque Religionem postrem Julianus hac in Epistola evocaverat, delete sunt, aut quum publica utilitatis hostem quemdam latitare apud Arsacem inquit, Christum his verbis impius Imperator significare voluit. Certe, ut supra Sozomenus nos docuit, ab hisce conviciis non ebullivit Apostata ad Arsacem kribens; nunciatum quippe illi fuerat, Regem hunc ejorata falsorum Numinum superstitione, Christianæ Fidei dedisse nomen.

Τὰς δὲ. Scito tamen. Au Juliani mentem plane essequutus fuierim, nescio. At omnia sibi coherere hoc pacto videntur. Sozomenum etiam huic interpretationi consentire, facile intelligas; tradit enim, Julianum ad Arsacem in hæc verba scripsisse: Deum illum, quem colabat, nequaquam ipsi opem letarum, si imperata facere neglexisset. Quibus edocemus, Arsaci Julianum sanctiorum munitionum fuisse casus.

Ἡ Νεσβίσις τῆς Νεσβίου. Nesbionum Civitas. Nesbis, aut Nisibis, urbs Mesopotamiæ celeberrima. Illam pluries arctissima obditione assidua Romanis eripere conati sunt Persæ, ut Julianus ipse in Orat. I. de laud. Constantii Augusti narrat, cui addenda Chronici Alexandrini,

drini, Sexti Rufi, & Philostorgii testimonia. Hanc urbem, si a Persis victoria stetitset, una cum Armenia vastandam, atque opprimendam Julianus prædicebat. Et revera, sublato e vivis Juliano ipso, paceque turpi cum Persis ab ejus successore Juviano constituta, Nesebis in Persarum jura transiit.

Tur iparior dñor. Caelestibus Diis. Sed unde tanta Juliani confidentia, ut Armeniorum, ac Nesebenæ Civitatis calamitates sibi a Diis prænnunciatas affirmet? Id mirum nequaquam videbitur Juliani superstitionem, stultamque eroditionem non ignorantibus. Iis enim temporibus quædam apud Gentiles sublimioris, ne agebant, Sapientie, atque arcane Scientiæ imago invaluerat, ad quam obtinendam præviis quibusdam sacris, ac mysticis purgationibus nec opus erat. Tum vero, ut Eusebius Sardinus, Ethicus & ipse, in *Ædesio* tradit, *Democritus* nonnullis, sive *Divinis affatus*, istis initiati ritibus præ se ferebant, seque in Deorum consilium, & contubernium receptos venditabant, quo sibi apud imperitum vulgus venerationem anconparemur. Jamblichum Chalcedensem Philosophum, & Juliani familiarissimum, tamquam hujus occultioris, sive divinius Scientiæ principem, eo inclavisse xvo, eruditio censuit Spanhemius in *Præf.* ad Julianum. Huc factum est, ut quoties fidem consilii suis adjungi Apostata veller, Deorum jussa, admonitionemque prætenderet. Ita in Epist. XIII. ad Julianum avunculum, cur contra Constantium ipse duxerit aciem narrans, hæc habet: *οὐδὲ δίδω; ἐνδύς ποὺ οἱ θεοὶ διαψέδω; ἰαίνονται, αὐτοῖς ποὺ διαγγέλλουσιν ἐνδοκίμω;. Καὶ ἰσχυρὸν ἐνὶ;* *Quia videlicet Diis aperte hortabantur, salutem pollicens, si parerem.* Alia similibus jactantur exempla proferre possem. At hæc sint satis.

Finis Epistolarum Juliani,

ἐναιδα καὶ ἐν τοῖς δόμοις ῥήματα, καὶ μὴ
μελεῖται πρὸς αὐτοὺς, μὴ τι τῶν δυνάμεων
διακρίνῃ τὸ σῶμα, οἱ δὲ ἑκαστοὶ, ὅταν
σὺ σώμα πεπλασμένον ἐκ καλλίας λήγεται,
μὴ σὺ σώμα μελεῖται πρὸς δυνάμει, οἱ δὲ
ἀπολογίαν πρὸς παρρησίαν, ὅτι ἡ δυνάμις
ἐκλεῖται. Πῶς δὲ ἡ λατρεία αὐτῶν κα-
λῶς δοκεῖ ἀπολογίαν, ἢ φρονέται, καὶ οὐ καὶ
παρρησίαν, διὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς διὰ ῥήμα-
τα; ὅταν οἱ μὲν τῷ σῶματι πρὸς αὐτὴν τι
χρῶνται ἐπὶ τῷ λόγῳ, καὶ ἄλλοι ὁ ἑαυτοὺς
σώμα λήγει γυμνάσαι τὸν λόγον. οἱ δὲ τὸ
τῶν δυνάμεων ἔργον λαμβάνουσιν ἐπὶ τῷ λό-
γῳ, ὅτι ἐπὶ Πάτρει: λέγουσιν, ὁ ἰσχυρὸς
Αὐτὸς αἰς πνεῦμα ζωντοῦν. Προσκυνῶντες ἡμο-
λογεῖ Χριστοὶ κατὰ τὸν σῶμα τὸν πατέρα
λήγει: καὶ προσκυνῶντες ὁ πᾶς ἀνθρώπος καὶ ἡ
ἐκκλησία ἐκ δυνάμεων προσκυνῶντες κατὰ τὸν δυνά-
μει, καὶ ἡ ἐκκλησία τὸ σῶμα τῷ τῶν δυνά-
μεων προσκυνῶντες ἐπὶ αὐτοῖς τὸ σῶμα, (ὡς
γὰρ δυνατὸν) ἐπὶ προσκυνῶντες τὸ σῶμα
τῷ πατρὶ, καὶ ἡ ἐκκλησία ἡ δυνάμις,
ἵνα γὰρ. Ὡς γὰρ ἀποκρίσας τὸν δυνάμει
ἐπὶ τῷ δυνάμει, καὶ ἵνα γὰρ. Παρακλῆται δὲ τοῖς
μῶν πρὸς ταῦτα διακρίνουντες, καὶ οὐλο-
σάμενοι ὅτι κατὰ τὸ δόγμα ἡμελοῖται, μὴ δια-
κρίνουντες διὰ τὰ ῥήματα. τὸ μὲν γὰρ τοῖς
δυνάμει διακρίνουντες τοῖς ῥήματι προ-
σκυνῶντες οὐκ ἀντί, τὸ δὲ τοῖς δυνά-
μει οὐκ ἀντί, καὶ ῥήματι διακρίνουντες
ἐκλεῖται, ὅτι διὰ τὸν Χριστόν, ὁ Χριστὸς καὶ ὁ
πᾶς, καὶ γὰρ, αὐτοὶ τῷ πατρὶ δύνανται, καὶ τῷ
δυνάμει δυνάμει, καὶ ἵνα γὰρ, καὶ μὴ
μῶν διακρίνουντες, καὶ ἵνα γὰρ τὸν πατέρα
ἐκκλησία καὶ ἡ ἐκκλησία μῶν ἐκκλησία-
σαι. ἵνα γὰρ.

sentis, quando Deitas increata glorificatur. Quo-
modo ergo dolendum non est, eos, qui hæc ita recte
confitentur, ac sentiunt, uti etiam a maioribus tra-
ditum acceperunt, invicem propter voces discrepa-
re? Quando hi quidem corporis nomine utuntur
quoniam de Verbo loquuntur, sicuti Joannes carnem
dicens factum fuisse Verbum; illi vero Deitatis no-
men assumunt, quoniam de toto servo loquuntur, ut
Paulus: Dico autem, novissimus Adam in spiritum
vivificatum. Secundum Carnem Christos se Patrem
adorare fateatur, dicens: Nos adoramus, quod sci-
mus. Joh. 4. 23. Et non dividitur Deitas; adoratur
secundum Deitatem, & non sejungitur corpus,
quam adoramus Deitatem. Neque sejungimus a
Deitate corpus (non enim fieri potest) quando
illud mortem passum adoramus; neque separatur
Deitas, unita est enim. Siquidem oportebat vin-
ci mortem a Deo, & victa est. Monete autem
illos, qui frustra in his questionibus a nobis dis-
cordant; & servetur in hoc dogmate consensus,
ne dissideamus ob verba. Dogmate enim discre-
pantes, verbis concordiam simulate impium est;
dogmate autem concordantes, propter voces dis-
sidere, vanum & fatuum videtur. Hoc autem
concorditer tenentes, nempe Deum incarnatum
Christum atque e Cælo, atque e terra, esse
enimlem, forma quidem servum, at virtute Deum,
maneant in concordia, & frustra ne dissideant,
neque in vanam verborum pugnam, qua Hære-
tici solent uti, incideant; sed Ecclesiæ simplici-
tatem potius æmulentur. Vale.

In Epistolam sub Julii I. nomine editam

DISQUISITIO IV.

Ad Eruditissimum, & Clarissimum Virum

ANTONIUM MARIAM SALVINIUM

Græcæ Linguae in Florentino Gymnasio Professore.

SYNOPSIS DISQUISITIONIS.

Gennadius, & Centuriatores Epistolam hanc Julio I. Rom. Pontifici perperam adscribunt. Facundus Hermianensis eandem ipsi rectius abjudicat. Quod & facit cum Evagrius Leontius Byzantinus. Nihil in illa, quod Julium deceat. Apollinaris Hæreticus illius Auctor creditur, ejus sunt & aliæ quædam Julio affixæ. Corpori Christi Animam, siue Mentem humanam negavit is, quod & facit bujus Epistolæ Auctor. Multa in Apollinari a S. Gregorio Nysseno damnata, quæ hec eisdem traduntur. Hypatius, Anastasius, Eulogius, Ephraëmius, & alii S. Julium ab ista calumnia liberant. Quis fuerit Dionysius, ad quem data fingitur hæc Epistola.



Non te fugit, Salvini doctissime, quantum mihi alias gratulatus fueris, quod ab amœnioribus Artibus ad graviores rursus me receperim, & præcipue ad sacram Eruditionem, cujus studium ut jucunditate nulli alii concedit, ita requisuit auctoritate antecedere satis constat. Gratissimum autem accidit mihi, te habere hujusmodi consilii mei non solum hortatorem sollicitum, sed etiam laudatorem benevolam. Nam tibi tu hominibus, qui te intus non noscunt, vident interdum possis in unis mitionibus literis vim, & curam omnem ingenii tui contrinxisse; illud tamen mihi est exploratum, te ita omniæ eruditionis copia valere, ut maximi ponderis, summæque auctoritatis apud me semper tutora sint cum præconia, tum hortamenta a te profecta. Atque illud meum de te judicium non solius fidei consensu, sed ipsi experientia mea sæpe numero confirmatum fuit. Quoties enim te in variis difficultatibus consului, quæ te mihi offerebant in amplissimo eruditionis studio, talem toties in te rerum copiam, & Græcæ Linguae, totiusque antiquitatis peritiam inveni, qualem pauci assequantur, & in paucis demerari solemus. Illud solum (& præ teo dixerim) satis probare non potui, quod nimirum ferme tibi uni scire, tibi que in spirito canere contentus, non iis, quibus certissime potestas, Republicam literariam afficere beneficiis. Sed tu ma-luisti non de iis, ac eruditionis conscientia frui, quam studiorum tuorum fructus his difficilissimis evulgare temporibus, quibus quum in fastidiosos, aut maledicos Lectores facile impingatur, vix aliis, vix sibi placeat Scriptor, honestæ queris, non turbide gloriæ cupidus. Quo in consilio si te sequerer, potius id etiam, quam tu, ratione facerem, & ingenii mei sortuna, viribusque longe minoribus prudenter cunsculerem. Verum mihi jam placuit audacius procedere, tuisque potius auctoritate hortationibus, quam exemplo tuo. Quamobrem quum hæc edere in animum induxerim, quibus pro tua honorare, & doctrina non unum consilium beneficium, nihil antiquius habui, quam aliquem deligere locum, ubi tellaret & me pratum, & te omni commendatione dignissimum. Tuo igitur nomini inscriptam volo Disquisitionem istam, qua mihi propotum est, Julii I. Romani Pontificis famam ab Hæreticorum calumnia vindicare. Et hoc quidem in præsentia facile possumus, quando nobis monumentum illud oblatum est, per quod olim Ecclesiæ Catholicæ, tanti Prælati cemen-

tito nomine, se factores esse fucum speraverant Eutychiani. Quid enim veritatem clarius ostendat, quam ipsam prodere mendacit officinam, ipsamque omnium oculis signentum obicere? Certe, hæc illa est Epistola, quæ dubiam S. Julii fidem apud veteres aliquot fecit, quæque posterioribus etiam sæculis negotium tacellere visa est, incertis nempe in eam, quinque ignotam, prolatis sententiis. Rem igitur cum gratam eruditis, tam S. Pontificis memoriz utilem præstabitur, si edito famulissimo hoc factum per nos fiet, ut de illius falsitate, & de Hæreticorum fraude, omnibus judicare in posterum liceat.

Inter antiquos Scriptores qui primus de hæc Epistola mentionem fecerit, Gennadius est in lib. de Scriptor. Eccles. cap. 2. ita scribens: *Julius Urbis Roma Episcopus scripsit ad Dionysium quendam de Incarnatione Domini Epistolam unam, qua illo quidem tempore utilis visa est adversus eos, qui ita duas per incarnationem asserbent in Christo personas, sicut & naturas. Nunc autem perniciosæ probatur; somentum enim est Eutychianum, & Timotheæ impietatis.* Gennadii verba libenter adoptant, ac retulerunt, Centuriatores Magdeburgenses Cent. IV. cap. X. Quibus hæc alia e velligio adtexunt: *Adauisse ex eadem Epistola testimonium de personæ Christi videtur Cyrillus Alexandrinus in Apologetico suo hoc modo. Tum hæc ipsa Epistola verba proferunt: Predicator ad completionem fidei, & incarnatus ex Virgine Maria Dei Filius, qui & habuisti in hominibus, non in nomine (in hominibus iterandum erat) energiam operans. Hoc enim in Prophetis est, & in Epistolis: Perfectus Deus in carne, & homo perfectus in Spiritu, non duo filii; unus quidem germanus filius, qui suscepit hominem: alter vero mortalis homo assumtus est a Deo; sed unus unigenitus in Cælo, unigenitus super terram.* Tandem Centuriatores ita sermonem concludunt: *Citat idem testimonium ex Epistola ejus ad Prodosimum Synodus Chalcedonensis contra Eutychem.*

At neque Centuriatores, neque Gennadius quidquam protulerunt, quod accuratam rei cognitionem sapiat. Et primo animadvertere juvat. Epistolam hanc Gennadio homini Latino re minime fuisse perfectam, sed solum de nomine cognitam. Quippe manifesta illius hallucinatio est asseruere, ipsam olim visam fuisse utilem adversus eos, qui ita duas asserbent in Christo personas, sicut & duas naturas. Nullum Concilium, nulli Ecclæsiæ Catholicæ Patres, hujus Epistolæ testimonio adversus Nestorianos nisi umquam fuerant, neque porro posita sunt nisi. Inde autem fluxit Gennadii error, quod Act. 11. Concilii Ephesini citatus Interdict contra Nestorium locus ille ex Epistola Julii I. Papæ, quem Centuriatores nuper adferbant. Nimiram censuit Gennadius, & post ipsum censuere Centuriatores quoque, unam eandemque fuisse Julii Epistolam, quæ ad Dionysium data ferebatur, cum illa quæ in eodem Ephesino Concilio citatur. Verum diversæ plane sunt Epistolæ. Quæ ad Dionysium, uti fertur, conscripta fuit, nunc a nobis editur, ibique nihil eorum legitur, quibus Ephesina Synodus est usa. Altera apud Actum, seu Doctorem, hoc est, ad Doctum, seu Docimum, quem etiam Prodosium alii appellant, jamdudum Interdictum, eademque ab Ephesinis Patribus laudata est. Confudit ergo utramque Epistolam Gennadius; utilem olim fuisse ratas conscriptam ad Dionysium, quod ipsam arbitraretur ab Ephesino Concilio in veræ Fidei confirmationem adhibitam.

Facundus Episcopus Hermianensis altero post Gennadium sæculo vivens, hoc est, Justiniani temporibus, nonnulla habet lib. 1. cap. 5. quæ conjecturam nostram firmant, erroremque Gennadii manifestissimè aperiunt. Scribit adversus Eutychianos, eorumque sobolem Acephales, unam in Christo Naturam saluantes. Ita vero inquit: *Quid autem illos contra hæc evidentissima Patrum testimonia iuvare poterit, quod in assertionem vanissimi sui erroris dicant, Julium Romanum Episcopum nescio ubi rescriptisse, quod una sit Christi Natura? quum in eadem sanctæ Synodo Ephesina hoc solum ipsius B. Julii contra Nestorium recitatum fuerit ex Epistola ad Prodosium, in qua ait: Predicator veræ ad supplementum fidei & incarnatus ex Maria Virgine &c. Postquam Facundus locum integrum ex Act. 1. Concilii Ephesini retulit supra a Centuriatoribus descriptum, ita pergit dicere: Non aliud, præter hæc ad Prodosium Epistolam, ex dictis B. Julii in illa Synodo prolatum est, si qua forsitan alia scripta, neque ex hæc Epistola aliquid amplius. Cur igitur non illud potius, quod de una Christi Natura ipsi circumferunt tamquam ab ipso B. Julio scriptum, vel quæque similia, quæ scripsisse autumant alios venerabiles Patres, in Synodo recitata sunt contra Nestorium? Nam ipsi magis ejus dogmati ceteraria viderentur. Hinc igitur elucet, nullam aliam Epistolam Julii I. usurpatam adversus Hæreticos Nestorianos olim fuisse, quam quæ ad Docimum, five ad Prodosium conscripta fuerat. Quare ex altera ad Dionysium data nihil utilitatis umquam cepere Catholici, ut Gennadius leviter affirmabat. Videtur autem Facundus Græcam Epistolæ illius Inscriptionem apud Actum, ad Docimum, pro uno verbo accepisse, tamquam scriptam fuerit apud Prodosium ad Prodosium.*

Deinde validissimum argumentum e Facundi verbis ducere incipimus, ad dignoscendam falsitatem, atque signentum famosæ hujus Epistolæ a nobis editæ. Nam si Epistola hæc ad

Dio-

Dionysium data jam exstabat, quom Nestoriana Hæresis tot in Ecclesia turbas excitare coepit, ear ab illa citanda adversus Nestorium abstinent Patres Ephesini? Car deinde Euty-
ches, & Dioscorus nonquam pro se ipsam laudarunt, nonquam ejus testimonio suam con-
firmare sententiam? Certe Julii Romani Pontificis auctoritas maximam attulisset pondus
Eutychiez opinioni. Neque tanti Pontificis opus Græce vulgatum latitare adeo poterat, ut
omnium oculos fugeret, quom satis liquet, ejus generis monumenta per Ecclesias, perque
Eroditorum manus vix edita consuevisse ferri. Aut ergo post Synodos Ephesinam, atque Chal-
cedonensem, conscripta fuit, Julioque supposita Epistola illa, ideoque ante Synodos illas mini-
me extabat; aut si exiabat, nemo hæcenus noverat, credideratve, Julium ipsius Auctorem
fuisse. Propterea hæc merito Facundus addit: *Quid enim jam controversia remansisset, quod
una esset illius Dei-Hominis subsistentia, sive persona, si probarentur Patres, quod etiam anam
predicaverint ejus esse naturam? Igitur, ut omnis auferatur questio, si non postea Epistola il-
la (Hoc est quæ ad Dionysium scripta circumferebatur) conscripta est (fortasse legendam
consilia est) aut B. Julii sam non esse, sicut magis credendum Synodus judicavit, aut etiam,
etsi ejus esse credidit, quod ego non dico, ut aliam magis (hoc est, quæ ad Prodocium, seu
Docium conscripta fuit) quam ipsam ejusdem S. Julii contra Nestorium proferret, non ex eo
quod incaute dictum est, contrarium errorem judicavit esse vincendum.*

Verum ne hæc quidem ultimarum suspitionis umbram admisisset Facundus; imo constanter
negasset Julium I. ejus Epistolæ artificem, si quæ a Græcis Scriptoribus hæc in re oculatio-
ribus nos edocti sumus, ipse etiam novisset. Hæc igitur audire juvat; eorum autem non te-
stimonio solum, sed etiam rationibus constabit, suppositam Julio ab Hæreticis famosam hæc
Epistolam fuisse. Evagrius Scholasticus, a quo Historiam habemus, & Leontius Byzantinus,
a quo Librum de Sæctis, Scriptoribus multis nominibus commendati, ipsoque Sæculo Christi
fexto, quo Facundus Hermianensis floruit, & ipsi florentes, hæc advocandi sunt. Primus il-
le de Nestorianis Hæreticis agens lib. 1. cap. 31. inquit: *Sanctorum Patrum Libros sepe de-
precantur, multoque Apollinaris Libros Athanasio, Gregorio Thaumaturgo, & Julio, inscri-
ptionibus communitis attribuerunt, quibus quidem Libris plurimos in suam impiam errorem in-
duxerunt.* Non est mhi ad manus Evagrii Historia, sed illam ex Baronii fide produco ipsam
citantis ad Annum Christi 352. n. 5. Neque tamen non mirari, quod Nestoriani impollute
hujus dicantur Auctores. Certo certius est, eam, quam nunc proferimus, Epistolam Euty-
chianis ita scateere erroribus, ut Nestorianis oppositam omnino sententiam reterat (quod &
Gennadius monuit) atque architectum plaue sapiat Eutychianum. Quei rogo utraque ad-
versantium Hæreticorum cohors uni atque eidem Romano Pontifici tribuere, ac supponere
potuit contraria hæc perverlarum opinionum monstra. Evagrius proinde forte hallucinatus est;
sive, ut ratione potiori dicam, Evagrii locus attentius considerandus fuit Cardinali Baronio.
At infra de hac ipsa res sermo recurrit. Interim satis est cognovisse, Apollinaris Hæretici
Libros Julio fuisse ab Hæreticis per dolum suppositos.

Accedant nunc Leontius Byzantinus, quo nemo luculentius in hujusmodi questione versa-
tus est. Actione 8. de Sæctis pag. 526. Eutychiez Hæresis fundamenta convellit. Ejus ta-
men sunt verba hæc e Græco translata: *Adferunt (Eutychiani) aliud quoque dictum, ve-
lut a B. Julio profectum, quod exstet in Epistola scripta ad Dionysium Corinthi Episcopum,
cujus initium est (Miro de quibusdam audient &c.)* *Esque dictum hujusmodi (Necesse est
eos, quom duas naturas dicunt, unam adorare, alteram non adorare; ac in divinam qui-
dem baptizari, & in humanam non baptizari.) Alique plura istac Epistola continet. En
aliquot Epistolæ hujus verba, quæ quom in exemplari nunc a nobis edito pariter legantur,
Androsiani Codicis fidem confirmant. Porro videamus, quomodo fe ab illa difficultate Leon-
tius expediat. Sed nos, prolequinur ille, pluribus argumentis convincimus, illam Epistolam non
esse B. illius Julii, sed Apollinaris. Primum ex eo quod si quis eam/subtiliter consideret, ni-
hil Juliano dignum nomine habeat. Quin & septem illa Epistola, quas ejus esse dicant, Apo-
linaris sunt. Deinde quod in eadem Epistola Corporis mentione facta, nusquam id. mente pre-
ditum, vel antequam dixerit. Erat autem in more Patribus illius sæculi, ut sibi Corporis
mentionem facerent, id ipsum mente præditum, animatumque dicerent: quod quidem usque adeo
verum est, ut reformidantibus eis hæc crimen, adeoque deinceps illas voces, Mente præditum, &
Animatum, assidentibus, nulli posteriorum libri reperiantur, qui hæc veterum appendicem non
habeant. Præterea de hoc quoque non B. Julii, sed Apollinaris esse redarguitur, quod Nyssenus
illis Gregorius in opere contra Apollinarem aperte multa recitet, quæ hæc Epistola continentur,
easque ceu pravæ refutet. Postè & aliunde convinci, quod B. Julii non sit, apertè enim Actis
Synodi Ephesinæ sub B. Cyrillo insertam: quod quidem aperte mentionitur. Nam nihil ibi in
textu tale reperitur, sed alia quedam inserta est Epistola velut a Julio scripta; nec ipsa Julii,
sed Timothei, quemadmodum ex multis exemplaribus intelligi potest. Enimvero, quom nihil no-
bis illa adversetur, quod eam Julii dicunt, flocci scilicet fætiendum.*

Hactenus Leontius accuratissimi profecto Critici nomen promeritus, quo auctore discimus, Apollinari Epistolam hanc esse reipsa tribuendam. Antequam vero progrediamur, animadvertere opus est, Baronium hæc itidem Leontii documenta produxisse. Relatis autem iis Epistolæ verbis, *Necesse est eos, quum duas naturas dicunt, unam adorare, alteram non adorare* &c. mirari se ait, cur Gennadius appellare potuerit utilem Epistolam hanc, adeo immanes, manifestæque blasphemias complectentem, quibus *Nestoriana Hæresis confirmaretur*. Ita simplicissimus Annaliarum parens; sed aliter loquutus, si quod in postquam fas erit, Epistolæ ipsius subditæ textum legeret & ipse potuisset. His verbis, quæ nunc quoque in exemplari a nobis vulgato occurrunt, non Nestoriana Hæresis confirmatur, sed quidem Eutychiana; quinque ab Epistolæ Auctore assertorum tamquam necessarium, & ut ipse significat, absurdissimum Nestorianæ sententiæ contestarium. Tamen abest, ut ille cum Nestorio sentiat duas in Christo divinas naturas, quarum una adoranda sit, altera vero nequaquam, ut potius utramque simul permisceat, atque confundat, unaque tantum adoratione colendam affirmet, Eutychianis in hoc omnino concors atque consentiens.

Sequatur nunc Leontium *καὶ πάλιν*, illiusque rationes, atque argumenta sigillatim percurramus, quibus facile palam fiet, qui verus fuerit Epistolæ hujus faber. Inquit is, non a Julio Primo Romano Pontifice, sed ab Apollinari Hæresiarcha illam fuisse conscriptam. Hæc autem rationibus sententiam suam confirmat. Prima est, nihil ibi occurrere *Juliano nomine dignum*; hoc est, nihil gravitatis, eloquentiæ, sapientiæ, aut paræ vetetisque doctrinæ, quod Julium Apostolicæ Sedis Antistitem deceret, in eo monumento contineri. Et tætera quum nihil antiquius Romanis Episcopis, totius Ecclesiæ Magistris, fuerit, quam vestitissima Christi dogmata semper tradere, atque tueri; hæc autem renerantur tot novæ, temporaliæque Julii inaudita doctrinæ semina; quis seculo Christi quinto, quando Eutychetis causa ferverbat, Julium tam facile debuit, potuisset credere perniciosæ illius Epistolæ, atque novitiæ Auctorem? Jam antea reclamasset cum Occidentales, tum Orientales Episcopi, si tale quippiam seculo Christi quarto Julius tradidisset. Potuit quidem Apollinaris etiam despicere, & fortivis literalis inter fuscæ ascesis quidquid labebat esurire, atque confingere. Non posset Romanus Episcopus, Ecclesiæ totius caput, sese abscondere, conscripta præsertim Epistola ad celebrem Græciæ Episcopum, & palam vulgata. Superfuit adhuc perennare dux Julii Epistolæ a S. Athanasio descriptæ (nihil enim moror Isidori Mercatoris plebepiscopi) in quibus diversam plane & styli, & doctrinæ, & prudentiæ faciem intrare. Addit Adonysus Scripser, a quo Collectionem habemus contra Severianum §. 6. Inscriptionem hujus ipsius Epistolæ contentaneam non fuisse Romanorum Pontificum consuetudini. Quæ de re iudicium ferre nobis in præsentia non licet, quando inscriptione caret exemplar nunc a nobis editum.

Alterum Leontii argumentum est, non hanc tantummodo Epistolam, sed & alias septem Julio fuisse suppositas, quæ tamen Apollinaris revera forent. En Eutychianorum artes, & doli. Quid igitur mirum, si producta in medium ab Eutychianis Epistola ad Dionysium data, fraudi ibi quoque nullo negotio deprehensa fuit? Difficile nimis erat, tanto Pontifici, qui supercilio demtaxat seculo vivere desierat, tot Epistolas affingere, & diu criticis, doctisque imponere hominibus. Tunc argumentum, stylus, caussa scribendi, homines, at quæ datæangebantur ex Literæ, quarum nunc nullum exstat vestigium, & mille alia, in re, ut ita dicam, recenti statum succurrebant, quæ ipsas falsitatis redarguerent, & Apollinari veto ipsarum parenti succurrerent. Una proinde alteram accusabat; omnesque simul fortissimo argumento erant, non Julio, sed Apollinari, tribuendam esse illam quoque ad Dionysium conscriptam.

Tertio rectissime Leontius animadvertit, in tota hac Epistola Christi quidem Corpus memorari, sed *Mentem*, *Animamque* eidem *Ce por* nusquam tribui. Nihil profecto Apollinari detrahente personam aptius potuit, quam hic affectatus loquendus modus. Constat, ex Apollinaris erroribus præcipuum illum fuisse quem S. Leo Magnus in Decretali 23. Catholicorum sententia opposita rejicit. *Non Deum tantum dicimus Christum &c. nec ita hominem, ut aliquid ei desit, quod humanam certum est perennare naturam, sive Animam, sive Mentem rationalem* &c. Hinc S. Augustinus in Lib. de Hæres. cap. 55. *Apollinaristas*, inquit, *Apollinaris instituit, qui de Anima Christi a Catholica discesserunt, dicentes, sicut Aiani, Deum Christum carnem sine Anima suscepisse. In questione testimoniis Evangelicis victi. Mentem, quæ rationalis est anima hominis, non fuisse in Anima Christi, sed pro hac ipsum Verbum in ea fuisse dicunt.* Ita se habebat falsa Apollinaris sententia, quam proinde quum non obicere Epistola Julio adscripta referat, ac inspiret, intelligere continuo possumus, eam Apollinari desere tribuendam. Certe ibi nusquam legas de Christo homine aliud prædicari, quam *oia*, aut *oia*, hoc est, *Corpus*, aut *Carnem*. *Anima* autem, sive *Mentis* humanæ a Verbo susceptæ nulla mentio. Quamobrem Christi Corpus, si recte hæc perpendas, obtunditur nobis tamquam *ἀψυχον, καὶ ἀναισθητον, καὶ ἀσύνετον*, id est, inanimatum, & sensus, ac mentis

experts:

nem de Caelo : quam dicendi formam a se non amolitur , neque rejicit personatus iste Hæresiaracha . Tum pergit scribere : Dicimus enim utrumque , & de Caelo totum per Deitatem , & de muliere totum per Carnem , nescientes divisionem unius ejusdemque Personæ , neque dissidentes a cælesti terrenum , aut a terreno cælesti ; impii quippe dissensio hæc foret :

Quæ quidem luce non indigent majori . Sed infra occurrunt alia , quibus opinio constituta prius turbatur ; inquit enim Epistolæ Auctor : *Συμπεποίηται ἡς , καὶ ἐκείνους ἀποστήναι ἐκ τῆς αἰνῆς ἐν τοῖς περὶ τὸν θεὸν ἔχουσιν : καὶ ἐκείνην ἀντὶ τῆς αἰνῆς .* Concorditer ergo dicitur , & concorditer in confesso est , Corpus esse de Virgine , Deitatem de Caelo ; Corpus efformatum in utero , Deitatem creationis expertem , ac sempiternam . Quibus verbis fateri Auctor iste videtur Christi Carnem de Virgine sumtam , quam tamen supra significavit ipsam de Caelo esse , ac de Caelo dici . Primo dicimus , Apollinarem dissona , & repugnantia adferre potuisse ; quod eum ceterorum fere omnium a Veritate deflectionem est , tum præcipue de Apollinari dici posse Nysseus non uno in loco ostendit . Deinde suspicatur , ipsum Hæreticum non ex animo sensisse , neque proprie affirmare voluisse , Corpus a Christo de Caelo assumtum , antequam Gabriel Virginem divini consilii certiorum fecerit ; sed ideo solum Carnem de Caelo dixisse , quia secundum ejus opinionem quidquid de Christo uni Verbo Dei pronuntiatur , æque de Christo aut Homine , pronuntiandum illi videbatur . Certe §. 51. Antirrhæticus idem Apollinarius de Verbo Dei hæc habet : *ὅτι εἰς τὸν κόσμον , καὶ αὐτὸς ἐν τῷ σώματι ἐκείνῳ .* Hoc est : Tunc factum fuisse Carnem , quum habitavit in nobis . Quibus verbis indicat , se minime credere , humanitatem Verbi ad nos e Caelo descendisse , ut ipse Nysseus animadvertit , quamquam supra aliud palam docuisse , atque scripsisse Hæreticus videtur . Eatenus igitur dicebat Apollinarius Christi Carnem e Caelo esse , quatenus in eam opinionem concesserat , dividendam , atque distinguendam in Christo humanam Naturam a divina non esse , ac proinde ita omnia de uno Christo esse prædicanda , ut totus etiam de Caelo descendisse recte diceretur . Quare intelligere possumus , ne heic quidem dissensio ab Apollinari Auctorem Epistolæ nostræ .

Ceterum supra vidimus alium capitalem Apollinarius errorem in eo situm , ut affirmaret , Christum Animam , aut Mentem humanam caruisse . Illud propterea Nysseus redarguit §. 35. Antirrhæticus . Non aliter sensisse personatum Epistolæ hujus Auctorem , patet ostendimus . Ergo eundem utrobique Scriptorem deprehendas . Accedit , quod Apollinarius in suorum fortiorum prædium abutitur verbis his Apostoli 1. Cor. 15. *Novissimus Adam in spiritum vivificantem* , ut constat ex §. 10. & seq. Antirrhæticis . Idem noster quoque aboritur , uti videre est in Epistola edita . Itaque tandem intelligas miram intercedere opinionum concordiam inter Apollinarem a Nysseo confutatum , & hujus Epistolæ Auctorem , ut merito eundem esse cum Apollinari censuerit Leontius . Ex sane quis Julium Romanum Pontificem , umquam dixit ; aut audivit absurdissima hujusmodi dogmata tradentem , quæ statim ac emerere ex Apollinarius ore & clamore , refutata novimus ? Fieri non potuit , ut Apostolicæ Sedis Antistes sine magno Christianorum scandalo , atque esamore talia palam traderet .

Tandem Leontius Eurychianos , sive Acephalos , falsi arguit , quod locum ex Epistola ista dicant productum , atque laudatum a Patribus Ephesini Concilii . Aliam Epistolam in ejus Synodi Actibus citatam sit , atque ab ea diversam , quæ ad Dionysium conscripta fertur . Imo & alteram illam non Julii esse addit , sed quidem Timothei Hæretici Apollinaristæ , uti exemplaria multa ejus rei fidem faciunt . Quod est ad calumniam istam ex Actis Ephesini Concilii peritam , vidimus supra , quid etiam Facundus Hermianensis scriptum reliquerit . Sed Leontius subinde inquit , *enimvero quam nihil nobis illa adversetur , quod tam Julii dicant , fœci faciendum est* : recte fecit , qui non sibi , atque exemplariis tantum credidit , ut penitus abjudicaret Julio laudatam ejus Epistolam ad Docium . Nam præterquamquod nihil illa continebat ex ipsius Leontii confessione , quod Julio Romano Pontifici , & Catholicorum principe indignum foret , Ephremius Patriarcha Anriochensis lib. 3. de sacris Legibus apud Photium Cod. 229. ipsam Julio sine dubitatione tribuit , & ex eadem verba etiam nonnulla delibat . Plura itidem ex illa , tamquam ex germano Julii scripto , profert Anastasius Presbyter in Eclog. *ὅτι ἡμεῖς οὐκ ἐστὶν ἡμεῖς ἀποστόλων ἐκ τῆς αἰνῆς ἐκείνης : ἡμεῖς οὐκ ἐστὶν ἡμεῖς ἀποστόλων ἐκ τῆς αἰνῆς ἐκείνης* : Julii Episcopi Romæ ex Epistola ad Acetium . Fateor tamen dubitari merito posse , an eadem sit Epistola ab Anastasio citata cum superiori ad Docium scripta , quum una ex iis esse possit , quas adulterinas , & Julio perperam tribuitas , supra Leontius affirmabat .

Atque hætenus multis artibus , quæ vel peritiacibus ingeniis persuadere possunt , datam olim ad Dionysium Epistolam , & sub Julii Romani Pontificis nomine ab Hæreticis evulgatam , uni Apollinari esse restituendam , sciri legitimo illius parenti . Nunc addimus , Juliniani temporibus tam cæcos de ea suppositione fuisse Catholicos , tamque robustis pro Julii

fama tuenda illos militasse argumentis, ut omnem ea de re se fuisse dubitandi rationem piam proficerentur. Hypatius Episcopus Ephesus in Collatione cum Acephalis habita Constantinopoli, Simondo V. C. teste, aiebat: *Beati Julii famosam illam Epistolam manifeste Apollinaris ostendimus fuisse, scriptam ad Dionysium*. Paria affirmabat laudatus Anastasius Presbyter in Eclog. *χρηστω*. Sed & S. Eulogius Patriarcha Alexandrinus, qui eodem, quo Iustinianus, & Leontius, seculo floruit, idem testatur apud Photium Cod. 230. ita scribens: *Αλλ' οὐκ ἔστι τὸ γένος, ὅτι τὸ εὐσεβὲς ἀποκρίθη ἐν τῷ πρὸς Διονυσίου ἀποστόλῃ τὸ ἴδιον λόγον, ἀναγινώσκοντες μὴ οὐκ ἔχει τὸ γένος*. Hoc est: *Sed enim testimonium, quod Hæresis adfert in Epistola Julii Romani ad Dionysium, haud dubie non est genuinum*. Cujus rei argumentum illud Eulogius memorat, quod supra innuimus, nempe S. Cyrillum in Synodo Ephesina quendam quidem adhibuisse locum ex Epistola Julii ad Docium, at aliterius Epistolæ ad Dionysium datæ, quamquam adversus Nestorianos disertissime pogaantes, nullam fecisse mentionem, non alia sane de causa, quam quod aut censeret, aut compertum haberet, germanum Julii sectam illam non esse. Testis est idem Eulogius, Eutychanos citasse pro adstruenda una in Christo Natura, non solum Epistolam nunc a nobis editam sub Julii nomine, sed & alia, quæ Athanasio, & Gregorio Thaumaturgo ascribebantur. At eorum commenta Eulogius expolit, coartens, nunquam sanctissimos illos Patres talia literis mandasse, sed Authorem quidem eorum fuisse Apollinarem, Eutychetis autem, ac Severi sectatores fraude satis aperta deinde ea supposuisse celeberrimis illis Ecclesie Catholice Episcopis. Eadem, ut supra animadvertimus, & Leontius, & Evagnus tradidere. Quamobrem merito arbitrari jam cogimur, tunc parum circumspecte Baronium scripsisse, quando a Nestorianis cuncta hujusmodi fragmenta prodidisse dixit, quæ certe non Nestorii, sed Eutychetis patrociniabantur errori.

Porro dolendum est, jamdā excidisse Opera Ephremii Antiocheni supra a nobis laudat, qui & ipse vixit seculo Christi sexto. Inde enim nullo fortasse negotio constare posset, quantum ab Apollinaris, & Eutychetis opinionibus abesse Julii nostri doctrina. Quandoquidem tamen ejus Libros accurate non solum recensuit, sed etiam multis expressit Photius in Biblioth. Cod. 228., & 229. delibare juvat inde nonnulla. In Epistola ad Zenobium Scholasticum Emisenum, testante Photio, ostendit Ephremius, consensisse S. Leonem Magnum cum reliquis Patribus in confutanda gemina in uno Christo Natura, non divisa, neque confusa. Tum demonstrat, S. Cyrilli dogmata, in ea potissimum sententia, prorsus convenire cum ejusdem S. Leonis, & Gregorii Nysseni, & Julii Romani gentilibus, & esse neminem *οὐνοπασιον*, in omnibus consensu. Idem Ephremius in Orat. ad Dominum, & Joannem, ut probet, Christum verum Deum nostrum, neque divinitatis, neque humanitatis proprietates divisisse (quod Nestoriani sentiebant) sed per unionem sive unionem, *ἕνωσιν* tam divinam, quam humanam sine confusione in se conjunxisse, τὰς διατάξεις ἑαυτῶν παλαιὰς παραμένοντας τῶ αὐτῷ τῷ Ἐκκλησιαστικῷ Πάσι ἐν τῷ πρὸς τοὺς ἐν Χριστῷ ἰσχυροὺς καὶ ἀληθεῖς ἀπὸ τῶν θεῶν; hoc est, divinos Patres nostros testes adducit, Julium nempe Romanum Pontificem e Libris de unionis corporis cum Deitate in Christo, atque Athanasium, Nyssenum, Basilium, & Cyrillum. Tandem si qua sunt in Julii Libris genonis, quibus abuti consueverint Hæretici, ea explicat Ephremius, sinamque continere doctrinam evincit, atque a Julio in τῷ λόγῳ τῷ ἀληθῆ ὁμοῦς, in Oratone de Consubstantialitate, confutatam fuisse ait non Marcionem solum, & Valentinum, sed & Apollinarem, & Eutychem.

Itaque jam nihil amplius dubitandum puro, qui certum sit quod initio probandum suscepimus, videlicet famosam olim Epistolam nunc a nobis editam, si non Apollinati ipsi, saltem alicui ex ejus Eutychetis, aut Severi schola, tribuendam, atque restituendam esse. Certe Julio I. Petri in Romana Sede Successori prorsus abroganda est; idque nihil melius persuadere in posterum valet, quam Epistola ipsa. A tanti Pontificis doctrina, & fama immane quantum abhorret, quod hæc legitur, quom conceptis verbis, tantoque molimine ipsissima Apollinaris, atque Eutychetis deliria statuuntur. Reitat tunc, ut aliquid etiam de Epistolæ titulo dicamus. In Ambrosiano Codice data legitur *πρὸς Διονυσίου τῷ Ἀλεξανδρινῷ Ἐπισκόπῳ*, ad Dionysium Alexandriæ Episcopum. At Leontius Byzantinus, ut vidimus, Dionysium hunc non Alexandriæ, sed Corinthiorum Episcopum facit. Utrobique erratum suspicor. Et primo loco deferenda mihi est Ambrosiani Codicis fides; etenim, dum Julius, cui affixa est Epistola, Apostolicam Cathedram tenuit, nullus Dionysius Alexandriæ præfuit Ecclesie, sed quidem Athanasius Magnus. Scilicet aliquis videns Epistolam hanc Dionysio inscriptam, quem fortassis Episcopum fuisse aut per rumoreis didicerat, aut somniaret, ingenio suo inscriptionem supplevit. Quam vero Dionysium Alexandrinum Episcopum celebrem olim fuisse (hoc est Seculo Christi tertio) audivisset, patenti Anachronismo eundem esse ratus est, ad quem seculo proxime sequenti Julius literas illis dedisse affirmabatur. Ita prius juvat credere additam hanc titulo latinum, quam id fraude ab Hæreticis factum, Quis

etiam Seculo Christi quincto, & sexto, quo in controversiam Epistola ipsa cœpta est eddudci, ineptam hanc inscriptionem non risisset? Memoratur quidem in subscriptionibus Sardicensis Conciliabuli, quod tempore Julii nostri habitum est, *Dionysius Episcopus ab Alexandria provincia*. At aliquod in his verbis latere mendam, vel ipsi Editores apposito asterisco monuere. Præterea Alexandrinus Episcopus esse ille non potuit, tum etiam quod tum temporis, uti dicebamus, Alexandrinam Sedem implebat S. Athanasius ex Catholicorum parte, ex Arianorum vero Gregorius, ad quem etiam legitur data Epistola ab ejusdem Pseudosynodi Episcopis.

Secundo suspicione quoque erroris non carere mihi videtur ea Epistolæ inscriptio, quam Leontius habet. Ut Alexandriæ Seculo tertio vulgaris Epochæ Dionysius unus celebris Episcopus fuit, ita & Seculo præcedenti alter ejusdem nominis Corinthiorum Episcopus fuerat, vir celeberrimus, cujus olim legebantur Epistolæ quædam Canonice. Si non Leontio exploratæ eruditionis viro, certe Librariis, quibus est usus Leontius, aut a quibus Leontii opera deinde fuere descripta, imponere potuit Corinthiaci illius Dionysii fama, ut scriptam crederent ad eandem Epistolam sub Julii nomine ab Hæreticis evulgatam. Equidem in Ecclesiastica Historia nullum Dionysium reperio, qui Corinthiorum Ecclesiam rexerit Julii Romani ævo. Ad hæc Anonymus ille Scriptor, a quo Collectanea habemus contra Severianos, Dionysium, cui inscripta fuit Pseudepistola Julii, non *Episcopum*, sed *Presbyterum* appellat. Gennadius ipsam nominat *Dionysium quemdam*. Reliqui vero Scriptores, qui ejus Epistolæ mentionem fecere, Eulogius, Ephraëmus, Hypatius, & si qui sunt alii, nullquam ajunt Dionysium hanc Episcopum fuisse. Quamobrem non irascatur nobis Leontius, si ne ipsius quidem in hac parte acquiescimus testimonio.

Atque hæc sunt, Salvini eruditissime, quæ in Epistolam Julio Primo ab Hæreticis suppositam scribenda habet, ut impostura Hæreticorum majori in luce collocaretur. Tu me, ut facis, amare perge, æternam mihi amandus, ac suspiciendus.

E I N I S.

I N D E X

R E R U M , E T V E R B O R U M .

A

- A** Carius Episcopus Melitenensis , ad quem Epistola dua Firmi . pag. 161. 167.
- Achilles vir illustris . Ad quem Epistola Firmi . 154
- Aegyptius Obeliscus a Juliano Imp. expectatus . 175. Ad Aegyptios Epistola Juliani . 174
- Aëthiopius appellati SS. Martyres . 10. 23
- Aëna montis foramina Crateres appellata . 47
- Agapa , sive Convivia , in honorem Martyrum imprecata . 77. Nazianzeni Carmina IV. adversus indulgentis genio in Martyrum Basilicis . 114. De his Agapis vide Disquis. pag. 133. Agaporum origo . ibid. varia genera . 134. Cur in Martyrum honorem celebrata . 135. Tolerata diu . 137. Ebrietas , & caussa cur improbanda . 138. Conciliorum Canones in id genus Agapis . 139
- Agapeti , & Synisathi qui fuerint olim . 103. 105. Multa in illos Nazianz. Carmina . 103. usque ad 112. Disquis. de Agapetis . 122. Eos S. Cyprianus damnat . 123. Unde illis nomen . 126. Quo tempore hac pestis in Ecclesiam Dei irrepserit . 130. Quibus Scripturae verbis illi obtemperant . 131. Qui Hæretici hoc veneno afflati . ibid. Conciliorum , & Patrum fulmina in Agapetos . 132. & seq.
- Alypius Chorepiscopus , ad quem Epistola Firmi . 154. Alypius Gorgonia maritus . 37
- Amphilochius Amphilochii filius . 12. Amphilochius alter Licia maritus , pater Euphemii , & Amphilochii . 10. 12. Duo Nazianz. Carmina in illum . 16. Ab Iconiensi Episcopo diversus . ibid. Amphilochius Philatii , & Gorgonia filius a Nazianz. quinque Carminibus illustratus . 17. Et ipse ab Iconiensi Episcopo diversus . 18
- Anaxarchi laus propter patientiam . 101
- Antimachus Episcopus , ad quem Epist. Firmi . 158
- Apollinaris auctor Epistola Julio I. Rom. Pont. supposita . 188. Ejus errores de Christo in eadem Epistola disseminati . ibid.
- Arianorum pæges natalitius Gregorii Naz. 26
- Aristai apud Eëbnicos confecta apothecis . 47. 48
- Armenia Rex Arsaces . 179. Hannibalianus Rex . ibid.
- Armenius Medicus . Epist. Firmi ad ipsum . 156
- Arsaces Armenia Satrapa , sive Rex , ad quem Epist. Juliani . 178. Ad bellum contra Persas invictus . 179
- Astræ cur terras reliquisse fingatur . 89

Asticus Episcopus , ad quem Epist. Firmi . 158

Ausonius Presbyter . Epist. Firmi ad ipsum . 157

B

- B**asilica antiquius cur extra urbes posita . 146. Basilica insignes Mediolani . ibid.
- Basilus Episcopus Basilii M. pater . 69. Quot ei fuerint liberi . 71
- Basilii M. necessitudo cum Nazianz. 65. Ejus fratres , ac sorores . 69
- Basilissa Carmina a Nazianz. laudata . 24. 25
- Bassus geminis Epigrammatibus a Nazianz. commendatus . 23
- Bigamia primis Ecclesia seculis parum probata . 110
- Boivinius (Johannes) laudatus . V. Prælat. Nazianzeni Carmina ab ipso descripta . 56
- Disquisitio eidem inscripca . 133

C

- C**æsares Ceppadocia , ejusque Episcopatus insignis . 150
- Cæsarius Nazianz. frater : Carmina varia in illum . 27. usque ad 35. Minimus inter filios Gregorii Episcopi . 29. Quibus disciplinis imbutus . 30. Ejus mors ubi , & quando contigerit . 32
- Cappadocia ab aëgis commendata . 35
- Cæterius : quatuor Nazianz. Carmina in ipsum . 21. &c. Nazianzenum educasse videtur . ibid.
- Castitatis votum a Diaconissis , & conjugibus Episcoporum , atque Presbyterorum usurpatum . 44
- Christi Corpus a Christianis & sacra mensa manibus acceptum olim . 84. De Christi Incarnatione Carmen Nazianzenum 116. 118. De Christo errores Apollinaris . 188. & seq.
- Christiani appellati xuroççoi , sive Christillitæ , & Deisteri . 48. In Aëdibus sacris & olim sepulsi . 10. V. Disquis. de hoc argumento . 141
- Clerici Agapeti , sive Synisathi . 123
- Co-adjutor in Episcopatu viri A'apio Poetice appellatus . 67
- Colasianus . Epist. Firmi ad ipsum . 160
- Columna super mortuorum sepulcra . 8
- Conjugii usus Episcopis , & Presbyteris interdictus . 44. Conjugio præstat Virginitas . 113. 123.
- Consentinopolis Roma junior appellata . 60. Intra illam urbem tumulare mortuos , olim vetitum . 146
- Con-

Constantinus Imper. quid Armenis praestiterit : 179.

Constantinus Imper. Obeliscum ex Aegypto devehendum curat. 175. A Juliano coarctatus exagitatus. 180

Concivica in honorem Martyrum . V. Agapae.

Cornelius (Georgius) Cardinalis , & Episc. Patav. laudatur . V. Piziat.

Carpus Christi in Eucheristia manibus Christianorum olim acceptum . 84

Colla vocabulum a Poetis Christianis usurpatum ad univ. designandam . 39

Crateres appellata Aena foramina . 47

Crimas tondere in lucis more veteribus . 5

Cynegius Comes , ad quem Epist. Firmi . 153

Cyrillus Alexander . Episcopus . Epist. Firmi ad ipsum . 108

Cyberius Sophista . Ad eum Epist. Firmi . 152

D

Daniel Episcopus . Firmi Epist. ad ipsum . 170.

Diaconiarum munus sacrum . 44

Didinus , sive Dionius , sive Dianius , ad quem Epist. Firmi . 155

Dicastrae Cappadociae urbecula . 18. Gregorii Nazianzeni patria a Baronio creditur . ibid.

Dionysius , ad quem Epistola Julio I. Rom. Pont. supposita , neque Alexandrinus , neque Corinthius Episcopus fuit . 102

Dodwelli sententia quadam in eum adducta . 128. 130

Domestianus , ad quem Epistola Firmi . 166

E

Edicius . Epistola Firmi ad ipsum . 166

Eleusinius , ad quem Epist. Firmi . ibid.

Emmelia , sive Emmelium , Basilii M. mater . 69. Carmine laudata a Nazianzo . 70.

Quot ejus libri . 71. Plures ejus effines . 72

Empedocles fraus , & mors irrisa . 46

Empedoclimi filia apothecis apud Ethnicos . 47

Epitimi laus propter patientiam . 101

Episcopi , & Presbyteri conjugibus renunciare coacti . 42. Continentiam observabant . 128

Epistola XLV. Firmi Episcopi Caesariensis nunc primum edita . 151. Asia a Theophrasto collecta in Ambrosiano Codice . ibid.

Ethnicos , & impios tumulare intra sacras Aedae nefas . 143

Evandrius Episcopus . Dua Firmi Epistola ad ipsum . 159. 167

Eulalius Nazianzeni amicus . 25

Euphemius Amphibolichii filius novem Carminum a Nazianzo laudatus . 12

Euphros , ad quem Epist. Firmi . 169

Euphrasii duo , Nazianzeni ministri , & ipsius Carmine laudati . 94. Euphrasius Episcopus

Carmine a Nazianzo illustratus : 23

Eusebius . In illum Carmen Nazianzeni . 24

Eustratus Comes . Epistola dua Firmi ad ipsum . 153

Euthierius , ad quem Epistola Firmi . 163

Eutychianus Episcopus varias Julio I. Rom. Pont. supponunt . 188

F

Fatum invidiam , sive Phidre a Christianis quoque usurpatum . 13

Firmus Caesariensis Episcopus quo tempore vixerit . 150. Ejus virtus , & tempus mortis . 151. Epistola XLV. nunc primum edita a pag. 152. usque ad 173

Florentius , ad quem Epist. Firmi . 165

Fontaninus (Justus) laudatus , atque eidem inscripta Disquisitio . 141

Frateris , & Sororis nomen ab Agapetis , & Agapetibus usurpatum . 128

Phidre , invidia , sive Fatum invidiam . Nazianzenus , & alii Christiani formula hac dicendi Ethnica non raro usi . 12

G

Genadii error de Epistola Julio I. Rom. Pont. supposita . 186

Gregorius Presbyter . Nazianzeni Epigramma in ipsum . 26

Gerontius Presbyter , ad quem Epist. Firmi . 157

Gessius Scholasticus , & ad eum Epist. Firmi . 155

Gigantius , sive Siganthus . In illum Nazianzo . Carmine . 119

Gorgonium , sive Gorgonia , Nazianzo . soror , tribus Carminebus ab ipso laudata . 35. Cur Gorgonium appellata . ibid. 36. Alypi , non Vitaliani , conjux . 37. Diaconissis nomen dedisse videtur . 44

Gregorius Episcopus Nazianzenus , Gregorii Theologi pater , quot filios genuerit . 29.

Mortuus a Gregorio filio deservit variis Carminebus . 37. usque ad 42. Quo vita anno sublatum a viris . 38. Olim Gentilium superstitioni addictus . ibid. Predigiose a morbo convalescit . 51

Gregorius Nazianzo . cognomen Theologus , Prebeseio , Theopiso , & Amphibolichia magistris est usus . 1. 2. 16. Arianzo in pago natus . 26. Casario fratre senior . 29. Non fuit Episcopus Nazianzo . 42. Precibus Nonna matris a Deo impetratus . 46. 65. Pericula prodigiose ab ipso depulsa . 41. Ejus res gella . 65. Etc. Coadjutor patris in Episcopatu Nazianzo . 67. Salsimorum , non Nazianzo , Episcopus fuit . 68. Theobesia non frater , sed maritus fuisse videtur . 73. Ejus preces ad Christum . 95. 99. Quae ipsi pugna contra Damones . 94.

98. Templum Ethnicorum a Nazianzeno sanctificatum. 120
 Gregorius nescio quis Carmine a Nazianz. laudatus. 74
 Gregorius Nyssenus Basilii M. & Nauratii frater. 58. Frater, non maritus, Theodosius fuisse videtur. 73

H

- H**elton, ad quem Epistola Firmi. 164
 Helladius Episcopus, & ad eum Epistola Firmi. 170. Alter Helladius, in quem ita Nazianz. Carmine. 24. Helladius vir illustris, ad quem dua Epistola Firmi. 157. 164.
 Hercules fabulosa Apoteosis irrisa. 47
 Himerius Episcopus Nicomadenfis. 155
 Hostis incruenta Christianorum in Athazis Sacramento. 22
 Hypislariorum Heresis. 38

I

- I**mperatores Christiani non prohibuerunt sepulturam Fidelium in sacris Aedibus. 145
 Inachus, ad quem Epist. Firmi. 171. Ejus Epist. ad Firmum. ibid.
 Invidia, seu Fatum invidiam, Eschrica dicendi formula a Poetis Christianis usurpata. 13
 Isidorus, ad quem Epistola Firmi. 165
 Julianus Imperator Apostata. Ejus Epistola IV. nunc primum edita. 174. Expetit ab Aegyptiis Obeliscum. 175. Constantium Imperatorem contumeliis onerat. 180. Miles gloriosus. ibid. Divini assensus simulator. 182
 Julii I. Rom. Pont. Epistola ad Dionysium supplicans, & nunc primum edita. 182. Ab antiquis memorata. 186. Confusa ab Hareticis ostenditur. 187. 188. &c. Ab Apollinari Haretico concinnata. 188. Alia Epistola eidem ab Hareticis supposita. ibid. Epistola ad Docium. 191

L

- L**ausus vir illustris. Dua ad ipsum Epistola Firmi. 156
 Legibus Caesaris non interdicta Christianorum sepultura in sacris Aedibus. 145
 Nervus, sive Lacus saecularii praeli, quid apud Nazianzenum. 52
 Leoninus Episcopus. Firmi Epist. ad ipsum. 168.
 Livia Amphilocheii uxor tribus Carminibus a Nazianz. laudata. 10
 Leonard Monachus Benedictinus novam editionem Operum S. Greg. Nazianz. instruit. 103

- M**acrina Basilii M. soror. In istam Epigramma Nazianzeni. 71. Altera Macrina ejus uxor paterna. 69. 72
 Maledicorum vituperatio, atque in eos Nazianzeni Carmine tria. 95
 Maronis vino laudata ab antiquis. 175
 Martinianus V. Cl. variis Carminibus a Nazianz. laudatus. 12. &c. Ejus patria, & res gesta. 3. 8.
 Martyres adnoophim appellati. 10. 25. Eorum praesentia dejecta privatorum Sepulchra. 76. 144. Improbata Agapa, sive Convivio in honorem Martyrum. 114
 Maxentius Vm Illustr. Nazianzeni Carmine celebratus. 74
 Mediolanensis Basilica insigniores extra urbem. 146
 Melitene urbs Cappadocia. 162
 Miracula orbis septem. 78
 Del Miro (Johannes Baptista Albar Benedictinus) laudatus. V. Praefat. & pag. 118
 Missa nomine Sacrificii donata ab antiquis, & Hostia in ipsa. 22. Pro defunctis celebrata. 63
 Monachi Agapeti, sive Synthesi. 103. 115.
 Eorum genera varia. ibid. Monachi Synodista qui fuerint. 27
 Monsaunianus (Bernardus Monachus Benedictinus) laudatus. V. Praefat. Disquisitio eidem inscripta. 122

N

- N**auratius Basilii M. frater tribus Carminibus a Nazianz. laudatur. 68. Quo vite tempore, morisque genere sublevis. 69
 Nazianzum urbemque Bethleem comparata. 42
 Nesibis urbis Mesopotaniae. 180
 Nicaenum Concilium I. usum conjugii Episcopis, & Presbyteris non concessit. 128
 Nicomedes tribus Carminibus a Nazianz. laudatus. 20
 Nonna Gregorii Theologi mater ab ipso multis Carminibus laudata. 43. usque ad 61. Ejus laudes, & gesta. 43. Sacris iniuncta. 44.
 Ejus preces quam Carlo cara. 51. Quam ipsa ab Ethnicorum cultum communiione aliena. 58. Plilitarii fida. 59
 Nonne Sanctimonialia appellata. 44
 Nuptia secunda parum probata primis Ecclesia seculis. 110. Quantum Nuptiis praefect Virginitatis votum. 113

O

- O**beliscus a Juliano ex Aegypto expetitus. 174. Constantii Imp. mens ut Constantinopolim is deferretur. 175. Sacra res apud Ethnicos. 176

Oleastrum nomine Ethnica Superstitio designata. 38
Olympius, ad quem Epistola Firmi. 164

P

Parthi, ac Persa iidem olim fuisse. 179
Portentia laus, & in eam Nazianza Carmine. 96. 100
Paupertatis Philosophica alogium. 102
Pergamini Choroepiscopus, ad quem Epist. Firmi. 173
Persa, ac Parthi iidem olim fuisse. 179
Petrus Sebastianus Episcopus Basilii M. fratres. 69
Philagrius intimus Nazianz. amicus. 35. In ipsum quatuor Nazianz. ipsius Carmine. 100
Philosophus Paupertatis laus. 102
Philiteus Nazianz. necessarius & Carmine ab ipso laudatus. 24. Alter Philiteus Amphibolus pater. 19. Alter Nonna. 59
Plethia, ad quem Epistola Firmi. 162
Presbyteris, & Episcopis usus uxorum interdictus. 44. 128
Protharsius Sophista. Epigramma Nazianz. in illum. 1. Ejus laudes. ibid. & 2

R

Rhaliorum opulencia commendata. 98

S

Sacerdotis nomen solis Episcopis olim commune. 63
Sacrificii nomine Missa ab antiquis donata. 22
Sacrificium pro defunctis. 63
Salvinius (Antonius Maria) laudatus. V. Praefat. Nazianz. Carmine ab ipso descripta. 49. Disquisitio eidem inscripta. 183
Sanctimoniales Nonnae appellatae. 44. Earum Monasteria antiquitas. 125. Male olim audiebantur propter Agapet. & Synisactos. 126
Scholasticus qui olim dicebatur. 155
Sepulcra olim Columnis ornata. 8. Exposita, & vestita luctu causa. 10. Et praetextu Martyrum. 76. 144. Sepulcrorum efflores Legibus Caesaris, & Nazianz. Carminibus perterriti. 4. 10. 144. Mna, ac rueres contra illos in Inscriptions ornata. 5. Multa in illos Nazianz. Carmine. 77. usque ad 94.
Sepulcra Christianorum in sacris Templis ante Gregorium M. 10. V. Disquisit. pag. 141. Qui abusus in ejusmodi sepulcrum irreperimus. 142. &c. Ethnicos, & impios tumulare in Aedibus sacris usas. 143. Christianos ibi tumulare non interdixit Legibus Imperatorum. 144. Sepeliri intra urbes olim vetitum. 145. Varia Christianorum Discipli-

na, quod est ad sepulcrum in sacris Aedibus. 148
Siganus, sive Gigentius. In eum Nazianz. mi Carmen. 119
Socrates senex Muscam didicit. 153
Sophistae nomen olim dedecoris, deinde honoris signum. 2
Sororis, & Fratris appellatio ab Agapetis usurpata. 126. Sororis nomen ab uxoris Presbyterorum, & Episcoporum cur olim esset sumtum. 129
Soterichus vir illustris, ad quem Epist. Firmus scribit. 160
Zōo Aupō Poetica dictum pro Coadjutore. 67
Synisacti qui olim fuerint. V. Agapeti.
Synodota Monachorum genus olim. 27

T

Tantalus lapis apud Inferos. 3
Templa sacra, ibique & olim tumulati Christiani. 10. Disquisit. de hoc argumento. 41. V. Sepulcra Christianorum.
Theodotus Praef. Praef. ad quem Epist. Firmi. 159
Theodotus Episcopus. Ad quem Firmi Epistola. 162
Theophilactus Simocatus Epistoliarum collector. 151
Theosebium, sive Theosebia, Basilii M. soror, & Diaconissa. 44. In eam Nazianz. Carmen. 72. Non confusum, sed soror Gregorii Nysseni. 73. Nazianz. ipsam olim nupsisse suspicari cogimur. ibid.
Therapista qui olim dicebatur. 176
Thespeus Grammaticus Nazianz. praepositor, Carmine laudatus. 2
Tondere crines in luctu mos suis veteribus. 5
Trophonius irrisus propter efficitatem divinitatem. 47. 48
Tycheum quid Constantinopoli. 177
Typhipuxos qui olim appellarentur. 4. 78

V

Valerius Episcopus, ad quem Epist. Firmi. 168
Virgines Deo sacra ex familiaritate cum Agapetis male audientes. 103. usque ad 112.
V. in id argumentum Disquisit. pag. 122
Virginibus juramentum Deo dictum a parentibus. 20. 65. Virginitatis votum Conjugio praestans. 113. 127
Volusianus, ad quem Epistola Firmi. 163
Uxorum usus Episcopis, & Presbyteris interdictus. 44. 177

Z

Zacagnus (Constantinus Alexander) laudatus. 189

L E T T E R A

D I

LAMINDO PRITANIO

Adiuno degli Autori del Giornale d'Italia.

Data in Modena a 16. Febr. 1716.

„ DA V. S. Illustrissima (già l'ho veduto) è stata fatta nel Gior-
 „ nale **xxi.** fogl. 429. menzione del mio Trattato *De Ingeni-*
 „ *um moderatione in Religionis negotio*, stampato in Parigi nell' ante-
 „ cedente anno 1714. Le mie obbligazioni verso di lei per questo
 „ non son poche; ma le farei restato anche maggiormente tenuto,
 „ e più mi farei rallegrato meco stesso, s' ella avesse posto mente
 „ in tal congiuntura ad una certa particolarità, con informarme
 „ eziandio il Pubblico tutto. Leggesi ivi nel Lib. I. Cap. xi. facc. 85.
 „ *Certi quaque Iudices Catholica doctrina sunt Romani Pontifices*, colla
 „ giunta di queste altre parole: *Quibus eadem consensit Ecclesia*. Pa-
 „ rimente nel Lib. I. Cap. xviii. facc. 151. si legge: *Romano Ponti-*
 „ *fici aliquod decernenti Dogma* (qui è aggiunto: *cui assentitur Ecclesia*
 „ *universa*) *credendum est; divinæque Fidei assensus huic Dogmati ac-*
 „ *commodandus*. Così in due o tre altri luoghi la medesima giunta
 „ comparisce. Ora non mi par già chiaro, qual veramente sia il si-
 „ gnificato; e quale la intenzione di sì fatte giunte, nè se tendano
 „ esse a limitare un pregio della Sede Apostolica. Ma comunque
 „ sia, è fuor di dubbio non esser mie le giunte suddette, e non
 „ aver io mai pensato a modificare la Infallibilità de' Sommi Pon-
 „ tefici pronanzianti dalla Cattedra in materia di Dogma. Sola-
 „ mente in Parigi sono state fabbricate esse parentesi, ed inserite,
 „ senza mia saputa e contra il mio volere, nel corpo dell'Opera mia.
 „ La sentenza della Infallibilità suddetta l'aveva io asserita pura-
 „ mente, e sempre la ho supposta in esso Libro senza modifica-
 „ zione, siccome può vedersi nel Lib. I. Cap. xvii. facc. 146. e in
 „ tutto il Capo susseguente. Anzi sarebbe riuscito inutile lo stesso
 „ intero Capo xviii. qualora avessi avuto il sentimento, che for-
 „ se si è voluto insinuare colle giunte sopradette. Vero è, che
 „ inutile altresì può dirsi il voler io persuader questo a V. S. Illu-
 „ strissima, da che ella stessa ed altre persone a lei ben note, eb-
 „ bero in mano la medesima Opera mia scritta a penna, prima che
 „ passasse in Francia; e può ella facilmente ricordarsi, quanto io
 „ fossi

„ fossi lontano da insegnamenti tali. Aggiungasi, saperfi molto bene
 „ in Roma stessa, non che in Parigi, essere stata alterata, senza
 „ mia partecipazione, in que' siti la mente mia. Con tutto ciò,
 „ perch'io vorrei che la notizia del rispetto da me dovuto e pro-
 „ cessato alla Santa Sede, nostra sempre venerabil Madre e Maestra,
 „ non si restringesse a pochi, ma si rendesse, se fosse possibile,
 „ palese a tutto il mondo: mi professerei molto obbligato all'amo-
 „ revol bontà di V.S. Illustrissima, se tornandole un'altra volta in
 „ acconcio di ragionare d'esso mio Libro, comunicasse al Pubblico
 „ la dichiarazione di questi miei sentimenti, esposta a lei colla sin-
 „ cerità di cui ho sempre fatto e fo professione. Con che ricordan-
 „ dole il mio indelebil'ossequio, mi confermo, ec.

SONETTI

D I

LUDOVICO ANTONIO MURATORI

BIBLIOTECARIO

DEL SERENISSIMO SIGNOR

DUCA DI MODENA

Estratti da diversi Libri, e Raccolte.~~SONETTI~~SONETTI *estratti dalle Rime degli Arcadi dell'edizione di Roma del 1717. nel tom. vi. pagg. 237. e 238.*

Tempo divorator, che tanta fai
 Strage del Mondo, e alle bell'opre guerra
 Movendo ognor; le traggi alfin sotterra,
 E intendi il tuo poter da' nostri guai!
 Or sì che lieto, or sì, che tronso andrai
 Del colpo fier, che 'l mio Francesco atterra;
 Che ben saprai, ch'altro simile in terra
 O tardi avremo, o non avrem giammai.
 Sfoga pur, Veglio rio, sfoga, che 'l puoi,
 Contra il suo fral gli sdegni tuoi tiranni;
 Ma al Nome non pensar, nè a' Carmi suoi.
 Poichè di bella gloria ognor fu i vanni
 Teco verran, schernendo i morfi tuoi,
 Vinti da niuno, e vincitor degli anni.

Reco di merci, e vincitor de' venti
 Giagner vid' io Tirsi al paterno lito.
 Bacciar le arene il vidi, e del fornito
 Cammino ringraziar gli Dei clementi.
 Anai, perchè leggessero le genti
 Qualche di tanto don segno scolpito,
 In su l'arene stesse egli col dito
 Scrisse la storia di sì lieti eventi.
 Ingrato Tirsi, ingrato a i Cieli amici!
 Poichè ben tosto un'onda venne, e affortì,
 Seco tutti portò que' benefici.
 Ma se un dì cangeransi a lui le sorti,
 Scriver vedrollo degli Dei nemici
 Non su l'arena, ma sul marmo, i torti



SE il Mar, che dorme, e l'ingemmato Aprile
 Contemplo, e il Ciel, che tante luci aggira;
 Io certo giurerei, che non si mira
 Altra quaggiù vista, o beltà simile.
Pur di beltade un paragon ben vile
 Sono il Cielo, e l'Aprile, e il Mar senz'ira,
 Qualora il Mondo attonito rimira
 In nobiltà di stato un cor gentile.
Poi se 'l Verno io contemplo, e se il furore
 Del Mar, che mugghia, o il Ciel di nembi armato,
 Ecco tutto d'orror mi s'empie il core.
Pur più del Verno, e più del Cielo irato,
 E più del Mar spira d'intorno orrore
 Un cor superbo in povertà di stato.



QUest' alma, cui per tempo a i santi Amori,
 Per farne sue delizie, il Cielo invita,
 Va cercando Gesù per via romita,
 E mille grandi obblia terreni onori.
Lui rinvenuto alfin fra sacri orrori,
 Gridar si sente: lo son d'Amor ferita;
 E così ben la sacra Sposa imita
 Che un sol cor col suo Dio fa di due cori.
Or che sei mia, Gesù le dice, anch'io
 Vò, che provi quaggiù quel ben, che attende
 L'altre amanti di me nel regno mio.
Ella il ringrazia, e più ad amar si accende,
 Già beata in sua speme, e mostra a Dio,
 Che il grand' onor d'esserli Spusa intende.





SONETTO *estratto dalla Raccolta in Lucca l'Anno 1720.*

VE' tu quel Ruscelletto, Alcindo mio,
 Che figlio di quel colle erra sì lento?
 Cento pietruzze a lui fan guerra, e cento,
 Per arrestarne il corso suo natio,
 Ma non perciò corre men bello il Rio;
 Anzi de i loro oltraggi ei va contento;
 Perchè rotta fra lor l'onda d'argento,
 Canta i trionfi suoi col mormorio.
 Così all'acque sonore e gloria, e grazia
 Accrescon gl' importuni opposti sassi:
 Par, che 'l Rio se ne lagna, e gli ringrazia
 Tal per la via del Mondo al Ciel tu passi;
 Che, se qualche pietruzza al piè ti strazia,
 E' gloria al corso, e non indugio ai passi.



SONETTO *estratto dalla Raccolta dell'Accademici Quirini in occasione
 dell'esaltazione di Clemente XII. al Sommo Ponteficato stampato
 in Roma l'anno 1730. a cart. 92.*

OR che gran senno, e retto Coor sul trono
 Posto è di Pier mille presagj, e Voti
 Romoreggian fra i popoli devoti;
 E lieto anch' io n'odo, e n'accresco il suono:
 Ecco la voce udran del Pastor buono
 Le greggie erranti: ecco, Roma, i tuoi noti
 Tornar pregi, e trionfi, onde i Nipoti
 La sorte invidieran di quel, che or sono.
 E cader mirerem, mercè il suo zelo,
 Di mano a i Regi l'omai ferro ignudo,
 E sicura la Fè d'ogni altro telo.
 Grande è il tuo dono, o Iddio; ma a noi sii scudo,
 Che non cel rubi, se non tardi, il Cielo.
 Or tutti i Voti in questo solo io chiudo.



SONETTO *estratto dalla Raccolta stampata in Napoli l'Anno 1735.
in occasione delle Nozze del Signor D. Raimondo de Sangro
Principe di Sansevero ec. a cart. 113.*

D' Inquieto disio testè pur piena
Verfo il tuo fido eri, o regal Donzella;
Ond'è ch'oggi non sembri a noi più quella;
E timidetta il sì pronunzi appena?
Mira a qual'alta forte il Ciel ti mena,
Sorte, per cui beata ognun t'appella,
E quante belle in tacita favella
Portano invidia all'aurca tua catena.
Pur che dis'io? Là amor dove t'invita
A i lieti dì, più di me intendi, e senti;
Nè già condanni i tuoi desir pentita:
Ma piena tal d'insoliti contenti
T'occupa il cuor, che in estasi rapita
Quel che più vuoi, men fanno aprir gli accenti.

SONETTI *estratti dalle Raccolte de' Componimenti in lode della Im-
macolata Concezione di Maria, recitati in diversi Auni
nella Chiesa di S. Maria della Verità de' PP.
Eremitani Agostiniani Scalzi di Napoli.
Nell'Anno 1743. pag. 84.*

QUanto sei bella, o Aurora, allorchè fuori
Pomposa uscendo del balcon celeste,
E ornata d'oltro, e d'oro in vaga veste
T'armi a tenzon contro i notturni orrori.
Tutto di gioja allor, tutto di fiori
Di tue rugiade asperso il suol si veste;
E a darti grazie le lor voci deste
Muovono a gara allor gli augei canori,
Ma un'altra luminosa oltre misura
Aurora or spunta in mezzo ad Israello,
Cui nulla macchia, o nebbia alcuna oscura.
Alba sai pur, che di Maria favello,
Che Foriera non solo intatta, e pura,
Ma degna è Madre a un Sol del tuo più bello.





Nell' Anno 1744. pag. 51.

S'Alza fu l'ali ardito il mio pensiero ,
 Vago pur d'indagar, quai di Maria
 I pregi furo, allorchè il Cielo ordia
 Di sua bell'Alma lo stame primiero ;
 E benchè molto del divin Mistero
 Scoprafi a lui, pur più saper vorria ;
 Che al sievol guardo della mente mia
 Traluce sì, ma appien non luce il Vero .
 Deh Vergine immortal, tue glorie ascose
 Dinne tu stessa, paghe omai rendendo
 L'Alme dell' onor tuo sì desiose !
 Ed ella in voce umil ne vien dicendo :
 Chi tutto può, fece per me gran cose .
 Or che più cerco ? Io qui tutto comprendo .



Nell' Anno 1745. pag. 34.

Allorch' io sento (e chi nol sente ?) il rio
 Farmi gran guerra original veleno ,
 Per cui mia possa al ben'oprar vien meno ,
 E tanto al mal'oprar pruovo pendio .
 Contro quel Serpe avvampo d'ira anch' io ;
 Che me nell'Uom primier di gloria piena
 Precipitò dal bel soggiorno ameno ,
 E alla Colpa, e alla Morte il varco aprio .
 Or qual mi resta in sì grand'uopo aita ?
 Vergine eccelsa, io son di forze ignudo :
 Che non soccorri mia virtù smarrita ?
 Stendi in mio prò, stendi tuo braccio e scudo ,
 Braccio fin dall'albor della tua vita
 Avvezzo a trionfar del Mostro crudo .



Nell'Anno 1746. pag. 49.

Non più (ben me n'avveggiò) o carmi, o incensi
 T'offrirò in questo dì, del Ciel Regina,
 Nè qual ti architettò la man divina
 Più di cantar quaggiù non fia ch'io pensi:
 Poichè i già troppo illanguiditi sensi
 Mi van gridando ognor: Morte è vicina.
 Ecco all'ocaso ogni tua forza inchina:
 Frangi tua cetra omai; che ben convienfi.
 Ma se pur, tua mercè, giungerò anch'io,
 Dove il Ciel fai sì bello, allor non fia
 Scarso mai di tue lodi il canto mio.
 E canterò: Chi di veder desia,
 Quai sappia fare alti prodigj un Dio,
 Miri l'Uom-Dio, e dopo Lui Maria.

SSONETTO ricavato dalle Rime del Zappi tom. 1. pag. 250. dell'Edizione di Venezia del 1748. in occasione di trattarsi la Beatificazione del Ven. P. F. Giandomenico Lucchesi Carmelitano in Viterbo l'Anno 1714.

Sebben per l'ampio Ciel, ch'ognor cercasti,
 Quand'eri in Terra, or sciogli i vanni alteri,
 E in Dio ti pasci, immersti i tuoi pensieri
 In pelago di beni immensi e vasti;
 Pur, buon Lucchesi, al suol, che sì sprezzasti
 Deh volgi i rai da i lucidi sentieri;
 Nè tua umiltà col ripensar qual'eri,
 A i voti nostri il bel volo contrasti;
 A i voti, ch'ora al Quirinal porgiamo,
 Perchè se tanto in sull'Etere sedì
 Splendi, quaggiù splender te ancor miriam:
 Che non per te, che in tanta gloria siedì,
 Ma sol per noi quì l'onor tuo cerchiamo;
 E a Dio tu pur, deh per su' onor lo chiedi.

EPIGRAMMA desumptum a Libro postumo, cui titulus: Dominici Ludovici S. J. Carmina, & Inscriptiones, edito Neapoli anno 1746. pag. 34.

Visitur heic magni memorabilis urna Maronis;
 Altera conspicitur, nec minor, urna prope.
 Si titulum quæris: Ludovici hæc nomina præsert.
 Extinctum descent Aonides, Charites.
 At seu Pieridum tumulas, seu gignis alumnos,
 Æqua est, Parthenope, gloria ubique tibi.
 I L F I N E.

C A T A L O G U S O P E R U M LUDOVICI ANTONII MURATORII

Aliquot in locis illustratus,

*Et cum epocis Amorum Christi & ætatis Auctoris, quibus dicta
Opera edidit. positis in primo margine, in alio cum Tomis
nostræ Collectionis, ubi dicta Opera adsunt,*

~~623233~~

§. I.

Opera separatim edita.

A.C.ÆT.ÆUR.

————— I.
1697. 25.

TOM.

A Necdota quæ ex Ambrosiana Bibliotheca Codicibus 20.
nunc primum eruit, Notis ac Disquisitionibus
auget Ludovicus Antonius Muratorius, in eadem
Bibliotheca Ambrosiani Collegii Doctor Tomus prior,
quatuor S. Paulini Episcopi Nolani Poemata complectens.
Mediolani in 4. Quæ quidem quatuor Poemata a Clar.
Editore secundis curis recognita, (a) Veronæ recensa sunt (a) Et
ann. 1736. in luculenta S. Paulini Ep. Nolani Operum ^{utraq;} lectio in
editione, ad eam exacta quæ An. 1685. celeberrimi ^{nostra}
Presbyteri Johannis Baptistæ Le Brun studio, Parisiis ^{Colle-}
tribus voluminibus in 4. prodierat. Non erit autem ^{ctione.}
fortasse otiosum hoc adnotare, ultimum ex his qua-
tuor Poematibus, quæ in hoc primo *Anecdotorum* vo-
lumine S. Paulino tribuantur a Muratorio, ab aliis eru-
ditis Viris S. Episcopo adjudicari, & alteri addici cui
nomen ANTONIUS, ex idololatra Christianam religionem
professo. Sic enim incipit Carmen illud Versuum ccciv. (1)
Discussi, fateor, sectas ANTONIUS omnes,
Plurima quæsvi, per singula quæque cucurri,
Sed nihil inveni melius, quam credere Christo.
Et infra Vers. cxi. postquam Ethnicissimi superstitiones
Poeta cecinisset: (1)

*Hæc ego cuncta prius, clarum cum lumen adeptus,
Moxq; diu incertum, & tot tempestatibus actum
Sancta*

(1) Tom. 22. pagg. 86. 99. 100. 1. Anecd. Lat.

1697. 25.

*Sancta salutari suscepit Ecclesia portu ;
Postque vagos fluctus tranquilla sede locavit .*

Denique Vers. CLX. (a)

*Reclor enim noster sic undique cuncta gubernat .
Ut modo qui nobis errorem mentis ademit ,
Hic meliore via Paradisi limina pandat .
Felix vestra Fides , uni certoque dicata .*

Sic enim hi duo postremi Versus interpungendi ; non vero , ut apud Muratorium :

- *Hic meliore via Paradisi limina pandat
Felix . Nostra Fides uni , certoque dicata .*

perinde ac si *Felicitis* velut *Martyris* , *Paulino* celebrati , nomen ad priora sit referendum . Id autem primo acute observatum V. Cl. *Jobanni Liron* Monacho Benedictino ex Congregatione S. Mauri in Opere , quod suppresso nomine Gallice Parisiis evulgavit anno 1717. in 12. sic inscriptum : *Les Amenitez de la Critique , ou Dissertations & Remarques nouvelles sur divers points de l'Antiquité ecclésiastique & profane* . Qua de re vid. *Journal des Savans* . Ann. 1717. mens. Junio pag. 654. Inde autem hanc notitiam derivavit *Jobannes Albertus Fabricius* in suum *Delectum Argumentorum* Hamburgi editum Ann. 1725. in 4. ubi (1) & Carmen illud *Antonii adversus Gentes* , additis Muratorii præfatione ac notis , recedit . Quin & ipsemet *Fabricius* in laudati *Delectus Argumentorum* prima pagina a tergo , tres priores Versus ejusdem *Carminis adversus Gentes* imprimendos curavit , quibus nomen Auctoris hoc pacto præfixit : *ANTONIUS FUSSALENSIS* : quo autem innixus fundamento Auctorem hunc *FUSSALENSEM* cognominavit *Fabricius* , neque ipse adnotat , neque mihi usquam detegere nondum licuit . Verum quamvis Opera cum *Lironi* , tum *Fabricii* jam edita fuissent , quum *Muratorius* ad recognoscendas accessit Notas illas , quas in Carmina ab se primum evulgata exaravit ; ipsi tamen numquam ea suboluerunt : sic enim ille in editione Veronensi pag. 693. ad Vers. 1. (b) „ *ANTONIUS*. Quem *Paulinus* hæc adloquatur , quis (b) ad-
„ me doceat ? Nominativum pro Vocativo adhibitum ,
„ ab antiquis , ostendit *Vossius* lib. IV. cap. V. de Arte
„ Grammat. „ Quæ quidem Nota heic primum com-
paret : in priori namque *Mediolanensi* editione Com-
mentarium suum incipit *Muratorius* a Vers. XIII. licet
hæc de voce *ANTONIUS* nonnulla notata digna in

primæ

(1) *Delect. Argum.* pagg. 175. 106.

- præfatione edifferuerit. Hactenus observatis insuper
 1697. 25. addo, annis 1744. prodierit Trajecti ad Rhenum apud
Henricum Spruis in 8. plag. 10. *Cornelii Valerii Vonck Specimen Criticum in Varios Auctores*; cui accedunt *Observationes miscellaneæ*. Et in his quidem *Observationibus* postquam *Vonckius Fabricium* l. c. secutus **ANTONIUM** auctorem *Carminis adversus Gentes* statuerit; ad Carmen ipsum emaculandum deinde accedens, cum in vocibus ac dictione, tum in cæsura quædam corrigere studet. Ac nonnullæ *Vonckii* conjecturæ solide eliduntur in *Novis Actis Eruditor. Lips.* anni 1746. pagg. 215. - 228.
1698. 26. II. *Anecdota &c. Tomus secundus, præter Veterum monumenta, Commentarium continens De Corona Ferrea, quæ Romanorum Imperatores in Insucribus coronari solent. Mediolani in 4.* Commentarius hic *De Corona Ferrea* fuit Lipsiæ recens anno 1719. in 8. subijunctas eruditissimi *Iusti Fontanini* Dissertationi *De Corona Ferrea Langobardorum*; quæ antea Romæ anno 1717. prodierat. Ubi vero *Fontaninus* ab se dissentientium rationes expendit diluitque, ibi ei res est cum *Muratorio*, cujus tamen nomini parcat. Denique *Lugduni Batavorum* anno 1722. prodit idem Commentarius *Muratorianus* una cum laudata *Fontanini* Dissertatione, in Parte II. Tomi IV. *Theauri Scriptorum Italiæ Græviani*, a *Petro Burmanno* continuati. Post præfationem autem ad Partem I. hujus Tomi IV. *Burmannus* legenda exhibet Excerpta ex *Clar. Muratorii* Epistola (a) ad *Jobannem Burcardum Menckenium* (a) quam missa, quibus *Fontanini* argumenta diluuntur. Adjicit etiam (b) præterea *Burmannus* Decretum Eminentiss. Cardinalium, quo *Modoetienfis* permittitur, ob clavum Crucis Christi in illa Corona ferrea hærentem, ut fertur, eandem Coronam publicæ adorationi exponere; qua de re consule, sis, *Acta Sanctorum* Tom. IV. Junii pag. 764. Vid. *Fabricium* in *Conspectu Theſ. Litt. Italiæ*, pag. 91.
1700. 28. III. *Vita (b) & Itine di Carlo Maria Maggi. In Milano.* 18. Tomi V. in 12. Opus raro obvium. Exstat etiam *Vita* (b) hæc recensita inter *Arcadum Vitas* Tomo I. (c) 1. (c) non edita.
1703. 31. IV. *I primi Disegni della Repubblica Letteraria d'Italia, rubati al segreto e donati alla curiosità degli altri Eruditi da Lamindo Pritanio. In Napoli (Venezia) 1703. in 8. pagg. 96.* Hic primum *Lamindi Pritanii* personam induit *Muratorius*, quam & deinceps aliquando resumit. Opusculum istud sæpius recensum una cum altero inscripto: *Riflessioni sopra il Buon Gusto*, de quo mox ad

1703. 31. ann. 1708. Consule infra *Epistolarum* recensionem sub 1.
num. 1.
1705. 33. V. *Prolegomena ad veritatis & pacis amantes*, Operi non edi-
ta in
Colla-
tione. præmissa cui titulus: *Elucidatio Augustiniana de divina
Gratia doctrina. Auctore Lescio Crandemo. Accedit Fran-
cisci Diroyssi Dissertatio &c. Colonia in 4.* Hujus Operis
meminit Muratorius in Epistolis sub nomine *Ferdinandis
Valdesii* evulgatis, sic inquit (*Epist. viii. pag. 94.*)
„ Nondumne, ait, accepisti, alienum adeo a Jansenii
„ castris esse *Lamprilium*, ut etiam adversus illum
„ militaverit, ac Libros *Lesicii Crandemi*; hoc est
„ *D. Celsi Cerri* Abbatis Canoniorum Regularium Sal-
„ vatoris; & *Francisci Diroyssi* adversus Jansenium
„ exaratos, in lucem ediderit, satis longâ Præfatione
„ sua (seu *Prolegomenis* heic laudatis) exornatis ? ”
Quibus sane verbis *Nota* illa confirmari potest, quam
subjecimus in Lib. III. Cap. xvii. *De Ingenior. moderat.*
pag. 299. edit. Venet. 1752.
1706. 34. VI. *Della perfetta Poesia Italiana. Tomi II. In Modena 3.*
in 4. Iterum editi Venetiis ann. 1723. cum *Notis Amici & 4.*
tonii Mariae Salvini V. Cl.
1708. 36. VII. *Introduzione alle Paci private. S'aggiungono un Ra- 2.*
gionamento di Sperone Speroni intorno al Duello, e un
Trattato della Pace di Giovambattista Pigna non pubbli-
cati finora. In Modena in 8.
- VIII. *Riflessioni sopra il Buon Gusto intorno le Scienze 1.*
e le Arti di Lamindo Pritanio. In Venezia in 12. His
accessit *Introduzione all'Opera del Pritanio*, cioè la *Teo-*
rica del Buon Gusto di Bernardo Trevisano Patrizio Ve-
neto. Anno autem insequenti 1709. Anonymus *Epistolam*
edidit in 8. pagg. 25. *De recte instituenda Juris Academia*
ad Lamindum Pritanium, nobilissimum & eruditissimum
Virum. Venetiis impressam fuisse hanc Epistolam præ-
fert ejus inscriptio: at alibi cosa certo putatur. Hu-
jusce autem Operis *Pritanii* Pars secunda prodit in lu-
cem anno 1715. de eaque nos iterum ad annum illum.
- IX. *Dissertazioni sopra una Lettera intitolata: Il Domi- 6.*
nio temporale della Sede Apostolica sopra la Città di
Comacchio. In Modena f. Quod quidem Opus Gallice
reeditum, recensum fuit Hagæ Comitum ann. 1710.
1709. 37. X. *Anecdota Græca quæ ex MSS. Codicibus nunc pri- 22.*
mum eruit, Latine donat, Notis & Disquisitionibus auct
Ludovicus Antonius Muratorius, Sereniss. Magnifici I. Ducis
Mutinae, &c. Billiobecarius. Patavii in 4. In *Prolego-*
menis

1709. 37. *menis ad Firmi Casares Episcopi Epistolas*, pag. 280. Cl. 22.
 Editori suborta dubitatio, num a Theophylacto Scholastico Epistolæ ethicæ, agrestes, amatorias, a vetustis Auctoribus delibatæ, (de quibus ibidem agit) in unum corpus fuerint redactæ. Verum Muratorio scrupulum eximit *Johannes Albertus Fabricius* Bibl. Gr. tom. vi. 281. His autem *Firmi* Epistolis aliæ quatuor *Juliani Imperatoris* adjunguntur, a Muratorio nunc primum editis; si primam excipias, quam tamen in præcedentibus editionibus mutilam, hinc integram dedit. Si quando ergo præclarum Operum *Juliani* editionem, post præstantissimum *Petarium*, ab *Ezechiele Spanhemio* adornatam recudi contingat; plurimum sane intererit hisce *Apostolorum* Epistolis a Muratorio detectis, illas quoque adungere quæ laudatos *Fabricius* anno 1731. Hamburgi primus divulgavit in *Salutari Luce Evangelii* pag. 316. 336. Quin & forte præstabit Latio donare, vel saltem in subsidium adhibere, nonnulla egregia Opuscula quæ nuper Parisiis Gallice podierunt; nimirum I. *La Vie de l'Empereur Julien*. Par Mr. l'Abbé de la Bletterie. 1746. in 12. II. *Histoire de l'Empereur Julien avec une Traduction des principaux Ouvrages de Julien*. Par le même. 1748. 2. voll. in 12. III. *Reflexions sur le caractère d'esprit & sur le Paganisme de l'Empereur Julien*; quæ exstant in Tomo iv. de l'Histoire de l'Académie des Inscriptions & Belles Lettres.
1710. 38. XI. *Supplica di Rinaldo I. Duca di Modena alla S. Ces. Maestà di Giuseppe I. Imperadore, per la Contraversie di Comacchio*. In Modena f. 6.
1711. 39. XII. *Quistioni Comacchiesi*. In Modena f. 6.
 XIII. *Vita e Rime di Francesco Petrarca colle Considerazioni di Alessandro Tassoni, di Girolamo Mazio e di Lodovico Antonio Muratori*. In Modena in 4. Hoc opus cujus primam editionem nonnulli alligant ad an. 1708. fuit recensum Venetiis anno 1727. *Muratorii* Observationes prolixiores quidem sunt *Tassonianis* & *Mutianis*, quas ipse suis addidit: at harum brevis acumine compensatur. Ad *Muratorias* quod attinet, licet noster Auctor solide atque modeste virgam censoriam in *Petrarcham* exercuerit, eas tamen acriter perstrinxit eruditus vir *Blasius Sciavo*, strenuus, sed vividior quam par erat, *Petrarchæ* hyperaspistes; qui supremum diem clausit quatuor post menses ab obitu ipsius *Muratorii*, nempe ix. Kal. Junias an. 1750. Hic igitur in Auctorem nostrum

- nostrum tria edidit Opuscula: I. *Prefazione alla Rettorica* 19.
 1711. 39. *d'Aristotele fatta in lingua Toscana dal Commendatore Annibal Caro*, Venetiis edita 1732. in 8. typis nitidis: II. *Lettera prima di M. Francesco Petrarca all' Autor della Prefazione*; quæ exstat in calce laudatæ editionis *Retorices Aristotelicæ*: III. *Lettere di M. Francesco Petrarca all' Autor della Prefazione premeffa alla Rettorica d'Annibal Caro*. Venetiis 1733. in 8. Non me fugit Jacobum Martinengum causam Muratorii agendam suscepisse, in lucem emissa *Epistola* Italice scripta, quam & primam inscripsit. Verum illa evulgata, a causa destitit.
1712. 40. XIV. *Piena Esposizione dei diritti Imperiali ed Estensi* 7. *sopra la Città di Comacchio*. In Modena s. Quæ autem hæcenus recensuimus Opera sub numm. ix. xi. xii. xiv. Gallice recusa sunt Trajecti ad Rhenum ann. 1713. in 4. Exstant quoque in *Collectione Scriptorum de urbe Comaclensi*, eodem anno 1713. Francofurti junctim edita. His vero & illud additum fuisse, inscriptum *Disamina* &c. de quo nos infra ad annum 1720. scribit Johannes Brukerus in Muratorii Operum Syllabo, quod ejus Elogio subjecit in *Decade* II. sive *Pinacothecæ Scriptorum nostra ætate litteris illustrium*: at, ut quidem opinor, a finitate argumenti deceptus. Videant ii tamen, quibus præ manibus est præfata Collectio. Hæc autem Muratorius in hac controversia Comaclensi adversarios longe clarissimos, Laurentium Alexandrum Zacagnium Vaticanæ Bibliothecæ Præfectum, & Justum Fontaninum Archiepiscopum Ancyranum.
1713. 41. XV. *Anecdota quæ ex Ambrosianæ Bibliothecæ Codicibus* 21. nunc primum eruit L. A. M. Tomi III. V. IV. Patavii in 4. Ad tertium horum *Anecdotorum* volumen quod spectat, habes observationem in Lib. I. Cap. xv. pag. 68. ^{(a) quia inferia in Opere maximo scriptoribus Italicarum, videlicet Viri Auctoris} *De Ingenior. moderat. edit. Ven. 1752. subiectam*. Hæc autem monendum occurrit, Auctores *Diarii Eruditorum Italice* (1) jam ab anno 1710. in spem adductos, virum doctissimum post quatuor *Anecdotorum Latinorum* volumina, alia duo *Italarum* aliquando fuisse editorum, quæ & I. c. recensentur. Sed nondum hæcenus in lucem prodire (a).
1714. 42. XVI. *Governo della Peste Politico, Medico ed Ecclesiastico*. In Modena in 8. Opus Mediolani recensum anno 1719. atque iterum Mutinæ ann. 1721. addita, *Relazione*

- zione della Peste di Marsiglia con alcune Osservazioni e 10.
 1714. 42. Giunte al suddetto Governo. Sic autem adauctum rursus
 prodit eodem anno 1721. Mediolani, Augustæ Tauri-
 norum, Brixie & Pisauri: denique Lucæ anno 1748.
 in 8. ejus quidem Lucensis editionis fronte, cur
Quarta Operis editio nominetur, non video. Anglice
 autem redditum idem Opus, in vulgus jam exierat
 anno 1721.
- XVII. *De Ingeniorum moderatione in Religionis negotio* non e-
 sub Lamindi Pritanii nomine Parisiis in 4. Anno autem ^{dictum} Coll.
 insequenti 1715. Coloniae, mox Francofurti ann. 1716.
 in 8. deinde Veronæ, denique Venetiis ann. 1721. 1727. ^{(a) quæ}
 1741. 1752. Quo de Opere in nostra Epistola ad V. Cl. ^{existat in}
Andream Lugiatum satis egimus (a). ^{1752. Ven.}
1715. 43. XVIII. *Riflessioni sopra il Buon Gusto nelle Scienze e* 1.
nell'Arti di Lamindo Pritanio. In Colonia (Napoli) in
4. Hujusce Operis Pars secunda primum edita hoc an-
 no. Cui accessere *I primi Disegni* &c. evulgati an. 1703.
 nec non *Pars prima*, cum *Introduzione all'Opera del*
Pritanio, cioè la Teorica del Buon Gusto di Bernardo Tre-
vifano Patrizio Veneto. De quibus nos superius ad ann.
 1703. & 1708. Hæc autem editio anni 1715. prodit
 cura *Blasii Majoli de Avitabile*, qui & Monitum ad
 Lectorem præfixit. Quæ quidem sic adaucta deinceps
 recusa fuit Venetiis ann. 1716. 1723. 1742. 1751. 2.
 voll. in 12.
1717. 45. XIX. *Antichità Estensi. Tomo I. In Modena f. De se-* 13
cundo Volumine ibidem evulgato, nos infra ad an. 1740.
Antiquitatum Estensium præclarum Opus quo & res Ita-
 licæ maxime illustrantur, in eo potissimum versatur,
 ut idem evincatur esse stipēs Serenissimæ Familiæ Esten-
 sis & Brunsvicensis, nunc regię, Domus: quod qui-
 dem ipsi potentissimo Magnæ Britaniæ Regi valde prob-
 atum. Vide sis infra *Epistolarum* recensionem §. 111.
 num. IV.
1720. 48. XX. *Disamina di una Scrittura intitolata: Risposta a* 6.
varie Scrittore in proposito della Controversia di Co-
macchio. In Modena f. De aliis hujusmodi scriptis nos
 superius ad ann. 1710. 1711. 1712.
- XXI. *Vita del P. Paolo Segneri Juniore della Compagnia* 9-
di Gesù. Cui adde --: *Esercizj spirituali secondo il me-*
todo del medesimo Padre. In Modena, 2. voll. in 12. Ve-
netiis pluries typis impressum utrumque Opusculum:
novissime, ann. 1748. Quum autem Muratorius in se-
cundo

1720. 48. cundo istorum Opusculorum volumine pag. 417. (a) de 9. cultu erga Deiparam Virginem sermonem habens, fo- (2) in lide utque Theologum decebat asseruerit, cultum il- hac Coll. pag. 181. lum non esse absolute ad salutem necessarium; Scriptor anonymus in ipsam calamum strinxit, edito Panormi anno 1742. in 4. pagg. 272. Opere sic inscripto: *Trionfi della Divozione della Madre di Dio esaltati da un pio Sacerdote suo minimo schiavo* (cujus nomen P. Antonius Ignatius Maneusius e Soc. Jesu): *Opera divisa in due Parti, che nella Prima tratta della Necessità per salvarsi dell' intercessione e divozione di N. Signora Maria: nella seconda del Precetto d'esserle sinceramente divoto*. Eiusdem Auctoris existat aliud Opusculum, Panormi quoque editum hoc ipso ann. 1742. in 4. cui titulus: *Ritratto della falsa dottrina di Lamindo Pritanio esposto da Fulgoso di Monte Pelero Palermitano*. Cujus quidem levicolae Opellae unum alterumve specimen in Epistola (b) ad *Andream Lugiatum* nobis longe amicissimum praeboimus. Hic autem illius mentionem facimus, quod Auctor seipsum tomis laudibus efferens, de altero suomet Opere, modo nobis laudato, sermonem habeat in haec verba (1): „Nè qui è da tacerli il „ prezioso Libro, che un' Anonimo Palermitano dot- „ tissimo ha scritto contro quella Proposizione di „ *Lu- doico Antonio Muratori* nel Libro degli *Esercizj di* „ *S. Ignazio* stampati in Venezia, fol. 417. (c) ove dice, „ che la Divozione della Beatissima Vergine non „ d'obbligo, nè necessaria, per salvarsi: e mostra „ l'Autore con grande erudizione e dottrina la neces- „ sità della divozione verso la Vergine Santissima in „ quel Libro stampato nel 1742. in Palermo col titolo: *Trionfi della divozione di Nostira Signora*. Quindi „ fu che altri Letterati pensarono in ogni maniera di „ addossarmi almeno la carica di palefare pure „ *Conscientia U Veritate*, il mio sincero giudizio, al- „ meno intorno alla detta Opera *De Ingeniorum Moderatione in negotio Religionis &c.*” Haecenus ibi. Quam autem compertum sit (2), utriusque Operis auctorem esse memoratum P. *Maneusium*; constat igitur, eundem quae modo recitavimus verba, de seipso scripisse. Obiit autem hic Auctor eo ipso anno 1742. Kalendis Martiis;

(1) *Ritratto della falsa dottr.* Prefat. pag. 3.(2) V. *Nouvelle della Repub. Letter. di Venezia*, ann. 1745. pag. 151.

1720. 48. Martiis; adeoque colligitur posthumum esse illius Opusculum, ex quo locum superius descriptum excerptissimus; quin & fertur idem vel penitus suppressendum, vel saltem corrigendum fuisse ab eodem Scriptore, si diotius vixisset. Verum Scipsemet *P. Maneusius* suo no-
mini melius consulisset, si numquam ad scribendum in *Muratorium* accessisset; & quisquis ejus scripta in lucem emisit, consultis ipsius memorie prospexisset, si ea flammis comburenda consignasset. Jamque idem jaculum, quod postea *P. Maneusius*, sibi intorquendum sumserat *Laurentius Migliacius*, & ipse Panormitanus, in suo *Lampridio detecto & castigato*, anno præcedenti 1741. Panormi item edito in 4. Cui quidem fecit satis *Muratorius* in *Epistolis* sub nomine *Ferdinandi Valdesii* evulgatis (1). Consule, sis, eundem in Opere Italice inscripto: *Della Regolata Divozione de' Cristiani* (2), ubi iterum hac de re mentionem iniecit.

1723. 51. XXII. *Della Carità Cristiana, in quanto essà è Amore* 8. del Prossimo. In Modena in 4. Tractatus hic, præter alias editiones, Venetiis recens recusus ann. 1751. & Parisiis Gallice prodiiit ann. 1745.

XXIII. *Rerum Italicarum Scriptores ab anno Æræ Christianæ quingentesimo ad millesimum quingentesimum*. Voll. xxvii. f. ab hoc anno usque ad annum 1738. Ut celeberrimi Auctoris consilium in hac eximia Collectione adornanda clarius pateat, accipe *Bruckeri* verba ex ipsius *Elegio Muratoriano* descripta (3): „Maxima, inquit, „diligentissimi *Muratorii* cura in eo vertebatur, ut „res medii ævi sacras & civiles illustraret: noverat „enim in densis quæ sæcula barbara tegunt, tenebris „multa latere, notatu dignissima & valde memorabilia. In his itaque eruendis, attentioni, diligentia, „& eruditioni nulli pepercit. Ut autem sine suo portiretur, anno 1714. & sequente iter litterarium per „diversas Italiæ provincias instituit; bibliothecas, tabularia & scripta publica atque privata excoffit; civitatum & monasteriorum chartophylacia exploravit; „magnum ex iis Chartarum veterum, Diplomatum „aliorumque monumentorum acervum, quibus res „medii ævi illustrari possent, descripsit; & divitiis „litterariis haud paucis auctus, domum rediit . . . „Ex

Opus
muni-
mum.

(1) *Epist.* xv. pag. 211. 213.

(2) *Regol. Divoz.* Cap. xx. pag. 281. prior. edit. Venet. in 8.

(3) *Jos. Brucker* Decad. II. Pinachot. Script. nostræ ætate litteris illustr.

1723. 51.

Ex hoc vero scopo quem sibi præfixerat ; sensim
 enatum magnam atque splendidum Opus est ; quod,
 quamdiu honos erit litteris , immortalem Auctori
 suo gloriam pariet ; Collectionem inuicimus *Scripto-
 rum rerum Italicarum* : Ad quod suscipiendum excita-
 se virum celeberrimum videntur labores virorum
 summorum , ejusmodi Scriptorum historicorum cer-
 tarum regionum res illustrantium Collectiones insti-
 tuentium : At & typum atque modum consilii dif-
 ficilis : & media quibus exsequi illud potuit , sibi
 debet *Muratorius* , judicio , industria & innumerorum
 Scriptorum lectione abunde instructus . His enim
 artibus ornatus , difficultate se deterri non passus
 est ; sed auctoritate sua qua in orbe erudito valet ,
 usus , viros doctos passim ad porrigendas manus mu-
 tuas compellavit . Quomque & ubique sere in Italia
 viris litteratissimis innotuisset ; & amicitia quoque
 hand parvis esset junctus ; ipsum vero institutum
 ad fovendam litteraturam omnem , maxime Itali-
 cam , videretur utilissimum & prorsus egregium :
 omnium qui res hujuscemodi intelligunt , plausum
 & approbationem nactus , multos conspirantes ha-
 buit , qui operam suam promitterent , & reapse
 præstarent . Inter quos viri clarissimi *Josephus Anto-
 nius* & *Franciscus Antonius Saxii* diligentem ei ope-
 ram præstiterunt in communicandis Chartis mss. quas
 ex tabulariis adytisque litterariis decerperant . Ut
 vero ardui & prolixi Operis editio sanctam Lucinam
 experiretur , illustris quædam *Societas* sedecim mem-
 bris constans , quæ se *Palatinam* appellavit , magnam
 auri vim contulit , ut Editio in arce Mediolanensi ,
 favente ejus urbis Prorege , curari splendide posset .
 Textum Italicum autem Scriptorum veterum , La-
 tinum fecit *Horatius Blancus* (*) , qui cum *Saxio*
 Editioni quoque præfuit . Præfationum (**) , Dedi-
 cationum , reliquorumque quæ ad integritatem Ope-
 ris pertinebant , curam suscepit *Philippus Argelatus* :
 animam vero Operi quasi addidit præstantissimus
Muratorius . Ille enim veteres Codices Membranasque
 excussit , earumque *debyper* contulit , obscura Com-
 mentariis doctissimis illustravit ; Tabulas geographi-
 cas ,

(*) Minus accurate loquitur huc *Brakerus* : in hac enim Collectione
 Auctores editi ea lingua , qua scripta sua prodiderant .

(**) Præfationes sunt *Muratorii* , non autem *Argelati* .

1723. 51." cas, Diplomata regia, & quæ alia erant, splendorem ingenti Operi conciliantia, adiecit; omnibus curam consiliumque interposuit; hocque pacto Volumina septem supra viginti in forma maxima cum orbe literario communicavit; in quibus elegantissima & suis numeris perfecta exhibetur Collectio *Scriptorum* tum editorum tum nondum vulgatorum *de rebus Italiae*, qua ab eo tempore plenæque bibliothecæ memorabiles superbiunt. Hactenus *Bruckerus*. Præstantissimæ hujus Collectionis undecim priora Volumina recensentur a *Jobanne-Alberto Fabricio* in *Conspicuo Thesauri Litterarii Italiae* (1), edito Hamburgi ann. 1730. in 8.

Habeo autem nonnulla quæ adnotem, ad unum alterumve hujusce Collectionis Volumen spectantia. Et primum quidem, Volumini x. præmittitur *De Italiae mediæ ævi* Dissertatio Chorographica, auctore Anonymo Mediolanensi, Regio Ticini Lectore, (Domno *Casspare Beretta* Monacho Benedictino). Quam vero tribus Viris eruditis Professoris Ticinensis placita minus arrisissent, ealatum in ipsam strinxerunt: qui proinde ut suam sententiam tueretur confirmaretque, Mediolani edidit anno 1729. in 4. Opus sic inscriptum: *In Dissertationem Italiae mediæ ævi Censuræ* III. Viterbiensis, Veneta & Brixiana: cum *Responsis* III. pro Anonymo Mediolanensi. *Belli Diplomatici Historia tertio præmissa*. Parvaque *Manuscripta Emendationum ac Additionum ad calcem subiecta*.

Jam vero eodem anno 1729. prodit laudatæ Collectionis Volumen xvi. (scu Tomus xiii.), in quo primum comparcet *Jobannis Villani* Florentini *Historia universalis* a condita Florentia usque ad annum mcccxlvi. Italice scripta, plurimis variantibus Lectionibus ac Supplementis aucta ope Ms. Codicis Clar. Viri *Jobannis Baptistæ Recanatî* Patritii Veneti. In sequenti autem Volumine xvii. recusa fuit eodem anno 1729. *Matthæi Villani* (Jobannis fratris) ejusque filii *Philippi* *Historia* ab anno mcccxlvi. ad annum mcccxiv. collata cum duobus Mss. Codicibus & variantibus Lectionibus aucta. Verum anno insequenti 1730. in lucem prodit (forte *Florentiæ*) absque locis impressionis nota, *Lettera di *** a un'Amico sull' edizione delle Croniche de' Villani, fatta a Milano nel 1729.* qua nimirum aliquot laudatæ Mediolanensis editionis defectus notantur, nonnullaque spe-

(1) *Fabric. Consp. Thes.* pagg. 13. 62.

1723. 51. Specimina exhibentur, quoad *Johannis Villani* Historiam, collatione inita cum *Davanzati* Ms. optimæ notæ; adeoque horum trium celeberrimorum Villanorum Historicorum nova editio, a *Tartino & Franco* typographis Florentinis recudenda dicitur in eadem Epistola. Hæc autem exstat Gallice reddita in *Biblioteca Italica* Genevæ edita (1). Cui tamen Epistolæ eo ipso anno Responsum oppositum sub hoc titulo: *Risposta dell' Amico alla Lettera di *** sopra l' edizione delle Croniche de' Villani, fatta in Milano l'anno 1729. Di Milano il dì 30. di Ottobre 1730.* In 4. pagg. 43. Recensetur in eadem *Biblioteca Italica* (2). In *Nov. Litter. Florentinis* (3) V. Cl. *Jobanner Lamius*, hæsitandus licet, *Muratorio* tribuit Responsum istud, quod malim ab aliquo e Sociis Palatinis Mediolanensibus conscriptum: eo vel maxime quod hujusce Responsi auctor, quisquis demum is fuerit, *Muratoriana* Epistolæ fragmentum recitat, Editoribus Mediolanensibus a celebri Collectore inscriptæ, postquam ad ipsam Epistola Florentina pervenisset.

Denique adnotandum duco, post præstantissimi *Muratorii* obitum, anno scilicet præterito 1751. in lucem fuisse emissum Mediolani celeberrimæ Collectionis Volumen xxviii. qui præter aliquot Opuscula nuper cruenta, Italicorum veterum Monumentorum veluti spicilegium, ad commodiorem totius Operis usum sextuplicem etiam Indicem complectitur. Cui quidem propediem accedet Volumen xxix. totiusque, numquam satis laudandæ Collectionis postremum, universalem Rerum ac Nominum Indicem, eamque numero septimum, contenturum.

Ceterum pretium esset Operis, si eximie huic Editioni attexeretur *Appendix* ab anno cccc. ad 15. ejus telam orsus est præclarissimus *Scipio Maffæus* (4). Quin & præstaret fortasse, ea omnia in unum corpus congerere usque ad præfatum annum cccc. quæ veteres Scriptores cum Græci tum Latini de Italia deque Italis memoriæ mandarunt: quemadmodum paucis abhinc annis doctissimus D. *Martinus Bouquet* Monachus e Congregatione Sancti Mauri, in præstantis *Scriptorum Historiæ Francicæ* Collectionis volumen primum contulit quidquid ad suam Gentem pertinebat, ex remotioris

Ec Anti-

(1) *Bibliothèque Italique* Tom. viii. Art. vii. pagg. 183. - 212.

(2) *Bibliot. Italig.* Tom. x. Art. viii. pagg. 259. - 278.

(3) *Nov. Lett. di Fir.* ann. 1750. pagg. 877. - 878.

(4) *Osservaz. Lett.* Tom. 1. pagg. 86. - 90.

1723. 51. Antiquitatis monumentis cum delectu excerptum, Notisque eruditissimis illustratum.
1727. 55. XXIV. *Opere Critiche di Lodovico Castelvetro Gen-tilissimo Modonese, non più stampate: colla Vita (a) dell' Auto-^{(a) Vita tantum}re scritta dal Signor Proposto Lodovico Antonio Muratori. excusa. In Lione (Milano) 1727. in 4.* Hinc opportunitatem nactus fuisse sibi visus est *Julius Fontaninus* Archiepiscopus Ancyranus, in foetu suo posthumo inscripto: *Della Eloquenza Italiana* (1), carpendi *Ludovicum Castelvetro*, seu potius in *Muratorium* ejus Vitae scriptorem viros evomendi e suo amarulento pectore, diu multumque conceptum & altum, tum ob *Scripta Camacensis*, tum ob *Commentarium de Corona Ferrea*, tum denique ob insignis Opus *De Ingeniorum moderatione in Religionis negotio*, adeoque ob claram nominis famam quam *Muratorius* hisce aliisque doctissimis locutionibus sibi comparaverat. Quare scripto anologetico scriptum toeri censuit noster Auctor, atque *Fontanini* criminationes elidere, de quo nos infra ad annum 1737. nom. xxvii.
1730. 58. XXV. *Motivi di credere tuttavia ascoso, e non iscoperto* 10. in Pavia l'anno 1695. il *Sacro Corpo di S. Agostino*. In Trento (Lucca) in 4. Perrarum Opusculum: de quo ipsemet Clariss. Auctor in litteris ad me datis III. Kal. Augusti ann. 1745. hæc habet: *Ai pezzi della Vita del Santo (Dottore Agostino) si potrebbe aggiugnere un mio Opuscolo intitolato: Motivi di non credere scoperto il Corpo di S. Agostino. Non se ne stamparono che 200. Copie; e sono stato flagellato da chi ne desiderava, senza poterli servire. Io non ne ho che una sola Copia per me, e non saprei privarmene. Tuttavia quando occorresse, ne farei sacrificio al di lei buon volere.* Verum Opere quod tunc orsus eram tantisper dilato, propediem tamen in locum emittendo; Exemplar illud adeo comiter mihi exhibitum, penes humanissimum *Muratorium* remansit, quin & ipsius Auctoris manu perpolitum atqueque aliquot in locis (a), abhinc annos duos dum Motine agerem, in Bibliotheca Estensi memini me vidisse. ^{(a) que quidem addita in Collect.}
1735. 63. XXVI. *La Filosofia Morale esposta e proposta ai Giovani*. 16. In Verona in 4. Neapoli 1737. in 4. & Venetiis 1749. in 8. Vide infra §. v. *Opera inedita*, sub nom. ix.

XXVII.

(1) Integra ejus inscriptio isthæc: *Della Eloquenza Italiana di Monsignor Giusti Fontanini Arcivescovo d'Ancira, Libri tre. In Roma 1736. in 4. Venetiis Opus reculum anno Insequenti 1737.*

1737. 65.

XXVII. *Primo Esame del Libro intitolato: Dell'Eloquenza Italiana, di Monsignor Fontanini. In 4. absque loci impressionis nota. Recusum deinde Opusculum cum aliis ejusmodi Scriptis, in Collectione cui titulus: Esami di varj Autori sopra il Libro intitolato: L'Eloquenza Italiana di Monsignor Giusto Fontanini Arcivescovo d'Ancona. In Roveredo (Venezia) 1739. in 4. Vide quæ supra diximus ad ann. 1727. sub nom. XXIV.*

1738. 66.

XXVIII. *De Paradiso Regniq; Cælestis gloria, non exspectata Corporum resurrectione, Justis a Deo conlata. Adversus Thomæ Burneti Britannii librum De statu mortuorum. Veronæ in 4.*

XXIX. *Antiquitates Italicae mediæ ævi, sive Dissertationes de moribus, ritibus, religione, regimine, magistratibus, legibus, studiis litterarum, artibus, militia, nummis, principibus, libertate, servitute, fœderibus, aliisque faciem & mores Italici populi referentibus. Omnia illustrantur & confirmantur ingenti copia Diplomatum & Chartarum veterum, nunc primum ex Archivis Italiae depromptarum: additis etiam Nummis, Chronicis aliisque monumentis, nunquam antea editis. Tomi VI. fol. Mediolani, ab hoc anno ad annum 1743. Quo tempore Antiquitates Estenses publici juris fecit celeberrimus Muratorius, hoc est ann. 1717. Antiquitates etiam Italicas edendas in se recepit. Postquam igitur Scriptores rerum Italicarum divulgavit, fidem suam liberaturus, manum statim admovit ad istiusmodi egregium Opus in lucem emittendum, eodem scilicet anno 1738. quo prior magna Collectio defuit.*

„ Illustratam sane (verbis utor (1) *Philippi Argela-*
„ *ti V. Cl.*) Italicam Historiam tot Scriptorum numero
„ nemo negaverit. Sed nondum satis visum est præ-
„ stantissimo Muratorio. Quamobrem novo ingenti la-
„ bore ad novam lucem aperiendam manum convertit,
„ excussis aliis Antiquitatum ruderibus, unde pluri-
„ mum eruditionis ad barbara potissimum tempora
„ conferendum habemus. Hanc ipse alteram Colle-
„ ctionem Palatinis obtulit, eamque ambabus vulnis
„ accepimus. In hisce igitur *Antiquitatibus Italicis*
„ *mediæ ævi* videbis ingentem copiam *Diplomatum &*
„ *Chartarum veterum* nunc primum ex Archivis Italiae
„ in vulgus emissam, quantam nemo sane cogitare

E c 2

„ po-

(1) Ex ejus publicis ad Eruditos litteris, quas ipse inferendas curavit in *Nov. AR. Editor. Lips.* ann. 1738. pag. 516.

A.C. ET SUK.

1738. 66.

poterit adline in maxima priorum temporum perturbatione superesse. Dantur suis etiam locis & In-
 „ *scriptiones & Monogrammata; Nummorum Sigillorumque*
 „ *figuræ, & quidquid tandem illustrandæ Antiquitati*
 „ *nostræ conducere poterit, sub oculis exhibentur.*”

Has autem Dissertationes quibus Italix res mediæ ævi miro acumine atque dexteritate illustravit explicuitque Muratorius, sub vitæ suæ finem Italice reddidit; cui quidem Operi ad umbilicum pæne perducto immortalis est. Jamque in lucem nunc emissio fruimur. Vide infra §. IV. *Opera posthuma* sub nom. II.

1739. 67. XXX. *Vita di Alessandro Tassoni. In Modena in 8. Vc. 18.*

netiis recusa hoc ipso anno 1739. præfixa ejusdem *Tassoni* Poemati inscripto: *La Secchia rapita*. Tertium autem edita Mutinæ ann. 1744. variis additionibus aucta, in præclara laudati Poematis editione in 4. & in 8. Quæ quidem Mutinensis editio rursus prodit Venetiis 1747. in 8.

1739. 67. XXXI. *Novus Thesaurus veterum Inscriptionum, in præcipuis earundem Collectionibus hætenus prætermisissarum.* Opus magnum.

Tomi IV. fol. Mediolani, ab hoc anno ad annum 1743.
 „ Confecito insigni vastoque Opere (1) *Rerum Italicarum*, quo depulsam vidimus ab Historia caliginem
 „ temporum superiorum, & evulgato jam primo volumine *Antiquitatum Italicarum mediæ ævi*, cense-
 „ potuisset exhaustum argumentum omne illustrandæ
 „ nobiliss antiquæ eruditionis: quoniam ecce mihi per-
 „ currendum exhibetur novum egregium Opus, *The-
 „ saurus nempe veterum Inscriptionum*; cujus ope, post
 „ *Diplomata & Codices a carie ac pulvere vindicatos,*
 „ *Marmora ipsa & exesi Lapides Græcis Latinisque*
 „ *characteribus insculpti, e latebris ac rudibus in*
 „ *publicam lucem proferantur.* Quanta hinc seges re-
 „ conditæ eruditionis colligi possit, quantoque a Lit-
 „ teratis viris planctu valeat hic labor a Cl. V.
 „ *Ludovico Antonio Muratorio* susceptos, iis omnibus
 „ compertum est, qui antiquitatem omnem excusse-
 „ runt, ut pretiosis hisce fragmentis Litterariam
 „ Rempublicam locupletarent.”

Hic autem nonnulla sorte adnotare præstabit, tum quoad eruditissimum Collectorem, tum etiam quoad V. Cl. *Joseph Bimardi* Dissertationes & Epistolas Tomo I. hujus

(1) Verba sunt *Joseph-Antonii Saxii* V. Cl. Præfationi *Muratorianæ* ad hujus *Thesauri* Tomum I. subiecta.

1739. 67. hujus *Thesauri* præfixas. Jam vero ad *Muratorianam* Inscriptionum Syllogem quod attinet, in *Miscellaneis Lipsiensibus Novis* Voluminis I. Parte III. anno 1742. Lipsiæ edita in 8. pagg. 450. - 509. extat *Jobannis Henrici Leichii Specimen notarum & emendationum ad Græcas Inscriptiones*, a *cel. Muratorio* editas. Prodiit etiam *Tiguri* anno 1744. in 8. pagg. 47. *Jobannis Casparis Hagembuchii de Græcis Thesauri novi Muratoriani Marmoribus quibusdam metricis Diatriba*. Quo quidem de *Opusculo* in *Nov. Litter. Florent.* ann. 1748. col. 10. & seqq. occorrit *Anonymi Regiensis*, viri sane præstantis, *Epistola apologetica* Italice scripta: *xiv. Kal. Januarias* anno 1747. qua doctissimus *Muratorius* vindicatur ab ineptis *Hagembuchii* observatiunculis. Verum eo ipso anno 1747. idem *Hagembuchius* publici juris fecit *Tiguri* in 4. *Epistolas Epigraphicas ad Virum Illustræ Johannem Bonhicium Senatus Divionensis Præsidentem*, & ad *Virum celeberrimum Ant. Franc. Gorium historiarum Professorem Florentinum*, in quibus hoc triennio scriptis plurimæ antiquæ *Inscriptiones Græcæ & Latine*, *Thesauri* in primis *Muratoriani*, emendantur & explicantur. Alia levioris momenti ab aliis notata in hoc præclarissimo *Inscriptionum Thesaurio*, de indolentia prætereo.

Hæc ad *Muratorium*: quæ vero ad *Bimardum* spectant; accipe ex duabus sequentibus Epistolis, quarum altera est ipsius *Bimardi*, altera Editorum *Mediolanensium* nomine exarata. Priorem exseribo ex *Bibliothèque raisonnée des Ouvrages des Savans*, Tom. xxiv. Part. I. Art. viii. pag. 232. sicque se habet:

„ L E T T R E.

„ de Mr. le Baron de la Bastie a Mr. d'Orville

„ Professeur en belles Lettres à Amsterdam.

„ JE savois déjà, Monsieur, combien il en coustoit
 „ de peines à un Auteur, pour rendre correct un
 „ Livre qu'il faisoit imprimer sous ses yeux: mais je
 „ vous avoue que je ne connoissois pas tout le danger
 „ que courent ceux qui souffrent, qu'on imprime
 „ leurs Ouvrages dans un pais éloigné. Je viens mal-
 „ heureusement de l'éprouver dans l'impression qu'on
 „ a fait à Milan de quelques-unes de mes *Dissertations*
 „ Latines & Francoises sur divers Monumens Antiques.
 „ Elles sont inserées dans le I. Tome du *Thesaurus*
 „ novus *Inscriptionum* de Mr. *Muratorio*, qui paroît de-
 „ puis quelque temps.

„ Quand

1739. 67.

„ Quand on auroit formé le dessein de désigner
 „ mes Ecrits, il out été difficile de mieux réussir .
 „ Soit ignorance, soit négligence de la part de celui
 „ qui a été chargé de cette Edition , il n'y a presque
 „ point de phrase dans mes *Dissertations*, où l'on ne
 „ trouve quelque faute. Tantot on m'a fait faire des
 „ solécismes qu'on ne pardonneroit pas à un Ecclési-
 „ astique de Cinquième: tantot on met sur mon compte des
 „ impropriétés que l'homme du monde le moins fa-
 „ miliarisé avec les Auteurs anciens, éviteroit aisément.
 „ Ici un mot changé me fait dire précisément le con-
 „ traire de ma pensée: là une ponctuation vicieuse
 „ forme un contre-sens. Les termes les plus communs
 „ y sont tres-souvent corrompus; & pour les noms
 „ propres, il y en a peu qui ne soient désignés par
 „ l'extrême ignorance des imprimeurs. En un mot,
 „ si la comparaison de *Diophane* cruellement travesti par
 „ *Menelas* n'avoit été souvent employée en pareil cas,
 „ elle paroîtroit faite exprès pour moi. ”

„ Vous jugerez, Monsieur, par ce détail, du cha-
 „ grin que j'ai ressenti à la vue de cette Edition in-
 „ forme: & quoique j'aie envoyé à Milan un *Errata*
 „ des principales fautes que j'ai remarquées en la par-
 „ courant; cet expédient ne sauroit réparer le tort
 „ que mon Ouvrage, en l'état où on l'a mis, pour-
 „ roit me faire dans le monde. Je suis donc obligé
 „ de désavouer hautement cette Edition; & je déclare
 „ que je ne répondrai point aux Objections qu'on
 „ pourroit faire, soit contre les opinions que j'ai sou-
 „ tenues, soit contre les explications que j'ai propo-
 „ sées; puisque la plupart des critiques ne porte-
 „ roient que sur les fautes d'impression dont je ne
 „ dois pas être garant. ”

„ Je vous serai très obligé, Monsieur, si vous
 „ voulez bien rendre mon désaveu public, en le fai-
 „ sant insérer dans quelqu'un des Journaux Littéraires
 „ qui s'impriment en Hollande; & votre amitié pour
 „ moi me fait espérer que vous ne me refuserez pas
 „ ce service.

„ J'ai l'honneur d'être &c.

„ Paris, ce 25. d'Octobre 1739.

Posteriorem autem Epistolam heic recensam exhibeo
 ex Novis Actis Eruditorum Lips. Ann. 1740. pag. 237.
 estque hujusmodi:

„ Epi-

1739- 67-

Epistola D. Marchionis N. N. ad Dominum N. N.
Regium Academicum Scientiarum Parisiis, data
Mediolano xlii. Kal. Mart. ann. 1740.
De editione novæ Collectionis *Veterum Inscriptionum*
a Cl. V. Muratorio collectarum, valde conque-
sus est D. Bimardus in Diariis vestris atque Hollan-
dicis. Ea mihi tamen heic videre licuit, quibus
editores *Mediolanenses* D. Bimardi querelis respondere
meditantur. Compertum igitur tibi sit, D. *Argela-*
tum aliis negotiis distractum, *Inscriptionum* Colle-
ctionis corrigendæ provinciam cuidam D. *Orentio*
Itabili Monacho Cassinensi, sacre Theologiæ Lecto-
ri, viro, ut adivi, erudito & Linguarum Latinæ
& Græcæ satis perito, demandasse, ipsisque cor-
rectionibus exsequendis D. Abbatem *Latuadam* præ-
fecisse; cui quidem Abbati Societas hæc Palatina a
sedecim ferme annis idem negotium dedit in edi-
tionibus, quas probe nosti. His compertis, scire
volui, quoniam pacto fieri posset, ut tanta errorum
copia in Dissertationibus D. Bimardi, primo prædi-
ctarum *Inscriptionum* Tomo præfixis, irreperit,
quemadmodum Amicus tuus acriter sane conquiritur.
Et forte fortuna adfui, quum inspiceretur,
comparationis gratia, immanis errorum series ab
ipsomet D. Bimardo, missa, cum ejusdem Disserta-
tionum autographo, quo duce usi sunt impressores.
Ne tamen tibi tædio sum, in earum *Inscriptionum*
Tomo II. lepidum *Monitum* perlegas velim: ex quo
videbis, antequam D. Bimardus infinitam errorum
myriadem mitteret, quibusdam appositum jam sois-
se remedium, nonnullis resectis foliis, quæ, negli-
gentibus inferioribus, in primis Tomi I. exemplis
inserta non fuere tunc, quum Mediolano in alias
urbes transmissa sunt. Hinc minor errorum series
conspicitur in *Errata-corrige*, Tomo II. post dictum
Monitum præfixo: & ex his etiam plerique in auto-
grapho Bimardi ad impressores missi, universis vi-
sibili, & qui in *Errata* asterisco * notabuntur. Id
quidem *Errata* intersivet Tomo I. Quoniam autem
Amicus tuus multis in locis se ipse corrigit, & plu-
ra adjecit quæ in autographo ad hanc urbem missi
desiderabantur, hæc adjectiones duplici asterisco **
significabuntur. Multi etiam errores qui tales D.
Bimardo visi sunt, ostenduntur tales non esse, prout

,, in

1739. 67. in impressis leguntur ; qui tamen errores forent ,
 „ si , ut ipse asserit , animadversione castigati fuissent .
 „ Hinc facili negotio Lectori patebit , male in hanc
 „ Editionem , linguam & stilum acui , quam omnes
 „ inter Italicas optimam censent . ”

Jam vero reliqua *Muratorii Opera* recensere pergamus .

1740. 68. XXXII. *Antichità Estense. Tomo II. (a) In Modena f. To-* ^{14.15.}
 mus primus jam in lucem prodierat ann.1717. de co- ^{(a) cor-}
 que nos ad annum illum . ^{rectus &}
^{ausus ab}
^{Auctore.}

XXXIII. *De Superfitione vitanda : sive Censura Voti Sanguinari* ^{non edi-}
arii , in bonorem Immaculatae Conceptionis Deiparae ^{tum in}
emissi , a Lamindo Pritanio antea oppugnati , atque a ^{nostra}
Candido Parthenotimo Theologo Siculo incassum vindicati. ^{Collected.}
Mediolani (Venetiis) in 4. Opus ibidem recusum anno
1742. Sub Antonii Lampridii nomine illud edidit. Mu-
ratorius ; de eoque nos in Not. ad Lib. II. Cap. vi.
pag. 139. De Ingen. moderat. (a) In quem quidem locum ^{(a) edi-}
error irrepit , nobis heic corrigendum . Diximus enim ^{tionis}
l. c. post viginti sex annos , ex quo primum Parisiis ^{Venet.}
in vulgus prodierat Tractatus De Ingeniorum moderatio- ^{1732.}
ne in Religionis negotio , nonnullos extitisse qui Votum
Sanguinarium ab Auctore nostro ibidem improbatum ,
propugnandum in seiplos receperint : quom tamen jam
ab anno 1729. id est post quindecim tantum annos a
prima modo laudati Operis editione , Siculus Scriptor ,
& quidem Theologus , quin & sacrae Theologiae Professor ,
sub nomine Candidi Parthenotimi edidisset Dissertationem
Theologicam sic inscriptam : Votum pro tuenda immaculata
Deiparae Conceptione ab oppugnationibus recentioris Lamin-
di Pritanii vindicatum . Pavormi 1729. in 8. Auctor Dis-
sertationis R. P. Franciscus Burgius e Soc. Jesu , qui
exinde alia nonnulla Opuscula contra Laminum evul-
gavit , mox nobis memoranda . Parthenotimi Dissertatio
sero ad Pritanium delata ; eaque insuper ipsam aliis
curis studiisque gravioribus dissentim invenit , ut ipse-
met fatetur (1) . Post duos igitur aut tres annos ab
editione praefatae Dissertationis , Librum suum De Su-
perfitione vitanda elucubravit quidem : sed anno domi-
taxat 1740. sivit ut in lucem prodiret (2) .

1741. 69. XXXIV. *De i Difetti della Giurispudenza . In Venezia 17.*
f. Opus

(1) Sub init. Praefat. ad haec Opus De Superfl. vitanda .

(2) Vide Ferdinandi Valdesii Epist. v. pag. 47.

1742. 70. f. Opus eodem anno Neapoli in 4. & Tridenti in 12. 17.

fuit recensum. Iterum aptem Venetiis anno insequenti 1743. in 8. Quo quidem anno *Johannes Antonius Quirinus* huic Scripto opposuit: *La Giurispudenza senza difetti, che da se medesima si difende contro il Trattato del Signor Lodovico Antonio Muratori. In Venezia 1743. in 4. pagg. 103.* Quin & alium Scriptorem Neapolitanum novi, qui hujusmodi Scriptum *Muratorianum* impugnandum suscepit: at ipsius Opus mihi hactenus invisum. Ceterum prioris editionis exemplar nonnullis recessionibus auxit Cl. Auctor, quod egomet Mutinae agens insepexi.

1743. 71. XXXV. *Ferdinandi Valdesi Epistole, sive Appendix* non editum id Colle-
ctione.
ad Librum Antonii Lampridii, De superstitione vitanda. Ubi Votum sanguinarium recte oppugnatum, male propugnatum ostenditur. Mediolani (Venetiis) in 4. Vix annus intercesserat ab editione Operis De Superstitione vitanda, quam in Muratorium, perinde ac si emittens illud in lucem, classicum cecinisset ad acre bellum perurgendum, complures in ipsum insurrexerant Scriptores, in primis vero Panormitani; quorum proinde Opuscula refutare aggressus est noster Auctor, has Epistolas sub nomine Ferdinandi Valdesi evulgans: in quibus quidem edendis usus fuisse fertur opera & consilio R. P. Danielis Concina, viri doctissimi & supra laudes, cujus etiam obstetricante manu in lucem emissum fuerit alterum ipsius Opus modo memoratum, De superstitione vitanda. Jam vero Opuscula in Lampridium scripta, hisque Valdesianis Epistolis consutata, recenscamus.

I.

R. P. Johannis de Luca Veneti ex Ordine Minorum S. Francisci Theologi, De Immaculata B. Virginis Conceptione *Dissertatio*. Neapoli 1739. in 4. Hujus Dissertationis exemplum ad manus Lampridii pervenit anno tantum 1741. ut ipsemet fateatur (1); qui sane prævidere minime potuit, quid scriptoribus quidve editoribus foret hic Minorita, quum Opus de Superstitione vitanda jam elucubrasset circa ann. 1732. licet in volgas illud emisisset anno demum 1740. Istud autem quum anno 1741. vidisset idem P. Johannes de Luca, statim imprimendum Neapoli curavit sœque Dissertationi adjiciendum, unum solum tamquam Prologum Galeatum.

Ff

Sic

(1) *Ferd. Vald. Epist. v. pag. 47.*

1743. 71. Sic autem incipit: *Fecit amor U cultus in Deiparam Ue.*
 Cujus quidem Minoritæ *Dissertationem & Prologum* in
 quinque suis prioribus *Epistolis* discuit noster *Valdesius*.
 I I.

Lettere al Signor Antonio Lampridio intorno al suo
Libro nuovamente pubblicato, De Superfusione vitanda
&c. In Palermo 1741. in 4. pagg. 51. Tres sunt *Epistolæ*
 istiusmodi, quas *Valdesius* in *Epistolis* vi. & vii. confu-
 tandas suscepit. Earum *Auctor*, inquit, ipse (2), *fer-*
tur Religiosi cujusdam insignis Ordinis alumnus juvenis.
U quamquam vel senio confectus foret, juvenem, uti osten-
dam, ipsa illius meditamenta produunt. Iste autem juvenis
Auctor, est R. P. *Franciscus Antonius Zaccaria* e Soc.
Jesu, nunc equidem non tantum ætate provecior,
 sed & pluribus scriptis *Eristicis*, in primis vero *Hi-*
storia Litteraria Italiæ, in dies inclarescens. Tres ejus
 laudatæ *Epistolæ*, recensitæ atque auctæ ab eodem
Auctore, iterum typis traditæ anno insequenti 1742.
 Panormi, seu potius Lucæ: iisque fuit adjecta, *Let-*
tera all'Eminentissimo Signor Cardinale N. N., scripta, ut
 fertur, a R. P. *Alexandro Santocanale*, ejusdem Socie-
 tatis alumno; de qua mox verba faciemus.

I I I.

Risposta ad un Cavaliere erudito, desideroso di sapere ciò
che debba intendere intorno il Libro del Signor Antonio
Lampridio, nel quale si asserisce imprudente, superstizioso,
sanguinario e peccaminoso il Voto di difendere usque ad san-
guinem l'Immacolata Concezione della Madre di Dio. In
 Palermo 1741. in 4. Hujus *Opellæ* *Auctor* qui uno folio
 rem conficit, est R. P. *Melchior de Laurentio* e Soc. *Jesu*.
 Ejus autem mentionem injicit *Valdesius* sub initium
Epistolæ viii. pag. 93. Verum ipsam nihil ille mora-
 tur, sed aliis legendam dimittit. Aliam quidem ibi-
 dem memorat *Italice scriptam* typisque commissam a
Rev. Padre J. P., cujus exempla facere Panormi disper-
 sa; eo sane consilio, quo *Lampridius* tamquam homo
 anathemate percussos, saltem apud credulam plebecu-
 lam, traduceretur. At res in nihilum abiit. Quin &
Valdesius ipse in medium profert (2) *Epistolam Illustri-*
simi P. de A. ad Patrem J. P. Ue. (is est ille ipse *Eques*
eruditus, ad quem missum a R. P. *Melchior de Lauren-*
tio modo relatum *Responsum*) rapido calamo a se de-
 scriptam,

(1) *Ferd. Vald. Epist. vi. pag. 58.*

(2) *Ferd. Vald. Epist. viii. pag. 90.*

scriptam, & ex Italico in Latinum sermonem conversam.

1743. 71.

I V.

Lettera di Pier Antonio Saguas ad Antonio Lampridio, in cui si dimostra che il suo Libro intitolato: De superfluitate vitanda, seu Censura Voti Sanguinari &c. troppa si opponga alle leggi del Buon Gusto già con plauso stabilite da Lamindo Pritanio. In Palermo 1741. in 4. Ibidem, & Neapoli recolta hæc Epistola in 8. Sub nomine Petri Antonii Saguas latet R. P. Vespasianus Trigona e Soc. Jesu, quem Valdesius aggreditur in Epistolis ix. & x., ejus postremam maledicentiam (1) & continuatas pæne calumnias prodens. Fertur idem Auctor has Epistolas Valdesianas confutasse; cujus tamen Opus an fuerit hæcenus typis editum, me latet.

V.

De Pietate in Deiparam amplificanda, Dissertatio duplex: in qua duplex exponitur & vendicatur Votum pro tuenda ejusdem Deiparæ Immaculata Conceptione. Auctore Candido Parthenotimo Siculo, sacre Theologiæ Professore. Panormi 1741. in 4. pagg. 299. Ille ipse est R. P. Franciscus Burgius, cujus supra meminimus ad ann. 1740. sub nom. xxxiiii. Quamquam vero hic Scriptor in Lamindum Pritanium, sive Lampridium, prior copias moverit; ab eodem tamen Lampridio deinde exagitatus, requius quam ceteri iterum in arenam descendit, teste Valdesio (2): qui proinde duplicem ejus Dissertationem ad examen revocat in Epistolis xi. xii. & xiii.

V I.

Lettera all'Eminentissimo Signor Cardinale N. N. in cui si dimostra, con quanta ragione si debbà attribuire alla Concezione della Santissima Vergine il titolo d'Immacolata, con cui per tanti secoli l'hanno onorata i Sommi Pontefici. Hæc Epistola typis tradita Romæ in fol. licet in fronte nullum præferat impressionis locum. Deinde fuit recusa Panormi ann. 1741. in 4. pagg. 46. Denique adjecta Tribus Epistolis, quas modo memoravimus sub num. II. ubi & innuimus, ejus Auctorem censeri R. P. Alexandrum Santocanale e Soc. Jesu; quem si pæne a Furiis actum dicas, non injuriâ dicas, inquit Valdesius (3). Apud hunc autem legere est in Epistola xiv. Apologiam quam ad eundem anonymum S. R. E. Car-

F f 2

dinalem

(1) Verba sunt Valdesii in Epist. ix. pag. 105.

(2) Ferd. Vald. Epist. x. pag. 115.

(3) Ferd. Vald. Epist. xiv. pag. 171.

denalem direxit ipse *Lampridius* .
1743. 71.

V I I.

Lampridius detectus & castigatus : seu intemerata Mariana Conceptionis magnanimo voto vel usque ad sanguinem propugnata Dissertatio. Auctore Laurentio Migliaccio Panormitano , Panormitanæ Ecclesiæ Canonico &c. Panormi 1741. in 4. pagg. 296. Stomachatur *Valdesius* (1) hujus Auctoris tum logodiarrhoeam , tum inhonestam pugnandi rationem adversus *Lampridium* ; ejusque argumenta potiora expendit in Epistola xv.

V I I I.

La Risposta senza maschera al Signor Lodovico Antonio Muratori del P. Attardi Agostiniano. In Palermo. De hoc Opusculo Valdesius ita censet (2) : „ Auctor Libelli „ Vir Clarissimus , utpote qui ex aliis Libris illustre „ sibi nomen antea quaesierat . . . Festivum illius stilum dicas : urbanitatem quoque praefert adhibita ab „ illo pugnandi ratio ” . Subdit deinde : „ Agitur heic „ de egregio viro , quo cum mihi ab ineunte ætate „ arcta intercedit amicitia, immo & summa recessitudo. „ Is uti ceteros Libros suos, ita & hæc ad me misit, „ meumque pro sua humanitate de illo judicium potest „ poscit ” . Hæc ille , qui l. c. statim subjicit Epistolam sic inscriptam : *Clarissimo Patri Bonaventurae Attardo Ordin. S. Augustini N. N. bene omnia agere* .

I X.

Lampridius ad trutinam revocatus. Dissertatio Theologica de Immaculata Mariæ Conceptionis certitudine ejusdemque Immunitate a debito proximo Originalis culpæ contrahenda. Auctore Josepho Ignatio Milaneſe Soc. Jesu in Panormitana Collegii Maximi Academia Theologiæ Professore . Panormi 1742. in 4. pagg. 348. Accipe ex *Valdesio* (3) de hocce Libro judicium : „ In isto sane Auctore , inquit, „ neque scientiam , neque eruditionem desideres . „ Magistralis pro more illius stilos , & stilos quidem „ in itam , & prope in contumelias pronus ” . Ibidem autem testatur , tantum sibi temporis & patientiæ non fuisse , ut spissum Opus continuata lectione percurreret : „ Quænam enim voluptas , air , qui fructus , aliis verbis repetita legere , quæ alii antea , „ neque semel , nobis exhibuerant ” ? Nonnulla tamē

(1) *Ferd. Vald. Epist. xv. pag. 198.*

(2) *Ferd. Vald. Ferd. xvi. pag. 215.*

(3) *Ferd. Vald. Epist. xvii. pag. 221. & seq.*

1743. 71. men censura digna ab hoc Auctore prolata, carpit
idem Valdesius in Epistola xviii. omnium postrema.

X.

*Nuovi Fervori della Città di Palermo e della Sicilia in
ossequio dell'Immacolata Concezione di Maria Vergine. Opera
d'un Sacerdote Palermitano, pronto a mettere mille volte
la vita e a spargere il sangue in difesa della stessa Immaco-
lata Concezione ec. In Palermo 1742. in 4. pagg. 90. Ab
illustri Canonico D. Antonino Mongitore conscripta hæc
Opella: sed quo tempore in lucem prodiiit, Ferdinan-
dus Valdesius suas Epistolas jam miserat Venetias prelo
committendas. Ejus tamen meminit in Monito, ipsa-
rum Epistolarum Cl. Editor.*

X I.

*Fratri Ignatii Como Lilybatani Ord. Min. Sancti Fran-
cisci Conventualium, Dissertatio Theologica in Vindictis Cer-
titudinis Immaculatæ Conceptionis Sanctæ Mariæ Virginis
adversus Antonii Lampridii Animadversiones in Opusculo,
De Superstitione vitanda. Panormi 1742. in 4. pagg. 340.
In vulgus emissæ hæc Dissertatio, dum typis impri-
mebantur Valdesii Epistolæ.*

X I I.

*Risposta data in quattro Dialoghi all'ottava Lettera del
Signor Ferdinando Valdesio, ne' quali si pruova lodevolis-
simo il Voto di difendere fino all'effusione del sangue la pia
sentenza dell'Immacolata Concezione della Madre di Dio.
In Palermo 1743. in 12. pagg. 234. Horum Dialogorum
Auctor est R. P. Melchior de Laurentio e Soc. Jesu, ille
ipse de quo supra sub num. iii.*

X I I I.

*Consutatio sex priorum Epistolarum ex eo Libro, cui ti-
tulus est: Ferdinandi Valdesii Epistolæ, sive Appendix
ad Librum Antonii Lampridii, DE SUPERSTITIONE
VITANDA. Mediolani (Venetiis) 1744. in 8. pagg. 85.
Libelluli hujus Auctor idem est cum eo, de quo su-
pra sub num. i. P. Jobannes de Luca Minorita.*

X I V.

*Dionysii Bernardes de Moræis Coruscationes Dogmaticæ
&c. Ulyssipone 1748. in 4. pagg. 588. Nonnulla de hoc
Scriptore attigimus sub finem nostræ Epistolæ ad (a) præ-
posita
Opera
De In-
am. mo-
dit. edit.
Venet.
1752.*
& ipse in Opere laudato late argumentum idem per-
sequatur

1744. 72. men in hujus editionis fronte non comparet. Ad hæc 5.
accedit, laudatum Abbatem Cennium in recensione subsequen-
tium *Italiae Annalium* voluminum, mutata sententia, calamum in *Muratorium* acuisse: qui tamen
impavidus in Censorem Pistoriensem insurgens, in calce
Tomi xii. vividam & succi plenam, sui Operis Apologiam ex-
stare voluit. Constat denique, hujusmodi *Annales* Romæ nunc
typis committi, cum Notis P. Catalani V. Cl. qui & eruditam
Præfationem Latino stylo exaratam præmittendam censuit,
ut nuper ex litteris cujusdam Amici percepi: jamque
Prospectus Romæ hujus editionis, quam avide expectamus,
anno præcedenti 1751. in vulgus exiit.
1745. 73. XXXVIII. *Delle Forze dell' Intendimento umano, o sia 2.*
il Pirronismo confutato. In Venezia in 8. Ibidem editio
secunda an. 1748. Operis hujus Excerptum ex Cap. xxiv.
a pag. 325. - 331. discentit Auctor anonymus (nimirum
celebris Abbas Regularis Domnus Celsus Migliavacca) in
Appendice ad peractum Librum inscriptum; *Difesa dello*
Animadversioni contro d' un Libello stampato in Verona
col titolo: Risposta all' Anonimo Autore delle ANI-
MADVERSIONES IN HISTORIAM THEOLOGICAM
a CL. V. MARCH. SCIPIONE MAFFEJO ELABORATA.
Editum istud Opus ann. 1750. in 4. pagg. 112.
Lucæ, ut præfert titulus, sed falso.
- XXXIX. *Della Forza della Fantasia. In Venezia in 8.*
Tractatus hic ibidem paulo post recensus: at in editionis
fronte, retenta nota ejusdem anni 1745.
1747. 75. XL. *Lusitana Ecclesiæ Religio in administrando Pæni-* 9.
tentiæ Sacramento, V Decretalis ea de re Sanctissimi Patris
Benedicti xiv. Pontificis propugnata. Mutinæ in 4.
Anno insequenti 1748. D. Dionysius Bernardes de Moraes
Ulyssipone spissum Opus evulgavit in 4. sic inscriptum:
Considerationes dogmaticæ, universo orbi terræ pro rebus Sa-
cramenti Pænitentiæ administratione resurgentes, in varios
distributæ Radios, quibus noxia praxis detegendi complices
destruitur, atque variæ propositiones tum Morini, tum
Muratorii, tum aliorum dissipantur. Acriter sane, quin
& contumeliose invchitur hic Auctor in Muratorium V.
Clariss. iniquo animo ferens, virum doctissimum alienam
provinciam e longinquo fuisse aggressum. Ejus ingenii
petulantis dicacisq; indolem jam prodidimus cum in superiori
Epistola, tum modo in recensione Scriptorum pro Voto sanguinario
sub num. xiv. Sed ut
clarior

1747. 75. clarior innotescat, quam æquitati consonum sit judi- 9.

cium quod isto de homine procaci atque inverecundo protulimus, libet heic exscribere verba, quibus ille scruptionem maledicentissimam exorditur. Ea vero sic se habent (1): „ Apparuit tandem post anni curricula expectata diu, atque ab *Antisigillistis* anxie „ conquisita, angariati hominis seu conducti *Aristarchi* „ *Mutimensis* Opella, quam *Heraclitus* ploraret, *Deme-* „ *critus* rideret, aut irideret *Hippoclidus*. Potius dice- „ res redivivis ecclesiasticis coemtam satiram sive libel- „ lum infamatorium, mendacis plenum, conviciis „ scatens, atque vel falsis vel detortis doctrinis sub „ laconismo sparsis abundanter refertum. ” Hæc ille. Quidnam boni, quæso, ex hoc viroso exordio de Operis exitu ominemur? quidve censendum de isto Lusitano Scriptore, qui Furiis actos præstantissimum *Muratorium* tamquam vilissimum homuncionem adoritur? Ne nimis forte sum, eruditis cordatisque viris id judicandum relinquo.

— XLI. Della Regolata Divozione de' Cristiani. Trattato di Lamindo Pritanio. In Venezia in 8. Ibidem an. 1748. & non edita in nostra Col-lectione. 1752. in 12. Item Florentiæ & Tridenti & Neapoli 1749. Latine autem redditum, propediem in lucem edendum probe novi. Porro in hanc rem habes infra Notam ad Lib. II. Cap. III. pag. 125. De Ingenior. moderat. Hujus vero Tractatus *Muratoriani* Caput VII. expenditur in Opusculo nuper edito Venetiis, anno scilicet præcedenti 1751. in 12. cui titulus: *Trattato della Confidanza Cristiana*. Exstat itaque in calce hujusmodi Tractatus, *Osservazioni sopra l'ottavo Capo della Regolata Divozione, cc. da aggiugnersi nella nuova Edizione di Firenze del medesimo Libro di Lamindo Pritanio. A Monsig. Ilustriss. e Reverendiss. Vescovo di Fiesole, Francesco Ginori. Per Opera di Aletofile Sacerdote*. Latet autem sub hujus nominis umbra R. P. Dominus *Constantinus Rotigni* Monachus Cassinensis, pluribus aliis Operibus clarius.

Alios insuper nonnullos adversarios nactus est *Pritanius*, quibus minus probata ejus placita, hoc in Opere candide & libere exposita. Ut Eminentiss. Scriptorem heic præteream, de quo mox verba faciam sub num. XLIV. aliumque fuscum casus meminit Cl. *Johannes La-*

mius

1747. 75. *mius* (1); Illustrissimum & Reverendissimum Aquilae in Vescinis Antistitem, *Ludovicum Sabatinum de Anfora* nonnullas *Animadversiones* in hanc *Murstorianum* Tractatum brevi in locum emissorum intellexi (2): quoniam ex *Historia Litteraria Italiae* (3) constat, praeter quemdam Anonymum, duos etiam e Soc. Jesu Scriptores, nempe RR. PP. *Plaza*, & *Petrum Lazari* publicum Professore Historiae Ecclesiasticae in Collegio Romano, Opus idem discutiendum resellendumque suscepisse.
- XLII. *Vita di Benedetto Giacobini, Proposto di Vavalle*. In Padova in 12. Hanc autem *Vitam* Latio donatam, variisque additionibus auctam, e prelo quamprimum emersuram certo scio.

1748. 76. XLIII. *Liturgia Romana vetus, tria Sacramentaria completens, Leonianum scilicet, Gelasianum & anti- & Gregorianum*. Venetiis Tomi II. f. Egregium plane Opus, atque apprime utile Ecclesiasticae antiquitatis cultoribus. Id autem sibi proposuit Cl. Auctor, nempe conjuncta exhibere harum rerum studiosis tria Sacramentaria Romana: *LEONIANUM* videlicet, quod eruditissimus P. *Joseph Blanchinius*, Oratorii Romani Presbyter, ex Codice Bibliothecae Capituli Veronensis ante mille annos scripto, typis publicis tradidit: *GELASIANUM* a Vener. Cardinali *Joseph Maria Thomasi* anno 1680. evulgatum: & *GREGORIANUM*, post *Jacobum Pamelium* & *Angelum Rocca*, a doctissimo *Hugone Menardo* Monacho e Congregatione S. Mauri editum, ex omnium id genus antiquissimo sancti *Eligii* Codice Ms. expressum, & Notis illustratum summo opere commendandis, & dignis quae omnium Eruditorum manibus terantur. Hisce autem tribus Sacramentariis, in quibus tota *Liturgia Romana vetus* concluditur, addidit Vir solertissimus *MISSALE GOTHICUM, FRANCORUM & GALLICANUM VETUS*, a Cardinali *Thomasi* jam edita; uti & alteram *GALLICANUM*, una cum duobus omnium vetustissimis *ROMANAE ECCLESIAE RITUALIBUS LIBRIS*, ab incomparabili *Mabilonio* in lucem emissum: quo nimirum Lector antiquiora Occidentalium Ecclesiarum Sacramentaria sub oculis habeat.

G g

Denique

(1) *Nov. Letter. di Firenze* ann. 1750. col. 747.(2) *Nov. Letter. di Fir.* ann. 1751. col. 845.(3) *Stor. Letter. d' Ital.* vol. II. pag. 361.

Denique præstanti huic Collectioni præmisit Mur- 11.
torius longe doctissimam Dissertationem, quæ in xxiv.

1748. 76. Capita dispescuit. In horum autem septem prioribus, Liturgiarum historiam late persequitur: in reliquis vero septemdecim, Novatorum, atque in primis *Binghamii & Basingii*, clumbia argumenta proterit exsufflatque, quibus ii Catholicorum doctrinam de Eucharistia frustra infirmare nituntur. Quo sane uno Opere, ut alia pleraque taceam ab eo ad Religionis tutelam pertinentia passim elucubrata, optime de Ecclesia meritis fuisse præclarissimus Auctor jure censendus.

XLIV. *Raccolta di Scritture concernenti la Diminuzione 8. delle Feste di Precetto. Si aggiunge la Risposta di Lamindo Pritanio ad una Lettera dell'Eminentissimo Signor Cardinale Querini intorno al medesimo argomento. In Lucca in 4. Eminentissimus Cardinalis Quirinus Epistolam typis vulgavit, in qua Caput XXI. Operis Muratoriani inscripti, Della Regolata Divozion de' Cristiani, annoque præcedenti 1747. in lucem emissi, & confutandum sibi proposuerat (a). Cui quidem Epistolæ heic Responsum dedit Muratorius. Pugnam vero instauravit Porporatus Pater, editis Brixie hoc ipso anno 1748. quatuor Opusculis: nimirum I. Lettera all'Eminentissimo e Reverendissimo Signore Filippo Tommaso Cardinale d'Alfazia, Arcivescovo di Malines, e Primate del Belgio. Dal Monastero di Marienberg xxix. Aprile 1748. pagg. 13. II. Romanorum Pontificum Urbani VIII. Successorum concursus sententia, De non imminuendo Festorum dierum numero: quem idem Urbanus VIII. præbabit suffragiis Cardinalium & Theologorum, perpetuo valitura Constitutione præscripsit... Ex Epistola Eminentissimi ac Reverendissimi Cardinalis Quirini, ad Serenissimum Principem Hassæ Lantergraviæ, Augustanæ urbis Episcopum, data Brixie die xii. Junii 1748. pagg. 8. III. La molteplicità de' giorni Festivi, che oggidì si osservano di precetto, autorizzata da tutti i Sommi Pontefici di ducento e venticinque anni in quà, cioè da Clemente VII. a Benedetto XIV. e con Decreti da loro pubblicati, e con le pratiche in esecuzione de' medesimi mantenute, e finalmente con gl'indulti concessi in questi ultimi tempi. Brescia xiv. di Agosto 1748. pagg. 48. IV. Supplemento alla ristampa fatta in Lucca di varj Scritti spettanti alla diminuzione delle Feste; col mezzo del quale, giacchè in quella Raccolta si è omissa la Lettera Pastorale dottissima e zelantissima di Monsignor Bachetoni*

(a) quæ
quidem
epistola
adest P.
54

1748. 76. *Chetoni Vesovo di Anagni, si fa quì comparire la sostanza di una Lettera recentemente pubblicata in difesa delle dottrine contenute nella medesima Pastorale*, pagg. 8.

Neque tamen filioit Muratorius : quin hisce Scriptis opposuit, *Altra Risposta intorno alla Diminuzione delle Feste* ; & quidem priori vividior : jamque illam prelo paratam habebat. Verum S. D. N. Benedictus XIV. Pontifex Maximus Decreto sapientiæ pleno, lato sub die xiv. Novembris ann. 1748. quoslibet vetuit, in posterum Libros, Scripturas, aliaque Opera quæcumque typis imprimere seu aliter in lucem edere, in quibus de immutatione dierum Fæstorum de præcepto, sive pro ea, sive contra eam agatur : quod ubi Muratorius intellexit, humiliter ac libens prudentissimum Pontificium Decretum suscipiens, Apologeticum scriptum suppressit ; adeo ut pluribus sollicitationibus & Typographis Lucensibus fatigatus, numquam a sententia dimoveri passus est. (a)

1749. 77. XLV. *De Nævis in Religionem incurremibus, sive Apologia Epistolæ a Sanctissimo D. N. Benedicto XIV. Pontifice Maximo ad Episcopum Augustanum scriptæ. Dissertatio Ludovici Antonii Muratorii Bibliothecæ Serenissimi Ducis Mutinæ Præfetti. Luca in 8. Aggreditur Auctor in hoc Opusculo Christianum Ernestum a Windheim heterodoxum juvenem, qui paulo ante vulgarat Observationes Theologico-Historicas ad Benedicti XIV. P. M. nuperam ad Episcopum Augustanum Epistolam, anno 1745. datam typisque traditam ; quam ipse quoque Windheimius integram Lectori exhibet.*

XLVI. *Il Cristianesimo felice nelle Missioni de' Padri della Compagnia di Gesù nel Paraguai, descritto da Lodovico Antonio Muratori. Parte II. In Venezia in 4. Hujus Operis Partis I. supra meminimus ad ann. 1743. Utraque autem Pars, currente hoc ipso anno 1752. iterum e prelo prodibit.*

XLVII. *Della Pubblica Felicità, oggetto de' buoni Principi Trattato di Lodovico Antonio Muratori Biblioteca-rio del Serenissimo Signor Duca di Modena. In Lucca (Venezia) in 8. Eo autem ipso anno 1749. Tractatus hic revera Lucæ recusum.*

XLVIII. *Dell' Infigne Tavola di Bronzo spettante a Farciulli e Fanciulle Alimentarij, di Trajano Augusto nell'Italia, disotterrata nel Territorio di Piacenza l'anno 1747. Intera Edizione e Spesizione fatta da Lodovico Antonio Muratori. In Firenze in 8. (a) Opusculum istud*

exinde recensum in Volum. v. *Symbol. Gorian. Part. II.* 10.
1749. 77. pagg. 1. - 56.

§. I I.

Opuscula aliis Collectionibus inserta.

1708. 36. I. **V**ita di Francesco di Lemene. Inter *Arcadum Vi-* 18.
tar Italice scriptas. Romæ in 4. Latine au-
tem reddita a V. Cl. Johanne Lamio existat in Tomo II.
Memorabilium Itolorum Eruditorum.
1732. 60. II. *Vita Caroli Sigonii.* Præmissa Tomo I. localentæ
ejus Operum editionis. Mediolani f.
1735. 63. III. *Vita del Marchese Gian Giesseffo Orsi.* Præmittitur 10.
Tomo II. ejus Operum, cui titulus: *Lettere di diversi*
Autori ec. In Modena 1735. in 8. Recusa deinde hoc
ipso anno in Tomo XI. *Opuscul. Caloger.* pagg. xxxvii. - lix.
- IV. *Dissertazione sopra un'Iscrizione ritrovata nella Città*
di Spello. Al Padre D. Angelo Calogierà Monaco Camal-
dolense. In Tomo XI. *Opuscul. Caloger.* pagg. 317. - 386.
- V. *Dissertazione sopra l'Ascia Sepolcrale.* In Tomo II. 16.
1738. 66. Operis inscripti: *Saggi di Dissertazioni dell'Accademia*
Etrusca di Cortona. Ad hanc Dissertationem quod atti-
net, hæc habeo quæ adnotem. Existat in *Gallæ An-*
tiquitatibus V. Cl. Marchionis Scipioni Maffei Epistola x.
ad nostrum *Muratorium* Lugduno missa III. Non. Janua-
rii ann. 1733. in qua idem pertractat argumentum Vir
illustri. Hinc, ut quidem conjicio, *Muratorio* enata
occafio modo laudatam Dissertationem litteris traden-
di: at in aliam a *Maffejana* sententiam abiit. Ejus ta-
men opinionem concutere tentavit eruditissimus *Maf-*
sejus (1); qui vicissim responsum a *Muratorio* tulit in
calce Tomi I. *Thesauri novi Inscriptionum veterum*, ubi
& suam hac de re Dissertationem Latio donatam re-
imprimendam curavit. Hisce autem addendum puto,
eo ipso anno 1738. quo hanc edidit Dissertationem
Muratorius, alias duas Gallice prodixisse, eodem per-
tinentes. Et altera quidem Parisiis in Opere inscripto:
Recueil de divers Ecrits pour servir d'claircissements à l'His-
toire de France. Par Mr. l'Abbé le Boeuf. 2. voll. in 12.
Istihæc vero Dissertatio, *De Ascia veterum sepulcrali*
locum habet in Tomo II. num. vi. cujus Auctor licet
nomen suum prodere noluerit, certo tamen liquet esse
R. P.

(1) *Offeruez. Letter.* Tom. IV. pagg. 223. e seqq.

1738. 66. R. P. Oudinum e Soc. Jesu, Divionensem emeritum Professore Rhetorices ac Theologiae, a quo & amplissimam Bibliothecam Scriptorum suae Societatis expectamus. Verum hanc Oudini Dissertationem una cum Muratoriana refutare aggressus est eruditus Monachus e Congregatione S. Mauri, Jacobus Martin, in Opere Parisiis divulgato ann. 1739. in 4. cui titulus: *Explication de divers Monumens singuliers*. Altera autem Dissertatio ejus modo meminimus, occurrit in Opere sic inscripto: *Antiquité de la Ville de Lyon*. Par le P. D. D. C. I. quod Lugduni prodit ann. 1738. 2. voll. in 12. In his Auctor (R. P. De Colonia Jesuita) Cap. xiv. Formulam solemnem excutens, quae Tumulis veterum Lugdunensium inscribi mos erat, nempe *Sub ascia dedic.* postquam Eruditorum sententias in medium attulerit agitarique, reiectis deinde opinionibus Lazii, Sponii, Chorierii, Falretti & Menetrierii; demum Aldi Manutii & Moneti explicationes calculo suo comprobatur. Manutii autem placitum legere est in ipsius *Comment. ad Lib. II. Cic. de Legibus*; ubi vetusta Romanorum lege proposita, hisce verbis concepta: *Rogum ascia ne polito*; auctoritatem Monumenti simplicitatem indicatam illa Formula: *Sub ascia dedicavit*. Adhuc, anno insequenti 1739. aliam de hac solemni Formula Dissertationem vulgus eruditum accepit inter *Dissertations sur l'Histoire Ecclesiastique & Civile de Paris*. Par Mr. l'Abbé le Boeuf. in 12. Verum, ut alios antiquiores & recentiores praeteream, tum hisce doctissimis Gallis, tum etiam nostro Muratorio, jam praeiverat in isto argumento pertractando Franciscus Carolus Conradus, qui in Lib. I. *Parergorum* Dissertationem iv. adornavit de Formula sepulchrali: *Sub ascia dedicare*. Hic autem Conradus Lib. I. prodit Helmsiadii 1735. in 8. ubi etiam anno 1740. in 8. ejusdem Auctoris Libri iv. *Parergorum* junctim editi.
1742. 70. VI. *Vita Raynaldi I. Ducis Mutinae &c.* Inter *Memorabilia Italorum Johannis Lamii* in 8. non est in Collect.
1743. 71. VII. *Vita Francisci Torti*. Praemissa ejusdem Operibus, 18. Venetiis editis in 4.
1747. 75. VIII. *Dissertazione sopra i Servi e Liberti antichi*. Exstat in Tomo I. inscripto: *Memorie della Società Cosmopolitica di Firenze*, hoc ipso anno edito. Hanc autem Dissertationem integram deinde convasavit Cl. Auctor in Dissertationem xiv. inter Italicas, quae *De Antiquitatibus Italiae* post ejus obitum in lucem prodierunt, In Dissertat. Ital. posthum.

1747. 75. ut infra dicemus , ubi de Operibus posthumis , §. IV.
num. II.

IX. Placitum Ravennae apud Classen habitum a Silve- non edi-
stro II. P. M. U Ottone III. Augusto Imper. Monumentum tum in
insigne nunc primum editum , atque Observationibus a Prae- nostra
stant. Ludov. Ant. Muratorio illustratum . Exstat in Vo- Collecta
lum. v. Simb. Gorian. Par. I. pag. 1. & seqq.

§. III.

*Epistolae vel separatim typis impressae , vel aliis
Operibus intertextae .*

1703. 31. I. **L**ettera a i generosi e cortesi Letterati d'Italia . In u
forma quarta , absque loci & anni nota .
Hanc autem divulgavit Epistolam Muratorius , ut sibi
deliniret Eruditorum Italorum animos , qui sinistram
tulerant judicium de ejus Opusculo inscripto : *I Primi
Disegni della Repubblica Letteraria d'Italia &c.* eoque ipso
anno edito ; de quo nos supra sub n. IV. ad ann. 1703.
1706. 34. II. *Lettera del Signor Dottor Lodovico Antonio Mu- 10.*
ratori , Bibliotecario del Serenissimo di Modena , Accade-
mico Fiorentino , Arcade , & Gelato : al Marchese Giovan
Giosseffo Orsi . Modena 28. Luglio 1706. Exstat in
Opere cui titulus : *Lettere di diversi Autori in proposito
delle Considerazioni del Marchese Giovan Giosseffo Orsi
sopra il famoso Libro Franzese intitolato : La Maniere de
bien penser dans les Ouvrages d'esprit. In Bologna an.
1707. in 4. pagg. 211. - 244.*
1709. 37. III. *Epistola ad Johannem Albertum Fabricium , non edi-
scripta Mutinae Id. Octob. 1709. Ediderat Fabricius Ham- tain has
burgi hoc ipso anno 1709. in 8. Gotthof. Voigtii Opus Collecta.*
posthumum inscriptum : *Thysiaserologia , sive de Alta-
ribus veterum Christianorum ;* cui Editor praemisit du-
plicis *Tbesauri Antiquitatum tum Hebraicarum , tum Ec-
clesiasticarum sciagraphiam .* In secundi autem *Tbesauri
Antiqq. Eccles.* Tomo XI. num. 90. edendam statuerat
Ludov. Antonii Muratorii Dissertationem , *De more intra
Templa fidelium cadavera humandi ,* quae est XVII. ad
Paulinum pag. 185. Tom. I. *Anecdot. Lat.* (a) Haec igitur (a) in
Epistola ad Fabricium missa , plurimum commendat Collecta.
Cl. Auditor ejus institutum edendi laudati *Tbesauri He- To. 10.*
braicarum & Ecclesiasticarum Antiquitatum ; simulque pag. 231.
gratias agit , quod in eo locum quoque dare censue-
rit

1709. 37. rit Dissertationi ab se scriptæ, *De antiquis Christianorum sepulchris*: optat vero ut & Disquisitionem alteram adjunctam velit, in suis *Anecdosis Græcis* obviam, qua demonstratur, etiam apud Orientales sæculo Christi IV. in more fuisse positam *Christianorum sepulchram intra aedes sacras*, eumque ritum non fuisse deinde ab Imperatoribus Constantinopolitanis sublatum. Addit, & illam de *IV. Temporum Jejuniis* Tom. II. *Anecdotorum* (a) ^{(a) in nostra Collect. Tom. 20. pag. 111.} evulgatam, in eodem *Thesauro* locum habere posse. Mittit interim propensæ suæ in *Fabricium* voluntatis tesseram Disquisitionem nempe *de sacrarum Basilicarum apud Christianos origine & appellatione*: „quam quidem, „ inquit *Reimarus* (1), per modum Epistolæ manu „ Auctoris celeberrimi scriptam ad *Fabricium* occasio- „ ne vetustæ Inscriptionis, sollicite servo”. Estque illa ipsa Dissertatio, cujus infra meminimus inter *Opera inedita* §. v. num. 14. Monenti autem *Muratorio* morem gessit *Fabricius*: quum enim in sua *Bibliographia Antiquaria* (2), ejusdem *Thesauri* delineationem aliquot monumentis locupletatam iterum lectori legendam exhibuisset, ubi ad num. 90. devenit, sic illum inscripsit: *Lodovici Antonii Muratorii Dissertationes duæ, De more intra Templâ humandi fidelium cadavera*.
1711. 39. IV. Epistola ad Cl. V. Godefridum Guilielmum Leibnitium de connexionione *Brunsvicensis Familix cum Essen-* ^{non edita in nostra Collecti-}
Duas hoc de argumento *Epistolas Latinas* dedit anno 1711. ad *Leibnitium* noster *Muratorius*, ut ipsemet testatur (3); quarum quidem secundam *Leibnitium* evulgavit in Tomo III. *Scriptorum Brunsvicensia illustrantium*, Introductioni subjectam. Jamque idem *Leibnitius* aliam de Genealogia *Essensi* Epistolam Gallice ediderat *Hannoveræ* anno 1695. Num isthæc illa ipsa sit, quam eodem anno 1695. ad *Muratorium* missam fuisse, memorix tradunt Auctores *Novorum Actorum Lipsiensium* ? (4) qui & l. c. testantur laudatam *Leibnitii* Epistolam *Antiquitatibus Essenibus* fuisse a *Muratorio* ingestam, quam tamen nuspiam invenias. Addunt præterea, hanc *Leibnitii* Epistolam *Muratorio* inscriptam, iterum typis evulgatam a *Johanne Christophoro Harenbergio* in *Historia Eccle-*

(1) *Herm. Sam. Reimar. De Vita & Scriptis Jo: Alberti Fabricii*, Commentar. pag. 304. Hamburgi 1737. in 8.

(2) *Fabric. Bibliograph. Antiquar. Cap. IV. num. XI. pagg. 112. 116.*

(3) *Antich. Essenf. Tom. I. Præf. pag. XXI.*

(4) *Nov. Act. Lips. ann. 1741. pag. 664.*

1711. 39. *Ecclesiæ Gandersbemensis diplomatica*, pagg. 1220. & seqq. tum vero a Johanne Davide Koelero in *Historischen Muntzbelustigungen* ad annum 1736. pag. 164. denique in Volumine III. Epistolarum Leibnitii ad diversos, edito Lipsiæ a Christiano Koribolito ann. 1738. in 8. qui & ibidem rursus edidit nostri Muratorii Epistolam ad Leibnitium datam, ac Tomo III. *Scriptorum Brunsvicensium* §. xxviii. præmissam.
1716. 44. V. *Lettera di Lamindo Pritanio ad uno degli Autori* 22. del *Giornale d'Italia*. Modena 20. Febrajo 1716. Hujus Epistolæ meminimus in Not. ad Lib. 4. Cap. x1. pag. 46. *De Ingen. moderat. (a)*; eamque Mutinæ primum typis traditam hoc ipso anno 1716. in 12. recudenti in dam caravimus in Epistola ad R. P. Andream Lugia-
tuni, nobis apprimè caram (b).
(a) edit. Venet. 1712.
(b) in pref. ejusdem Operis.
1719. 48. VI. *Epistola ad V. Cl. Johannem Barchardum Menck-* 2. *nium*. Mutinæ xii. Kalend. Decemb. 1719. Ex hac Epistola, Excerpta satis longa exhibet Petrus Burmannus, subjecta Præfationi ad Partem 1. Tomi iv. *Theauri Scriptorum Italiæ Græviani* ab ipso continuati. Videtis, quæ hac de Epistola observavimus supra ad ann. 1698. num. II.
1720. 48. VII. *Epistola ad Cl. V. Johannem Baptistam Dacinium* : 10. De potu vini calidi. Mutinæ 1720. Ibid. 1725.
1735. 63. VIII. *Lettera all' Illustrissimo Signor Appostolo Zeno* 18. *Storografo di Sua M. Ces. e Catt. Modena 28. Marzo 1735.* Exstat in Tomo x. *Operum Torquati Tassii*, edito in 4. Venetiis anno 1739. pagg. 235. - 246. Ad hanc Operum celeberrimi Poetæ Venetam editionem locupletandam, plures ejus Epistolas e Codicib. Mss. Bibliothecæ Estensis descriptas Cl. Zeno dono dedit Muratorius; ex quibus multa observatu digna excerpta, ad T. Tassum spectantia, in hanc Epistolam contulit.
1737. 65. IX. *Lettera al Signor Dottor e Proposto Alessandro* non edi-
Mantegazzi. Modena 19. Gennaro 1737. Hanc Epi-
stolæ subjecit ejusdem Muratorii *Judicium Latine*
exaratum, inscriptumque ipsimet *Doctissimo Viro Alex-*
xandro Mantegatio Theologo : de eoque *Judicio* videndus
ipsemet Muratorius in sua Epistola viii. inter Valdesia-
nas pagg. 94. - 95. Utrumque autem hujusmodi Mura-
torianum scriptum produit Parmæ eodem anno 1737.
præfixi Operi in 8. cui titulus : *Giudicio del dottissi-*
mo ed eruditissimo Signor Dottore e Proposto Lodovico An-
tonio Muratori ; intorno la Dissertazione Latina , De
Jcjunio

1737. 65. *Jejunio cum esu carniarum conjungendo, del Signor Dottore in sacra Teologia e Proposta della Chiesa Collegiata di S. Mielebe di Piacenza, Alessandro Mantegazzi: esibito in una Lettera Apologetica al Signor D. Bartolommeo Casali Arciprete di Stadera, in risposta alla Diatriba del Dottor Pietro Copellotti - Auctor hujus Scripti Apologetici fertor ipsemet Vir Clariss. Alexander Mantegazzus. Anno autem insequenti 1738. in lucem prodit Venetiis in 8. Opusculum hoc titulo prenotatum: Dissertazione Theologico-Morale-Critica intorno all' Incompatibilità del Digiumo col Mangiare delle Carni. In hac vero Dissertatione Responsum occurrit sub initium, exaratum a R. P. Monti (1) Mutinensi, e Societate Jesu, Professore Theologiae Moralis in Parmensi Universitate; quo quidem hic Scriptor refutare aggressus est, irritum tamen conatum, doctum solidumque Muratorii Judicium. Si autem Responsi ad Muratorium auctor est R. P. Monti, teste nupero *Historiae Litterariae Italiae* Scriptore, ejusdem Societatis alumno; quidni & Dissertationis, cujus Pars existat Responsum illud? Quod si haec ita se habent, quidni porro ipsemet P. Monti censendus est auctor & amarulentissimae illius Scripturae apologeticae, in doctissimum Theologum R. P. Danielem Concina intortae, quae Lucae prodit anno 1740. in 8. sub hoc titulo: *Difesa della Dissertazione Teologico-Morale-Critica de' Signori Abati Pietro Copellotti e Bartolommeo Casali* &c.*
1743. 71. X. & XI. *Lettere due al Signor Giuseppe Aurelio di*
 1745. 73. *Gennaro. 15. Febbrajo 1743. e 10. Giugno 1745. Exstant (a) ex-*
 in calce Operis inscripti: *Delle varieose maniere del di-* ^{Vita in}
fender le Cause nel Foro: Trattato di Giuseppe Aurelio di ^{pend.}
Gennaro: pagg. 162. - 173. edit. Venetae ann. 1748. in 4.
 Prior enim editio quae Neapoli prodit anno 1744. in 4. primam tantum harum Epistolarum continet.
1744. 72. XII. *Lettera al Signor Canonico Domenico Bertoli intorno ad una Iscrizione spettante la Città di Frejus nella Francia. Modena 10. Giugno 1744. In Tomo xxxi. Opuscul. Caloger. pagg. 351. - 359.*
1745. 73. XIII. *Lettera a S. E. il Signor Lorenzo Brugnassi Duca di S. Filippo ec. Modena 11. Giugno 1745. In Nov. Litter. Florent. 1748. col. 430.*

H h

XIV.

(1) V. *Storia Letter. d'Italia*, vol. II. pag. 363.

1748. 76.

XIV. *Lettera al Regnante Sommo Pontefice Benedetto* ^{adeff in Vita Au-}
 XIV. Modena 16. Settembre 1748. Exstat in *Nov. Litter. Bor.* ^{n. XVI}
 Flor. ann. 1750. col. 762. Hujusmodi Epistolam scriben-
 di Muratorio hinc orta occasio. Sanctissimus D. N. Be-
 nedictus XIV. Pont. Max. Epistolam sapientiae ac robo-
 ris plenam dederat hoc ipso anno sub die 31. Julii ad
 Episcopum Terulensem Hispanae Inquisitionis Majorem
 Inquisitorem, qua illum hortabatur, ut *Historiam Pel-*
agianam & Dissertationem super quinta Synodo OEcumeni-
ca, editas a claræ memoriæ Henrico Cardinali Norisio,
 in Indicem Expurgatorium Hispanum nuper ingestas
 perinde ac si aliquid Bajanismi aut Janfenismi redole-
 rent, prout Auctor *Bibliothecæ Jansenisicæ* immerito
 automavit, quamprimum expungendas curaret: eoque
 nomine Sapientissimus Pontifex plura in medium attu-
 lit prudentis œconomiæ exempla, qua semper usum
 Supremum Sacræ Romanæ Congregationis Indicis Tri-
 bunal, a proscribendis virorum doctissimorum Operibus
 aliquando temperavit. Quam autem Summus Pontifex
 ea inter nomina illustria, Tillomontii, Bollandistarum
 (1), Bossueti Episcopi Meldentis, & illud recensuerit
 Ludovici Antonii Muratorii; his ad Auctorem nostrum
 delatis, quam maxime indoluit, veritus ne in tanta
 Operum copia ab se editorum, aliquid Fidei aut Re-
 ligioni minus consonum sibi excidisset. Quare anxius
 & sollicitus laudatam scripsit Epistolam. Verum cle-
 mentissimus Pontifex ne animum desponderet doctus
 & humilis filius, perhumaniter ad ipsum rescripsit
 die 25. Septembris eodem anno 1748. eumque paterne
 consolatus, inter alia hæc habet: *Quanto si era detto*
nella nostra Lettera all' Inquisitore di Spagna in ordine alle
di lei Opere, non aveva che fare con la materia delle Fe-
ste, nè con verun Dogma, o Disciplina. Il contenuto delle
Opere che qui non è piaciuto, nè che ella poteva mai lu-
singarsi che fosse per piacere, riguarda la giurisdizione tem-
porale del Romano Pontefice ne' suoi Stati ec. Quod qui-
 dem

(1) Ad præstantissimos Patres Bollandianos quod attinet, in hisce liti-
 ris Pontificiis memoratos, exstat Epistola Sanctissimi Domini Nostri Do-
 mini Papa Benedicti XIV. ad Presbyteros Societatis Jesu, qui Alia San-
 ctorum edunt Antuerpiæ, una cum Responso eorundem ad eundem Sanctis-
 simum Dominum Nostrium, Antuerpiæ typis impressa apud Bernardum Al-
 bertum Vander Plessche 1751. cum Prefatione Editorum ad Lectorem.
 Utramque autem Epistolam legere est etiam in *Hist. Litter. Ital.* vol.

111. pag. 359. - 373.

- dem Summi Pontificis responsum; amorem & æstimationem adversus Muratorium spirans, in iisdem Nov. Litter. Flor. an. 1751. col. 406. occurrit (a). Utramque autem Epistolam exhibet etiam Auctor anonymus Opusculi Lucæ editi, sicque inscripti: *Apoteosi Muratoriana*, o sia Monumento per la dottrina, pietà e religione del Proposto Lodovico Muratori, esposto per lettera al Signor dal Signor Edizione seconda 1751. in 4. pagg. 8.
- XV. Epistola ad doctissimum Virum Johannem Cadonici Mutinæ Nonis Junii 1748. Nimirum auctor hic est *Vindiciarum Augustinianarum ab imputatione Millenarii*, quæ Cremonæ prodierunt anno 1747. in 4. earumque minimus in Not. ad Libr. III. Cap. xv. pag. 279. De Ingen. moderat. (a) Exstat autem hæc Muratorii Epistola in laudatis Nov. Litter. Flor. ann. 1748. col. 796.
1749. 77. XVI. Lettera al Signor Abate Girolamo Tartarotti Modena 18. Giugno 1749. Gratulatur pererudito Auctori de Opere inscripto: *Il Congresso Notturno delle Lammie*, hoc ipso anno Roboreti, seu potius Venetiis, typis impresso in 4. Edita primum hæc Epistola in Nov. Litter. Flor. ann. 1750. col. 271. deinde recusa pag. 229. alius Operis ab ipso Cl. V. Venetiis evulgati anno insequenti 1751. in 4. hoc titulo prænotati: *Apologia del Congresso Notturno delle Lammie*.
- XVII. Lettera al Signor Conte Ferdinando Scotti sopra la Comunione nella Messa. Hæc autem nusquam mihi visa.
- XVIII. Lettera al Signor Conte Gioseppemaria Imbonati, in lode del Signore Abate Francesco Paricelli Milanese, celebre Poeta. Meminit hujus Epistolæ Cl. Job. Lamius in suis Nov. Litter. Flor. ann. 1751. col. 42. Opus recensens ejusdem Paricelli Mediolani editum in 4. pagg. 219. cui titulus: *Rime dell' Abate Francesco Paricelli* ec.
1748. 77. XIX. Lettera al Signor Abate Angiol Maria Bandini sopra l'Obelisco di Campo Marzo, fatto scoprire dal regnante Sommo Pontefice. Exstat in calce Dissertationis de eodem Obelisco ab ipso Bandino V. Cl. nuper edita.
1742. 70. XX. & XXI. Lettere due al Signor Giuseppe Pecci Utraque exstat in Opere Neapoli evulgato ann. 1742. in 12. pagg. 103. sic inscripto: *De i Pregi della Lingua Greca*, Prolusione di Giuseppe Pecci, dedicata all'Illustrissimo

1748. 77. *mo e Reverendissimo Sign. Conte, Proposto e Bibliot. ec. il*
Signor Lodovico Antonio Muratori. - Ex iisdem Nov.
Litter. Flor. ann. 1751. col. 389.

§. IV.

Opera postuma.

1750. I. **D**E i *Pregi dell'Eloquenza Popolare, esposti da*
Lodovico Antonio Muratori. In Venezia 1750.
in 8.
1751. II. *Dissertazioni sopra le Antichità Italiane, già composte*
e pubblicate in Latino dal Proposto Lodovico Antonio
Muratori, e da esso poscia compendiate e trasportate nell'Italia-
na Favella. Opera postuma, data in luce dal Proposto Gian-
Francesco Soli Muratori suo Nipote. In Venezia. Tomi
III. in 4. (a) Opus plane egregium, integrum exhibens
praeclarum illud inscriptum: Antiquitates Italicae medii
aevi; si authentica Documenta excipias, quae ibidem
gravi Lectorum incommodo Dissertationum contextum
intersecant: quin & istud alicubi auctius, & ad histo-
riae fidem exactius reddidit Cl. Auctor, semper in
dies politior & doctior factus. Vide supra §. I. Opera
separatim edita, sub num. XXIIX.
- III. *Lettera scritta in nome di una Signora Inglese Cat-*
tolica ad un Inglese Protestante, Congiunto di essa.
- IV. *Seconda Risposta intorno alla diminuzione delle Fe-*
ste. De hac verba fecimus supra ad annum 1748.
num. XLIV.

§. V.

Opera inedita.

- I. **D**issertatio de Barometri depressione. Ad R. P. Bac-
 chinium.
1692. 20. II. *Sette Lezioni Accademiche sopra varj Argomenti,*
 &c. *recitate in diverse Accademie. Ab anno 1692. & de-*
inceps,

1693. 21. III. *Dissertatio de Græcæ Linguae usu & præstantia*. Anno 1693. litteris tradita. Ad Nobiliss. V. *Gilbertum Borromæum*.
1694. 22. IV. *Panegyricus Ludovico XIV. Christianissimo Galliarum Regi*. Anno 1694. litteris exaratus.
- V. *Dissertatio de primis Christianorum Ecclesiis*. Anno 1694. illustri Præfati Marfigli inscripta.
1700. 28. VI. *Lezione di Filosofia Morale per istruzione di un Principe*. Has puto Muratorio conscriptas, quum Serenissimos Raynaldus I. Motinæ Dux ipsimet Mediolano in patriam revocato anno sæculari 1700. postmodum suum filium nata maximum Franciscum Mariam Philosophia Morali excolendum tradidit.
1709. 37. VII. *Dissertatio de sacrarum Basilicarum apud Christianos origine & appellatione*. Anno 1709. litteris consignata. Videfis, supra *Epistolarum* recensionem §. III. num. III.
- VIII. *Dissertatio de Codice Carolino, sive de novo Legum Codice instituendo*. Ad Augustissimum Carolum VI. Imperatorem.
- IX. *Quattro Scritture Legali Italiane*.
- X. *Seite Discorsi spettanti agli Ecclesiastici, recitati in occasione degli Esercizj spirituali*.
1718. 47. XI. *Discorsi delle Novene del Natale, per gli anni*
1719. 48. 1718. 1719.
- XII. *Esposizione del Pater noster*.
- XIII. *Parafrafi de i Salmi*. Ad finem usque non perducta.
- XIV. *Varie Poesie*. Iis jungendæ quæ in variis Collectionibus existant.
- XV. *Un Carteggio Letterario*. Ab anno 1693. ad annum 1750.
- Hæc autem submissimus. Interea LUDOVICI ANTONII MURATORII, immortalis plane memoriæ Viri cujus Opera nobis hæcenus recensita, *Vitam* luculenter scriptam ac ejusdem *Epistolarum* amplissimam Collectionem solícite propediem expectamus a V. Cl. Johanne-Francisco Soli-Muratorio ejus Nepote; qui hujusmodi nostræ scriptunculæ cum errata corrigit, tum defectus plenius supplebit: quod sane nunc in antecessum non tantum æquo, sed & lubenti animo nos lauros testamur.
- P. Andreas Galand Presbyter Oratorii sub nomine Andræ Grandorgæi hunc Catalogum edidit; cum tamen

tamen U.J.D.J.S. breves annotationes nostræ Collectioni pertinentes, ac convasationem Operum singulis Tomis ejusdem Collectionis altero in margine collocare enisi sumus. Sequentem denique Elenchum sedis Operum, Syllabumque Materialium tum Cl. Auctoris, cum aliorum ab eodem Auctore editorum cura præfati J. S. ad Lectorum utilitatem & commodum posuimus.

F I N I S.

E L E N C O 237

D E' T R A T T A T I ,

Che si contengono nella Raccolta dell' Opere Minori

D. I

LUDOVICO ANTONIO MURATORI ,

*Siccome sono stati stampati ne' Tomi di detta Raccolta
di questa Prima edizione Napoletana.*

*L' Opere dell' Autore sono segnate coll' Asterisco * .*

T O M. I.

- * **I** *Primi Disegni della Repubblica Letteraria d' Italia .*
Introduzione di Bernardo Trevifano all'Opera di Pritanio , o sia
la Teorica del Buon-Gusto . pag. 30
- * *Riflessioni di Lamirò Pritanio sopra alcuni punti del Buon-Gusto ,*
nello Studio delle Scienze , e dell'Arti per servizio della Repub-
blica Letteraria d' Italia . Part. I. 49
- Part. II. 141
- * *Della Pubblica Felicità , oggetto de' buoni Principi .*

T O M. II.

- * *Introduzione alle Paci Private .*
Ragionamento di Sperone Speroni contra il Duello intitolato *Dell'*
Uomo . 67
- La Pace di Giovambatista Pigna .* 72
- * *De' Pregi dell'Eloquenza Popolare .*
- * *Della Forza della Fantasia Umana .*
- * *Delle Forze dell' Intendimento umano , o sia il Pirronismo confutato*
opposto al Libro del preteso Monsignor Huet intorno alla debo-
lezze dell' Umano Intendimento .

T O M. III.

- * *Della Perfetta Poesia Italiana spiegata , e dimostrata con varie Of-*
servazioni coll' Annotazione Critiche di Anton-Maria Salvi-
ni . Lib. I. pag. 5
- Lib. II. 210

T O M. IV.

- Lib. III. 1
- Lib. IV. che contiene una Raccolta di varj Componi-
menti di diversi Autori con un giudizio sopra ciascun d'essi. 186
- Aggiunta d' altre Raccolte . 435

TOM.V.

T O M. V.

- * *Il Cristianesimo felice* nelle Missioni de' Padri della Compagnia di Gesù nel Paraguai . Part. I.

Lettere del P. Gaetano Cattaneo intorno a dette Missioni . 127

— Part. II. 187

T O M. VI.

- * *Osservazioni sopra una Lettera* intitolata : Il Dominio temporale della Sede Apostolica sopra la Città di Comacchio per lo spazio continuato di dieci Secoli, difese in una Lettera ad un Prelato della Corte di Roma .
- * *Supplica di Rinaldo d'Este* Duca di Modena a Gioseffo L'Imperadore de' Romani per le controverse di Comacchio .
- * *Quistioni Comacchiesi*, ove si espongono i Ponti superflui , a' quali vorrebbe la Camera Apostolica ridurre la controversia di Comacchio , e fissano i veri , a' quali s' ha essa a ridurre .
- * *Difamina di una Scrittura* intitolata : Risposta a varie Scritture , e pubblicata in Roma nell' anno 1720. in proposito della controversia di Comacchio .

T O M. VII.

- * *Piena Esposizione* de' Diritti Imperiali, ed Estensi sopra la Città di Comacchio in risposta alle due Difese del Dominio , ed alla Dissertazione Istoria .
- Appendice d' Invenzione Cesaree , e d' altri Documenti spettanti alle controverse di Comacchio . 439
- * *Tavola Cronologica* delle Ragioni , e degl' Atti Sovrani della S. Sede in Comacchio insieme con quelli della Serenissima Casa d' Este a rincontro , di nuovo pubblicata , corretta , illustrata , ed ampliata . 493

T O M. VIII.

- * *Della Carità Cristiana* in quanto essa è Amore del Prossimo .
- Tre Ragionamenti dell' Abate Carlo-Francesco Badia intorno alla Carità Cristiana , e alla Compagnia di questo nome eretta in Modena , detti da lui nella Cattedrale di essa Città l' anno 1721. 333
- * *Difesa di quanto ha scritto Lamindo Pritanio* in favore della Diminuzione delle troppo Feste .
- * *Primo Esame del Libro intitolato* : Dell' Eloquenza Italiana .

T O M. IX.

- * *Vita del P. Paolo Segneri* Juniore della Compagnia di Gesù .
- Raccolte di alcune Operette Spirituali del P. Paolo Segneri Juniore , e primo : 112
- Istruzione sopra le Conversazioni moderne .
- Nota di alcuni Ponti di Esami , Avvertimenti , e Consigli dati dal P. Paolo Segneri Juniore negl' Esercizj Spirituali alle Monache . 131

Trat-

- Trattato della Virtù dell'Ubbidienza Religiosa** composto dal P. Paolo Segneri Juniore. 167
- Istruzione data dal P. Paolo Segneri Juniore ad una Religiosa** intorno alla Pratica di alcune delle più importanti Virtù. 195
- Nota d'alcani altri Avvertimenti dati dal P. Paolo Segneri Juniore ad una Religiosa.** 214
- * **Esercizj Spirituali** secondo il Metodo del P. Paolo Segneri Juniore della Compagnia di Gesù. 214
- * **Lustanæ Ecclesiæ Religio** in amministrando Pœnitentiæ Sacramento, & Decretalis ea de re Benedicti XIV. Pontificis propugnata. 214
- T O M. X.
- * **Motivi di credere tuttavia ascoso, e non scoperto** in Pavia l'anno 1695. il Sacro Corpo di S. Agostino Dottore della Chiesa in risposta alle Scritture pubblicate nell'anno 1728. in favore dell'Identità di esso Corpo. 92
- * **Del Governo della Peste**, e delle maniere di guardarsene diviso in Politico, Medico, ed Ecclesiastico. Lib. I. del Governo Politico. 74
- Lib. II. del Governo Medico. 74
- Lib. III. del Governo Ecclesiastico. 157
- * **Detaglio della Peste di Marsiglia** pubblicato da' Medici, che hanno operato in essa con alcune Osservazioni di Lodovico Antonio Muratori. 217
- * **Nuova Giunta.** 239
- * **Dell'insigne Tavola di Bronzo** spettante ai Fanciulli, e Fanciulle alimentarj di Trajano Augusto nell'Italia, disotterrata nel Territorio di Piacenza l'anno 1747. 239
- Exemplar Tabulæ Trajanæ ex ære magnitudine, & inscriptione insignis, pro Pueris, & Puellis alimentariis Reipublicæ Velejtium in Italia institutis liberalitate optimi Principis Imperatoris Cæsaris Trajani Augusti ex ipso archetypo Placentiæ adervato apud Comites Antonium Costam, & Johannem Roncovierum Cathedr. Eccles. Canonicos.** 31
- * **Vita del Marchese Giovan-Giuseppe Orsi.**
- * **Lettera al Marchese Giovan-Giuseppe Orsi in difesa di un Passo di Lucano.** 9
- * **Lettera al Canonico Domenico Bertoli intorno ad una Iscrizione** spettante la Città di Frejus nella Francia.
- * **Dissertazione sopra un'Iscrizione ritrovata nella Città di Spello.**
- * **Epistola ad Medicum Johannem Baptistam Daviniam de Lota vini calidi.**

T O M. XI.

- * **Liturgia Romana Vetus** tria Sacramentaria cor pœtens Lectionum scilicet, Gelasianum, & antiquum Gregorianum edente Ludovico

- co Antonio Muratorio, qui & ipsam cum aliarum Gentium *Liturgiis* contulit, ad confirmandam præ cæteris Catholicæ Ecclesiæ de *Eucharistia* Doctrinam; denique accedunt *Missale Gothicum*, *Missale Francorum*, duo *Gallicana*, & duo omnium vetustissimi Romanæ Ecclesiæ *Rituales Libri*. Tomus I.
- * *Dissertatio de Liturgiæ historia, & de Eucharistia contra Novatores, & specialiter contra Binghamum, & Basnagium.* 1
- Sacramentarium Leonianum, sive Liber Sacramentorum Romanæ Ecclesiæ a S. Leone Papa I., ut videtur, confectus ex Codice ante mille annos conscripto, qui exstat in Bibliotheca Capituli Veronensis cum notis, & concordantiis aliorum Codicum ab aliis editorum.* 201
- Sacramentarium Gelasianum, sive Liber Sacramentorum Romanæ Ecclesiæ a S. Gelasio I. Papa, uti videtur, concinnatus, quem Romæ anno 1680. luce donavit Cardinalis Joseph Maria Thomasius tunc Congregat. Cleric. Regul. Presbyt. Liber Primus Ordinis anni circuli.* 305
- *Lib. II. Orationes & Preces de Natalitiis Sanctorum.* 382
- *Liber III. Orationes & Preces cum Canone pro Dominicis diebus.* 407

T O M. XII.

Tomus II.

- Sacramentarium Gregorianum, sive Sacramentorum ordo a S. Gregorio I. Papa compositus.* 1
- Varie Præfationes in calce Vaticani Codicis.* 128
- Desumpta ex altero Codice Vaticano.* 184
- Ordo de Sacris Ordinibus benedicendis.* 189
- Ordo septem Ecclesiasticorum Graduum, & in gradibus ordinandi.* 194
- De Coronatione Imperatoris.* 213
- Missale Gothicum.* 238
- Missale Francorum.* 315
- Missale Gallicanum vetus.* 334
- Sacramentarium Gallicanum.* 371
- Primus Ordo Romanus qualiter Missa Pontificalis celebretur.* 469
- Secundus Ordo Romanus de Missa Pontificali.* 485

T O M. XIII.

- * *Dell' Antichità Estense, ed Italiano Part. I.* In questa Raccolta gl' Alberi delle Famiglie Estensi, che prima in moltissime Tavole venivano descritti, che facevano confusione, si sono ristretti in sei solamente.

T O M. XIV.

- * *Porzione della Parte II. fino al Cap. XIII.* In questa Raccolta si sono incorporate alcune Correzioni, e Giunte inedite dell' istesso Autore, così in questo, che nel seguente Tomo XV.

T O M. XV.

- * *Continuazione della Parte II.*
- * *Dissertatio de Nævis in Religionem incurrentibus*, five Apologia Epistolæ a Benedicto XIV. Papa ad Episcopum Augustanum scriptæ.

T O M. XVI.

- * *La Filosofia Morale* esposta, e proposta a i Giovani.
Scelta d' alcuni Avvertimenti Morali di Cesare Speziano Vescovo di Cremona. 395
- * *Dissertazione dell'Ascia Sepolcrale.*
- * *Dissertazione dell'Obelisco di Cesare Augusto* scavato dalle Rovine di Campo Marzo.

T O M. XVII.

- * *De Paradiso, Regniq; Cælestis Gloria non expectata Corporum resurrectione* Iussis a Deo conlata adversus Librum Thomæ Burneti Britanni.
- * *De i Difetti della Giurisprudenza.*
- * *Vita di Ludovico Castelvetro.*

T O M. XVIII.

- * *Vita del Servo di Dio Benedetto Lodovico Giacobini* Proposto di Varallo, e Vicario Generale della Diocesi di Valle di Sesia.
Proponimenti fatti dal Giacobini in occasione degli Esercij Spirituali. 72
Testamento, o sia modo di disporre se, ed altri a ben morire. 130
- * *Vita di Carlo Maria Maggi.*
- * *Vita Caroli Sigonii Mutinensis.*
- * *Vita di Alessandro Tassoni.*
- * *Lettera ad Apostolo Zeno* intorno al motivo perchè Torquato Tasso fu confinato nello Spedale di S. Anna di Ferrara dal Duca Alfonso II. d' Este.
- * *Vita Francisci Torti.*
Lettere di Francesco Torti all'Autore. 19
- * *Vita di Francesco de Lemene.*

T O M. XIX.

- * *Le Rime di Francesco Petrarca* riscontrate co i Testi a penna della Libreria Estense, e co i Frammenti dell'Originale d'esso Poeta, colle Considerazioni rivedute, ed ampliate di Alessandro Tassoni, le Annotazioni di Girolamo Muzio, e le Osservazioni di Lodovico Antonio Muratori.
- * *Vita di Francesco Petrarca.* xi
Le Rime del Petrarca. Parte I. i
———— Parte II. 334
Frammenti stampati dall' Ubaldini. 466
Componimenti del Petrarca già stampati, e che si dicono da lui rifiutati. 458

VIII.	de Æmilio .	112
IX.	de S. Paulini Dignitatibus .	114
X.	S. Paulinus Campaniæ Consularis .	116
XI.	de reliquis Paulini rebus gestis .	117
XII.	de tempore suscepti a Paulino Episcopatus .	118
XIII.	de Ædificiis Nolæ a Paulino conditis .	120
XIV.	de S. Felice Nolano .	121
XV.	ad S. Paulini Nat. XI. vers. 324. de anno , quo SS. Protasii , & Gervasii corpora per S. Ambrosium fuere inventa .	123
XVI.	ad S. Paulini vers. 402. Nat. XI. <i>Multa enim sulerant alia</i> &c. De Templorum apud veteres Christianos ornatu , ac de diurno in eis cereorum usu .	127.
XVII.	ad S. Paulini versum 478. Nat. XI. <i>Cellula de mul- tis</i> &c. De veterum Christianorum Sepulcris .	131
XVIII.	ad S. Paulini Natalem XII. De votis , votivique Christianorum oblationibus in Sanctorum venera- tionibus factis .	134
XIX.	ad S. Paulini Nat. XIII. vers. 87. de Sanctorum Mar- tyrum Natalibus .	133
XX.	ad S. Paulini Poema postremum , de S. Paulini de Elementis sententia .	139
XXI.	de Cruce Nolana .	142
XXII.	Spicilegium ex Operibus S. Paulini deperditis .	144
	Fragmentum ex Operibus S. Paulini deperditis .	145
	Collatio editionis Plantinianæ ann. 1622. cum Ms. Ambrosianæ Bi- bliothecæ primorum Poematum, sive primorum X. Natalium. 148	
* —	Tomus II. Præter veterum monumenta Commentarium con- tinens de Corona ferrea , qua Romanorum Imperatores in in- subribus coronari solent .	
* —	Prolegomena in Bachiarium .	1
* —	Bachiarii Scriptoris antiquissimi Apologia seu Catholicæ Fidei sor- mula cum notis Murat.	6
* —	Præfatio in Johannis de Cermenate Historiam .	19
	Johannis de Cermenate Notarii Mediolanensis Historia de Situ , Origine , & Cultoribus Ambrosianæ Urbis , ac de Mediolanen- sium gestis sub Imperio Henrici VII. ab anno 1307. ad annum 1313.	21
In Cap. xxix.	hujus Historiæ desiderabatur aliquot folia in Ms. & suspicabatur Muratorius fuisse arte deleta , at cum tractu temporis illa cum aliis fragmentis , quæ deerant in pag. 56. post Caput xxi. hujus Historiæ, nostræ editionis, ad eum pervenissent a Laza o Augustino Cotta JC. Novariense ; ideo Muratorius ad- didit in calce IV. Voluminis Anecdor. Latin. ; quæ in hac Colle- ctione fuerunt posita in calce tituli Voluminis , ubi extat histo- ria :	

- ria : & Muratorius retractatur a sua suspicione ; & habes p.243
 Fragmentum vetustissimum, in quo Manichæorum hæresis damna-
 tur . 88
- * Disquisitio de Manichæis eorumque damnationibus . 89
- Oratio I. Æneæ Silvii Piccolomini Episcopi Senensis, qui postea
 fuit Papa Pius II., habita Viennæ anno 1452. pro auctoritate
 Romani Pontificis adversus Austriales . 94
- * Disquisitio de rebus gestis aliisque ad Æneæ Silvii Vitam, &
 Scripta spectantibus . 138
- Manumissio, sine qua e familia nemo propria ad Sacros Ordi-
 nes promovere valet, cum Notis & Observationibus Muratorii . 144
- Index SS. Martyrum, quorum Corpora S. Gregorii Magni tempori-
 bus Romæ quiescebant . 146
- * Disquisitio de Reliquiis, Sanctuariis, Oleis miraculorum virtute
 imbutis, Martyribusque Romanis . 147
- Chronicon Regum Italiæ a Rodolpho ad Conradum . 153
- Aliud Chronicon . 154
- * Adnotationes ad hæc Chronica . 155
- Vetustissimi Versus, qui olim in Bibliotheca S. Isidori Hispalensis
 Episcopi legebantur . 155
- Adnotationes eorumdem carminum . 158
- Expositio Fidei Catholicæ Fortunati, sive Symboli *Quicumque*. 159
- * Disquisitio de Symboli *Quicumque* Auctore ; & an is fuerit Venan-
 tius Fortunatus . 163
- Exemplar Athanasiani Symboli ex antiquissimo Ambrosianæ Co-
 dice . 167
- Guiniforti Barzizii Oratio in Sponsalibus Philippi Bonromei circi-
 ter annum 1430. sub Philippo Maria Vicecomite Mediolanen-
 sium Duce . 171
- Anonymi Oratio in Nuptiis Johannis Augustini Vicecomitis, &
 Ortonis Mandelli circiter annum 1430. recitata . 175
- * Disquisitio de Guiniforto Barzizio, & de nobilitate, atque anti-
 quitate Borromæ Familis . 178
- * Disquisitio de IV. Temporum Jejanis, eorumque origine, atque
 usu . 181
- * Commentarius de Corona ferrea, qua Romanorum Imperatores
 in insubribus coronari solent . 193
- T O M. XXI.
- * ——— Tomus III.
- Prolegomena ad Q. Septimii Florentis Tertulliani Librum De
 Oratione . 1
- Tertulliani Libellus de Oratione completus cum Notis Guidonis
 Panciroli, & Ludovici Antonii Muratorii . 5
- * Præfatio ad Poemata Stephanardi . 39
- Stephanardi de Vicomercato Ord. Præd. Poemata de gestis in Civi-
 tate

- * tate Mediolani sub Othone Vicecomite Archiepiscopo cum No-
ris Muratorii. 40
- * In S. Cyrilli Alexandrini Librum De Computo. 78
- Anonymi, qui vixit circ. Ann. Chr. 810. Liber De Computo, sive
de Calendario sub apocrifo nomine S. Cyrilli. 79
- * In Epistolas, ac Sermones S. Hildeberti. 151
- S. Hildeberti Cenomanensis Episcopi Sermones & Epistolae una cum
Epistola Ivonis Carnotensis. 152
- * In Gezonis Librum De Corpore, & Sanguine Christi. 167
- Gezonis Abbatis Derthonensis Liber De Corpore & Sanguine Chri-
sti. 168
- * In Orationem Piccolomini de Compactatis Bohemorum. 212
- Oratio II. Aeneae Silvii Piccolomini Episcopi Senensis, qui postea
fuit Papa Pius II., habita coram Callisto Papa III. de *Compacta-
tis* Bohemorum. 213

———— Tomus IV.

- * In Sermones S. Maximi. 4
- S. Maximi Taurinatis Episcopi Sermones. 5
- * In Antiphonarium Monasterii Benchorensis. 80
- Antiphonarium vetustissimum Monasterii Benchorensis in Hibernia. 82
- * In Opusculum Manegaldi. 108
- Magistri Manegaldi contra Wolfelmum Coloniensem Opusculum. 109
- * Prolegomena in Vitas Patriarcharum Aquilejensium. 137
- Patriarcharum Aquilejensium Vitae a S. Hermagora usque ad Nico-
laum Patriarcham. 138
- * Epistola ad Johannem Burchardum Menckenium in Dissertationem
Justi Fontanini De Corona Ferrea. 138
- * Lettera all'Abate Girolamo Tartarotti intorno al Congresso nottar-
no delle Lammie. 138

T O M. XXII.

- * *Anecdota Graeca*, ex Mss. Codicibus primum eruta, Latine donata,
Notis & Disquisitionibus aucta a Ludovico Antonio Muratorio. i
- * Praefatio in *Anecdota Graeco-Latina*. i
- * Carmina seu Epigrammata 128. S. Gregorii Nazianzeni cum Notis
Muratorii. 5
- Firmi Episcopi Caesarensis Epistolae 45. 150
- Juliani Apostatae Imperatoris Epistolae 4. 174
- Epistola Julio I. Romano Pontifici supposita ad Dionysium. 182
- I. De Synisacis, & Agapetis. 122
- II. De Agapis sublatiis. 133
- III. De antiquis Christianorum Sepulcris. 141
- IV. in Epistolam sub Julio I. nomine editam. 185
- * Lettera di Lamindo Britanio ad uno degl'Autori del Giornale d'Ita-
lia. 194
- * *Vary Sonetti, e Rime*. 203

S Y L L A B U S

Tractatum, qui in Collectione Operum Minorum Cl.V.
LUDOVICI ANTONII MURATORII continentur.

*Opera Muratorii indicantur cum hoc signo *.*

A

- * **A** Dnotationes in duo Chronica Regum Italiae. *Tom. 20. pag. 155. tom. 2. Anecd. Lat.*
- * — ad vetustissimos versus, qui olim in Bibliotheca S. Isidori Hispalensis Episcopi legebantur. *p. 158. ibid.*
- Vide Observationes, Osservazioni, Considerazioni, Annotazioni &c.*
- * de Aedificiis Nolæ a S. Paulino conditis Dissertatio. *T. 20. p. 120. tom. 1. Anecd. Lat.*
- * de Emilio Dissertatio. *p. 112. ibid.*
- Aeneæ Silvii Piccolomini Episcopi Senensis deinde Pp. Pii II. Oratio habita Viennæ anno 1452. pro autoritate Romani Pontificis contra Austriales. *ibid. p. 94. tom. 2. Anecd. Lat.*
- * — de rebus gestis aliisque ad vitam ejus, & scripta spectantibus Disquisitio. *p. 138. ibid.*
- altera Oratio habita coram Callisto Pp. III. de Compactatis Bohemorum. *T. 21. p. 212. tom. 3. Anecd. Lat.*
- * de Agapetis Disquisitio. *T. 22. pag. 122. Anecd. Græc.*
- * de Agapis sublatis Disquisitio. *ibid. pag. 133.*
- * Agostino (S.) Dottore della Chiesa. Motivi di credere tuttavia asceso, e non iscoperto il suo Sacro Corpo in Pavia l'anno 1695. in risposta alle Scritture pubblicate nell'anno 1728. in favore dell'identità di esso Corpo. *T. 10.*
- * — aggiunte inedite a detto Trattato. *ivi pag. 92.*
- * de Albina Dissertatio. *T. 20. pag. 106. tom. 1. Anecd. Lat.*
- Alighieri Dante. Sua Canzone. *T. 19. p. 567.*
- d'Amore Trionfo del Petrarca. *p. 472.*
- * Anecdota Græca, quæ ex Mss. Codicibus nunc primum eruta, Latitio donata Notis, & Disquisitionibus aucta. *T. 22.*
- * — Latina, quæ ex Ambrosianæ Bibliothecæ Codicibus nunc primum eruta, Notis & Disquisitionibus aucta. *Tom. I. comprehens quatuor S. Paulini Episcopi Nolan. Poemata, quæ in hac Collectione cum præfatis Notis, & Disquisitionibus in duplicem lectionem reddita tum primæ editionis Mutinensis, cum editionis Veronensis auctæ, & purgatæ ab eodem Murat. anno 1736. quæ existant in Part. 2. Operum ejusdem S. Paulini. T. 20. Ac Propemtion de antiquo jure Metropolitæ Mediolanensis in Episcopum Ticinensem ibid. pag. 150.*
- * — Tom. II. Præter veterum monumenta, Commentarium continens De Corona ferrea. qua Romanorum Imperatores in infubribus coronari solent. *T. 20.*

Tom. III.

* ——— Tom. III. T. 21.

* ——— Tom. IV. *ibid.*

* de Anno, quo SS. Prothasii & Gervasii Corpora per S. Ambrosium
fuerunt inventa, Dissertatio. T. 20. p. 123. tom. 1. *Anecd. Lat.*

Anonymi Oratio in nuptiis Johannis Augustini Vicecomitis, & Ot-
tonis Mandelli circiter annum 1430. recitata. T. 20. p. 175. tom. 2.
Anecd. Lat.

— qui vixit circit. annum Christi 810. liber de Computo, sive de
Kalendario. T. 21. pag. 78. tom. 3. *Anecd. Lat.*

Annotazioni di Girolamo Muzio alle Rime del Petrarca. T. 19.

* dell'Antichità Estensi, ed Italiane Part. I. In questa Raccolta gl'Al-
beri delle Famiglie Estensi, che prima in moltissime Tavole veni-
vano descritte, che rendevano confusione a Lettori, si sono in
sei sole Tavole ristretti. T. 13.

* — Part. II. sino al Capo XIV. T. 14. ed il restante di detta Par-
te II. T. 15. in questi tre Tomi si sono incorporate le Giunte,
e Correzioni inedite dell'Autore.

Annotazioni critiche di Antonio Maria Salvini alla Perfetta Poesia
Italiana. T. 3. e 4.

Antiphonarium vetustissimum Monasterii Benchorensis in Hibernia.
T. 21. pag. 80. tom. 4. *Anecd. Lat.*

Apologia Bachiarrii antiquissimi Scriptoris, seu Catholicæ Fidei for-
mula cum notis M. T. 20. pag. 6. tom. 2. *Anecd. Lat.*

Appendice d'Investitura Cesaree, e d'altri Documenti spettanti al-
le Controversie di Comacchio. T. 7. p. 439.

Apronianus *vid.* Turcius.

Aquilejensium Patriarcharum Vitæ a S. Hermagora usque ad Nico-
laum Patriarcham. T. 21. p. 137. tom. 4. *Anecd. Lat.*

* dell'Afeia Sepolcrale Dissertazione. T. 16.

* de Asterio Turcii Aproniani filio Dissertatio. T. 20. p. 105. tom. 1.
Anecd. Lat.

de Auctoritate Romani Pontificis Oratio Jænæ Sylvi Piccolomini
Episcopi Scenlis, qui deinde fuit Pp. Pius II., habita Viennæ
anno 1452. adversus Austriales. *ibid.* p. 94. tom. 2. *Anecd. Lat.*

scelta di Avvertimenti Morali di Cesare Speziano Vescovo di Cre-
mona. T. 16. p. 395. *Filosofia Morale.*

B

* **B**achiarrii Scriptoris antiquissimi Apologia, seu Catholicæ Fidei
formula cum notis. T. 20. pag. 6. tom. 2. *Anecd. Lat.*

* — in eundem prolegomena. *ibid.* p. 1.

Badia (Carlo Francesco) Ragionamenti intorno alla Carità Cristiana,
ed alla Compagnia di questo nome eretto in Modena. T. 8. p. 333.

Barzizii Guiniforti Oratio in Sponsalibus Philippi Bonromei circ. ann.
1430. sub Philippo Maria Vicecomite Mediolanensium Duce. T. 20.
p. 171. tom. 2. *Anecd. Lat.*

* — de eodem Disquisitio. *ibid.* p. 178.

- Benchorenſis Monaſterii in Hibernia antiphonarium vetuſtiſſimum .
T. 21. p. 80. tom. 4. Anecd. Lat.
 de Bohemorum compactatis Oratio Æneæ Silvii Piccolomini, qui po-
 ſtea fuit Pp. Pius II. , habita coram Calliſto Pp. III. *ibid. p. 212.*
tom. 3. Anecd. Lat.
 * de Borromææ familiæ Nobilitate ; & antiquitate Diſſertatio . *T. 20.*
p. 178. tom. 2. Anecd. Lat.
 de Borromei Philippi Sponſalibus Oratio . *ibid. p. 171.*
 Buonguſto *Vedi* Riſſeſſioni di Lamindo Britanio ec.

C

- de **C**alendario Anonymi . *T. 21. p. 78. tom. 3. Anecd. Lat.*
 Canzone di Cino da Piſtoja . *T. 19. p. 567.*
 — di Dante Alighieri . *ivi.*
 — di Guido Cavalcanti . *ivi pag. 566.*
 * della Carità Criſtiana in quanto eſſa è Amore del Proſſimo . *T. 8.*
 — ſuoi ragionamenti intorno alla Carità Criſtiana , ed alla Com-
 pagnia di tal nome eretto in Modena . *ivi p. 333.*
Carmina vedi Verſus, Poëſie, Sonetti.
 * Caſtelvetro (Lodovico) ſua Vita . *T. 17.*
 della Caſità Trionſo del Petrarca . *T. 19. p. 505.*
 Cattaneo (P. Gaetano) Lettere intorno alle Miſſioni del Paraguai . *T. 5.*
p. 187. Criſtianeſimo felice.
 Cavalcanti (Guido) ſua Canzone . *T. 19. p. 566.*
 * de Cereorum diurno uſu in Templis . *T. 20. p. 127. tom. 1. Anecd. Lat.*
 de Cermen- te (Notarii Johanni Mediolanenſis) Hiſtoria de ſitu, ori-
 gine, & Cultoribus Ambroſianæ Urbis, & de Mediolanenſium ge-
 ſiſis ſub Imperio Henrici VII. ab anno 1307. ad 1313. *T. 20. pag. 21.*
tom. 2. Anecd. Lat.
 — In cap. xxix. Mſ. hujus Hiſtoriæ deſiderabantur aliquot folia,
 & ſuſpicabatur Muratorius fuiſſe illa arte deleta : at cum tractu
 temporis illa cum aliis fragmentis, quæ decrant *pag. 56.* poſt Ca-
 put xlii. hujus editionis ad eum pervendiſſent a JC. Novarienſi
 Lazaro Auguſtino Cotta, illa addidit in calce IV. Vol. *Ancedotor.*
Latin. quæ quidem in hac Colleccione fuerant poſita in fine Tom. II.
Anecdot. ubi exſtat Hiſtoria ; & Muratorius retractatur a ſua ſu-
 ſpicione : quæ fragmenta habes . *ibid. p. 243.*
 * de Chriſtianorum antiquis Sepulcris Diſquiſitio . *T. 20. p. 131. tom. 1.*
Anecd. Lat. & T. 22. p. 141. Anecd. Græc.
 Chronicon Regum Italiæ a Rodulpho ad Conradum I. *T. 20. p. 153.*
tom. 2. Anecd. Lat.
 aliud . *ibid. p. 154.*
 * adnotationes M. ad hæc Chronica . *ibid. p. 155.*
 Cino da Piſtoja ſua Canzone . *T. 19. p. 567.*
 * Comacchio. Controverſie intorno alla medeſima . *T. 6. e 7.*
 de Compactis Bohemorum Oratio habita ab Æneæ Silvio Piccolomi-
 ni eorum Calliſto Pp. III. *T. 21. p. 212. tom. 3. Anecd. Lat.*

de Computo Anonymi . T. 21. p. 78. tom. 3. *Anecd. Lat.*

Componimenti del Petrarca già stampati , e che si dicono da lui rifiotati . T. 19. p. 468.

* Componimenti poetici di diversi Autori con un giudizio sopra ciascun di essi . T. 4. p. 186.

— altri aggiunti . *ivi* p. 435.

Considerazioni rivedute , ed accrescite di Alessandro Tassoni alle Rime del Petrarca . T. 19.

* de Corona ferrea qua Romanorum Imperatores in insubribus coronari solent . T. 20. p. 193. tom. 2. *Anecd. Lat.*

* — epist. M. ad Johannem Burcardum Menckenium in Dissertationem Justii Fontanini De Corona ferrea . T. 21.

de Coronatione Imperatoris rituale . T. 12. p. 213.

* Corpora SS. Protasii & Gervasii , quo anno fuerunt inventa per S. Ambrosium , Dissertatio . T. 20. p. 123. tom. 1. *Anecd. Lat.*

de Corpore & Sanguine Christi liber Gezonis Abbatis Derthonensis . T. 21. p. 167. tom. 3. *Anecd. Lat.*

* il Cristianesimo felice nelle Missioni de' PP. della Compagnia di Gesù nel Paraguai . T. 5.

* de Cruce Nolana Dissertatio . T. 20. p. 142. tom. 1. *Anecd. Lat.*

D

Dante Alighieri sua Canzone . T. 19. p. 567.

* Decretalis Benedicti Pp. XIV. in administrando Pœnitentiae Sacramento propugnata . T. 9.

Detaglio della Peste di Marsiglia . T. 10. p. 217. *Governo della Peste* .

* Difesa di quanto ha scritto Lamindo Pritanio di favore della diminuzione delle troppo Feste . T. 8.

* de' Difetti della Giurisprudenza . T. 17.

* de Dignitatibus S. Paulini Dissert. T. 20. p. 114. tom. 1. *Anecd. Lat.*

* Diminuzione delle Feste . Difesa in suo favore . T. 8.

* Difamira di una Scrittura intitolata : *Risposta a varie Scritture* , e pubblicate in Roma l'anno 1720. in proposito della Controversia di Cœmacchio . T. 6.

de Agapis sublatiis . T. 22. p. 133. *Anecd. Græc.*

de antiquis Christianorum sepulcris . *ibid.* p. 141.

in Epistolam sub Julii I. nomine editam . *ibid.* p. 185.

de Guiniforto Barzizio . T. 20. p. 178. tom. 2. *Anecd. Lat.*

de Manichæis eorumque damnationibus . *ibid.* p. 89.

de nobilitate atque antiquitate Borromæe familiæ . *ibid.*

* Disquisitio pag. 178.

de IV. Temporum jejuniis , eorumque origine , atque usu &c. *ibid.* p. 181.

de rebus gestis aliisque ad A. Enæ Silvii Piccolomini si-
ve Pij II. vitam , & scripta spectantibus . *ibid.* p. 138.

de Reliquiis, Sanctuariis , oleis miraculorum virtute im-
butis , & Martyribus Romanis . T. 22. *ibid.* p. 147.

- * Disquisitio de Symboli *Quicumque* Auctore , ex an is fuerit Venantius Fortunatus . T. 20. p. 163 tom. 2. *Anecd. Lat.*
de Synisactis & Agapetis . T. 22. p. 122. *Anecd. Græc.*
- * Dissertatio de ædificiis Nolæ a S. Paulino conditis . T. 20. p. 120.
tom. 1. *Anecd. Lat.*
de A'milio . *ibid.* p. 112.
de Albina . *ibid.* p. 106.
de Asterio Turcii Aproniani filio . *ibid.* p. 105.
de Avita ac Eunomia . *ibid.* p. 106.
de Croce Nolana . *ibid.* p. 142.
de S. Felice Nolano . *ibid.* p. 121.
de Liturgiarum historia , & de Eucharistia contra Novatores . & specialiter contra Binghamum , & Balsagium . T. 11. p. 1.
de Melania . T. 20. p. 111. tom. 1. *Anecd. Lat.*
de naviis in Religionem incurrentibus , five apologia Epistolæ a Benedicto XIV. ad Episcopum Augustanum scriptæ . T. 15.
de S. Paulini dignitatibus . T. 20. p. 114. tom. 1. *Anecd. Lat.*
S. Paulinus Campaniæ Consularis . *ibid.* p. 116.
ad S. Paulini Nat. xi. vers. 324. de anno , quo SS. Protasii , & Gervasii corpora per S. Ambrosium fuere inventa . *ibid.* p. 123.
- * Dissertatio ad S. Paulini vers. 402. Nat. xi. *Multa etenim suberant olei*
&c. de Templorum apud veteres Christianos ornatu , ac de diurno in eis cercorum uso . *ibid.* p. 127.
ad S. Paulini vers. 478. Nat. xi. *Cellula de multis &c.* de veterum Christianorum sepulcris . *ibid.* p. 131.
ad S. Paulini Nat. xii. de votis , votivisque Christianorum oblationibus in Sanctorum venerationem factis . *ib.* p. 134.
ad S. Paulinum Natalem xiii. vers. 87. de SS. Martyrum Natalibus . *ibid.* p. 133. 2.
ad S. Paulini Poema postremum , de Sententia S. Paulini de *Elementis* . *ibid.* p. 139.
de Piniano . *ibid.* p. 109.
de rebus gestis S. Paulini . *ibid.* p. 117.
Spicilegium ex Operibus S. Paulini deperditis . *ibid.* p. 144.
de tempore suscepti a S. Paulino Episcopatus . *ibid.* p. 118.
de Therasia . *ibid.* p. 108.
de Turcio Aproniano . *ibid.* p. 104.
- * Dissertationes ad Poemata S. Paulini Episcopi Nolani . *ibid.* U' seqq.
dell'Ascia Sepolcrale . T. 16.
- * Dissertazione sopra un' Iscrizione ritrovata nella Città di Spello . T. 10.
dell' Obelisco di Cesare Augusto scavato dalle rovine di Campo Marzo . T. 16.

Vedi Disquisitio , Dissertatio , Epistola , Lettera &c.

del-

della Divinità Trionfo del Petrarca . T. 19. p. 552.
Duello *Vedi* Ragionamento , Sperone .

E

* de **E**lementis S. Paulini sententia . T. 20. p. 136. t. 1. *Anecd. Lat.*
Eloquenza popolare *Vedi* Pregi .

Epigrammata seu Carmina S. Gregorii Nazianzeni . T. 22. p. 1. *Anecd. Græc.*
Epitola Ivonis Carnotensis . T. 21. p. 153. tom. 3. *Anecd. Lat.*

* — ad Johannem Barchardum Menckenium in Dissertationem
Justi Fontanini De Corona ferrea . T. 21.

Epistola Julio I. Romano Pontifice supposita ad Dionysium . T. 22.
p. 182. *Anecd. Græc.*

* in eandem Disquisitione . *ibid.* p. 185.

Epistolæ Benedicti XIV. Papæ ad Episcopum Augustanum apologia
Vide de Nævis .

Epistolæ Firmi Episcopi Cæsareæ . T. 22. p. 150. *Anecd. Græc.*

— S. Hildeberti Cenomanensis Episcopi . T. 21. p. 151. tom. 3. *Anecd. Lat.*

— Juliani Apostatæ Imperatoris . T. 22. p. 174. *Anecd. Græc.*

Vedi Lettera .

* primo Elame del Libro intitolato dell' Eloquenza Italiana . T. 8.

* nota di alcuni punti d' Elami , Avvertimenti , e Consigli dati dal
P. Paolo Segneri Juniore nell' Esercizj Spirituali alle Monache . T. 9.
p. 131. *Vita del Segneri* .

* Esercizj Spirituali secondo il Metodo del P. Paolo Segneri Juniore
della Compagnia di Gesù . T. 9.

* de Eucharistia contra Novatores , & specialiter contra Binghamum,
& Basnagium Dissertatio . T. 11. p. 1.

* de Eonomia Dissertatio . T. 20. p. 106. tom. 1. *Anecd. Latin.*

* piana Esposizione de' Diritti Imperiali , ed Estensi sopra la Città
di Comacchio in risposta alle due Difese del Dominio , ed alla
Dissertazione Istoria . T. 7.

Exemplar Tabule Trajanæ , ex ære magnitudine , & inscriptione in-
signis pro Pueris , ac Puellis alimentariis Reipublicæ Velejationum in
Italia institutis liberalitate optimi Principis Imperatoris Cæsaris
Trajani Augusti ex ipso archetypo Placentiæ adservato apud Co-
mites Antonium Costam , & Johannem Roncovierium Cathedr.
Ecclesiæ Canonicos . T. 10. p. 31. *insigne Tabula ec.*

Expositio Fidei Catholice Fortunati , sive Symboli *Quicumque* . T. 20.
p. 159. tom. 2. *Anecd. Lat.*

F

della **F**ama Trionfo del Petrarca . T. 19. p. 527.

Fantasia umana *Vedi* Forza .

de S. Felice Nat. xi. . T. 20. p. 1. tom. 1. *Anecd. Lat.*

— Nat. xii. *ibid.* p. 37.

— Nat. xiii. *ibid.* p. 51.

* — Nolano Dissertatio . *ibid.* p. 121.

Feste loro diminuzione *Vedi* Difesa di quanto ha scritto ec.

la

- * la Filosofia Morale esposta, e proposta a' Giovani. T. 16.
 Firmi Episcopi Cæsareæ Epistola 45. T. 22. p. 150. *Anecd. Græc.*
 Flottola del Petrarca. T. 19. p. 563.
 Fortunati Venantii Expositio Fidei Catholicæ, sive Symboli *Quicumque*. T. 20. p. 159. tom. 2. *Anecd. Lat.*
 * Disquisitio an Fortunatus fuerit Auctor Symboli *Quicumque*. *ibid.* p. 163.
 Exemplar vetustissimum dicti Symboli ex veteri Codice Ambrosianæ. *ibid.* p. 167.
 * della Forza della Fantasia Umana. T. 2.
 * delle Forze dell'intendimento umano, o sia il Pirronismo confutato opposto al libro del preteso Mons. Huet intorno alla debolezza dell' umano Intendimento. *ivi*.
 Fragmenta historiæ Johannis de Cermenate, quæ desiderabantur. *ibid.* p. 245. tom. 2.
 Fragmentum ex Operibus deperditis S. Paulini. T. 20. p. 146. tom. 1. *Anecd. Lat.*
 — vetustissimum in quo Manichæorum hæresis damnatur. *ibid.* p. 288.
 Frammenti delle Rime del Petrarca stampati dall' Ubaldini. T. 19. pag. 466.
 Francorum Missale. T. 12. p. 315.
 Frejus. Iscrizione trovata in essa Città *Vedi* Lettera al Canonico Domenico Bertoli cc. G
 G Allicanum Missale vetus. T. 12. p. 334.
 — Sacramentarium. *ibid.* p. 371.
 Gelasianum Sacramentarium, sive Liber Sacramentorum Romanæ Ecclesiæ a S. Gelasio I. Papa, uti videtur, concinnatus, quem Romæ anno 1680. luce donavit Cardinalis Joseph Maria Thomasius tunc Congregat. Cleric. Regnl. Presbyter. T. 11. p. 308.
 * SS. Gervasii, & Protasii Corpora, quo anno fuerunt inventa per S. Ambrosium Dissertatio. T. 20. p. 123. tom. 1. *Anecd. Lat.*
 de Gessis in Civitate Mediolani sub Othone Viacomite Archiepiscopo. T. 21. p. 39. tom. 3. *Anecd. Lat.*
 * — aliisque ad Arnæ Sylvii Piccolominæi vitam, & scripta spectantibus Disquisitio. T. 20. p. 138. tom. 2. *Anecd. Lat.*
 — Mediolanensium sub Imperio Henrici VII. Johannis de Cermenate. *ibid.* p. 21. tom. 2. *Anecd. Lat.*
 — ejusdem fragmenta. *ibid.* p. 243.
 Gezonis Abbatis Derthonensis Liber de Corpore, & Sanguine Christi. T. 21. p. 167. tom. 3. *Anecd. Lat.*
 Giacobini *Vedi* Vita, Proponimenti, Testamento.
 Giurisprudenza *Vedi* Difetti.
 Gothicum Missale. T. 12. p. 238.
 * del Governo della Peste, e delle maniere per guardarsene diviso in Politico, Medico, ed Ecclesiastico. T. 10.
 septem Graduum Ecclesiasticorum, & in gradibus ordinandi ordo. T. 12. p. 194. Gre

- Gregorianum Sacramentarium, five Sacramentorum ordo a S. Gregorio I. Papa compositus. T. 12. p. 1.
 Guido Cavalcanti sua Canzone. T. 19. p. 566.
 Guidonis Panciroli Notæ in libellum Tertulliani de Oratione. T. 21. p. 1. tom. 3. *Anecd. Lat.*
 Guiniforti Barzizii Oratio in Sponsalibus Philippi Borromei &c. T. 20. p. 171. tom. 2. *Anecd. Lat.*
 * de eodem Disquisitio. *ibid.* p. 178.

H

- de Henrici VII. Imperatoris gestis Mediolani Vide Johannis de Cermenate.
 Hildeberti (S.) Cenomatenfis Episcopi Sermones, & Epistolæ. T. 21. p. 151. tom. 3. *Anecd. Lat.*
 Historia Johannis de Cermenate de situ, origine, & Cultoribus Ambrosianæ Urbis, ac de Mediolanensium gestis sub Imperio Henrici VII. T. 20. p. 21. *Anecd. Lat.* ejus fragmenta. *ibid.* p. 243.
 * de Historia Liturgiacum Dissertatio. T. 11. p. 1.

I

- * de JEjuniis quatuor Temporum, eorumque origine, atque usu Disquisitio. T. 20. p. 181. tom. 2. *Anecd. Lat.*
 * dell'Insigne Tavola di Bronzo spettante a i Fanciulli, e Fanciulle alimentarij di Trajano Augusto nell'Italia, dissotterata nel Territorio di Piacenza l'anno 1747. T. 10.
 Intendimento umano Vedi Forze dell'intendimento umano.
 Introduzione alle Paci private T. 2.
 * Iscrizione ritrovata nella Città di Spello Dissertazione. T. 10.
 * — spettante la Città di Frejus nella Francia, Lettera. *ivi*.
 Istoria Vedi Historia.
 Istruzione data dal P. Paolo Segneri Juniore ad una Religiosa intorno alla Pratica di alcune delle più importanti virtù. T. 9. p. 195.
 Vita di Segneri.
 — del medesimo sopra le Conversazioni moderne. *ivi* p. 112.
 Italise Regum Chronicon a Rodulpho ad Conradum I. T. 20. p. 153. tom. 2. *Anecd. Lat.*
 — aliud. *ibid.* p. 154.
 * in ea Chronica Adnotationes. *ibid.* p. 155.
 Juliani Apostatæ Imperatoris Epistolæ quatuor. T. 22. p. 174. *Anecd. Græc.*
 Julio I. Romano Pontifici Epistola supposita ad Dionysium. *ibid.* p. 182.
 * ad hanc Epistolam Disquisitio. *ibid.* p. 185.
 Ivonis Carnotensis Epistola. T. 21. p. 153. tom. 3. *Anecd. Lat.*

L

- de L Emene Vedi Vita di Francesco de Lemene.
 Leonianum Sacramentarium, five Liber Sacramentorum Romanæ Ecclesiæ f. S. Leone Pp. I. ut videtur confectus, ex Codice ante mille annos scripto, qui exstat in Bibliotheca Capitali Veronenfis cum Notis, & Concordantiis aliorum Codicum ab aliis editorum. T. 11. p. 201.
 * Let-

- * Lettera ad Apostolo Zeno intorno al motivo perchè Torquato Tasso fu confinato nello Spedale di S. Anna di Ferrara dal Duca Alfonso II. di Este . T. 18.
- * — di Lamindo Pritanio ad uno degli Autori del Giornale d'Italia . T. 22.
- * — al Canonico Domenico Bertoli intorno ad un' Iscrizione spettante la Città di Frejus nella Francia . T. 9.
- * — al Marchese Gio-Gioseppe Orsi in difesa d' un passo di Luciano . *ivi* p. 9. *Vita di Orsi* .
- * — all' Abate Girolamo Tartarotti intorno al Congresso notturno delle Lammie . T. 21.

Lettere del P. Gaetano Cantaneo intorno alle Missioni del Paraguai . T. 5. p. 127.

— di Francesco Torti al Muratori . T. 18. p. 19. *Vita Torti* .

Vedi Epistola , Epistolæ &c.

Liturgia Romana Vetus tria Sacramentaria complectens Leonianum scilicet , Gelasianum , & antiquum Gregorianum , edente Authore , qui & ipsam cum aliorum Gentium Liturgiis contulit , ad confirmandam præ ceteris Catholicæ Ecclesiæ de Eucharistia doctrinam , cum Missale Gothico , Missale Francorum , duobus Gallicanis , & duobus omnium vetustissimis Romanæ Ecclesiæ Ritualibus Libris . Tom. I. T. 11. Tom. II. T. 12.

* de Liturgiæ historia Dissertatio . T. 11. p. 1.

* Luciano : suo passo difeso , Lettera . T. 10. p. 9. *Vita d'Orsi* .

* Lottianæ Ecclesiæ Religio in administrando Pœnitentiæ Sacramento , & Decretalis ea de re Benedicti XIV. Pontificis Maximi propugnata . T. 9.

M

M Aggi *Vedi* Vita di Carlo Maria Maggi .

Magistri Mancgaldi Opusculum contra Wolselmum Coloniensem . T. 21. p. 108. *tom. 4. Anecd. Lat.*

* de Manichæis , eorumque damnationibus . Disquisitio . T. 20. p. 89. *tom. 2. Anecd. Lat.*

Manichæorum hæresis damnationis fragmentum vetustissimum . *ib.* p. 88.

Manumissionis forma vetusta , sine qua ex familia nemo propria ad

* Sacros Ordines promovere valet cum Notis , & Observationibus . *ibid.* p. 144.

Marfiglia . Detaglio della Peste nella medesima pubblicato da' Medici ,

* che hanno operato in essa con alcune Osservazioni . T. 10. p. 217. *Governo della Peste* .

SS. Martyrum Index , quorum Corpora S. Gregorii M. temporibus Romæ quiescebant . T. 20. p. 146. *tom. 2. Anecd. Lat.*

* de SS. Martyrum Natalibus Dissertatio . *ibid.* p. 153. 2. *tom. 1. Anecd. Lat.*

* de Martyribus Romanis &c. Disquisitio . *ibid.* p. 147. *tom. 2. Anecd. Lat.*

S. Maximî Taurinatis Episcopi Sermones . T. 2. p. 1. *tom. 4. Anecd. Lat.*

de Mediolanensium gestis sub Imperio Henrici VII. ab anno 1307. ad

1313. , ac de Situ , Origine , & Cultoribus Ambrosianæ Urbis,
Historia Johannis de Cermenate Notarii Mediolanensis . T. 20. p. 21.
tom. 2. *Anecd. Lat.*

eiusdem Historiæ fragmentum . *ibid.* p. 243.

* de Melania Dissertatio . *ibid.* p. III. tom. 1. *Anecd. Lat.*

Missale Francorum . T. 12. p. 315.

— Gallicanum vetus . *ibid.* p. 334

— Gothicum . *ibid.* p. 238.

della Morte Trionfo del Petrarca . T. 19. p. 514.

* Motivi di credere tuttavia ascoso , e non scoperto in Pavia l'anno 1695. il Sacro Corpo di S. Agostino Dottore della Chiesa , in risposta alle Scritture pubblicate nell' anno 1728. in favore dell' identità di esso S. Corpo . T. 10.

* aggiunte inedite a detto Opuscolo nella pag. 92.

Muzio (Girolamo) sue annotazioni alle Rime del Petrarca . T. 19.

N

* de **N**ævis in Religionem incurientibus , sive apologia Epistolæ
a Benedicto XIV. Papa ad Episcopum Augustanum scriptæ.
T. 15.

Natalis XI. de S. Felice T. 20. p. 1. tom. 1. *Anecd. Lat.*

— XII. *ibid.* p. 37.

— XIII. *ibid.* p. 51.

* de Natalibus SS. Martyrum Dissertatio . *ibid.* pag. 133. 2.

Nota d'alcuni Avvertimenti dati dal P. Paolo Segneri Juniore ad una Religiosa . T. 9. p. 214. *Vita Segneri* .

— di alcuni Punti di Elami , Avvertimenti , e Consigli dell'istesso Segneri dati negl' Esercizj Spirituali alle Monache . *ivi* p. 131.

* Notæ ad Libellum Tertulliani De Oratione . T. 21. p. 1. tom. 3. *Anecd. Lat.*

* — & Observationes ad quandam formam vetustam manumissionis , sine qua ex familia nemo propria ad Sacros Ordines promoveri valebat . T. 20. p. 144. tom. 2. *Anecd. Lat.*

* — ad Poemata S. Paulini . *ibid.* tom. 1. *Anecd. Lat.*

— Gvidonis Panciroli ad Tertulliani libellum de Oratione . T. 21. p. 1. tom. 3. *Anecd. Lat.*

Vedi Adnotationes , Annotazioni , Considerazioni , Osservazioni , Observationes &c.

O

* dell' **O** Belisco di Cesare Augusto scavato dalle Rovine di Campo Marzo . T. 16.

* de Oblationibus votivis factis in Sanctorum venerationem . T. 20. p. 134. tom. 1. *Anecd. Lat.*

* Observationes , & Notæ ad quandam formam vetustam manumissionis . *ibid.* p. 144. tom. 2. *Anecd. Lat.*

Oratio Anceæ Silvii Piccolomini Episcopi Senensis , qui postea fuit Papa Pius II. , habita coram Callisto III. Papa de *Compactatis Bobe-*

- merum*. T. 21. p. 212. tom. 3. *Anecd. Lat.*
- ejusdem habita Viennæ anno 1452. pro auctoritate Romani Pontificis adversus Austriales. T. 20. p. 94. tom. 2. *Anecd. Lat.*
- Anonymi in nuptiis Johannis Angustini Vicecomitis, & Othonis Mandelli circiter annum 1430. recitata. *ibid.* p. 175.
- Guiniforti Barzizii in Sponsalibus Philippi Bonromei circiter annum 1430. sub Philippo Maria Vicecomite Mediolanensium Duce. *ibid.* p. 171.
- * de *Oratione* libellus Tertulliani cum Notis Panciroli, & M. T. 21. p. 1. tom. 3. *Anecd. Lat.*
- Orationes, & Preces de Natalitiis Sanctorum. T. 11. p. 382.
- cum Canone pro Dominicis diebus. *ibid.* p. 407.
- Ordinis anni circulus. *ibid.* p. 305.
- Ordo Romanus Primus qualiter Missa Pontificalis celebretur. T. 12. p. 469.
- Secundus de Missa Pontificali. *ibid.* p. 485.
- de Sacris Ordinibus benedicendis. *ibid.* p. 189.
- septem Ecclesiasticorum graduum, & in gradibus ordinandi. *ibid.* pag. 194.
- Orsi *Vedi* Vita del Marchese Orsi. *Vedi* Lettera in difesa di un passo di Lucano.
- * Osservazioni sopra una Lettera intitolata: il Dominio temporale della Sede Apostolica sopra la Città di Comacchio per lo spazio continuato di dieci Secoli distese in una Lettera ad un Prelato della Corte di Roma. T. 6.
- * — alle Rime del Petrarca. T. 19.
- * — al Detaglio della Peste di Marfiglia ec. T. 10. p. 217. *Governo della Peste.*

P

- la **P**ace di Giovambattista Pigna. T. 2. p. 62. *Introduzioni alle Paci private.*
- Paci private *Vedi* introduzione.
- Panciroli (Guidonis) Notæ in Tertullianum de *Oratione*. T. 21. p. 1. tom. 3. *Anecd. Lat.*
- Paraguai *Vedi* Cristianesimo felice.
- * de Paradiso, Regnique Cœlestis Gloria non expectata Corporum resurrectione Justis a Deo conlata adversus Librum Thomæ Burneti Britanni. T. 17.
- Patriarcharum Aquilejensium Vitæ a S. Hermagora usque ad Nicolaum Patriarcham. T. 21. p. 137. tom. 4. *Anecd. Lat.*
- S. Paulini Poemata. T. 20. tom. 1. *Anecd. Lat.*
- de S. Felice Natalis XI. *ibid.* p. 1.
- Natalis XII. *ibid.* p. 37.
- Natalis XIII. *ibid.* p. 51.
- Pocina ultimum. *ibid.* p. 84.
- * — ad ejus Poemata Dissertationes xxii. *ibid.* p. 99. ad 144.
- * — ejus brevis Vita. *ibid.* in *Præfat.*

- * — de ejus Dignitatibus Dissertatio. *ibid.* p. 114.
- * — Campaniæ Consulatus Dissertatio. *ibid.* p. 116.
- * — de reliquis ejus rebus gestis Dissertatio. *ibid.* p. 117.
- * — de tempore suscepti ab eo Episcopatus Dissertatio. *ibid.* p. 118.
- * — de ædificiis Nolæ ab eo conditis. *ibid.* p. 120.
- * — de quibusdam ab eo laudatis in dictis poematibus, & suis
Conjunctis Dissertationes. *ibid.* a p. 104. ad 112.
- * — ad ejus versum 324. Nat. XI. de anno, quo SS. Protasii, &
Gervasii Corpora per S. Ambrosium fuere inventa, Dissertatio. *ibid.*
pag. 123.
- * — ad versum 402. ejusdem Nat. Dissertatio de Templorum
apud veteres Christianos ornata, ac de diurno in eis cereorum
usu. *ibid.* p. 127.
- * — ad versum 478. ejusdem Nat. Dissertatio de veterum Ch-
istianorum sepulcris. *ibid.* p. 131.
- * — ad Natalem XII. Dissertatio de votis, votivisque Christiano-
rum oblationibus in Sanctorum venerationem factis. *ibid.* p. 134.
- * — ad versum 87. Nat. XIII. de Sanctorum Martyrum Natalibus
Dissertatio. *ibid.* p. 133. 2.
- * — ad ejus Poema postremum Dissertatio de Sententia S. Pauli-
ni de Elementis. *ibid.* p. 139.
- * — Spicilegium ex ejus Operibus deperditis Dissertatio. *ib.* p. 144
- fragmenta ex dictis Operibus. *ibid.* p. 146.
- Collatio editionis Plantinianæ ann. 1622. cum Mf. Ambrosianæ
Bibliothecæ primorum Poematum, sive decem Natalium. *ib.* p. 148.
- * della Perfetta Poesia Italiana spiegata, e dimostrata con varie of-
servazioni coll'Annotazioni Critiche di Anton-Maria Salvini. Lib. I.
T. 3. p. 5. Lib. II. *ivi* p. 210. Lib. III. T. 4. p. 1. Lib. IV. p. 186., che
contiene una Raccolta di varj Componimenti di diversi Autori.
aggiunta d'altra Raccolta. *ivi* p. 435.
- Peste Vedi Governo, Detaglio, Marsiglia.
- Petrarca (Francesco) sue Rime riscontrate co i Testi a penna della
Libreria Estense, e co i Frammenti dell' Originale di esso Poeta,
colle Osservazioni rivedute, ed ampliate di Alessandro Tassoni,
* le Annotazioni di Girolamo Muzio, e le Osservazioni del Muratori.
T. 19.
- * — sua Vita. *ivi* p. xi.
- Parte I. delle Rime, *ivi* p. 1.
- Parte II. *ivi* p. 334.
- Frammenti stampati dall' Ubaldini. *ivi* p. 466.
- Componimenti già stampati, che si dicono da lui rifiutati.
ivi p. 468.
- Trionfi. *ivi* dalla pag. 472. alla p. 552.
- Trionfo d'Amore. *ivi* p. 472.
- della Castità. *ivi* p. 505.
- della Divinità. *ivi* p. 552.

- della Fama . *ivi* p. 527.
- della Morte . *ivi* p. 514.
- del Tempo . *ivi* p. 546.
- altre sue Composizioni , parte delle quali si leggono in molte altre edizioni , parte tratte da' Libri antichi Mss. ed impressi , e principalmente la Flottola riportata dal Bembo nel 6. *libr. del 1. vol.* delle sue Lettere , colle proposte di alcuni Poeti di que' tempi al Petrarca , e colle tre famose Canzoni di Guido Cavalcanti , di Dante Alighieri , e di Cino di Pistoja , i primi versi de' quali piacque al Petrarca d'inferire nella sua Canzone p. 107. *Lasso me ch' i non so in qual parte pieghi .* *ivi* p. 559.
- Sonetti citati , ed omissi nell'edizione , perchè creduti proibiti . *ivi*.
- Piccolomini (Aeneas Silvii) Oratio habita coram Callisto Papa III. de Compactatis Bohemorum . T. 21. p. 212. *tom. 3. Anecd. Lat.*
- alia Oratio habita Viennæ pro auctoritate Romani Pontificis contra Austriales . T. 20. p. 94. *tom. 2. Anecd. Lat.*
- * — Dissertatio de rebus gestis, aliisque ad ejus Vitam , & Scripta spectantibus . *ibid.* p. 138.
- * Piena Esposizione de' Diritti Imperiali , ed Estensi sopra la Città di Comacchio in risposta alle due Difese del Dominio , ed all' Osservazione Istoria . T. 8.
- Pigna Vedi la Pace .
- * de Piniano Dissertatio . T. 20. p. 109. *tom. 1. Anecd. Lat.*
- * il Pirronismo confutato Vedi Forze dell' intendimento umano .
- Pius II. Vide Piccolomini &c.
- Poema S. Pgulini Vide S. Paulini .
- Poemata Stephanardi de Viconercato Ord. Præd. de gestis in Civitate Mediolani sub Othone Vicecomite Archiepiscopo . T. 21. p. 39. *tom. 3. Anecd. Lat.*
- Poesie Vedi perfetta Poesia Vedi Raccolta , Sonetti , Rime , Poema , Trionfi ec.
- * de Potu vini calidi Epistola ad Johannem Baptistam Davinium . T. 10. Præfationes variae in calce Vaticani Codicis , Sacramentarii Gregoriani . T. 12. p. 128.
- Preces & Orationes de Natalibus Sanctorum Sacramentarii Gelasiani . T. 11. p. 382.
- * de' Progi dell' Eloquenza Popolare . T. 2.
- * i Primi Disegni della Repubblica Letteraria d' Italia . T. 1.
- * Primo Esame del Libro intitolato *d'W Eloquenza Italiana* . T. 8.
- * Prolegomena in Bachiarium . T. 20. p. 1. *tom. 2. Anecd. Lat.*
- * alia Prolegomena & Præfationes . T. 20. 21. 22.
- Proposimenti fatti dal Servo di Dio Benedetto Lodovico Giacobini in occasione degli Esercizj Spirituali . T. 18. p. 72. *Vita di Giacobini*.
- * SS. Protasii , & Gervasii Corpora , quo anno per S. Ambrosium fuerunt inventa Dissertatio . T. 20. p. 123. *tom. 1. Anecd. Lat.*
- * della Publica Felicità oggetti de' buoni Principi . T. 1.

Qui-

- * **Q**uistioni Comacchiesi, ove si espongono i Ponti superflui, a' quali vorrebbe la Camera Apostolica ridurre la controversia di Comacchio, e fissano i veri, a' quali s'ha da ridurre. T. 6.

- * **R**accolta di varj Componimenti di diversi Autori con un giudizio sopra ciascuno di essi. T. 4. p. 186.
 * — aggiunta all' antecedente. *ivi* p. 435.
 * — di alcune Rime del Muratori. T. 22.
 — di alcune Operette Spirituali del P. Paolo Segneri Juniore. T. 9. p. 112. *Vita di Segneri*.

Tre Ragionamenti dell'Abate Carlo-Francesco Badia intorno alla Carità Cristiana, e alla Compagnia di questo nome eretta in Modena. T. 8. p. 333. *Carità Cristiana*.

Ragionamento di Sperone Speroni contro il* Duello intitolato dell' Uomo. T. 2. p. 167. *Introduzione alle paci private*.

- * de Rebus gestis a S. Paulino. T. 20. p. 117. *tom. 1. Anecd. Lat.*
 — Mediolanensium sub Henrici VII. Imperio ab anno 1307. usque ad annum 1313. *ibid. pag. 21. tom. 2. Anecd. Latin.*
 * de Reliquiis, Sanctuariis, Oleis miraculorum virtute imbutis, Martyribusque Romanis Disquisitio. T. 20. p. 147. *tom. 2. Anecd. Lat.*
 * Riflessioni di Lamindo Pritanio sopra alcuni Ponti del Buon-Gusto nello Studio delle Scienze, e dell'Arti per servizio della Repubblica Letteraria d'Italia. T. 1.

Le Rime di Francesco Petrarca *Vedi Petrarca*.

- * Rime del Murat. T. 22.

Vedi Poesia, Versus, Epigramma, Poema, Sonetti, Canzoni, Raccolta et.

Sacramentarium Gallicanum. T. 12. p. 371.

— Gelasianum, sive Liber Sacramentorum Romanæ Ecclesiæ a S. Gelasio I. Papa, uti videtur, concinnatus, quem Romæ anno 1680. luce donavit Cardinalis Joseph Maria Thomatus tunc Congregationis Clericorum Regularium Presbyter. T. 11. p. 305.

— Gregorianum, sive Sacramentorum Ordo a S. Gregorio I. Papa compositus. T. 12. p. 1.

— Leonianum, sive Liber Sacramentorum Romanæ Ecclesiæ a S. Leone Papa I., ut videtur, confectus, ex Codice ante mille annos conscripto, qui exstat in Bibliotheca Capituli Veronensis cum notis & concordantiis aliorum Codicum ab aliis editorum. T. 11. p. 201. Salvini (Anton-Maria) sue Annotazioni Critiche alla Perfetta Filosofia Italiana. T. 3. e 4.

- * Segneri (P. Paolo Juniore) Esercizj Spirituali secondo il suo metodo. T. 9.

* — sua Vita. *ivi*.

— Raccolta di alcune sue Opere Spirituali. *ivi* p. 112. *Vita Segneri*.

— Istruzione sulle Conversazioni moderne. *ivi*.

- Nota di alcuni Punti di Esami , Avvertimenti , e Consigli dati dal suddetto Segneri negli Esercizj Spirituali alle Monache . *ivi* p. 131.
- Trattato della Virtù dell' Ubbidienza Religiosa composto dal medesimo . *ivi* p. 167.
- Istruzione data da esso Segneri ad una Religiosa intorno alla Pratica di alcune delle più importanti Virtù . *ivi* p. 195.
- Nota di alcuni altri Avvertimenti dati dal P. Segneri ad una Religiosa . *ivi* p. 214.
- * de antiquis Sepulcris Christianorum Disquisitio . T. 20. p. 131. tom. 1. *Anecdot. Lat. & T. 22. p. 141. Anecd. Græc.*
- * de Sententia S. Paulini de Elementis Dissertatio . T. 20. p. 139. tom. 1. *Anecd. Lat.*
- Sermones S. Hildeberti Cenomancensis Episcopi . T. 21. p. 151. tom. 3. *Anecd. Lat.*
- S. Maximi Taurinensis Episcopi . *ibid.* p. 1. tom. 4. *Anecd. Lat.*
- * Sigonii (Caroli) Vita . T. 18.
- * Sonetti del Muratori . T. 22.
- di diversi Autori . T. 4. p. 186. e segg.
- del Petrarca . T. 19.
- caduti proibiti . *ivi* p. 559.
- * Spello Dissertazione sopra una Iscrizione trovata in detta Città . T. 10.
- Speroni (Sperone) suo Ragionamento contra il Duello intitolato dell' Uomo . T. 2. p. 67. *Introduzione alle paci private.*
- * Spicilegium ex Operibus S. Paulini deperditis Dissertatio . T. 20. p. 144. tom. 1. *Anecd. Lat.*
- Stephanardi de Vicomercato Ord. Prædic. Poema de gestis in Civitate Mediolani sub Othone Vicecomite Archiepiscopo . T. 21. p. 39. tom. 3. *Anecd. Lat.*
- * Supplica di Rinaldo d' Este Duca di Modena a Gioseffo I. Imperadore de' Romani per le controversie di Comacchio . T. 6.
- Symboli *Quicumque* expositio . T. 20. p. 159. tom. 2. *Anecd. Lat.*
- * — de ejus Anchore ; & an is fuerit Venantius Fortunatus Disquisitio . *ibid.* p. 163.
- ejus exemplar ex antiquissimo Ambrosianæ Codice . *ibid.* p. 167.
- * de Synisactis & Agapetis Disquisitio . T. 22. p. 122. *Anecd. Græc.*

T

- T**Abulæ Trajanæ exemplar ex ære magnitudine , & inscriptione insignis pro Pueris , & Puellis alimentariis Reipublicæ Velejatum in Italia institutis liberalitate optimi Principis Imperatoris Cæsaris Trajani Augusti ex ipso Archetypo Placentiæ adservato apud Comites Antonium Costam , & Johannem Roncovierum Cathedral. Eccl. Canonicos . T. 10. p. 31. *insign. tavola ec.*
- Taffoni (Alessandro) sue Considerazioni sulle Rime del Petrarca . T. 19.
- * — sua Vita . T. 18.
 - * cella Tavola di Bronzo spettante a Fanciulli , e Fanciulle alimentarij di Trajano Augusto nell' Italia , disotterrata nel Territorio di Piacenza l'anno 1747. T. 10.

* Ta-

* Tavola Cronologica delle Ragioni, e degl'Atti Sovrani della S. Sede in Comacchio insieme con quelli della Serenissima Casa d'Este a rincontro, di nuovo pubblicata, corretta, illustrata, ed ampliata. T. 7. p. 493.

* de Temporum apud veteres Christianos ornata, ac de diurno in eis cereorum uso.

* de Tempore suscepti a S. Paulino Episcopatus Dissertatio. T. 20. p. 118. tom. 1. *Anecd. Lat.*

— quo SS. Protasii, & Gervasii Corpora per S. Ambrosium fuerunt inventa Dissertatio. *ibid.* p. 123.

* de IV. Temporum Jejuniis, eorumque origine, atque usu Disquisitio. *ibid.* p. 181. tom. 2. *Anecd. Lat.*

Tertulliani Libellus de Oratione completus cum Notis Guidonis Panciroli, & Muratorii. T. 21. p. 1. tom. 3. *Anecd. Lat.*

Testamento, o sia modo di disporre se, ed altri a ben morire del Giacobini. T. 18. p. 130. *Vita di Giacobini.*

* de Therasia Dissertatio. T. 20. p. 108. tom. 1. *Anecd. Lat.*

Torti (Francesco) sue Lettere al Muratori. T. 18. p. 19. *Vita Torti.*
— sua Vita. T. 18.

Trattato delle Virtù dell' Ubbidienza Religiosa composto dal P. Segneri juniore. T. 9. p. 167. *Vita Segneri.*

Trevisano (Bernardo) Introduzione all' Opera di Pritanio, o sia la Teorica del Buon-Gusto. T. 1. p. 30. *Primi Disegni* ec.

Trionfi del Petrarca. T. 19. dalla p. 472. a 552. *Vedi Geturca.*

* de Turcio Aproniano Dissertatio. T. 20. p. 104. tom. 1. *Anecd. Lat.*

* — de ejus filio Dissertatio. *ibid.* p. 105.

V

dell' **U**bbidienza Religiosa Trattato composto dal P. Paolo Segneri juniore. T. 9. p. 167. *Vita di Segneri.*

Venantii Fortunati, Expositio fidei Catholicæ, sive Symboli Quicumque. T. 20. p. 159. tom. 2. *Anecd. Lat.*

* — an is fuerit Auctor dicti Symboli Disquisitio. *ibid.* p. 163.

— Exemplar dicti Symboli ex antiquissimo Ambrosianæ Codice. *ibid.* p. 167.

Versus vetustissimi, qui olim in Bibliotheca S. Isidori Hispalensis Episcopi legebantur. *ibid.* p. 156.

* Adnotationes ad eosdem versus. *ibid.* p. 158.

de Vicomercato (Stephanardi) Ord. Prædic. Poema de gestis in Civitate Mediolani sub Othone Vicecomite Archiepiscopo. T. 21. p. 39. tom. 3. *Anecd.*

* de Vini calidi potu Epistola ad Johannem Baptistam Davinium. T. 10.

* Vita di Lodovico Castelvetro. T. 17.

* — del Servo di Dio Benedetto Lodovico Giacobini Proposto di Varallo, e Vicario Generale della Diocesi di Valle di Susa. T. 18.

— di Francesco di Lemene. *ivi.*

- * Vita di Carlo Maria Maggi . *ivi*.
- * — del Marchese Giovan Giuseppe Orsi . T. 9.
- * — S. Paulini . T. 20. in *Præf. tom. 1. Anecd. Lat.*
- * — del Petrarca . T. 19. p. 11.
- * — di Paolo Segneri juniore della Compagnia di Gesù . T. 9.
- * — Caroli Sigonii Mutinensis . T. 8.
- * — di Alessandro Tassoni . *ivi*.
- * — Francischi Torti . *ibid.*
- Alneæ Sylvii Piccolomini *Vide de rebus gestis ee.*
- Vitæ Patriarcharum Aquilejensium a S. Hermagora , usque ad Nicolaum Patriarcham . T. 21. p. 137. *tom. 4. Anecd. Lat.*
- * de Vetis , votivisque Christianorum oblationibus in Sanctorum venerationem factis . T. 20. p. 134. *tom. 1. Anecd. Lat.*



L



